Yıldız Teknik Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Eski Türk Dili Tezli Yüksek Lisans Programı

Yüksek Lisans Tezi
(Magister Arbeit)

DİNDIŞI ESKİ UYGURCA METİNLERİN KARŞILAŞTIRMALI SÖZVARLIĞI

Özlem CİVELEK
02718007

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet ÖLMEZ

İstanbul, 2005

Sınav Kurulu:

Habil. Dr. Claus Schönig
Prof. Dr. Mehmet Ölmez
Prof. Dr. Zühal Ölmez

Sınav Tarihi: Şubat / February 2005

Not: 440. sayfadan sonra yer alan "EK (II): Çince Sözcüklerin Dizini" bölümü çalışmanın yalnızca "PDF" versiyonunda var olup Üniversite Kütüphanesi'ndeki basılı biçiminde yer almamaktadır.

İçindekiler

ÖZET / ABSTRACT 4
ÖNSÖZ 4
KISALTMALAR 5
1. GİRİŞ 8
a. Budist Uygur Edebiyatı 8
b. Maniheist Uygur Edebiyatı 9
c. Dunhuang Uygur Metinleri 9
d. Dindışı Uygur Metinleri 9
e. Diğer Metinler 11
2. DEĞERLENDİRME 12
1. Dindışı Metinlerin Karşılaştırmalı Sözvarlığı 12
2. İnceleme (Yapıbilgisi) 15
3. Kısaca Ses Bilgisi Üzerine 16
4. Tablo İçerisinde Yer Almayan Kelimeler 17
5. Tarama Sonucunda Ortaya Çıkan Tablo 18
Karşılaştırmaya Esas Alınan Dillerde Görülmeyen Kelimeler 21
Altaycada olmayan kelimeler 21
Hakasçada olmayan kelimeler 23
Özbekçede olmayan kelimeler 25
Sarı Uygurcada olmayan kelimeler 26
Türkiye Türkçesinde olmayan kelimeler 28
Tuvacada olmayan kelimeler 30
Yakutçada olmayan kelimeler 32
Yeni Uygurcada olmayan kelimeler 34
Sayısal Veriler 36
3. Karşılaştırmalı Sözlük ve Açıklamalar 38
4. Dizinler 317
4.1. Türkiye Türkçesindeki Sözcüklerin Karşılaştırmalı Dizini 318
4.2. Karşılaştırmada Yer Alan Dillere Ait Dizinler 337
4.2.1. Almanca -Eski Uygurca Dizin. 337
4.2.1. ALTAYCA 355
4.2.1. HAKASÇA 363
4.2.1. ÖZBEKÇE 370
4.2.1. SARI UYGURCA 378
4.2.1. TUVACA 385
4.2.1. TÜRKÇE 392
4.2.1. YAKUTÇA 403
4.2.1. YENİ UYGURCA 409
EK: Peter Zieme, Á. Mólnár ve W. Bang-R. R. Arat'ın Sözlükte Kullandığımız Metinleri 419
Kaynaklar 423
[EK (II): Çince Sözcüklerin Dizini ..... 440]

ÖZET

Bu çalışmada esas olarak 8.-14. yüzyıllar arası dindışı Uygurca metinlerin sözvarlığı ele alınmıştır. Sözcükler üzerine yapılmış açıklamalardan ve karşılaştırmalı küçük bir sözlükten oluşan bu çalışmada Çağatay grubu (Yeni Uygur, Özbek) ve Güney Sibirya grubu (Tuva, Hakas, Altay ve Yakut) Türk dilleri ve Sarı Uygurca esas alınmıştır. Bu gruplara ek olarak Sarı Uygurca da karşılaştırmaya katılmıştır.

Tarama kapsamı içerisine aldığımız dillerdeki ölçüt Eski Uygurcaya yakınlıkları olmuştur. Sonuç olarak dindışı Uygurca metinlerde görülen Arapça ve Farsça kelimeler Türkçe, Yeni Uygurca ve Özbekçede yaşarken diğer dillerde bu sözcüklerin yerini Moğolca ve Çince ödünçlemelerin aldığı saptanmıştır. Ayrıca Eski Uygurca kelimelerin bazı ses değişimleri ile en çok görüldüğü dilin Türkiye Türkçesi, en az görüldüğü dilin ise Yakutça olduğu tesbit edilmiştir.

ABSTRACT

This study basicly consists of a vocabulary of the secular Uighur texts written 8th and the 14th centuries. The present work contains explanations on lexicon and a small comparative glossary which are based essentially on the Chagatai group (New Uighur, Özbek) and South Siberian group (Tuva, Khakas, Altay and Yakut) of Turkic Languages.

The criterion used for the classification of these languages is based on their affinity with Old Uighur. As a result, it is determined that the Arabic and Persian loanwords appearing in the old secular Uighur texts, are still alive in Turkish, Modern Uighur and Uzbekh; however, in the other Turkic languages these loanwords were substituted for the Mongolian and Chinese loanwords. Furthermore, it has been noted that the Old Uighur words, though with some phonetical changes, are mostly found in Turkish, but on the other hand the same words have the lowest frequency in Yakut.

ÖNSÖZ

"Dindışı Eski Uygurca Metinlerin Karşılaştırmalı Sözvarlığı" adını taşıyan bu yüksek lisans tezinde Çağatay grubu ve Güney Sibirya Türk dilleri esas alınarak etimolojiler verilmeye çalışılmış ve dindışı bazı metinlerin sözvarlığı için küçük bir karşılaştırmalı sözlük ortaya koymak hedeflenmiştir. Elimizdeki mevcut kaynaklara dayanılarak hazırlanan bu çalışmada bazı kaynakları tezin sonlarına doğru temin edebildiğimiz için bu kaynaklardan kısa bir zaman zarfı içinde yararlanmaya çalışılmıştır.

Tezimi hazırlarken, kaynak kitapları elde etmek için kütüphanesinden yararlandığım ve gerek akademik öğrenim süresince gerekse tez çalışmam sırasında yardımlarını esirgemeyen bana vakit ayıran hocam Prof. Dr. Mehmet Ölmez'e ve manevi desteklerinden dolayı ablam Esen Civelek'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

KISALTMALAR

Ar.	: Arapça
AŞüküri	: Abdübesir Şüküri (uzman kaynak)
ATS	: bkz. Gürsoy-Naskali
bkz.	: bakınız.
Çin.	: Çince
CDT	: Comparative Dictionary of Turkic Languages in China
Çağatay	: bkz. Çağatay 1941
ÇTD	: bkz. Çağdaş Türk Dili
DLT	: Divanü Lûgat-it-Türk, bkz. Atalay
Dol.W	: bkz. Stachowski 1993b
DS	: bkz. Derleme Sözlüğü
DTS	: bkz. Nadelyayev
DW	: bkz. Stachowski 1997
ED	: bkz. Clauson
EArız.	: Erkin (uzman kaynak)
E1	: bkz. Zieme 1975
E2	: bkz. Molnar & Zieme 1989
Eren	: bkz. Eren 1999
ESTY	: bkz. Sevortyan
ETG	: bkz. Gabain
EUN	: bkz. Zieme 1984
Far.	: Farsça
GrAY	: bkz. Dırenkova
GrHakY	: bkz. Baskakov 1975
GrSYakL	: bkz. Xaratinov 1982
GrTurY	: bkz. Tenişev 2001
GrTuvY	: bkz. İshakov
HE	: bkz. Ölmez (Hakasça Etimolojiler)
HakRS	: bkz. Baskakov 1953
Hochz	: bkz. Zieme 1981
IACUTICA	: bkz. Kałużyński 1995
KB	: Kutadgu Bilig, bkz. Arat
MängiB	: bkz. Zieme 1986
Moğ.	: Moğolca
MÖ	: Mehmet Ölmez (Sarı Uygurca notları)

LAT	: bkz. Bang & Arat 1987
OR	: bkz. Baskakov 1947
OTWF	: bkz. Erdal 1991
OUL	: bkz. Yakup 2000
OTG	: bkz. Tekin 2000
ÖRL	: bkz. Akabirov 1959
ÖRL 1931	: bkz. Ehmedcanov
ÖTG	: bkz. Coşkun
ÖTİL	: bkz. Äkabırov
ÖTS_E	: bkz. Yaman
ÖTS_M	: bkz. Tulum
Pek.	: bkz. Pekarskiy
Potanin	: bkz. Ölmez 1998a
RusAS	: bkz. Baskokov 1964
RusHS	: bkz. Çankova
RusÖzS	: bkz. Abdurahmanov
RusTuvS	: bkz. D. A. Monguş
RusYakS	: bkz. Afanasev
Skr.	: Sanskritçe
Soğd.	: Soğdca
StachM GJV	: bkz. Stacowski 1993
SUTD	: bkz. Zieme 1991
ŞS	: bkz. Tannageşeva
TAS	: bkz. Reyumina-Sırkaşeve
TDA	: Türk Dilleri Araştırmaları
TDAA_Li	: bkz. Li 1999
TDS_Li	: bkz. Li 2004
TDBUÜ	: bkz. Tekin 1995b
TMEN	: bkz. Doerfer
Toh.	: Toharca
TSa.	: bkz. Vasiliev
TT	: bkz. Ölmez 2005
TUL	: bkz. Abdullah
TuvRS	: bkz. Tenişev 1968
UHL	: bkz. Uygurca-Henzuçe
UHŞL	: bkz. Şåebdurrahmanov
UŞS	: bkz. Gopuri
UTİL	: UTİL

UTİL (Q)	: UTİL (Q)
UW	: bkz. Röhrborn
XYHC	: bkz. LÉI XUANCHŪN
XYuYJ	: bkz. Chen
YakRS	: bkz. Pekarskiy
YTS	: Yeni Tarama Sözlüğü
YUTGr	: bkz. Öztürk
YUTS	: bkz. Necip

GİRİŞ

744 ve 840 yılları arasında Moğolistan'da yaşamış ve Dokuz Oğuz adı verilen dokuz boydan oluşmuş olan Uygur Bozkır Kağanlığı[1] 840 yılında Kırgızların saldırıları sonucunda dağılmış ve Uygurlar çeşitli yönlere göç etmiştir. Gittikleri bölgelerde hanlık kuran Uygurlar toplumsal etkileşimler sonucunda zamanla Hıristiyanlığı, Budizmi ve Maniheizmi benimsemiştir.

Uygurların benimsediği bu dinler onların edebiyatına da yansımış ve Budist, Maniheist ve çok az sayıda da Hıristiyan Uygurlara ait eserler ortaya konmuştur.

a. Budist Uygur Edebiyatı:

Budist Uygur edebiyatı Çince, Soğdça, Toharca, Tibetçe gibi dillerden Uygurcaya çevrilmiş olan Budist eserlere dayanır. Daha önce Budist edebiyat üzerine yapılan çalışmalar doğrultusunda (Ölmez 1997), bu gruba giren türleri şöyle aktarabiliriz:

- Anlatılar, Masallar
- Sūtralar
- Abhidharma metinleri
-Vinayanalar
- Tövbe metinleri
- Büyü metinleri
- Budist Eski Uygur Şiiri
- Çeşitli metinler

Sūtralar, Vinayanalar, Abhidharmalar yani budizmi öğreten ve "üç sepet" adı altında toplanan bu kutsal kitaplar için ayrıca bkz. Şinasi Tekin, "Uygur Edebiyatının Meseleleri (Şekiller-Vezinler)", *Türk Kültürü Araştırmaları*, Ankara 1965, s. 26-68.

Budist Uygur edebiyatı üzerine yararlanabileceğimiz çalışmaların başında Arat'ın *Eski Türk Şiiri* çalışması ve Zieme'nin Eski Türk Şiiri üzerine yaptığı çalışma[2] yer almaktadır. Bu çalışmalarda Uygurcaya çevrilmiş şiirler üzerine bilgi bulmak mümkündür. Budist edebiyata ilişkin anmamız gereken ve yukarıda da alıntı yaptığımız diğer bir çalışma ise 1997'de yayımlanan M. Ölmez'in makalesidir.[3]

---

1 MACKERRAS, Colin, "Uygurlar", *Erken İç Asya Tarihi*, Derleyen: Denis Sinor, bölümü çeviren: Ş. Tekin, İletişim Yay. İstanbul 2002 s. 425-449.

2 ZİEME, Peter, *Die Stabreimtexte der Uiguren von Turfan und Dunhuang. Studien zur alttürkischen Dichtung*, Akadémiai Kiadó, Bibliotheca Orientalis Hungarica XXXIII, Budapeşte 1991.

3 ÖLMEZ, Mehmet, "Eski Türkçe Budist Çeviri Edebiyatına Kısa Bir Bakış" *Çağdaş Türk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış, Nevin Önberk Armağanı*, Ankara 1997, s. 225-256

Budist Uygur Edebiyata ilişkin diğer çalışma ise J. Elverskog'a aittir. Elverskog, çalışmasında Sūtra, Vinaya, Avadānalara değinir ve bunlar üzerine yapılmış çalışmaların, neredeyse tam bir bibliyografyasını aktarır.[4]

b. Maniheist Uygur Edebiyatı:

Bozkır Uygur kağanlığına ve sonrasına ait, sayı ve hacimce Budist eserlerden daha az olan Maniheist eserler, Budist edebiyatla benzer şekildeki konulardaki metinleri içerir.[5] Klasik dini metinler, dua ve ilahiler, tövbe duaları bu başlıklardan birkaçıdır.

Maniheist Uygur Edebiyatı için yararlanabileceğimiz kaynaklardan biri olan J. Wilkens'ın çalışması Berlin ve Almanya'da bulunan Maniheist fragmanları ve metinleri içerir.[6] Diğer bir çalışma ise Larry Clark'ın "The Turkic Manichaean Literature" adlı makalesidir.[7]

Bir başka çalışma ise henüz yayımlanmamış Uygurca metinlerden seçme okuma parçalarını içeren ve Budist edebiyatın yanı sıra Maniheist edebiyata ve diğer Uygur metinlerine ilişkin bilgi de bulabileceğimiz; J. P. Laut, M. Ölmez, K. Röhrborn tarafından hazırlanan *Uigurische Chrestomathie* adlı çalışmadır.

c. Dunhuang Uygur Metinleri:

Yaklaşık 100 yıl önce Çin'in Dunhuang bölgesinde Uygurca metinler bulunmuştur. Tövbe duaları (Huastuanift), kurziv yazıyla Budist Uygur metinleri, Budist masallar Dunhuang'da bulunan Uygur metinleri arasında yer alanlardan birkaçıdır. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Ölmez, "On Dunhuang Uygur Texts", *45th International Conference of Eastern Studies,* Tokyo 2000 (yayımlanmamış çalışma).

Dunhuang'daki Uygur metinlerini yayımlayan Hamilton'ın[8] çalışmasının yanı sıra M. Erdal[9] ve O. Sertkaya'nın[10] makalelerinde de konuya ilişkin bilgi bulmak mümkündür.

---

4 ELVERSKOG, J., *Uygur Buddhist Literature,* Brepols 1997

5 TEZCAN, Semih, "En Eski Türk Dili ve Yazını", *Bilim Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe*, Ankara 1978, s. 271-325

6 WİLKENS, J. *Alttürkische Handschriften Teil 8, Manichäisch-Türkische Texte der Berliner Turfan Sammlung*, Stuttgart 2000

7 CLARK, Larry, "The Turkic Manichean Litarature", *Emerging From Darkness*, Brill 1997

8 HAMİLTON, James, *Manuscrits Ouïgours du IXe-Xe Siecle de Touen-Houang* I-II, Paris 1986

9 ERDAL, Marcel, "Uigurica from Dunhuang", *Bulletin of School of Oriental and African Studies*, Londra 1988

10 SERTKAYA Osman F., "Tun-Huang metinleri ve yapılan yayınları", *Türk Kültürü*, Ankara 1983, s. 139-145

d. Dindışı Uygur Metinleri:

Uygur metinlerinin bir bölümünü oluşturan dindışı metinler bu çalışmanın ana malzemesini oluşturmaktadır. Bu gruba dahil edebileceğimiz metinler içerisinde "Hukuk Belgeleri" de yer almaktadır. Konuyla ilgili yayınlar Radloff ile başlar günümüze kadar sürer, ayrıntılı giriş için bkz. Zieme 1981c. Radloff'tan sonra konuyla doğrudan ilgili çalışmaların başında L. Clark'ın *Introduction to the Uyghur Civil Documents of East Turkestan* (Indiana 1975) adlı doktora çalışması gelmektedir. Bu çalışmada Clark'ın hukuk belgelerini sınıflandırdığını (toprak kiralama, hayvan kiralama vb. gibi) ve belgeler üzerine yapılan yayınları aktardığını görüyoruz.

Hukuk vesikalarını ele alan Arat tarafından yapılmış yayın ise "Eski Türk Hukuk Vesikaları" (*Türk Kültürü Araştırmaları,* Ankara 1964 s. 5-54) adlı çalışmadır. Çalışmada Eski Türkçe hukuk vesikalarında kullanılan hukuki durumlar, sözleşmelerdeki tarih tespiti, vesikalarda geçen kişi adları, antlaşma bedeli, ödeme usul ve şartları gibi pek çok konu hakkında bilgi edinebiliriz. Arat, ayrıca kendisinden önce vesikalar üzerine yapılan belli başlı çalışmaları da tarihi sırayla verir.

Uygurca hukuk belgeleri üzerine bir başka çalışma Ferit Ayiter'in "Eski Türk Hususi Hukukuna Ait Bazı Notlar" adlı makalesidir (*İktisat Fakültesi Mecmuası* 1949 Cilt: II 1950 s. 418-437).

Çalışmamızda sözvarlığını esas aldığımız yayın, SUK olarak kısalttığımız *Sammlung uigurischer Kontrakte*, adlı hukuk metinlerinin ele alındığı bir derlemedir. (Cilt II, Nobuo Yamada, yayıma haz. Juten Oda, Hiroshi Umemura, Peter Zieme, Takao Moriyasu, Osaka 1993).

Tezimizde üç ciltten oluşan, Uygurlara ait çeşitli senetleri sözleşmeleri içeren bu çalışmanın ikinci cildinin sözvarlığı esas alınmıştır. Uygurların günlük yaşamına ait belgeleri, borç senetlerini, köle alım satımlarını içeren metinde 121 belgeyi içeriklerine göre şöyle aktarabiliriz: (Ayrıntılı bilgi için bkz. Ölmez , "Tanıtmalar", *TDA*, Cilt 4, Ankara 1994 s. 208-211)

1. Alım-satım belgeleri	**Sale** (Sale)
2. Değişme	**Ex** (Exchange)
3. Kira	**RH** (Rental or Hire)
4. Borç	**Lo** (Loan)
5. Evlat edinme	**Ad** (Adoption)
6. Güvence	**Pl** (Pledge)
7. Azat etme	**Em** (Emancipation)
8. Vasiyet	**WP** (Will or Portion of a family's property)
9. Farklı şeyler	**Mi** (Miscellaneous)

Yakın zamanda yapılan bir başka çalışma ise, Melek Özyetgin tarafından hazırlanan eski Türk vergi terimlerine ilişkin bilgi edinebileceğimiz, vergi

terimlerinin tasniflendiği çalışmadır.[11]

Simone-Christiane Raschmann'ın (*Baumwolle im türkischen Zentralasien, Philologische und wirtschafthistorische Untersuchungen anhand der vorislamischen uigurischen Texte*, Wiesbaden 1995) *böz* sözcüğüne dayanarak Uygurcadaki pamuk ve pamukla ilgili terimlere yer verdiği bu çalışması için bkz. Ölmez, "Tanıtmalar", *TDA,* 5, 1995 s. 275-278.

Ayrıca dindışı metinler içerisine Hamilton'un çalışmasını da dahil edebiliriz (bkz. dipnot 8). Bu çalışmada, örneğin 16. metinde atasözlerine yer verilir. Bunlardan biri olan *ḳurug tagda ḳaplan bolmaz ḳudug suvda balıḳ bolmaz* "Boş dağda kaplan olmaz kuyu suyunda balık olmaz". Bugün dahi kolaylıkla anlaşılabilir bir mantığa sahiptir.

Eski Türk atasözleri için bir diğer çalışma ise Osman F. Sertkaya'nın "Eski Türk Atasözleri Üzerine" (*Şükrü Elçin Armağanı,* Ankara 1983 s. 275-293) adlı makalesidir. Sertkaya'nın, Eski Türkçeden atasözlerine yer verdiği bu çalışmadan bir örnek: *yel yolın barır, suv yolın kelir* "rüzgar yol ile varır (gider), su yol ile gelir." (TT I, 17-20. satır arası).

Eski Uygur hukuk belgelerine ait yayınlar ne yukarıda sıraladıklarımızdan ne de burada yararlandıklarımızdan ibarettir. Yakın zamanda konuyla ilgili çalışmalar için bkz. Volker Adams, Jens Peter Laut, Andreas Weis *Bibliographie alttürkischer Studien*, Wiesbaden 2003

e. Diğer Metinler:

Ayrı bir sınıf içerisinde değerlendireceğimiz dindışı metinler:

- Mektuplar: Chrestomathie'de Eski Türkçede mektupların belirli bir giriş ve sonuç bölümünü içeren bir kalıbının olduğu ifade edilir.

- Sağaltım: Bu metinler tıbbî bilgileri içerir. Sağlık bilgisine ve hastalıkların nasıl iyileştirilebileceğine ilişkin bilgi edinebileceğimiz sağaltım metinleridir.

- **Astronomi:** Gökbilim, takvim ve yıldız falı ile ilgili metinlerdir. bkz. J. Nemeth "Über Alttürkische Sternnamen" *Acta Linguistica Academia Scientiarum Hungaricae Tomus* 1968

- **Fal kitapları:** Falla ilgili metinleri de bu grup içerisinde alabiliriz. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Tezcan 1978)

[11] ÖZYETGİN, M., *Eski Türk Vergi Terimleri*, Köksav, Ankara 2004

DEĞERLENDİRME

Çalışmamız iki kısımdan oluşmaktadır:

1. Dindışı Metinlerin Karşılaştırmalı Sözvarlığı

Tezin ilk kısmını oluşturan bu bölümde karşılaştırmaya esas alınacak metinlerde bir sınırlamaya gidilmesi gerekiyordu. 2003 yazında başlanan çalışmada esas alınarak işlenen, dini olmayan metinler ve bunların sözvarlığıydı. Bu tür metinlerin başında Uygur hukuk belgeleri ve çeşitli hasat metinleri gelmektedir. Tıbba, astrolojiye ilişkin metinler, çeşitli güçlükler ve başka nedenlerle şimdilik bu çalışmanın dışında tutulmuştur. Metin olarak çok yönlü işlenmiş olan ve metne ait sorunların çoğunun çözüldüğü metinler esas alınarak işlenmiştir. Elbette ki burada kullanılan çalışmaların dışında başka çalışmalar da konumuzun kapsamına girmektedir; ancak bu tür metinlerin tamamının çalışmaya katılması, bir yıllık bir süreyle sınırlanan bir yüksek lisans tezinin sınırlarını aşacaktı. Dolayısıyla da uygur hukuk metinleri üzerine, sözlüğü de hazır bulunan SUK çalışmamıza katılmıştır. Aynı şekilde Erntesegen adlı hasat metinleri ile benzer içerikli diğer metinler de bu şekilde çalışmamıza katılmıştır. Şu metinlerin söz varlığı esas alınmıştır:

a. - E1 (Eine uigurischer Erntesegen 1): Uygurca bir hasat övgüsü ve *alkış* (övgü, hayır duası) ile başlayan ve 131 satırdan oluşan bu metinde Uygurlarda tarıma ilişkin bilgiler edinebiliriz. Uygurların tarımla uğraşırken karşılaştıkları zorluklar yine metinden yola çıkarak öğrenebileceğimiz konular arasındadır.

- E2 (Ein weiterer uigurischer Erntesegen 2): Uygurlara ait bir diğer hasat metni ise 71 satırdan oluşan E2'dir. E1 metninde olduğu gibi E2 metninde de Uygurların tarımsal faaliyetleri anlatılır ve hasadın çoğalması için hayır duası edilir. *Tanyadivi tängri körü aşamakları täginmäkläri bolzun aşamak täginmäk tıldagında bo örtgün-tä tarıg üklisün.*

- SUK (Sammung Uigurischer Kontrakte): Bir önceki sayfada konuya ilişkin bilgi bulabiliriz.

- LAT (Lieder Aus Turfan): Arapça ve Farsça kelimelerin yer aldığı Uygurcanın son dönemlerine ait bu metin, dörtlüklerden oluşmuş olup manzumdur.

- MängiB (Mängi Bulzun! Ein Weiterer Neujahrssegen): Yeni bir yıl için iyi temennilerde bulunan bu metin 26 satırdan oluşmaktadır.

- Hochz (Ein Hochzzeitsegen Uigurischer Christen): Hıristiyan Uygurlara ait düğün kutlamasını içeren 36 satırdan oluşan metinde özellikle dikkatimizi çeken bir bölümde yeni evlenen çiftin üzerine atılan darıdır: *urugı tarıgı üzä yaŋı ḳız küdägü üzä ḳonsun*.

- EUN (Ein uigurischer Neujahrssegen): Yine *Mängi Bulzun* gibi bir yeni yıl metni olan EUN, yeni bir yılın mutlu ve sevaplarla dolu geçmesi için dileklerde bulunmakta olup 90 satırdan oluşmaktadır.

b. Kullandığımız metin yayınlarının sonunda sonunda bir dizin varsa satır numarası belirtilmeksizin sözcükler tabloda gösterilirken dizini olmayan metinlerdeki sözcüklerin satır numarası ayrıca verilmiştir.

c. Sözcüklerin Almancası, Türkçe anlamı ve eğer varsa Türkçe ses denkliği verilmiştir.

d. Ağızlar başta olmak üzere birbirlerine yakınlıklarına göre sıralanmış olan Yeni Uygurca, Özbekçe, Sarı Uygurca, Tuvaca, Hakasça, Altayca, Yakutça gibi Türk dilleri tarama kapsamı içerisine alınmıştır.

Tezin bu kısmında izlenen yazım özelliği, etimolojiler, açıklamalar kısmından farklıdır. Sözcüklerin olması gereken biçimleri esas alınarak madde başında verilmiş fakat sözcüğün yayımlandığı çalışmadaki yazımını da göstermek adına göndermeler yapılmıştır: Buna göre:

Metinleri Yayımlayanların okuyuşları	Bu çalışmada esas alınan okuyuş:
anda	*anta*
aŋ	*äŋ*
ät-	*et-*
bil ~ bäl	*bel*
bir-	*ber-*
birgüçi	*bergüçi*
birim	*berim*
birimçi	*berimçi*
birt	*bert*
biş	*beş*
bişär	*beşär*

bişinç	*beşinç*
biş on	*beş on*
bu	*bo*
bular	*bolar*
il	*el*
ilçi	*elçi*
ilig	*elig*
in-	*en-*
inç	*enç*
irtä	*ertä*
isin	*äsin*
isinä-	*äsinä-*
isindilig	*äsindilig*
iş	*äş*
işi	*eşi*
işik	*eşik*
it-	*et-*
itig	*etig*
käŋiş- ~ kiŋiş-	*keŋiş-*
kät-	*ket-*
kiç-	*käç-*
kidin	*kedin*
kidirdin	*kedirdin*
kil-	*käl-*
kin	*ken*
kit-	*ket-*
tıtsı	*tetse*
ti-	*te-*
tigin	*tegin*
tigit	*tegit*
tiräk	*teräk*
tirlä-	*tärlä-*
tiş-	*teş-*
toluy	*taluy*
tomlıtu	*tumlıtu*
tomluġ	*tumluġ*
ükül-	*ügül-*
üskintä	*öskintä*
yi-	*ye-*

yidür-	*yedür-*
yig	*yeg*
yigäd-	*yegäd-*
yilim	*yelim*
yir	*yer*
yirtinçü	*yertinçü*
yit-	*yet-*
yiti	*yeti*
yitinç	*yetinç*
yitinçsiz	*yetinçsiz*
yitmiş	*yetmiş*

Yine bu kısımda dikkat edilmesi gereken bir başka nokta ise sözcüklerin tarama kapsamı içerisine giren dillerde yaşayan biçimleri verilirken taranan sözlükteki yazım biçiminin esas alındığıdır. Kısacası Yeni Uygurca için yararlanılan çalışmalarda genellikle *e*, *é* kullanılırken Eski Uygurca *ä*, *e* harfleri tercih edilmiştir.

Çalışma sırasında pek çok kaynağa başvurulmuştur. Bunların içinde Prof. Dr. Mehmet Ölmez'in yayımlanmamış Tuvaca ve Hakasça çalışmaları ile Sarı Uygurca üzerine notları da vardır. Bu kaynaklar için verilen sayfa numaraları geçicidir. Çalışmaların baskıdaki halini göstermez.

2. İnceleme (Yapıbilgisi)

Yaptığımız çalışmanın ikinci kısmı ise yapıbilgisi ve sözcükler üzerine yapılan açıklamalardan ibarettir.

Bu bölümde sözcüklerin metin içerisindeki anlamları ve Eski Türkçenin söz varlığını barındıran başta Clauson'un *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish* çalışmasındaki anlamlar, etimolojiler, açıklamalar esas alınmıştır. Açık *e* için *ä* ve kapalı *e* için ise *e* kullanılan bu çalışmada, varsa yeni görüşler aktarılmaya çalışılmıştır. Her maddenin hemen altında yer alan açıklamalar bölümünde, sözcüğe ilişkin bilgiler Clauson'dan sonraki döneme aitse ilgili kaynaktaki bilgiler aktarılmış. Açıklamaların esas olarak Clauson ile sınırlanmasının nedeni, döneme ilişkin en kapsamlı etimolojik çalışma olmasıdır.

Yine inceleme kısmı içerisinde değindiğimiz bir başka özellik de Clauson'un yalnızca bir kez geçtiğini ifade ettiği fakat inceleme kapsamı içine aldığımız metinlerde ikinci bir kez daha tespit ettiğimiz kelimelerdir. Bu kelimelerin listesi ve geçtiği yerler aşağıdadır:

agış-	SUK
ändäk	E1, 2
bağırçḳ	SUK
bäçäl	E1

çamsız	SUK
çıç-	E2
ḳaplıġ	E1
ḳaprıg	E1
ḳarıla-	SUK
kälinlä-	SUK
kälürt-	E1
käräm	E1
kätän	E1
ḳıḳır-	E1
kirgin	MängiB 22
kirik-	LAT
köküzmäk	SUK
küçäk	SUK
küsür	E1
örgü	E2
su-	LAT
tavuşsız	Hochz 17
tamtuḳsuz	EUN
taplaş-	SUK
tägşürüş-	SUK
täŋär-	E1
tozġur-	E1
tutruḳ	Hochz 12
urġu	E2
yapgut	E1

Çalışmamızda mastarlı biçimler eğer sözcüğün kökü madde başında verilmişse gösterilmemiştir. Bu sözcükler şunlardır: *arımaḳ, ärlämäk, bäklämäk, etmäk, itmäk, käçmäk, kätmäk, öçmäk, yaşamaḳ*

Çalışmamızın sözvarlığı içerisinde epeyi bir yer tutan sayılar için (üleştirme sayıları, sıra sayıları) bkz. Clark, 1996: "The Early Turkic and Sarig Yugur Counting Systems". Clark'ın çalışmasında Eski Türkçe ve Sarı Uygurcanın sayı sistemlerinin yanı sıra Güney Sibirya Türk dillerinin sayı düzeni üzerine de bilgi edinebiliriz.

3. Kısaca Ses Bilgisi Üzerine

Karşılaştırmalı bir sözlükte dikkat edilecek noktalardan birisi de sözcüklerin ilgili dillerin ses yapısına uyup uymadıklarıdır. Bu açıdan metinlerimizdeki sözcükleri değerlendirdiğimizde olması beklenen ses değişimlerini göstermeyen

belki de edebî bir eskicilik (Ölmez 2003) sayabileceğimiz iki sözcükle karşılaşmaktayız:

- **bädiz** "süs": ET'deki bu sözcüğün bugün Yeni Uygurcada var olan mevcut biçiminin *-y-* ile olması beklenirken sözcük karşımıza *-d-* ile *pedez* şeklinde çıkmaktadır (YUTS 317).

- **idiş** "kap, kacak": Sözcük Yeni Uygurca ve Özbekçede *-y-* ile görülmesi beklenirken *-d-* ile *idiş* (OUL 105, ÖTS_M 55), Hakasçada ise *-z-* ile olması beklenirken yine *-d-* ile *ïdïş* (HE 110) biçiminde karşımıza çıkmaktadır.

Yine ses bilgisi açısından ilginç bir başka sözcük ise ET *öd* "zaman" sözcüğüdür. Sözcük, Altaycada olması gereken ses değişimi ile *öy* biçiminde yaşarken Tuvacada da olması gerekenin aksine *öd* değil de *öy* biçimindedir. Bu da Tuvaca biçimin bir ihtimalle *y*'li bir Türk dilinden alındığını göstermektedir.

Ses bilgisine ilişkin metnimize dayanarak söyleyebileceğimiz bir başka özellik ise, Yeni Uygurcada *a* ve *e* ile biten sözcüklerin eylemlik (infinitiv) eki aldığı zaman zaman orta hece ünlüsünün daralıp *-i* olmasıdır. Metnimizde görülen örneklerden birkaçı ise şöyledir: *tolġa-* → *tolġimaḳ*, *töle-* → *tölimeḳ*, *yaşa-* → *yaşimak*

4. Tablo İçerisinde Yer Almayan Kelimeler

SUK metninde geçen yer ve kişi adları yani özel adlar çalışmamıza dahil edilmemiştir.

Çalışmamızda bazı sözcükler ele alınan metinlerde soru işareti konduğu ya da emin okuyuşlar olmadığı için tabloda gösterilmemiştir. Bu kelimeler şunlardır:

balar E2 metninde sözcük için bir anlam verilmediği ve sözcüğün yanına soru işareti konduğu görülen bu sözcüğe tabloda yer verilmemiştir.

bargusuz "gidemeyen" E1 metninde *baġ// sös* şeklinde yanlış okunan sözcüğü Zieme[12] bir başka çalışmasında *bargusuz* "gidemeyen" şeklinde düzeltir. *bar-* "gitmek" eyleminden *-gU* eki ile ad yapılmış ve yokluk bildiren *+sUz* eki ile sözcük sıfat halini almıştır.

ḳal "siyah" E1 metninde geçen sözcüğe soru işareti konarak anlam verilmediği görülmektedir; fakat A. Yakup sözcüğün "siyah" anlamına geldiği ifade eder ve yaptığı alan araştırması sonucunda Yeni Uygurlar arasında sözcüğün yaşadığını tespit etmiştir (OUL 108).

ḳana E2 metninde geçen sözcüğe soru işareti konarak anlam verilmemiştir, bu yüzden sözcük tabloda yer almamaktadır.

ödür E1 metninde sözcüğe soru işareti konmuş, anlamı ise verilmemiştir, bu yüzden sözcük tablo içerisine alınmamıştır. Zieme, sözcüğün tam anlamı ile belirsiz

[12] ZIEME, *Peter, Die Stabreimtexte der Uiguren von Turfan und Dunhuang*, 1991 s. 341

olduğunu söyler. *öt-* "geçmek" (ED 39a) eyleminden türemiş "arasından, ortasından" anlamına gelen bir sözcük olabilir (E1 not: 113).

sös *sös* olarak madde başında verilmiş olan kelime, aslında *+sUz* ekidir ve sözcük Zieme tarafından düzeltilmiştir. bkz. *bargusuz*

suvdun "sulanabilir" *suv* "su" adının çıkma durum eki almış biçimidir. Çekimli bir ad olduğu için sözcüğe tabloda yer verilmemiştir.

süp(.)i E2 metninde okunamadığı için sözcüğe yer verilmemiştir.

süri LAT'de geçen bu sözcüğün anlamı açık değildir. Sözcük, *sür-* "sürmek" eyleminden türemiş "sürülen şey, sürü" ve bazen de "sürü (koyun)" anlamında görülen (ED 850a) *sürüg* sözcüğünün söz sonu *-g* sesinin düşmüş şekli olabilir.

şınlal- Zieme, *ş-* ile başladığı için sözcüğün yabancı bir kökten gelebileceğini ve en yakın ihtimalle de Çince olabileceğini ifade eder ve sözcüğü **şın+la-l-* şeklinde çözümler (EUN not: 68).

takçan E1 ve E2 metninde geçen sözcüğün dizinde anlamlandırılmadığı görülür; bu yüzden tabloda bu sözcüğe yer verilmemiştir. Açıklamalar kısmında sözcüğün Çince olabileceği ve "yemek, içki" anlamına gelebileceği ifade edilir. Halha Moğolcası *tagş* "fincan, kase", Kırgızca *tokçı* "fincan", Tofaca *takşa* "çaydanlık" (E1 not: 6).

taza EUN metninde niçin parantez içine alındığı açık olmayan *taza* eylemi *täz-* "kaçmak" eyleminin ulaç eki almış biçimi olabilir. "kaçıp, kaçarak" anlamları da metne uygundur.

turamaķ E1 metninde geçen *turamaķ* sözcüğüne bir anlam verilememiştir.

tüzä E1 metninde geçen sözcüğe bir anlam verilemediği için tablo içine de alınmamıştır.

tüzün Sözcük, *tüz* adına getirilen vasıta durum eki ile oluşmuş çekimli bir addır; fakat Arat sözcüğü *tüzün* olarak madde başında verir (LAT 728).

urıyu E1'de soru işareti ile verilen sözcüğe bir anlam verilememiştir. Zieme, E1 metninin açıklamalar kısmında sözcüğün *öliyü* "nemlenmek" olabileceğini ifade eder (E1 121).

yagu// (?) E1 metnindeki bu sözcük tam olarak okunamadığı için tabloda gösterilmemiştir.

5. Tarama Sonucunda Ortaya Çıkan Tablo

- Budizme ait Soğdça, Sanskritçe ve Çince kelimeler tarama kapsamı içerisine aldığımız dillerde esas olarak görülmemektedir. Sözgelimi, Çince *käv baḫşı*, Soğd. *ajun,* Skr. *apaksala, bursoŋ, kisar, kşanti*

- Bütün dillerde görülen ve bazı ses değişiklikleri ile tespit ettiğimiz kelimeler şunlardır:

aç, *aç-*, *adak*, *adaş* (bazı dillerdeki anlam değişimi ile), *aḳ*, *aḳa*, *aġır*, *aġız*, *al-*, *ala*, *alaçık*, *alḳış*, *altı*, *altun*, *apa*, *art-*, *artuḳ*, *at* (at, binek hayvanı), *at* "ad", *ay*, *ayıt-*, *ädär*, *baġ I*, *baġla-*, *baġır*, *bar*, *bar-*, *bas-*, *başla-*, *başlıġ*, *bay*, *bäg*, *beş*, *biçäk*, *ber*, *bil-*, *bir*, *biş-*, *bol-*, *bökün*, *bökünki*, *bulıt*, *çaḳ*, *ertä*, *iç-*, *käç-*, *käd-*, *käl-*, *kim*, *kir-*, *kir*, *kişi*, *kök*, *köl*, *köm-*, *köŋül*, *köp*, *kör-*, *küdägü*, *on*, *oot*, *orun*, *ot*, *öküz*, *öl-*, *ḳaçan*, *ḳal-*, *ḳalın*, *ḳan*, *ḳap-*, *ḳar*, *ḳara*, *ḳarın*, *ḳaş*, *ḳat*, *ḳat-*, *ḳaya*, *ḳız*, *ḳızıl*, *ḳon-*, *ḳoyn*, *ḳud-*, *ḳul*, *ḳulġaḳ*, *ḳulun*, *ḳuş*, *saç-*, *saḳın-*, *saḳış*, *säkiz*, *sämiz*, *sän*, *söz*, *suv*, *süt*, *tağ*, *tağay*, *tal*, *tap-*, *tapış-*, *tart-*, *taş*, *te-*, *teg-*, *täŋ*, *täŋri*, *täri*, *täriŋ*, *tävä*, *teräk*, *toḳuz*, *tört*, *tut-*, *tümäŋ*, *uluġ*, *uruş-*, *uzun*, *üç*, *üçün*, *üläş-*, *yaġ*, *yaġlıg*, *yan*, *yaş*, *yägän*, *ye-*, *yer*, *yeti*, *yıl*, *yol*, *yoḳ*, *yultuz*, *yüz*

- Yalnızca bir dilde tespit ettiğimiz kelimeler ise şunlardır:

  ET *abita* > SUyg. *abita* , ET *ärki* > Tuv. *irgi*, ET *bor* > SUyg. *por*, ET *çäkräk* > Alt. *çegrek*, ET *enç* > *Alt. ençü*, ET *kökçi* > Öz. *kökçi*, ET *küşi* > YUyg. *küji*, ET *örtgün* > Hak. *ürtün*, ET *ḳa* > Tuv. *ḫa*, ET *ḳalan* > Alt. *ḳalan*, ET *ḳalançı* > Alt. *ḳalançı*, ET *ḳay II* > SUyg. *kay*, *kıy*, ET *tap* > Alt. *tap*, ET *tadun* > Hak. *tazın*, ET *targıl* > YUyg. *targıl*, ET *ükül-* > Hak. *ügül-*, ET *ügüz* > SUyg. *ügüs*, ET *üm* > SUyg. *öm*

- Hiçbir dilde bulamadığımız kelimeler şunlardır:

  açıġ, *ada*, *adasız*, *aġılıḳ*, *aġış-*, *aḳla-*, *alıḳ-*, *apam I, II*, *aram*, *arḳun*, *aşamaḳ*, *aşnu*, *aşḳının*, *azu-*, *äkäm*, *älgürçi*, *ändäk*, *äŋäyü*, *äŋiz*, *är*, *ärkägün*, *ärlä-*, *ärtiŋü*, *ätnä-*, *ätüz-*, *ävdi-*, *baġırçaḳ*, *balamut*, *balıḳ*, *baaçao*, *barçın*, *bayan*, *bägät*, *berimçi*, *bert*, *bodun*, *boşġut*, *boşgutluġ*, *böşük*, *burçınmaḳ*, *çaḫşapat*, *çam*, *çamla-*, *çamlıġ*, *çamsız*, *çao*, *çaḳıla-*, *çarim*, *çıç-*, *çıġ*, *çımḳuḳ*, *çıŋırçaḳ*, *çoġ*, *çuġ II, III*, *çuŋduŋ*, *darmaḫari*, *daruġa*, *elig*, *etig*, *frişti*, *ı*, *ıdış*, *igsizi*, *inçip*, *irmägürmäk*, *isindilig*, *ḳaŋ*, *ḳapan*, *ḳaprıġ*, *ḳarçlıḳ*, *ḳarıla-*, *ḳaturun-*, *ḳavġaḳ*, *ḳavud*, *ḳavlalıḳ*, *kälinlä-*, *kävil-*, *kertü*, *ḳılınç*, *ḳıvlıḳ*, *ḳızḳut*, *kiŋlig*, *ḳodġu*, *ḳolu*, *ḳorsuz*, *köküzmäk*, *kösür*, *kşan*, *kşanti*, *ḳuanpu*, *ḳupiŋ*, *ḳuvar*, *ḳuvraġ*, *küçäk*, *kürilig*, *küsänçig*, *küsür*, *küväk*, *lan*, *laty (=latay)*, *lav*, *lin*, *maŋġallıg*, *maḫaraç*, *mäŋi*, *mäŋilig*, *muḫurut*, *oḳtu*, *orġu*, *öçül-*, *ögänlik*, *ögdi*, *ögdir*, *öŋi*, *örgü*, *öskintä ötiglä-*, *ötüg*, *payiz*, *paoşin*, *patir*, *piryan*, *ram*, *sanlıġ*, *saŋun*, *sap*, *savıl-*, *säşür-*, *sıçı*, *sıçılıġ*, *sıtır*, *siliŋ*, *simäklä-*, *soġançıġ*, *soḳa*, *sorma*, *su-*, *sutḳu*, *suu*, *suvaḳ*, *suvaḳlıḳ*, *sü-*, *şazin*, *şäli*, *şıġ*, *şila*, *şilavanti*, *şuluġ*, *şutza*, *şükün*, *tadu*, *taġdın*, *tançu*, *tanyadivi*, *taplaş-*, *tatkşan*, *tavip*, *taypaoşın*, *tägimçä*, *täginç*, *tägir*, *tägşürüş-*, *tägzintürü*, *tämbin*, *täŋär-*, *täpin*, *tärim*, *täv*, *tägin*, *tägit*, *tetse*, *tıltag*, *tigü*, *tikiz*, *toġasız*, *tumlıtu*, *toŋa I, II*, *tozġur-*, *tuda*, *tuŋsu*, *tusu*, *tutçı*, *tükäti*, *tümä-*, *tütrüm*, *u-*, *uçaġur*, *uduġ*,

udun-, ulatı, umdu, umuġsuz, un-, urısız, urġu, uyuķ, ülätü, vap, vişnu, vrḫar, vrḫarlıķ, vuçuŋ, ḫua, ḫuaçan, yaba, yaġu-, yaķşı, yaŋa, yapġut, yaraġu, yetinçsiz, yıçın, yiv, yoķad-

-Hepsinde yaşayıp yalnızca Yakutçada görülmeyen kelimeler şunlardır:

aġu, aķar-, arpa, asıra-, ata, ayaķ (kadeh), *äŋ, bärk, bärü, bod, buġra, buķa, çap-, çın, kärgäk, kidiz, ķatıġ, ķoldıķ, ķorķ-, sal-, sat-, say, sın-, sınuķ, son-, soy-, tamġa, taŋ, tapan, töşäk, üz-, yalıŋ, yar, yarım, yıġ, yıġaç*

- Yalnız Yakutçada yaşayan kelimeler şunlardır:

ET *adın* > Yak. *atın,* ET *ayıġ* > Yak. *ayu,* ET *igit-* > Yak. *iit-*, ET *tutuz-* >Yak. *tutus-*, ET *uġuş* > Yak. *uus*

-Yalnızca Güney Sibirya Türk dillerinde yaşayan kelimeler (Tuv., Hak., Alt.) şunlardır: *könäk, ķan II, ķara suv*

- Sibirya'da (Tuv., Hak., Alt., Yak.) yaşayan kelimeler şunlardır:

tınlıġ, torķu

- Yalnızca Türkiye Türkçesinde yaşayan kelimeler şunlardır:

ägsük, ägsüksüz, äsinä-, bark, basınçsız, bäçäl (ağ.), belgür-, bur- > krş. TT buram buram, içi (ağ. eci), iglä- (ağ. iğle-), kendü, körklüg, ödün, ķaçma, ķaplıġ, ķarabaş, ķarġaşa, ķırıķ, san-, sıġuş-, tägil, tälim (ağ. delim), tälük, täpsi, tumluġ (ağ. dumlu), tuġmış, uġan (ağ.), uġra-, yalavaç, yeg, yegräk

- Çağatay grubu Türk dillerinde yaşayan kelimeler şunlardır (YUyg., Öz.):

anuķ, arķalıķ, atan, bat, ķaşġalaķ, ķop, sanaç, şük, tapşur-, yapa

- Yalnız Yakutçada ve Tuvacada olmayan kelimeler şunlardır:

kiçig, tilä-, tuġ-, yaruķ

- ET'deki anlamlarından çok farklı anlamlar kazanmış kelimeler şunlardır:

ET *bışıġ* "hararetli, istekli" > Tr. (ağ.) *bişi* "yağda kızartılmış çörek"

ET *tutuġ* "rehin, depozit" > Tuv. *tudug* "yapı, bina", Hak. *tudıg* "engel", Alt. *tudu* "engel"

- Yalnızca Güney Sibiryada yaşamayan kelimeler şunlardır:

körk, közlüg

- Yalnız Türkçe ve Yakutçada olan kelimeler şunlardır:

tüŋür

- Yalnızca İslami kültür çerçevesindeki Türk Dillerinde yaşayan (Türkçe, Yeni Uygurca, Özbekçe) kelimeler şunlardır:

asıġ (ağ.) , *ayıpsız , aziz, äkin, baġ II, baḫıl, batman, can, dindar, ḫoş, ḫu, ḳadam, ḳadr, ḳaguş-, ḳalam, ḳapıġ, ḳaza, ḳazġan-, ḳırġuy, ḳotuz, ḳurban, ḳutlug, mivä, sapan, taç, tavla, yat, yaz*

Karşılaştırmaya Esas Alınan Dillerde Görülmeyen Kelimeler

Altaycada olmayan kelimeler:

abita; abrāhām; aç-; açı-; açıġ; ada; adasız; adın, ađın; adruk; aġıl; aġılıḳ; aġış-; ajun; aḳıḳat; aḳla-; al(a)ŋ; alġuçı; alıḳ-; alḳın-; alḳuġun; alṭırar; ançaşi; ançman; anuḳ; apaksal; apam I; apam II; aralap; aram, arm; aramay; arḳalıḳ; arḳun; arṭul-; asıġ; asıġlıġ; asıl-; aşamaḳ; aşnu; aşḳının; aṭan; atız; aṭla-; av-; aya; ayaġ; ayaş-; ayġuçı; ayıġ; ayıpsız; azız; azḳ(ı)ya; azu-; äd; ädgü; ädgüṭi; ädlä-; ägri; ägsük; ägsüksüz; äkä; äkäm; äkin; älgürçi; älig I; älig II; älit-; ämgän-; ändäk; äŋäyü; äŋiz; är II; ärän; ärdäm; ärji; ärkägün; ärki; ärklig; ärlä-; ärtiŋü; äsinä-; äsindilig; äşit-; ätnä-; ätüz-; ävdi-; äymän-; baġ II; baġla-; baġırçḳ(?); baġlıḳ; baḫıl; baḫşi; balamut; baldız; balıḳ; baoçao; barça; barçın; barım; barḳ; basıġ; basınçsız; başsız; baṭ; baṭman; bayan; bäçäl; bädüt-; bädizlig; bägät, bägär, bägd; bälgür-; bärgä; bärüki; bäzä-; bäzäklik; bel; bergüçi; berim; berimçi; bert; beşär; beşinç; bışıġ; biçin; biläki; bilgä; bilig; biliş-, bilş-; birär, birä'r; birisi; birök, bir'ök; birygrminç; biti-, biṭi-; bitig, biṭig; bitkäçi; bizlär; bodun; bol; bolar; bolarḳa; bor; borluḳ; borluḳçı; boşġut; boşġuṭluġ; bozaḳ; böşük; bözçi; buçuŋ; bul-; bulunç; bur-; burçınmaḳ; burḫan; bursaŋ; burun; bürür-; büzäl-; çaḫşaput, çaḫspat, çḫşapt, çḫşaput, çḫşput; çam, çm; çamla-, çmla-; çamlıġ; çamsız; çan; çan; çao, ço; çapça; çakıla-; çar; çarim, çrim; ç(a)rlayu; çaṭış-; çıç-; çıġ; çımdan; çımḳuḳ; çıŋırçaḳ; çız-; çiŋnä (çi'gnä?); çoġ; çoġı; çöki; çuanmart; çuġ I; çuġ II; çuġ III; çuġlaṭ -; çuŋduŋ; çusul-; darmaḫari; daruga, darġu; dindar; elig; en-; eşi; eşiç; etig; eṭmäk; frişti; ḫoş; ḫu; ḫua; ḫuaçan; ı; ıdış; ıduḳ; ıduḳḳut; ınça; ıŋaru; ırab; ırlaşṭur-; içi; içrä; idi; idiş; ig; igit-; iglä-; igsiz; ikindiay; ikirär, ikrär; inçip; irkäç; irmägürmäk; irt, ird; isin; işgirti; itil-; itük; iyinçsiz; ḳa; ḳaç; ḳaçma; ḳadam; ḳadır; ḳağuş-; ḳalam; ḳ(a)muġ; ḳaŋ; ḳaŋlı; ḳapan; ḳapar-; ḳapıġ; ḳaplıġ; ḳaplıḳ; ḳaprıġ; ḳarabaş; ḳarçlıḳ;

ḳarġaşa; ḳarıla-; ḳarţ; ḳaşġalaḳ; ḳaşuḳ; ḳaţa; ḳatar-; ḳatıġlan-; ḳatıl-; ḳaţurun-; ḳavġaḳ; ḳavıḳlayu; ḳavud; ḳavlalıḳ; ḳay I; ḳay II; ḳayalayu; ḳayımlayu; ḳaza; ḳazġan-; ḳazın-; kälinlä-; kälürt-; kän {=känt (?)}; kändü; käŋäz; käpäz; käräm; käsäk; käsiş-; käv; kävil-; kedin; kedirdin; ken; kendük; keŋäş-; kertü; ket-, ked-; keţmän; ḳılınç; ḳılţur-; ḳırḳın; ḳırġuy; ḳırıḳ; ḳışak; ḳıvlıḳ; ḳıyıḳ; ḳızġut; ḳıznaḳ[=ḳaznaḳ]; kimä= kim+mä; kinlig; kirgin; kirik-; kisar; kiz-; ḳodġu; ḳollaş-; ḳolu; ḳoŋruḳ-; ḳop; ḳop-; ḳorsuz, ḳoorsuz; ḳoş-; ḳotuz; kögür-; kökçi; köklä-; köküzmäk; kölük; köni; köprüg; körk; körkit-; körklä; körklän-; körklüg; kösür; köţki; közlüg; közün-; közünmäz; kşan; kşanti; ḳuanpu, ḳanpu, ḳunpu; ḳud-; ḳudı; ḳudul-; ḳumlayu; ḳupiŋ; ḳurban; ḳutluġ (ḳuţluġ); ḳuvar; ḳuvraġ; küçäk; küläy; kümüt; künçit, künçid; kündin, kündün, küntin, küntün; küŋ; küplüg; küri; kürilig; kürülü-; küsä-; küsänçig; küskü; küsür; küşi; küväk; küzätçilig; küzlüg; laçin; lal; lan; laty [=latay]; lav; lin; luu; ma; maḫaraç, maḫaranç; maŋġallıġ; maŋran-; mäŋi; mäŋilig; mäŋizlig; m(i)n; mivä; muḫurut; näçä, niçä; nägü; näsä; näţäg; nişan; oġullan-; oġulluḳ; oḳı-; oḳtu; onar; onluḳ; or-; orġaḳ; orġu; orla-; ornaş-; orpa-; orpaḳ [=opraḳ]; ortuḳluḳ; osuġluġ; oţuzar; oy; ö-; öçül-; ödün; ög; ögänlik; ögdi; ögdir; ögrünç; ögü-; ögürt[=ögüt]; öŋdün, öŋtün; öŋdünki; öŋdürdin; öŋi; örgü; örk; örţgün; öskintä; öţiglä-; ötüg=ötig/öţig; ötün-, öţün-; özk(i)yä, özlüg; payiz; paoşin; paţir; piryan; ram=aram; sa; saḳınç; saḳışsız; salıġ; san-; sanaç; sanlıġ; s(a)nsız; saŋ; saŋisdvri; saŋun, Saŋun; sapan; sapıl-; sav, saw; savıl-; saylayu; säril-; säşür-; sıçı; sıçılıġ; sıġuş-; sın; sıŋgarḳı, sıŋġarḳı; sıtır, satır, stır; sıyuḳ; silig; silimäk; siliŋ; simäklä-; sinin; siŋir-; soġançıġ; soḳa; soŋġara; sorma; sögüt; sönüksüz; sözlüg; su-; sutḳu; suu; suva-; suvaḳ; suvaḳlıġ, suvḳlıġ; suvluġ; sü-; süçüg; süvräk; şabi; şazın; şäli; şıġ; şırpa-; şila; şilavanti; şiŋ; şuluġ, şuuluġ; şutza; şük; şükün; taç; tadu; tadun; taġdın, taġtın; taḳı; tam; taman; tamţuḳsuz; tamġalıġ, tmġalġ; tamlıġ; tan-; tançu; tanyadivi; taŋlançıġ; tapıġ; tapın-; tapla-; taplaş-; tapşur-; tarġıl; tarıġçı; tarıġlaġ; tarıḳmaḳ; tarḳar-; tas; taşdınḳı; taştın; taşu-; tatkşan; tavışġan; tavip; tavlat; taypaoşın; tägi; tägil, tgil; tägimçä; tägimlig; täginç=tägi; täginmäk; tägir, tgir; tägrä; tägşürüş-, täşgürüş-; tägür-; tägzintürü; tälim; tälin-; tälük; tämbin, tänbin; täŋär-; täŋlig; täpin; täpsi; tärim; tärk; täşgüt; täv; tegin; tegit; tetse; tıd-; tıdıl-; tılda-; tıltaġ; tıt-; tigü; tijit; tikiz; tirgük; tŋrim; toġanḳ(ı)ya; toġasız; toġrul-; tol-; ton; toŋa; toŋuz; toḳuş; torma; tosın; toş-; toşġan; toyın; tozġur-; törtär; törtgün; törtkil; törü; törülüg; tuda; tuġmaḳsız; tuġmış; tuluḳ; tumlıtu; tumluġ; tuŋsu; turḳ; turuldur-; tusu; tuţçı; tutruḳ; tutuz-; tükäl; tükällig; tükäţ-; tükäti; tükäzüg, (=tützüg); tümä-; tünür; türk; tüş; tütün; tüţrüm; tüz-; u-; uçaġur; udluḳ; uduġ; udun-; uġan; uġra-; uġur; uġuş; uġuşluġ; ulaġ; ulaţı; uluş; umdu; umuġsuz; un; un-; urısız; urġu; uruġ; usuḳ-; uştmaḫ; uyġur; uyuḳ; uzatı; uzḳıya; üçägü, üçgü, üçgün; üçär; ügül-; ügüz; ükli-; ülätü; ülüşlüg; üm; ün-; ünţür-

; üstäŋ; üstünki; üşüt- I; üşüt- II; üür; üzäliksiz; üzülüş-; üzüş-; vap; vişnu; vrẖar, vrẖr; vrẖarlıḳ; vuçuŋ, buçuŋ; y-a; yaba; yaġaḳ; yağı; yağız; yaġlıġ; yağu-; yağur-; yaḳın; yaḳşı II; yalavaç; yalġan; yalġıt-; yalınlıġ; yalıŋuk; yançġ; yantut; yaŋa; yapa; yapġut; yapur-; yaraġu; yaraşu; yarındaḳ tikän; yarmaḳ; yasa; yastuḳluḳ; yaşla-; yavġan; yavız; yavsäp; yazlıġ; yänä, ynä; yeg; yegäd-; yegräk; yelţir-; yerţinçü; yetin<ç>siz; yı; yıçın; yıġdur-; yıŋaḳ; yindäm; yir-; yiv; ymä; yoġdulayu; yoḳad-; yorġutlayu; yosun; yul; yunt; yuŋlaḳlıḳ, yuŋlaḳlaḳ, yuŋlḳlıḳ; yügärüki; yürüŋ; yüzlük

Hakasçada olmayan kelimeler:

abita; abrāhām; aç-; açıġ; ada; adasız; adın, ađın; ağılıḳ; ağın(a)maḳsız; ağış-; ajun; ; aḳıḳat; aḳıt-; aḳla-; al(a)ŋ; alġuçı; alımçı; alıḳ-; alış; alḳın-; alḳu; alḳuġun; altırar; amraḳ; ançaşi; ançman; anuḳ; apaksal; apam I; apam II, aram, arm; aramay; arı-; arḳalıḳ; arḳun; asıġ; asıġlıġ; asıl-; aşa-; aşamaḳ; aşnu; aşḳının; aţan; atız, aţız; aţla-; av-; ayġuçı; ayıġ; ayıpsız; ayıtış-; azız; azḳ(ı)ya; azu-; ädgü; ädgüţi; ägsük; ägsüksüz; äkäm; äkin; älgürçi; älig II; älit-; ämgän-; ändäk; äŋäyü; äŋiz; är II; ärdäm; ärji; ärkägün; ärki; ärklig; ärlä-; ärtiŋü; äsinä-; äsindilig; äski; äşgäk; äşit-; ätnä-; ätöz; ätüz-; ävdi-; ävin; ävtäkiler; baġ II; baġırçḳ(?); baġlıḳ; baẖıl; baẖşi; baḳ-; baḳır; balamut; baldız; balıḳ; baoçao; barçın; barım; barḳ; bars; basınçsız; başsız; baţ; baţman; baţur-; bayan; bäçäl; bädüt-; bädizlig; bägät, bägär, bägd; bäklä-; bälgür-; bärgä; bärüki; bäzä-; bäzäklik; bel; bergüçi; berim; berimçi; bert; berüş-; beşär; beş-on; bışıġ; biçin; biläki; bilgä; biliş-, bilş-; birär, birä'r; birök, bir'ök; birygrminç; biti-, biţi-; bitig, biţig; bitkäçi; bizlär; bodun; bol; bolar; bolarḳa; bor; borluḳ; borluḳçı; boşġut; boşġuţluġ; boşu-; bozaḳ; böşük; böz; bözçi; buçuŋ; bul-; bulunç; bur-; burçınmaḳ; burẖan; bursaŋ; buyan; bürür-; büzäl-; çaçan; çaẖşaput, çaẖspat, çẖşapt, çẖşaput, çẖşput; çaḳ; çaḳıla-; çam, çm; çamla-, çmla-; çamlıġ; çamsız; çan; çan; çao, ço; çapça; çar; çarim, çrim; ç(a)rlayu; çaruḳ; çaţış-; çäçäklik; çäkräk; çıç-; çıġ; çımdan; çımḳuḳ; çıŋırçaḳ; çız-; çiŋnä (çi'gnä?); çoġ; çoġı; çöki; çuanmart; çuġ I; çuġ II; çuġ III; çuġla-; çuġlaţ -; çuŋduŋ; çusul-; darmaẖari; daruga, darġu; dindar; elig; enç; eş; eşi; eşiç; etig; frişti; ẖoş; ẖu; ẖua; ẖuaçan; ı; ıdış; ıduḳ; ıdukḳut; ınça; ırab; ıt; içi; içrä; idi; ig; igälä-, igil-; igit-; iglä-; igsiz; ikägü, ikigü; ikilik; ikindiay; ikirär, ikrär; inçip; ini; irkäç; irmägürmäk; irt, ird; isin; iş; işgirti; işlät-, işläţ-; itil-; iyinçsiz; ḳa; ḳaç; ḳaçma; ḳadam; ḳadaş; ḳadır; ḳağuş-; ḳalam; ḳalan; ḳalançı; ḳ(a)muġ; ḳaŋ; ḳaŋlı; ḳapan; ḳapar-; ḳapıġ; ḳaplıġ; ḳaplıḳ; ḳaprıġ; ḳarabaş; ḳarar-; ḳarçlıḳ; ḳargaşa; ḳarı; ḳarıla-; ḳarţ; ḳaşġalaḳ; ḳatar-; ḳatıl-; ḳaţurun-; ḳavġaḳ; ḳavıḳlayu; ḳavud; ḳavlalıḳ; ḳay I; ḳay II; ḳayalayu; ḳaygu; ḳayımlayu; ḳaza; ḳazġan-; ḳazın-; kälinlä-; kälürt-; kän {=känt (?)}; kändü;

käŋäz; käpäz; kärägü; käräm; käsiş-; käv; kävil-; kedin; ken; kendük; keŋäş-; kertü; ket-, ked-; keţmän; ķıdıġ; ķıl-; ķılınç; ķılţur-; ķın; ķırķın; ķırġuy; ķırık; ķırţış; ķışak; ķıv; ķıvlık; ķızġut; ķıznaķ[=ķaznaķ]; kimä= kim+mä; kinlig; kirgin; kirik-; kisar; kiş<i>lik; kiz-; ķodġu; ķoldamla-; ķolu; ķoŋruķ-; ķop; ķop-; ķorluġ; ķorsuz, ķoorsuz; ķotuz; kögür-; kökçi; köklä-; köküzmäk; kölük; köprüg; körk; körkit-; körklä; körkläп-; körklüg; kösür; köţki; közlüg; közün-; közünmäz; kşan; kşanti; ķuanpu, ķanpu, ķunpu; ķudı; ķudul-; ķumlayu; ķupiŋ; ķurban; ķutluġ (ķuţluġ); ķuvar; ķuvraġ; küçäk; küdmäk; kümüt; künçit, künçid; kündin, kündün, küntin, küntün; küŋ; küp; küplüg; küri; kürilig; kürülü-; küsä-; küsänçig; küsür; küşi; küväk; küzätçi; küzätçilig; küzlüg; lal; lan; laty [=latay]; lav; lin; maḫaraç, maḫaranç, maḫaranç; maŋ-; maŋa-; maŋġallıġ; mäŋi; mäŋilig; mäŋizlig; m(i)n; mivä; muḫurut; näçä, niçä; näsä; näţäg; nişan; oġullan-; oġulluķ; oķı-; oķtu; onar; onluķ; orġu; orpaķ [=opraķ]; ortuķ; ortuķluķ; osuġluġ; otaçı; oţuzar; ö-; öçül-; öd (öţ); ödün; ög; ögän; ögänlik; ögdi; ögdir; ögü-; ögürt[=ögüt]; öküz; öŋdün, öŋtün; öŋdünki; öŋdürdin; öŋi; ör-; örgü; örk; örtän-; öskintä; öţiglä-; ötkürü, öţkürü, ötkürüü; ötüg=ötig/öţig; ötün-, öţün-; öz, öz; özgä; özk(i)yä; özlüg; payiz; paoşin; paţir; piryan; ram=aram; sa; saķınç; saķışsız; salıġ; san-; sanaç; sanlıġ; s(a)nsız; saŋ; saŋisdvri; saŋun, Saŋun; sapan; sapıl-; sav, saw; savıl-; sayla-; saylayu; säril-; säşür-; sävinç; sıçı; sıçılıġ; sıġuş-; sın; sıŋgarķı, sıŋġarķı; sıtır, satır, stır; sıyuķ; silimäk; siliŋ; simäklä-; sinin; sizlär; soġançıġ; soķa; sorma; sönüksüz; su-; suġulmaķsız; sutķu; suu; suvaķ; suvaķlıġ, suvķlıġ; suvluġ; sü-; süçüg; süvräk; şabi; şazın; şäli; şıġ; şırpa-; şila; şilavanti; şiŋ; şuluġ, şuuluġ; şutza; şük; şükün; taç; tadu; taġdın, taġtın; takı; takıġu, tķıġu; tam; taman; tamţuķsuz; tamġa, tmġa; tamġalıġ, tmġalġ; tamlıġ; tan-; tançu; tanyadivi; tap; tapıġ; tapın-; tapla-; taplaş-; tapşur-; taral-; targıl; tarıġçı; tarıķmaķ; tarķar-; taşu-; tatkşan; tavar, tvar; tavışġan; tavip; tavlat; taypaoşın; tägil, tgil; tägimçä; tägimlig; tägin-; täginç=tägi; täginmäk; tägir, tgir; tägirmi; tägrä; tägşürüş-, täşgürüş-; tägür-; tägzintürü; tälim; tälin-; tälük; tämbin, tänbin; täŋär-; täŋlig; täpin; tärim; tärk; täşgüt; täv; tegin; tegit; teş-; tetse; tılda-; tıltaġ; tigü; tijit; tikiz; tirgük; tŋrim; toġanķ(ı)ya; toġasız; toġrul-; ton; toŋa; toŋur-; toŋuz; torma; tosın; toş-; toşġan; toyın; tozġur-; törtär; törtgün; törülüg; tuda; tuġmaķsız; tuġmış; tuluķ; tumlıtu; tumluġ; tuŋsu; turķ; turuldur-; tusu; tuţçı; tutruķ; tutuz-; tükäl; tükällig; tükäti; tükäzüg, (=tützüg); tümä-; tüŋür; türk; türk; tüş; tütün; tüţrüm; tüz-; u-; uçaġur; ud; udun-; uġan; uġra-; uġur; uġuş; uġuşluġ; ulaţı; uluş; umdu; umuġsuz; un-; urısız; urġu; uruġ; usuķ-; uştmaḫ; uyġur; uyuķ; uzķıya; üçägü, üçgü, üçgün; üçär; ügüz; ükli-; ülätü; ülüşlüg; üm; ün-; ünţür-; üstäŋ; üstünki; üşüt- I; üşüt- II; üür; üzä; üzäliksiz; üzülüş-; üzüş-; vap; vişnu; vrḫar, vrḫr; vrḫarlıķ; vuçuŋ, buçuŋ; y-a; yaba; yaġaķ; yaġış; yaġız; yaġu-; yaġur-; yaķşı II; yalavaç; yalġan; yalġıt-; yalıŋuk; yaman; yançġ; yantut;

yaŋ; yaŋa; yapa; yapġut; yaraġu; yaraşu; yarındaḳ tikän; yarmaḳ; yasa; yastuḳluḳ; yaşla-; yat; yavız; yavsäp; yayıṭ-; yazlıġ; yämrül-; yänä, ynä; yedür-; yeg; yegäd-; yegräk; yelṭir-; yerṭinçü; yetin<ç>siz; yı; yıçın; yıŋaḳ; yindäm; yir-; yiv; ymä; yoġdulayu; yoḳad-; yorġutlayu; yosun; yunt; yuŋlaḳlıḳ, yuŋlaḳlaḳ, yuŋlḳlıḳ; yügärüki; yürüŋ; yüzlük

Özbekçede olmayan kelimeler:

abita; abrāhām; açıġ; ada; adasız; adın, ađın; adruk; aġıl-; aġılıḳ; aġış-; ajun; alḳa-; alḳın-; alḳu; alḳuġun; al(a)ŋ; alġuçı; alım; alımçı; alıḳ-; alış; altınḳı; alṭırar; amıra-; amraḳ; ançaşi; ançman; antaḳı; apaksal; apam I; apam II; aḳla-; aram, arm; aramay; arıġ; arıġla-; arḳış; arḳun; arṭul-; arvış; asıġlıġ; asıl-; asıra; aşa-; aşamaḳ; aşnu; aşḳının; aṭay; atız, aṭız; aṭla-; atlġ; av-; aya; ayaġ; ayaş-; ayġuçı; ayıġ; azu-; äbçi; äçil-; äd; ädgüṭi; ägir-; ägsük; ägsüksüz; äkäm; älgürçi; älig II; ämgän-; ändäk; äŋäyü; äŋiz; är II; ärdäm; ärik-; ärji; ärkägün; ärki; ärklig; ärlä-; ärtiŋü; äsinä-; äsindilig; ätnä-; ätöz; ätüz-; ävdi-; ävin; ävtäkiler; bağırçḳ(?); baḳır; balamut; balıḳ; baoçao; barçın; barım; barḳ; basa; basıġ; basınçsız; baṭur-; bayan; bayu-; bäçäl; bädüt-; bädizlig; bägät, bägär, bägd; bäklä-; bälgür-; bärgä; bärüki; bäzäklik; bel; bergüçi; berim; berimçi; bert; berüş-; beşär; beş-on; bışıġ; biçin; biläki; bilgä; bilig; biliş-, bilş-; birygrminç; biti-, biṭi-; bitig, biṭig; bitkäçi; bizlär; bodun; bol; bor; borluḳ; borluḳçı; boşġut; boşġuṭluġ; boşu-; bozaḳ; böşük; bözçi; buçuŋ; bul-; bulunç; bur-; burçınmaḳ; burḫan; bursaŋ; buyan; bürür-; büṭür-; büzäl-; çaçan; çaḫşaput, çaḫspat, çḫşapt, çḫşaput, çḫşput; çaḳıla-; çam, çm; çamla-, çmla-; çamlıġ; çamsız; çan; çao, ço; çapça; çar; çarim, çrim; ç(a)rlayu; çaruḳ; çaṭış-; çäkräk; çıç-; çıġ; çımdan; çımḳuḳ; çıŋırçaḳ; çiŋnä (çi'gnä?); çoğı; çöki; çuġ I; çuġ II; çuġ III; çuġla-; çuġlaṭ -; çuŋduŋ; çusul-; darmaḫari; daruga, darġu; elig; enç; eşi; eşiç; etig; eṭmäk; ḫu; ḫua; ḫuaçan; ı; ıd-; ıdış; ıduḳ; ıduḳḳut; ınça; ıra-; ırab; ırlaşṭur-; içi; idi; ig; igit-; iglä-; igsiz; ikägü, ikigü; ikilik; ikindiay; ikirär, ikrär; inçip; ingäk; irkäç; irmägürmäk; irt, ird; isin; işgirti; itil-; itük; iyinçsiz; ḳa; ḳaç; ḳaçma; ḳadıŋ; ḳalan; ḳalançı; ḳam; ḳ(a)muġ; ḳan; ḳaŋ; ḳaŋlı; ḳapan; ḳaplıġ; ḳaplıḳ; ḳaprıġ; ḳarabaş; ḳara suv; ḳarçlıḳ; ḳarġaşa; ḳarıla-; ḳaṭa; ḳaṭurun-; ḳavġaḳ; ḳavıḳlayu; ḳavud; ḳavlalıḳ; ḳay I; ḳay II; ḳayalayu; ḳayımlayu; ḳazın-; kälinlä-; kälürt-; kändü; käŋäz; käpäz; käräm; kätän; käv; kävil-; käviz; kedin; kedirdin; ken; kendük; kertü; ḳıdıġ; ḳılınç; ḳın; ḳırḳın; ḳırıḳ; ḳırṭış; ḳıv; ḳıvlıḳ; ḳızġut; kimä= kim+mä; kinlig; kirgin; kirik-; kisar; ḳodġu; ḳoldamla-; ḳollaş-; ḳolu; ḳoŋruḳ-; ḳooz; ḳorluġ; ḳorsuz, ḳoorsuz; ḳorum; ḳoşṭur-(ḳoştur-); ḳuanpu, ḳanpu, ḳunpu; ḳumlayu; ḳupiŋ; ḳuvar; ḳuvraġ; kögür-; köklä-; kökrä-; köküzmäk; kölük; könäk; köni; körkit-; körklä; körkläṅ-; körklüg; kösür; köṭki; közlüg; közün-; közünmäz; kşan; kşanti;

küçäk; küläy; kümüt; kündin, kündün, küntin, küntün; küŋ; küp; küri; kürilig; kürülü-; küsänçig; küskü; küsür; küşi; küväk; küzätçilig; küzlüg; lal; lan; laty [=latay]; lav; lin; luu; ma; maḫaraç, maḫaranç; maŋ-; maŋa-; maŋġallıġ; maŋran-; mäŋi; mäŋilig; m(i)n; muḫurut; munı; mün; näṭäg; nom; oġullan-; oġulluḳ; onar; onluḳ; opa; oḳ; oḳtu; orġu; orla-; orpa-; orpaḳ [=opraḳ]; orṭun; ortuḳluḳ; osuġluġ; otaçı; oṭuzar; ö-; öçül-; öd (öṭ); ödün; ög; ögän; ögänlik; ögdi; ögdir; ögrünç; ögü-; öŋ; öŋdün, öŋtün; öŋdünki; öŋdürdin; öŋi; öŋlüg; örgü; örk; örtän-; örṭgün; öskintä; öşün; öṭiglä-; ötkürü, öṭkürü, ötkürüü; ötüg=ötig/öṭig; özk(i)yä; özlüg; payiz; paoşin; paṭir; piryan; ram=aram; sa; saḳış; saḳışsız; san-; sanlıġ; saŋ; saŋisdvri; saŋun, Saŋun; sapıl-; sav, saw; savıl-; saylayu; säril-; säşür-; sıçı; sıçılıġ; sıġuş-; sıŋgarḳı, sıŋġarḳı; sıtır, satır, stır; sıyuḳ; siliŋ; simäklä-; sinin; soġançıġ; soḳa; sorma; sözlüg; su; su-; suġulmaḳsız; sutḳu; suu; suva-; suvaḳ; suvaḳlıġ, suvḳlıġ; suvluġ; sü-; süvräk; şabi; şazın; şäli; şıġ; şırpa-; şila; şilavanti; şiŋ; şuluġ, şuuluġ; şutza; şükün; tadu; tadun; taġdın, taġtın; taloy; taman; tamṭuḳsuz; tamġalıġ, tmġalġ; tamlıġ; tançu; tanyadivi; taŋlançıġ; tap; tapıġ; tapla-; taplaş-; taral-; tarġıl; tarı-; tarıġçı; tarıġlaġ; tarıḳmaḳ; tarḳar-; tas; taşdınḳı; taştın; tatkşan; tavışġan; tavip; taypaoşın; tägi; tägil, tgil; tägimçä; tägimlig; tägin-; täginç=tägi; täginmäk; tägir, tgir; tägirmi; tägşürüş-, täşgürüş-; tägür-; tägzintürü; tälim; tälin-; tälük; tämbin, tänbin; täŋär-; täpin; täpsi; tärim; tärk; täşgüt; täv; tegin; tegit; teş-; tetse; tılda-; tıltaġ; tınlġ; tigü; tijit; tikiz; tişi; tŋrim; toġanḳ(ı)ya; toġasız; toġrul-; tol-; ton; toŋa; toḳuş; torma; torḳu; toşġan; toyın; toylaştur-; tozġur-; törtär; törtgün; törü-; törülüg; töz; tözlüg; tuda; tuġmaḳsız; tuġmış; tuluḳ; tumlıtu; tumluġ; tuŋsu; turuldur-; turuş-; tusu; tuş; tuṭçı; tutruḳ; tutuġ, tutġuġ; tutuz-; tükällig; tükäti; tükäzüg, (=tützüg); tümä-; tüŋür; türk; tüş; tüṭrüm; tüz; u-; uçaġur; udluḳ; udun-; uġan; uġra-; uğuş; uğuşluġ; ulam; ulaṭı; uluş; umdu; umuġsuz; un-; urısız; urġu; usuḳ-; uştmaḫ; uturu; uyuḳ; uzatı; uzḳıya; üçägü, üçgü, üçgün; üçär; ügül-; ügüz; ükli-; ülätü; ülgü; ülüşlüg; üm; ür; üstäŋ; üstünki; üşüt- I; üşüt- II; üür; üzäliksiz; üzülüş-; üzüş-; vap; vişnu; vrḫar, vrḫr; vrḫarlıḳ; vuçuŋ, buçuŋ; y-a; yaba; yada-; yaġız; yaġu-; yaġur-; yaḳşı II; yalavaç; yalġa<t>dur-; yalġıt-; yalınlıġ; yalıŋuk; yantut; yaŋa; yapġut; yaraġu; yarındaḳ tikän; yasa; yastuḳluḳ; yaşla-; yavsäp; yazı; yazlıġ; yazuḳ; yeg; yegäd-; yegräk; yerṭinçü; yetin<ç>siz; yı; yıçın; yınaḳ; yindäm; yiv; ymä; yoġdulayu; yoḳad-; yorıḳ; yul; yula; yunt; yuŋlaḳlıḳ, yuŋlaḳlaḳ, yuŋlḳlıḳ; yügärüki; yürüŋ; yüzlük;

Sarı Uygurcada olmayan kelimeler:

abrāhām; aç-; açıġ; ada; adasız; aḏaş; adın, aḏın; aġıl-:; aġılıḳ; aġış-; ajun; aḳıḳat; aḳla-; aḳtar-; al(a)ŋ; alımçı; alıḳ-; alp; alḳın-; alḳu; alḳuġun; altınḳı; alṭırar;

amraḳ; ançaşi; ançman; antaḳı; anuḳ; apaksal; apam I; apam II; aḳın; aram, arm; aramay; arı-; arḳalıḳ; arḳun; arṭul-; arvış; asıġ; asıġlıġ; asıl-; aşamaḳ; aşlıḳ; aşnu; aşḳının; aṭan; atız, aṭız; av-; aya; ayaġ; ayaş-; ayıġ; ayıpsız; azız; azḳ(ı)ya; azu-; äçil-; äd; ädgü; ädgüṭi; ädlä-; ägir-; ägri; ägsük; ägsüksüz; äkäm; äkin; älgürçi; älig I; ämgäk; ämgän-; ändäk; äŋäyü; äŋiz; är II; ärdäm; ärik-; ärji; ärkägün; ärki; ärklig; ärlä-; ärtiŋü; äsinä-; äsindilig; äski; äşit-; ätnä-; ätöz; ätüz-; ätük; ävdi-; ävin; ävtäkiler; äymän-; baġ II; baġırçḳ(?); baġlıḳ; baḫıl; baḳır; balamut; baldız; balıḳ; baoçao; barçın; barım; barḳ; basınçsız; başsız; baṭ; baṭman; bayan; bäçäl; bädizlig; bägät, bägär, bägd; bäk; bäklä-; bälgür-; bärgä; bärüki; bäzä-; bäzäklik; bel; bergüçi; berim; berimçi; beriş; bert; beşär; bışıġ; biçin; biläki; bilgä; bilig; biliş-, bilş-; birisi; birök, bir'ök; bitkäçi; bizlär; bodun; boġuz; bol; bolar; bolarḳa; borluḳ; borluḳçı; boşġut; boşġuṭluġ; boşu-; bozaḳ; bölük; böşük; böz; bözçi; buçuŋ; buġday; bul-; bulunç; bur-; burçınmaḳ; bursaŋ; buyan; bürür-; bütün; büzäl-; çaçan; çaḫşaput, çaḫspat, çḫşapt, çḫşaput, çḫşput; çaḳıla-; çam, çm; çamla-, çmla-; çamlıġ; çamsız; çan; çan; çao, ço; çar; çarim, çrim; ç(a)rlayu; çaruḳ; çaṭış-; çäçäklik; çäkräk; çıç-; çıġ; çımdan; çımḳuḳ; çıŋırçaḳ; çiŋnä (çi'gnä?); çoġı; çöki; çuanmart; çuġ II; çuġ III; çuġla-; çuġlaṭ -; çuŋduŋ; çusul-; darmaḫari; daruga, darġu; dindar; el; elçi; elig; en-; enç; eş; eşi; eşiç; etig; frişti; ḫoş; ḫu; ḫua; ḫuaçan; ı; ıdış; ıdukḳut; ınça; ıŋaru; ıra-; ırab; ırlaştur-; içi; içrä; içür-; idi; idiş; ig; igälä-, igil-; igit-; iglä-; igsiz; ikägü, ikigü; ikilik; ikindiay; ikirär, ikrär; il-; inçip; irkäç; ırmägürmäk; irt, ird; isin; işgirti; işlät-, işläṭ-; itil-; itük; iyinçsiz; ḳa; ḳaç-; ḳaçma; ḳadam; ḳadaş; ḳadıŋ; ḳadır; ḳaġuş-; ḳalam; ḳalan; ḳalançı; ḳamçı; ḳan; ḳanımlıḳ; ḳaŋ; ḳaŋlı; ḳapan; ḳapar-; ḳapıġ; ḳaplıġ; ḳaplıḳ; ḳaprıġ; ḳarabaş; ḳara suv; ḳarçlıḳ; ḳarġaşa; ḳarıla-; ḳarṭ; ḳaş; ḳaşġalaḳ; ḳaṭa; ḳatar-; ḳaṭıġlan-; ḳaṭurun-; ḳavġaḳ; ḳavıḳlayu; ḳavud; ḳavlalıḳ; ḳay I; ḳayalayu; ḳaygu; ḳayımlayu; ḳaza; ḳazġan-; ḳazın-; käçür-; käđil-; kälinlä-; kälür-; kälürt-; kän {=känt (?)}; kändü; käŋäz; käpäz; kärägü; käsiş-; kätän; käv; kävil-; käviz; kedin; kedin; kedirdin; ken; kendük; keŋäş-; kertü; ket-, ked-; keṭmän; ḳılıḳ; ḳılınç; ḳılṭur-; ḳırḳın; ḳıra, ḳıraa; ḳıraġulayu; ḳırġuy; ḳırıḳ; ḳırṭış; ḳışak; ḳıvlıḳ; ḳıyıḳ; ḳızġut; ḳıznaḳ[=ḳaznaḳ]; kimä= kim+mä; kinlig; kirgin; kirik-; kisar; kiş<i>lik; kiz-; ḳodġu; ḳoldamla-; ḳollaş-; ḳolu; ḳotuz; ḳov-; ḳoŋruḳ-; ḳooz; ḳop; ḳopuz; ḳorluġ; ḳorsuz, ḳoorsuz; ḳorum; ḳoştur-(ḳoştur-); kögür-; kökçi; köklä-; kökrä-; köküzmäk; kölük; könäk; köni; köprüg; körk; körkit-; körklä; körkläṅ-; körklüg; kösür; köṭki; közün-; közünmäz; kşan; kşanti; ḳuanpu, ḳanpu, ḳunpu; ḳudul-; ḳumlayu; ḳupiŋ; ḳurban; ḳut; ḳutluġ (ḳuṭluġ); ḳuvar; ḳuvraġ; küçäk; küçlüg; küdmäk; küläy; kümüşlüg; kümüt; künçit, künçid; kündin, kündün, küntin, küntün; künlük; küŋ; küp; küplüg; küri; kürilig; kürülü-; küsä-; küsänçig; küskü; küsür; küşi; küväk; küzäṭ-; küzäṭçi; küzätçilig; küzlüg; laçin; lal; lan; laty [=latay]; lav; lin; ma; maḫaraç, maḫaranç; maŋġallıġ; mäŋi; mäŋilig; mäŋizlig;

m(i)n; mivä; muḫurut; munça; näsä; näṭäg; nişan; oġullan-; oġulluḳ; oḳ; oḳı-; oḳtu; onar; onluḳ; opa; ora; orġu; orla-; ornaş-; orpa-; orpaḳ [=opraḳ]; orṭun; ortuḳ; ortuḳluḳ; osuġluġ; otaçı; oṭuzar; ö-; öç-; öçül-; öd (öṭ); ödün; ög; ögän; ögänlik; ögäy; ögdi; ögdir; ögrünç; ögü-; ögürt[=ögüt]; öläŋ; öŋ; öŋdünki; öŋdürdin; öŋi; öŋlüg; ör-; örgü; örk; örtän-; örṭgün; öskintä; öṭiglä-; ötkürü, öṭkürü, ötkürüü, ötüg=ötig/öṭig; ötün-, öṭün-; özgä; özk(i)yä; özlüg; payiz; paoşin; paṭir; piryan; ram=aram; sa; saḳış; saḳışsız; salıġ; saman; san-; sanaç; sanlıġ; s(a)nsız; saŋisdvri; saŋun, Saŋun; sapan; sapıl-; saḳınç; sav, saw; savıl-; say; sayla-; saylayu; säril-; särki-; säşür-; sıçı; sıçılıġ; sıġuş-; sın; sıŋgarḳı, sıŋġarḳı; sır; sıtır, satır, stır; sıyuḳ; silimäk; siliŋ; simäklä-; sinin; sizlär; soġançıġ; soḳa; sorma; sönüksüz; sözläş-; sözlüg; su; su-; suġulmaḳsız; sutḳu; suu; suva-; suvaḳ; suvaḳlıġ, suvḳlıġ; suvluġ; sü-; süvräk; şabi; şazın; şäli; şıġ; şılṭa-; şırpa-; şila; şilavanti; şuluġ, şuuluġ; şutza; şük; şükün; taç; tadu; tadun; taġdın, taġtın; tal; taman; tamṭuḳsuz; tamġalıġ, tmġalġ; tamlıġ; tan-; tançu; tanuḳ, tnuḳ; tanyadivi; taŋlançıġ; tap; tapıġ; tapın-; tapış-; tapla-; taplaş-; tapşur-; taral-; tarġıl; tarıġçı; tarıġlaġ; tarıḳmaḳ; tarḳar-; tas; taşdınḳı; taştın; tatkşan; tavip; tavlat; tavuşsuz; taypaoşın; tägil, tgil; tägimçä; tägimlig; tägin-; täginç=tägi; täginmäk; tägir, tgir; tägrä; tägşürüş-, täşgürüş-; tägür-; tägzintürü; tälim; tämbin, tänbin; täŋär-; täŋlig; täpin; täpsi; tärim; täriŋ; tärk; täşgüt; täv; tegin; tegit; teş-; tetse; tıd-; tıdıl-; tılda-; tıltaġ; tın I; tındur-; tınlġ; tıḳ-; tigü; tijit; tikiz; tirgük; tŋrim; toġanḳ(ı)ya; toġasız; toġrul-; toġuru, toġru; toḳuş; ton; toŋa; torma; torḳu; toşġan; toylaştur-; tozġur-; tölä-; töläç; töpä; törtär; törtgün; törtkil; törülüg; töz; tözlüg; tuda; tuġmaḳsız; tuġmış; tuluḳ; tumlıtu; tumluġ; tuŋsu; turġur-; turuldur-; turuş-; tusu; tuş; tuṭçı; tutruḳ; tutuġ, tutġuġ; tutuz-; tükäl; tükällig; tükäṭ-; tükäti; tükäzüg, (=tützüg); tümä-; tüŋür; türk; türk; tüş; tüṭrüm; u-; uçaġur; ud; udun-; uġan; uġra-; uġur; uġuş; uġuşluġ; ulam; ulaṭı; uluş; umdu; umuġsuz; un; un-; urısız; urġu; uruş-; uştmaḫ; uyuḳ; uz; uzatı; uzḳıya; üçägü, üçgü, üçgün; üçär; üçün; ügül-; ükli-; ülätü; ülgü; ülüşlüg; ür; üstäŋ; üstün; üstünki; üşüt- I; üşüt- II; üür; üzäliksiz; üzül-; üzülüş-; üzüş-; vap; vişnu; vrḫar, vrḫr; vrḫarlıḳ; vuçuŋ, buçuŋ; y-a; yaba; yaġaḳ; yaġış; yaġıt-; yaġız; yaġlıġ; yaġu-; yaġur-; yaḳa; yaḳşı II; yalavaç; yalġan; yalġıt-; yalınlıġ; yalıŋuk; yaltrı-; yançġ; yantur-; yantut; yaŋ; yaŋa; yapa; yapġut; yapur-; yaraġu; yaraşu; yarındaḳ tikän; yarmaḳ; yasa; yastuḳluḳ; yaşla-; yaşlıġ; yat; yavġan; yavsäp; yazı; yazlıġ; yazḳı, yasḳı; yazuḳ; yämrül-; yeg; yegäd-; yegräk; yelṭir-; yerṭinçü; yetin<ç>siz; yı; yıçın; yıġdur-; yılḳı; yindäm; yir-; yiv; ymä; yoġdulayu; yoḳad-; yorıḳ; yorıt-; yosun; yul; yuŋlaḳlıḳ, yuŋlaḳlaḳ, yuŋlḳlıḳ; yügärüki; yürüŋ; yüzlük

Türkiye Türkçesinde olmayan kelimeler:

abita; aç-; açıġ; ada; adasız; adın, ağın; ağılıḳ; ajun; aḳla-; alıḳ-; alḳa-; alḳın-;

alḳu; alḳuġun; altınḳı; altırar; amıra-; amraḳ; ançaşi; ançman; apaksal; apam I; apam II; aralap; aram, arm; aramay; arḳış; arḳun; arvış; asıġlıġ; asıl-; asra; aşamaḳ; aşnu; aşḳının; aṭan; atız, aṭız; av-; ay-; ayaġ; ayġuçı; ayıġ; ayıtış-; azḳ(ı)ya; azu-; äbçi; äd; ädgüṭi; äkäm; älgürçi; ändäk; äŋäyü; är II; ärji; ärkägün; ärki; ärlä-; ärtiŋü; äsindilig; ätnä-; ätöz; ävdi-; baġırçḳ(?); baẖşi; balamut; balıḳ; baoçao; barça; barçın; barım; basıġ; baṭ; bayan; bayu-; bärgä; bäzäklik; bel; berimçi; bert; beş-on; biçin; biläki; bilig; birygrminç; biti-, biṭi-; bitkäçi; bodun; bol; bor; borluḳ; borlukçı; boşġut; boşġuṭluġ; bozaḳ; böşük; buçuŋ; bulunç; burẖan; bursaŋ; buyan; bürür-; çaçan; çaẖşaput, çaẖspat, çẖşapt, çẖşaput, çẖşput; çam, çm; çamla-, çmla-; çamlıġ; çamsız; çan; çao, ço; çap-; çapça; çarim, çrim; ç(a)rlayu; çäkräk; çıç-; çıġ; çımdan; çımḳuḳ; çiŋnä (çi'gnä?); çoġ; çoġı; çöki; çuġ I; çuġ II; çuġ III; çuġla-; çuġlaṭ -; çuŋduŋ; darmaẖari; daruga, darġu; elig; enç; eşi; eşiç; etig; ẖua; ı; ıd-; ınça; ıŋaru; ırlaşṭur-; idi; idiş; igälä-, igil-; igit-; igsiz; ikägü, ikigü; inçip; irmägürmäk; irt, ird; işgirti; ḳa; ḳadıŋ; ḳalan; ḳalançı; ḳanımlıḳ; ḳaŋ; ḳaprıġ; ḳarçlıḳ; ḳarı; ḳarıla-; ḳaşġalaḳ; ḳaṭa; ḳaṭurun-; ḳavġaḳ; ḳavıḳlayu; ḳavud; ḳavlalıḳ; ḳay I; ḳay II; ḳayalayu; ḳayda; ḳayımlayu; ḳayu; ḳazın-; kälinlä-; kän {=känt (?)}; käräm; kävil-; käviz; kedin; kedin; kedirdin; ken; kendük; kertü; ḳılınç; ḳın; ḳırḳın; ḳıḳır-; ḳıra, ḳıraa; ḳışak; ḳıvlıḳ; ḳıtay, ḳıty; ḳızġut; ḳıznaḳ[=ḳaznaḳ];kisar; ḳodġu; ḳoldamla-; ḳolu; ḳoŋruḳ-; ḳop; ḳorluġ; ḳorsuz, ḳoorsuz; kögür-; köküzmäk; könäk; köni; körkit-; körklä; körkläṅ-; kösür; köṭki; közün-; közünmäz; kşan; kşanti; ḳuanpu, ḳanpu, ḳunpu; ḳudul-; ḳumlayu; ḳupiŋ; ḳuvar; ḳuvraġ; küçäk; küläy; kümüt; kündin, kündün, küntin, küntün; küŋ; küri; kürilig; küsä-; küsänçig; küskü; küsür; küşi; küväk; küzäṭçi; lan; laty [=latay]; lav; lin; maŋ-; maŋa-; maŋġallıġ; maŋran-; mäŋi; mäŋilig; m(i)n; mün; nägü; näsä; näṭäg; oġullan-; oḳ; oḳtu; opa; or-; ora; orġu; orla-; orpa-; orpaḳ [=opraḳ]; osuġluġ; öçül-; öd (öṭ); ögän; ögänlik; ögdi; ögdir; ögrünç; ögü-; öŋdünki; öŋdürdin; öŋi; öŋlüg; örgü; örk; örlä-; örtän-; örṭgün; öskintä; öşün; öṭiglä-; ötkürü, öṭkürü, ötkürüü ötüg=ötig/öṭig; özk(i)yä; özlüg; payiz; paoşin; paṭir; piryan; ram=aram; sa; saḳınç; saḳışsız; sanaç; sanlıġ; s(a)nsız; saŋ; saŋisdvri; saŋun, Saŋun; sapıl-; savıl-; saylayu; sayu; säşür-; sıçı; sıçılıġ; sıŋar; sıŋgarḳı, sıŋġarḳı; sıtır, satır, stır; sıyuḳ; siliŋ; simäklä-; sinin; siŋir-; soġançıġ; soḳa; sorma; sönüksüz; su; su-; suu; suvaḳlıġ, suvḳlıġ; suvluġ; sü-; şabi; şazın; şäli; şıġ; şılṭa-; şırpa-; şila; şilavanti; şiŋ; şuluġ, şuuluġ; şutza; şük; şükün; tadu; tadun; taġay, tġay; taġdın, taġtın; talula-; taloy; tam; tam-; taman; tamṭuḳsuz; tamlıġ; tançu; tanyadivi; taŋlançıġ; tap; tapın-; tapla-; taplaş-; taral-; tarġıl; tarıġçı; tarıḳmaḳ; tarḳar-; tas; taşdınḳı; tatkşan; taypaoşın; täg; tägimçä; täginç=tägi; täginmäk; tägir, tgir; tägşürüş-, täşgürüş-; tägzintürü; tämbin, tänbin; täŋär-; täŋlig; täpin; tärim; tärk; täşgüt; täv; tegin; tegit; tetse; tıdıl-; tılda-; tıltaġ; tın I; tınlġ; tigü; tijit; tikän; tikiz; toġasız; toŋa; toŋa; toŋur-; torḳu; torma;

toylaştur-; tozġur-; töläç; törtgün; törülüg; tözlüg; tuda; tumlıtu; tuŋsu; turķ; turuldur-; tusu; tuţçı; tutruķ; tutuz-; tükällig; tükäti; tükäzüg, (=tützüg); tümä-; tüş; tüţrüm; u-; uçaġur; ud; uduġ; udun-; uġuş; uġuşluġ; ulaġ; ulaţı; uluş; umdu; umuġsuz; un-; urısız; urġu; usuķ-; uturu; uyuķ; uzķıya; üçägü, üçgü, üçgün; ügül-; ügüz; ükli-; ülätü; ülgü; ülüşlüg; üm; ün-; ünţür-; ür; üstünki; üür; üzä; üzäliksiz; üzülüş-; üzüş-; vap; vrḫar, vrḫr; vrḫarlıķ; vuçuŋ, buçuŋ; yaba; yada-; yaġu-; yaķşı II; yalġa<t>dur-; yalınlıġ; yalıŋuk; yaltrı-; yan-; yantur-; yaŋ; yaŋa; yapa; yapġut; yapur-; yaraġu; yaraşu; yarındaķ tikän; yarmaķ; yaruķ; yaz-; yazlıġ; yazķı, yaskı; yazuķ; yämrül-; yegäd-; yelim; yerţinçü; yetin<ç>siz; yı; yıçın; yıŋaķ; yindäm; yiv; ymä; yoġdulayu; yoķad-; yorıķ; yosun; yul; yula; yuŋlaķlıķ, yuŋlaķlaķ, yuŋlķlıķ

Tuvacada olmayan kelimeler:

abita; abrāhām; aç-; açıġ; ada; adasız; adın, ađın; ağıl-:; ağılıķ; ağın(a)maķsız; ağış-; ajun; II; aķıķat; aķıt-; aķla-; aķtar-; al(a)ŋ; alġuçı; alım; alımçı; alıķ-; alış; alp; alķın-; alķu; alķuġun; altınç, altınç; altınķı; altırar; ançaşi; ançman; andın; antaķı; anuķ; apaksal; apam I; apam aram, arm; aramay; arķalıķ; arķış; arķun; arţul-; arvış; asıġ; asıġlıġ; asıl-; aş; aşa-; aşamaķ; aşlıķ; aşnu; aşķının; aţan; aţay; atız, aţız; aţla-; av-; aya; ayaġ; ayaş-; ayġuçı; ayıġ; ayıpsız; ayıtış-; azız; azķ(ı)ya; azu-; äçil-; ädgüţi; ägri; ägsük; ägsüksüz; äkä; äkäm; äkin; älgürçi; älig I; älit-; ämgäk; ämgän-; ändäk; äŋäyü; äŋiz; är II; ärän; ärik-; ärji; ärk; ärkägün; ärklig; ärlä-; ärtiŋü; äsinä-; äsindilig; äski; äşit-; ätnä-; ätöz; ätüz-; ävdi-; ävin; ävtäkiler; äymän-; baġ II; baġırçķ(?); baġlıķ; baḫıl; balamut; baldız; balıķ; baoçao; baķ-; baķır; barça; barçın; barım; barķ; basıġ; basınçsız; başsız; baţ; baţman; baţur-; bayan; bäçäl; bädizlig; bägät, bägär, bägd; bälgür-; bärgä; bärüki; bäzä-; bäzäklik; bel; bergüçi; berim; berimçi; beriş; bert; berüş-; beşär; bışıġ; biçin; biläki; bilgä; birär, birä'r; birisi; birök, bir'ök; birygrminç; biti-, biţi-; bitig, biţig; bitkäçi; bizlär; bodun; bol; bolarķa; bor; borluķ; borlukçı; boşġut; boşġuţluġ; boşu-; bozaķ; böşük; bözçi; buçuŋ; buġday; bul-; bulunç; bur-; burçınmaķ; bursaŋ; bürür-; büzäl-; çaḫşaput, çaḫspat, çḫşapt, çḫşaput, çḫşput; çaķıla-; çam, çm; çamla-, çmla-; çamlıġ; çamsız; çan; çan; çao, ço; çapça; çar; çarim, çrim; ç(a)rlayu; çaruķ; çaţış-; çäkräk; çıç-; çıġ; çımdan; çımķuķ; çınırçaķ; çız-; çiŋnä (çi'gnä?); çoġı; çöki; çuanmart; çuġ I; çuġ II; çuġ III; çuġla-; çuġlaţ -; çuŋduŋ; çusul-; darmaḫari; dindar; el; elig; en-; enç; eşi; eşiç; etig; frişti; ḫoş; ḫu; ḫua; ḫuaçan; ı; ıdış; ıduķķut; ırab; içi; içrä; içür-; idi; ig; igit-; iglä-; igsiz; ikägü, ikigü; ikilik; ikinti; ikindiay; ikirär, ikrär; inçip; ini; irkäç; irmägürmäk; irt, ird; isin; işgirti; işlät-, işläţ-; itil-; iyinçsiz; ķaç-; ķaçma; ķadam; ķadır; ķaġuş-; ķalam; ķalan; ķalançı; ķamışlayu; ķ(a)muġ; ķaŋ; ķaŋlı; ķapan; ķapıġ; ķaplıġ; ķaplıķ; ķaprıġ; ķarabaş; ķarçlık; ķarġaşa; ķarıla-; ķaş; ķaşġalaķ; ķatar-; ķaţurun-; ķavġaķ; ķavıķlayu; ķavud; ķavlalıķ; ķay I; ķay II;

ḳayalayu; ḳaygu; ḳayımlayu; ḳaza; ḳazgan-; ḳazın-; käđil-; kälinlä-; kälürt-; kän {=känt (?)}; kändü; käŋäz; käpäz; kärägü; käräm; käsiş-; kätän; käv; kävil-; käyik; kedin; kedin; kedirdin; ken; kendük; keŋäş-; kertü; ket-, ked-; keṭmän; kiçig; ḳılınç; ḳın; ḳırḳın; ḳıra, ḳıraa; ḳırguy; ḳırıḳ; ḳışak; ḳıv; ḳıvlıḳ; ḳıyıḳ; ḳızgut; ḳıznaḳ[=ḳaznaḳ]; kimä= kim+mä; kinlig; kisar; kiş<i>lik; ḳod-; ḳodgu; ḳoldamla-; ḳollaş-; ḳolu; ḳoŋruḳ-; ḳooz; ḳop; ḳop-; ḳorluġ; ḳorsuz, ḳoorsuz; ḳoştur-(ḳoştur-); ḳotuz; ḳov-; kögür-; kökçi; köklä-; kökrä-; köküzmäk; köŋül; körk; körkit-; körklä; körkläṅ-; körklüg; kösür; köṭki; köy-; köz; közlüg; közün-; közünmäz; kşan; kşanti; ḳuanpu, ḳanpu, ḳunpu; ḳumlayu; ḳupiŋ; ḳurban; ḳutluġ (ḳuṭluġ); ḳuvar; ḳuvraġ; küçäk; küdmäk; küläy; kümüş, kümiş, küsmiş; kümüşlüg; kümüt; künçit, künçid; kündin, kündün, küntin, küntün; küŋ; küplüg; küri; kürilig; kürülü-; küsänçig; küsür; küşi; küväk; küzäṭ-; küzätçilig; küzlüg; laçin; lal; lan; laty [=latay]; lav; lin; ma; maḫaraç, maḫaranç; maŋġallıġ; maŋran-; mäŋi; mäŋilig; mäŋizlig; m(i)n; mivä; muḫurut; muz; nä; näsä; näṭäg; nişan; oġlan; oġullan-; oġulluḳ; oḳ; oḳı-; oḳtu; onar; onluḳ; opa; ora; orġaḳ; orġu; orla-; orpa-; orpaḳ [=opraḳ]; ortuḳ; ortuḳluḳ; osuġluġ; oṭuzar; ö-; öçül-; ödün; ög; ögän; ögänlik; ögäy; ögdi; ögdir; ögürt[=ögüt]; öŋdün, öŋtün; öŋdünki; öŋdürdin; öŋi; ör-; örgü; örk; örṭgün; öskintä; öṭiglä-; ötkürü, öṭkürü, ötkürüü; ötüg=ötig/öṭig; ötün-, öṭün-; özk(i)yä; özlüg; payiz; paoşin; paṭir; piryan; ram=aram; sa; saḳınç; saḳışsız; salıġ; san-; sanaç; sanlıġ; s(a)nsız; saŋisdvri; saŋun, Saŋun; sapan; sapıl-; sav, saw; savıl-; saylayu; sayu; säril-; särki-; säşür-; sävinç; sıçı; sıçılıġ; sıġuş-; sın; sıŋar; sıŋgarḳı, sıŋġarḳı; sır; sıtır, satır, stır; siliŋ; simäklä-; sinin; soġançıġ; soḳa; sorma; sögüt; sökül-; sönüksüz; sözläş-; sözlüg; su; su-; sutḳu; suu; suva-; suvaḳ; suvaḳlıġ, suvḳlıġ; suvluġ; sü-; süçüg; süvräk; şäli; şıġ; şırpa-; şila; şilavanti; şiŋ; şuluġ, şuuluġ; şutza; şük; şükün; taç; tadu; tadun; taġdın, taġtın; talaş-; tam; taman; tamṭuḳsuz; tamġalıġ, tmġalġ; tamlıġ; tan-; tançu; tanyadivi; taŋlançıġ; tap; tapıġ; tapın-; tapla-; taplaş-; taral-; tarġıl; tarıġ; tarıġlaġ; tarıḳmaḳ; tarḳar-; tas; taş-; tatkşan; tavar, tvar; tavışġan; tavip; tavlat; taypaoşın; tägi; tägil, tgil; tägimçä; tägimlig; tägin-; täginç=tägi; täginmäk; tägir, tgir; tägrä; tägşürüş-, täşgürüş-; tägür-; tägzintürü; tälim; tälin-; tälük; tämbin, tänbin; täŋär-; täŋlig; täpin; täpsi; täri; tärim; tärk; täşgüt; täv; tegin; tegit; tetse; tıd-; tıdıl-; tılda-; tıltaġ; tıḳ-; tigü; tijit; tikiz; tirgük; tŋrim; toġanḳ(ı)ya; toġasız; toġrul-; toḳuş; ton; toŋa; toŋur-; toŋuz; torma; tosın; toş-; toşġan; toyın; tozġur-; töläç; törtär; törtgün; törtkil; törülüg; tözlüg; tuda; tuġ-; tuġmaḳsız; tuġmış; tuluḳ; tumlıtu; tumluġ; tuŋsu; turuldur-; tusu; tuṭçı; tutruḳ; tutuz-; tükä-; tükäl; tükällig; tükäṭ-; tükäti; tükäzüg, (=tützüg); tümä-; tüŋür; türk; türk; tütün; tüṭrüm; tüz; tüz-; u-; uçaġur; ud; udluḳ; uduġ; udun-; uġan; uġra-; uġur; uġuş; uġuşluġ; ulaġ; ulaṭı; uluş; umdu; umuġsuz; un; un-; urısız; urġu; uruş-; usuḳ-; uştmaḫ; uyġur; uyuḳ; uzatı; uzḳıya; üçägü, üçgü,

üçgün; üçär; ügül-; ügüz; ükli-; ülätü; ülüşlüg; üm; üstäŋ; üşüt- I; üşüt- II; üür; üzä; üzäliksiz; üzülüş-; üzüş-; vap; vişnu; vrḫar, vrḫr; vrḫarlıḳ; vuçuŋ, buçuŋ; y-a; yaba; yaġı; yaġız; yaġu-; yaġur-; yaḳa; yaḳın; yaḳşı II; yalavaç; yalġan; yalġıt-; yalıŋuk; yaltrı-; yaman; yançġ; yantut; yapa; yapġut; yar; yaraġu; yaraşu; yarat-; yarındaḳ tikän; yarmaḳ; yasa; yastuḳluḳ; yaşa-; yaşla-; yaşlıġ; yat; yavġan; yavsäp; yayıṭ-; yazı; yazlıġ; yazuḳ; yämrül-; yänä, ynä; yedür-; yeg; yegäd-; yegräk; yelim; yelṭir-; yerṭinçü; yetin<ç>siz; yı; yıçın; yıŋaḳ; yigit; yindäm; yiplig; yiv; ymä; yoġdulayu; yoḳad-; yorġutlayu; yul; yunt; yuŋlaḳlıḳ, yuŋlaḳlaḳ, yuŋlḳlıḳ; yügärüki; yürüŋ; yüzlük

Yakutçada olmayan kelimeler:

abita; abrāhām; açı-; açıġ; ada; adasız; adruk; aġıl-:; aġılıḳ; aġış-; aġu; ajun; aḳın; aḳıḳat; aḳar-; aḳıt-; aḳla-; al(a)ŋ; alım; alımçı; alıḳ-; alış; alp; alḳın-; alḳu; alḳuġun; altınḳı; alṭırar; amıra-; amtı; ançaşi; ançman; anıça; anıŋ; antaġ; antaḳı; anuḳ; aŋa; apa; apaksal; apam I; apam II; aralap; aram, arm; aramay; arpa; arḳalıḳ; arḳun; arslan; arṭ- I; arṭul-; arvış; asıġ; asıġlıġ; asıl-; asra; aşamaḳ; aşnu; aşḳının; ata; aṭan; aṭay; atız, aṭız; av; av-; aya; ayaġ; ayaḳ; ayaş-; ayġuçı; ayıpsız; ayıtış-; azız; azḳ(ı)ya; azu-; äbçi; äçil-; äd; ädär; ädgüṭi; ädlä-; ägri; ägsük; ägsüksüz; äkäm; äkin; älgürçi; älig I; älit-; ämgäk; ämgän-; ändäk; äŋ; äŋäyü; äŋiz; är II; ärän; ärdäm; ärik-; ärji; ärk; ärkägün; ärki; ärklig; ärlä-; ärtiŋü; äsinä-; äsindilig; äski; äşgäk; ät-; ätnä-; ätüz-; ätük; äv; ävdi-; ävin; ävtäkiler; äymän-; baġ II; baġırçḳ(?); baġlıḳ; baḫıl; baḫşi; balamut; baldız; balıḳ; baoçao; baḳ-; barça; barçın; barım; barḳ; bars; basa; basıġ; basınçsız; başsız; baṭ; baṭman; baṭur-; bayan; bäçäl; bädüt-; bädizlig; bägät, bägär, bägd; bäk; bäklä-; bälgür-; bärgä; bärü; bärüki; bäzä-; bäzäklik; bel; bergüçi; berim; berimçi; beriş; bert; berüş-; beşär; bışıġ; biçin; bilä; biläki; birär, birä'r; birisi; birök, bir'ök; birygrminç; biti-, biṭi-; bitig, biṭig; bitkäçi; bizlär; bod; bodun; bol; bolar; bolarḳa; bor; borluḳ; borluḳçı; boşġut; boşġuṭluġ; boşu-; bozaḳ; börk; böşük; böz; bözçi; buçuŋ; buġday; buġra; bulunç; buḳa; bur-; burçınmaḳ; burḫan; bursaŋ; burun; buyan; bürür-; büzäl-; çaçan; çaḫşaput, çaḫspat, çḫşapt, çḫşaput, çḫşput; çam, çm; çamla-, çmla-; çamlıġ; çamsız; çan; çan; çao, ço; çap-; çapça; çaḳıla-; çar; çarim, çrim; ç(a)rlayu; çaruḳ; çaṭış-; çäçäklik; çäkräk; çıç-; çıġ; çımdan; çımḳuḳ; çın; çıŋırçaḳ; çız-; çiŋnä (çi'gnä?); çoġ; çoġı; çöki; çuanmart; çuġ I; çuġ II; çuġ III; çuġla-; çuġlaṭ -; çuŋduŋ; çusul-; darmaḫari; daruga, darġu; dindar; el; elig; en-; enç; eş; eşi; eşik; etig; frişti; ḫoş; ḫu; ḫua; ḫuaçan; ı; ıdış; ıduḳḳut; ıġaç; ınça; ıŋaru; ırab; ırlaşṭur-; içi; içrä; içür-; idi; idiş; ig; igälä-, igil-; iglä-; igsiz; ikägü, ikigü; ikilik; ikindiay; ikirär, ikrär; inçgä; inçip; irkäç; irmägürmäk; irt, ird; istä-, isdä-, izdä-, ist-, izd-; isin; iş; işgirti; işlät-, işläṭ-; itil-; iyinçsiz; ḳa; ḳaç-; ḳaçma; ḳadam; ḳadaş; ḳadır; ḳaġuş-; ḳalam; ḳalan; ḳalançı; ḳam; ḳamçı; ḳ(a)muġ; ḳan; ḳaŋ; ḳaŋlı; ḳapan; ḳapıġ; ḳaplıġ;

ḳaplıḳ; ḳaprıġ; ḳarabaş; ḳara suv; ḳarçlıḳ; ḳargәaşa; ḳarıla-; ḳarţ; ḳaşġalaḳ; ḳaşuḳ; ḳaţa; ḳaţıġ; ḳaţıġlan-; ḳatıl-; ḳaţurun-; ḳavġaḳ; ḳavıḳlayu; ḳavud; ḳavlalıḳ; ḳay I; ḳay II; ḳayalayu; ḳaygu; ḳayımlayu; ḳaza; ḳazġan-; ḳazın-; käçür-; kälinlä-; kälür-; kälürt-; kän {=känt (?)}; kändü; käŋäz; käpäz; kärägü; käräk= kärgäk; käräm; käril-; käsäk; käsiş-; kätän; käv; kävil-; käviz; käyik; kedin; kedirdin; ken; kendük; kertü; ket-, ked-; keţmän; kiçig; kidiz; ḳılıḳ; ḳılınç; ḳılţur-; ḳın; ḳıḳır-; ḳıra, ḳıraa; ḳırġuy; ḳırıḳ; ḳışak; ḳıv; ḳıvlıḳ; ḳıyıḳ; ḳızġut; ḳıznaḳ[=ḳaznaḳ]; kimä= kim+mä; kinlig; kirgin; kirik-; kisar; kiş<i>lik; kiz-; ḳodġu; ḳoldamla-; ḳoldıḳ; ḳollaş-; ḳolu; ḳoŋruḳ-; ḳooz; ḳop; ḳop-; ḳorluġ; ḳorḳ-; ḳorsuz, ḳoorsuz; ḳorum; ḳoşţur-(ḳoştur-); ḳotuz; ḳov-; kögür-; kökçi; köklä-; kökrä-; köküzmäk; kölük; könäk; körk; körkit-; körklä; körklän-; körklüg; kösür; köţki; közlüg; közün-; közünmäz; kşan; kşanti; ḳuanpu, ḳanpu, ḳunpu; ḳumlayu; ḳupiŋ; ḳurban; ḳutluġ (ḳuţluġ); ḳuvar; ḳuvraġ; küçäk; küläy; kümüt; künçit, künçid; kündin, kündün, küntin, küntün; küŋ; küplüg; küri; kürilig; kürülü-; küsä-; küsänçig; küskü; küsür; küşi; küväk; küzäţ-; küzäţçi; küzätçilig; küzlüg; laçin; lal; lan; laty [=latay]; lav; lin; luu; ma; maḫaraç, maḫaranç; maŋ-; maŋa-; maŋġallıġ; mäŋi; mäŋilig; mäŋizlig; m(i)n; mindä; miŋ; mivä; muḫurut; munça; munuŋ; nä; näçä, niçä; nägü; näsä; näţäg; nişan; nom; oġullan-; oġulluḳ; oḳ; oḳı-; oḳtu; olar; onar; opa; or-; ora; orġaḳ; orġu; orla-; ornaş-; orpa-; orpaḳ [=opraḳ]; orţun; ortuḳ; ortuḳluḳ; osuġluġ; otaçı; oţuzar; ö-; öçül-; öd (öţ); ödün;ög; ögän; ögänlik; ögäy; ögdi; ögdir; ögü-; ögürt[=ögüt]; öŋdün, öŋtün; öŋdünki; öŋdürdin; öŋi; örgü; örk; örlä-; örtän-; örţgün; öskintä; öţiglä-; ötkürü, öţkürü, ötkürüü; ötüg=ötig/öţig; ötün-, öţün-; özgä; özk(i)yä; payiz; paoşin; paţir; piryan; ram=aram; sa; saḳınç; saḳış; saḳışsız; sal-; salıġ; saman; san-; sana-; sanaç; sanlıġ; s(a)nsız; saŋ; saŋisdvri; saŋun, Saŋun; sapan; sapıl-; sat-; satıġ; sav, saw; savıl-; say; sayla-; saylayu; säril-; särki-; säşür-; sävinç; sıçı; sıçılıġ; sıġuş-; sın; sın-; sınuḳ; sıŋgarḳı, sıŋġarḳı; sır; sıtır, satır, stır; sıyuḳ; silig; silimäk; silkin-; siliŋ; simäklä-; sinin; sizlär; soġançıġ; soŋ; soŋġara; soḳa; sorma; soy-; sökül-; sönüksüz; sözläş-; su; su-; suġulmaḳsız; sutḳu; suu; suva-; suvaḳ; suvaḳlıġ, suvḳlıġ; suvluġ; sü-; süçüg; süvräk; şabi; şazın; şäli; şıġ; şırpa-; şila; şilavanti; şiŋ; şuluġ, şuuluġ; şutza; şük; şükün; taç; tadu; tadun; taġar; taġdın, taġtın; talaş-; taloy; tam; tam-; taman; tamţuḳsuz; tamġa, tmġa; tamġalıġ, tmġalġ; tamlıġ; tan-; tançu; tanuḳ, tnuḳ; tanyadivi; taŋ, tŋ; taŋlançıġ; tap; tapıġ; tapın-; taplaş-; tapşur-; taḳı; taḳıġu, tḳıġu; targıl; tarı-; tarıġ; tarıġçı; tarıġlaġ; tarıḳmaḳ; tarḳar-; tas; taşdınḳı; tatkşan; tavışġan; tavip; tavlat; taypaoşın; tägil, tgil; tägimçä; tägimlig; tägin-; täginç=tägi; täginmäk; tägir, tgir; tägirmi; tägrä; tägşürüş-, täşgürüş-; tägzintürü; tälim; tälin-; tälük; tämbin, tänbin; täŋär-; täpin; täpsi; tärim; tärk; täşgüt; täv; tegin; tegit; teş-; tetse; tıd-; tıdıl-; tılda-; tıltaġ; tındur-; tigü; tijit; tikän; tikiz; tilä-, til-; tirgük; tiril-; tŋrim; toġanḳ(ı)ya; toġasız; toġrul-; toḳuş; tol-;

ton; toŋa; toŋur-; toŋuz; torma; tosın; toş-; toşġan; toylaştur-; tozġur-; töläç; törtär; törtgün; törtkil; törülüg; töşäk; töz; tözlüg; tuda; tuġ-; tuġmaķsız; tuġmış; tuluķ; tumlıtu; tumluġ; tuŋsu; turġur-; turķ; turuldur-; turuş-; tusu; tuţçı; tutruķ; tutuġ, tutġuġ; tükä-; tükäl; tükällig; tükäti; tükäzüg, (=tützüg); tümä-; türk; tüş; tütün; tüţrüm; tüz-; u-; uç; uçaġur; ud; uduġ; udun-; uġan; uġra-; uġur; uġuşluġ; ulaġ; ulaţı; uluş; umdu; umuġsuz; un; un-; urısız; urġu; usuķ-; uştmaḫ; uyġur; uyuķ; uzatı; uzķıya; üçägü, üçgü, üçgün; üçär; ügül-; ügüz; ükli-; ülätü; ülgü; ülüş; üm; üstäŋ; üstün; üstünki; üşüt- I; üşüt- II; üür; üz-; üzäliksiz; üzül-; üzülüş-; üzüş-; vap; vişnu; vrḫar, vrḫr; vrḫarlıķ; vuçuŋ, buçuŋ; y-a; yaba; yaġaķ; yaġı; yaġış; yaġıt-; yaġız; yaġu-; yaġur-; yaķın; yaķşı I; yaķşı II; yalavaç; yalġan; yalġıt-; yalın; yalınlıġ; yalıŋ; yalıŋuk; yalŋuz; yaltrı-; yaman; yan; yan-; yançġ; yantur-; yantut; yaŋa; yapa; yapġut; yar-; yaraġu; yaraş-; yaraşu; yarat-; yarġu; yarıl-; yarım, yrım; yarındaķ tikän; yarmaķ; yaruķ; yasa; yastuķluķ; yaşa-; yaşla-; yat; yavġan; yavız; yavsäp; yayıţ-; yazlıġ; yazuķ; yämrül-; yänä, ynä; yäŋgä; yeg; yegäd-; yegräk; yelţir-; yerţinçü; yetin<ç>siz; yı; yıçın; yıġ-; yıġaç; yıġdur-; yılan, yırn; yıŋaķ; yigit; yindäm; yiplig; yir-; yiv; ymä; yoġdulayu; yoķad-; yosun; yul; yula; yuŋlaķlıķ, yuŋlaķlaķ, yuŋlķlıķ; yügärüki; yüzlük

Yeni Uygurcada olmayan kelimeler:

abita; açı-; açıġ; ada; adasız; adın, ađın; adır-, ađır-; ağılıķ; ağış-; ajun; aķla-; alımçı; alıķ-; alķa-; alķu; alķuġun; altınķı; alţırar; ançaşi; ançman; apaksal; apam I; apam II; aram, arm; aramay; arı-; arķış; arķun; asıġlıġ; asıl-; asıra; aşa-; aşamaķ; aşnu; aşķının; aţay; aţla-; av-; aya; ayaş-; ayġuçı; ayıġ; azķ(ı)ya; azu-; äbçi; äçil-; äd; ädgüţi; ägsük; ägsüksüz; äkäm; älgürçi; älit-; ändäk; äŋäyü; är II; ärik-; ärji; ärkägün; ärki; ärlä-; ärtiŋü; äsinä-; äsindilig; ätnä-; ätöz; ätüz-; ävdi-; ävin; ävtäkiler; bağırçķ(?); balamut; baldız; balıķ; baoçao; barçın; barım; barķ; basa; basıġ; basınçsız; baţur-; bayan; bayu-; bäçäl; bädüt-; bädizlig; bägät, bägär, bägd; bäklä-; bälgür-; bärgä; bergüçi; berim; berimçi; bert; berüş-; beşär; beş-on; bışıġ; biçin; biläki; bilgä; biliş-, bilş-; birisi; bitkäçi; bodun; bol; bolarķa; bor; borluķ; borlukçı; boşġut; boşġuţluġ; bozaķ; böşük; buçuŋ; bul-; bulunç; bur-; burçınmaķ; burḫan; bursaŋ; buyan; çaçan; çaḫşaput, çaḫspat, çḫşapt, çḫşaput, çḫşput; çam, çm; çamla-, çmla-; çamlıġ; çamsız; çan; çao, ço; çaķıla-; çarim, çrim; ç(a)rlayu; çäkräk; çıç-; çıġ; çımdan; çımķuķ; çınırçaķ; çiŋnä (çi'gnä?); çoğı; çuġ II; çuġ III; çuŋduŋ; çusul-; darmaḫari; daruga, darġu; elig; en-; enç; eşi; eşiç; etig; ḫua; ḫuaçan; ı; ıd-; ıdış; ıduķ; ıdukķut; ınça; ıŋaru; ırab; ırlaştur-; içi; idi; ig; igälä-, igil-; igit-; iglä-; igsiz; ikägü, ikigü; ikindiay; ikirär, ikrär; inçip; irmägürmäk; irt, ird; isin; işgirti; itil-; iyinçsiz; ķa; ķaç; ķaçma; ķalan; ķalançı; ķalıŋ; ķam; ķ(a)muġ; ķan; ķaŋ; ķaŋlı; ķapan; ķaplıġ; ķaplıķ; ķaprıġ; ķarabaş; ķara suv; ķarçlıķ; ķarġaşa;

ḳarı; ḳarıla-; ḳaṭa; ḳaṭurun-; ḳavġaḳ; ḳavıḳlayu; ḳavud; ḳavlalıḳ; ḳay I; ḳay II; ḳayalayu; ḳayımlayu; ḳazın-; kälinlä-; kälürt-; kändü; käŋäz; kätän; käv; kävil-; kedin; kedirdin; ken; kertü; ḳıdıġ; ḳılınç; ḳırḳın; ḳırıḳ; ḳırṭış; ḳışak; ḳıvlıḳ; ḳızġut; kimä= kim+mä; kinlig; kirgin; kirik-; kisar; kiş<i>lik; ḳodġu; ḳoldamla-; ḳolu; ḳorluġ; ḳorsuz, ḳoorsuz; kögür-; kökçi; kökrä-; köküzmäk; könäk; köni; körkit-; körklä; körkläṅ-; körklüg; kösür; köṭki; kşan; kşanti; ḳuanpu, ḳanpu, ḳunpu; ḳudı; ḳumlayu; ḳupiŋ; ḳut; ḳuvar; ḳuvraġ; küçäk; küläy; kümüşlüg; kümüt; kündin, kündün, küntin, küntün; kürilig; küsä-; küsänçig; küskü; küsür; küväk; lan; laty [=latay]; lav; lin; luu; ma; maḫaraç, maḫaranç; maŋġallıġ; mäŋi; mäŋilig; mindä; muḫurut; mün; näṭäg; oġullan-; oġulluḳ; onar; onluḳ; oḳ; oḳtu; orġu; orla-; orpa-; orpaḳ [=opraḳ]; orṭun; osuġluġ; otaçı; oṭuzar; ö-; öçül-; öd (öṭ); ödün; ög; ögän; ögänlik; ögdi; ögdir; ögrünç; ögü-; öŋdün, öŋtün; öŋdünki; öŋdürdin; öŋi; örgü; örk; örṭgün; öskintä; öṭiglä-; ötkürü, öṭkürü, ötkürüü; ötüg=ötig/öṭig; özk(i)yä; payiz; paoşin; paṭir; piryan; ram=aram; sa; saḳınç; saḳış; saḳışsız; san-; sanlıġ; saŋisdvri; saŋun, Saŋun; sapıl-; sav, saw; savıl-; saylayu; sayu; säşür-; sıçı; sıçılıġ; sıġuş-; sıtır, satır, stır; sıyuḳ; siliŋ; simäklä-; sinin; soġançıġ; soḳa; soŋġara; sönüksüz; sözlüg; su; su-; sutḳu; suu; suva-; suvaḳlıġ, suvḳlıġ; suvluġ; sü-; süvräk; şabi; şazın; şäli; şıġ; şılṭa-; şırpa-; şila; şilavanti; şuluġ, şuuluġ; şutza; şükün; tadu; tadun; taġdın, taġtın; taloy; taman; tamṭuḳsuz; tamġalıġ, tmġalġ; tançu; tanuḳ, tnuḳ; tanyadivi; taŋlançıġ; tap; tapıġ; taplaş-; tarḳar-; tas; taşdınḳı; taştın; tatkşan; tavip; taypaoşın; tägi; tägimçä; tägimlig; tägin-; täginç=tägi; täginmäk; tägir, tgir; tägür-; tälim; tälük; tämbin, tänbin; täŋär-; täpsi; tärim; tärk; täv; tegin; tegit; tetse; tıd-; tıdıl-; tılda-; tıltaġ; tigü; tijit; tikiz; tiril-; tŋrim; toġanḳ(ı)ya; toġasız; toḳuş; ton; toŋa; torma; torḳu; toyın; tozġur-; törtär; törtgün; törtkil; törülüg; töz; tözlüg; tuda; tuġmaḳsız; tuġmış; tumlıtu; tumluġ; tuŋsu; turuldur-; turuş-; tusu; tuṭçı; tutuġ, tutġuġ; tutuz-; tükäti; tükäzüg, (=tützüg); tümä-; tüŋür; türk; tüş; tüṭrüm; u-; uçaġur; udluḳ; udun-; uġan; uġra-; uġur; uġuş; uġuşluġ; ulam; ulaṭı; uluş; umdu; umuġsuz; un-; urısız; urġu; uyuḳ; üçägü, üçgü, üçgün; üçär; ügül-; ügüz; ükli-; ülätü; ülgü; ülüşlüg; üm; üşüt- II; üür; üzäliksiz; üzüş-; vap; vişnu; vrḫar, vrḫr; vrḫarlıḳ; vuçuŋ, buçuŋ; y-a; yaba; yada-; yaġu-; yaġur-; yaḳşı II; yalavaç; yalġıt-; yalınlıġ; yalıŋuk; yantut; yaŋ; yaŋa; yaraġu; yarġu; yasa; yastuḳluḳ; yaşla-; yavsäp; yaz-; yazuḳ; yeg; yegäd-; yegräk; yerṭinçü; yetin<ç>siz; yı; yıçın; yıŋaḳ; yindäm; yoġdulayu; yoḳad-; yorıḳ; yul; yula; yunt; yuŋlaḳlıḳ, yuŋlaḳlaḳ, yuŋlḳlıḳ; yügärüki; yürüŋ; yüzlük

Sayısal Veriler:

Günümüz Türk dillerinde yaşayan Eski Türkçe sözcüklerin sayısal dağılımı ve yüzdeleri:

Dil adı	Rastlanan Sözcük Sayısı	%
Altayca	568	42
Hakasça	568	42
Özbekçe	630	46
Sarı Uygurca	492	36
Tuvaca	527	39
Türkiye Türkçesi	773	57
Yakutça	400	29
Yeni Uygurca	738	54

Günümüz Türk dillerinde tespit edemediğimiz, dolayısıyla da karşılaştırmaya alınamayan sözcüklerin sayısal dağılımı ve yüzdeleri (maddebaşı sayısı: 1350):

Dil adı	Rastlanmayan Sözcük Sayısı	%
Altayca	705	52
Hakasça	708	52
Özbekçe	648	48
Sarı Uygurca	781	57
Tuvaca	745	55
Türkiye Türkçesi	503	37
Yakutça	870	64
Yeni Uygurca	539	39

Yukarıda belirtilen bu sayısal veriler Eski Türkçe sözcüklerin günümüz dillerindeki yaşama oranlarını yaklaşık olarak içermektedir.

3. Karşılaştırmalı Sözlük ve Açıklamalar

abita: Name des Buddha des Westlichen Paradieses || Batı Cennetindeki Buda'nın adı. — Kaynak: ***SUK Çin. < Skr. amitābha/amitāyus***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *abita* "Buda" AŞüküri; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** ø; **Yak.** *ø*

abita: < Çin. 阿彌陀 *a mi tuo* "Batı Cennetindeki Buda'nın adı", Skr. *amitābha* "ölçülemez parlaklık" sözcüğünün Çinceleşmiş biçimi olan *amitābha*'nın Uygurca metinlerde *abita*, *abida* biçiminde bir çok kez görüldüğü ve Çince *mi* sözünün Uygurcada *bi* olarak da karşılandığı da tespit edilmiştir.[1]

Abraham: İbrahim || İbrahim. — Kaynak: ***Hochz* 4**.

Tr. *İbrahim, (ağ.) ø*; **YUyg.** *İbrahim* AŞüküri; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

abrāhām: İbrahim, özel ad; söz konusu adın Özbekçe biçimini sözlükte bulamadık ancak büyük bir ihtimalle bu ad da Özbekçede kullanılıyor olmalı.

aç: Hunger || aç, tok değil. — Kaynak: ***E1, LAT***.

Tr. *aç, (ağ.) aç* DS 55; **YUyg.** *aç* YUTS 2; **Öz.** *åç* MT 103; **SUyg.** *aç* EArız; **Tuv.** *aş* TT 12; **Hak.** *as* HE 62; **Alt.** *aç* ATS 20; **Yak.** *aas* TDBUÜ 40

aç: "aç, tok olmayan", "aç" anlamına gelen sözcüğün eski biçimi *āç* şeklinde uzun ünlülüdür. En eski dönemlerde Oğuz dillerinde (Güneybatı Azeri, Türkmence ve Türkçe) *ac* şeklinde olan sözcük *aç-* fiili ile eşseslidir (ED 17a).

aç-: hungrig sein || acıkmak. — Kaynak: ***E1, MängiB 22***.

Tr. krş. *acık- , (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *éçiḳ-* YUTS 121; **Öz.** krş. *åçıḳ-* MT 107; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** krş. *aççıktaa-* TS 1

aç- "acıkmak" *aç* adı ile eşsesli olan bu sözcük modern dillerin pek çoğunda *aç* şeklinde görülürken "acıkmak" anlamına gelen eylem Türkiye Türkçesinde *acık-*[2] şeklinde görülür (ED 18b).

aç-: erschließen, öffen || açmak. — Kaynak: ***SUK***.

---

1 ÖLMEZ, Mehmet, "Tibet Buddhizmine Ait Eski Uygurca Bahşı Ögdisi", *Bahşı Ögdisi, Festchrift für Klaus Röhrborn anläßlich seines 60. Geburtstags, 60. Doğum Yılı Dolayısıyla Klaus Röhrborn Armağanı* Yay. Jens Peter Laut, Mehmet Ölmez, Freiburg-İstanbul 1998, s. 274

2 TEKİN, Talat, *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*, Ankara, 1995, s. 171

Tr. *aç-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *aç-* YUTS 3; **Öz.** *åç-* ÖTS_M 108; **SUyg.** *ahş- ~ aş-* CDT 35; **Tuv.** *aş-* CDT 35; **Hak.** *as-* HE 62; **Alt.** *aç-* ATS 20; **Yak.** *as-* TS 2

aç- "açmak", Sözcük bu temel anlamının yanı sıra "çözmek (düğüm), açmak (gökyüzü)" "açıklamak" gibi bazı anlam genişlemelerine uğramıştır (ED 18b).

açı-: sich erbarmen || acımak. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *acı-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *åçi-* TLS 3; **SUyg.** *açı-* Malov 19; **Tuv.** *ajı-* TT 4; **Hak.** *açı-* HE 26; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

açı- "acımak" (UW 40b). Sözcüğe daha sonra "ekşimek" ve çok eski dönemlerde gelişmiş olan çeşitli anlamlar yüklenmiştir. Bunlardan en yaygın olanı ise "acımak"tır, ama bugün pek çok Türk dilinde sözcüğün temel anlamı olan "acılaşmak" unutulmuştur (ED 20b).

açıġ: Speicher || ambar, depo. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** ø; **Yak.** *ø*

açıġ "ambar, depo", UW'de ve Clauson'da bu anlamda bir *açıġ* görülmezken SUK metninde Mi 14'ün ikinci satırında geçen kelime, metnin yayımcıları tarafından Çince *sang*, *tsang* ile karşılaştırılmıştır.

ada: Gefahr || tehlike. — Kaynak: ***E1, MängiB 10, EUN 11 a. tuda* "tehlike"**.

Tr. ø, (ağ.) ø; **YUyg.** ø; **Öz.** ø; **SUyg.** ø; **Tuv.** ø; **Hak.** ø; **Alt.** ø; **Yak.** ø

ada "tehlike", Uygurcadan sonraki dönemlerde görülmeyen sözcük *ada tuda* "tehlike" ikilemesi ile sıkça kullanılır.[3] Clauson'a göre Moğolcada *ada* "kötü ruh, şeytan" şeklinde ödünçleme olarak görülen kelimenin Güney Sibirya Türk (Hakas, Yakut, Altay) dilleri ile Kırgızca ve Kazakçada görülen *ada, aza* sözcükleriyle bir ilgisi yoktur (ED 40a).

adaḳ: Fuß; Ende, Rand || ayak; son, kenar, kıyı. — Kaynak: ***E1, 2, SUK***.

Tr. *ayak, (ağ.) ayaḫ* DS 399; **YUyg.** *ayak* YUTS 23; **Öz.** *åyåḳ* ÖTS_M 103; **SUyg.** *azak* CDT 41; **Tuv.** *adak* "aşağı kısım, aşağı" TT 3; **Hak.** *azaḫ* HE 8; **Alt.**

---

[3] ÇAĞATAY, Saadet, "Uygurcada Hendiadyoinler", *Yıllık Araştırmalar Dergisi I*, DTCF Ankara, 1941, s. 101-144

ayak ATS 30; **Yak.** *atax* TSa. 20

adaḳ "ayak, son, kenar, kıyı", Moğolcada *adak* şeklinde bir ödünçleme olarak görülen sözcük "ayak (dağ); ağız (nehir); son" gibi anlamlar da kazanmıştır. Modern dillerde genellikle *ayak* biçiminde ve esas anlamını taşıyan sözcük bazı dillerde Moğolcadan ödünç alınmış *adak* şekli ile görülür (ED 45a). Sözcük, daha Uygurca döneminde "son, ırmağın sonu" anlamını taşımaktadır (krş. UW 45). Ayrıca çeşitli durum ekleri alarak sontakı gibi kullanılmış ve kullanılmakta olan bu sözcük için bkz. Y. S. Li, *Türk Dillerinde Sontakılar*, § 1 s. 558

adasız: gefahrlos || tehlikesiz. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

adasız "tehlikesiz, güvenli", *ada* "tehlike" adından türemiş olan kelime yokluk bildiren ve sıfat yapan *-sIz* ekini almıştır (ED 71b).

aḍaş: Gefährte, Kamerad, Freund || arkadaş, dost. — Kaynak: ***SUK, Hochz 5, 23***.

Tr. *arkadaş, (ağ.) adaş* DS 64; **YUyg.** *adaş* YUTS 3; **Öz.** *ädäş* "isimdaş" ÖTS_E 177; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *adaş* "arkadaş" Kök Munçak; **Hak.** *adas* "isimdaş" HE 28; **Alt.** *adaş* "isimdaş" ATS 21; **Yak.** *atas* YakRS 51

adaş "arkadaş, dost", *adaş* ya da *addaş* sözcüğü *at* "ad" adından gelen topluluk ifade eden türemiş bir isimdir. İnan, sözcüğün temel anlamının "arkadaş" olduğunu ve daha sonra ikinci bir anlam olarak "adaş, isimdaş" anlamını kazandığını ifade eder. Bu etimolojik olarak imkansızdır; fakat "arkadaş" anlamı sözcüğün en eski dönemlerde en yaygın kullanılan anlamıdır. Bu bağlam içerisinde değerlendirilecek olursa *at* sözcüğü ile kişi adından ziyade bir klan adı kastedilir; *addaş* ise bu "klana mensup arkadaşlar"dır. (ED 72a).

adın, aḍın: anderer || başka, diğer. — Kaynak: ***SUK, EUN 80***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *atın* TSa. 28

adın "diğer, başka" (TDS_Li 60). **ad-* eyleminden türemiş bu sözcüğün izlerine 14. yüzyıldan sonra rastlanmaz ve sözcük yerini eşanlamlı olduğu *adruk, öŋi, özge* sözcüklerine bırakır (ED 60a). Sözcük, günümüz Türk dillerinden

yalnızca Yakutçada yer alır. Sevortyan'da da bu şekildedir bkz. *ayır-* maddesi altında *atın* ESTY 115 (Cilt 1)

adır-, aḍır-: trennen, abtrennen || ayırmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ayır-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *äyir-* ÖTS_M 13; **SUyg.** *azır-* Malov 12; **Tuv.** a*dır-* TuvRS 38; **Hak.** *azır-* HE 8; **Alt.** *ayrı-* ATS 32; **Yak.** *ø*

adır- "ayırmak", **ad-* eyleminin geçişlilik işlevinde ettirgenlik eki almış şekli olan sözcüğün temel anlamı "ayırmak (iki şeyi veya bir şeyi diğerinden)" ayrıca "ayırt etmek (nesneler arasındaki farkı)" ve hatta "tercih etmek" anlamına da sahiptir. Sözcük Moğolcada *acira-* "ayırmak (insanlardan), dönmek (eve)" şeklinde anlam genişlemesi ile bir ödünçleme olarak görülür. Modern dillerde sözcük genellikle *adır-* şeklinde görülür iken bazı dillerde (Kırgızca ve Kazakçada) Moğolcadan ödünçleme olan *acira-* "ayırmak (insanlardan)" şekli görülür (ED 66a)

adruk: Vorzug || başka, ayrı. — Kaynak: ***EUN 51***.

Tr. *ayrık, (ağ.) ayrık* DS 431; **YUyg.** *ayrık* "yarık, çatlak" YUTS 25; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *azruk* AŞüküri; **Tuv.** *adırık* TuvRS 39; **Hak.** *azırıx* "kol" HakRS 19; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

adruḳ "başka, ayrı", *ad-ır-* eyleminden türemiş olan *adruḳ* sözcüğünün asıl anlamı "ayrılmış, bölümlenmiş"tir; fakat daha sonra sözcük "ayrı, başka" gibi anlamlar kazanmıştır (ED 65a).

aġa: bkz. *aḳa* || — Kaynak: ***LAT***

aġıl-: sich erheben || yükselmek. — Kaynak: ***EUN 56***.

Tr. *ø, (ağ.)* krş. *av-, ağ-* DS 103; **YUyg.** krş. *ağ-* "bir yana sarkmak" CDT 42; **Öz.** *ø*; **SUyg.** ø; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ağıl-* "getirmek" HakRS 16; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

aġıl- "yükselmek", EUN 56'da *agıl* biçiminde görülen sözcük, UW'de *av-* şeklinde verilmiştir (UW 275). Erdal sözcüğün *ak-* eyleminden edilgen çatı eki ile *akıl-* "akmak; dağılmak" olduğunu bu anlamlara geldiğini ifade eder (OTWF 653).

aġılıḳ: Schatzhaus, Schatzkammer || ambar, hazine odası. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

a. sanlıg yer "hazineye ait yer, toprak"

ağılıḳ "hazine, servet", *ağı* "hazine" adından türemiş ve somut bir isimdir. Budist metinlerde Çince倉 *zhang*'ın çevirisi (Uyg. *tsaŋ*) olan kelime Sanskritçede *garbha* "hazine" şeklindedir (ED 86a).

ağın(a)maḳsız: ohne sich zu wälzen, ohne wild dahinzu strömen || debelenmeksizin. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ağna-, (ağ.)* krş. *ağna-* "debelenmek" DS 90; **YUyg.** *ag̈na-* YUTS 4; **Öz.** *ag̈na-* ÖRL 48; **SUyg.** *ag̈ina-* Malov 11; **Tuv.** ø; **Hak.** ø; **Alt.** krş. *aŋdan-* ATS 26; **Yak.** *aaŋna-* TDBUÜ 171

ağınamaḳsız "debelenmeksizin", Clauson, *agan* "bitkinlik, yorgunluk" adından *ağna-* "debelenmek, yuvarlanmak" (özellikle at ve diğer hayvanlar için kullanılır) olabileceğini ifade eder (ED 88a). *agna-* fiilinden de mastar eki olan *-mAK* ile ad yapılmış ve sözcüğe yokluk bildiren *+sIz* eki getirilmiştir. UW'de ise sözcüğün, *ag-ın+a-* "değiştirmek, başkalaştırmak" şeklinde çözümlenebileceği ya da anlamsal bağın açık olmadığı *agan* "bitkinlik, yorgunluk" adından türemiş olabileceği ifade edilir (UW 71). Güney Sibirya dillerinde *+sIz* eki olmadığı için tabloda *ağna-* fiili esas alınmıştır.

ağır: schwer || ağır, hafif olmayan. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ağır, (ağ.) ağar* DS 82; **YUyg.** *ég̈ir* YUTS 122; **Öz.** *åğır* ÖTS_M 109; **SUyg.** *ağır* "pahalı, değerli" Malov 11; **Tuv.** *aar* TT 1; **Hak.** *aar* HE 8; **Alt.** *aar* ATS 19; **Yak.** *aar* "kutsal, mukaddes" YakRS 24

ağır "ağır", Sözcük temel anlamının dışında iki zıt anlamı da içinde barındırır. Birincisi "önemli ve değerli" ikincisi ise "üzücü, acı verici"dir. Sözcük modern dillerde bazı fonetik değişikliklerle yaşar (ED 96b).

ağış-: abweichen || ayrılmak, uzaklaşmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ağış-* "topluca hücum etmek" DS 93; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** ø; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ağış- "ayrılmak, uzaklaşmak", *ağ-* "yükselmek" eyleminden iştaş çatı eki ile *ağış-* Clauson'un yalnızca bir kez Karahanlı döneminde "çıkışmak, çıkmakta

yardım etmek, hücum etmek" anlamı ile geçtiğini kaydettiği (ED 96b) sözcüğe Uygurlar dönemine ait din dışı bir metin olan SUK'ta "ayrılmak, uzaklaşmak" anlamı ile rastlarız (SUK II s.238). *agış-* eylemine "ayrılmak, birbirinden ayrılmak" anlamı ile yalnızca iki hukuk metninde rastlanır. Clauson ve Röhrborn sözlüklerinde iki ayrı *ag-* eylemine yer verirler: *ag-* I başkalaşmak değişmek" (ED *ag-* 2, UW *ag-* 1), *ag-* II "yükselmek, kalkmak" (ED *ag*-1, UW *ag*-2), Clauson sözcüğe *agış-* eylemine buradaki anlamı ile yer vermez, Clauson'un yer verdiği yegane *agış-* eylemi *ag*-1'e gönderdiği ("yükselmek, çıkmak" 77a) Divan'dan aldığı üç örnektir (97 b). Erdal 1991'de yayımlanan OTWF'de, DLT'de yer alan ve birbirlerinden farklı anlamları olan örneklerden hiçbirisinin de burada söz konusu edilen Uyg. *agış-* "ayrılmak" ile ilgisinin bulunmadığını belirtir. Ancak, DLT'nin sözvarlığını da kapsayan OTWF'de Divan'da geçen ve UW'deki sıralamayla *ag-* II'den türeyen *agış-* eylemine bu bilginin dışında yer verilmez (OTWF II 553). Divan'daki sözcüklerin kökenlerine göre sıralandığı "dizin" yayınında Dankoff/Kelly iki ayrı *ag-* eylemine yer verir, bu arada *agış-* eylemini ilk *ag-* "yükselmek" altında (Arapça *ṣu'ūd, ġālā* ve *tadaffa'at* ile karşılıklarıyla) sıralarlar (CTD III 5). Dikkat çekici bir nokta, "yükselmek" karşılığındaki *ag-* eylemi Uygurcada seyrek olarak ve yalnızca Maniheist metinlerde geçerken "değişmek, başkalaşmak" anlamındaki eylem ağırlıklı ve sık olarak Budhist metinlerde görülür (krş. UW 62 a ve 61 b). SUK dahil Uygurca metin yayımlarını kasteden çalışmalarda *agış-* "ayrılmak" eylemi için verilen örneklerin tamamı iki metne aittir (Berlin Turfan Kolleksiyonu, Nr. U 3908 ile St. Petersburg SJ O/55, 1952g. 4135 kayıtlı belge; anıldıkları yerler için bkz. DTS *agış-* II 20 b, UW 69 a, OTWF 553). SUK'ta Sa03/24 ile Ad02/14'te yer alan örnek metinlerin yeniden yayımlarıdır, bir başka deyişle, aynı örneklerin tekrarıdır, elimizdeki üçüncü ve dördüncü *agış-* örnekleri değillerdir; Sa03/24: *bo savta kayusı agış<s>ar* "bu sözden hangisi dönerse... (sözünden kim ayrılırsa, sözünden kim çıkarsa, kim sözünü değiştirirse)", Ad02/14: *bo savtın agışsar biz* "bu sözümüzden dönersek (bu sözümüzden çıkarsak)". Bu anlamlara bakıldığında *ag-* II'deki, "çıkmak,

yükselmek" anlamı ile *ag-* I'deki "ayrılmak, değişmek" anlamı Türkiye Türkçesinde konuşma dilinde yer alan *sözünden çıkmak ~ sözünden ayrılmak*, yani "sözünü değiştirmek, sözünü başkalaştırmak, sözünden dönmek, verdiği sözden caymak" ifadeleri ile bir paralellik içerisinde olup etimolojik olarak her iki *agış-* eyleminin (dolayısıyla her iki *ag-* eyleminin) bir olabileceğini akla getirir. Sonuç olarak, *ag-* eyleminden türemiş *agduk* sözü Anadolu ağızlarında ve Şorcada görülse de (krş. ED 80 b, BT III dipnot 902, Zieme AoF I, s. 304) eylemin *-ş-* ekli biçimi yalnızca iki kez Eski Uygurca hukuk belgelerinde görülür, çağdaşı olan ve sonraki dönem tarihî Türk dillerinde ve günümüz Türk dillerinde (en azından şu anki) bilgimizle görülmez.

ağız: Öffnung, Mund; Taleingang (Bestandteil von Ortsnamen) || ağız. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. *ağız, (ağ.) āz* DS 433; **YUyg.** *ėgiz* YUTS 122; **Öz.** *åğız* ÖTS_M 232; **SUyg.** *ahs, agıs* CDT 75; **Tuv.** *aas* TT 1; **Hak.** *aas* HE 23; **Alt.** *oos* ATS 140; **Yak.** *uos* TDBUÜ 18

ağız "ağız", Anatomik bir anlama sahip olan sözcük bazı yan anlamlarla "ağız (nehir) veya herhangi bir delik" için kullanılmıştır. Sözcük bütün modern dillerde bazı fonetik değişikliklerle yaşar (ED 98a).

ağu: Gift || zehir. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ağı, ağu, (ağ.) ağu* DS 114; **YUyg.** *agu* YUTS 5; **Öz.** *ağu* ÖTS_M 109; **SUyg.** *aga, agı* Malov 11; **Tuv.** *oo* TT 122; **Hak.** *oo* ŞS 69; **Alt.** *oo* ATS 140; **Yak.** *ø*

ağu "zehir", Sözcük modern dillerde daha çok büzülme ile *oo* veya *uu* şeklinde görülür (ED 78b).

ajun: Welt || dünya. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ajun < Soğd. "dünya", Clauson, Soğdca *ājūn* "hayat, yaşam" anlamında olan sözcüğün, Budizmde "var olma, hayat bulma, doğumdan ölüm sürecine kadarki yaşam silsilesi; ruhun bir bedenden diğerine geçmesi, varlığın

samsaradaki şekli" anlamına geldiğini, Türkçe Budist ve Maniheist metinlerde sözcüğün aynı anlamı ile bir ödünçleme olarak kullanıldığını İslamiyete uyarlandığında ise sözcüğün Ar. *al-dunyā* ile karşılandığını ifade eder. Sözcüğün dünya sözcüğünün yerini alabilecek öz Türkçe bir sözcük olduğu hususunda (özellikle dil devriminin başlangıç yıllarında) yanlış bir kanı vardır (ED 28a).

aḳ: weiß || beyaz, ak. — Kaynak: ***E1, SUK, LAT***.

Tr. *ak, (ağ.) aḫ* DS 21; **YUyg.** *aḳ* YUTS 6; **Öz.** *åḳ* ÖTS_M 108; **SUyg.** *aḳ* CDT 42; **Tuv.** *ak* TT 5; **Hak.** *aḫ* HE 34; **Alt.** *ak* ATS 22; **Yak.** *as* TDBUÜ 22

aḳ "beyaz, ak", Asıl anlamı ile daha çok hayvanların rengini anlatmak için kullanılan bu sözcük, bütün modern dillerde değişik bazı biçimleri ile yaşar (ED 75a).

aḳa: älterer Bruder || ağabey. — Kaynak: ***SUK < Moğ. aqa***.

Tr. *ağa, (ağ.) aga* DS 74; **YUyg.** *aka, aġa* YUTS 6; **Öz.** *ağa* ÖTS_M 109; **SUyg.** *aḳa* Malov 13; **Tuv.** *akı* TT 5; **Hak.** *aġa* HE 30; **Alt.** *aka* ATS 22; **Yak.** *ağa* "ata" T*S* 18

aḳa "ağabey" (bkz. TDAA_Li 39)". Moğolcada aslı *-ḳ-* ile olan sözcük, ilk hecedeki ünlü uzunluğundan dolayı Oğuz grubu Türk dillerinde *-ġ-*'ye dönüşmüştür. Tarihi Dönem Ortaasya Türk dilleri için böylesi bir ötümlüleşme söz konusu değildir. Dolayısıyla *ġ* ile *ḳ*'nın ayırt edilemediği Eski Uygurca metinlerde sözcüğü *ḳ* ile *aḳa* şeklinde okumak gerekmektedir (N. Poppe'nin makalesinden[4] aktaran TDBUÜ s.169)

aḳar-: reifen || olgunlaşmak. — Kaynak: ***E2***.

Tr. *ağar-, (ağ.) ağar-* "ekinler olgunlaşmak" DS 82; **YUyg.** *aḳar-* "beyazlaşmak" OUL 113; **Öz.** *åḳår-* "beyazlaşmak" ÖTS_M 108; **SUyg.** *aGar-* CDT 43; **Tuv.** *agar-* TT 3; **Hak.** *aġar-* HE 30; **Alt.** *agar-* ATS 21; **Yak.** *ø*

aḳar- "olgunlaşmak", *aḳ* "ak, beyaz" adından *+ar* eki ile türemiş olan "beyazlamak, ağarmak" anlamına gelen kelime yalnızca 13. yüzyıl metni olan E2'de kaydedilmektedir. UW'de ve ED'de bulamadığımız sözcük bugün

[4] POPPE, Nicholas, "On the long vowels in Common Mongolian", *Journal de Société finno-ougrienne*, 68:4, 1-31

Türkçede *ağar-* şeklinde yaşamaktadır (bkz. *ākar-* TDBUÜ s. 171). *yürüŋär-* ve bu sözcük arasında anlamsal bir fark olduğu kaydedilmiştir (OTWF 499).

aḳın: Bach || küçük akarsu, dere. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *akın, (ağ.) ø*; **YUyg.** *éḳin* "akım, cereyan" YUTS 124; **Öz.** krş. *akım* ÖRL 29; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** krş. *agım* TuvRS 35; **Hak.** *aġın* HE 31; **Alt.** *agın* ATS 21; **Yak.** *ø*

aḳın "küçük akarsu, dere" *aḳ-* "akmak" eyleminden türemiş somut bir isim olan bu sözcük, yan anlamı ile "çapulcu akını" anlamını da taşımaktadır (ED 87b).

aḳıḳat: wahr || gerçek, hakikat. — Kaynak: ***LAT, Ar. UW* 81**.

Tr. *hakikat,* << **Ar.** *(ağ.) ø*; **YUyg.** *heḳiḳet* YUTS 151; **Öz.** *haḳıḳat* ÖTS_M 224; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

aḳıḳat < Ar. "gerçek, hakikat"

aḳıt-: fließen lassen || akıtmak. — Kaynak: ***E2, LAT***.

Tr. *akıt-, (ağ.) ø* ; **YUyg.** *éḳit-* YUTS 124; **Öz.** krş. *åḳız-* ÖTS_M 108; **SUyg.** *aġıt-* Malov 12; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *agıt-* "serbest bırakmak" ATS 22; **Yak.** *ø*

aḳıt- "akıtmak", *aḳ-* eyleminin ettirgen çatısı olan sözcük yukarıda verilen temel anlamının yanında "baskın yapmak, basmak" anlamını da taşır (ED 81a).

aḳla-: hassen || kin beslemek, nefret etmek. — Kaynak: ***E1, LAT***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

aḳla- "nefret etmek, kötü bulmak". Çince *aḳ* "kötü, iğrenç" kökünden gelen sözcük *aḳ* sıfatından *+la-* ile türemiş eylem cinsinden bir sözcüktür. Bir başka görüş ise sözcüğün eski İrancada *aka-* şeklinde görülen, "kötü" anlamına gelen bir sözcüğün İrancadan veya Soğdcadan alınmış bir şekli olabileceğidir.[5]

aḳtar-: wenden || döndürmek, çevirmek. — Kaynak: ***E2***.

Tr. *aktar-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *axtar-* YUTS 6; **Öz.** *ağdär-* ÖTS_M 23; **SUyg.** *ø*;

---

[5] HAMILTON, James Russell, *Le Conte Bouddhique du bon et mauvais prince en version ouïgoure,* Paris 1971. (*Budacı İyi ve Kötü Kalpli Prens Masalının Uygurcası,* çev. E. Korkut, İ. Birkan, Ankara 1988, s. 108)

Tuv. ø; **Hak.** *aŋdar-* HakRS 27; **Alt.** *aŋtar-* ATS 26; **Yak.** *ıatar-* IACUTICA 286

aḳtar- "döndürmek, çevirmek", *aḳ-* "akmak" eylemine gelen ettirgen çatı eki olan *-tar* ile türeyen sözcük, yukarıda verilen temel anlamının yanında anlam genişlemesi ile "(bir kitabı) çevirmek veya (bir dilden) çevirmek" gibi anlamlar kazanmıştır (ED 81b). Bugün pek çok dilde *aŋdar-*, *aŋnar-*, *aŋar-* gibi değişmiş şekilleri ile yaşadığı tespit edilmiştir. E2'de sözcük *aḳtar-* olarak verilse de *aġtar-* olmalı; çünkü Ana Türkçe *aġ* ses grubu Yakutçada *ıa* biçimini alır. **agutar-* / *agıtar-* > *ıatar-* Ayrıntılı bilgi için bkz. StachM GJV § 15 s. 21

al-: nehmen, übernehmen, erhalten, bekommen, kaufen; mieten, leihen || almak, teslim almak, satın almak; kiralamak, ödünç almak. — Kaynak: ***E1, 2, SUK, MängiB 5, 17***.

Tr. *al-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *al-* YUTS 11; **Öz.** *ål-* ÖTS_M 104; **SUyg.** *ahl-, al-* CDT 29; **Tuv.** *al-* TT 6; **Hak.** *al-* HE 37; **Alt.** *al-* ATS 23; **Yak.** *ıl-* TSa. 9

al- "almak, teslim almak, satın almak; kiralamak, ödünç vermek ", *al-* sözcüğü temel anlamının yanında "toplamak, almak (borcu); evlenmek; çıkarmak (eyeri, şapkayı)" gibi yan anlamlara da sahiptir. Modern dillerde değişik şekillerde yaşayan bu sözcük pek çok ağız ve birleşik adda zaman zaman ikinci bir unsur olarak kullanılır: *alıp bar-*, *alıp ket-* "alıp gitmek" *alıp käl-* "alıp getirmek" şeklinde. İki sözcüğün kaynaşması ile oluştuğu farz edilen *appar-, äkkit-, akkäl-* gibi sözcükler de görülür. Güney Sibirya (Hakas, Tuva, Altay) ve Kazak, Kırgız dillerinde *-p* ulacından sonra *al-* veya *ber-* gibi sözcüklerle birleşik eylem oluşturulur: *satıp al-* "satın almak", *satıp ber-* "satmak" gibi; fakat *al-* ile kurulu sözcüklerden ilki *-a / -ä* ulaçlarından birini alıyorsa "-ebil-" anlamını kazanır. Genellikle de olumsuz bir anlam taşır. *käl-ä almadı* "gelmedi" gibi (ED 124b).

ala: bunt, halb (?), scheckig || karışık renkli, ala. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. *ala, (ağ.) ala* DS 166; **YUyg.** *ala* YUTS 8; **Öz.** *ålä* ÖTS_M 104; **SUyg.** *ala* CDT 29; **Tuv.** *ala* TT 6; **Hak.** *ala* HE 37; **Alt.** *ala* ATS 23; **Yak.** *ala* YakRS 36

ala "karışık renkli, ala", Sözcük, bu temel anlamının yanında "hain, tehlikeli; ikiyüzlü" gibi yan anlamlar kazanmıştır. Modern dillerde sık sık *ala*

bula şeklinde bir ikileme olarak gördüğümüz sözcüğün ilk parçasını oluşturan *ala* sözcüğü kuş, hayvan ve bitki adları ile birleşik bir ad oluşturur. Karahanlı Türkçesinde de yer alan bu sözcük karşımıza "insanın içinde olan gizli şeyler; ala tenli kişi ki bir çeşit deri hastalığından vücudunda alacalar olan kişi, cüzamlı" (DLT I, 135) gibi anlamları ile de çıkar (ED 126a).

alaçu: Hütte || kulübe, baraka, alacık. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *alacık, (ağ.) alacı* "hapishane" DS 175; **YUyg.** *alçuk* EArız; **Öz.** *alaçık* ÖRL 1931-19; **SUyg.** *alçık* AŞüküri; **Tuv.** *alajı* "çadır" TuvRS 51; **Hak.** krş. *alaçıḫ* HE 37; **Alt.** krş. *alançık* "yuvarlak keçe çadır" ATS 23; **Yak.** *alaha* GrTurY. 497

alaçu "kulübe, baraka, alacık", Clauson, sözcüğün yabancı kökenli olabileceğini söyler. Sözcük, daha sonra *-k* fonemi ile birlikte kullanılmıştır. Bu da sözcüğün ödünçleme olmasından kaynaklanan bir tutarsızlıktır. Sözcük "ağacın dallarından yapılmış kulübe" anlamı ve *-k* gibi bazı fonetik değişikliklerle çeşitli modern dillerde yaşar (ED 129b).

al(a)ŋ: Höhe || yükseklik. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) alaŋ* DS 194; **YUyg.** krş. *alaŋ* "boş, tenha" OUL 104; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

alaŋ "yükseklik", Clauson, temel anlamının şüpheli olduğunu ifade ettiği bu sözcüğe "düz, açık alan" anlamını verir, özellikle de orman içindeki "düz ve açık alan". Karahanlı Türkçesinde *alaŋ* "düz ve açık yer, alan" şeklinde görülen sözcüğün "açık kapı" demek olan *aŋıl* kelimesindeki harflerin yer değiştirilmesinden meydana gelmiş olduğu ifade edilir (ED 147a).

alġuçı: Käufer || müşteri, alıcı. — Kaynak: ***E1, 2, SUK***.

Tr. *alıcı* (*Tr. *alıcı* **alıgçı*'dan da gelebilir)*, (ağ.) ø*; **YUyg.** *alguçı* AŞüküri; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *alıçı* AŞüküri; **Tuv.** ø; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ılaaççı* TSa. 9

alġuçı "müşteri, alıcı", *al-* "almak" eylemi *-gu* ekinin genişletilmiş şekli olan ve işi yapanı belirten sıfat eki *–gUçI*[6] ile kurulmuştur.

---

[6] GABAİN, Annemarie von, *Eski Türkçenin Grameri*, çev. M. Akalın TDK, Ankara 1988, s. 52

alıḳ-: erschöpf sein, schwach sein || tükenmek, bitirmek, zayıf kalmak, güçsüzleşmek— Kaynak: ***MängiB 22***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **Suyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

alıḳ- "zayıf olmak, güçsüzleşmek, tükenmek, bitmek", Clauson *al-* eyleminden türemiş olabileceğini ve temel anlamının "bozulmak" olduğunu veya *al* "al, kırmızı" adından gelmiş olup "alevlendirmek" anlamına sahip olduğunu belirtir (ED 138a). *alıḳ-* sözcüğünün MängiB metninde "zayıf olmak, güçsüzleşmek" anlamı ile geçtiği görülür.

alım: Steuer, Abgabe; Schuld || vergi, borç. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *alım, (ağ.) alım* "kötülüğe karşılık ceza" DS 218; **YUyg.** *élim* YUTS 125; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *alım* AŞüküri; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *alım* "vazife, borç" HE 41; **Alt.** *alım* "borç, görev" ATS 24; **Yak.** *ø*

alım "vergi", Clauson *al-* eyleminden getirdiği sözcüğe kelimesi kelimesine "tek seferde alma" anlamını vermiştir. Genellikle sözcük "borç (birisine ödenmesi gerekli olan)" ve "vergi (hükümet tarafından alınan)" anlamındadır. Modern dillerin pek çoğunda sözcük "alım, alım satım" anlamı ile kullanılır (ED 145b).

alımçı: Gläubiger, Kreditgeber || alacaklı. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *alımcı, (ağ.)* krş. *alımcıl* "talip, müşteri" DS 218; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** krş. *alımdu* "borçlu" ATS 24; **Yak.** *ø*

alımçı "alacaklı", *alım* "vergi" adından türemiş olan sözcük, borç toplayanı işaret eder. Sözcüğün zıttı ise *alımlığ* "kendisinden para alınan kişi" sözcüğüdür (ED 146b).

alın: Stirn || alın. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *alın, (ağ.) ø*; **YUyg.** *alın* EArız; **Öz.** krş. *aldı* "ön, ön taraf" ÖRL 1931-21; **SUyg.** *alın* Malov 15; **Tuv.** *alın* "yüz, çehre" TT 7; **Hak.** *alın* "ön" HE 41; **Alt.** krş. *ald* "ön" ATS 24; **Yak.** *ø*

alın "alın" (TDS_Li 570). Sözcük, yalnızca Güneybatı (Azerice, Osmanlıca, Türkmence) dillerinde yaşar. Pek çok dilde *alın* için Moğolcadan ödünçleme olan *maŋlay* sözcüğü kullanılır (ED 147b).

alış: Handel, Geschäft || alışveriş, ticaret. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *alış*, *alışveriş, (ağ.) ø*; **YUyg.** *éliş* YUTS 125; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *alış* AŞüküri; **Tuv.** *ø*; **Hak.** ø; **Alt.** *alış* ATS 24; **Yak.** *ø*

alış "alışveriş, ticaret", *al-* "almak" eyleminden türemiş olan sözcük genellikle *alış beriş* "alışveriş" gibi cümlede ikileme olarak kullanlır. Uygur hukuk belgelerinde *alış* "vergi, mecburi olarak toplama (asker veya para)" anlamında da görülür (ED 153a). Karahanlı Türkçesinde "borçluyu borcu yüzünden sorguya çekme" anlamı da görülür.[7]

alḳa-: preisen || övmek, methetmek. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** krş. *alkas-* "hayır duası etmek" Malov 14; **Tuv.** *alga-* TT 7; **Hak.** *alga-* HakRS 22; **Alt.** *alka-* "hayır duası etmek" ATS 24; **Yak.** *alğaa-* "hayır duası etmek" YakRS 37

alḳa- "övmek, methetmek". Hem dini hem de sıradan bir anlama sahip olan sözcük son zamanlarda modern dillerin bir kısmında "kutsamak, mübarek kılmak" anlamı ile görülür. Modern dillerin pek çoğunda yaşayan (özellikle Güney Sibirya dillerinde) bu sözcük için Kıpçak dilleri ve Özbekçede Moğolcadan ödünçleme olan *makta-* fiili görülür. Oğuz grubu dillerde ise Arapça bir ad ve *ät-* eylemi ile görülür (ED 138a).

alḳın-: verschwinden || yok olmak, ortadan kaybolmak. — Kaynak: ***EUN* 40**.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *alḳın-* "soluğu kesilmek" YUTS 11; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

alḳın- "yok olmak, ortadan kaybolmak", *alḳ-* "bitmek, sona ermek" eyleminin dönüşlü çatısı olan *alḳın-* eylemi, " bitmek, tükenmek; (kendi kendini) bitirmek, tüketmek" anlamlarındadır (ED 138b). DS'de *alkın-* "şaşırmak" (DS 223) sözcüğü ağızlarda iki yerde tespit edilmiş olsa da düşündürücüdür.

alḳış: Lobpreis, Segen || övgü, hayır duası. — Kaynak: ***E1, Hochz 4, 5, 14***.

Tr. *alkış, (ağ.) alkış* DS 223; **YUyg.** *alḳiş* YUTS 10; **Öz.** *alkış* "alkış" ÖTS_M 105; **SUyg.** *alkıs* Malov 104; **Tuv.** *algıs* TT 7; **Hak.** *algas* "hayır duası" HakRS 22; **Alt.** *alkış* ATS 24; **Yak.** *algıs* "hayır duası" YakRS 37

---

[7] ATALAY, Besim, *Divanü Lugat-it Türk Tercümesi,* I, TDK, Ankara 1939, s. 62

alḳış “övgü, hayır dua”, *alḳa-* “övmek” eyleminden gelen kelime daha çok Tanrı övgüsü için kullanılır; fakat daha sonra bu sözcük sıradan insan ilişkileri için de kullanılmaya başlanmıştır ve böyle durumlarda sözcüğü “hayır, dua, lütuf” anlamı vererek çevirmek daha uygundur. Özbekçe hariç bütün modern dillerde yaşayan sözcük için Özbekçede Moğolcadan ödünçleme olan *maktov* “övgü” sözcüğü kullanılır (ED 137b)

alḳu: alle, alles || bütün, hep. — Kaynak: ***E1, SUK, LAT, Hochz 5, 12, EUN 83***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** krş. *alkı* “mal varlığı” ATS 24; **Yak.** *ø*

alḳu “bütün, hep”, *alḳ-* “sonlanmak, sonuna gelmek, bitmek” eyleminin ulaç almış hali olan sözcük kelimesi kelimesine çevrilirse “son bulmuş, tamamlanmış şey” anlamındadır (ED 137a)

alḳuġun: alle zusammen || hepsi birden. — Kaynak: ***SUK, EUN 85***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

alḳuġun “hepsi birden”, *alḳu* “bütün, hep” sözcüğünün birliktelik halidir (ED 139b).

alp: schwierig || çetin, güç, zor. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *alp, (ağ.) ø*; **YUyg.** *alip* UTİL 51; **Öz.** *älp* ÖTS_M 16; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *alıp* HE 42; **Alt.** *alıp* ATS 24; **Yak.** *ø*

alp “çetin, güç, zor”, Sözcük yukarıda verilen temel anlamının yanında başka anlamlara da sahiptir. Daha rahat bir çeviri için “cesur, kahraman” anlamlarına da başvurulabilir, hatta “tehlike” gibi soyut bir anlamı da taşır (ED 127b). Clauson, Yeni Uygurca dışında bu sözcüğün yaşadığını söyler; ancak yeni sözlük çalışmalarında sözcüğün bu dilde de yaşadığı ve *alip* şeklinde olduğu görülmektedir.

altı, altı: sechs || altı (sayı adı). — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *altı, (ağ.) ø*; **YUyg.** *alte* YUTS 11; **Öz.** *ålti* ÖTS_M 104; **SUyg.** *ahldi, alta* CDT 31; **Tuv.** *aldı* TT 7; **Hak.** *altı* HE 44; **Alt.** *altı* ATS 25; **Yak.** *alta* TSa. 10

altı “altı (sayı adı)”, Sözcük bütün dönem ve dillerde ortaktır (ED 130b).

altın: Unterseite, unten || alt, alt taraf. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. krş. *alt ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *aldin* "önce, -den, önce" TDS_Li 67; **Öz.** *åldin* "önce; önceden" TDS_Li 68; **SUyg.** krş. *altı* Malov 14; **Tuv.** *aldın* TT 7; **Hak.** krş. *altı* HakRS 24; **Alt.** krş. *alt* ATS 23; **Yak.** *alın* "alt, aşağı" YakRS 39

altın "alt, alt taraf", *alt* "alt, aşağı" adından gelen sözcük muhtemelen **alttın* sözcüğüne dayanır. *alt* sözcüğü tıpkı *al* "ön, ön yüzey" ve *ast* sözcükleri gibidir. Bu sözcüklerin gerçekten bağımsız eski sözcükler olup olmaması hususunda ciddi şüpheler vardır. Eğer "bir şeyin altı, alt yüzeyi" kastediliyorsa *altın* ve *astın* şeklinde iki eşanlamlı sözcük önerildi; *üstün* ise *-DUn* ekini alarak bu sözcüklerin zıttı olarak kullanıldı. **alttın, *asttın*, **üsttün* sözcükleri tıpkı *kedin ve öŋdün* sözcükleri gibidir; fakat bu sözcüklerin aldıkları ekler *taştın* "dışarıdan" *içtin* "içeriden" gibi zıtlık oluşturan iki sözcüğün aldığı ekten farklıdır (ED 131a). Tekin ise **üsttün* değil de *üs+dün* ya da *üz+dün* şeklinde açıklar.[8] Zühal Ölmez, *aldına* "önüne" sözcüğünü < *allına* < **ālına* biçiminde açıklar.[9] Li'ye göre ise *al* "alt" sözcüğünün *+tın*'lı yer zarfı biçimidir (TDS_Li 67). ET *lt* > Yakutça *l* krş. ET *altın* > Yak. *alın*, ET *yultuz* > *Yak. sulus*

→**altınç, alṭınç:** sechster || altı sayısının sıra sayı sıfatı, altıncı. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *altıncı, (ağ.) ø*; **YUyg.** *altinçi* YUTS 11; **Öz.** *altinçi* ÖTG 39; **SUyg.** *aldınci* EArız; **Tuv.** *aldıkı* TuvRS 54; **Hak.** *altıncı* HE 44; **Alt.** *altınçı* ATS 25; **Yak.** *altıs* TSa. 10

altınç "altıncı", *altı* sayısının sıra sayısı olan sözcük eski dönemlerde *altınç* şeklinde görülürken daha sonra daha uzun formu olan *altınçı* biçimi ile görülür (ED 131b).

altınḳı: unten befindlich || aşağıda bulunan. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. krş. *altındaki, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** krş. *altındagı* "aşağıdaki" HakRS 24; **Alt.** krş. *altıgı* "aşağıdaki" ATS 25; **Yak.** *ø*

altınḳı "aşağıda bulunan, aşağıda", *altın* "alt, aşağı" adından sıfat yapan *ki*

---

8 TEKİN, Talat, "Üze Zarfı Hakkında" *V. Milletlerarası Türkoloji Kongresi, I. Türk Dili, Cilt I*, İstanbul 1985, s. 253-260

9 ÖLMEZ, Zühal, *Şecere-i Türk'e Göre Moğol Boyları*, İstanbul 2003, s. 104

eki ile oluşturulmuş olan sözcüğe hem bu biçimi hem de daha sonraki biçimi olan *altındaki* biçimi ile ilk kez Kıpçakçada rastlamaktayız (ED 134b).

→**alṭırar:** je sechs || altı sayısının üleştirme biçimi, altışar. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

altırar "altışar", *altı* sayısının eski bir üleştirme şekli olan sözcük daha sonra *altışar* biçimiyle Kıpçak ve Oğuz grubu dillerde görülür (ED 135a).

altmış: sechzig || altmış. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *altmış, (ağ.) ø*; **YUyg.** *altmiş* YUTS 11; **Öz.** *åltmiş* ÖTS_M 105; **SUyg.** krş. *ahldon* MÖ 1; **Tuv.** krş. *aldan* TT 6; **Hak.** krş. *alton* HE 44; **Alt.** krş. *altan* ATS 24; **Yak.** krş. *alta uon* TSa. 11

altmış "altmış", *altı* adından türemiş olan sözcük ilginç bir ek olan *-mış* ekini almıştır. Modern dillerde değişik şekilleri ile yaşayan sözcük Güney Sibirya dillerinde *altı* ve *on* sözcüklerinden oluşmuş *altan* şekli ile görülür (ED 130b).

altun: Gold || altın. — Kaynak: ***SUK, LAT, Hochz 11***.

Tr. *altın, (ağ.) ø*; **YUyg.** *altun* YUTS 11; **Öz.** *åltin* ÖTS_M 104; **SUyg.** *ahldin, altın* CDT 31; **Tuv.** *aldın* TT 7; **Hak.** *altın* HE 10; **Alt.** *altın* ATS 25; **Yak.** *altan* "bakır" TSa. 24

altun "altın", Moğolcada *altan* "altın" şeklinde çok eski bir ödünçleme olan sözcük Yakutça hariç (*altan* "bakır") modern dillerin çoğunda *altın* şeklinde yaşar (ED 131a).

amıra-: lieben, freundschaftlich gesonnen sein || sevmek, arkadaşça davranmak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *imraḳlaş-* OUL 113; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *amıra-* XYuYJ 474; **Tuv.** *amra-* "rahat etmek" TuvRS 58, CDT 259; **Hak.** *amıra-* "sakinleşmek" HE 46; **Alt.** *amıra-* "dinlenmek" ATS 25; **Yak.** *abıra-* ESTY 59

amıra- "sevmek", **amur* adından gelen sözcük Moğolcada *amara-* "barış içinde yaşamak, memnun olmak" şeklinde eski bir ödünçleme sözcüktür. Bugün Güney Sibirya dillerinde görülen *amra-* ~ *amıra-* biçimlerinin Moğolcadan ödünçleme olduğu şüphesizdir (ED 164a).

amıraḳ: bkz. *amraḳ* || — Kaynak: ***E1***

amr-: bkz. *amıra-*[10] || — Kaynak: ***SUK***

amraḳ: geneigt || sevgili, sevilen, hoş. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *amraḳ* "hoş, güzel" YUTS 12; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *amırak* TT 8; **Hak.** *ø*; **Alt.** *amıraak* "barışçıl, dost" ATS 25; **Yak.** *amaraḫ* "iyi kalpli" YakRS 40

amraḳ "sevgili, sevilen, hoş", *amra-* kökünden türemiş olan sözcük "dost, dostça" anlamındadır. Moğolcada *amarağ* "sevgili, arkadaş" anlamında olan sözcüğün bugün modern dillerin bazılarında hem iki heceli biçimleri hem de Moğolcadan ödünçleme olan üç heceli biçimleri görülür (ED 162b).

amtı: jetzt || şimdi. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *imdi, (ağ.) imdi* DS 4524; **YUyg.** *emdi* YUTS 112; **Öz.** *endi* ÖTG 20; **SUyg.** *amdä* MÖ 1; **Tuv.** krş. *am* TT 8; **Hak.** krş. *am* HE 45*, amdı* ŞS 5; **Alt.** *emdi* ATS 82; **Yak.** *ø*

amtı "şimdi", ***am** kökünden gelen kelime, zaman zarfı eki olan *–tI* ekini almıştır.[11] Clauson'a göre Güney Sibirya dillerinde sözcük *amdı* ve *am* kısaltması ile karşımıza çıkar (ED 156b)

ana: Mutter || anne. — Kaynak: ***SUK, LAT***.

Tr. *ana, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ana* YUTS 12; **Öz.** *ånä* ÖTS_M 105; **SUyg.** *ana* CDT 33; **Tuv.** *ene* "dede veya ninenin annesi" TDAA_Li 120; **Hak.** *ine* TDAA_Li 120; **Alt.** *ene* ATS 83; **Yak.** krş. *iye* TSa. 11

ana "anne" (bkz. TDAA_Li 120)". İlk kez Uygurca metinlerde görülen bu sözcük Orhon Türkçesinde yoktur; Orhon Türkçesinde aynı anlama gelen ve Uygurcada da görülen *öğ* sözcüğü kullanılmıştır (ED 169b). Güney Sibirya hariç diğer dillerde Moğolcadan ödünçleme olan *ece/ ice* gibi sözcükler de kısmen görülür ve zaman zaman da olağandışı bir değişime uğramış olan *anne* sözcüğü ile de karşılaşabiliriz (ED 169b).

---

10 SUK metninde *amrmasr* olarak okunan sözcüğe biz baktığımızda *amramasr* olarak okuyoruz.

11 TEKİN, Talat, *Orhon Türkçesi Grameri*, Ankara 2000, s. 143

ançaşi: Inspektor (Bezeichnung eines Beamten zur Mongolenzeit) || müfettiş (Moğol dönemine ait bir unvan). — Kaynak: ***SUK < Çin.*** 按察使 *anchashi*; *bägät ançaşi*

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ançaşı < Çin. "müfettiş", Moğol dönemine ait bir unvanı anlatır (UW 134).

ançman: Gemeinde || topluluk. — Kaynak: ***Hochz* 5, 12 < *Soğd.***

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ançman < Parth. veya Soğd. "topluluk" (UW 135).

anda: bkz. *anta* || — Kaynak: ***E1***

andın: von daher, nachdem || ondan sonra. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ondan, (ağ.) ø*; **YUyg.** *andin* YUTS 13; **Öz.** *undän* ÖTG 92; **SUyg.** *andan* Malov 16; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *annaŋ* HE 48; **Alt.** *anaŋ* ATS 5; **Yak.** krş. *onton* YakRS 273

andın "ondan sonra", 3. kişi adılının çıkma durum eki almış biçimi olan sözcük, "ondan sonra, oradan, o vakitten" gibi anlamlar taşır ve genellikle bir ilgeçle birlikte kullanılır. Sözcük hem bulunma hem de çıkma anlamını taşır (ED 177b).

anıça: solcher || buna benzer. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *anca (ağ.) ø*; **YUyg.** *ançe, unçe* YUTS 13; **Öz.** *unçä* ÖTS_M 159; **SUyg.** *ança* AŞüküri; **Tuv.** krş. *ınça* TuvRS 597; **Hak.** *anca* HE 47; **Alt.** *ança* ATS 25; **Yak.** *ø*

anıça "buna benzer", 3. kişi adılının eşitlik halidir; özellikle "bu kadar" anlamında olan sözcük eski dönemlerde "böylece, bunun gibi" anlamları ile de çok kullanılır. Eski dönemlerde ikincil bir biçim olan *ı-* ile başlayan ve aynı kökten gelen başka sözcükler de vardır: *ınçıp*, *ıŋaru* gibi (ED 172b).

anıŋ: sein (Genitiv von ol) || onun. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *onun, (ağ.) ø*; **YUyg.** *éniŋ, uniŋ* YUTS 125; **Öz.** *uniŋ* ÖTG 92; **SUyg.** *anıŋ* XYuYJ 155; **Tuv.** *ooŋ* GrTuvY 232; **Hak.** *anıŋ* HE 48; **Alt.** *anıŋ, onıŋ* GrAY 41; **Yak.** *ø*

anıŋ "onun" 3. kişi adılının tamlayan durum eki almış halidir.

anta: danach || onda, orada. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *onda, (ağ.) ø*; **YUyg.** *anda* YUTS 13; **Öz.** *undä* ÖTG 92; **SUyg.** *anda* XYuYJ 155; **Tuv.** *anda* TT 8; **Hak.** *anda* HE 47; **Alt.** *anda* ATS 26; **Yak.** krş. *onno* YakRS 273

anda "orada", 3. kişi adılının bulunma hali olan ve bir zarf olarak kullanılan sözcük eski dönemlerde "o zaman" anlamı ile de görülür ve genellikle sözcüğü bir ilgeç takip eder. Runik alfabede *"nt"* ligatürü ile yazılan sözcük Uygurcada ayrı yazılır (ED 176b). Bu yüzden sözcük *anta* ve *anda* şeklinde görülebilir.

antaġ: so, in dieser weise || böylece, bu suretle. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *ø, (ağ.) andak* DS 256; **YUyg.** *andaḳ* YUTS 13; **Öz.** *andaḳ* ÖTS_M 17; **SUyg.** *andaġ* CDT 13; **Tuv.** *andıg* TT 8; **Hak.** *andaġ* HE 47; **Alt.** krş. *aŋdıy* "böyle, şöyle" ATS 26; **Yak.** *ø*

antaġ "böylece, bu suretle", *an* (ol) ve *täg* sözcüklerinden oluşmuş birleşik bir kelime olup asıl formu olan *antäg* biçimi ile Tunyukuk Yazıtında iki kez geçmiştir. Genellikle zarf olarak kullanılan sözcük ara sıra sıfat olarak da kullanılmıştır (ED 177a). Tekin ise sözcüğü **anı täg* biçiminde çözümler (OTG 97). DS'de yalnızca bir yerde (Bilecik-Söğüt) *andak* sözcüğünün geçtiği görülür (DS 256); eğer *andak* sözcüğü, *antaġ* 'ın bugün ağızlarda yaşayan biçimi olsaydı ses kuralı gereği sözsonu -*ġ*'nin düşmesi gerekirdi, oysa ki *andak* sözcüğünde sözsonu bir -*k* vardır.

antaḳı: dort befindlich || orada bulunan. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ondaki, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *unıŋdiki* EArız; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** ø; **Hak.** *andaġı* HE 47; **Alt.** *andagı* ATS 26; **Yak.** *ø*

antaḳı "orada bulunan, oradaki", *anta* "orada" sözcüğünün ilgi eki almış halidir.

anuḳ: Vorbereitung (des Feldes), Fertigstellung, Bereitschaft, Arbeitsbereitshaft || hazır, hazırlık. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *anık, (ağ.) ø*; **YUyg.** *éniḳ* "açık, açık seçik" UTİL 1302; **Öz.** *anıḳ* "kesin, doğru" ÖTS_M 17; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

anuḳ "hazır, hazırlık", *anu-* eyleminden türemiş geçişsiz bir sıfat olan

sözcük, bazı modern dillerde anlam genişlemesi ile yaşar (ED 182b). Güney Sibirya dillerinde *anuḳ* yerine Moğolcadan geçmiş olan *belen* sözcüğünün kullanıldığı görülür: *belen* ATS 38; *belen* TT 20; *pilen* HakRS 150; *belem* YakRS 99.

aŋa: ihm (Dativ von *ol*) || ona, *ol* zamirinin *+(y)A* ekli biçimi. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ona, (ağ.) ø*; **YUyg.** *aŋa* YUTS 13; **Öz.** *ungä* ÖTS_M 346; **SUyg.** *aŋa* Malov 16; **Tuv.** krş. *aŋaa* TuvRS 61; **Hak.** krş. *aġaa* HE 30; **Alt.** krş. *ogo* ATS 138; **Yak.** *ø*

aŋa "ona", 3. kişi adılının yönelme halidir.

apa: Großvater || büyük baba. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) apa* "ağabey" DS 282; **YUyg.** *apa* "anne" YUTS 14; **Öz.** *åpa* "abla" ÖTS_M 104; **SUyg.** *ava* MÖ 1; **Tuv.** *ava* "anne" TT 13; **Hak.** *aba* "baba" HE 9; **Alt.** *aba* TAS 1; **Yak.** *ø*

apa "büyük baba" (bkz. TDAA_Li 120)". *apa / apa / ebe / epe* gibi biçimleri olan sözcük çeşitli anlamlara sahiptir: ata, cet; büyükbaba; büyükanne; baba; anne; amca; hala; ağabey; abla gibi. Bazen *aba* şeklinde görülen sözcük Moğolca *abaga* "amca" sözcüğünün kısaltılmış halidir. Sözcük Oğuzcada *ebe* "anne" şeklindedir. Orhon Türkçesinde ise *apa* sözcüğü "ata, ecdat; büyük (unvanlarda)" anlamı ile yer alır (ED 5a).

apaksal: Fehler, Schaden || eksiklik, kusur. — Kaynak: ***EUN 12***

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

apakṣal < Skr. *apakṣāla* "eksiklik, kusur"

apam I: wenn || olduğu zaman, iken, eğer. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

apam I "olduğu zaman iken, eğer", *apam / apaŋ* şeklinde görülen "ise" anlamını taşıyan sözcük şart kipi ile kullanılır. Uygurca metinlerde görülen bu sözcüğe 14. yüzyıldan sonra rastlanmaz. Bazen *birök* ile birlikte kullanılan bu sözcük zamanla kullanılmaz hale gelmiştir (ED 11b).

apam II: Ehrentitel || şeref unvanı, lakap. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

apam II "şeref unvanı" bkz. *äkäm"*. Sözcük, *apa* "ata, cet" anlamına gelen sözcüğün iyelik eki almış şeklidir ve bir unvan olarak kullanılmıştır. Orhon Türkçesinde *apa* sözcüğünün "büyük" anlamı ile unvanlar için kullanılması da bunu kanıtlar.

aralap: inzwischen (?) || bu arada, esnada (?). — Kaynak: ***E1***.

Tr. krş. *arala-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *arilap* "arasıra" YUTS 16; **Öz.** *åräläb* "ikide bir, aşırı" TDS_Li 92; **SUyg.** krş. *ara* Malov 16; **Tuv.** krş. *arala-* TuvRS 65; **Hak.** krş. *arala-* HakRS 29; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

aralap "bu arada, bu esnada", E1 metninde bu anlamın verilip soru işareti konulduğu görülmüştür. UW'de *ara+la-* gövdesine getirilmiş *-p* ulacı ile oluşan sözcüğe soru işareti konularak "ara verme" anlamı verilmiştir (UW 175). *aralap* sözcüğüne değinen Bang ve Arat sözcüğe "ara sıra, bazen" anlamını vermişlerdir.[12]

aram, arm: erster Monat || birinci ay. — Kaynak: ***SUK, MängiB 5***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

aram "birinci ay", *ram* sözcüğünün bir yan biçimidir (UW 175)

aramay: erster Monat (Frühling) || birinci ay (ilkbahar). — Kaynak: ***E1*** < *aram ay*.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

aramay "birinci ay (ilkbahar)", *arame* için okuyuş hatası, *arame* de *rame*'nin yan biçimidir (UW 175).

arı-: sauber sein || temiz olmak. — Kaynak: ***MängiB 14: a.-maq kitmäk vergehen*** **"geçip gitmek"**.

Tr. krş. *arın-*, (ağ.) ø; **YUyg.** ø; **Öz.** krş. *arıt-* ÖRL 1931; **SUyg.** ø; **Tuv.** *arı-* TuvRS 72; **Hak.** ø; **Alt.** krş. *arlan-* ATS 28; **Yak.** krş. *ıraas* StachM GJV (< **aarıg+aç* < **ırgaç*) 98

arı- "temiz olmak", mecazi anlamları ile "gerçeği görmek (göz önünde netlik kazanmak) anlamları ile şüpheden, ikiliklerden arınmak, arındırılmak (bir başkası tarafından); yok olmak; (kendini bir şeyden) soyutlamak" gibi anlamları da vardır (UW 181).

---

12 BANG, W., G. R. Rachmati, "Lieder Aus Alt-Turfan", *Makaleler*, Cilt.I, Ankara 1987, s. 727.

arıġ: rein || temiz, saf. — Kaynak: ***SUK, LAT, Hochz 2***.

Tr. *arı, (ağ.) arı, aru* DS 312; **YUyg.** *érik̟* YUTS 126; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *arıġ* CDT 73; **Tuv.** *arıg* TT 10; **Hak.** *arıġ* HE 58; **Alt.** *aru* ATS 29; **Yak.** krş. *ıraas* StachM GJV 98

arıġ "temiz", *arı-* eyleminden gelen ve bazen zarf olarak da kullanılan sözcük bugün modern dillerde bazı fonetik değişikliklerle yaşar (ED 213b).

arıġla-: reinigen || temizlemek. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *arıla-, (ağ.) arılamak, arıklamak* DS 317; **YUyg.** *érik̟le-* YUTS 126; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *arıġla-* MÖ 1; **Tuv.** *arıgla-* TuvRS 71; **Hak.** *arıġla-* HE 58; **Alt.** *arula-* ATS 29; **Yak.** krş. *ıraastaa-* YakRS 528

arıġla- "temizlemek", *arı-ġ* "temiz" sıfatından *+la-* eki ile türemiş olan sözcük bugün bazı Türk dillerinde fonetik değişikliklerle yaşar (ED 219b).

arḳalık̟: Übernehmender || üstlenen, üstüne alan. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *arkalık, (ağ.) arkalık* DS 326; **YUyg.** *arḳilik̟* "vasıtası ile" YUTS 17; **Öz.** *arḳalık̟* "vasıtası ile" ÖRL 1931-32; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

arḳalık̟[13] "üstlenen, üstüne alan", SUK metninde yukarıda görülen anlamı ile geçen *arḳa* "arka, destek, yardım" adından gelen *+lık̟* eki ile türemiş olan bu sözcük, Uygurcada daha çok "yardım, destek; yardımlı, destekli, arkalı" anlamında kullanılmıştır.[14] Sözcüğe ED ve UW'de yer verilmemiştir.

arḳış: Karawane || kervan. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *arkış* "bir yerden geçen adam" AŞüküri; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *arğış* "arkadaş" ŞS 7; **Alt.** *argış* "terazi kolu" ATS 27; **Yak.** *argıs "yoldaş"* YakRS 46

arḳış "kervan", *arḳa-* "araştırmak, incelemek" eyleminden türemiş olan sözcük "ticari veya resmi bir amaç için bir kişinin veya bir grubun üyelerinin yaptığı seyahat" anlamındadır. Sözcük aynı zamanda hem "tüccarların gezisi, kervanla yapılan seyahat" hem de "resmi bir görevle düzenlenen seyahat, gezi"

---

13 Lİ, Yong-Sŏng , *Türk Dillerinde Sontakılar*, İstanbul 2004, s. 95

14 ÖLMEZ, Mehmet, *Altun Yaruk III. Kitap (=5. Bölüm) (Suvarṇaprabhasasutra)* Ankara 1991, s. 77

anlamını taşımaktadır (ED 216b). Sözcüğün Güney Sibirya Türk dillerinde *arğış*, *argıs* gibi şekillerde yaşadığı tespit edilmiştir. Sonu düz-geniş bir ünlüyle biten eylemlerin *-ş* ekini aldıklarında söz sonu ünlülerin daralması ile ilgili bkz. OTWF 552-575

arḳun: später || daha geç, daha sonraki. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

arḳun "daha geç, daha sonraki", SUK metninde geçen bu sözcüğün Clauson'da belirtilen anlamı "gelecek yıl, öbür sene" şeklindedir. Sözcük yine bu anlamı ile Karahanlı Türkçesinde *arkın* şeklinde görülür (ED 216b). Sözcüğün Bang'ın makalesinde[15] aktardığı gibi **arḳu, argu* biçiminden geldiği kanıtlanamaz (UW 200).

arpa: Gerste || arpa. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *arpa, (ağ.) ø*; **YUyg.** *arpa* YUTS 17; **Öz.** *ärpä* ÖTS_M 19; **SUyg.** *harva, arva* CDT 37; **Tuv.** *arbay* TT 9; **Hak.** *arba* HE 54; **Alt.** *arba* ATS 27; **Yak.** *ø*

arpa "arpa", Clauson, muhtemelen yabancı kökenli olduğunu düşündüğü sözcüğün Hint- Avrupa dillerinden bir ödünçleme olduğunu ifade eder. Sözcük Türk dillerinde kimi küçük fonetik değişikliklerle yaşar (ED 198b).

arslan: Löwe || aslan. — Kaynak: ***E1, MängiB 21***.

Tr. *aslan, (ağ.) ø*; **YUyg.** *arslan* YUTS 17; **Öz.** *ärslån* ÖTS_M 20; **SUyg.** *ahrslan* CDT 37; **Tuv.** *arzılaŋ* TT 11; **Hak.** krş. *arsıl* "vahşi" HE 59; **Alt.** *arslan* ATS 28; **Yak.** *ø*

arslan "aslan". Söz sonu *+lan* ekine sahip olan hayvan adlarından biri olan sözcük Moğolcada eski bir ödünçleme olarak *arslan, arsalan* şeklindedir. Türk dillerinde sözcük bazen iki heceli *aslan* bazen de üç heceli *arıslan* biçiminde görülür (ED 238a). Günümüz Uygurcasında ise *aslan* ve *arslan* farklı anlamlar taşımakta olup *aslan* "kedi yavrusu" (UTİL 23), *arslan* ise "kaplan"(UTİL 21) anlamındadır.

arṭ- I: erhöhen, überlegen sein || artmak, çoğalmak. — Kaynak: ***E1***.

---

15 BANG, Willi, "Manichaeische Laien-Beichtspiegel", *Lé Museon 36*. 1923, s. 137-142

Tr. *art-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *art-* YUTS 17; **Öz.** *årt-* ÖTS_M 106; **SUyg.** *as-, ahs-* CDT 37; **Tuv.** *art-* TT 11; **Hak.** *art-* HE 60; **Alt.** *art-* ATS 28; **Yak.** *ø*

art- I "artmak, çoğalmak", Sözcük "artmak, çoğalmak" veya "olmak, fazlalaşmak" anlamları ile Türk dillerinde yaşar (ED 201b).

art- II: aufladen || yüklemek. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) art-* DS 336; **YUyg.** *art-* OUL 113; **Öz.** *årt-* ÖTS_M 106; **SUyg.** *art-* MÖ 1; **Tuv.** *art-* TT 11; **Hak.** *art-* HE 60; **Alt.** *art-* ATS 28; **Yak.** *art-* TSa. 16

art- II "yüklemek", *art-* sözcüğü, "yüklemek (valize veya hayvan üstüne)" anlamına sahiptir (ED 201b).

arṭul-: beladen werden || yüklü olmak, yüklenmek. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ardıl-* DS 304; **YUyg.** *artıl-* OUL 113; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *artıl-* HE 61; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

artul- "yüklü olmak, yüklenmek", *art-* "yüklemek" kökünden edilgen çatı eki ile türemiş olan sözcük "(üzerine bir şeyler) yüklenmek" anlamını taşımaktadır (ED 209a).

artuḳ: mehr als || daha çok. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *artık, (ağ.) artıḫ* DS 334; **YUyg.** *artuḳ* YUTS 17; **Öz.** *årtıḳ* ÖTS_M 106; **SUyg.** *ahrtıḳ* CDT 37; **Tuv.** *artık* TT 11; **Hak.** *artıḫ* HE 61; **Alt.** *artık* ATS 28; **Yak.** *orduk* "fazla, aşırı" TDS_Li 104

artuḳ "daha çok" (TDS_Li 98). *art-* "artmak, çoğalmak" kökünden gelen "daha çok, biraz daha" ve daha nadir olarak görülen "fazla, aşırı" anlamları ile sözcük en eski metinlerde daha çok sayı adları ile birlikte kullanılmıştır: *kırk artukı yeti* "kırk yedi" de olduğu gibi (ED 204b).

arvış: Zauberformel || sihir, büyü. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *arvış* OUL 104; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *arbış* ŞS 7; **Alt.** *arbış* ATS 6; **Yak.** *ø*

arvış "büyü, sihir". *arva-* "büyü yapmak" eyleminden türemiş olan "büyü, sihir" anlamındaki sözcük Sanskritçe *dhāraṇī* sözcüğünün çevirisi olarak

kullanılmıştır (ED 199a).

asıġ: Zins || faiz. — Kaynak: ***SUK, EUN 50***.

Tr. *ø, (ağ.) ası, asıg, asığ* DS 342; **YUyg.** *assıġ* "fayda, yarar" UŞS 10; **Öz.** *asıġ* ÖRL 1931-35; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

asıġ "faiz", Sözcük, "fayda, yarar" anlamı ile Moğolcada *aşiġ* şeklinde bir ödünçleme olarak görülür. Güney Sibirya dillerinden biri olan Tuvacada, Moğolcadan geri ödünçlenmiş biçimi olan *ajık* "kazanç, fayda" sözcüğü görülür. Tuvaca *ajık* (Klasik) Moğolcada *aşig* biçimine dayanmaktadır [16](ED 244b).

asıġlıġ: mit Zinse || faizli. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

asıġlıġ "faizli", *asıġ* "fayda, yarar" adından yapan *-lıġ* eki ile türemiş olan sözcük "faydalı, yararlı" anlamındadır (ED 245b). Sözcük SUK metninde "faizli" anlamı ile karşımıza çıkmaktadır. Tuvacada Moğolcadan ödünçleme biçimi ile *açılıg* "faydalı, yararlı" (TT 2) şeklinde görülür.

asıl-: Profitirieren || faydalanmak. — Kaynak: ***EUN 64***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

asıl- "faydalanmak", Uygurca metinlerde sözcük, "çoğalmak, artmak" anlamı ile geçse de EUN metninde "faydalanmak, yararlı olmak" anlamındadır (UW 231).

asıra: niedrig || alt, aşağı. — Kaynak: ***SUK, LAT***.

Tr. *ø, (ağ.) asra* DS 347; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *asıru* Malov 18; **Tuv.** *ajır* "-den, üstünden" TuvRS 43; **Hak.** *azıra* "üst, üzerinde" HakRS 18; **Alt.** *ajıra* "-den, üstünden" ATS 22; **Yak.** krş. *aharı* "arkasına kadar" Dol.W 29

asıra "alt, aşağı", Clauson'a göre *ast* "alt, aşağı" sözcüğünün kısaltılmış biçiminden ve yön gösterme ekinden oluşmuş olan sözcük zarf olarak "alt, aşağı" anlamını taşıyan bir sıfat olarak da "düşük, alçak" anlamındadır. Seyrek olarak

---

16 ÖLMEZ, Mehmet; "Çağataycadaki Eskicil Öğeler Üzerine" , *Mustafa Canpolat Armağanı, Dil ve Edebiyat Araştırmaları Sempozyumu*, Yay. A. Ata, M. Ölmez, Ankara 2003, s. 139

sözcüğün ikincil bir biçimi olan *asra* sözcüğü de görülür (ED 250a). Tabloda *asıra* maddesi altında verdiğimiz Sarı Uygurca *asıru*, Hak *azıru*, Altayca *ajıra*, Tuvaca *ajır* ve Dolganca *aharı* sözcüklerini Li *aşuru* (< *aşur-u*) sözcüğünün altında verir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Y. S. Li, *Türk Dillerinde Sontakılar*, İstanbul 2004 s. 116 ve sonrası.

asıra-: bkz. *asra-* || — Kaynak: ***LAT***

asra-: verpflegen, versorgen, ernähren || beslemek, korumak. — Kaynak: ***SUK < Moğ. asara-***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *asra-* YUTS 18; **Öz.** *äsrä-* ÖTS_M 21; **SUyg.** *asra-* Malov 18; **Tuv.** *azıra-* TT 14; **Hak.** *azıra-* HE 10; **Alt.** *azıra-* ATS 32; **Yak.** *ø*

asra- < Moğ. *asara-* "beslemek, bakmak" (Schönig 2000 s. 65). Moğolca bir ödünçleme olan sözcük, "beslemek" anlamının yanı sıra "idare etmek" ve "korumak, himaye" etmek anlamlarına da sahiptir (UW 233).

aş: Speise || yiyecek, aş. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. *aş, (ağ.) aş* DS 348; **YUyg.** *aş* YUTS 19; **Öz.** *åş* ÖTS_M 108; **SUyg.** *as* EArız; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *as* HE 62; **Alt.** *aş* ATS 30; **Yak.** *as* TSa. 32

aş "yemek, aş", Sözcük, "yemek, aş" anlamı ile çok geniş kapsamlı bir anlama sahip olarak kullanılmıştır; fakat sözcük Orta Türkçe döneminde görülen Farsça *āş* "çorba, su veya süt ile pişirilen lapa" ile karıştırılmıştır (ED 253b).

aşa-: speisen || yemek yemek. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) aşa-* DS 350; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *aşa-* Potanin 152; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** krş. *aşta-* "acıkmak" ATS 30; **Yak.** *ahaa-* YakRS 49

aşa- "yemek yemek", *aş* "yemek, yiyecek" adından türemiş olan bu eylem "yemek yemek" anlamındadır. Bu temel anlamının yanı sıra "yiyip bitirmek; zevk almak, hoşlanmak" gibi yan anlamlara da sahiptir (ED 256b).

aşamaḳ: Verzehren || yiyip bitirme, yeme. — Kaynak: ***E1, EUN***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

aşamaḳ "yiyip bitirme; tadını çıkarma, yeme", *aşa-* "yemek yemek" eyleminin mastar biçimidir.

aşḳının: eifrig (?) || hararetli, istekli (?). — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

aşḳının, E1 metninde *aşḳının* şeklinde okunup "gayretli, hırslı" anlamı verilen sözcük UW'de *azḳıya* "azıcık" yerine bir okuyuş hatası olarak gösterilmiştir. Buna göre sözcük *az* "az, biraz" adından ve ET küçültme eki olan *-ḳıya* eki ile oluşmuştur (UW 321).

aşlıḳ: Weizen || buğday. — Kaynak: ***E*1**.

Tr. *aşlık, (ağ.) aşlık* DS 350*, (ağ.)*; **YUyg.** *aşliḳ* YUTS 19; **Öz.** *aşlik* ÖRL 35; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *astıġ* HE 64; **Alt.** krş. *aş* "buğday" ATS 30; **Yak.** *astaax* "yemek, besin, gıda" YakRS 49

aşlıḳ "buğday", *aş* "yiyecek, aş" adından türemiş olan sözcük Türk dillerinin çoğunda genellikle "yiyecek, erzak" anlamını taşır ve nadir olarak da "tahıl, hububat" anlamı ile görülür. TT VI 85 Budist Uygur metinlerinde sözcüğün "mutfak" anlamında kullanıldığı da görülür. Karahanlı Türkçesinde de sözcüğün Uygurcada görülen bütün anlamları "aş evi, mutfak, yemeklik" ile korunduğu görülür (ED 262b).

aşnu: früher, vorher || önce, evvel. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

aşnu "önce, evvel", *aş-un-* "geçmek, aşmak" eyleminden ulaç eki ile türemiş olan kelime bir zarf olarak "önce, ilk" anlamında ve çıkma durum eki ile birlikte bir ilgeç gibi "önce (zaman için)" anlamındadır (ED 360b).

at, aṭ: Pferd || at (binek hayvanı). — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *at, (ağ.) ø*; **YUyg.** *at* YUTS 19; **Öz.** *åt* ÖTS_M 107; **SUyg.** *aht* CDT 37; **Tuv.** *a't* TT 12; **Hak.** *at* HE 64; **Alt.** *at* ATS 30; **Yak.** *at* TSa. 2

at, aṭ "at", Clauson'un bütün Türk dillerinde ve her dönemde görüldüğünü ifade ettiği bu sözcük, bazı Türk dillerinde daha özel bir anlamla "iğdiş edilmiş at" olarak yaşar (ED 33a).

aṭ: Name || isim, ad. — Kaynak: ***SUK, E1, MängiB 2,***.

Tr. *ad, (ağ.) ø*; **YUyg.** *at* YUTS 19; **Öz.** *åt* ÖTS_MT 107; **SUyg.** *at* CDT

39; **Tuv.** *at* TT 12; **Hak.** *at* HE 64; **Alt.** *at* ATS 30; **Yak.** *aat* TSa. 2

aṭ "ad, isim", Sözcük bu temel anlamının yanı sıra "ün, nam" gibi anlamlara da sahiptir (ED 32b).

ata: Vater || baba. — Kaynak: ***SUK, LAT***.

Tr. *ata, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ata* YUTS 20; **Öz.** *åtä* ÖTS_M 107; **SUyg.** *ata* Malov 19; **Tuv.** *ada* TT 2; **Hak.** *ada* HE 28; **Alt.** *ada* TDAA_Li 111; **Yak.** *ø*

ata "baba" (bkz. TDAA_Li 111). Orhon Türkçesiyle karşılaştırıldığında, ilk kez Budist Uygur metinlerinde *kaŋ* yerine *ata* ve *ög* yerine *ana*'nın kullanıldığı görülür (ED 40a).

aṭan: Kamel || deve. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *atan* "iğdiş edilmiş deve" YUTS 20; **Öz.** *atan* ÖRL 36; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

aṭan "deve", Temel anlamı ile daha belirli bir deve türüne işaret eden bir sözcüktür (ED 60a).

aṭay: Kleines, Liebes || yavru, çocuk (sevgi sözü). — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *aday, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *atéy* "sevimli, şirin" MÖ 1; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *aday* "köpek, köpeksi" HE 29; **Alt.** *aday* "akrabaların en büyüğü" ATS 21; **Yak.** *ø*

atay "yavru, çocuk (sevgi sözü)", ED'de yer almayan sözcüğe UW'de "yavru, çocuk" anlamı verilmiştir (UW 258).

atız, aṭız: Feldstück (zwischen bewässerungs gräben) || tarla parçası, tarla, ekin. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *étiz* YUTS 128; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** ø; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

atız "tarla parçası, tarla, ekin", Clauson'un "küçük tarla" anlamını verdiği bu sözcüğe Yeni Uygur Türkçesinde *etiz* biçimi ile rastlamaktayız (ED 73b).

aṭla-: nennen || ad koymak. — Kaynak: ***MängiB 2, 3***.

Tr. krş. *adlandır-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *adla-* "ad koymak" AŞüküri; **Tuv.** ø; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *aattaa-* TSa. 3

aṭla- "ad koymak", ED ve UW'de yer almayan sözcük *at* "ad, isim"

sözcüğünden addan eylem yapan *+lA-* eki türemiş olup "ad koymak" anlamındadır.

atlġ: genant, namens, wie gesagt wird || adlı, isimli. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *adlı, (ağ.) ø*; **YUyg.** *atlıġ* AŞüküri; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *adlı* AŞüküri; **Tuv.** *attıg* TT 13; **Hak.** *attıġ* HE 65; **Alt.** *attu* ATS 30; **Yak.** *aattaax* YakRS 26

atlġ "adlı", *at* "ad, isim" sözcüğünden addan ad yapan *+lIg* eki ile türemiş olan kelime, daha çok özel ad ve unvanlarla birlikte kullanılmış olup "iyi bir ad, unvan" anlamı ile kullanılmıştır (ED 54b).

av: Jagd || av. — Kaynak: ***MängiB 23***.

Tr. *av, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ov* YUTS 300; **Öz.** *åv* ÖTS_M 102; **SUyg.** *ab* EArız; **Tuv.** krş. *aŋ* TuvRS 61; **Hak.** krş. *aŋ* HakRS 27; **Alt.** krş. *aŋ* ATS 25; **Yak.** *ø*

av "av", Clauson, en eski dönemlerde daha çok "vahşi, yabani hayvan avı" için kullanılan bu kelimenin Güney Sibirya dillerinde karşımıza *aŋ* "av" şeklinde çıktığını ve 11. yüzyıla doğru sözcüğün *v > w* şeklinde değiştiğini ifade eder (ED 3b). UW'de sözcüğün *äŋ* "av" olması gerektiği belirtilir (UW 275).

av-: sammeln || toplamak. — Kaynak: ***EUN 56***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** ø; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

av- "toplamak, bir araya getirmek", Clauson, "toplamak, bir araya getirmek" anlamlarını taşıyan sözcüğün son olarak da Karahanlı Türkçesinde *aw-* "toplamak, üşüşmek" (DLT I, 174) biçiminde görüldüğünü ifade eder (ED 4b). Ağızlarda *av-, ağ-* "toplanmak, üşüşmek" (DS 103) biçimine rastlamaktayız.

ay: Monat || ay. — Kaynak: ***SUK, Hochz 31, 32, 34, MängiB 7, 14, EUN 16***.

Tr. *ay, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ay* YUTS 23; **Öz.** *ay* ÖTS_M 103; **SUyg.** *ay, ey* Potanin 27; **Tuv.** *ay* TT 13; **Hak.** *ay* HE 67; **Alt.** *ay* ATS 30; **Yak.** *ıy* TSa. 20

ay "ay (yılın bölümleri)", Temel anlamı ile "ay (gök cismi)" anlamına gelen sözcük, en eski dönemlerde "ay (yılın bölümleri)" ve bir sıfat olarak da "ayın hilal şekli" anlamı ile kullanılmıştır (ED 265a).

ay-: befehlen || emretmek, emir vermek. — Kaynak: ***SUK, LAT***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ay-* EArız; **Öz.** krş. *äyt-* ÖTS_M 13; **SUyg.** *ay-* MÖ 1; **Tuv.** krş. *ayıt-* TT 14; **Hak.** krş. *ayt-* HE 92; **Alt.** krş. *ayt-* ATS 30; **Yak.** *ıy-*

YakRS 522

ay- "emretmek, emir vermek", Geçici bir eylem olarak "konuşmak", "söylemek, bildirmek (bir şeyi) anlatmak" anlamlarını barındıran bu sözcük ile *te-* ve *sözlä-* eylemleri arasında fark vardır. *ay-* sözcüğünün bazı unvanlarla birlikte kullanıldığı da görülür (ED 266a).

aya: Handfläche || avuç, el içi. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *aya, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *aya* HE 67; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

aya "avuç, el içi", Günümüz Türk dillerinin çoğunda Moğolcadan ödünçleme olan *alakan* ve Arapçadan ödünçleme olan *kaff* sözcükleri görülür (ED 267a).

ayaġ: Verehrung || hürmet, saygı. — Kaynak: ***SUK, EUN 80***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *aya* "saygıdeğer" AŞüküri; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ayaġ* "acıma, merhamet duyma" HE 67; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ayaġ "hürmet, saygı", *aya-* "saygı göstermek" eyleminden *-ġ* ekiyle türemiş olan kelime, anlam genişlemesi ile "şefkatli, merhametli" karşılığındadır (ED 270a).

ayaḳ: Schale || kadeh. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ayaḳ* YTS 18; **YUyg.** *ayaḳ* YUTS 24; **Öz.** *ayaḳ* UHŞL 14; **SUyg.** *ayaḳ* CDT 41; **Tuv.** *ayak* TT 13; **Hak.** *ayaḫ* HE 67; **Alt.** *ayak* ATS 31; **Yak.** *ø*

ayaḳ "kadeh", Özellikle "içki kabı, kadeh" anlamını taşıyan kelime, daha özel bir kullanımla "kap, kase" anlamları ile de görülür (ED 270a).

ayaş-: sich gegenseitig ehren || karşılıklı saygı göstermek, hürmet etmek. — Kaynak: ***Hochz 24***.

Tr. *ø, (ağ.)* krş. *aya-* DS 406; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ayas-* "birine acımak" HE 68; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ayaş- "karşılıklı saygı göstermek, hürmet etmek", *aya-* "saygı göstermek" eyleminden iştaş çatı ekiyle türemiş olan bu kelimeye ED'de yer verilmemiştir.

ayġuçı: Ratgeber, Befehlshaber || söyleyen, nasihat veren, komutan. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *aygıçı* Malov 13; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ayġuçı "söyleyen, nasihat veren, komutan", *ay-* "söylemek" eyleminden ortaç eki ile türemiş olan kelime, "konuşan insan, söyleyen" anlamlarını taşır; fakat daha çok "yaver, hatip" şeklinde bir memuriyet unvanı olarak kullanılır. Orhon Türkçesinde sözcük, "sözcü, kağanın sözcüsü" anlamı ile geçer (ED 271a).

ayıġ: schlecht || kötü, fena. — Kaynak: ***SUK, MängiB 9, EUN 9***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ayıı* "günah" YakRS 35

ayıġ "kötü, fena", *añıg* "kötü, fena" sözcüğünün ikincil bir biçimi olan kelime, hem sıfat hem de zarf olarak "aşırı derecede, fazlasıyla" ve daha yaygın olan "kötü, fena" anlamı ile kullanılmıştır (ED 270a). Sözcük, Malov s.13'te zıt bir anlam ile "saadet, mutluluk" olarak *ayığ* biçiminde görülür.

ayıpsız: tugendhaft || erdemli, ayıbı kusuru olmayan. — Kaynak: ***LAT Ar. 'ayb***.

Tr. *ayıpsız, (ağ.) ayıf* DS 416; **YUyg.** *éyipsiz* YUTS 128; **Öz.** *äybsiz* ÖTS_M 13; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ayıpsız < Ar. + T "erdemli, ayıbı kusuru olmayan", Ar. *'ayb* "ayıp" adından *+sIz* eki ile türemiştir (UW 309)

ayıt-: sagen lassen; fragen; einklagen || söyletmek; sormak; bir borcun ödenmesi için dava açmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ayıt-* DS 421; **YUyg.** *éyt-* YUTS 128; **Öz.** *äyt-* ÖTS_M 13; **SUyg.** *ayd-, ayt-* Malov 13; **Tuv.** *ayıt-* TT 14; **Hak.** *ayt-* HE 72; **Alt.** *ayt-* ATS 32; **Yak.** *et-* TSa. 246

ayıt- "söyletmek, sormak, bir borcun ödenmesi için dava açmak", *ay-* "söylemek" eyleminden ettirgen çatı eki ile türemiş olan sözcük, özellikle "konuşmak ve sormak" anlamındadır; ama sözcüğün ettirgenlik anlamı kaybolmuştur (ED 268b).

ayıtış-: übereinkommen, sich absprechen || anlaşmak, uzlaşmak, söz birliği etmek. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *éytiş*-YUTS 128; **Öz.** *äytiş*- ÖTS_M 13; **SUyg.** *aytıs*- Malov 13; **Tuv.** ø; **Hak.** *ø*; **Alt.** *aydış*- "karşılıklı konuşmak" ATS 31; **Yak.** *ätis*- DW 195

ayıtış- "anlaşmak, uzlaşmak", ******ay-ıt*- eyleminin iştaş çatısı olan sözcüğe ED'de yer verilmemiştir (UW 316). Bugün Türkçede yer almayan bu sözcük Eski Osmanlıcada *eyit*- "konuşmak" şeklindeki sözcüğün iştaş çatılı biçimidir. Bugün söz konusu kökten felsefe terimi olarak ise *eytişim* "diyalektik" sözcüğü düşünülmüştür. Röhrborn, dil devriminden sonra *eytişim* sözcüğünün iki şekilde kullanıldığını ifade eder: Tartışma, münakaşa etme ve diyalektik. Röhrborn'a göre *eytiş*- diye bir kök yoktur; *eytişim* sözcüğü hayali bir kökten yaratılmıştır.[17] Dil devriminin başlangıcında *ayıtış*- kökünden türeyen *aytışma* sözcüğü "münakaşa" anlamı ile görülür.[18] Marek'e göre Yakutça *ätis*- < *ät*- sözcüğünden gelir ve *ät*- de *ayt*- fiilinin kısaltılmış bir biçimidir.[19]

azız: lieb, teuer || muhterem, aziz. — Kaynak: ***LAT < Ar. 'azīz***.

Tr. *aziz, (ağ.) ø*; **YUyg.** *éziz* YUTS 120; **Öz.** *äziz* ÖTS_M 13; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** ø; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

azız < Ar. *'azīz* "muhterem, aziz"

azḳ(ı)ya: ein wenig || azıcık, biraz. — Kaynak: ***MängiB 4***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** krş. *åzginä* ÖTS_M 103; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** ø; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

azḳ(ı)ya "azıcık, biraz", *azkıŋa* adının ikincil bir biçimi olan sözcük, *az* "az" sözcüğünün küçültme halidir (ED 284b)

azu-: sich vermindern || azalmak, eksilmek. — Kaynak: ***EUN 13***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

azu- "eksilmek, azalmak", ED'de yer almayan bu sözcük, *az* "az" adından türemiş bir eylemdir (OTWF 475).

---

17 RÖHRBORN, Klaus, *Interlinguale Angleichung der Lexix, Aspekte der Europäisierung des türkeitürkischen Wortschatzes*, Göttingen 2003, s. 195

18 *Osmanlıcadan Türkçeye Cep Kılavuzu*, İstanbul 1935, s. 228

19 STACHOWSKİ, Marek, *Dolganischer Wortschatz,* Krakow 1993, s. 49

azun: bkz. *ajun* || — Kaynak: ***LAT***

äbçi: Frau || zevce, eş. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *epçi* MÖ 2; **Tuv.** *epçi, epşi* TDAA_Li 241; **Hak.** *ipçi̬* HE 107; **Alt.** *epşi* "keçe evin sağ tarafında bulunan kadınlar kısmı" ATS 83; **Yak.** *ø*

äbçi "zevce, eş" (bkz. TDAA_Li 240), *äb* "ev" adından türemiş olan kelime, daha özel anlamı ile "ev hanımı" ve daha genel anlamı ile "kadın, eş" anlamındadır (ED 6a).

äçil-: getrunken werden || içilmek. — Kaynak: ***Hochz* 19**.

Tr. *içil-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *i̬çi̬l-* HE 114; **Alt.** *içil-* ATS 69; **Yak.** *ø*

äçil- "içilmek", ED'de sözcük *içil-* "içilmek" şeklindedir. *iç-* "içmek" eyleminin edilgen çatı eki almış halidir (ED 26b).

äd: Gut || mal, servet. — Kaynak: ***SUK, EUN 65***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *et* TT 71; **Hak.** *is* HE 114; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

äd "mal, servet", Kaşgari'de sözcüğe "ipekli kumaş ve benzeri gibi dokuma cinsinden zanaat eseri olan her şey" anlamı verilmiştir (DLT I, 79). Clauson, Kaşgari'nin ifade ettiği gibi sözcüğün etimolojik olarak *et-* eylemi ile ilgisi olmasının imkansız olduğunu ve genel olarak çiftlik hayvanlarından ziyade "taşınabilir özel mülk" anlamı taşıdığını dile getirir (ED 33a).

ädär: Sattel || eyer. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *eyer, (ağ.) ø*; **YUyg.** *éger* YUTS 121; **Öz.** *egär* ÖTS_M 183; **SUyg.** *ezer* CDT 87; **Tuv.** *ezer* TT 72; **Hak.** *izer* HE 102; **Alt.** *eer* ATS 80; **Yak.** *ø*

ädär "eyer", Sözcük, günümüz Türk dillerinde bazı fonetik değişikliklerle yaşar (ED 63b).

ädgü: gut || iyi, kötü karşıtı. — Kaynak: ***E1, LAT, Hochz 23, MängiB 20, 21, EUN 51***.

Tr. *iyi, (ağ.) eyyi* DS 1821; **YUyg.** *ezgü* "mukaddes, mübarek" YUTS 120;

Öz. *ezgü* ÖRL 551; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** krş. *eki* TT 67; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ütüö* YakRS 459

ädgü "iyi", ED'de sözcüğün kökenine ilişkin bir açıklama yapılmadığı görülmektedir (bkz. *+gü* eki ETG § 60). Sözcük *äd* "mal" adından *+gü* eki ile türemiştir. *yaxşı* "iyi, güzel" sözcüğünden daha eski bir sözcük olan *ädgü*, "iyi" ile ilgili her anlamı taşır: "ahlakça iyi, nitelik bakımından iyi, faydalı" (ED 51b). Clauson'un Özbekçe'de yer almadığını ifade ettiği bu sözcüğün *äzgü* biçiminde "iyi" anlamı ile Özbekçede yer aldığı tespit edilmiştir.

ädgüṭi: gut (adverb) || iyice. — Kaynak: ***E2***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ädgüti "iyice", *ädgü* "iyi" sözcüğünün zarf eki almış şeklidir (ED 53a).

ädlä-: gebrauchen; kultivieren || işlemek, bir şeyi kullanmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *eyle-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *eyle-* YUTS 119; **Öz.** *äylä-* ÖTS_M 13; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *edile-* TT 66; **Hak.** *iste-* < *izle-* << *edle-* HakRS 64; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ädlä- "işlemek, bir şeyi kullanmak", *äd* "mal" adından türemiş olan sözcük, önceleri "döndürmek, (bir şeyi) çevirmek" daha sonra "(tarlayı, bahçeyi) sürüp ekmek; farz etmek, zannetmek; faydalı olmak; itibar etmek, kıymet vermek" anlamları ile görülür, son olarak daha basit bir anlamla "yapmak, yaratmak" anlamı ile de görülür (ED 57a).

ägir-: spinnen || eğirmek. — Kaynak: ***E2***.

Tr. *eğir-, (ağ.) egirmek* DS 1672; **YUyg.** *égir-* YUTS 122; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *eer-* TT 66; **Hak.** *ir-* HE 107; **Alt.** *iyir-* ATS 91; **Yak.** *iir-* "kıvrılmak, halkalanmak" YakRS 143

ägir- "eğirmek", *eg-* "eğmek" eyleminden türeyen sözcüğe, ettirgen çatı eki almasına rağmen böyle bir anlam yüklenmemiştir; sözcük, "çevirmek (bir şeyi), bükmek, eğir- (bir şeyi)" anlamı ile görülür. Uygurcada ikincil bir biçim olarak görülen *äŋ-* fiilinden gelen *äŋir-* sözcüğü de vardır (ED 113a).

ägri: krumm || düz olmayan, eğri. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *eğri, (ağ.) ø*; **YUyg.** *égri* YUTS 122; **Öz.** *eğri* ÖTS_M 183; **SUyg.** *ø*;

Tuv. ø; **Hak.** *igir* HE 100; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ägri "eğri", *äg-ir-* eyleminden türemiş *ägri* "eğri, çarpık" anlamındadır fakat aynı zamanda ahlakî anlamda "yanlış, eğri" olarak da görülür (ED 112b).

ägsük: das Fehlende, Verlust || bir bölümü tam olmayan, eksik. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *eksik, (ağ.) eğsük* DS 1688; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** ø; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ägsük "eksik", *ägsü-* eyleminden türemiş olan bu sözcük, "eksik, noksan, yetersiz" gibi anlamlara sahiptir. *-g-* eski dönemlerde kendisini takip eden *-s-* nin etkisi ile ötümsüzleşir ve bugünkü Türkiye Türkçesinde *äksik* biçimi ile ortaya çıkar (ED 116b).

ägsüksüz: mangellos, vollständig || eksiği olmayan, eksiksiz, tam. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *eksiksiz, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** ø; **Yak.** *ø*

ägsüksüz "eksiksiz, tam", *ägsü-k* adından *+sUz* eki ile türemiş olan kelime, "tam, eksiksiz" anlamındadır. Bugün sözcük yalnızca Oğuz grubu dillerde yaşar (ED 118a).

äkä: ältere Schwester || abla. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *eke* "kart", (ağ.) *eke* DS 1691; **YUyg.** krş. *egiçi* TDAA_Li 173; **Öz.** *äkä* ÖTS_M 14; **SUyg.** *eḫke* TDAA_Li 174; **Tuv.** ø; **Hak.** krş. *igeçĭ* TDAA_Li 294; **Alt.** ø; **Yak.** krş. *ȧgas* "abla*"* TDAA_Li 174

äkä "abla, büyük kız kardeş". Yakın kadın akrabalardan bir kısmını anlatmak için kullanılan *äkä* (TDAA_Li 173) sözcüğünün, hem "kişinin kendisinden daha büyük fakat babasından daha genç yakın bayan akrabası, hala veya teyze" hem de "büyük kız kardeş, abla" anlamına sahip olduğu görülür; ama sözcüğün en son kullanılan anlamı "büyük kız kardeş, abla" anlamıdır (ED 100b). Türk dillerinin bir kısmında Moğolcadan ödünçleme olan aynı anlama sahip *ägäçi* sözcüğü görülür.

äkäm: Ehrentitel || unvan. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

äkäm "unvan", Sözcük, tıpkı yine SUK metninde görülen *apam* "unvan" sözcüğü gibi aynı şekilde oluşmuş olabilir. Buna göre sözcük, *äkä* "büyük kız

kardeş" adına getirilmiş iyelik eki ile oluşmuş ve zamanla kalıplaşarak bir unvan adı olmuş olabilir (krş. *bägüm*, *hanım*, *täŋrim*)

äkin: Saat || ekin. — Kaynak: ***Hochz 3***.

Tr. *ekin, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ékin* YUTS 121; **Öz.** *ekin* ÖTS_M 183; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

äkin "ekin", *äk-* "ekmek" eyleminden türemiş olan sözcük, "tohumdan yetişmiş ve henüz biçilmemiş mahsul, ürün" aynı zamanda "ekilmiş toprak" anlamlarını da taşır (ED 109a).

älgürçi: Bewahrer, Aufseher || gözcü, bekçi. — Kaynak: ***Hochz 19***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

älgürçi "gözcü, bekçi", Zieme'nin Erdal'ın "Voice and Case in Old Turkish" Phil. Diss. Jerusalem 1976 adlı makalesindeki bilgiye göre aktardığı bu sözcük, ******ilgü-* "tesir etmek, etki göstermek" eyleminden türemiştir. *ilgün-* ve *ilgüt-* eylemleri bu kökün varlığını ispatlar niteliktedir. Clauson'da da buna paralel olarak *sekri-* "atlamak, zıplamak" eyleminden türemiş olabileceği ifade edilen *sekerçi* "haydut, eşkıya" (ED 822b) sözcüğünü görmek mümkündür (Hochz not:19).

älig I: fünfzig || elli. bkz. *biş-on* — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *elli, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ellik* YUTS 112; **Öz.** *ellik* ÖTS_M 184; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ilǐg* HE 103; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

älig I "elli", Clauson, sözcüğün çift *-ll-* ile olması gerektiğini ve tarihi dönem ve dillerde yaşadığını ifade eder (ED 140a).

älig II: Hand || el. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *el, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ilk* YUTS 175; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ılıġ* 89*, elig* Malov 25; **Tuv.** *ilig* TT 89; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ilii* TSa. 79

älig II "el", Clauson'un *älig* ~ ? *elig* şeklinde olabileceğini ifade ettiği bu sözcük, günümüz Türk dillerinin bazısında daha kısa biçimi olan *äl* sözcüğü ile görülür (ED 140b).

älit-: bringen || iletmek, getirmek. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ilet-, (ağ.) elt-, elet-* DS 1728; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *elt-* ÖTS_M 184; **SUyg.**

elt- Malov 25; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

älit- "iletmek, getirmek", Clauson'un *älät-* (?*elt-*) maddesi altında verdiği sözcüğün temel anlamı "taşımak"tır; fakat sözcük zamanla anlam genişlemesine uğrayıp "getirmek (bir şeyi)" anlamı ile görülmüştür. Sözcüğün tek heceli mi yoksa iki heceli mi olduğunun açık olmadığını belirten Clauson, ikinci ünlünün "e" veya "i" olması gerektiğini ve sözcüğün ilk biçiminin büyük ihtimalle *elt-* şeklinde tek heceli olduğunu belirtir (ED 132a).

ämgäk: Qual, Leid || eziyet, acı, ızdırap. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *emek, (ağ.) ø*; **YUyg.** *emgek* YUTS 112; **Öz.** *emgäk* ÖRL 110; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *emek* HakRS 334; **Alt.** *emgek* "küçük çocuk" ATS 82; **Yak.** *ø*

ämgäk "eziyet, acı, ızdırap". *ämgä-* "acı, zahmet çekmek" kökünden gelen *ämgäk* kelimesi, yukarıda verilen temel anlamının yanında "emek, çaba, yorucu bir çaba" anlamları ile de görülür (ED 159a).

ämgän-: leiden || ızdırap çekmek. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) emen-* DS 1734; **YUyg.** *emgen-* OUL 113; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ämgän- "ızdırap çekmek", *ämgä-* fiilinin dönüşlülük eki almış halidir (ED 160a).

ändäk: Dach (?) || dam, çatı. — Kaynak: ***E1,* 2**.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ändäk "dam, çatı", Clauson'un yalnızca bir kez Karahanlı Türkçesinde "satıh, bir nesnenin üst yanı" anlamı ile geçtiğini belirttiği sözcüğe "dam, çatı" anlamı ile E1 ve E2 metninde de rastlamaktayız (ED 177b).

äŋ: äußerst || pekiştirme sözcüğü, en. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *en, (ağ.) eŋ*; **YUyg.** *eŋ* YUTS 113; **Öz.** *eŋ* ÖRL 110; **SUyg.** *yiŋ, yen, eŋ* CDT 437; **Tuv.** *eŋ* TT 69; **Hak.** *iŋ* HE 106; **Alt.** *eŋ* ATS 82; **Yak.** *ø*

äŋ "en (pekiştirme sözcüğü). LAT'de *aŋ* olarak yer almış kelime *äŋ* olarak okunmalıdır. Sıfatları niteleyen sözcük günümüz Türk dillerinin hepsinde bazı fonetik değişikliklerle yaşar (ED 166b).

äŋäyü: besonders || özellikle, hususen. — Kaynak: ***MängiB 2***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

äŋäyü "özellikle, hususen", Clauson'da yer almayan bu sözcük, UW'de bu anlamı ile görülür (UW 382).

äŋiz: Stoppelfeld || anızı sökülmemiş tarla, anız. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *anız, (ağ.) eniz* DS 1798*, aŋız Eren* 13; **YUyg.** *éŋiz* YUTS 126; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

äŋiz "anızı sökülmemiş tarla, anız", Clauson, sözcüğü *aŋız* olarak verir ve "ekin dibi, anızlı tarla" anlamına geldiğini ifade eder (ED 191b).

är I: Mann || erkek, er kişi. — Kaynak: ***SUK, LAT***.

Tr. *er, (ağ.) er* DS 1764; **YUyg.** *er* CDT 438; **Öz.** *er* ÖTS_M 185; **SUyg.** *er* ÇTD 36; **Tuv.** *er* CDT 439; **Hak.** *ir* HE 107; **Alt.** *er* ATS 83; **Yak.** *er* TSa. 82

är I "erkek, er kişi" (bkz. TDAA_Li 228). Temel anlamı "insan, insanoğlu" olan sözcük, sonra daha özel bir anlam ile "erkek adam, savaşçı, er, koca" gibi anlamlar kazanmıştır (ED 192a).

är II: Bohrer || burgu, matkap. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

är II "burgu, matkap", Clauson'un yer vermediği bu sözcük, "burgu, matkap" anlamındadır. Sözcüğün Karahanlı Türkçesinde *er* şeklinde "delik açmak için kullanılan aygıt, delgiç" anlamını taşıdığı görülür (DLT I, 45).

är-: sein; Hilfsverb || olmak (yardımcı fiil). — Kaynak: ***E1, LAT, Hochz 7, 9, 10, 13, 20, MängiB 4, 6, 8, 10, 13, 14, 21, 26*** *bar ä.-miş* "var imiş".

Tr. *i-*; **YUyg.** *ér-* YUTS 126; **Öz.** *e-* ÖTG 27; **SUyg.** *e-* MÖ 2; **Tuv.** krş. *eves* "değil" < *er-mez* TuvRS 603; **Hak.** krş. *nimes* < *ne er-mez* HakRS 117; **Alt.** krş. *emes* ATS 82; **Yak.** *e-* YakRS 534

är- "olmak (yardımcı eylem)", Tek başına "var olmak, mevcut olmak" anlamlarını taşımayan sözcük, bir yüklemle birlikte kullanılmalıdır. Daha çok bir yardımcı fiil olarak bir ortaç eki ile birlikte diğer fiillerden sonra yer alır. Eski Türkçede *är-* ve *ir-* şeklinde görülen sözcüğün Orta Türkçede *er-* yanında *-r*

fonemi düşmüş *e*-'li biçimi de görülür (ED 194b).

ärän: Mann || erkek adam. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *eren, (ağ.) eren* "evliya" DS 1766; **YUyg.** *eren* CDT 438; **Öz.** *eren* TDAA_Li 231; **SUyg.** e*ren* CDT 439; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *iren* HakRS 62; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ärän "erkek adam" (bkz. TDAA_Li 230). *är* "erkek adam" adının kural dışı çoğul bir şekli olan kelime, "erkekler" anlamındadır; fakat kısa sürede *-An* ekinin sağladığı çoğulluk unutulmuş ve kelimeye tekil "erkek adam" anlamı yüklenmiştir (ED 232b). Moriyasu *ärän*'in şimdiye kadar bilinen anlamlarının yanı sıra "manastırda hizmet görenler" anlamının da düşünülmesi gerektiğini belirtir ve Çince Æa§H *jiaren* "ev halkı, ev insanları, hane halkı" ile karşılaştırır (Moriyasu 1991: 68).

ärdäm: Tugend, Vortrefflihkeit || fazilet, erdem. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *erdem, (ağ.) ø*; **YUyg.** *erdem* UŞS 33; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ertem* "bilim" TT 71; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ärdäm "erdem, fazilet", *är* "erkek adam" adından *-dAm* eki (OTWF 68) ile türemiş olan kelime, "cesaret, kahramanlık" gibi anlamlar taşımasına rağmen daha çok "iyilik, fazilet" anlamı ile olumlu nitelikler için kullanılır. Uygurca metinlerde sözcük bazen göçüşme yolu ile *ädräm* şeklinde de görülür. Klasik Moğolcada sözcük bir ödünçleme olarak *ärdäm*[20] şeklinde fakat daha çok "eğilim, yetenek; bilgi ve akıl" anlamı ile kullanılır (ED 206b). Tuvacada *ertem* biçiminde görülen sözcük, "bilim" anlamı ile ve *r*'den sonra *d* değil de *t* bulundurmasıyla Moğolcadan geçmiş olabilir. Sözcük, Dil Devriminden sonra girmiştir. bkz. fazilet "erdem" *Tarama Dergisi I* 1934 s. 226

ärik-: sich langweilen || sıkılmak (canı). — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *ø, (ağ.) erik-* "azmak, taşmak"; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *iriǩ-* "canı sıkılmak" HE 107; **Alt.** *erik-* "canı sıkılmak" ATS 37; **Yak.** *ø*

---

[20] GRØNBECH, Kaare, KRUEGER John, *An Introduction to Classical (Literary) Mongolian*, Wiesbaden 1993, s. 66

ärik- "(canı) sıkılmak", Clauson'un *irik-* (?*erik-*) olarak madde başı yaptığı bu sözcüğün *ir-* "üzüntülü olmak" eyleminden türediğini ve günümüz Türk dillerinden bazılarında yaşadığını ifade eder (ED 226a).

ärji: Heiliger || evliya. — Kaynak: ***EUN 79***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ärji "evliya" (EUN not: 108)

ärk: Macht || güç, kuvvet. — Kaynak: ***Hochz 7, 13, EUN 52***.

Tr. *erk, (ağ.) erk* DS 1773; **YUyg.** *erk* "hürriyet, özgürlük" YUTS 115; **Öz.** *erk* "özgürlük" ÖTS_M 185; **SUyg.** *erk* "güç, kuvvet" Malov 26; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *iri̇k* "irade" HE 107; **Alt.** *erik* "irade" OR 193; **Yak.** *ø*

ärk "güç, kuvvet", Sözcüğün iki temel anlamı vardır. Birincisi "otorite, güç" ikincisi ise "hür irade"dir. Klasik Moğolcada *ärk* "güç, kuvvet" anlamı ile bir ödünçleme olarak görülen kelime, günümüz Türk dillerinin bir kısmında *erk* ~ *irik* biçiminde görülür (ED 223b).

ärkägün: Christ || Hristiyan. — Kaynak: ***Hochz 7, 13***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ärkägün "Hristiyan", ED'de yer almayan bu sözcük, UW'de bu anlamı ile verilmiştir (UW 433).

ärki: wohl || belki. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *irgi* TT 90; **Hak.** *ø*; **Alt.** ø; **Yak.** *ø*

ärki "belki", Clauson, soru cümlelerinin sonunda vurguyu göstermek için bir zarf olarak kullanılan bu sözcüğün *är-* "olmak" (ED 223a) eyleminden türediğini ifade ederken Kaşgari, sözcüğün şüphe ve soru bildiren bir edat olduğunu belirtir (DLT, I 129).

ärklig: mächtig; Beistzrecht, Eigentümer || güçlü, kuvvetli. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *erkli, (ağ.) ø*; **YUyg.** *erklik* YUTS 115; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ärklig "güçlü, kuvvetli". *ärk* "güç, kuvvet" adından *+lIg* ekiyle türemiş olan bu sözcük "otorite ve güç sahibi; hür irade sahibi, bağımsız" gibi anlamlara

sahiptir (ED 224a).

ärlä-: männlich-sein || güçlü olmak. — Kaynak: ***EUN 52***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ärlä- "güçlü olmak", *är* "erkek adam" adından türemiş olan iki ayrı eylem vardır: Bunlardan birincisi "er sahibi olmak" anlamında iken diğeri yani EUN metninde geçen *ärlä-* sözcüğü "güçlü olmak, güçlenmek" anlamındadır (OTWF 436).

ärtiŋü: sehr || pek, son derece. — Kaynak: ***E2***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ärtiŋü "pek, son derece", *ärt-* "geçmek" eyleminin dönüşlülük eki almış hali olan ***ärtin-* biçiminden ulaç eki ile oluşmuş olan sözcük, hem bir sıfat hem de bir zarf olarak kullanılır (ED 212b).

äsin: wind || rüzgar. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *esin, (ağ.) esin* DS 1782; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** ø; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

äsin "rüzgar", *äs-* "esmek" eyleminden *-In* eki ile türemiş olan sözcük, "esinti, hafif rüzgar" anlamı ile kullanılır (ED 248a).

äsinä-: wehen || esmek. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *esne-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** ø; **Yak.** *ø*

äsinä- "esmek", ED'de *äsnä-* olarak verilmiş olan sözcük, *äs-in* adından addan eylem yapan *+A-* eki türemiştir ve tam anlamı ile "hafifçe esmek" şeklinde olan sözcük anlam değişmesi ile zamanla "esnemek" anlamını da kazanmıştır (ED 249a). E1 *isinä-* olarak verilen sözcüğü OTWF'yi ve sözcüğün bugün yaşayan biçimini esas alarak *ä* ile okuduk.

äsindilig: erhitzt, heiß || çok sıcak, hararetli. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

äsindilig "çok sıcak, hararetli", Sözcük, Uygurcada oldukça seyrek fakat Karahanlı Türkçesinde sıkça görülen *–IndI* eki ve bu eke gelen *+lIg* ekinin birleşik şekli olarak çözümlenir (OTWF 339).

äski: alt || eski. — Kaynak: ***E1, MängiB 6, 13, EUN 36***.

Tr. *eski, (ağ.) esgi* DS 1781; **YUyg.** *eski* YUTS 117; **Öz.** *eski* ÖTS_M 187; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *eski* ATS 84; **Yak.** *ø*

äski "eski", Sözcük, insanlardan ziyade yıpranmış, eski nesneler için kullanılır (ED 246b).

äş: bkz. *eş* || — Kaynak: ***LAT***

äşäk: bkz *äşgäk* || — Kaynak: ***SUK***

äşgäk: Esel || eşek (binek hayvanı). — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *eşek, (ağ.) ø, (ağ.)*; **YUyg.** *éşek* YUTS 127; **Öz.** *éşäk* ÖTS_M 187; **SUyg.** *eşek* XYuYJ 481; **Tuv.** krş. *elçigen (Mong.)* TT 68; **Hak.** *ø*; **Alt.** *eştek* ATS 85; **Yak.** *ø*

äşgäk "eşek", *äşgäk*[21] sözcüğünün ikincil bir biçimi olan *äşäk*, Clauson'a göre muhtemelen *äş-* "eşmek" eyleminden gelmektedir. Kelimesi kelimesine anlam verilecek olursa "eşkin ve rahvan yürümeyi alışkanlık haline getirmiş hayvan" anlamındadır. *äş-* eyleminden türeyen *äşgäk* sözcüğünün daha sonra Çağatayca ve Kıpçakçada "kürek" anlamına sahip olduğu görülür (ED 260a). Marcel Erdal, Räsänen'in ifade ettiği gibi *äş* ismine gelen *+gäk* küçültme eki ile türemesinin imkansız olduğunu söyler ve sözcüğü *-gAk* eki ile türemiş kelimeler içerisinde verir (OTWF 395).

äşit-: hören, vernehmen || duymak, işitmek. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *işitmek, (ağ.) ø*; **YUyg.** *işit-* YUTS 180; **Öz.** *eşit-* ÖTS_M 187; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** ø; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ihit-* TSa. 133

äşid- "duymak, işitmek", Sözcük, yukarıda verilen temel anlamının yanı sıra "haber almak, (emir) dinlemek" gibi anlam genişlemelerine de uğramıştır. Sözcüğün her dönemde farklı şekilde yazıldığı görülür. Clauson da sözcüğü *e-* ile *eşid-* şeklinde verir. İkinci ünsüz Orhon Türkçesinde de *-d* iledir. Karahanlı Türkçesi döneminde ise *-t* ile görülür (ED 257a).

ät- bkz. *et-*

---

21 TİETZE, Andreas, *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*, İstanbul 2002, s. 746

ätnä-: brüllen || kükremek, bağırmak. — Kaynak: ***Hochz 30***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ätnä- "kükremek, bağırmak", Clauson'da yer almayan bu sözcük için Marcel Erdal, *-Xn* ekinin *-a* ile genişletilmiş biçimi olduğunu ifade eder ve sözcüğü *ät-in+ä-* şeklinde çözümleyerek (OTWF 308) bu şekilde oluşmuş sözcüklerden örnekler verir: *sa-n+a-*, *äs-in+ä* gibi. Sözcük, ED'de görülen *öt-* "şarkı söylemek" kökü ile ilgilidir (ED 39a).

ätöz: Körper || vücut, beden. — Kaynak: ***9 MängiB, EUN 34***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** krş. *et* "vücut" ATS 85; **Yak.** krş. *et-siin* TSa. 292*, et-ḫaan* YakRS 549

ätöz "vücut, beden", İki ayrı sözcükmüş gibi görünen bu sözcük, anlamca "vücut, beden" anlamına gelen tek bir sözcüktür (ED 74a). *ät + öz*; krş. Yakutça *ät kan* "vücut"

ätük: Stiefel || çizme. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) edik* DS 1664; **YUyg.** *ötük* YUTS 309; **Öz.** *etik* ÖTS_M 187; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *idik* TT 88; **Hak.** *ödik* HakRS 133; **Alt.** *ödük* ATS 142; **Yak.** *ø*

ätük "çizme, ayakkabı", "profesyonelce yapılmış çizme" ve "terlik" anlamlarına sahiptir (ED 50b).

ätüz-: klingen || çalmak (telli bir müzik aletini). — Kaynak: ***Hochz 25***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ätüz- "çalmak (telli bir müzik aletini)", Clauson'un yer vermediği bu sözcüğe, Hamilton[22] *ätiz-, etiz-* şeklinde "titreştirmek, (telli bir müzik aletini) çalmak" anlamını vermiştir.

äv: Haus || konut, ev. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ev, (ağ.) iv* DS 2570; **YUyg.** *öy* YUTS 308; **Öz.** *üy* ÖTS_M 157; **SUyg.** *üy* Potanin 156; **Tuv.** *öy* TT 126; **Hak.** *ib* HE 100; **Alt.** *üy* ATS 199; **Yak.** *ø*

---

22 HAMILTON, James Russell, *Le Conte Bouddhique du bon et mauvais prince en version ouıgoire,* Paris 1971. (*Budacı İyi ve Kötü Kalpli Prens Masalının Uygurcası*, çev. E. Korkut, İ. Birkan, Ankara 1988, s. 171)

ä. bark “mal mülk, mülk”

äv “ev”, Temel anlamı “oturulan yer” olan tam çevirisi ile “çadır, ev” anlamına gelen bu sözcüğün tarihsel ses gelişimi alışılmışın dışındadır. *ev* > *ew* > *üw* > *üwi* > *üy* ve seyrek olarak da *öy* biçiminde görülür (ED 3b).

ävdi-: sammeln || toplamak, bir araya getirmek. — Kaynak: ***E*2**.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ävdi- “toplamak, bir araya getirmek”, Uygur ve Karahanlı Türkçesinde bu anlamı ile görülen sözcük, kimi yayınlarda *idi-* şeklinde okunmuştur (ED 7b).

ävin: Ähre || başak. — Kaynak: ***E*2**.

Tr. *evin, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** e*bin* “çekirdek, iç, öz” Eren 141; **Yak.** *ø*

ävin “başak”, Sözcüğün özellikle “tohum, tane” ve nadiren de “meyve” anlamı ile kullanıldığı görülür (ED 12a).

ävtäkiler: Hausgenossen || ev halkı, hane halkı. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *evdekiler, (ağ.) ø, (ağ.)*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak** krş. *ibdegĭ* HE 100; **Alt.** ø; **Yak.** *ø*

ävtäkilär “ev halkı, hane halkı”, Çekimli bir ad olan bu sözcük, *äv* “ev” adının *+tA* bulunma durum eki, *+ki* ilgi eki ve *+lAr* çoğul eki almış biçimidir. Bu çekimli ad kazandığı “ev halkı, hane halkı” anlamı ile bir evin fertlerinin oluşturduğu hane halkını ifade eder.

äygü: bkz. *ädgü* || — Kaynak: ***LAT***

äygü “iyi”, *ädgü* adının İslami dönem Uygur, Ortaasya Türkçesi metinlerinde görülen biçimlerindendir; bkz. *ädgü*

äymän-: sich fürchten || utanmak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) eymen-* DS 1824; **YUyg.** *eymen-* YUTS 119; **Öz.** *iymen-* ESTY 249; **SUyg.** ø; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *iymen-* ESTY 249; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

äymän- “utanmak”, “utanmak, çekinmek (birisinden veya bir şeyden)” anlamına gelen bu sözcük, zaman zaman *ayman-* şeklinde de görülmüştür (ED 273b).

baġ I: Bündel, Ballen || bağ, demet, deste. — Kaynak: ***E1, 2, SUK***.

Tr. *, bağ, (ağ.) bā* DS 446; **YUyg.** *bağ* YUTS 27; **Öz.** *båğ* ÖTS_M 34; **SUyg.** *paġ* CDT 35; **Tuv.** *bag* TT 15; **Hak.** *pag* HakRS 139; **Alt.** *buu* "ip" ATS 46; **Yak.** *bıa* TSa. 23

baġ "demet, deste, bağ", *ba-* "bağlamak" eyleminden türemiş olan bu sözcük, "bağ, kuşak, kemer" anlamlarının yanı sıra "birlikte bağlanmış, iliştirilmiş şey, demet, birlikte götürülmeye hazır duruma getirilmiş mal ve malzeme yığını" anlamlarına da sahiptir. Aynı zamanda daha politik anlamı ile "birlik, birlik kurma, sözleşme düzenleyerek bir araya gelmiş kabile topluluğu ya da tam tersi boy, klan, kabile gibi kan bağı ile bir araya gelmiş aile toplulukları" anlamındadır (ED 310).

baġ II: Garten, Obstgarten || bahçe, bağ. — Kaynak: ***SUK < Far.***

Tr. *bağ, (ağ.) bağ* DS 472; **YUyg.** *baġ* YUTS 27; **Öz.** *båğ* ÖTS_M 34; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

baġ "bahçe, bağ", Farsça bir sözcük olan *bāġ* "bahçe" çok eski dönemlerde Türkçeye girmiş bir ödünçleme olarak görülür (ED 311).

baġla-: bündeln || bağlamak. — Kaynak: ***E1, 2***.

Tr. *bağla-, (ağ.) bāla-* DS 498; **YUyg.** *baġla-* YUTS 34; **Öz.** *båğlä-* ÖTS_M 34; **SUyg.** *bala-* CDT 47; **Tuv.** *bagla-* TuvRS 82; **Hak.** *pagla-* ŞS 74; **Alt.** *ø*; **Yak.** *bıalaa-* YakRS 90

baġla- "bağlamak", *ba-ġ* "bağ" adından addan eylem yapan *+lA-* eki ile türemiş olan bu kelime, günümüz Türk dillerinin bazısında çeşitli ses değişiklikleriyle yaşar (ED 314b).

baġır: Verwandter || akraba, hısım. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *bağır, (ağ.) ø*; **YUyg.** *béġir* YUTS 37; **Öz.** *bağır* "ciğer" TDAA_Li 43; **SUyg.** *paġır* Malov 85; **Tuv.** *baar* "karaciğer" TT 14; **Hak.** *paar* "karaciğer" HakRS 149; **Alt.** *buur* "karaciğer" OR 36; **Yak.** *bıar* "karaciğer" TSa. 143

baġır "akraba, hısım", Tam olarak "karaciğer" anlamına gelen sözcük, çeşitli anlam genişlemelerine uğramıştır; "akraba, hısım" anlamları da bu anlam

genişlemesinin içine girer (ED 317a). Sözcüğün tarama kapsamı içerisine aldığımız günümüz Türk dillerinde yaşadığı tespit edilmiştir (bkz. TDAA_Li 43).

baġırçḳ(?): Deichsel || araba oku. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

baġırçḳ "araba oku", *baġır* "karaciğer" adından türemiş olan sözcük, "vagonun bölmelerine araba oku veya sırıkla bağlanmış nokta, bağlantı yeri" anlamına gelir. Sözcük, Karahanlı Türkçesinde karşımıza "eşek semeri" anlamı ile çıkmaktadır (ED 318b). Bugün ağızlarda *bağırçaḳ* biçiminde "koyunların kaçmasını önlemek için çobanın uyumadan önce bir ucunu kendine bir ucunu koyuna bağladığı ip" anlamı ile yaşamaktadır (DS 478)

baġlıḳ: -bündlig, -lagig || bağlı. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *baġlik* YUTS 27; **Öz.** *båğlıḳ* ÖTS_M 34; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

baġlıḳ "bağlı", *baġ* "bağ" adından addan ad yapan *+lIḳ* eki ile türemiş olan sözcüğe Clauson, başlı başına yer vermez *baglıġ* altında verir ve bunun da *baġ* kelimesinin eşanlamlısı olduğunu belirtir (ED 314b)

bahıl: knauserig, geizig || cimri. — Kaynak: ***LAT Ar.*** *baḫīl*.

Tr. *bahil, (ağ.) ø*; **YUyg.** *béxil* YUTS 38; **Öz.** *baxıl* ÖTS_M 25; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

bahıl < Ar. *baḫīl* "cimri"

bahşi: Meister || usta, hoca. — Kaynak: ***SUK < Çin.*** 博士 *boshi*.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *baxşi* "aşık, ozan" YUTS 28; **Öz.** *baxşi* ÖTS_M 26; **SUyg.** *pakşi* "tapınak rahibi" Malov 86; **Tuv.** *başkı* TT 18; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

bahşi < Çin. *bo shi* "usta, hoca"[23]. Çinceden ödünçleme olan sözcük, eski Çince *bak-şi* biçiminde olup "hoca, usta" anlamı ile Moğolcada eski bir ödünçleme olarak görülür. Zaman zaman metinlerde görülen *bağşi* şekli

[23] ÖLMEZ, Mehmet, "Uygurca Xuanzang-Biyografisindeki Çince Alıntılar" *TDA*, Cilt 4, Ankara 1994, s. 109-143

muhtemelen Çince bir telaffuzdur. Çinceden ödünç alınmış olan bu sözcük büyük bir ihtimalle Uygurcada bu şekilde telaffuz edilmiştir (ED 321b).

baḳ-: sehen || bakmak. — Kaynak: **E1, *LAT***.

Tr. *bak-, (ağ.) baḫ-* DS 488; **YUyg.** *bak-* YUTS 28; **Öz.** *båḳ-* ÖTS_M 34; **SUyg.** *paḳ-* Malov 86; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *bak- ATS*33; **Yak.** *ø*

baḳ- "bakmak", Sözcük bu temel anlamının yanında bazı yan anlamlara da sahiptir."bakmak (birisine, hastaya, çocuğa); hizmet etmek" gibi (ED 311a).

baḳır: Kupfermünze, Gewichtseinheit || bakır para, ağırlık ölçüsü. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *bakır, (ağ.) bakır* DS 492; **YUyg.** *paḳir* "bakraç, kova" YUTS 313; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** krş. *bakras* ATS 33; **Yak.** *ø*

baḳır "bakır para", Clauson, SUK metninde karşımıza yukarıda verilen anlamı ile çıkan kelimenin şu anlamlara da sahip olduğunu ifade eder: "bakır zincir veya bakır zincirin ağırlığı; metalden yapılmış baş kısmında sivri çıkıntılar bulunan kısa ve ağır bir sopa (Çin ağırlığı)" (ED 317b). Türk Dillerinde *baḳır* ve türevleri için *yez* kullanılır. *yez* için bkz. ED 982b ve ötesi. "Uygurca para belgeleri" için bkz. Sertkaya 1991

balamut: wahnwitzig || deli, mecnun. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

balamut "deli, mecnun", E1 metninde geçen ve Clauson'da yer almayan bu sözcüğün "deli, mecnun" anlamının yanı sıra "atılgan, cüretkar, sorumsuz" gibi anlamlara da sahip olduğu belirtilmiştir (E1 not:136)

baldız: jüngere Schwester || küçük kız kardeş. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *baldız, (ağ.) balduz* DS 502; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *båldiz* ÖTS_M 32; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

baldız "küçük kız kardeş". SUK metninde yukarıdaki anlamı ile yer alan sözcüğün temel anlamı şudur: "Erkeğin eşinin küçük kız kardeşi". Ayrıca sözcüğün daha sonraki dönemlerde "genç, küçük kız kardeş; damat" gibi anlamlarının da görüldüğü belirtilmiştir. Sözcük, Uygurcada daha çok *äkä baldız* ikilemesi ile yer alır (ED 334b).

balıḳ: Stadt || şehir. — Kaynak: ***E2, SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

balıḳ "şehir", Eski Türkçede sözcüğün genellikle bir yer adı ile birlikte kullanıldığı görülür. Klasik Moğolcada *balağasun* şeklinde ve çoğul biçimi de *balağad* biçimindedir (ED 335b). Orta Türkçede sözcüğün yerini Farsça *şahr* sözcüğüne bıraktığı görülür. Bugün "şehir" anlamındaki *balıḳ* sözcüğü yaşamaz; ama *balıḳ* kelimesinden türeyen *balçıḳ* kelimesi Türk dillerinde türlü biçimlerde yaşar. Bkz. Radloff IV. Cilt s.1505

baoçao: Papiergeld || kağıt para. — Kaynak: ***SUK < Çin.*** 寶鈔 *baochao*.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

baoçao < Çin. "kağıt para", SUK metninde geçen ve Clauson'da yer almayan bu sözcük Çince bir alıntı olup "kağıt para" anlamındadır, krş. DTS 81 b.

bar: existent, vorhanden || var. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. *var, (ağ.) va, vā* DS 488; **YUyg.** *bar* YUTS 30; **Öz.** *bår* ÖTS_M 32; **SUyg.** *par* CDT 45; **Tuv.** *bar* TT 16; **Hak.** *par* HakRS 143, ŞS 76; **Alt.** *bar* ATS 34; **Yak.** *baar* TSa. 288

bar "var", Kaşgari'nin tanımına göre bu sözcük, "var, mevcut" anlamına gelen bir belirteçtir; zıttı ise *yok* sözcüğüdür. Genelde cümlenin yüklemi olarak kullanılan bu sözcüğün özne olarak da kullanıldığı görülür. Aynı zamanda çekimlenemeyen sözcük, *er-* gibi yardımcı bir fiil ile kullanılmalıdır. Sözcüğün isim olarak anlamı ise "varlık, mevcudiyet" şeklindedir ve günümüz Türk dillerinin tümünde yaşamaktadır (ED 353a).

bar-: gehen || gitmek, ulaşmak. — Kaynak: **E1, 2, *LAT***.

Tr. *var-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *bar-* YUTS 30; **Öz.** *bår-* ÖTS_M 33; **SUyg.** *bar-* CDT 45; **Tuv.** *bar-* TT 16; **Hak.** *par-* HakRS 143, ŞS 76; **Alt.** *bar-* ATS 34; **Yak.** *bar-* TSa. 98

bar- "gitmek, ulaşmak", Daha çok "uzağa gitmek" anlamı ile kullanılan bu sözcük, günümüz Türk dillerinin çoğunda yaşamaktadır (ED 354a).

barça: alle || bütün, hep. — Kaynak: ***E1, SUK, EUN 85***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *barçe* YUTS 30; **Öz.** *bärçä* ÖTS_M 25; **SUyg.** *barca* MÖ 1; **Tuv.** ø; **Hak.** krş. *parçan* "hepsi" HakRS 144*, parçazı* ŞS 76; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

barça "bütün, hep", *bar* "var, mevcut" adının eşitlik hali eki almış şeklidir (ED 356b).

barçın: Brokat || bir kumaş türü. — Kaynak: ***E*2**.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

barçın "bir kumaş türü", "ipekten bir tür süslü kumaş türü" olan *barçın* Türkçe bir kelime değildir. Kökeni yabancı olan bu sözcüğün hangi dilden geldiği bilinmemektedir. Bugün günümüz Türk dillerinden Çuvaşçada sözcüğün *purçın*, *purçin*, *purçum*, *purçun* gibi değişik şekilleri de yaşamaktadır. Clauson'a göre sözcük, Toharcadan bir ödünçleme olabilir (ED 357b). Hakasçada *parça* "simli kumaş" (HakRS 144) ve Yakutçada *barça* "sırma kumaş" (YakRS 64) gibi kelimelerle *barçın* sözcüğü arasında doğrudan bir bağlantı kurulamadığı için bu sözcüklere tabloda yer verilmemiştir.

barım: Besitztum || varlık, mal mülk. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

barım "varlık, mal mülk", *bar* "var, mevcut" adından türemiş olan bu sözcük, "hiç olmazsa, hiç değilse" anlamını taşıyan *barım* sözcüğü ile bağlantılı değildir. Bu sözcük Far. *bārī*'nin ikincil bir biçimi olabilir (ED 366a). Masao Mori, asıl anlamı "mal, servet" olan sözcüğün, Yenisey yazıtlarında "at" ile aynı anlamda kullanıldığını öne sürmüştür.[24]

barḳ: Haus || ev. — Kaynak: ***SUK*** krş. *äv*.

Tr. *bark* (*ev bark* ikilemesi içerisinde)*, (ağ.) bark* "otel" DS 533; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

barḳ "ev", Kelimenin *bar* "var, mevcut" adından gelebileceğini ifade eden Clauson, sözcüğün "ev malzemeleri, evle ilgili şeyler" anlamını taşıdığını ifade eder. Hemen hemen tek başına hiç kullanılmayan bu sözcük, genellikle *äv bark*

[24] MORI, Masao, "Sekiz Adaḳlıġ Barım Üzerine", *Erdem*, Cilt:3, Sayı: 8 Ankara 1987, s. 351

"oturulan yer ve bu yerle ilgili olan şeyler" ikilemesinde görülür (ED 359b). Talat Tekin ise sözcüğün < **barı-* "inşa etmek, yapmak" eyleminden *{-(Uk)}* eki ile türediğini ifade eder (OTG s. 92)

bars: Tiger || kaplan. — Kaynak: ***SUK, Hochz 32, MängiB 22***.

Tr. *pars, (ağ.) bars* DS 533; **YUyg.** *bars* YUTS 30; **Öz.** krş. *yulbars* ÖRL 194; **SUyg.** *pars* Malov 88; **Tuv.** *par* TT 130; **Hak.** *ø*; **Alt.** *bar* ATS 34; **Yak.** *ø*

bars "kaplan", *bars ~ pars* şeklinde görülen ve eski Farsçadan bir ödünçleme olan bu sözcüğün İrani dillerden alındığı şüphelidir. Aslında "kaplan" anlamına gelen sözcüğün Türkçede daha çok kedigillerden olan büyük diğer canlılar için de kullanıldığı görülür. Klasik Moğolcada da bir ödünçleme olarak görülen bu sözcük, günümüz Türk dillerinin bir kısmında yaşamaktadır (ED 368a).

bas-: pressen; darbringen (?) || basmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *bas-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *bas-* YUTS 31; **Öz.** *bås-* ÖTS_M 33; **SUyg.** *bas-* 44*, pas-* Malov 88; **Tuv.** *bas-* TT 17; **Hak.** *pas-* HakRS 145*,* ŞS 76; **Alt.** *bas-* ATS 35; **Yak.** *bas-* "çekmek" YakRS 65

bas- "basmak", Sözcüğün yukarıda verilen temel anlamının yanı sıra "baskı yapmak" şeklinde yan anlamı da vardır. (ED 370b). Sözcüğün tarama kapsamı içerisine alınan bütün dillerde yaşadığı tespit edilmiştir.

basa: dann; danach; außerdem || sonra, bundan başka. — Kaynak: ***E2, SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) basa* DS 536; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *pasa* "da, de, dahi" MÖ 2; **Tuv.** *baza* TT 19; **Hak.** *paza* HE 31; **Alt.** *baza* "daha, bir daha" ATS 37; **Yak.** *ø*

basa "sonra", *bas-* "basmak" eyleminin ulaç eki almış şekli olan bu sözcük, eski Türkçede zarf ve bağlaç olarak kullanılmıştır. Klasik Moğolcada da yine bu anlama sahip olarak *basa*[25] şeklinde görülür. Sözcük bir bağlaç olarak "ve" anlamı ile kullanılırken bir zarf olarak da cümlenin başında "bir kez daha, yeniden" gibi anlamlar taşır (ED 371b).

basığ: eine Art Steuer || bir vergi çeşidi. — Kaynak: ***SUK***.

---

[25] KARA, György, "Late Medieval Turkic Elements in Mongolian", *Silk Road Studies, De Dunhuang A Hommage A James Russell Hamilton*, s. 83

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** krş. *basıgla-* “basmak” XHYC 526; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *pazıg* “baskı, basınç” HakRS 140; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

basıġ “bir vergi çeşidi”. *bas-* “basmak” eyleminden türemiş olan bu sözcük hukuk metinlerinde bir vergi çeşidi olarak yer almaktadır, *salıġ* ile birlikte kullanılır (ED 373a). Sözcük daha çok bağlardan, ekili arazilerden talep edilen vergiler arasında geçmektedir.[26]

basınçsız: unbedrückt || baskısız. — Kaynak: ***EUN 69***.

Tr. *basınçsız, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** ø; **Yak.** *ø*

basınçsız “baskısız”, *bas-ınç* eyleminden türemiş olan bu isim, “zulümsüz, baskısız” anlamındadır (ED 373b); genellikle sözcük *bas- iy-* , *basın- iyin-*, *basınç iyinç* gibi *iy-* köküne bağlı kelimelerle birlikte kullanılır (OTWF 282).

baş: Kopf; Haupt, Beginn, Kapital || kafa, baş, başlangıç. — Kaynak: ***E1, SUK, EUN 46***.

Tr. *baş, (ağ.) ø*; **YUyg.** *baş* YUTS 31; **Öz.** *båş* ÖTS_M 33; **SUyg.** *paş, pas* MÖ 2; **Tuv.** *baş* TT 17; **Hak.** *pas* HakRS 144*, paş* ŞS 77; **Alt.** *baş* ATS 35; **Yak.** *bas* TSa. 27

baş bitig “ana metin, esas yazı”

baş “baş” (TDS_Li 605). Temel olarak “baş” anlamı olan kelimeye birtakım yan anlamlar da yüklendiği görülür. “Ordunun başı; bir şeyin başlangıcı (coğrafi anlamda)”gibi (ED 375a).

başla-: beherrshen || başlamak, başta olmak, yönetmek. — Kaynak: ***SUK, Hochz 17***.

Tr. *başla-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *başla-* CDT 44; **Öz.** *başla-* CDT 44; **SUyg.** *başda-* CDT 45; **Tuv.** *başta-* TT 18; **Hak.** *pasta-* HakRS 145 *paşta-* “başında bulunmak” ŞS 76; **Alt.** *başta-* ATS 35; **Yak.** *bastaa-* YakRS 65

başla- “başlamak, başta olmak, yönetmek”, *baş* “baş” adından türemiş olan kelime, addan eylem yapan *+la-* eki ile “başlamak” anlamının yanı sıra “yol göstermek” anlamı ile de görülür (ED 331a). *başla-* sözcüğünün tarama kapsamı içerisine giren dillerin tümünde bazı ses değişiklikleriyle yaşadığı tespit

[26] ÖZYETGİN, A. Melek, *Eski Türk Vergi Terimleri*, Köksav, Ankara 2004, s. 45

edilmiştir.

başlıġ: köpfig || başlı. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *başlı, (ağ.) ø*; **YUyg.** *başlik* YUTS 32; **Öz.** *båşlık* ÖTS_M 241; **SUyg.** *paştıġ* "başkan, şef" Malov 2; **Tuv.** *baştıg* TT 18; **Hak.** *paştıg* HakRS 146; **Alt.** *baştu* ATS 36; **Yak.** *bastaax* YakRS 65

başlıġ "başlı", *baş* "baş" adından addan ad yapan *+lIġ* eki ile türemiş olan kelimenin bu temel anlamının yanı sıra "başkan, şef" gibi anlamlarla tarama kapsamı içine giren günümüz Türk dillerinde yaşadığı tespit edilmiştir (ED 381a).

başsız: kopflos || başı olmayan, başsız. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *başsız, (ağ.) ø*; **YUyg.** *başsiz* YUTS 32; **Öz.** *başsız* ÖRL 85; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

başsız "başsız", Clauson'da yer almayan, *baş* "baş" adından yokluk bildiren ve sıfat yapan *–sIz* eki ile türemiş olan bu sözcük "başı olmayan, başsız" anlamlarına sahiptir.

baṭ: schnell || hemen, derhal. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *pat* YUTS 316; **Öz.** *båt* ÖTS_M 33; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

baṭ "hemen, derhal", Clauson, *bat ~ ? pat* kelimesinin yansıma bir sözcük olduğunu ifade eder. Düşen bir nesnenin çıkardığı ses; sözcük Eski Türkçede "hemen, derhal" anlamı ile kullanılmıştır (ED 296a).

baṭ-: versinken || batmak. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. *bat-, (ağ.) pat-* DS 3412; **YUyg.** *pat-* YUTS 316; **Öz.** *båt-* ÖTS_M 241; **SUyg.** *pat-* Malov 88; **Tuv.** *bat-* TT 18; **Hak.** *pat-* HakRS 146; **Alt.** *bat- AR* 27; **Yak.** *bat-* "sürmek, çekmek" YakRS 66

bat- "batmak", Temel anlamı "batmak, gözden kaybolmak (güneş vb.)" olan sözcüğün zıddı ise *en-* sözcüğüdür (ED 296a). Sözcüğün tarama kapsamı içerisine alınan günümüz Türk dillerinin hepsinde yaşadığı tespit edilmiştir.

baṭman: Gewicht || ölçek, batman. — Kaynak: ***SUK, LAT*** **<** *Orta Fars. pātman*.

Tr. *batman, (ağ.) batman* DS 572; **YUyg.** *patman* UTİL 178; **Öz.** *batman,*

batpan UHŞL 44; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

baṭman "ölçek, batman", *bat-* "batmak" eyleminden türemiş olan sözcük *bat-* köküne göre "batan şey" anlamındadır. Aslında bir ağırlık birimi[27] olan bu sözcük, eski Türkçede hem sıvı hem de katılar için kullanılır (ED 305b). Özyetgin, Soğd kökenli ağırlık ölçü birimi olan *batman* sözcüğünün seyrek de olsa *bor* "şarap" için ölçü birimi olarak kullanıldığını ifade eder.[28]

baṭur-: versenken; (Saatgut) eingebracht werden, eingehen || batırmak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *batır-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *patır-* "kaybetmek, yitirmek" Malov 88; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *batır-* "yenilmiş olmak" ATS 36; **Yak.** *ø*

batur- "batırmak". *bat-* "batmak" eyleminin ettirgen çatılı biçimi olan eylemin bazı anlam genişlemelerine sahip olarak yaşadığı tespit edilmiştir (ED 308a).

bay: Reichtum || zenginlik. — Kaynak: ***EUN 78***.

Tr. *ø, (ağ.) bay* DS 574; **YUyg.** *bay* YUTS 32; **Öz.** *bay* CDT 32; **SUyg.** *bay* XHYC 51; **Tuv.** *bay* TT 18; **Hak.** *pay* HakRS 140; **Alt.** *bay* ATS 36; **Yak.** *baay* TSa. 311

bay "zenginlik", "zengin, zengin insan" anlamını taşıyan bu sözcükle daha sonra "üst tabakadan insanlar ve eş" anlamı kastedilmiştir (ED 384a). Sözcük, günümüz Türk dillerinin bir kısmında "koca" anlamı ile de kullanılmaktadır (bkz. TDAA_Li 232).

bayan: nach, letzter || sonra, sonuncu. — Kaynak: ***SUK* soŋ bayan** "son".

Tr. *ø*, (ağ.) *ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

bayan "sonra, sonuncu", Clauson'da yer almayan bu sözcüğün SUK metninde *soŋ* sözcüğü ile "sonra, sonuncu" anlamında bir ikileme olarak kullanıldığı görülür.

bayu-: Reich sein || zenginleşmek, zengin olmak. — Kaynak: ***EUN 65***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *payı-* MÖ 2; **Tuv.** *bayı-* TT 18; **Hak.** *payı-* HakRS 141; **Alt.** *bayı-* ATS 36; **Yak.** krş. *bay-* TSa. 311

---

27 LIGETI, Louis, "Un Vocabulaire Sino-Ouigour Des Ming.Le Kaotch'ang-kouan Yi-chou du bureau des traducteurs", *AOH*, XIX, 1966, s. 15

28 ÖZYETGİN, Melek, "Eski Türkçede Ölçü", *Mustafa Canpolat Armağanı, Dil ve Edebiyat Sempozyumu,* Yay. A. Ata, M. Ölmez Ankara 2004, s. 198

bayu- "zenginleşmek, zengin olmak", *bay* "zengin" adından türemiş olan kelime, "zengin olmak, zenginleşmek" anlamındadır (ED 384b).

bäçäl: Krüppel || sakat, topal. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) beçal, beçel, beçıl* DS 593; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

bäçäl "sakat, topal", E1 metninde geçen ve bu anlamı ile görülen sözcük için Clauson, yalnızca Karahanlı Türkçesinden örnekler verir. Ünlü sistemi şüpheli olan bu sözcüğün Kaşgari'de *bäçäl* şeklinde olduğunu ifade eder. Sözcük, "sünnet edilmiş kadın, hadım edilmiş erkek; iğdiş edilmiş at ve başka hayvanlar" anlamı ile görülür (ED 295a).

bädizlig: bemalt || süslü. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. krş. *beze-*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

bädizlig "süslü", *bädiz* "süs" adından türemiş olan sözcük "süslü, boyalı" anlamındadır (ED 310a). Anadolu ağızlarında "heykel ve heykeltıraş" anlamında bir *bediz* (DS 596) ve Yeni Uygurca sözlükte de "süs" anlamında bir *pedez* (YUTS 317) sözcüğüne rastlanmaktadır; fakat ses kurallarına göre *d* > *y* gelişiminin görülmesi beklenirdi.

bädük: groß || küçük karşıtı, büyük. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. *büyük, (ağ.) böyük, böyüḫ, böyyük (...)* DS 773; **YUyg.** *büyük* YUTS 55; **Öz.** *biyük* CDT 62; **SUyg.** *bezek* CDT 63*, pezik* Malov 89; **Tuv.** *bedik* "yüksek" TT 19; **Hak.** *pözik* HE 8; **Alt.** *biyik* ATS 41; **Yak.** krş. *bödöŋ* TSa. 44

bädük "büyük", *bädü-* "büyümek" eyleminden türemiş olan kelime, *ulug* sözcüğü ile eşanlamlıdır. Eğer iki sözcük arasında anlam farkı varsa bu *bädük s*özcüğünün fiziksel, somut; *ulug* sözcüğünün ise daha manevi, soyut bir anlama sahip olmasıdır: "büyük, ulu, mükemmel" gibi (ED 302b).

bädüt-: vergrößern || büyütmek. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *büyüt-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *pezit-* Malov CDT 89; **Tuv.** *bedit-* "yükseltmek" TT 19; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

bädüt- "büyütmek", *bädü-* "büyümek" eyleminin ettirgen çatısı olan bu

eylem, “büyütmek” anlamındadır (ED 300b).

bäg: Ehemann, Herr || erkek, eş, koca. — Kaynak: ***E1, LAT, MängiB 8***.

Tr. *bey*; **YUyg.** *beg* YUTS 34; **Öz.** *beg* CDT 58; **SUyg.** *peġ* CDT 59; **Tuv.** *beg* TT 19; **Hak.** *pek* ŞS 78; **Alt.** *biy ATS*; **Yak.** *bī* “yaşlı, ağabey” StachM GJV 61

yüz b.+**i** “yüzbaşı”, **miŋ b.+i** “binbaşı”, **b. äşi** “devlet memuru”

bäg “erkek, eş, koca” (bkz. TDAA_Li 152). Clauson’a göre temel anlamı “bir klanın lideri, başı; küçük rütbeli şef” olan sözcüğün Çincesi “yüz kişinin lideri” anlamına gelen佰*po* sözcüğüdür. Sözcük bazı fonetik değişikliklerle sosyal yapı içerisinde yaşar (ED 322b).

bägät, bägär, bägd: bäg-Klasse || bey sınıfı, beyler. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. krş. *bey, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

bägät “bey sınıfı, beyler”, Clauson’da değinilmemiş olan bu sözcük, *bäg* adına getirilmiş Moğolca bir çoğul ekiyle türemiş olabilir. Her ne kadar bu ek Moğolcada *-l, -n, -r* ile biten sözcüklere gelse de *çärig* “asker” sözcüğünün çoğulu *çärig-üd* sözcüğüdür. *d*’nin önünde yer alan *-u-/-ü-* ünlüleri ile diğer ünsüzlerin sonunda da görülür.[29] Zieme, bir topluluk eki olan *-t* ile görülen *bägäd* sözcüğünün “bey toplulukları” anlamına geldiğini ifade eder.[30]

bäk: fest || sağlam, sıkı. — Kaynak: ***SUK, EUN 69***.

Tr. *bek, pek, (ağ.) bek, beki, berk* DS 600; **YUyg.** *berk* YUTS 35; **Öz.** *berk* ÖTS_M 29; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *bek* “zincir” TT 19; **Hak.** *pek* ŞS 78; **Alt.** *bek* ATS 38; **Yak.** *ø*

bäk “sağlam, sıkı”, Clauson, *bäk* sözcüğünün ikincil bir biçim olduğunu ve Kaşgari de “sağlam, sıkı, sert” anlamına gelen sözcüğün asıl biçiminin *bärk* sözcüğü olduğunu ifade eder. Uygurcada sözcük hem *bäk* hem de *bärk* olarak

---

29 GRØNBECH, Kaare, KRUEGER John, *An Introduction to Classical (Literary) Mongolian*, Wiesbaden 1993, s. 20

30 ZIEME, Peter, “Uigurische Steuerbefreiungsurkunden”, *Alt Orientalische Forschungen*, VIII, 1981, s. 257

geçer (ED 323a).

bäklä-: behüten || beklemek. — Kaynak: ***E2***.

Tr. *bekle-, (ağ.) behlemek* DS 599; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *bekte-* TT 19; **Hak.** *ø*; **Alt.** *bekte-* "sağlamlaştırmak" ATS 38; **Yak.** *ø*

bäklä- "beklemek", *bäk* adından türemiş olan sözcük, anlam genişlemesine uğramıştır. Temel anlamı "bağlamak, tutturmak, sıkıca bağlamak" olan sözcük daha sonra "güven altına almak; kollamak, umarak beklemek" gibi anlamlar da kazanmıştır (ED 326b).

bäl: bkz. *bel* || — Kaynak: ***LAT***

bälgür-: erscheinen || belirmek, belli olmak, görünmek, ortaya çıkmak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *belir-, (ağ.) belür-* DS 624; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** ø; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

bälgür- "belli olmak, görünmek, belirmek, ortaya çıkmak", *bälgü* "işaret, nişan" adından türemiş olan bu sözcük, "belli olmak, görünmek, göstermek" anlamındadır (ED 341a).

bärgä: Peitsche; Rutenstrafe || kamçı, kırbaç. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

bärgä "kamçı, kırbaç", *-gä* eki ile türemiş eski bir örnek olan bu sözcüğün Latince *virga* "çubuk" sözünden geldiği ileri sürülmüştür. Bu görüşün ispatlanmasının imkansız olduğunu ileri süren Clauson, Orta Farsçada da görülen bu sözcüğün izlerine daha sonra rastlanmadığını ifade eder ve sözcüğün yerini tamamen eşanlamlı olduğu *kamçı* sözcüğüne bıraktığına değinir (ED 362b).

bärü: seit || beri. — Kaynak: ***E1, 2, SUK***.

Tr. *beri, (ağ.) ø*; **YUyg.** *béri* YUTS 38; **Öz.** *beri* ÖTS_M 28; **SUyg.** *peri, pırı, berı, beri* MÖ 2; **Tuv.** *beer* TDBUÜ 180; **Hak.** *peer* HE 12; **Alt.** *beri* ATS 39; **Yak.** *ø*

bärü "beri" (TDS_Li 146). Bir zarf olarak yer ve zaman bildiren sözcük, "bu yan, taraf" şeklindeki genişlemiş anlamı ile görülür. Sözcüğün *-ä-* ile mi yoksa *-e -* ile mi olduğu açık değildir. Clauson, büyük bir ihtimalle **bär* sözcüğünün yön gösterme eki olan *+rü* ekini alarak **bärrü* şeklini oluşturduğunu

söyler (ED 355b).

bärt-: brechen || kırmak, zedelemek, yaralamak. — Kaynak: ***LAT***; **Tr** krş. *bertil-, (ağ.) bert-*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** ø; **Alt.** ø; **Yak.** *ø*

bärt- "yaralamak", "yaralamak, incitmek (birisini)" anlamına gelen kelime ile fiziksel bir yaralamadan çok manevi bir yaralama kastedilir (ED 358a). Clauson, sözcüğün yalnızca Yeni Uygurcada yaşadığını ifade eder; fakat yaptığımız tarama sonucunda sözcüğe Türkiye Türkçesinin ağızları dışında rastlanamamıştır.

bärtin-: verletzt werden || yaralanmak, kendisini yaralamak. — Kaynak: ***SUK***; **Tr** krş. *bertil-, (ağ.) bert-*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *bertin-* TuvRS 91; **Hak.** ø; **Alt.** *bertin-* "çıkmak (ayak için)" ATS 39; **Yak.** *ø*

bärtin- "yaralanmak", *bärt-* "yaralamak" eyleminin dönüşlülük eki almış biçimi olan sözcük, "yaralanmak" anlamındadır (ED 359a).

bärüki: seit... bestehend || den beri, den itibaren. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *beriki, (ağ.) beriğiki, beriki* DS 635; **YUyg.** *bériki* YUTS 38; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

bärüki "beriki". *bärü* "beri" adının ilgi eki almış hali olan *bärüki* sözcüğü "bu tarafa, bu yana doğru" anlamındadır (ED 364a).

bäzä-: dekorieren, schücken || süslemek**. — Kaynak: *LAT***.

Tr. *beze-, (ağ.) béze-* DS 650; **YUyg.** *béze-* YUTS 39; **Öz.** *bezä-* ÖTS_M 27; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

bäzä- "süslemek", Clauson, ikincil bir biçim olduğunu ve şüphesiz *bädzä-* sözcüğünden geliştiğini ifade ettiği bu sözcüğün "süslemek, donatmak" gibi anlamlar taşıdığını söyler (ED 390a). * *bäzzä-* < *bädzä-* < *bädiz+ä* OTG s. 85

bäzäklik: Fraugemächern || harem. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *bézeklik* YUTS 39; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** ø; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

bäzäklik "harem", Clauson'un yer vermediği *bäzäklik* sözcüğü *bäzä-* "süslemek, donatmak" eyleminden *-k* eki ile türeyerek bir ad olmuş ve addan ad yapan *+lIk* ekini almıştır. LAT'de görülen bu kelimeyi tam olarak "harem"

sözcüğü karşılar.

bel: Lende, Spaten || taraf, yan. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

bel "yan, taraf", LAT metninde sözcüğün bu anlama sahip olduğu görülür. Clauson'da "bel; dağ geçiti" anlamında bir *bel* sözcüğü vardır.

ber-: geben, übergeben, zurückgeben; Hilfsverb || vermek, geri vermek. — Kaynak: ***SUK, Hochz 22***.

Tr. *ver-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ber-* YUTS 35; **Öz.** *ber-* ÖTS_M 29; **SUyg.** *per-* CDT 61; **Tuv.** *ber-* TT 20; **Hak.** *pir-* HakRS 150*, per-* ŞS 78; **Alt.** *ber-* ATS 38; **Yak.** *bier-* TSa. 291

ber- "vermek", Clauson'un *-e-* ile verdiği tasviri fiil[31] olarak kullanılan kelime, daha sonra *b* > *w* gelişimi ile görülür (ED 354b).

bergüçi: Verkäufer || satıcı. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. krş. *verici* <**berigçi, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

bergüçi "satıcı", *ber-* "vermek" eyleminin ortaç eki almış şeklidir.

berim: Steuer, Abgabe; Schuld || vergi; borç. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *verim, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

berim "vergi; borç", *ber-* "vermek" eyleminden türeyen bu sözcük, "kişinin tek seferde ödediği borç" (vergi borcu) anlamındadır. Bu verginin daha çok topraktan elde edilen üründen alındığı anlaşılmaktadır. Sözcük, bazen *alım berim* "alışveriş" şeklinde bir ikileme olarak da görülmüştür. (ED 366a).

berimçi: Gläubiger, Kreditgeber || borçlu. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

berimçi "borçlu", *ber-im* "borç" adından addan ad yapan *+çı* ekiyle türeyen sözcük, "borçlu" anlamındadır (ED 366b).

beriş: Handel, Geschäft || alışveriş, ticaret. — Kaynak: ***SUK*** krş. alış.

---

[31] ÖLMEZ, Zühal, "Çağataycada Yardımcı Eylemler ve Deyimler Üzerine" *Mustafa Canpolat Armağanı*, *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Sempozyumu*, Yay. A. ATA, M. ÖLMEZ, Ankara 2003, s. 120

Tr. *veriş* "verme", (ağ.) ø; **YUyg.** *bériş* "verme" YUTS 38; **Öz.** *beriş* "alışveriş" ÖTS_M 234; **SUyg.** ø; **Tuv.** ø; **Hak.** *peris* HakRS 150, *periş* ŞS 79; **Alt.** *beriş "veriş"* ATS 41; **Yak.** ø

beriş "veriş", *ber-* "vermek" eyleminden türeyen kelime, cümlede *alış beriş* "alışveriş, ticaret" şeklinde bir ikileme olarak da görülür (ED 369a).

bert: eine Art Steuer || bir vergi çeşidi. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

bert "bir vergi çeşidi" (bkz. Özyetgin 2004a s. 45). *ber-* "vermek" eylemden *-t* ile isim oluşturmuş olan sözcük, "vergi, baş vergisi (köleler için)" anlamındadır. Clauson, Uygur hukuk belgelerinde kölelerden alınan bu vergiyi şöyle tanımlar: "Kendilerinden izinsiz evlenen iki köle sahibinin kendi kölesi için *bert* vergisi alarak yaptığı anlaşma." Sözcük, *ert bert*[32] "genel vergi" şeklinde ikileme olarak da görülür (ED 358a).

berüş-: sich einander geben || karşılıklı olarak vermek. — Kaynak: ***SUK***

Tr. *veriş-, (ağ.) veriş-* DS 4096; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *periş- ~ perıs-* Malov 91; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *beriş-* ATS 39; **Yak.** *ø*

berüş- "karşılıklı olarak vermek", *ber-* "vermek" eyleminin iştaşı olan sözcük, "karşılıklı olarak vermek" anlamındadır (ED 370a).

beş: fünf || beş. — Kaynak: ***SUK, EUN 7***.

Tr. *beş, (ağ.) ø*; **YUyg.** *beş* YUTS 36; **Öz.** *beş* ÖTS_M 29; **SUyg.** *bes* CDT 61; **Tuv.** *beş* TT 21; **Hak.** *pis* HakRS 151; **Alt.** *beş* ATS 38; **Yak.** *bies* TSa. 32

beş "beş", Uygurcada *beş* sayı adı hem *-ä-* hem de *-e-* ile görülür (ED 376a).

→beşär: je fünf || beşer. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *beşer, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

beşär "beşer", *beş* "beş" sayısının üleştirme biçimidir.

→beşinç: fünfter || beşinci. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *beşinci, (ağ.) ø*; **YUyg.** *beşinci* YUTS 36; **Öz.** *beşinçi* ÖTG 87; **SUyg.** *besınci* XYuYJ 147; **Tuv.** *beşki* RT 475; **Hak.** *pizĭnçĭ*; **Alt.** *bejinçi* ATS 38; **Yak.**

---

32 ŞEN, Serkan *Eski Uygur Türkçesinde İkilemeler*, Yüksek Lisans Tezi Samsun, 2002, s. 127

krş. *behis* TSa. 33.

beşinç "beşinci", *beş* "beş" sayısının sıra sayı biçimi olan *beşinç* sözcüğünün genişletilmiş biçimi *beşinçi* sözcüğüdür. İlk kez Kutadgu Bilig'de görülen bu biçim Türkçede de benimsenmiştir (ED 383a).

beş-on: fünfzig || elli. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *peson* Malov 91; **Tuv.** *bejen* TT 19; **Hak.** *ø*; **Alt.** *bejen* ATS 38; **Yak.** *bies uon* TSa. 80

beş-on "elli", Uygurcada elli sayısının yanı sıra *seksen* "sekiz on" ve *doksan* "tokuz on" sayıları yine bu şekilde iki sayı ile ifade edilmiştir.

bışıġ: eifrig || hararetli, istekli. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø (ağ.) bişi* "yağda kızartılmış çörek" DS 705; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

bışıġ "hararetli, istekli". *bış-* "pişmek" eyleminden türeyen sözcük için Clauson, SUK metninde geçen ve yukarıda verilen anlamlardan farklı olarak "olgun, olmuş, olgunluk" gibi anlamlar verir (ED 378b).

biçäk: Kup || bıçak. — Kaynak: ***MängiB 24*** .

Tr. *bıçak, (ağ.) pıçak, pıçaḫ, piçek* DS 3439; **YUyg.** *piçaḳ* YUTS 322; **Öz.** *piçåḳ* ÖTS_M 112; **SUyg.** *pucaḳ* CDT 171; **Tuv.** *bijek* TT 22; **Hak.** *pıçak* ŞS 79; **Alt.** *bıçak* ATS 39; **Yak.** *bıhax* TSa. 33

biçäk "bıçak", Clauson, *biçäk* sözünün *bıçak*'ın ikincil bir biçimi olduğunu *bıç-* "kesmek" eyleminden türediğini belirtir (ED 295a).

biçin: Affe || maymun. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

biçin "maymun" (Ölmez 1997). Hint-Avrupa dillerinden büyük bir ihtimalle de Farsça *būzīna*'dan ödünçleme olan bu sözcük, Türklerin 12 hayvanlı yıllarından birinin ismidir (ED 295b).

bil bkz. *bel* — Kaynak: ***LAT***

bil-: wissen; kennen; anerkennen; (für Steuern oder Abgaben) verantwortlich sein || bilmek, tanımak; sorumlu olmak. — Kaynak: ***E1, SUK, LAT***.

Tr. *bil-, (ağ.) bül-* DS 820; **YUyg.** *bil-* YUTS 42; **Öz.** *bil-* ÖTS_M 28; **SUyg.** *bıl-* CDT 49; **Tuv.** *bil-* TT 23; **Hak.** *pil-* HakRS 151, ŞS 80; **Alt.** *bil-* ATS 40; **Yak.** *bil-* TSa. 36

bil- "bilmek, tanımak, sorumlu olmak", Sözcük, "bilmek" temel anlamının yanı sıra Eski Türkçede *bilig bil-* "bilgi sahibi olmak, akıllı olmak" şeklindeki kalıp bir ifade içerisinde yaygınlaşmıştır. Bir yardımcı fiil gibi de kullanılan bu fiili ana eyleme getirilen *-U* ulacından sonra da görmek mümkündür (ED 330b).

bilä: mit, und || ile, birlikte. — Kaynak: ***SUK*** krş. *birlä*.

Tr. *bile, (ağ.) ø*; **YUyg.** *bille* YUTS 42; **Öz.** *bilen* "ile, birlikte" ÖRL 71; **SUyg.** *bıle* CDT 49; **Tuv.** *bile* TT 23; **Hak.** *mınaŋ* HakRS 111; **Alt.** *la, le,lo, lö* TDS_Li 166; **Yak.** *ø*

bilä "ile, birlikte" (TDS_Li 157). *birlä* sözcüğünün ikincil bir biçimi olan kelime, bir zarf olarak kullanılmıştır. Clauson, sözcüğün *bir* ve *-la* belirtecinden oluştuğunu fakat böyle bir belirtecin başka bir sözcükte daha görülmediğini ifade eder. Clauson'a göre sözcük *bir+lä* sözcüğünün kısaltılmış biçimidir. Daha sonra *-r*'nin düştüğü görülür. Bazı Türk dillerinde sözcük epeyi değişmiş şekilleri ile yaşar (ED 332b).

biläki: mit seiend, mit... habend || beraber, birlikte. — Kaynak: ***SUK*** krş. *birläki*

bilgä: weise || bilgili kişi, bilge. — Kaynak: ***Hochz 9***.

Tr. *bilge, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** ø; **Yak.** *bilge* TSa. 35

bilgä "bilge", *bil-* "bilmek" eyleminden *-gä* eki ile türemiş "akıllı, bilge" anlamına gelen sözcük, Eski Türkçede bazen bir unvan "danışman" anlamıyla da kullanılmıştır (ED 340a).

bilig: Wissen, Weisheit || bilim, bilgi, ilim. **— Kaynak: *Hochz 18***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *bilik* YUTS 41; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *bilig* TT 23; **Hak.** krş. *piligçi* "bilgin, bilge" ŞS 80; **Alt.** *ø*; **Yak.** *bilii* TSa. 35

bilig "bilgi, bilim", *bil-* "bilmek" eyleminden türemiş olan bu ad, "bilgi" anlamının yanı sıra "akıl, zeka" gibi anlamlara da sahiptir (ED 329a). Altayca

bilik “bilgi, bilim” sözcüğü yanında geçtiği *biçig-bilik* “okuryazarlık” ile Moğolca bir biçimdir; çünkü Altayca ses kurallarına göre ikinci hecedeki -*g*’nin düşmesi beklenirdi.

biliş-, bilş-: gemeinsam anerkennen || birbirini tanımak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *biliş-, (ağ.) biliş-* DS 694; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *biliş-* TT 23; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *bilsiş-* “tanışmak” TSa. 260

biliş- “birbirini tanımak”, *bil-* “bilmek” eyleminin iştaş çatı eki almış şekli olan kelime, “tanımak, bilmek, tanışmak” anlamlarına sahiptir (ED 345a).

bir: einer, ein || bir. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *bir, (ağ.) bür* DS 824; **YUyg.** *bir* YUTS 35; **Öz.** *bir* ÖTS_M 244; **SUyg.** *bır* 51*, per* Malov 91; **Tuv.** *bir* TT 23; **Hak.** *pir* HakRS 152*,* ŞS 80; **Alt.** *bir* ATS 41; **Yak.** *biir* TSa. 36

bir “bir”, Bir sayı sözcüğü olan sözcük sayı anlamından ziyade belirsiz bir sıfat, zamir olarak kullanılmıştır (ED 353b).

bir-, bär-: bkz. *ber-* || — Kaynak: ***SUK***

→birär, birä’r: je ein || birer, bir sayısının üleştirme sayı sfatı. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *birer, (ağ.) ø*; **YUyg.** *birer* YUTS 44; **Öz.** *birår* ÖTS_M 31; **SUyg.** krş. *bırmı* Malov 51; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

birär “birer”, *bir* “bir” sözcüğünün üleştirme hali olan sözcük, *birär birär* “herbir” şeklinde de kullanılmıştır (ED 368a).

birgüçi: bkz. *bergüçi* || — Kaynak: ***SUK***

birim: bkz. *berim* || — Kaynak: ***SUK***

birimçi: bkz. *berimçi* || — Kaynak: ***SUK***

birisi: einer || bir kimse, birisi. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *birisi, (ağ.) ø, (ağ.)*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** krş. *biri* ÖTS_M 244; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *pirsi* HakRS 152*,* ŞS 81; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

birisi “birisi”, < *bir-i-si* ED’de yer almayan bu çekimli ad, üst üste gelmiş

iki iyelik ekinden oluşmaktadır.[33]

biriş: bkz. *beriş* || — Kaynak: ***SUK***

birlä: b.-ki, b.-kii: mit, und mit... seined, mit.....habend || bkz. *bilä* beraber, birlikte. — Kaynak: ***E1, 2, LAT, Hochz 34, SUK***

birök, bir'ök: wenn || fakat, ama, ise. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *biraḳ* YUTS 43; **Öz.** *biraḳ* CDT 59; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** ø; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

birök "fakat, ama, ise", Bir zarf ve bağlaç olarak kullanılan sözcük *bir* ve *ök* (pekiştirme sözcüğü) sözcüklerinden oluşan birleşik bir isimdir. Çok belirsiz bir anlama sahip olan sözcük, cümlenin başında kullanılır (ED 362a).

birt: bkz. *bert* || — Kaynak: ***SUK***

birüş- bkz. *berüş-* || — Kaynak: ***SUK***

birygrminç: elfter || on bir. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *jigirminç* YUTS 182; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *bıreygırmi* XYuYJ 145; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

birygrminç "on bir"

biş: bkz. *beş*|| — Kaynak: ***SUK, EUN 7***

biş-: reifen || olgunlaşmak. — Kaynak: ***E2***.

Tr. *piş-, (ağ.) biş-* DS 708; **YUyg.** *piş-* YUTS 323; **Öz.** *piş-* ÖRL 249; **SUyg.** *bıhs-, pıs-* CDT 171; **Tuv.** *bış-* TT 22; **Hak.** *pış-* ŞS 79; **Alt.** *bış-* ATS 40; **Yak.** *bus-* TSa. 216

biş- "olgunlaşmak", Sözcük, hem *-ı-* hem de *-i-* biçimi ile görülebilir. Tarama kapsamı içerisine alınan dillerde yaşadığı tespit edilmiştir (ED 376b).

bişär: bkz. *beşär* || — Kaynak: ***SUK***

bişinç: bkz. *beşänç* || — Kaynak: ***SUK***

biş-on: bkz. *beş-on* || — Kaynak: ***LAT***

biti-, biṭi-: schreiben || yazmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) biti* DS 710; **YUyg.** *püt-* YUTS 329; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *pıt-* CDT 181; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

---

[33] TEKİN, Talat, "Üçüncü Kişi İyelik Eki Üzerine", *Genel Dilbilim Dergisi,* Cilt. 2 Sayı: 7-8 Ağustos 1980, s. 10-17

biti- "yazmak", **bit* adından geldiği kaydedilen bu sözcük, Çince *pi* "yazı fırçası" sözcüğünden gelmektedir. Moğolcada *biçi-* şeklinde bir ödünçleme olarak görülen sözcük, günümüz Türk dillerinin bazılarında Moğolcadaki biçimi ile görülür (ED 299b). Sözcüğün gövdesinin Çince olup aldığı ekle Türkçeleşmiş olduğu tespit edilmiştir;[34] fakat son zamanlarda ağırlık kazanan görüş sözcüğün Süryanice *petḳa*, *peṭḳa* "belge" anlamıyla *biti-* "yazmak" (yani belgelemek) eylemine daha uygun düştüğüdür.[35] Altaycada Moğolca bir alıntı olan *biçi-* "yazmak" sözcüğü görülür (ATS 40).

bitig, biṭig: Schreiben, Dokument || yazı. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) bitik* DS 711; **YUyg.** *bitik* YUTS 45; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *pıtıġ, pıçig* Malov 97; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

bitig "yazı", *biti-* "yazmak" eyleminden türemiş olan bu sözcük, "kitap, yazı, belge" anlamındadır (ED 301a). Tuvaca *bijik* (TT 22), Altayca *biçik* (ATS 40), Yakutça *biçik* sözcükleri Moğolca biçimlerdir.

bitkäçi: Schreiber || yazıcı. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

bitkäçi "yazıcı". Erdal sözcüğü, Süryanice *petḳa* ve *+çI* eki ile açıklar (OTWF 113). Altaycada, *biçikçi* "okuryazar" biçiminde Moğolca alıntı bir sözcükle karşılaşmaktayız (ATS 40).

biz: wir; Personalsuffix (1.P. Plural) || 1. çoğul kişi adılı. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *biz, (ağ.) büz* DS 833; **YUyg.** *biz* YUTGr 63; **Öz.** *biz* ÖTS_M 27; **SUyg.** *bız, buz, mız, mıs* CDT 49; **Tuv.** *bis* TT 24; **Hak.** *pis* HakRS 151, ŞS 81; **Alt.** *bis* ATS 41; **Yak.** krş. *bihigi* TSa. 38

biz "biz", Birinci çoğul kişi adılı olan "biz"[36]in iki kullanımı vardır. Birincisi, cümlenin öznesi olarak yer alır ve onu bir fiil takip eder. İkincisi ise *ol*

---

34 ÖLMEZ, Mehmet, "Uygurca Xuanzang-Biyografisindeki Çince Alıntılar" *TDA*, Cilt 4, Ankara 1994, s. 109-143

35 ÖLMEZ, Mehmet, "Eski Türk Yazıtlarında Yabancı Öğeler (2)" *TDA*, Cilt 7, Ankara 1997, s. 180

36 SCHÖNİG, Claus "Bemerkungen Zu Den Altaischen Personalpronomina" *TDA*, Cilt 5, Ankara 1995, s. 33-64

gibi olan kullanımıdır. Bir çeşit bildirme eki olarak cümlenin sonunda bir yüklem oluşturur ve özneye bağlanır (ED 388a).

biẓiŋ, bizniŋ: unser (Genitiv von biz) || biz adılının genetif hali, bizim. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. *bizim, (ağ.) ø*; **YUyg.** *bizniŋ* YUTS 45; **Öz.** *bizniŋ* ÖTG 92; **SUyg.** *mıstıŋ* Malov 174; **Tuv.** *bistiŋ* GrTuvY 217; **Hak.** *pistiŋ* GrHakY 146; **Alt.** *bistiŋ* GrAY *§* 48; **Yak.** *ø*

biẓiŋ "bizim", *biz* adılının tamlayan durum eki almış şeklidir.

biziŋgä: bkz. *bizkä* ||. — Kaynak: ***SUK***

biẓiŋgä "bize", *biz* adılının yönelme durum eki almış şeklidir.

bizkä: uns (Dativ von biz) || biz adılının yönelme hali, bize. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *bize, (ağ.) ø*; **YUyg.** *bizge* YUTS 45; **Öz.** *bizgä* ÖTG 92; **SUyg.** *mizge, mızge* Malov 174; **Tuv.** *biske* GrTuvY 217; **Hak.** *piske* GrHakY 146; **Alt.** *biske* GrAY *§* 48; **Yak.** krş. *bihiexe* GrSYakL 189

bizkä "bize", *biz* adılının yönelme durum eki almış şeklidir.

bizlär: wir || biz. — Kaynak: ***SUK***; **Tr.**; **YUyg.** *bizler* YUTS 45; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** ø; **Yak.** *ø*

bizlär "biz", *biz* adılının çoğul biçimidir.

bizni: uns (Akkusativ von biz) || biz adılının belirtme hali, bizi. — Kaynak: ***SUK, Hochz 19***.

Tr. *bizi, (ağ.) ø, (ağ.)*; **YUyg.** *bizni* YUTS 45; **Öz.** *bizni* ÖTG 92; **SUyg.** *mıstı* Malov 174; **Tuv.** *bisti* GrTuvY 217; **Hak.** *pisti* GrHakY 146; **Alt.** *bisti* GrAY *§* 48; **Yak.** krş. *bihigi, bihigini* YakRS 71

bizni "bizi", *biz* adılının belirtme durum eki almış şeklidir.

bizniŋ, biẓniŋ: bkz. *biziŋ* || — Kaynak: ***SUK***

bo: dieser || bu (işaret adılı). — Kaynak: ***E1, 2***; ***Hochz 34***.

Tr. *bu, (ağ.) ø*; **YUyg.** *bu* YUTS 51; **Öz.** *bu* ÖTS_M 34; **SUyg.** *bu* CDT 57; **Tuv.** *bo* TT 24; **Hak.** *po* ŞS 81; **Alt.** *bu* ATS 44; **Yak.** *bu* TSa. 42

bo "bu", Bir işaret adılı olan bu sözcüğün Eski Türkçede *bun+* sözcüğüne

bağlı biçimleri görülmektedir. *Bunça*, *bunta*, *buntag* gibi. Sözcüğün çoğul şekli ise *bolar'*dır (ED 291a). Sözcüğün türevlerini Tuvaca ve Uygur harfli metinlere bakarak *o* ile okumak mümkündür.

bod: Körper, Statur || vücut, boy. — Kaynak: ***SUK, EUN 73***.

Tr. *boy, (ağ.) ø*; **YUyg.** *boy* "gövde, vücut" YUTS 49; **Öz.** *boy* ÖTS_M 35; **SUyg.** *boz* CDT 55; **Tuv.** *bot* "kendi" TT 26; **Hak.** *pos* "kendi" HakRS 154; **Alt.** *boy "*kendi" *A*TS 43; **Yak.** *ø*

bod "boy" (TDS_Li 617). Sözcüğün temel anlamı "boy, kamet" iken Eski Türkçede "klan, kabile" anlamı ile kullanıldığı görülür, "soy, nesil" gibi anlamlar da içerir (ED 296b). Günümüz dillerinde genellikle "boy" anlamı taşıyan sözcük, Güney Sibirya dillerinde karşımıza "kendi" anlamı ile çıkmaktadır.

bodun: Clan, Leute, Gemeinde, Volk || halk, topluluk. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

bodun "halk", Clauson, sözcüğün *bod* adının birliktelik, topluluk hali ya da çoğul şekli olduğunu ifade eder (krş. *ärän*). Tam anlamı ile sözcük, "klan, düzenli organize edilmiş halk" anlamlarını taşır. Kaşgari *d* > *y* gelişimi ile sözcüğün *boyun* kelimesi ile ilgili olduğunu ifade ederken Clauson sözcüğün "boyun" anlamının kaydedilmediğini ama bu anlamının yaygınlaştığını söyler (ED 306a).

boġuz: Kehle; Nahrung || boğaz, gıda, besin. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *boğaz, (ağ.) boğaz, buoz, buvaz* DS 729; **YUyg.** *bogus* YUTS 46; **Öz.** *boğız* ÖTS_M 36; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *boos* TT 25; **Hak.** *poos* "gebe" HakRS 150; **Alt.** *boos* "gebe" ATS 43; **Yak.** *buohax* StachM GJV 76

boġuz "boğaz", *boġaz* sözcüğünün vurgusuz ikinci hece ünlüsü (kısa ve dar olan), sözcüğe bir ünlü eklendiği zaman ikinci ünlü düşer. İkinci hecedeki ünlünün ana dildeki biçiminin *-a-* mı yoksa *-u-* mu olup olmadığı açık değildir (ED 322a). Clauson, *boġaz* maddesi altında "boğaz; gebe (hayvan için)" anlamlarını vermiştir; bu yüzden Türk dillerinin bazılarında görülen bu anlam da tabloda gösterilmiştir. Yakutça *buohax*, iki ünlü arası *-s-* > *-h-* olmuş ve sözcük bir ek almıştır. bkz. *buohax* < Ana Türkçe * *bogozak* (< **bogoz*) StachM GJV 76.

bol: nun dieser || işte bu. — Kaynak: ***LAT*** krş. EAT *şol* "şu".

Tr. ø, (ağ.) ø; **YUyg.** ø; **Öz.** ø; **SUyg.** ø; **Tuv.** ø; **Hak.** ø; **Alt.** ø; **Yak.** ø

bol "işte bu"[37]. Clauson'un yalnızca bir kez Karahanlı Türkçesinde yer aldığını ifade ettiği "atın alnındaki beyaz akıtma" ile *bol* "işte bu" sözcüğü arasında bir ilgi yoktur.

bol-: werden, sein; erscheinen; Hilfsverb; || olmak. — Kaynak: ***SUK, EUN 42***.

Tr. *ol-, (ağ.) bol-* DS 735; **YUyg.** *bol-* YUTS 47; **Öz.** *bol-* ÖTS_M 36; **SUyg.** *bol-* CDT 53; **Tuv.** *bol-* TT 24; **Hak.** *pol-* HE 81; **Alt.** *bol-* ATS 42; **Yak.** *buol-* TSa. 205

bol- "olmak", Temel anlamı "olmak" olan sözcük, *är-* eylemi eskimeye başladığında onun yerine kullanılmaya başlamıştır, daha sonra *b-* (*b- > w > Ø*) düşer (ED 331a).

bolar: diese (Plural von bo) || *bo* adılının çoğul şekli, bunlar. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *bunlar, (ağ.) bular* DS 786; **YUyg.** *bular* YUTGr 64; **Öz.** *bulär* ÖTG 94; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *bolar* TT 25; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

bolar "bunlar", *bo* adılının çoğul biçimidir.

bolarḳa: diesen (Dativ von bolar) || *bolar* adılının yönelme şekli. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *bunlara, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *bulärḳä* ÖTG 94; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** ø; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

bolarḳa "bunlar", *bolar* adılının yönelme şeklidir.

bor: wein || içki. — Kaynak: ***E*2**.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *por* "şarap" Malov 94; **Tuv.** *ø*; **Hak.** ø; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

bor "şarap", Sözcük, Orta Farsça *bōr* sözcüğünden bir ödünçlemedir (ED 354b).

borluḳ: Weingarten || üzüm bağı. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

borluḳ "üzüm bağı". *bor* "şarap" adının ve addan ad yapan *+lUḳ* eki almış

---

[37] LAT'de *bulpayız* şeklinde tek bir sözcükmüş gibi okunan bu sözcük *bol* ve *payız* şeklinde iki ayrı kelimedir.

şeklidir (ED 365b).

borluḳçı: Weingärtner || bahçıvan. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

borluḳçı "bahçıvan", *bor+luḳ* adının addan ad yapan *+çI* ekini almış şeklidir (ED 366a).

boş, booş: frei; ungenutzt || boş, dolu olmayan. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *boş, (ağ.) ø*; **YUyg.** *boş* YUTS 48; **Öz.** *boş* ÖTS_M 36; **SUyg.** *bos* CDT 55; **Tuv.** *boş* "güvenilmez, saplantılı" TT 26; **Hak.** *poş* HE 82; **Alt.** *boş* ATS 43; **Yak.** krş. *bıuhan-* "kurtulmak" TDBUÜ 44

boş "boş", Temel anlamı *ärklig* sözcüğü gibi "özgür, kontrol altında olmayan" olan kelime, daha sonra anlam genişlemesi ile "boş, dolu olmayan" anlamını kazanmıştır. Sözcüğün uzun ünlülü olup olmadığı açık değildir; fakat Kaşgari'de her iki biçimde de görülür. (ED 376a).

boşġut: Lehre, Unterweisung || okuma, öğrenme, ders. — Kaynak: ***MängiB 3***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

boşġut "okuma, öğrenme, ders", **boş(u)-* eyleminden türemiş olan *boşuġ* "kurtuluş" sözcüğü arasında anlam ilgisi açık değildir. Sözcük Karahanlı Türkçesinde "çırak" anlamı ile görülür (ED 379b).

boşġuṭluġ: lernend || eğitimli, öğrenen, eğitim gören. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

boşġutluġ "eğitimli, öğrenen, eğitim gören", *boşġut* adından *+lUg* eki ile türemiş olan kelime "öğrenci, eğitim gören" anlamındadır (ED 380a).

boşu-: freilassen || bağışlamak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. krş. *boşa-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *boşu-* YUTS 49; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** ø; **Alt.** *bojo-* ATS 42; **Yak.** *ø*

boşu- "bağışlamak", *boş* "boş" adından türeyen *boşu-* sözcüğü "serbest bırakmak, salıvermek" anlamlarına sahip olup Uygurca metinlerde daha çok "bağışlamak, serbest bırakmak (Tanrının kulunu)" anlamları ile kullanılmıştır (ED 377b).

boyın: Nacken || boyun. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *boyun, (ağ.) ø*; **YUyg.** *boyun* YUTS 50; **Öz.** *boyin* ÖTS_M 50; **SUyg.** *moyın, moın* CDT 55; **Tuv.** *moyun* TT 116; **Hak.** *moyın* RusHS 941; **Alt.** *moyın* ATS 135; **Yak.** *mooy* TSa. 40

boyın "boyun", Sözcük bazen daha özel anlamı ile "boynun arka tarafı" anlamındadır, Güney Sibirya dillerinde *b-* > *m-* değişimi ile görülür (ED 386b).

boyun: bkz. *boyın* || — Kaynak: ***LAT***

bozaḳ: (?) grauweiß || gri, kül rengi. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

bozaḳ "boz, gri", ED'de yer almayan bu sözcük *boz* ve *aḳ* adından oluşmuş birleşik bir sözcüktür.[38]

bökün, bokün: heute || bugün. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *bugün, (ağ.) boğün, boğun, bogün, boon* DS 765; **YUyg.** *bügün* YUTS 54; **Öz.** *bugün* ÖTS_M 34; **SUyg.** *buġın* CDT 63; **Tuv.** *bögün* TT 26; **Hak.** *püün* HakRS 169*, pügün* ŞS 85; **Alt.** *bügün* ATS 47; **Yak.** *bügün* TSa. 42

bökün "bugün". Sözcük, *bo* ve *kün* adlarından oluşmuş birleşik bir isimdir. Tarama kapsamı içerisine aldığımız dillerde sözcüğün yaşadığı tespit edilmiştir.

bökünki: heutig || bugünkü**. — Kaynak: *SUK***.

Tr. *bugünkü, (ağ.) ø*; **YUyg.** *bügünki* YUTS 55; **Öz.** *bugungi* ÖRL 88; **SUyg.** *bugunkı ~ bugunko ~ bugunġo* Malov 94; **Tuv.** *bögüngü* TuvRS 116; **Hak.** *püüngü* ŞS 86; **Alt.** *bügüngi* ATS 47; **Yak.** *bügünŋü* TSa. 42

bökünki "bugünkü", *bökün* "bugün" sözcüğün sıfat yapan *ki* ekini almış halidir.

bölük: Teil, Anteil || kısım, bölük. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *bölük, (ağ.) bölük* DS 768; **YUyg.** krş. *bölek* "başka; ayrı" YUTS 50; **Öz.** krş. *böläk* ÖTS_M 34; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *bölük* TT 26; **Hak.** *pölük* ŞS 83*, pölig* HakRS 160; **Alt.** *bölük* ATS 44; **Yak.** *bölöx* TSa. 274

bölük "kısım, bölük", *böl-* "bölmek" eyleminden türemiş olan sözcük

---

38 CIRTAUTAS, Ilse Laude, *Der Gebrauch der Fabbezeichnungen in den Türkdialekten*, Wiesbaden 1961, s. 87

genellikle “kısım, parça” anlamındadır; fakat anlam genişlemesi ile “farklı, ayrı” gibi anlamlar da kazanmıştır. Sözcük günümüz dillerinde bazen *bölük* bazen de *böläk* şeklinde yaşar (ED 339b).

börk: Kappe || başlık, takke. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *börk, (ağ.) börk* DS 770; **YUyg.** *börk* YUTS 51; **Öz.** *börk* ÖTİL 164; **SUyg.** *pörik* CDT 61; **Tuv.** *bört* TT 27; **Hak.** *pörük* ŞS 83; **Alt.** *börük* ATS 44; **Yak.** *ø*

börk “başlık, takke”, Sözcük, bu anlamı ile günümüz Türk dillerinin bazısında yaşamaktadır (ED 362b).

böşük: Verschwägert || akrabalık. — Kaynak: ***Hochz 26***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

böşük “akrabalık” ((bkz. TDAA_Li 44). Telaffuzu belirsiz olan bu sözcük, *tüŋür* “klanlar arasındaki evlilik âdeti” ile ilgilidir. Her iki sözcükte de bireyin evlilik münasebeti ile oluşturduğu durum anlatılır. Moğolcada aynı metinlerin çevirisinde *tüŋür* ve *böşük* sözcüğüne paralel olarak *ḳuda* ve *anda* sözcükleri vardır. Moğolcadaki *ḳuda* sözcüğü genel olarak “arkadaş” anlamında iken daha özel anlamı “kızların evlenerek oluşturduğu soy, kabile” anlamındadır. Cümlede *adaş böşük* ve *bagır böşük* şeklinde ikileme olarak yer alabilir. Bu ikilemelerle de “kan bağı veya evlilik bağı ile oluşan akrabalık” kastedilir (ED 380b).

böz: baumwollstoff || bez. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *bez, (ağ.) ø*; **YUyg.** *böz* YUTS 51; **Öz.** *böz* ÖTS_M 242; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *bes, pös* TT 21/ 132; **Hak.** *ø*; **Alt.** *bös* ATS 44; **Yak.** *ø*

böz “bez”[39]. Yunanca *bussos* “keten” kelimesinden bir ödünçleme olan bu sözcüğün hangi yolla Türkçeye girdiği bilinmemektedir. Günümüz Türk dillerinde sözcük genellikle *-ö-* ile *böz* şeklinde görülür; fakat bir iki dilde *bäz* telaffuzu da vardır. Bu son biçimler Yunanca telaffuzla ilgili olabilir (ED 389a).

bözçi: Baumwollstoffweber || pamukçu, bezci, dokumacı. — Kaynak: ***SUK***.

---

[39] RYBATZKI, Volker, “Bemerkungen zu Einigen Uigurischen Wörtern Aus der Landwirtschaft”, *Studia Etymologica Cracoviensa*, Cilt.6, Kraków 2001, s. 134

Tr. *bezci, (ağ.) ø*; **YUyg.** *bözçi* YUTS 51; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

bözçi "pamukçu, bezci", *böz* "bez" adından türeyen *bözçi* "pamuklu kumaş satıcısı" anlamındadır (ED 390a).

bu: bkz. *bo* || —Kaynak: ***E1, 2, Hochz 34***

buçuŋ: ungültig || geçersiz, hükümsüz. — Kaynak: ***SUK*** krş. *vuçuŋ*.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

buçuŋ < Çin. 不中 *bu chong* "geçersiz, hükümsüz"

buġday: Weizen || buğday. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *buğday, (ağ.) buğda, buğday* DS 780; **YUyg.** *buğday* YUTS 52; **Öz.** *buğdåy* ÖTS_M 34; **SUyg.** ø; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *pugday* ŞS 84; **Alt.** *buuday* ATS 46; **Yak.** *ø*

buġday "buğday"[40]. Sözcüğün bu temel anlamının bazı fonetik değişikliklerle yaşadığı görülür, Kaşgari'de ise sözcük, hem *buġday* hem de göçüşme ile *budġay* şeklinde görülmektedir (ED 312b).

buġra: Kamelhengst || erkek deve. — Kaynak: ***Hochz 29, MängiB 22***.

Tr. *buğra, (ağ.) puhur, pohur, puğur, puur* DS 3484; **YUyg.** *boġra* YUTS 52; **Öz.** *bugira* CDT 59; **SUyg.** *bırġa* CDT 59; **Tuv.** *buura* CDT 59; **Hak.** *ø*; **Alt.** *bura* ATS 45; **Yak.** *ø*

buġra "erkek deve", Clauson'un "a camel stallion" (damızlık at, beygir) anlamına geldiğini ifade ettiği bu sözcük, Moğolcada bir ödünçleme olarak *bu'ura* şeklinde görülür (ED 317b).

buḳa: Stier || boğa. — Kaynak: ***E1, Hochz 30***.

Tr. *boğa, (ağ.) boa* DS 715; **YUyg.** *boġa* YUTS 46; **Öz.** *buḳa* ÖTS_M 245; **SUyg.** *buGa* CDT 59; **Tuv.** *buga* TT 27; **Hak.** *puga* ŞS 84; **Alt.** *buka* ATS 45; **Yak.** *ø*

buḳa "boğa", Günümüz Türk dillerinde bazı fonetik değişikliklerle görülen sözcük (*b/p*; *k/ğ*), Oğuz grubu dillerinde *-o-* ile görülür. Sözcük Moğolcada yer

[40] -, a.g.e., s. 141

alan *buğu* “erkek geyik” sözcüğü ile karıştırılmamalıdır (ED 312a).

bul-: finden, erlangen || bulmak. — Kaynak: ***SUK, LAT, MängiB 12, 26***.

Tr. *bul-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** ø; **Yak.** *bul-* TSa. 43

bul- “bulmak”, Sözcük, bu temel anlamının yanı sıra “almak, ele geçirmek, kazanmak” anlamlarına da sahiptir. Sözcüğün eski dönemlerde yaygın olmasına karşın günümüz Türk dillerinde yine aynı anlamı taşıyan *tap-* eylemine yerini bıraktığı görülür (ED 332a).

bular: bkz. *bolar* || — Kaynak: ***SUK***

bulıt, bulut: Wolke || bulut. **— Kaynak:** ***LAT***.

Tr. *bulut, (ağ.) ø*; **YUyg.** *bulut* YUTS 52; **Öz.** *bulut* ÖTS_M 34; **SUyg.** *bılıt* CDT 57; **Tuv.** *bulut* CDT 57; **Hak.** *pulut* ŞS 84; **Alt.** *bulut* ATS 45; **Yak.** *bılıt* TSa. 43

bulıt “bulut”, Clauson’un bütün dillerde yaşadığını belirttiği bu sözcüğün *bulut*, *bılıt*, *pulut* şeklinde değişik biçimleri olduğu kaydedilmiştir (ED 333a).

bulunç: Erlangen || ulaşma, bulma. — Kaynak: ***EUN 59***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

bulunç “ulaşma, bulma”. Clauson, *bul-un-* “bulunmak” eyleminden türemiş olan sözcüğün “kazanç, elde etme” gibi anlamlar taşıdığını ifade eder (ED 343b). Erdal ise sözcüğe -(Xnç) eki ile türeyen sözcükler arasında yer vermiştir (OTWF 283).

bur-: emporduften || koku yayılmak, yükselmek. — Kaynak: ***EUN 55***.

Tr. krş. *buram buram, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** ø; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

bur- “koku yayılmak, yükselmek”, *bu* “buhar” adından türemiş olan eylem “buharlaşmak; güzel koku saçmak” anlamındadır (ED 355a).

burçınmaḳ: verwirrt sein || dolaşmış olma, karışmış olma. — Kaynak: ***MängiB 12*** .

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

burçınmaḳ “dolaşmış olma, karışmış olma”, *burçın-* şeklinde bir kök

ED'de yer almamaktadır, MängiB'de geçen bu sözcüğü Marcel Erdal *burçın-* kökünden getirir ve bu metindeki çevirisinin "dolaşmış olma, karışmış olma" olduğunu ifade eder (OTWF 596); ayrıca Clauson'un *burçın-* kökünü kabul etmediği ama *burçıntur-* şeklindeki ettirgen biçimin Suv. metninde "incitmek, dert sıkıntı vermek" olduğunu ifade ettiği görülür (ED 358a).

burhan: Buddha || Buda. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *purkan* ÇTD 34; **Tuv.** *burgan* TT 28; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

burhan < Çin. 佛 *fo* + T. *kan* "Buda", Birleşik bir kelime olan bu sözcük, Maniheizm'in Türkler arasında yayılması ile görülmüş ve Maniheist misyonerler tarafından "peygamber, resul" olarak çevrilmiştir (ED 360b).

bursaŋ: buddhistische Gemeinde || Budist cemaat. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

bursaŋ < Çin. 佛僧 *foseng* "Budist cemaat" = Skr. *buddha+ saṇgha ~ saṃgha*. Sözcük genellikle ikileme biçiminde *bursaŋ kuvrag* olarak görülür (ED 369a).

burun: früher || önce, önceki. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *burun, (ağ.) ø*; **YUyg.** *burun* YUTS 53; **Öz.** *burun* ÖTS_M 35; **SUyg.** *porın* CDT 57; **Tuv.** *burun* TT 28; **Hak.** *purun* TDS_Li 190; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

burun "önce, önceki" (TDS_Li 185). Temel anlamı "burun (bir organ adı)" olan sözcük, aynı zamanda yan anlamı ile "gaga; burun (coğrafi olarak); dağın tepesi" ve son olarak da "evvel, evvelki" anlamlarına sahiptir (ED 366b).

buyan: Verdienst; Segen || sevap, iyi davranış; kutsama. — Kaynak: ***SUK, Hochz 34, MängiB 18, EUN 32***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *buyan* TT 29; **Hak.** *ø*; **Alt.** *biyan* ATS 41; **Yak.** *ø*

buyan < Skr. *puṇya* "iyi davranış, iyi; sevap", Sözcük, Skr. *puṇya* "fazilet; hürmete layık, değerli eylemler, işler" sözcüğünün göçüşmüş halidir. Moğolcada da sözcüğün Uygurcadan bir ödünçleme olarak yaşadığı görülür (ED 386a).

bürür-: sich schnüren || sıkıştırmak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *pür-* "kıvırmak" YUTS 328; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** ø; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

bürür- "sıkıştırmak", ED ve OTWF'de sözcüğe yer verilmemiştir. Zieme, sözcüğün *bür-* "büzmek" (ED 355a) eyleminin ettirgen çatısı olabileceğini ifade eder (E1 not:129).

bütün: alle || hep, bütün. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *bütün, (ağ.) ø*; **YUyg.** *pütün* YUTS 329; **Öz.** *bütün* ÖTS_M 35; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *büdün* TT 29; **Hak.** *püdün* ŞS 85; **Alt.** *büdün OR* 37; **Yak.** *bütün, büttüün* TSa. 44

bütün "hep, bütün", *büt-* "tamamlamak" eyleminden türemiş olan sözcük, bu anlamı ile günümüz Türk dillerinin birçoğunda yaşamaktadır (ED 308b).

büṭür-: erfüllen || sona erdirmek, bitirmek. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *bitir-, (ağ.)*; **YUyg.** *pütür-* YUTS 329; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *püter-* Malov 95; **Tuv.** *büdür-* TT 29; **Hak.** *püdür-* ŞS 85; **Alt.** *büdür- OR* 37; **Yak.** *büter-* TSa. 37

büṭür- "sona erdirmek, tamamlamak", *büt-* "tamamlamak" eyleminin ettirgen biçimi olan sözcük, fonetik bazı değişikliklerle yaşamaktadır (ED 308b).

büẓäl-: zusammengezogen werden || toplanmak, bir araya gelmek. — Kaynak: **E1**.

Tr. krş. *büzül-, (ağ.) ø, (ağ.)*; **YUyg.** *bösül-* OUL 114; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** ø; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

büzäl- "toplanmak, bir araya gelmek"[41]. P. Zieme (E1 not:103), sözcüğün Osmanlıcadaki *büzülmek* "büzülmek" sözcüğü ile ilgili olduğunu ve *büz-* eyleminin edilgeni olduğunu düşünür. Marcel Erdal ise sözcüğün *büksül-* "yarılmak, ayrılmak" sözcüğü ile ilgili olduğunu kaydeder (OTWF 657). Bu fiil ED'de de *bös-* "kırıp parçalamak" kökü ile yer almaktadır (ED 371a).

41 YAKUP, Abdurishid, Old Uyghur lexemes preserved in the Turfan-Qomul dialect of Uyghur: The case of two "Erntesegen" text. *Turkic Languages*, Volume 6, Number , Wiesbaden 2002, s. 81-120

çaçan: Teetasse || çay fincanı. — Kaynak: ***SUK < Çin.*** 茶盞 *cha zhan*.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** krş. *şaajan* CDT 145; **Hak.** *ø*; **Alt.** *şaacın* "porselen" ATS 161; **Yak.** *ø*

çaçan < Çin. "çay fincanı", Sözcüğün Güney Sibirya dillerinin bazısında yaşadığı tespit edilmiştir.

çahşaput, çahspat, çhşapt, çhşaput, çhşput: letzter (=zwölfter) Monat || Çakşapat ay, on ikinci ay. — *Kaynak:* ***SUK, EUN 7 < Soğd. çiḫşāpad, Skr. çıkşāpada***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

çahşaput < Soğd. *çiḫşāpad* < Skr. *čik□āpada* "Çakşapat ay, on ikinci ay", Soğdcadan ödünçleme olan bu sözcük, Budist metinlerde daha çok "iyi davranış, ahlak" olarak çevrilir (ED 412b). SUK metninde sözcük "Çakşapat ay, on ikinci ay" anlamı ile geçerken EUN metninde "emir, buyruk" anlamı ile karşımıza çıkmaktadır.

çaḳ: Zeit || zaman, vakit. — Kaynak: ***E1 < Moğ.***

Tr. *çağ, (ağ.) ø*; **YUyg.** *çaġ* YUTS 67; **Öz.** *çåğ* ÖTS_M 175; **SUyg.** *çaġ* CDT 187; **Tuv.** *şag* TT 145; **Hak.** *ø*; **Alt.** *çak* ATS 69; **Yak.** *saḫ* TDBUÜ 41

çaḳ "çağ, vakit", Yansıma bir sözcük olan *çaḳ* yine yansıma olan *çat*, *çap*, *çık* sözcükleri gibi çok sık tekrarlanır. Anlamı ise "zaman, belirli bir zaman dilimi"dir. Clauson, *çaḳ* kelimesinin konunun uzmanlarınca Moğolca olarak değerlendirildiğini söyler (ED 403b).

çaḳıla-: lärmen, murmeln || gürültü yapmak. — Kaynak: ***Hochz 31***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

çaḳıla- "gürültü yapmak", Clauson'a göre Osmanlıcada daha kısa biçimi ile *çağla-* (ED 408a) şeklinde yaşayan sözcük, *çaḳı* "ses, gürültü" adından *+la-* eki ile türemiştir (OTWF 434).

çam, çm: Streit || dava, iddia. — Kaynak: ***SUK*** krş. *çarim*.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** ø; **Yak.** *ø*

çam "dava, iddia", genellikle cümlede *çam çarım kıl-* "itiraz etmek"

içerisinde geçen sözcük, Çinceden ödünçleme olabilir (ED 421b). Marcel Erdal *çam* sözcüğünün "(asılsız) iddia, itiraz" anlamına geldiğini ve hukuk belgelerinde görüldüğünü belirtir (OTWF 158).

çamla-, çmla-: streiten || tartışmak, davalı olmak, kavga etmek. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

çamla- "tartışmak, davalı olmak, kavga etmek", *çam* "dava, iddia" adından türemiş olan bu sözcük, *çam çarım kıl-* ibaresi ile eşanlamlıdır; fakat onun kullanımı kadar yaygın değildir (ED 423a).

çamlıġ: Streit habend || davalı, kavgalı. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

çamlıġ "davalı, kavgalı", *çam* "dava, iddia" sözcüğünün addan ad yapan *+lIg* eki ile oluşmuş şeklidir. Sözcüğe ED'de yer verilmemiştir.

çamsız: ohne Streit || kavgasız, tartışmasız. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

çamsız "kavgasız, tartışmasız", Clauson, *çam* "dava, iddia" adının yokluk bildiren *+sIz* eki almış şekli olan bu sözcüğün Uygurca metinlerde yalnızca bir kez geçtiğini ifade eder (ED 424a).

çan: Becher || bardak, kadeh. — Kaynak: ***SUK < Çin.*** 盞 *zhan.*

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

çan < Çin. 盞 *zhan* "bardak, kadeh", Çinceden ödünçleme olan bu sözcük "şarap kadehi, bardak" anlamındadır (ED 424a).

çan: Seele || can. — Kaynak: ***LAT Far. cān***.

Tr. *can, (ağ.) ø*; **YUyg.** *can* YUTS 57; **Öz.** *cån* ÖTS_M 52; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

çan < Far. *cān* "can"

çao, ço: Papiergeld || kağıt para. — Kaynak: ***SUK*** krş. *baoçao,* ***< Çin.*** 鈔 *chao*.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

çao < Çin. "kağıt para"

çap-: schlagen || vurmak, dövmek. — Kaynak: ***E1, 2***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *çap-* "koşmak" YUTS 71; **Öz.** *çåp-* ÖTS_M 175;

SUyg. *cahp-* CDT 181; **Tuv.** *şap-* “hücum etmek” TT 161; **Hak.** *çap-* “bir şeyi kapamak” HE 40; **Alt.** *çap-* “hızla koşmak” ATS 70; **Yak.** *ø*

çap- “vurmak, dövmek”, Yansıma bir fiil olan sözcük, günümüz Türk dillerinde farklı anlamları ile görülür (ED 394a).

çapça: Worfelgabel || dirgen, uzun çatallı araç. — Kaynak: ***E2***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *çapça* “kürek” YUTS 71; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *çipçi* “çatal” Malov 143; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

çapça “kürek”

çar: Spreu || çöp. — Kaynak: ***E2***.

Tr. *çer çöp, (ağ.) ø*; **YUyg.** *çar* OUL 105; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

çar “çöp”, Clauson, E2 metninde “çöp” anlamı ile karşımıza çıkan bu sözcüğün yansıma olduğunu ifade eder. Oğuz grubu Türk dillerinden biri olan Türkiye Türkçesinde sözcük konuşma dilinde *çar çur et-* “gereksiz yere harcamak” anlamı ile görülür (ED 427a).

çarim, çrim: Streit || dava, iddia. — Kaynak: ***SUK*** krş. *çam*.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

çarım “dava, iddia”, Uygur hukuk belgelerinde geçen bu sözcük *çar çarım kıl-* “dava etmek” ibaresi ile görülür (ED 430a).

ç(a)rlayu: wie Spreu || çöp gibi. — Kaynak: ***E2***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

çarlayu “çöp gibi”, *çar* “çöp” adından eklendiği sözcüğe “gibi” anlamı katan *+layu* ekiyle oluşmuştur.

çaruḳ: Stiefel || çarık. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *çarık, (ağ.) çaruk* DS 1085; **YUyg.** *çoruk* YUTS 86; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *çarık* TAS 13; **Yak.** *ø*

çaruḳ “çarık”, *ätük* profesyonelce yapılmış bir bot iken *çaruḳ* sert, el yapımı bir ayakkabıdır (ED 428b).

çaṭış-: zusammentreffen || buluşmak, karşılaşmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *çatış-, (ağ.) çatış-* DS 1090; **YUyg.** *çétiş-* "takılmak" YUTS 77; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

çaṭış- "buluşmak, karşılaşmak", *çat-* "katılmak, beraber getirmek" eyleminin iştaş çatısıdır. ED'de *çatış-* biçimi yoktur; ama sözcüğün türediği *çaṭ-* eylemi görülür (ED 402a).

çäçäklik: Blumengarten || çiçeklik. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *çiçeklik, (ağ.) çiçeklik* DS 1203; **YUyg.** krş. *çéçeklik* "çiçekli" YUTS 75; **Öz.** krş. *çeçäk* ÖTS_M 173; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** krş. *çeçek* TT 37; **Hak.** *ø*; **Alt.** krş. *çeçek* ATS 71; **Yak.** *ø*

çäçäklik "çiçeklik", *çäçäk* "çiçek" adından *+lIk* eki ile türemiş olan sözcük "çiçek bahçesi, çiçeklik" anlamındadır (ED 402a)

çäkräk: Baumwollhemd || alttan giyilen kısa giyim. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

çäkräk "alttan giyilen kısa giyim", Telaffuzu kesin olmayan, belirsiz olan bu sözcük, *çäkräk* ya da *çägräk* şeklindedir. Kaşgari'de sözcük *çäkräk kapa* "yünden yapılan kölelerin giydiği cepsiz bir kaftan" şeklinde geçer (ED 416b)

çıç-: ausruhen (?) || dinlendirmek. — Kaynak: ***E2***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

çıç- "dinlendirmek", Clauson'un yalnızca bir kez Karahanlı Türkçesinde geçtiğini ifade ettiği bu sözcüğe, E2 metninde soru işareti ile yer verilmiş olup anlamı "dinlendirmek" ile karşılanmıştır. Clauson'a göre sözcük, *-j* iledir (ED 400a).

çıġ: Elle || arşın, endaze. — Kaynak: ***SUK < Çin.*** 尺 *chi*.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

çıġ < Çin. "arşın, endaze", Yaklaşık 30-35 cm.lik bir uzunluk ölçüsü olan sözcük, bir Çin adımı, kademidir (ED 404b). Mesafe ve yüseklik anlatmak için kullanılır (bkz. Özyetgin 2004b s. 200).

çımdan: eine art Kleidungsstück || elbise parçası. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

çımdan "elbise parçası", ED'de ve OTWF'de yer almayan sözcük, SUK metninde "elbise parçası" anlamındadır. Zieme, sözcüğün Yeni Farsça *cāmedān* "elbiselerin konduğu yer, sandık, dolap" sözcüğünden alıntı olabileceğini ancak Osmanlıcaya "iki çift göğüslü kuşaklı gocuk" anlamı ile geçtiğini ifade eder.[42]

çımḳuḳ: Saiteninstrument || bir müzik aleti. — Kaynak: ***Hochz 25***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

çımḳuḳ "bir müzik aleti", Sertkaya, genel terim ve âlet isimlerinin *-ḳ ~ g*; *ḳu ~gü* ekleri ile yapıldığını bir de bu eklerin birleşmiş şekli olan *-ḳuḳ ~ güg* eklerinin görüldüğünü ifade eder, *çımḳuḳ* da bu şekilde birleşik bir ekten oluşmuş bir kelimedir. Nefesli bir müzik aleti olan *çımḳuḳ* bir flüt çeşidi olup *çı* sözcüğü ile ikileme oluşturarak *çı çımḳuḳ* "flüt" şeklinde kullanılır.[43]

çın: wahr || gerçek, doğru. — Kaynak: ***SUK, LAT, Hochz 14 < Çin.*** 眞 *zhen*

Tr. *çın, (ağ.) ø*; **YUyg.** *çin* YUTS 81; **Öz.** *çin* ÖTS_M 174; **SUyg.** *cın* CDT 191; **Tuv.** *şın* TT 149; **Hak.** *şın* HakRS 207*,* ŞS 104; **Alt.** *çın* ATS 73; **Yak.** *ø*

çın < Çin. *zhen* "gerçek, doğru", Çinceden ödünçleme olan bu sözcük, bazı fonetik değişikliklerle günümüz Türk dillerinin bir kısmında yaşamaktadır (ED 424a).

çıŋırçaḳ: Becken || zil. — Kaynak: ***Hochz 25***; **Tr.** *ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

çıŋırçaḳ "zil (müzik aleti)", Sözcük, *şıngır*, *mıngır*, *tıngır* vs. gibi ses taklidi *çıngır* isim kökünden isimden isim yapan *+ça-ḳ* ekiyle türemiş ses veren bir müzik aletidir; zil, çıngırak vs. için kullanılır.[44]

çız-: zeichnen || çizmek. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *çiz-, (ağ.) cız-, çız-* DS 751; **YUyg.** krş. *sizik* "ip" UHL 421; **Öz.** *çiz-* ÖTS_M 173; **SUyg.** *çiz-* "yazmak" MÖ 2; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

çız-"çizmek", Temel anlamı "çizmek" olan bu sözcük, bazı anlam

---

42 ZIEME, Peter, "Uigurische Steuerbefreiungsurkunden für buddhistische Klöster", *Alt-Orientalische Forschungen VIII,* Berlin 1981, s. 241

43 SERTKAYA, O. Fikri, *Eski Türkçede Mûsikî Terimleri ve Alet Adları*, İstanbul 1982, s. 148

44 -, a. g. e., s. 105-109

genişlemeleri ile (“yazmak, resmetmek” gibi) yaşamaktadır (ED 432a).

çiŋnä (çi’gnä?): Egge (?) || tırmık. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

çiŋnä “tırmık”, E1 metninde geçen ve soru işareti ile “tırmık” anlamının verildiği kelime için A. Yakup, Turfan diyalektinde bulunmayan sözcükler grubu içerisinde bu sözcüğü de aktarmış ve soru işareti koymuştur (OUL 92).

çoġ: Glanz || parlaklık. — Kaynak: ***MängiB 16, 18, EUN 33 ç. yalın*** **“parlaklık”**.

Tr. ø, (ağ.) ø; **YUyg.** çoġ YUTS 84; **Öz.** çoğ ÖTS_M 176; **SUyg.** coġ CDT 195; **Tuv.** şog *“göz parıltısı”* TT 166; **Hak.** ø; **Alt.** ø; **Yak.** ø

çoġ “parlaklık”, Temel anlamı “alev, ateş” olan sözcük, daha sonra “parlaklık, şaşa, debdebe” gibi anlamlar kazanmıştır. Günümüz dillerinde bazı fonetik değişikliklerle yaşar (ED 405a).

çoġı: lauter Streit || ses, gürültü. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

çoġı “ses, gürültü”, Clauson, sözcüğün yansıma bir kelime olduğunu, muhtemelen *çağ* sözcüğünün bir varyantı ve ikincil bir biçim olduğunu ifade eder (ED 406b). Sözcük, Kaşgari’de de *çogı* şeklinde “gürültü, bağırtı” anlamları ile görülür (DLT III, 225).

çöki: Eßstäbchen || yemek çubuğu. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *çoka, çuka* YUTS 96*,* UHL 378; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** ø; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

çöki “yemek çubuğu”, *çök-* “çökmek” eyleminden türemiş olan sözcük “yemek çubuğu” anlamındadır. Sözcüğün Yeni Uygurcada bu anlamı ile yaşadığı görülür (ED 414a).

çuanmart: freigebig || cömert, civanmert. — Kaynak: ***LAT Far. cüvānmerd*** .

Tr. *civanmert, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *cuwan* UHL 176*, mert* UHL 269; **Öz.** krş. *cuvån* “genç”, *mard* “mert” ÖTS_M 52, 332; **SUyg.** ø; **Tuv.** ø; **Hak.** ø; **Alt.** ø; **Yak.** ø

çuanmert < Far. *cuvānmerd* “cömert, civanmert” (Steingass 376)

çuġ I: Gehölz, dichtes Gebüsch || ağaçlık, bahçe, bağ. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *çiġ* YUTS 78; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *cıġ* CDT 193; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

çuġ I "ağaçlık, bahçe, bağ", Sözcüğün bu anlamına ED'de rastlanmamaktadır.

çuġ II: Bündel, Beutel || bağ, demet, köstek. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

çuġ II "bağ, demet", Clauson, "paket, bohça" anlamına gelen bu sözcükle *bağ* "bağ, köstek" sözcüğü arasındaki farkın açık olmadığını belirtir; *bağ* sözcüğü ile iple bağlanılmış şeyin kastedilebileceğini ifade eder (ED 405a).

çuġ III: Siegel (?) || mühür, damga. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

çuġ III "mühür, damga", SUK metninde geçen ve soru işareti ile "mühür, damga" anlamının verildiği kelimeye ED'de rastlanmamaktadır. Çinceden ödünçleme olan ve "çamurlu, kirli" anlamına *çuġ* sözcüğüne yer verilmiştir (ED 405a).

çuġla-: bündeln || bağlamak. — Kaynak: ***E2***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *çuġla-* YUTS 87; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** ø; **Alt.** *cuula-* "kundağa sarmak" TAS 18; **Yak.** *ø*

çuġla- "bağlamak", *çuġ* "paket" adından türemiş olan sözcük "kaplamak, sarmak" anlamlarına sahiptir (ED 407b). Karahanlı Türkçesinde ise "bağlamak, bohçalamak" anlamındadır (DLT III, 295).

çuġlaṭ -: zusammenhäufen || yığmak, toplatmak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *çuġlat-* "toplatmak, bir araya getirmek" OUL 114; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** ø; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

çuġlat- "toplatmak, bir araya getirmek", *çuġ+la-* eyleminin ettirgen çatısı olan ve E2'de yukarıdaki anlamı ile geçen sözcük, ED'de "sardırmak, kaplatmak" anlamındadır (ED 407b). Karahanlı Türkçesinde de sözcük Uygurcada görülen anlamı ile karşımıza çıkar (DLT II, 345)

çuŋduŋ: Name einer Devise || bir parola adı. — Kaynak: ***SUK < Çin.*** 中統 *zhong tong*.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

çuŋdun < Çin. "bir parola adı"

çusul-: gelöst werden || inmek, düşmek (yağmur için). — Kaynak: ***MängiB 18***.

Tr. *çözül-, (ağ.) ø, (ağ.)*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** ø; **Yak.** *ø*

çusul- † "inmek, düşmek (yağmur için)". ED'de yer almayan sözcük, bugün günümüz dillerinin bazılarında yaşayan *çözül-* sözcüğüdür. MängiB'de *çusul-* olarak transkripsiyon edilen sözcüğü, Marcel Erdal *çözül-* (OTWF 658) maddesi altında verir. Sözcük, *çöz-* eyleminin edilgen biçimidir.

darmahari: Dharma-Speise || öğreti yiyeceği bulunan, aşı darma olan. — Kaynak: ***MängiB 12***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

darmahari < Skr. *drmaḫariki* "öğreti yiyeceği bulunan, aşı darma olan"

daruga, darġu: Präfekt, Gouverneur || vali. — Kaynak: ***SUK < Moğ. daruġa***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *darga* "başkan, idareci" TT 52; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

daruga < Moğ. *daruga*[45] "vali". Sözcük, İlhanlılar döneminde "yönetici, vali, şehir yöneticisi" anlamı ile geçer (bkz. TMEN Cilt I § 193).

dindar: Mönch, Elekte || keşiş. — Kaynak: ***Hochz 20 < Soğd.***.

Tr. *dindar, (ağ.) ø*; **YUyg.** *dindar* YUTS 102; **Öz.** *dindår* ÖTS_M 45; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** ø; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

dindar < Soğd. *dîndâr* "keşiş", Bugün bazı Türk dillerinde görülen *dindar* sözcüğü Farsçadan, Eski Türkçedeki *dindar* ise Soğdcadan gelir.

---

45 ÖLMEZ, Zühal, *Şecere-i Türk'e Göre Moğol Boyları*, İstanbul 2003, s.122

el: Reich, Land || memleket, devlet, ülke. — Kaynak: ***E1, SUK, Hochz 27*** **krş. *il***.

Tr. *il, (ağ.) él* DS 1702; **YUyg.** *el* YUTS 111; **Öz.** *el* ÖTS_M 184; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *il* HE 102; **Alt.** *el* "halk" ATS 81; **Yak.** *ø*

el "memleket, ülke, devlet", Temel anlamı "bağımsız yöneticiler tarafından organize edilmiş, düzenlenmiş politik bir birlik" olan sözcük "krallık; memleket, diyar" anlamındadır. Eski Türkçede sözcüğün diğer politik terimlerle birlikte yer aldığı görülür (kağan, bodun, törü gibi). Sözcük *ä-*, *e-* ve *i-* sesleriyle günümüz dillerinin bazısında yaşamaktadır (ED 121b).

elçi: Botschafter, Gesandter || elçi. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *elçi, (ağ.) ilçi* DS 2518; **YUyg.** *elçi* YUTS 111; **Öz.** *elçi* ÖTS_M 185; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *elçi* TT 68; **Hak.** *elçi* HE 29; **Alt.** *elçi* ATS 81; **Yak.** krş. *ilcit* TSa. 79

elçi "elçi". ED'de *e-* ile olan sözcük, *el* "ülke, memleket" adından addan ad yapan *+çI* eki ile türemiş olan kelime "elçi, yurt dışında hükümetin, ülkenin temsilcisi" anlamındadır. Miras yoluyla geçen bir unvan değildir (ED 129a). Moğolca *elçi* için bkz. Schönig 2000 s. 94

elig: Herrscher || hükümdar. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

elig "hükümdar". *el* "ülke, memleket" adından *+lIg* eki ile türeyen sözcük, "krallık sahibi, hükümdar" anlamındadır. Sözcük, daha çok *xan* "hükümdar" sözcüğü ile birlikte kullanılmıştır. Büyük bir ihtimalle tek *-l-* ile *elig* olarak telaffuz edilmiştir; *ilig* telaffuzu ise belirsizdir (ED 141b).

en-: herabkommen || inmek. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *in-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *in-* ÖTS_M 301; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *in-* HE 104; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

en- "inmek", ED'de *en-* olarak verilen sözcüğün orijinal biçimi *e-* iledir. *en-*, *än-*, *in-* gibi bazı fonetik değişikliklerle görülür (ED 168).

enç: Ruhe, Frieden || rahat, huzur. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ençü* "huzur"

ATS 83; **Yak.** *ø*

enç "rahat, huzur", ED'de *e-* ile *enç* şeklinde görülen sözcüğe yukarıda verilen temel anlamlara ek olarak "barış içinde" anlamını da verebiliriz (ED 171b).

erṭä: früher || daha önce, evvel. — Kaynak: ***E1, EUN* 2**.

Tr. *erte, (ağ.) irte* "gündüz" DS 2553; **YUyg.** *erte* YUTS 115; **Öz.** *ertä* ÖTS_M 186; **SUyg.** *ehrde* XYuYJ 481; **Tuv.** *irte* TT 71; **Hak.** *irte* "sabah" HE 108; **Alt.** *erte* ATS 85; **Yak.** *erde* TSa. 82

ertä "daha önce, evvel", ED'de *e-* ile *ertä* şeklinde geçen sözcük "sabah, erken" anlamı ile *taŋ* sözcüğü ile birlikte görülür. Orta Türkçe döneminde sözcük "yarın, yarın sabah erken" ve zıt olarak "daha önce" anlamları ile kullanılır (ED 202b).

eş: Freunde, Gefährte || eş, dost**.** — Kaynak: ***Hochz 23, MängiB 19 e. dost* "eş dost"**.

Tr. *eş*, (ağ.) *eş* DS 1786; **YUyg.** *éş* YUTS 127; **Öz.** *eş* ÖTS_M 127; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *eş* TT 71; **Hak.** *ø*; **Alt.** *eş* ATS 84; **Yak.** *ø*

eş "eş" (bkz. TDAA_Li 241). Temel anlamı "eş, yoldaş, arkadaş, karı kocadan her biri"dir. Bir teoriye göre *äş* sözcüğü birliktelik bildiren, topluluk ifade eden *+dAş* ekinin bir parçasıdır (ED 253b).

eşi: Gefolge, Beamtenschaft || bey hanımı, hanım, kadınlara özgü bir unvan. — Kaynak: ***SUK (< eş+i)***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

eşi "bey hanımı, hanım (kadınlara özgü bir unvan). Ünlüsü belirsiz olan "kadın, hanım" anlamına gelen ve *bäg* "bey" sözcüğünün zıttı olan kelime, Kaşgari tarafından *işler* sözcüğünün kısaltılmışı olarak çözümlenirken Clauson'a göre sözcük, tekil bir ad olan *eş* "eş" sözcüğünün iyelik eki almış şeklidir (ED 256a). *bäg eşi* için bkz. Röhrborn "Nochmals Zu Alttürkisch Bäg Eşi" *Studia in Honorem Stanislai Stachowski Dicata,* Cilt VI Kraków 2000

eşiç: Kessel || tencere. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ihit*

YakRS 156

eşiç "tencere", ED'de *e-* ile *eşiç* olarak verilen sözcük, "yemek pişirme kabı, kazan (topraktan yapılmış eşya)" anlamındadır; ayrıca "köseleden çanta" anlamı da görülür (ED 257a). Yakutçada *ihit* biçiminde görülen sözcük Genel Türkçe *idiş*, *ädiş* sözcüğüne götürülemez (StachM GJV s. 62).

eşik: Überdecke || örtü (kapı üstü örtüsü). — Kaynak: ***MängiB 11***.

Tr. *eşik, (ağ.) eşik* "merdiven" DS 1792; **YUyg.** *işik* YUTS 180; **Öz.** *eşik* ÖTS_M 187; **SUyg.** *ısık* Potanin 152*, ezık* XyuYJ 481; **Tuv.** *ejik* TT 67; **Hak.** *izǐk, ǐşǐk* HE 102; **Alt.** *ejik* ATS 80; **Yak.** *ø*

eşik "örtü (kapı üstü örtüsü)", Sözcük, günümüz Türk dillerinin pek çoğunda bazı fonetik değişikliklerle ve zaman zaman "kapı" anlamı ile de yaşar (ED 260a). Hemen hemen Türk dillerinin hepsinde Çuvaşçada bile *alăk* (ESTY 397 Cilt I) şeklinde görülen sözcük Yakutçada yaşamaz.

et-: machen || yapmak, etmek. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *et-, (ağ.) ét-* ; **YUyg.** *et-* YUTS 118; **Öz.** *et-* ÖTS_M 271; **SUyg.** *et-* CDT 443; **Tuv.** *et-* "düzenlemek" TT 71; **Hak.** *it-* HE 109; **Alt.** *et-* ATS 85; **Yak.** *ø*

et- "yapmak, etmek", Clauson'un *et-* maddesi altında verdiği bu söz anlamsal olarak uzun bir tarihe sahiptir. Temel anlamı "organize etmek, düzenlemek" olan bu sözcük, bu anlamı ile yalnızca Tuvacada yaşar. Daha sonra sözcük, birtakım anlam genişlemelerine uğramış, "yapmak, etmek" gibi anlamlar kazanmıştır. Kaşgari'de ise bu sözcük yerini aynı anlama gelen *ḳıl-* sözcüğüne bırakmıştır. Sözcük, günümüz dillerinin pek çoğunda yabancı kelimelerle birleşik olarak kullanılır (ED 36b

etig: Schmuck || düzen, süs. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

etig "düzen, süs", ED'de *etig* olarak verilen sözcük, *et-* "etmek" eyleminden türemiş bir addır (ED 50a).

frişti: Angel || melek. — Kaynak: ***Hochz 10, 17 < Sogd.***

Tr. *ferişte, (ağ.) ø*; **YUyg.** *päriştä* UHL 349; **Öz.** *färiştä* ÖTS_M 162;

SUyg. *ø*; **Tuv.** ø; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

frişti < Soğd. "melek", Özbekçe *färiştä* Farsçadan, Eski Türkçe *frişte* ise Soğdcadan gelir.

hoş: gut, angenehm || hoş. — Kaynak: ***LAT < Far. ẖoş***.

Tr. *hoş, (ağ.) ø*; **YUyg.** *xuş* YUTS 169; **Öz.** *xuş* ÖTG 7; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

hoş < Far. *ẖoş* "hoş"

hu: Natur || huy, tabiat. — Kaynak: ***LAT < Far. ẖū***.

Tr. *huy, (ağ.) ø*; **YUyg.** *huy* YUTS 170; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

hu < Far. *ẖū* "huy, tabiat"

hua: Blume || çiçek. — Kaynak: ***MängiB 24 < Çin.*** 花 *hua*.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

hua < Çin. *hua* "çiçek"

huaçan: gemusterter Filz || desenli keçe. — Kaynak: ***SUK <*** Çin. 花氈.

Tr. *ø, (ağ.) ø, (ağ.)*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** ø; **Yak.** *ø*

huaçan < Çin. 花氈 *hua zhan* "desenli keçe"

ı: Holz || ağaç. — Kaynak: ***Hochz 24***. ***ı. ıgaç* "ağaç"**

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ı "ağaç" bkz. *yı*. Sözcük, genellikle "bitki" olarak çevrilir; fakat bitki ve ağaç arası bir şey kastedilir muhtemelen "çalı, çalılık" gibi bir şeydir (ED 1b).

ıd-: schicken; Hilfsverb || göndermek, yollamak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** krş. *ıdıt-, ızıt-, ezit-, ızıt-* MÖ 2 < *ız-ıt*; **Tuv.** *ıt-* TDBUÜ 34; **Hak.** *ıs-* HE 99; **Alt.** *iy-* ATS 90; **Yak.** *ıt-* TSa. 99

ıd- “göndermek, yollamak”, Sözcük, bu temel anlamının yanı sıra “serbest bırakmak, gitmesine izin vermek” gibi anlamlara da sahiptir. Sözcük, Eski Türkçede *-u- / -ü-* ulacı ile birlikte yardımcı bir eylem olarak kullanılmıştır. Daha sonraki dönemlerde ise birleşik bir eylem olan *ıd-u ber-* biçiminden *ibar-*, *eber-*, *ever-, yebär-*, *yibär-* gibi şekiller ortaya çıkmıştır. Sözcüğün gerileyici benzeşme yolu ile *ıs(s)ar* ve *ıt(t)ı* gibi biçimleri de görülür (ED 37a).

ıdış: (?) Tilgung || sönme. — Kaynak: ***SUK***

Tr. *ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ıdış “sönme”, SUK metninde geçen bu kelimeye soru işareti konarak “sönme” anlamı verilmiştir. ED ve OTWF’de yer verilmeyen bu sözcük, *ıd-* “göndermek” eyleminden türemiş olabilir.

ıduḳ: heilig || kutsal, mukaddes. — Kaynak: ***MängiB 9***

Tr. *ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ızık ~ yuzuk ~ yüzük* Malov 43; **Tuv.** *ıdık* TT 85; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ıtık* TSa. 172

ıduḳ “kutsal, mukaddes”, *ıd-* “göndermek” eyleminden türemiş olan sözcüğün temel anlamı “gönderme (Tanrıya adak gönderme)” olup daha sonra “kutsal, mukaddes” anlamını kazanmıştır. Bugün Türk dillerinde *ıyık*, *ızık*, *ıtık* gibi biçimlerle yaşar (ED 46a).

ıduḳḳut: heilige Majestät (Titel der uigurischen Könige) || kutsal hükümdar, rütbe, unvan. — Kaynak: ***SUK***

Tr. *ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ıduḳḳut “rütbe, unvan”, Cümlede genelde *ıduḳ ḳut* şeklinde geçen sözcük “Tanrının gönderdiği, mukaddes” anlamındadır; fakat bazı kabileler tarafından hükümdar unvanı olarak kullanılmıştır (ED 46a).

ıġaç: Holz || ağaç. — Kaynak: ***SUK, LAT***.

Tr. *ağaç, (ağ.) āç* DS 55; **YUyg.** *yaġaç* YUTS 454; **Öz.** *yåğåç* ÖTS_M 54; **SUyg.** *yığaş* MÖ 2; **Tuv.** *ıyaş* TT 88; **Hak.** *aġas* HE 10; **Alt.** *agaş* ATS 21; **Yak.** *ø*

ıġaç “ağaç”. Temel anlamı “ağaç” olan sözcük, Uygurcada daha çok *ı ıgaç*

"ağaç" ikilemesi ile görülür. Daha sonra "odun, ağaç, ağaç parçası" için de kullanılmıştır. 11. yüzyıla doğru sözcüğün bir yer ölçü birimi (fersah) olarak kullanıldığı görülür. (ED 79b). Sözcük Türk dillerinin bir kısmında önseste *y*-türemesi ile kullanılır.[46]

ınça: so || böyle, bu suretle. — Kaynak: ***Hochz 29***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ınça* TT 86; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ınça "böyle, bu suretle", Clauson, sözcüğü *ança* maddesi altında verir. III. kişi adılının eşitlik hali olan sözcük, "bunca, bu kadar" anlamındadır; fakat Eski Türkçede daha çok "böylece, bu suretle" anlamı ile kullanılmıştır. Genellikle *inçä* olarak yazıçevrimi yapılan sözcük, zaman zaman *ınça* biçiminde de görülür (ED 172b).

ıŋaru: seit, von..... || ileri, -den doğru, başka. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *nari* ÖRL 280; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** krş. *aŋaa* TT 8; **Hak.** krş. *aar* HE 22; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ıŋaru "ileri, -den doğru, öte, sonra", Sözcük, III. kişi adılının yön gösterme eki almış şeklidir ve *aŋaru*, *ınaru* gibi biçimlerinde de görülür. Eski Türkçede bir ilgeç olarak kullanılan sözcük *ınaru* biçiminde de görülmüştür, Türk dillerinin bir kısmında da değişik biçimleri ile varlığını sürdürmektedir (ED 190a).

ıra-: sich entfernen || uzaklaşmak. — Kaynak: ***EUN 34***.

Tr. *ø, (ağ.) ıra-* DS 2481; **YUyg.** krş. *yirak* UHL 601; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** krş. *ırak* ESTY 286 (Cilt 1); **Hak.** *ıra-* HakRS 331; **Alt.** *ıraa-* ATS 88; **Yak.** krş. *ıraat-* "uzaklaşmak" YakRS 528

ıra- "uzaklaşmak", *ıra-* "uzaklaşmak; yakınlaşmamak" anlamına gelen sözcük Kaşgari'de önseste *y*-türemesi ile *yıra-* biçiminde görülür (ED 198a).

ırab: Gott || Tanrı, Rab. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *rab, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ırab "Tanrı, Rab"

ırlaṣtur-: gemeinsam singen || karşılıklı şarkı söylemek. — Kaynak: ***E1***.

---

[46] TEKİN, Talat, "Türk Dillerinde Önseste *y*- Türemesi", *TDA*, Cilt 4 Ankara 1994, s. 51-66

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** krş. *ırlaş-* TT 87; **Hak.** krş. *ırlas-* HE 98; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ırlaştur- "karşılıklı şarkı söylemek", ED'de *ırlaştur-* maddesi yoktur. *ırla-* "şarkı söylemek" sözcüğüne yer veren Clauson sözcüğün önseste *y-* türemesi ile yaşadığını ifade eder (ED 230a). Sözcük, *ır* "şarkı" adından *+la-* eki ile türemiş ve üzerine iştaş çatı eki *-ş-* ile ettirgen çatı eki *-tur-*'u almıştır.

ıt: Hund || köpek, it. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *it, (ağ.) ø*; **YUyg.** *işt, it* YUTS 180; **Öz.** *it* ÖTS_M 60; **SUyg.** *ışt* CDT 93; **Tuv.** *ıt* TT 87; **Hak.** *ø*; **Alt.** *iyt* ATS 91; **Yak.** *ıt* TSa. 166

ıt "köpek, it", Genel olarak adi bir niteliği akla getiren *ıt* sözcüğü "köpek, it" anlamının yanında tıbbi olarak da hastalık adlarında geçmektedir, *it dirseği* "gözdeki it dirseği (hastalık adı)" (ED 34a).

iç: iş+tin i. taştın bol- Inneres / fliehen || dış karşıtı, iç / kaçmak, firar etmek. — Kaynak: ***SUK , MängiB 13, SUK < iç+tin***.

Tr. *iç ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *iç* YUTS 171 *ø*; **Öz.** *iç* ÖTS_M 60 *ø*; **SUyg.** *iç, iş, ış* MÖ 3 *ø*; **Tuv.** krş. *ijin* TT 89 *ijin+i > işti ø*; **Hak.** krş. *ĭstĭ* HE 113, *ijin+i > işti > isti ø*; **Alt.** *iç* ATS 89 *ø*; **Yak.** *is* TSa. 121 *ø*

iç "dış karşıtı, iç" (TDS_Li 655). *iç* sözcüğü birtakım özel çağrışımlar kazanmıştır: İnsan vücudunun içi, içerisi; evin içi, gizli gibi. (ED 17a). Tarama kapsamı içerisine aldığımız Türk dilleri içerisinde fonetik bazı değişikliklerle yaşadığı görülür.

iştin taştın bol- "kaçmak, firar etmek" (krş. *bar yoḳ bol-*) . *taştın*'daki *-ş-* etkisi ile deyim içindeki *içtin* sözcüğü gerileyici benzeşme ile *iştin* olmuştur.

iç-: trinken || içmek. — Kaynak: ***Hochz 26***.

Tr. *iç-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *iç-* YUTS 172; **Öz.** *iç-* ÖTS_M 60; **SUyg.** *iş-* MÖ 2; **Tuv.** *iş-* TT 90; **Hak.** *is-* HE 113; **Alt.** *iç-* ATS 89; **Yak.** *is-* TSa. 121

iç- "içmek", Temel anlamı "içmek" olan sözcüğün aynı zamanda "emmek

(gözenekli nesnelerin yüzeyinin emilmesi)" anlamına da sahip olduğu görülür (ED 19a).

içgäri: innerer || iç yan, içeri. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *içeri, (ağ.) ø*; **YUyg.** *içkiri* YUTS 172; **Öz.** *içkäri* ÖTS_M 61; **SUyg.** *ışġır* CDT 91*, işker* TDS_Li 663; **Tuv.** *işkeer* TT 101; **Hak.** *ĭsker* HE 113; **Alt.** *içkeri* ATS 89; **Yak.** krş. *ihirce* TSa. 121

içgäri "iç yan, içeri" (TDS_Li 662). *iç* "iç" adının yön gösterme eki almış şeklidir ve zarf olarak kullanılır. Oğuz grubu dillerde *-g-* düşerken diğer Türk dillerinin çoğunda *-g-'*nin korunduğu ve ötümsüzleştiği görülür (ED 25b).

içi: älterer Bruder || ağabey. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) eci* DS 1660; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** ø; **Yak.** *ø*

içi "ağabey", Clauson sözcüğü *-e-* ile verir. "Bir kişinin babasından daha küçük, kendisinden daha yaşlı yakın erkek akrabası" anlamına gelen sözcük, hem "(küçük) amca" hem de "büyük ağabey" anlamını taşır. Sözcüğün daha sonra "amca" anlamı kaybolmuştur. Orta Türkçe döneminde ise Moğolcadan ödünçleme olan *ağa* "ağabey" sözcüğü kullanılmıştır (ED 20a).

içrä: interner || içte, içeride. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *içre, (ağ.) ø*; **YUyg.** *içrä* TDS_Li 236; **Öz.** *içrä* ÖTG 78; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

içrä "içte, içeride" (TDS_Li 234). *iç* "iç" adının yön gösterme eki *+rA* ekini almış şekli olan bu sözcük hem zarf hem de bir edat olarak kullanılır (ED 30a)

içür-: trinkenlassen, zu trinken geben || içirmek. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *içir-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *içür-* YUTS 172; **Öz.** *içir-* ÖTG 68; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ĭçĭr-* HE 114; **Alt.** *içir-* ATS 89; **Yak.** *ø*

içür- "içirmek", *iç-* "içmek" eyleminin ettirgen çatısıdır (ED 30a).

idi: bkz. *igä* || — Kaynak: ***MängiB 2***

idi (~edi) "Tanrı, hazret, efendi", Temel anlamı "sahip, efendi" olan sözcük, İslami metinlerde daha çok "Tanrı" anlamı ile kullanılır. *igä*, *iyä*

sözcüklerinin eski biçimi olan bu sözcük, Moğolcada ise Türkçe bir ödünçleme gibi gözüken *äcä(n)* sözcüğü ile eşanlamlıdır (ED 41a).

idi: sehr || çok. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** ø; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

idi "çok", Bir zarf olarak kullanılan bu sözcük, temelde olumsuz fiilleri, ifadeleri ve anlamları nitelemek için kullanılır; fakat daha sonra sıfatları da "çok, oldukça" anlamı ile nitelediği görülür. Karahanlı Türkçesinde de yerini *iŋen* sözcüğüne bırakır (ED 41b)

idiş: Gefäß || kap kacak, çömlek. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *idiş* OUL 105; **Öz.** *idiş* ÖTS_M 55; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *idiş* TT 88; **Hak.** *ǐdǐş* HE 110; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

idiş "kap kacak, çömlek", Sözcük bu anlamı ile Türk dillerinin bazısında yaşamaktadır (ED 72a). Sözcüğün *d* > *y* gelişmesi ile kimi dillerdeki biçiminin **iyiş* olması beklenirken karşımıza *idiş* şekli çıkar; bu örneği "edebî" bir eskicillik sayabiliriz, benzer örnek için krş. YUyg. *pädäz* ~ ET *bädiz*.

ig: Krankheit || hastalık. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) iğ* DS 2508; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** ø; **Yak.** *ø*

ig "hastalık", Sözcük genellikle ikilemeler içerisinde "hastalık" anlamı ile görülür: *ig agrıg*, *ig toga*, *ig käm*, *ig ada* gibi (ED 98b).

igä: Besitzer || sahip. — Kaynak: ***Hochz* 11**.

Tr. *iye, (ağ.) iye* DS 2573; **YUyg.** *ige* YUTS 172; **Öz.** *egä* ÖTS_M 183; **SUyg.** krş. *eydi* "sahip" TDBUÜ 181; **Tuv.** *ee* TT 66; **Hak.** *ee* HE 59; **Alt.** *ee* ATS 80; **Yak.** *iççi* "sahip" TDBUÜ 181

igä "sahip", *idi* "sahip, efendi" sözcüğünün ikincil bir biçimidir (ED 101a).

igälä-, igil-: verwalten, besitzen, beherrschen || sahip olmak, yönetmek, idare etmek. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *egällä-* ÖTS_M 183; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *eele-* TT 66; **Hak.** *ø*; **Alt.** *eele-* ATS 80; **Yak.** *ø*

igälä- "idare etmek, kontrol etmek", *igä* "sahip, efendi" adından *+lA-* eki ile türemiş olan sözcük, "bakmak, korumak, muhafaza etmek" gibi anlamlara sahiptir. Sözcük UW'de *egilä-* (UW 233) şeklinde yer alır. Marcel Erdal, sözcüğün *edi-lä-* eylemi ile eşanlamlı olmadığını ifade eder (OTWF 437).

igit-: aufziehen || beslemek. — Kaynak: ***E1, 2***; .

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *iit-* "beslemek" TSa. 32

igit- "beslemek", "beslemek (bir hayvanı veya bireyi)" anlamına gelen sözcük, daha sonra *ägit-* "eğitmek" şeklinde yanlış bir kullanımla Türkiye Türkçesinde görülür (ED 103b). *igit-*[47] "beslemek" sözcüğünün Vambery'in Kutadgu Bilig çevirisine dayanarak Dil devrimi döneminde "beslemek, yetiştirmek" anlamından haraketle "terbiye etmek" anlamının da anlaşılması sonucunda *eğitim* sözcüğü türetilmiştir.[48]

iglä-: krank werden || hastalanmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) iğle-* DS 2511; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** ø; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

iglä- "hastalanmak", *ig* "hasta" adından *+lA-* eki ile türemiş olan sözcük, eğer hastalık belirtiliyorsa o zaman cümlede yönelme ile kullanılır (ED 107a).

igsiz: ohne Krankheit || sağlam, hastalıksız. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

igsiz "sağlam, hastalıksız", *ig* "hastalık" adının yokluk bildiren *+sIz* ekini almış şeklidir (ED 116b).

ikägü, ikigü: beide || ikisi birlikte. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *eköö* OR 190; **Yak.** *ø*

ikägü "ikisi birlikte", ED'de **ekkägü* olarak verilmiş olan sözcüğün *ekki*

---

47 LAUT, Jens Peter, "Die Uigurismen im Tarama Dergisi", *Bahşı Ögdisi, Festchrift für Klaus Röhrborn anläßlich seines 60. Geburtstags, 60. Doğum Yılı Dolayısıyla Klaus Röhrborn Armağanı,* Yay. J. P. Laut, & M. Ölmez Freiburg –İstanbul 1998, s. 208

48 RÖHRBORN, Klaus, *Interlinguale Angleichung der Lexik, Aspekte der Europäisierung des türkeitürkischen Wortschatzes*, Göttingen 2003, s.193

rakamının birliktelik hali olduğu belirtilmiştir (ED 105b).

iki: zwei || iki. — Kaynak: ***SUK, LAT***.

Tr. *iki, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ikki* YUTS 173; **Öz.** *ikki* ÖTS_M 56; **SUyg.** *şigı* CDT 87; **Tuv.** krş. *iyi* TT 91; **Hak.** *ĭkĭ* HE 111; **Alt.** *eki* ATS 80; **Yak.** *ikki* YakRS 144

iki "iki", ED'de sözcüğün *ekki* sayısının ikincil bir biçimi olduğu ve sözcüğün orijinal biçiminin *-kk-* ile olduğu belirtilir (ED 101a).

ikilik: zweifach || ikilik. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ikilik, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ikkilik* YUTS 174; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ekilik* ATS 81; **Yak.** *ø*

ikilik "ikilik", *iki* "iki" sayısının addan ad yapan *+lIk* ekini almış şeklidir.

ikinti: zweiter || iki sayısının sıra sayı sıfatı, ikinci. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ikindi (öğle ile akşam arasındaki süre), (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *ikkinçi* YUTS 174; **Öz.** krş. *ikkinçi* ÖTG 39; **SUyg.** krş. *işkendce, işkendci* Malov 33; **Tuv.** *ø*; **Hak.** krş. *ĭkĭnçĭ* HakRS 67; **Alt.** krş. *ekinçi* ATS 81; **Yak.** krş. *ikkis* TSa. 124

ikinti "ikinci", ED'de **ekinti* şeklinde verilen sözcüğün *ekki* sözcüğünün sıra sayı şekli olduğu ve *+nti* ekinin kaynağının büyük bir ihtimalle de *+nç* olduğu belirtilir. Temel anlamı "ikinci" olan sözcük, daha dar anlamları ile "günün ikinci yarısı; öğleden sonra duası" anlamındadır. Bugün Türk dillerinde "ikinci" anlamı ile yaşar (ED 111)b.

ikindiay: zweiter Monat || ikinci ay. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ikinci ay, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** ø; **Yak.** *ø*

ikindiay "ikinci ay", *ikindi* "ikinci" ve *ay* "ay" sözcüklerinden oluşmuş birleşik bir kelimedir.

→ikirär, ikrär: jeder von uns beiden, beide || iki sayısının üleştirme sıfatı, ikişer. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. krş. *ikişer, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ikirär "ikişer", ED'de **ekkirer* adı altında verilen sözcük, *ekki* "iki" sayısının üleştirme biçimidir (ED 115b).

il: bkz. *el* || — Kaynak: ***E1, SUK, Hochz* 27**

il-: festalten, wegnehmen || iliştirmek, bağlamak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *il-, (ağ.) il-* DS 2532; **YUyg.** krş. *ilin-* "ilişmek" YUTS 184; **Öz.** *il-* ÖTS_M 57; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *il-* TT 89; **Hak.** *ĭl-* HE 111; **Alt.** *il-* ATS 89; **Yak.** *iil-* TDBUÜ 9

il- "iliştirmek, bağlamak", "tutmak, yakalamak (bir şeyi elle veya kancayla)" anlamının yanı sıra daha sonra daha çok "asmak, iliştirmek" anlamı ile günümüz dillerinde görülmüştür (ED 125b).

ilçi: bkz. *elçi* || — Kaynak: ***SUK***

ilig bkz. *elig* || — Kaynak: ***LAT***

inç : bkz. *enç* || — Kaynak: ***E1***

inçgä: fein; genau || ince. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ince, (ağ.) ø*; **YUyg.** *iŋiçkä, yincige* ESTY 300 (Cilt I); **Öz.** *ingiçke* ÖTS_M 57; **SUyg.** krş. *şigi* CDT 90; **Tuv.** krş. *çiŋe* TT 43; **Hak.** *niske* HakRS 118; **Alt.** krş. *çiçke* TAS 16; **Yak.** *ø*

inçgä "ince", *inçgä* "ince" sözcüğünün *yinçgä* sözcüğünün ikincil bir biçimi olduğunu ifade eden Clauson, **yinç-* eyleminden gelebileceğini ifade eder ve "ince, zarif" gibi soyut anlamlar taşıdığını da belirtir (ED 945a). Sözcük, Özbekçede bir *g* ve *i* türemesi ile *ingiçkä* şeklinde görülür.

inçip: nun, aber || böyle, bu suretle. — Kaynak: ***E1,* 2**.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

inçip "böyle, bu suretle"

ini: jüngerer Bruder || küçük kardeş. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. *ini, (ağ.) ini* DS 2543; **YUyg.** *ini* YUTS 176; **Öz.** *ini* ÖTS_M 58; **SUyg.** *eni~ ını ~ ini* Malov 32; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ine* ATS 90; **Yak.** *ini* TSa. 144

ini "küçük (erkek) kardeş" (bkz. TDAA_Li 154)

ingäk: Kuh || inek. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *inek, (ağ.) ø*; **YUyg.** *inek* CDT 90; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *enek* Malov 25; **Tuv.** *inek* TT 90; **Hak.** *ĭnek* HE 112; **Alt.** *inek* ATS 90; **Yak.** *ınax* TSa. 129

ingäk "inek", *inäk* sözcüğünün *ingäk* sözcüğünün ikincil bir biçimi olduğunu ifade eden Clauson, sözcüğü *n *in* adından (ED 183b) gelebileceği görüşünü oldukça farazi görmektedir. Sözcük bugün pek çok Türk dilinde *inäk* şeklindedir.

irkäç: junger Ziegenbock || teke, erkek keçi. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) irkeç* DS 2552; **YUyg.** *irk* OUL 105; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

irkäç "erkek keçi, teke", ED'de *ärkäç* olarak verilen sözcük bugün ağızlarda *irkäç* ve Oğuz grubunun bazı dillerde *ärkäç* şeklinde görülür (ED 223b).

irmägürmäk: Faulenzen || tembellik, tembel olma. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

irmägürmäk "tembellik, tembel olma", ED'de *ermegür-* olarak geçen sözcük *ermegü* "tembel" adından *+r-* eki ile türemiş ve isim fiil eki almış bir sözcüktür (ED 232a). E1 metninde ise sözcük, *i-* ile *irmägürmäk* şeklinde görülür.

irt, ird: eine Art Steuer || bir vergi çeşidi. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

irt "bir vergi çeşidi", ED'de ünlünün belirsiz olduğu belirtilirken *e-* ile verilmiştir. Uygurcada sözcük cümlede genellikle *ert bert* ikilemesi ile kullanılır; hukuk metinlerinde "vergi, mecburi olarak toplanan para" anlamı ile geçer (ED 201).

irtä: bkz. *ertä* || — Kaynak: ***E1, EUN 2***

isin: bkz. *äsin* || — Kaynak: ***E1***.

isindilig: bkz. *äsindilig* || — Kaynak: ***E1***

istä-, isdä-, izdä-, ist-, izd-: fordern, zur Rede stellen || istek duymak, istemek. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *iste-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *izde-* "aramak" YUTS 181; **Öz.** *istä-* ÖTS_M 59; **SUyg.** *iste-* "rüya görmek" Malov 32; **Tuv.** *iste-* TT 90; **Hak.** *ĭste-* HE 113; **Alt.** *iste-* ATS 90; **Yak.** *ø*

istä- “istemek”, *istä-* sözcüğü *izdä-* sözcüğünün ikincil bir biçimidir ve *iz* “iz” adından *+dA-* eki ile türemiştir. Bugün Türk dillerinde sözcük *izdä-*, *istä-*, *irdä-* şeklinde yaşar (ED 243a). krş. Yak. *irdee-* TSa. 19

iş: Tat, Sache, Arbeit || iş. — Kaynak: **E1, *SUK***.

Tr. *iş, (ağ.)* ø; **YUyg.** *iş* YUTS 179; **Öz.** *iş* ÖTS_M 61; **SUyg.** *ıs* CDT 93; **Tuv.** *iş* TT 90; **Hak.** ø; **Alt.** *iş* ATS 90; **Yak.** ø

iş “iş”, Temel anlamı “iş” olan sözcük daha sonra “yapılmış bir şey, bir eylem, iş” anlamlarını kazanır. Kaşgari’de *iş* şeklinde görülen sözcük, bugün Türk dillerinin çoğunda *iş* şeklinde görülür (ED 253b).

iş: bkz. *eş* || — Kaynak: ***Hochz 23, MängiB 19***

işgirti: Brokat || diba denilen ipekli bir kumaş. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. ø, *(ağ.)* ø; **YUyg.** ø; **Öz.** ø; **SUyg.** ø; **Tuv.** ø; **Hak.** ø; **Alt.** ø; **Yak.** ø

işgirti “diba denilen ipekli bir kumaş”, ED’de *eşgürti* olarak verilen telaffuzu belirsiz ve ödünçleme olan bu sözcük, bazen *-r-’si* düşmüş olarak *eşgüti* biçimi ile görülmüştür (ED 261a).

işi: bkz. *eşi* || — Kaynak: ***SUK***

işiç: bkz. *eşiç* || — Kaynak: ***SUK***

işik: bkz. *eşik* || — Kaynak: ***MängiB 11***

işlät-, işläṭ-: arbeiten lassen || çalıştırmak, işletmek. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *işlet-, (ağ.)* ø; **YUyg.** *işlet-* CDT 94; **Öz.** *işlät-* ÖTS_M 61; **SUyg.** ø; **Tuv.** ø; **Hak.** ø; **Alt.** *iştet-* ATS 90; **Yak.** ø

işlät- “çalıştırmak, işletmek”, *iş+lä-* “işlemek, çalışmak” eyleminin ettirgeni çatı eki almış şeklidir (ED 263a).

iştin: bkz. *içtin* || — Kaynak: ***SUK***

itig: bkz. *etig* || — Kaynak: ***SUK***

itil-: gestoßen werden || itilmek, itilmiş olmak. — Kaynak: ***EUN 35***.

Tr. *itil-, (ağ.) itil-* “defolmak” DS 2568; **YUyg.** ø; **Öz.** ø; **SUyg.** ø; **Tuv.** ø; **Hak.** ø; **Alt.** ø; **Yak.** ø

iṭil- “itilmiş olmak”, *it-* “itmek” eyleminin edilgeni olan sözcük “itilmek”

anlamındadır (ED 56b).

itük: Verlust, verlustig || kayıp, zarar. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *yitik, (ağ.) itik* DS 2568; **YUyg.** krş. *yüt-* "kaybolmak" UHL 620; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** krş. *çit-* TT 63; **Hak.** *çidig* RusHS 647; **Alt.** *ø*; **Yak.** *sütük* Pek. 2419

itük "kayıp, zarar", SUK metninde karşımıza *itük* olarak çıkan sözcüğün asıl biçimi *yitük* "yitik, kayıp" şeklindedir (ED 889a).

iyinçsiz: unbedrückt || baskısız. — Kaynak: ***EUN 69***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

iyinçsiz "baskısız, zulümsüz", *iy-inç* "baskı" (ED 274b)[49] adından türemiş olan kelime genellikle *basınçsız* sözcüğü ile birlikte kullanılır (OTWF 282).

iẓlä- = istä-: bkz. *istä-* || — Kaynak: ***SUK***

ḳa: Familie || aile. — Kaynak: ***SUK < Çin.*** 家 *jia*.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ha* "ağabey" TT 73; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳa < Çin. < ? "aile, arkadaş" (bkz. TDAA_Li 46). Çinceden ödünçleme olan sözcük, cümlede yalnızca *ḳadaş* sözcüğü ile *ḳa ḳadaş* şeklinde görülür (ED 578a).

ḳaç: wieviele, einige || ne kadar, kaç, birkaç. — Kaynak: ***E1, SUK, LAT***.

Tr. *kaç, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *kaş* ESTY 340 (Cilt V); **Tuv.** *kaş* TT 96; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *xas* TSa. 137

ḳaç "ne kadar, kaç", "ne kadar, kaç" anlamları ile soru zamiri olarak kullanılan sözcük, bazen "birkaç, belirli sayıda" anlamları ile de kullanılır. Etimolojisi çok eski bir sözcük olan *ḳañu* ile ilgilidir (ED 589b).

ḳaç-: fliehen || kaçmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *kaç-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *kaç-* YUTS 215; **Öz.** *ḳåç-* ÖTS_M 212; **SUyg.** *ø*;

[49] ED'de sözcük *ıyınç* şeklinde verilmiştir (ED 274b)

Tuv. ø; **Hak.** *ḫas-* HE 79; **Alt.** *kaç-* ATS 92; **Yak.** *ø*

ḳaç- "kaçmak", Sözcük, *täz-* fiili ile eşanlamlıdır (ED 589b).

ḳaçan: wenn || ne zaman, ne vakit. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) kaçan* DS 2586; **YUyg.** *ḳaçan* YUTS 214; **Öz.** *ḳaçån* ÖTS_M 205; **SUyg.** *ḳahcan* CDT 391; **Tuv.** *kajan* RusTuvS 214; **Hak.** *ḫacan* HE 82; **Alt.** *kaçan* ATS 93; **Yak.** *xahan* RusYakS 229

ḳaçan "ne zaman, ne vakit", Bir zarf olarak hem soru ifade eden hem de zaman bildiren bu sözcüğün morfolojisi *ḳaç* ve *ḳañu* sözcükleri ile ilgilidir (ED 592a).

ḳaçma: entfliehen, entflohen || kaçan, kaçar, kaçmış. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *kaçma, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳaçma "kaçan, kaçar", *ḳaç-* "kaçmak" eyleminden *-mA* eki türemiş sözcüğün LAT'de bir ortaç gibi kullanıldığı görülür.

ḳadam: Fuß || ayak, adım. — Kaynak: ***LAT < Ar. ḳ. ur-*** "**yapmaya girişmek"**.

Tr. *kadem*, (ağ.) ø; **YUyg.** *ḳedem* YUTS 229; **Öz.** *ḳadäm* ÖTS_M 200; **SUyg.** ø; **Tuv.** ø; **Hak.** ø; **Alt.** ø; **Yak.** ø

ḳadam < Ar. *ḳadem* "ayak, adım"

ḳadaş: Verwandter, Familienangehöriger || akraba, aile efradı. — Kaynak: ***E1, Hochz 23***.

Tr. krş. *kardeş, (ağ.) kadaş* DS 2587; **YUyg.** *kayaş* "arkadaş" TDAA_Li 47; **Öz.** krş. *ḳarindåş* ÖTS_M 204; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *kadaş* ESTY 157 (Cilt VI); **Hak.** *ø*; **Alt.** krş. *karındaş* "kardeş" ATS 98; **Yak.** *ø*

ḳadaş "aile efradı, akraba" (bkz. TDAA_Li 46). Clauson sözcüğün *ḳa* "aile, arkadaş" adının birliktelik biçimi olduğunu ifade eder. Sözcük tam anlamı ile "aynı ailenin üyesi, erkek akraba" anlamındadır, bazen daha belirsiz olarak "komşu, arkadaş" anlamları ile de kullanılır (ED 607a). Bazı dillerde görülen *ḳarındaş* "kardeş" sözcüğü ile *ḳadaş* farklı köktendir; tek benzer nokta aldıkları ektir.

ḳaḍın: Verschwägerter || kayın (peder). — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *kayın, (ağ.) kayın* DS 2700; **YUyg.** *ḳéyin* "kayınbirader" YUTS 233; **Öz.** *ḳayın* ÖTS_E 303; **SUyg.** *kazın* TDAA_Li 68; **Tuv.** krş. *kat* "kaynata" TDAA_Li 68; **Hak.** *ḫazın* "sıhri akrabalar" TDAA_Li 68; **Alt.** *kayın* ATS 101;

Yak. krş. *kılın* “kaynata” TDAA_Li 68

ḳaḍın “kayın (peder)”, Evlilik ile ilgili bir terim olan *ḳaḍın* özel anlamı ile “kayın peder” olarak daha sonra ise daha genel olarak kullanılmıştır (ED 602). Li’ye göre Tuvacadaki *kat*, ET *kadın* sözcüğünün iyelik ekli biçiminden ortaya çıkmıştır *kadın+ı* > **kadnı* > *kattı* gelişimi ile (TDAA_Li 68).

ḳadıŋ: Gefäß || kap kacak, kap. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *kayın* (ağacı)*, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ḳeyin* ESTY 213 (Cilt V); **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *hadıŋ* “kayın ağacı” TT 73; **Hak.** *ḫazın* “kayın ağacı” HE 9; **Alt.** *kayıŋ* “ağaç” ATS 102; **Yak.** *hatıŋ* ESTY 213 (Cilt V)

ḳadıŋ “kap kacak, kap”, Temel anlamı “huş ağacı, Betula” olan sözcük “huş ağacının kabuğundan yapılmış kap kacak” anlamı ile de kullanılmıştır (ED 602b). Yeni Uygurcada normalde sözcüğün *ŋ* yaşaması beklenirken Sevortyan’da *keyin* “çalılık” sözcüğüne rastlanmaktadır (ESTY 213 Cilt V).

ḳadır: Wert || kıymet, değer. — Kaynak: ***LAT < Ar. ḳadr***.

Tr. *kadir, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ḳedir* YUTS 230; **Öz.** *ḳadr* ÖTS_M 200; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳadır < Ar. *ḳadr* “kıymet, değer”

ḳaġuş-: wiedervereinen || kavuşmak. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *kavuş-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ḳavuş-* YUTS 227; **Öz.** *ḳåvuş-* ÖTS_M 209; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳaġuş- “kavuşmak”, Clauson, sözcüğün **ḳav-* eyleminden iştaş çatı eki ile türediğini ve Uygurcada genellikle dar düz ünlü ile *ḳavış-* Karahanlı Türkçesinde ise yuvarlak ünlülü *ḳavuş-* biçimiyle kullanıldığını ifade eder (ED 588a).

ḳal-: bleiben || kalmak. — Kaynak: ***E2, SUK, LAT, EUN 85***.

Tr. *kal-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ḳal-* YUTS 217; **Öz.** *ḳal-* ÖTS_M 210; **SUyg.** *ḳal-* CDT 387; **Tuv.** *kal-* TT 94; **Hak.** *kal-* ŞS 40; **Alt.** *kal-* ATS 94; **Yak.** *xaal-* TSa. 140

ḳal- “kalmak”, Temel anlamı “kalmak, durmak” olan sözcüğün yan anlamları da “yalnız kalmak; durmak, duraklamak, gerisinde kalmak, eskimiş

olmak" olarak görülür (ED 615b).

ḳalam: Stift || kalem. — Kaynak: ***LAT < Ar ḳalam***.

Tr. *kalem, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ḳelem* YUTS 230; **Öz.** *ḳaläm* ÖTS_M 202; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** ø; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳalam < Ar. *ḳalam* "kalem"

ḳalan: qalan-Steuer || kalan vergisi (vergi çeşidi) — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *kalan* ATS 94; **Yak.** *ø*

ḳalan "bir vergi çeşidi", Toprak rejimi ile ilgili vergilerden biri olan *ḳalan*, özellikle arazi ve toprak işleten kişilerin vermekle yükümlü oldukları en önemli vergilerden biridir.[50]

ḳalançı: qalan-Steuereinnehmer || qalan vergisini toplayan kişi. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *kalançı* ATS 94; **Yak.** *ø*

ḳalançı "qalan vergisini toplayan kişi", *ḳalan* vergisini ödemekle yükümlü toprak işletmecileri *ḳalançı* olarak adlandırılmıştır.[51]

ḳalın: dick || kalın. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *kalın, (ağ.) galın* DS 1901; **YUyg.** *ḳélin* YUTS 232; **Öz.** *ḳalin* ÖTS_M 202; **SUyg.** *ḳalın* Malov 51; **Tuv.** *kalın* TT 101; **Hak.** *ḫalın* HE 73; **Alt.** *kalıŋ* ATS 95; **Yak.** *xalıŋ* TSa. 140

ḳalın "kalın", Clauson, "yoğun, kalın (katı bir nesne veya kalabalık için)" Tunyukuk Yazıtında geçen *ḳalın* ve *yoġun* sözcükleri arasında fark olduğunu belirtir. *ḳalın* sözcüğünün zıttı *yuyka* (yuvka), *yoġun* sözcüğünün zıttı ise *yinçgä* sözcüğüdür. Buna göre *ḳalın* "ağır" anlamında *yoġun* ise "kalın" anlamındadır. Bu anlamsal ilişki sözcüğün *ḳal-* eyleminden geldiğini doğrulamak için oldukça uzaktır (ED 622a). Bazı Güney Sibirya dillerinde sözcük *ḳalıŋ* biçiminde de tespit edilmiştir.

ḳalıŋ: Brautpreis, Brautgeld || başlık parası. — Kaynak: ***SUK***.

---

50 ÖZYETGİN, A. Melek, *Eski Türk Vergi Terimleri*, Köksav, Ankara 2004, s. 45

51 -, a. g. e, s. 45

Tr. *ø, (ağ.) galın* DS 1901; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *kalin* Eren 202; **SUyg.** *kalım* ESTY 239 (Cilt IV); **Tuv.** *hılıŋ* ESTY 239 (Cilt IV); **Hak.** *kalın* "gelin olacak kız için ödenen para" ŞS 40; **Alt.** *kalın* "gelin için yapılan ödeme" ATS 95; **Yak.** *kalıım, xalıım* Eren 202

ḳalıŋ "başlık parası", "gelinin ailesine damat tarafından ödenen para, tutar" anlamına gelen sözcük bugün bazı Türk dillerinde *-ŋ* ile değil de *-n* ile görülür (ED 622a).

ḳam: Schamane || şaman. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *kam, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *kam* Malov 52; **Tuv.** *ham* TT 74; **Hak.** *ḫam* HE 73; **Alt.** *kam* ATS 95; **Yak.** *ø*

ḳam "şaman", "büyücü, sihirbaz, kahin" anlamlarını taşımaktadır.

ḳamçı: Petsche; Rutenstrafe || kamçı. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *kamçı, (ağ.) gamçı [gamçi]* DS 1907; **YUyg.** *ḳamça* YUTS 218; **Öz.** *ḳamçi* ÖTS_M 203; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *kımçı* TT 145; **Hak.** *ḫamcı* HE 73; **Alt.** *kamçı* ATS 95; **Yak.** *ø*

ḳamçı "kamçı", *ḳam-* "vurmak" eyleminden türemiş bir ad olan sözcük *bärgä* sözcüğü ile eşanlamlıdır (ED 626a). krş. Yak. *kımnıı* "kırbaç" ESTY 248 (Cilt V)

ḳamışlayu: wie Schilf || kamış gibi. — Kaynak: ***EUN 28***.

Tr. krş. *kamış, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *ḳamuş ~ ḳomuş* ESTY 249 (Cilt V); **Öz.** krş. *kamiç* ESTY 249 (Cilt V); **SUyg.** krş. *kamış* Malov 52; **Tuv.** *ø*; **Hak.** krş. *hamıs* ESTY 249 (Cilt V); **Alt.** krş. *kamiş* ESTY 249 (Cilt V); **Yak.** krş. *xomus* TSa. 141

ḳamışlayu "kamış gibi", *ḳamış* "kamış" adından (ED 628b) +*layu* ekinden oluşmuş sözcük "kamış gibi" anlamındadır.

ḳ(a)muġ: alle || bütün, hep. — Kaynak: ***E1, LAT***.

Tr. *kamu, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *kamıġ* Malov 52; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳamuġ "bütün, hep", Clauson, sözcüğün Orta Farsçadan (*hamāg*) alınmış

bir ödünçleme olduğunu ve Farsça formun *kmġ* veya *kmaġ* şeklinde olduğunu, fakat daha sonra sözcüğün ünlüsünün dudak ünsüzü olan *m*'nin etkisi ile yuvarlaklaştığını ve *kamuġ* şeklini aldığını ifade eder, sözcüğü *kamaġ* olarak madde başı alır (ED 627a). Moğolcadan ödünçleme biçimler için krş. **Tuv.** *hamık* TuvRS 467; **Hak.** *ḫamık* HakRS 271; **Alt.** *kamık* "çok" OR 70

ḳan I: Blut || kan. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *kan, (ağ.) gan* DS 1908; **YUyg.** *ḳan* YUTS 218; **Öz.** *ḳån* ÖTS_M 210; **SUyg.** *ḳan* CDT 389; **Tuv.** *han* TT 74; **Hak.** *ḫan* HE 73; **Alt.** *kan* ATS 96; **Yak.** *xaan* TSa. 141

ḳan I "kan", Sözcük, tarama kapsamı içerisine aldığımız günümüz Türk dillerinde tespit edilmiştir (ED 629).

ḳan II: Xan (Titel) || han, hükümdar. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *han, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** krş. *haan* TT 73; **Hak.** krş. *kaan* ŞS 38; **Alt.** krş. *kaan* ATS 92; **Yak.** *ø*

ḳan II "han, hükümdar", *ḳaġan* sözcüğü ile eşanlamlı olan sözcük, daha sonra bir unvan olarak yardımcı yöneticiler için kullanılmıştır. Moğolcada da bu biçimi ile bir ödünçleme olarak yaşayan *ḳan* sözcüğü kral ve hükümdar unvanı olarak pek çok İslam ülkesinde kullanılmaktadır (ED 630a). Güney Sibirya dillerinde görülen *haan*, *kaan* biçimi *ḳaġan* sözcüğünden gelmektedir.

ḳanımlıḳ: reichlich Versehen || doymuş, doygun**.** — Kaynak: ***Hochz 7***.

Tr. krş. *kan-, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *kan-* ESTY 250 (Cilt V); **Öz.** krş. *kan-* ESTY 250 (Cilt V); **SUyg.** *ø*; **Tuv.** krş. *han-* ESTY 250 (Cilt V); **Hak.** krş. *han-* ESTY 250 (Cilt V); **Alt.** krş. *ḳandır-* RusAS 783; **Yak.** krş. *han-* Pek. 3294

ḳanımlıḳ "doymuş, doygun", *ḳan-* "kanmak" eyleminden türemiş olan sözcüğü Marcel Erdal'ın *-(X)m+lXg* olarak verdiği (OTWF 300) birleşik ekle oluşmuş olan sözcükler içerisine dahil edebiliriz.

ḳaŋ: Vater || baba. — Kaynak: ***SUK, Hochz 4, 6, MängiB 20***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳaŋ "baba" (bkz. TDAA_Li 115). *ḳaŋ* sözcüğü Karahanlı Türkçesinde

görülen *ḳaŋsık* "üvey", *kaŋdaş* "babaları bir olan" sözcüklerine rağmen yaşamamıştır (ED 630b).

ḳaŋlı: Wagen || araba, kağnı. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. krş. *kağnı, (ağ.) ganlı* DS 1914; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳaŋlı "araba, kağnı", Clauson, "kağnı, binek arabası" anlamına gelen sözcüğün aynı zamanda bir kabile adı olarak da kullanıldığını belirtir ve büyük bir ihtimalle bu kabile üyelerinin bu arabayı kullanmış olduklarını ve bundan dolayı da *ḳaŋlı* adını almış olabileceklerini ifade eder (ED 638a).

ḳap: Lederschlauch; Maßeinheit || deri tulumu, tulum; ölçü birimi, hacim ölçüsü. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *kap, (ağ.) gap, gab* DS 1912; **YUyg.** *kap* YUTS 220; **Öz.** *ḳåp* "çuval" ÖTS_M 221; **SUyg.** *kap* Malov 53; **Tuv.** *hap* TT 75; **Hak.** *ḫap* HE 75; **Alt.** *kap* ATS 97; **Yak.** krş. *ḫa* "kap kacak" TDBUÜ 40

ḳap "ölçü birimi, hacim ölçüsü (0.1 litre)" (bkz. Özyetgin 2004b s. 197). Sıvılar için kullanılan bu ölçü birimi "kösele çanta, su kabı, torba" anlamına gelen sözcük bazen daha belirsiz olarak "kap, tas" anlamı ile de kullanılmıştır (ED 578b).

ḳap-: ergreifen || tutmak, kapmak. — Kaynak: ***SUK, LAT***.

Tr. *kap-, (ağ.) gap-* DS 1917; **YUyg.** *kap-* ESTY 264 (Cilt V); **Öz.** *ḳap-* ÖTS_E 310; **SUyg.** *kap-* Malov 53; **Tuv.** *hıp-* TT 146; **Hak.** *ḫap-* HE 75; **Alt.** *kap-* ATS 97; **Yak.** *xap-* TSa. 143

ḳap- "tutmak, kapmak", Sözcük, "tutmak, yakalamak (eli, dişi vb. ile)" anlamındadır (ED 580a).

ḳapan: große gemusterte Schale || büyük desenli kase. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. krş. *kapan, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳapan "büyük desenli kase", Clauson'a göre sözcük Çinceden ödünçleme olup *ḳa* "kap, kase" ve *p'an* "tabak, sini" sözcüklerinden oluşan birleşik bir

isimdir (ED 585a).

ḳapar-: anschwellen || kabarmak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *kabar-, (ağ.) gabar- [güber-]* DS 1884; **YUyg.** *ḳabar-* YUTS 220; **Öz.** *ḳabar-* ÖTS_E 76; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *havar-* ESTY 165 (Cilt V); **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *xabar-* "sinirlenmek" YakRS 471

ḳapar- "kabarmak", *ḳap* "kap" (Clauson: kab) adından addan eylem yapan *+Ar-* eki ile türemiş olan sözcük, temel olarak "kabarcık oluşmak" anlamındadır, daha sonra "şişmek, kabarmak" anlamını kazanmıştır (ED 583b). Clauson'un Yeni Uygurcada olmadığını ifade ettiği bu sözcük, Yeni Uygurcada da saptanmıştır. *ḳāpar-* kelimesinin ilk ünlüsü uzundur (bkz. TDBUÜ 173); bu yüzden sözcük Oğuz grubu dillerinde *ḳabar-* değil *ḳapar-* olmalı. bkz. Marcel Erdal *A Grammar of Turkic* s. 66 § 2.31

ḳapıġ: Tor || kapı. — Kaynak: ***E2, SUK***.

Tr. *kapı, (ağ.) ḳapı [ḳapu]* DS 1996; **YUyg.** *ḳuvuḳ* OUL 108; **Öz.** *kapı* UHŞL 156; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳapıġ "kapı", Clauson'a göre **ḳap-* eyleminden türemiş olan sözcüğün ikinci ünlüsünün asıl biçimi *-ı-* iledir; Maniheist Uygur metinlerinde *-a-* ile görülen sözcük, daha sonra dudak ünsüzünün etkisi ile (Karahanlı Türkçesinde) *-u-* olarak görülmüştür; fakat bugün pek çok dilde sözcük yerini *eşik* sözcüğüne bırakmıştır (ED 583a).

ḳaplıġ: mit Gefäßen || kaplı. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *kaplı, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳaplıġ "kaplı", ED'de sözcüğün yalnızca bir kez geçtiği soru işareti ile belirtilirken (ED 584b) Kaşgari'de geçen sözcüğün "ana karnında çocuğun içerisinde bulunduğu torba" anlamını taşıdığı ifade edilir (DLT III, 146). Sözcüğe aynı zamanda E1 metninde de "kaplı" anlamı ile rastlamaktayız.

ḳaplıḳ: Raummaß || hacim ölçüsü. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *kaplık* "herhangi bir kap dolduracak kadar olan", (ağ.) ø; **YUyg.** ø; **Öz.** ø; **SUyg.** ø; **Tuv.** ø; **Hak.** ø; **Alt.** ø; **Yak.** ø

ḳaplıḳ “hacim ölçüsü”, ED’de yer verilmeyen sözcük, *ḳap* “ölçü birimi” adından türemiştir. SUK metninde yer alan bu sözcüğün bir ölçü birimi olduğu bellidir.

ḳaprıġ: Schaufel || kürek. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳaprıġ “kürek”, ED’de *kavrıġ* biçiminde görülen sözcüğün “değnek (falaka sopası)” anlamına geldiği ve yalnızca bir kez TT VI’da geçtiği belirtilir; fakat sözcüğe E1 metninde *kaprıġ* şeklinde “kürek” anlamı ile rastlamaktayız.

ḳar: Schnee || kar. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *kar, (ağ.) gar* DS 1917; **YUyg.** *ḳar* YUTS 221; **Öz.** *ḳår* ÖTS_M 211; **SUyg.** *ḳar* CDT 393; **Tuv.** *har* TT 75; **Hak.** *ḫar* HE 75; **Alt.** *kar* ATS 97; **Yak.** *xaar* TSa. 143

ḳar “kar”, Sözcük, tarama kapsamı içerisine aldığımız günümüz Türk dillerinde tespit edilmiştir (ED 641a).

ḳara: Schwarz || ak olmayan, kara. — Kaynak: ***SUK, LAT***.

Tr. *kara, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ḳara* YUTS 221; **Öz.** *ḳårä* ÖTS_M 211; **SUyg.** *ḳara* CDT 393; **Tuv.** *kara* TT 95; **Hak.** *ḫara* HE 76; **Alt.** *kara* ATS 97; **Yak.** *xara* TSa. 144

ḳara “kara”, Sözcük, “siyah, kara” anlamının yanı sıra anlam kötüleşmesi ile *ḳara bodun* ifadesinde olduğu gibi “cahil, sıradan halk”ı anlatmak için de kullanılır (ED 643b). Sözcük, tarama kapsamı içerisine aldığımız günümüz Türk dillerinde tespit edilmiştir.

ḳara suv: Quellwasser || memba suyu. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) karasu* DS 2653; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *karasug* TuvRS 202; **Hak.** *ḫarasug* HakRS 275; **Alt.** *karasu* ATS 97; **Yak.** *ø*

ḳara suv “memba suyu”, ED’de *ḳara* ile oluşmuş sözcük grupları içerisinde bu sözcüğe de yer verilmiştir; *ḳara* “kara” ve *suv* “su” sözcüklerinden oluşmuştur (ED 647b).

ḳarabaş: Sklave || cariye. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *karavaş, (ağ.) garavaş* DS 1921; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** ø;

Hak. *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳarabaş "cariye", Clauson, sözcüğün *ḳara* "kara" ve *baş* "baş" sözcüklerinden oluşmuş birleşik bir isim olduğunu ifade eder ve sözcüğü *ḳara* maddesinin altında verir. *ḳara* ile başlayan çeşitli adlardan biridir *ḳarabaş* (ED 647b).

ḳarar-: sich bekümmern || kararmak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *karar-, (ağ.) ḳarar-* DS 1921; **YUyg.** krş. *ḳaray-* CDT 392; **Öz.** krş. *ḳåråy-* ÖTS_E 79; **SUyg.** *Garar-* CDT 393; **Tuv.** *karar-* TT 94; **Hak.** *ø*; **Alt.** *karar-* ATS 98; **Yak.** *xaraar-* TSa. 144

ḳarar- "kararmak", *ḳara* "kara" adından addan eylem yapan +*r*- eki ile türeyen sözcük, "kararmak, siyah olmak" anlamındadır (ED 664a).

ḳarçlıḳ: etwas für Ausgaben || dağıtılacak, takdim edilecek şeyler. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳarçlıḳ "dağıtılacak, taksim edilecek şeyler"

ḳarġaşa: Streit || kavga, münakaşa. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *kargaşa, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳarġaşa "kavga, münakaşa", Sözcük, *ḳarḳa-* "lanet etmek" eyleminden *-ş* iştaşı ile *ḳarḳaş-* "birbirine lanet etmek" biçimini almış ve buradan da *-a* ile türemiştir. Sözcüğün tam anlamı ise "birbirine sövüp sayma, lanet okuma"tır (ED 658a).

ḳarı: Elle || arşın, endaze. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ḳarı* UHŞL 157; **SUyg.** *ḳarı* XYuYJ 522; **Tuv.** *kırı* TuvRS 279; **Hak.** *ø*; **Alt.** *karı* ATS 99; **Yak.** *xarı, xarıı* Pek. 3369

ḳarı "arşın, endaze", Sözcüğün **ḳar-* eyleminden türemiş olabileceğini ifade eden Clauson, temel anlamının "kolun dirsekle bilek arasındaki kısmı" olduğunu söyler; fakat sözcük daha çok bir ölçü birimi olarak kullanılmıştır. Kastedilen uzunluk ise "dirsekten parmağın ucuna kadar olan mesafe"dir (ED 644b).

ḳarıla-: nach Ellen (qarı) messen || arşınlamak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳarıla- "arşınlamak", Clauson, *ḳarı* "arşın, endaze" adından *+lA-* eki ile türemiş olan kelimenin yalnızca bir kez Kaşgari'de geçtiğini belirtir (ED 659b); fakat SUK metninde de *ḳarıla-* sözcüğüne rastlamaktayız.

ḳarın: Magen || karın, mide. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *karın, (ağ.) garın* DS 1927; **YUyg.** *ḳarin* YUTS 224; **Öz.** *karin* ÖTS_M 211; **SUyg.** *ḳarın* CDT 401; **Tuv.** *hırın* TT 79; **Hak.** *ẖarın* HE 79; **Alt.** *karın* ATS 99; **Yak.** *xarın* "işkembe" YakRS 485

ḳarın "karın", *ḳarın*, *ḳuruġsaḳ* "mide" ve *bağırsuk* "bağırsak" sözcüklerinden daha genel bir terimdir (ED 661a).

ḳarṭ: Alt || büyük, yaşı büyük, yaşlı. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *kart, (ağ.) ø*; **YUyg.** *kart* ESTY 314 (Cilt V); **Öz.** *kart* ESTY 314 (Cilt V); **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *kart* "kabuk" (ağaç) TT 96; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳart "yaşlı, büyük, yaşı büyük", Sözcüğün temel anlamı "çıban, yara, vücutta görülen şişlik"tir. Clauson'a göre *kar-* "taşmak" eyleminden türemiş olabilen bu sözcük daha sonra "yaşlı" anlamını kazanmıştır (ED 647b).

ḳaş: Augenbraue || kaş. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *kaş, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ḳaş* YUTS 225; **Öz.** *ḳåş* ÖTS_M 212; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ẖas* "kıyı, sahil" TDS_Li 676 *kaaş* ŞS 38; **Alt.** *kaş* "sınır, kıyı" ATS 100; **Yak.** *xaas* TSa. 147

ḳaş "kaş" (TDS_Li 676). Temel anlamı "kaş (insanın kaşı)" olan sözcük daha sonra "kenar, kıyı (bir şeyin)" anlamını da kazanmıştır (ED 669a).

ḳaşġalaḳ: Wasserhuhn || musluk. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *kaşgaldak* ESTY 351 (Cilt V); **Öz.** krş. *ḳaşḳaldok* "su kuşu" ÖRL 609; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳaşġalaḳ "musluk", *ḳaşġa* "başı ak, vücudu kara (hayvanlar için)" adından türemiş bu ad E1 metninde geçen "musluk" anlamından farklı olarak "su tavuğu, kel su tavuğu" anlamı ile ED'de verilir (ED 672b). Sözcük Kaşgari'de de *ḳaşgalaḳ* "ördekten küçük bir su kuşu" biçiminde görülmektedir (DLT I, 528).

ḳaşuḳ: Löffel || kaşık. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *kaşık, (ağ.) gaşuk [gaşug]* DS 1935; **YUyg.** *ḳoşuḳ* YUTS 245; **Öz.** *ḳåşıḳ* ÖTS_M 212; **SUyg.** *ḳazıḳ* CDT 419; **Tuv.** *kajık* TT 93; **Hak.** *kajık* ŞS 39; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳaşuḳ "kaşık", Clauson'a *ḳaşı-* "kaşımak" eyleminden türemiş bu adın temel anlamı "kazınarak içi oyulmuş şey"dir (ED 671b). Altaycada, sözcük Moğolca bir alıntı olarak *kalbak* şeklinde (ATS 94) görülür.

ḳat: Stelle || nezd, yan, huzur. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *kat, (ağ.) ø*; **YUyg.** *kat* "kat" YUTS 225; **Öz.** *ḳat* "kat, tabaka" ÖTS_M 205; **SUyg.** *kat* "kat, taraf" Potanin 394; **Tuv.** *kat* "kat, sıra" TT 96; **Hak.** *kat* ŞS 43; **Alt.** *kat* "kat, sıra" ATS 100; **Yak.** *xat* "yine" YakRS 488

ḳat "nezd, huzur, yan" (TDS_Li 677). Temel anlamı "kat, tabaka (bir şeyin)" olan sözcük, aynı zamanda "kat (evin); kez defa ve huzur, yan" anlamlarına da sahiptir (ED 593b).

ḳaṭ-: erstarren || sertleşmek. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *kat-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ḳat-* YUTS 226; **Öz.** *ḳat-* ÖTS_E 310; **SUyg.** *Gaht-* CDT 394; **Tuv.** *kat-* TT 97; **Hak.** *hat-* ESTY 336 (Cilt V); **Alt.** *kat-* ATS 100; **Yak.** *xat-* "kuru olmak, kurumak" StachM GJV 19

ḳaṭ- "sertleşmek, katılaşmak", Sözcük, Moğolcada da *ḳata-* şeklinde ödünçleme olarak yaşamaktadır (ED 595a).

ḳaṭa: Mal || defa, sıra. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** krş. *katap* TT 97; **Hak.** *hati* RusHS 719; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳaṭa "defa, kez" (TDS_Li 286). Sözcüğün etimolojisinin belirsiz olduğunu belirten Clauson, *ḳat* "kat, tabaka" adından türemiş ve belki de bulunma durumundan oluşmuş bir sözcük olabileceğini belirtir (ED 596a). Erdal'a göre ve daha doğru olanı ise sözcüğün *ḳat-* "eklemek" eyleminden kalıplaşmış ulaç eki *-a* ile türemiş olduğudur.

ḳatar-: umkehren || geri dönmek. — Kaynak: ***EUN 30***.

Tr. *kaytar-, (ağ.) kaytar-* DS 2708; **YUyg.** *ḳaytar-* YUTS 228; **Öz.** krş. *ḳayt-* ÖRL 1931-69; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳatar- "dönmek, geri dönmek", Clauson, *ḳatar-* sözcüğün *ḳaytar-* sözcüğü ile aynı olduğunu **ḳad-* veya **ḳadıt-* eyleminden ettirgen çatı eki ile türeyip **ḳadtur-* biçimini aldığını daha sonra ise büzüldüğünü ifade eder; ama sözcüğün ikinci ünlüsünün *-a-* olmasının biraz güç olduğunu belki *-u-* yerine bir yazım yanlışı olabileceğini belirtir (ED 604b). OTWF'de ise sözcük **kad+ar* biçiminde çözümlenir (OTWF 734).

ḳaṭıġ: fest, hart || sert, katı, sağlam. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *katı, (ağ.) ø*; **YUyg.** *kattik* YUTS 226; **Öz.** *ḳattıḳ* ÖTS_M 205; **SUyg.** *ḳatdıġ, Gahdıġ* CDT 397; **Tuv.** *kadıġ* TT 93; **Hak.** *ẖatığ* HE 81; **Alt.** *katu* ATS 101; **Yak.** *ø*

ḳaṭıg "sert, katı, sağlam", *ḳat-* "sertleşmek, katılaşmak" eyleminden türemiş bir addır (ED 598b)

ḳaṭıġlan-: sich anstrengen || gayret göstermek. — Kaynak: ***E2***.

Tr. *katlan-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ḳatlan-* YUTS 226; **Öz.** krş. *ḳattıḳläş-* "katılaşmak" ÖTS_M 312; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *kadıglan-* "katılaşmak, sertleşmek" TuvRS 216; **Hak.** *ẖatığlan-* "kızmak, cimri davranmak" HE 81; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳaṭıġlan- "gayret göstermek", *ḳat-ıg+la-* eyleminden dönüşlü çatı eki ile türemiş olan sözcüğün tam anlamı "katılaşmak, sertleşmek"tir, yan anlam ise "çaba göstermek, gayret sarf etmek"tir (ED 600b).

ḳatıl-: sich einmischen || karışmak, katılmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *katıl-, (ağ.) gatıl-* DS 1935; **YUyg.** *ḳétil-* YUTS 233; **Öz.** krş. *ḳåt-* ÖTS_M 312; **SUyg.** *katıl-* Malov 55; **Tuv.** krş. *kattış-* TuvRS 232; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳatıl- "karışmak, katılmak", *ḳat-* "katmak, karışmak" eyleminin edilgenidir. "katmak, eklenmek" anlamlarının yanı sıra "birisine katılmak" anlamına da sahiptir (ED 601b).

ḳaṭun: Frau || kadın. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. *kadın, (ağ.) katın* DS 2683; **YUyg.** *xatun* YUTS 227; **Öz.** *xåtin* ÖTS_M 169; **SUyg.** *ḳatın* "soylu kadın" TDAA_Li 246; **Tuv.** *kadın* TT 93; **Hak.** krş. *ẖat* HE 80; **Alt.** krş. *kaat* TAS 43; **Yak.** *ẖotun* TDAA_Li 247

ḳaṭun "kadın", Clauson, sözcüğün etimolojisinin *ḳagan*, *ḳan* sözcükleri ile ilgili olduğu konusundaki açıklama girişimlerine rağmen sözcüğün Soğdcadan bir alıntı olduğunun şüphesiz olduğunu ifade eder ve sözcüğün, Soğdcada "hükümdar, yönetici; hükümdarın eşi" anlamına geldiğini ifade eder (ED 602b).

ḳaṭurun-: sich anstrengen || gayret göstermek, uğraşmak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳaturun- "gayret göstermek, uğraşmak", *ḳat-ur-* (ED 604b) "katılaşmak" eyleminin dönüşlü çatısıdır.

ḳavġaḳ: Bezug, Überzug || örtü, kılıf. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *kapak, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳavġaḳ "örtü, kılıf", ED'de *ḳapgaḳ* olarak verilen sözcüğün **ḳap-* eyleminden türediği ve Moğolcada da *kabkak* şeklinde bir ödünçleme olarak görüldüğü belirtilir (ED 584a).

ḳavıḳlayu: wie Kleie || kepek gibi. — Kaynak: ***EUN 29***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳavıġlayu "kepek gibi", *ḳavıġ+layu*; *ḳavıġ* "kepek" sözcüğünün muhtemelen yabancı bir dilden alıntı olduğunu dile getiren Clauson, ayrıca sözcüğün *käpäk* sözcüğü ile benzerliğine de dikkat çeker (ED 583a).

ḳavlalıḳ: Gemüsegarten || sebze bahçesi. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳavlalıḳ "sebze bahçeci", Clauson'a göre muhtemelen Çinceden ödünçleme olan *ḳavla* sözcüğü ve *+lIḳ* ekinden oluşmuş kelime "sebze bahçesi" anlamındadır (ED 585a). Uygurca Çince sözlükte *ḳavla*'nın karşılığı *cài* kelimesinin eski biçimleri de *ts* ile başlar; bu da kelimenin *ḳavla* ile ilgisi olmadığını gösterir. Sözcük *ḳav*, *ḳay* kökünden *+lA* eki ile türemiş olabilir (krş. *çağla*).

ḳavud: eine Art Steuer || bir vergi çeşidi. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳavud "bir vergi çeşidi", ED'de *ḳağut* olarak geçen sözcüğün **ḳağ-* eyleminden türediği "buğdayın öğütülmüşü veya bu undan yapılmış un çorbası" anlamına geldiği belirtilir. Osmanlıcada *ḳavut* biçiminde görülen sözcük Kaşgari'de hem *ḳagut* hem de *ḳavut* biçiminde "darıdan yapılan bir yemek" anlamı ile görülür (ED 610a). Sözcük, Uygurca hukuk metinlerinde; üretilen, alınıp satılan mallardan aynı mal cinsine göre alınan aynî vergiler grubuna girmektedir.[52]

ḳay I: Schuh || ayakkabı. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳay I "ayakkabı"

ḳay II: Straße || sokak, cadde. — Kaynak: ***SUK* < *Çin.*** 街 *jie*.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *kay, kıy* XYuYJ 522; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳay II < Çin. "sokak, cadde", Çinceden ödünçleme olan sözcük, Orta Çincede *kāi* biçiminde idi (ED 674a). Uygurcadaki Çince biçimler için bkz. Ölmez *TDA* 6, 1996 s.144

ḳaya: Fels || kaya. — Kaynak: ***E1, MängiB 1 qorum q.* "kaya"**.

Tr. *kaya*, (ağ.) *ø*; **YUyg.** *kiya* YUTS 238; **Öz.** *ḳåyä* ÖTS_E 310; **SUyg.** *Gaya* CDT 409; **Tuv.** *haya* TT 76; **Hak.** *ḫaya* HE 82; **Alt.** *kaya* ATS 101; **Yak.** *xaya* "dağ" YakRS 473

ḳaya "kaya", Clauson, sözcüğün daha çok "dik, sarp kaya" anlamında olduğunu ve Eski Moğolcadaki *kada* sözcüğü ile eşanlamlı olduğunu ifade eder. "eğilimli şey" anlamındaki *kada* sözcüğünün kökünün **kad-* "kendi kendine eğilmek, dönmek; saygıyla eğilmek" eylemi olduğunu ifade eder (ED 674).

ḳayalayu: wie Felsen || kaya gibi. — Kaynak: ***E2***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳayalayu "kaya gibi", *ḳaya* "kaya" adına, eklendiği sözcüğe "gibi" anlamı

---

52 ÖZYİĞİT, Melek, *Eski Türk Vergi Terimleri*, Köksav, Ankara 2004, s. 145

katan *+layu* ekinin gelmesiyle oluşmuş bir sözcüktür.

ḳayda: wo || hangi, hangisi, kim. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ḳayda* YUTS 227; **Öz.** *kayda* RusÖzS 129; **SUyg.** *kayda* "nerede" Malov 49; **Tuv.** *kayda* TT 79; **Hak.** *hayda* HE 69; **Alt.** *kayda* ATS 101; **Yak.** krş. *xanna* YakRS 478

ḳayda "hangi, hangisi, kim", Clauson, *kayda* sözcüğünün *kañu* sözcüğünün ikincil bir biçimi olduğunu ifade eder, *kaç*, *kaçan*, *kalı*, *kaltı* sözcükleri ile akraba olan bu sözcük, soru sözcüğü olarak "hangisi, ne" anlamında iken belirsiz bir zamir olarak da "bazı" anlamındadır (ED 632).

ḳayġu: Sorge, Kummer || tasa, endişe, kaygı. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *kaygı, (ağ.) gayğu* DS 1945; **YUyg.** *ḳaygu* YUTS 227; **Öz.** *ḳaygu* ÖTS_M 202; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *kaygı* ATS 101; **Yak.** *ø*

ḳayġu "tasa, endişe, kaygı", LAT metninde *d* > *y* gelişimi ile *kaygu* biçiminde görülen *kadgu* sözcüğünün Clauson tarafından *ḳad-* "tipiden ölmek" eyleminden türemiş olabileceği belirtilir (ED 598b).

ḳayımlayu: wie qayım || şarkı yarışması gibi. — Kaynak: ***EUN 27***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳayımlayu "şarkı yarışması gibi", *ḳayım* "şarkı yarışması" ve *+layu* ekiyle oluşmuş olan sözcük, "şarkı yarışması gibi" anlamındadır.

ḳayu: welcher || hangi, hangisi. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *kay, kaysi* YUTS 227; **Öz.** krş. *kaysi* ÖRL 1931-255; **SUyg.** krş. *kaysı* XYuYJ 518; **Tuv.** *kayı* TuvRS 220; **Hak.** krş. *ḫayzı* HakRS 266; **Alt.** krş. *kandıy* ATS 96; **Yak.** krş. *ḫannıg* YakRS 474

ḳayu "hangi, hangisi", *ḳayu* sözcüğü de *ḳañu* sözcüğünün ikincil bir biçimidir (ED 632).

ḳaz: Gans || kaz. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *kaz, (ağ.) gaz* DS 1952; **YUyg.** *kaz* OUL 109; **Öz.** *gåz* ÖTS_M 219; **SUyg.** *Gaz* XYuYJ 518; **Tuv.** *kas* TT 138; **Hak.** *ḫas* HE 79; **Alt.** *kas* ATS 100; **Yak.** *xaas* TSa. 150

ḳaẓ “kaz”, Clauson’a göre sözcük büyük bir ihtimalle Toharcadır (ED 679).

ḳaza: Unfall || kaza. — Kaynak: ***SUK, LAT < Ar./Far. ḳaẓā***

Tr. *kaza, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ḳaza* YUTS 229; **Öz.** *ḳazå* ÖTS_M 313; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳaza Ar. *ḳaẓā* “kaza”

ḳazġan-: erwerben || kazanmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *kazan-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ḳazan-* YUTS 229; **Öz.** *ḳåzån-* ÖTS_M 209; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳazġan- “kazanmak”, *ḳazġan-* için ***ḳazga-** eyleminin dönüşlü hali olduğunu ifade eden Clauson, hatta sözcüğün *ḳaz-* “kazmak” eyleminden türemiş bir ad olan *ḳazıg* sözcüğünden de gelebileceğini ama anlamsal ilginin pek açık olmadığını ifade eder (ED 684).

ḳazın-: aufwerfen || kazıp fırlatmak. — Kaynak: ***Hochz 30***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳazın- “kazıp fırlatmak”, *ḳaz-* “kazmak” eyleminin dönüşlü çatısıdır (ED 684b).

käç-: vergehen || geçmek. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *geç-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *keç-* YUTS 193; **Öz.** *keç-* ÖTS_M 68; **SUyg.** *geş-* CDT 115; **Tuv.** *keş-* TT 100; **Hak.** *kis-* HE 15; **Alt.** *keç-* ATS 103; **Yak.** *kes-* “atmak” Pek. 1056

käç- “geçmek”, Sözcük, “geçmek, akmak” anlamının yanı sıra “bir şeyin arasından geçmek, karşıdan karşıya geçmek” anlamlarını da taşır (ED 693b). Sözcüğün fonetik bazı değişikliklerle günümüz dillerinin pek çoğunda yaşadığı tespit edilmiştir.

käçür-: (die Zeit) verstreichen lassen || (vakti) geçirmek, geçmesini sağlamak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *geçir-, (ağ.) keçir-* DS 2716; **YUyg.** *keçür-* YUTS 193; **Öz.** *keçir-* ÖTS_M 68; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *kejir-* TuvRS 74; **Hak.** *kizir-* HakRS 74; **Alt.** *keçir-* ATS 103; **Yak.** *ø*

käçür- “geçirmek”, *käç-* “geçmek” eyleminin ettirgen çatı eki almış halidir. Sözcük somut olarak “geçirmek (bir şeyi bir şeyin arasından)” ve soyut olarak da “bağışlamak (günahları); zaman geçirmek” anlamındadır (ED 698b).

käd-: anziehen, bekleiden || giymek. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *giy-, (ağ.) gey-* DS 2016; **YUyg.** *key-* YUTS 196; **Öz.** *kiy-* ÖTS_E 216; **SUyg.** *kez-* MÖ 3; **Tuv.** *ket-* TT 100; **Hak.** *kis-* HakRS 78; **Alt.** *kiy-* ATS 113; **Yak.** *ket-* YakRS 223

käd- “giymek”, Sözcük, günümüz Türk dillerinin çoğunda fonetik bazı değişikliklerle yaşamaktadır (ED 700b).

käḍil-: angezogen werden, anhaften || giyinmek, giydirilmek. — Kaynak: ***MängiB 24***.

Tr. *giyil-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *kiyil-* YUTS 196; **Öz.** krş. *kiyin-* ÖTS_E 216; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** krş. *kizĭn-* HE 4; **Alt.** *kiyil-* ATS 113; **Yak.** krş. *ketilin-* YakRS 223

kädil- “giyinmek”, *käd-* “giymek” eyleminin edilgen biçimidir (ED 703b).

käl-: kommen || gelmek. — Kaynak: ***E1, SUK, EUN 30***.

Tr. *gel-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *kel-* YUTS 193; **Öz.** *kel-* ÖTS_M 67; **SUyg.** *kel-* MÖ 36; **Tuv.** *kel-* TT 99; **Hak.** *kil-* HE 5; **Alt.** *kel-* ATS 104; **Yak.** *kel-* TSa. 95

käl- “gelmek”, Yukarıda belirtilen temel anlama sahip olan sözcük, bazen “geri dönmek” anlamı için de kullanılır (ED 715b).

kälin: Magd, junges Mädchen || gelin. — Kaynak: ***E1, SUK , LAT***.

Tr. *gelin, (ağ.) gen* DS 1989; **YUyg.** *kélin* YUTS 197; **Öz.** *kelin* ÖTS_M 67; **SUyg.** *kelın* CDT 107; **Tuv.** *kelin* TT 99; **Hak.** *kilin* HE 6; **Alt.** *kelin* ATS 104; **Yak.** krş. *kiyit ~ kinĭt* TDAA_Li 316

kälin “gelin” (bkz. TDAA_Li 248). *käl-* “gelmek” eyleminden türemiş olan bu sözcük, “aileye gelen kişi” anlamında akrabalık terimidir. “bir kişinin küçük erkek kardeşinin veya oğlunun eşi” anlamındadır (ED 719a).

kälinlä-: eine Frau nehmen || evlenmek. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

kälinlä- “evlenmek”, *käl-in* “gelin” adından addan ad yapan *+lA-* eki ile

türemiştir (ED 719b).

kälür-: bringen || getirmek. — Kaynak: ***E1, 2, SUK***.

Tr. krş. *getir-, (ağ.) getür-* DS 2008; **YUyg.** krş. *keltür-* YUTS 194; **Öz.** krş. *keltir-* ÖTS_E 216; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** krş. *keldir-* TT 99; **Hak.** krş. *kildir-* "birini götürmek" HE 5; **Alt.** krş. *keldir-* ATS 104; **Yak.** *ø*

kälür- "getirmek", *käl-* "gelmek" eyleminden ettirgen çatı eki *-Ur-* ile türemiştir (ED 719b).

kälürt-: bringen || getirtmek. — Kaynak: ***E1***.

Tr. krş. *getirt-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** ø; **Yak.** *ø*

kälürt- "getirtmek", *käl-ür-* "getirmek" eyleminden ettirgen çatı eki *-t-* ile türemiştir (ED 720b).

kän {=känt (?)}: Stadt (?) || şehir. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *kent, (ağ.) ø*; **YUyg.** *kent* YUTS 195; **Öz.** *kent* UHŞL 141; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

kän (=känt) < Soğd. "kent", Soğdcadan alınmış olan sözcük, genellikle "küçük yerleşim birimi, köy" anlamındadır; fakat günümüzde daha çok coğrafi bir yer adının bir parçası olarak bir sonek gibi kullanılır, Taşkent gibi (ED 724a).

käŋäẓ: Haufen (?) || küme, yığın. — Kaynak: ***E2***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** ø; **Yak.** *ø*

käŋäẓ "küme, yığın". E2 metninde geçen ve soru işareti konarak yukarıdaki anlamların verildiği bu sözcük için ED'de Karahanlı Türkçesinde kullanılan "sığ, az, kolay, hafif" anlamları görmekteyiz. Kaşgari tarafından *käŋäs* okunan sözcük, Clauson'a göre *käŋäz* sözcüğünün ikincil biçimidir. Clauson, sözcüğü *käŋü-* "genişlemek" eylemi ile ilişkilendirir (ED 734a). Ziemeye göre sözcük, *köŋüz* "gübre yığını" ile ilgilidir (E2 not:56).

kändü: selbst || kendi. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *kendi, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** ø; **Yak.** *ø*

kändü "kendi", Dönüşlülük adılı olan ve Orhon yazıtlarında *-nt-* ligatürü ile

yazılan sözcük, Uygurca metinlerde *-nd-* şeklinde de görülür. Sözcük sık sık *kendü öz* "kendisi, özü" ikilemesi ile kullanılır (ED 728b).

käŋiş-: bkz. *keŋiş-* || — Kaynak: ***SUK***

käpäz: Baumwolle || pamuk, yün. — Kaynak: ***SUK< Chot. kapāysä***.

Tr. *kepez, (ağ.) kepez* "boncuklu gelin başlığı" DS 2747; **YUyg.** *képez* YUTS 198; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

käpäz "pamuk, yün"[53]. ED'de sözcüğün kaynağının yabancı olabileceği belirtilirken SUK metninde geçen anlamdan biraz daha farklı olarak "pamuk tohumu" anlamı verilmiştir (ED 692b); *käpäz* < ? < Hotan dili *kapāysä* < Skr. *kavpāsa* (Moriyasu 1991: 69).

kärägü: Zelt || çadır. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.)* krş. *gere-* "kapamak, örtmek" DS 1997; **YUyg.** *kerige* OUL 106; **Öz.** *keraḳa* ÖRL 209; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *kerege* "keçe çadırın duvarını oluşturan ahşap kafes" ATS 106; **Yak.** *ø*

kärägü "çadır", ED'de *-k-* ile *käräkü* şeklinde verilen sözcük, "keçe çadır, ağaçtan yapılmış kafes" anlamına gelmektedir (ED 744a).

käräk= kärgäk: notwendig || lazım, gerek. — Kaynak: ***SUK, LAT***.

Tr. *gerek, (ağ.) kerek* DS 2753; **YUyg.** *kérek* YUTS 198; **Öz.** *keräk* ÖTS_M 67; **SUyg.** *kerek* CDT 107; **Tuv.** *herek* TT 77; **Hak.** *kirek* HE 12; **Alt.** *kerek* ATS 106; **Yak.** *ø*

käräk "lazım, gerek", *kärgäk* sözcüğünün ikincil bir biçimi olan ve *kärgä-* eyleminden türemiş olan sözcük, "gerekli, lüzumlu" anlamı ile ve çok eski dönemlerde *-g-* fonemi düşerek *käräk ş*eklinde kullanılmıştır (ED 742a).

käräm: Keller (?) || kiler. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *gerem* OUL 106; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *kerım* XYuYJ 514; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

käräm "kiler", ED'de kökeninin yabancı olduğu ve (ED 745b) bir kez

---

[53] RYBATZKI, Volker, "Bemerkungen zu Einigen Uigurischen Wörtern Aus der Landwirtschaft", *Studia Etymologica Cracoviensa*, Cilt. 6, Kraków 2001, s. 147

Kaşgari'de geçtiği belirtilen sözcüğün "yer altında kazılmış olan izbe yer" (DLT, I 398) anlamına geldiği ifade edilir. E1 metninde ise soru işareti konarak sözcüğün "kiler" anlamını taşıdığı belirtilir. Sözcük, Yeni Uygurcada (ağızlarda) *gerem* şeklinde Sarı Uygurcada ise *kerım* şeklinde "uçurum altındaki (veya dibindeki) çukur yer" anlamı ile tespit edilmiştir.

käril-: sich spannen || gerilmek. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *geril-, (ağ.) geril-* DS 2002; **YUyg.** *kéril-* YUTS 198; **Öz.** *keril-* ÖTS_M 67; **SUyg.** *kerıl-* ESTY 24 (Cilt III); **Tuv.** krş. *her-* ESTY 23 (Cilt III); **Hak.** krş. *kir-* ESTY 23 (Cilt III); **Alt.** *keril-* "genişlemek" ATS 106; **Yak.** *ø*

käril- "gerilmek", *kär-* "germek" eyleminin edilgenidir (ED 745a).

käs-: fallen || kesmek. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *kes-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *kes-* YUTS 195; **Öz.** *kes-* ÖTS_M 68; **SUyg.** *kes-* MÖ 3; **Tuv.** *kes-* TT 99; **Hak.** *kis-* HE 15; **Alt.** *kes-* ATS 106; **Yak.** *kes-* "bozmak" YakRS 223

käs- "kesmek", Sözcüğün tarama kapsamı içerisine giren günümüz Türk dillerinde yaşadığı tespit edilmiştir (ED 748b). Bang ve Arat sözcüğe Almanca çeviride "fallen" karşılığını vermişlerdir: *käsmäŋlär ägri talnı* "kesmeyiniz / kırmayınız (koparmayınız?) eğri dalı", Arat 1987: 135.

käsäk: Stück, Teil || parça. — Kaynak: ***E2***.

Tr. *kesek, (ağ.) kesek* DS 2761; **YUyg.** *kések* YUTS 199; **Öz.** *kesäk* ÖTS_M 68; **SUyg.** *kisek* Malov 68; **Tuv.** *kezek* TT 100; **Hak.** *kizek* HakRS 73; **Alt.** *kezek* ORS 78; **Yak.** *ø*

käsäk "parça", *käs-* "kesmek" eyleminden türemiş olan bu sözcük, "parça (bir şeyden kesilmiş); toprak parçası ve hatta çamur tuğla" anlamındadır (ED 749b).

käsiş-: festlegen, festsetzen || uyuşmak, kesişmek. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *kesiş-, (ağ.) kesiş-* DS 2765; **YUyg.** *kesiş-* UHL 189; **Öz.** *kesiş-* ÖTS_M 68; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

käsiş- "kesişmek, uyuşmak,", *käs-* "kesmek" eyleminin iştaş çatısı olan

sözcük, “kesişmek” fakat daha sonra anlam genişlemesi ile “uyuşmak” anlamını da kazanır (ED 752a).

kätän: Leinwand (kleid) (?) || keten bezi. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *keten, (ağ.) ø, (ağ.)*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *keden* TRS 234; **Hak.** *kiden* HE 2; **Alt.** *keden* ATS 103; **Yak.** *ø*

kätän “keten bezi”, ED’de sözcüğün yalnızca bir kez Karahanlı Türkçesinde geçtiği ifade edilirken sözcüğe, E1 metninde de rastlamaktayız. Clauson’a göre sözcük, *kät-* “yontmak, çentmek” eyleminden türemiş olabilir ve buna göre de anlamı “çentiklenmiş, çentikli, yarıklı” şeklindedir (ED 704a).

käv: käv bahşı Meister || usta, şef. — Kaynak: ***SUK < Çin.*** 教 *jiao*.

Tr. *ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

käv: käv bahşı < Çin. 教 *jiāo* “usta, üstat” ve博士 *boshi* (< Çin.) İlk dönem Çincesinde *kaiw*, son dönem Çincesinde *kjāw* (Pulleybank 1991)

kävil-: schwach werden || zayıflamak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

kävil- “zayıflamak”, *käv-* “gevelemek, gevmek” eyleminin edilgen biçimi olan sözcük, “zayıflamak, tükenmek” anlamındadır (ED 689b).

käviz: Tepich || halı. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *kévez* YUTS 198; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *hevis* TT 78; **Hak.** *kibĭs* HakRS 73; **Alt.** *kebis* ATS 52; **Yak.** *ø*

käviz “halı”, ED’de sözcüğün ilk ünlüsünün muhtemelen *-ä-* ile olduğu daha sonra Karahanlı Türkçesinde sözcüğün yuvarlak ünlülü biçimi olan *kövüz*’ün de görüldüğü ifade edilir (ED 692a).

käy-: anziehen, bekleiden || giymek, giydirmek. — Kaynak: ***LAT***

käy- “giymek”. Sözcük, *käd-* “giymek” sözcüğünün ikincil, daha sonraki döneme, Uygurcanın son dönemine ait bir biçimidir. bkz. *käd-*

käyik: Wild || vahşi hayvan. — Kaynak: ***E1***

Tr. *geyik, (ağ.) geyik* DS 2015; **YUyg.** *kiyik* YUTS 201; **Öz.** *kiyik* ÖTS_E 216; **SUyg.** *keyik* “geyik” Malov 65; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *kiik* HE 4; **Alt.** *kiyik* ATS 113;

Yak. *ø*

käyik "vahşi hayvan", ED'de *-e-* ile verilen sözcük, bir türe ait bir terimdir. Önceleri "dört bacaklı yabani hayvan", daha sonra ise "yabani hayvan, geyik, yabani keçi" için kullanılmıştır. Sözcük bir sıfat olarak "yabani, evcil olmayan" anlamındadır. Bu nedenle bağlam içinde sözcüğün tam anlamını belirlemek zordur (ED 755a).

kedin: Basar || pazar. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

kedin "pazar", ED'de sözcüğün bu anlamı tespit edilememiştir.

kedin: Westen || batı. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *kéyin* "arka, geri" YUTS 199; **Öz.** *keyin* "sonra" ÖTS_E 132; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *kizin* "son" HE 9; **Alt.** *kiyin* "geri, arka" ATS 113; **Yak.** krş. *kälin* "-den sonra" TDS_Li 298

kedin "batı", ED'de ***ke** adından türemiş olduğu belirtilen bu sözcük, hem sıfat hem de zarf olarak kullanılmış olup ve genellikle de "arkasında, arkada, batıda" anlamları ile geçer. Sözcük, zaman içinde "sonra, sonradan" anlamları ile de görülür. Eski Türkçede belirli bir noktayı tarif etmek için de "batı, batıya" anlamları ile de kullanılmıştır. Sözcük, Orta Türkçe döneminde *d* > *y* gelişimi ile *kedin* > *käyin* > *käyn* biçimini almıştır (ED 705b).

kedirdin: im Westen || batıda. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *kidertin* HakRS 73; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

kedirdin "batıda", ED'de sözcüğe yer verilmemiştir.

ken: später || sonra, son. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

k. öŋtün "sonra, daha sonra, er ya da geç

ken "sonra, son" (TDS_Li 301). ED'de *-e-* ile *ken* şeklinde verilen sözcüğün ***ke** adının vasıta durum eki olan *-n* ekini almış şekli olduğu belirtilir. Hem zarf hem de ilgeç olarak kullanılan sözcük, "arka, sonra" anlamı ile

kullanılmıştır; hemen hemen *kedin* sözcüğü ile aynı anlamdadır (ED 724b). Ağızlarda "arka taraf" anlamında yalnızca bir kere geçmiş *gen* sözcüğüne rastlanmaktadır.

kendük: Vorratsgefaß für Mehl || un için topraktan yapılmış kap. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *köndük* OUL 106; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

kendük "un için topraktan yapılmış kap", ED'de *kändük* olarak verilen sözcüğün Farsça *ḳandūg* sözcüğünden bir ödünçleme olduğu ve anlamının "hububatları (tohum, arpa) muhafaza etmek için kullanılan topraktan yapılmış büyük kap" olduğu belirtilir (ED 729a).

keŋäş-: beratschlagen || danışmak, müzakere etmek. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) geneş-* DS 1990; **YUyg.** *kéŋeş-* YUTS 198; **Öz.** *keŋäş-* ÖTS_M 67; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** krş. *keŋee-* TSa. 95

keŋäş- "danışmak, müzakere etmek", *käŋä-* "danışmak" eyleminin iştaşıdır (ED 734b).

kertü: wahr || gerçek, doğru. — Kaynak: ***Hochz 14***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

kertü "gerçek, doğru", ED'de *kertü* olarak verilen sözcüğün bu anlamlarının yanı sıra "sadık, vefalı" anlamlarına da sahip olduğu tespit edilmiştir (ED 738b).

ket-, ked-: fortgehen, Hilfsverb || gitmek. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *git-, (ağ.) get-* DS 2008; **YUyg.** *ket-* YUTS 196; **Öz.** *ket-* ÖTS_M 216; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ketmäk "gitme", ED'de *-e-* ile verilen sözcük, *ket-* eyleminin isimfiil şeklidir ve daha özel anlamı ile "uzaklara gitme" kastedilir. Sözcük genellikle *tarıḳ-* sözcüğü ile birlikte ikileme oluşturarak kullanılır (ED 700b).

keṭmän: Hacke, Grabstock || sivri kazma. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ketmen* "çapa" YUTS 196; **Öz.** *ketmån* ÖTS_M 216; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

keṭmän "sivri kazma", ED'de sözcüğün (ED 704a) *ket-* "yontmak, çentik atmak" eyleminden türemiş olduğu ifade edilirken OTWF'de ise sözcüğün

muhtemelen Clauson'un *ket-* sözcüğünün ikincil bir biçimi olduğunu belirttiği *kert-* eyleminden türediği belirtilir (OTWF 388).

ḳıdıġ: Rand; Ufer || sınır, kıyı. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *kıyı, (ağ.) kıyı* DS 2855; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ḳızıġ* MÖ 3; **Tuv.** *kıdıg* TT 100; **Hak.** *ø*; **Alt.** *kuyu* ATS 127; **Yak.** *kıtıı* TSa. 156

ḳıdıġ "sınır, kıyı", *ḳıd-* "kıymak" eyleminden türemiş olan sözcük "kıyı, kenar (bir şeyin)" anlamının yanı sıra "deniz kıyısı, sınır, hudut" anlamına da sahiptir (ED 598a).

ḳıḳır-: schreien || çağırmak, bağırmak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. krş. *kıkırda- , (ağ.) ø*; **YUyg.** *kikira-* OUL 115; **Öz.** krş. *ḳıyḳır-* ÖRL 1931-281; **SUyg.** *ḳıḳır-, ḳıGır-, ḳıxır-* XYuYJ 523; **Tuv.** *kıygır-* TuvRS 275; **Hak.** *ḫığır-* HE 91; **Alt.** *kıygır-* ATS 111; **Yak.** *ø*

ḳıḳır- "çağırmak", Clauson'a göre sözcük yalnızca bir kez Kaşgari'de görülen yansıma bir sözcük olan *kıkı* "gürültü" adından türemiş bir eylemdir (ED 612a). Marcel Erdal ise sözcüğü *ḳı* adından *+ḳIr-* eki ile türemiş yansıma sözcükler içerisinde verir (OTWF 466). Yansıma sözcükler yapan *+ḳırA-* eki için bkz. Tekin 1982

ḳıl-: machen, herstellen, bereiten || etmek, yapmak, kılmak. — Kaynak: ***E1, 2, SUK, LAT, Hochz 31, MängiB 2***.

Tr. *kıl-, (ağ.) gıl-* DS 2044; **YUyg.** *ḳil-* YUTS 235; **Öz.** *ḳıl-* ÖTG 38; **SUyg.** *kıl-* Malov 63; **Tuv.** *kıl-* TT 100; **Hak.** *ø*; **Alt.** krş. *kılın-* ATS 108; **Yak.** krş. *gın-* TSa. 153

ḳıl- "etmek, yapmak, kılmak", Genelde adlarla bir araya gelerek birleşik bir eylem oluşturan bu sözcük, "kılmak, yapmak, yaratmak" anlamı ile çok sık kullanılmıştır (ED 616a).

ḳılıḳ: Charakter || huy, karakter, tabiat. — Kaynak: ***E1, LAT***.

Tr. *kılık, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ḳilik* YUTS 235; **Öz.** *ḳılıḳ* ÖTS_M 207; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *kılık* "öfke, kızgınlık" TT 101; **Hak.** *ḫılıḫ* HE 94; **Alt.** *kılık* ATS 108; **Yak.** *ø*

ḳılıḳ "huy, karakter", *ḳıl-* "yapmak, etmek" eyleminden türemiş bir addır

(ED 620b).

ḳılınç: Charakter || huy, tabiat. — Kaynak: ***MängiB 10*** .

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳılınç "huy, iş, amel", *ḳıl-ın-* "yapılmak" eyleminden türemiş bir addır (ED 623a).

ḳılṭur-: machen lassen || kıldırmak, yaptırmak. — Kaynak: ***E1,* 2**.

Tr. *kıldır-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ḳildur-* YUTS 235; **Öz.** *ḳıldır-* ÖRL 1931-283; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *kıldır-* TT 101; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳıltur- "kıldırmak", *ḳıl-* "yapmak, etmek" eyleminin ettirgenidir (ED 619b). Türkçede *kıldır-* esas olarak namaz ile kullanılır.

ḳın: Strafe, Bestrafung || ceza. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *kıyn* ESTY 218 (Cilt V); **Öz.** *ø*; **SUyg.** *kın* "ızdırap, işkence" Malov 63; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *kın* "azap, işkence" OR 103; **Yak.** *ø*

ḳın "ceza, işkence", Clauson, sözcüğün orijinal biçiminin *ḳıñ* şeklinde olduğunu ifade eder (ED 631a).

ḳıra, ḳıraa: Steppe, Brachfeld || tarla, ekin yeri. — Kaynak: ***SUK* < *Moğ.***

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ḳira* "ekilmeye elverişli" YUTS 236; **Öz.** *ḳırra* ÖRL 1931-285; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ḫıra* HE 95; **Alt.** *kıra* ATS 108; **Yak.** *ø*

ḳıra < Moğ. "tarla, ekin yeri", Sözcük, *ḳır* "bozkır" adının *-a* ile Moğolcaya geçmiş biçimidir (TMEN 567-568). SUK'ta sözcüğün Moğolca olduğu belirtilmez.

ḳıraġulayu: wie Reif || kırağı gibi. — Kaynak: ***EUN 26***.

Tr. krş. kırağı *, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *kıra* ESTY 230 (Cilt VI); **Öz.** krş. *kırav* ÖRL 1931-285; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** krş. *hıra* ESTY 230 (Cilt VI); **Hak.** krş. *kıraa* ESTY 230 (Cilt VI); **Alt.** krş. *kuru* ESTY 230 (Cilt VI); **Yak.** krş. *kırıa* ESTY 230 (Cilt VI)

ḳıraġulayu "kırağı gibi", *ḳıraġu+layu*; Clauson *ḳıraġu* "kırağı" sözcüğünün etimolojisinin belirsiz olduğunu ve sözcüğün Moğolcada *kiraġu(n)* şeklinde bir ödünçleme olarak görüldüğünü belirtir (ED 656b).

ḳırġuy: Sperber || atmaca. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) gırğı* DS 2056; **YUyg.** *ḳirguy* YUTS 236; **Öz.** *ḳırḳıy* ESTY 232 (Cilt VI); **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳırġuy "atmaca" (ED 654b). Sözcük, Kaşgari'de *ḳarguy*, *ḳarkuy*, *ḳırkuy* şeklinde de görülür (DLT II, 95). Ayrıca bkz. Z. Ölmez, *Şecere-i Terākime,* açıklamalar bölümü, *ḳırgu* 82 b-14 (s. 294-295).

ḳırıḳ: gebrochen || kırılmış olan, kırık. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *kırık, (ağ.) gıruk* DS 2062; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳırıḳ "kırılmış olan, kırık", ED'de *ḳıruḳ* olarak geçen *ḳır-* "kırmak" eyleminden türemiş sözcük, tam olarak "ufak parça, kırıntı" anlamında iken Orta Türkçede "kırık, yıkılmış" anlamı ile görülür (ED 652a)

ḳırḳ: vierzig || kırk. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *kırk, (ağ.) gırḫ [gırk]* DS 2056; **YUyg.** *ḳiriḳ* YUTS 236; **Öz.** *ḳırḳ* ÖTS_M 208; **SUyg.** krş. *diordon* XYuYJ 500; **Tuv.** krş. *dörten* TuvRS 179; **Hak.** *ḫırıḫ* HE 95; **Alt.** *kırık* TAS 56; **Yak.** krş. *tüört uon* TSa. 154

ḳırḳ "kırk", Sözcük Türk dillerinin bazısında *ḳırıḳ* şeklinde görülmektedir (ED 651a).

ḳırḳın: Sklave || cariye. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** krş. *kırḳıttar* "kızlar" ESTY 237 (Cilt VI)

ḳırḳın "cariye", Temel anlamı "genç kız, genç kadın" olan sözcük, daha sonra daha özel bir anlamla "cariye, kız köle" anlamı ile kullanılmıştır (ED 654a).

ḳırṭış: Aussehen, Oberfläche || yüzün rengi, bet beniz. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) kırtış* "yakışıklı, şık" DS 2838; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *kırtış* "derinin altındaki et" TuvRS 279; **Hak.** *ø*; **Alt.** *kırtış* "yüzey" ATS 109; **Yak.** *kırıs* ESTY 241 (Cilt VI)

ḳırṭış "yüzün rengi, bet beniz", Kelimenin tam anlamı "yüz, yüzey (insanın teni, yerin veya bir meyvenin yüzeyi)" olan sözcük, daha sonra "sima, görünüş" anlamını kazanmıştır. Clauson, sözcüğün etimolojisinin kesin olmamakla beraber

ḳır- "kırmak" eyleminden türeyen ******ḳırt-* eylemi olduğunu ve buradan da *ḳırtış* adının çıktığını ancak anlamsal bağın çok belirsiz olduğunu belirtir (ED 649a). Hakasçada "kin, nefret" anlamında bir *ḫırtıs* varsa da anlamın uymadığı görülür.

ḳışak: Stechgeige || telli bir müzik aleti. — Kaynak: ***Hochz 25***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** krş. *giccak* ÖTİL 656; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳışak "telli bir müzik âleti", Yuvarlak bir gövde ve onu yukarıdan aşağıya delen 70 ile 90 cm. uzun bir saptan oluşan bu âletin üstü genellikle deri ile kaplı olup gövdesi Hindistan cevizinden, su kabağından tahtadan veya madenden yapılmıştır. Genellikle üç telli olan bu müzik aletinin iki telli olanları da vardır. Telleri ise at kuyruğu veya at yelesi kılından olan âletin ipek iplik, madeni tel ile olanları da vardır.[54]

ḳıtay, ḳıty: Chinese; chinesisch || Çin (Kuzey Çin). — Kaynak:.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *Xitay* YUTS 166; **Öz.** *Xitay* ÖRL 1931-396; **SUyg.** *Kıtay* Potanin 170; **Tuv.** krş. *Kıdat* TuvRS 271; **Hak.** krş. *Hıdattar* "Kitaylar" RusHS 313; **Alt.** *Kıtat* ATS 110; **Yak.** krş. *Kitayets* TSa. 55

ḳıtay "Çin"

ḳıv: Glück || kut, saadet. — Kaynak: ***MängiB 16***.

Tr. krş. *kıvan-, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *ḳuvan-* ESTY 99 (Cilt VI); **Öz.** *ø*; **SUyg.** krş. *ḳo* "neşe" ESTY 99 (Cilt VI); **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** krş. *kubat* "sevinç" < *kıv+a-t* ATS 123; **Yak.** *ø*

ḳıv "kut, saadet", *ḳut* sözcüğü ile eşanlamlı olan bu kelime, genellikle *ḳut* sözcüğü ile birlikte kullanılır. Temel anlamı "ilahi takdir, yardım" ve daha belirsiz bir anlamla "iyi baht, talih" şeklindedir (ED 579a).

ḳıvlıḳ: gesegnet || mutlu, mesut, bahtiyar. — Kaynak: ***MängiB 6***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳıvlıḳ "mutlu, mesut", *ḳıv* "kut, saadet" adından türemiş soyut bir isim olan

---

54 SERTKAYA, Osman Fikri, *Eski Türkçede Musikî Terimleri ve Musikî Âlet İsimleri,* yayımlanmamış çalışma, İstanbul, 1982, s. 194

kelime, *kutluġ* sözcüğü ile eşanlamlı olarak ikileme içerisinde kullanılır (ED 584b).

ḳıyıḳ: verkehrt, schief || çarpık, eğri. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *kıyık, (ağ.) ø*; **YUyg.** *kiyiḳ* CDT 408; **Öz.** *ḳiyiḳ* CDT 408; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ḫıyıḫ* "kırgınlık, dargınlık" HakRS 298; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳıyıḳ "çarpık, eğri", Clauson, *ḳıyıḳ (*ḳıduḳ)* sözcüğünün *ḳıy-* "kıymak" eyleminden türemiş "çarpık, eğri, yan giden" anlamlarına gelen bir ad olduğunu belirtir (ED 676a).

ḳız: Mädchen || kız. — Kaynak: ***E1, SUK, LAT, Hochz* 15, 34**.

Tr. *kız, (ağ.) gıyz* DS 2069; **YUyg.** *ḳiz* YUTS 240; **Öz.** *ḳız* ÖTS_M 206; **SUyg.** *Gız* CDT 409; **Tuv.** *kıs* TT 101; **Hak.** *ḫıs* HE 95; **Alt.** *kıs* ATS 109; **Yak.** *kıus* TSa. 156

ḳız "kız" (TDAA_Li 204). Temel anlamı "evlenmemiş bayan, kız" olan sözcüğün anlamı daha sonra daralmış ve "kız evlat, köle, cariye" gibi anlamlarla da kullanılmıştır (ED 679b).

ḳızġut: Strafgeld, Strafe || para cezası, ceza. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳızḳut "para cezası, ceza", *ḳız-* "kızmak" eyleminden türemiş "ceza" anlamına gelen sözcük Kaşgari'de de (DLT I, 451) bu anlamı ile yaşamaktadır (ED 681b). Marcel Erdal ise *ḳız-* eyleminden gelen bu sözcüğü *-(U)t* eki ile türemiş sözcükler içerisinde verir ve söz içi *-g-* nin açıklanamadığını ifade eder (OTWF 313).

ḳızıl: rot || kırmızı, kızıl. — Kaynak: ***E2, SUK***.

Tr. *kızıl, (ağ.) gızıl* DS 2070; **YUyg.** *kizil* YUTS 241; **Öz.** *ḳizil* ÖTS_M 206; **SUyg.** *ḳızıl* MÖ 3; **Tuv.** *kızıl* TT 102; **Hak.** *ḫızıl* HE 92; **Alt.** *kızıl* ATS 111; **Yak.** *kıhıl* TSa. 157

ḳızıl "kırmızı, kızıl", *ḳız-* "kızmak" eyleminden türemiş bir addır (ED 683b).

ḳıznaḳ[=ḳaznaḳ]: Schatzhaus || hazine odası. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *kaznak* "kiler" YUTS 229; **Öz.** krş. *ḳazna* RusÖzS 277; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳıznaḳ [= ḳaznaḳ] "hazine odası", Clauson, sözcüğün orijinalinin Arapça

hazina sözcüğü olduğunu ve Türkçede çok eski bir ödünçleme olarak sözcüğün *ḳaznaḳ* şeklini aldığını belirtir (ED 684b). Eğer kimi kaynaklarda düşünüldüğü gibi Ar. *ḫazine* ile ilişkili ise Türkçe *hazine* de burası ile karşılaştırabilir.

kiç-: bkz. *käç-* || — Kaynak: ***SUK***

kiçig: Schüler; klein || öğrenci; küçük, büyük olmayan. — Kaynak: ***SUK, LAT***.

Tr. *küçük, (ağ.) kiçi, kiççi, kiççih, köççe* DS 2869; **YUyg.** *kiçik* YUTS 199; **Öz.** *kiçik* ÖTS_M 69; **SUyg.** *kıçiġ* CDT 109; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ḱiçĭğ* ŞS 51; **Alt.** *kiçü* ATS 112; **Yak.** *ø*

kiçig "küçük", Sözcük, anlam genişlemesi ile "köpek yavrusu" anlamını da kazanmıştır. Bazı fonetik değişikliklerle pek çok dilde yaşamaktadır (ED 696a).

kidin: bkz. *kedin* || — Kaynak: ***SUK***

kidirdin: bkz. *kedirdin* || — Kaynak: ***E1***

kidiz: Filz, Filzstoff || keçe, aba. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) kiyiz* DS 2888; **YUyg.** *kigiz* YUTS 199; **Öz.** *kegiz* CDT 108; **SUyg.** *kigis* Potanin 155; **Tuv.** *kidis* TT 103; **Hak.** *kiis* HE 5; **Alt.** *kiyis* ATS 114; **Yak.** *ø*

kidiz "keçe, aba", Sözcük, pek çok dilde yaşamaktadır (ED 707a).

kil-: bkz. *käl-* || — Kaynak: ***LAT***

kim: was (rel.) || kim, kimler. — Kaynak: ***E1, 2, SUK***.

Tr. *kim, (ağ.) ø*; **YUyg.** *kim* YUTS 199; **Öz.** *kim* ÖTS_M 68; **SUyg.** *kim ~ kem* Malov 66; **Tuv.** *kım* TT 101; **Hak.** *kem* HE 1; **Alt.** *kem* ATS 104; **Yak.** *kim* TSa. 158

kim "kim", Uygurcada *kim* sözcüğü hem bir soru adılı olarak "kim, hangi" anlamlarında hem de bağlaç olarak "ki" anlamı ile kullanılmıştır (ED 720b).

kimä= kim+mä: was || kim. — Kaynak: ***SUK***.

kimä = kim+mä "kim", *kim+yämä > kim+mä kim* "kim" sözcüğünün ve *yämä* sözcüğünün kısaltılmış biçimi ve son çekim ilgeçi olan *mä* ekinden oluşmuştur (bkz. ETG *ymä*; *mä* § 352).

kin: bkz. *ken* || — Kaynak: ***SUK***

kiŋäş-: bkz. *keŋäş-* || — Kaynak: ***SUK***

kindük: bkz. *kendük* || — Kaynak: ***E1***

kinlig: Begrenzungsstoff habend, mit Schutzbändern || şeritli, bağlı. — Kaynak: ***SUK*** **<** ***Çin.*** 巾 ? ve ***T.*** *+lig*.

Tr. *ø, (ağ.) ø, (ağ.)*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

kinlig < Çin. 巾 *jin*ve T. *+lig* sözcüklerinden türemiş *kinlig* "bağlı, bandlı" sözcüğü olduğu düşünülebilir. Hamilton sözcüğü Çin. 巾 *jin* sözcüğü ile ilgili görmüştür; Moriyasu şu an için sözcüğün başka türlü açıklanamayacağını, başka bir doyurucu açıklama bulunmadığı sürece, en azından Hamilton'un açıklamasını izlemek gerektiğini belirtir, bkz. Moriyasu 1988: 59-60.

kir: Schmutz || kir. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *kir, (ağ.) ø*; **YUyg.** *kir* YUTS 200; **Öz.** *kir* ÖTS_E 87; **SUyg.** *kır* XYuYJ 513; **Tuv.** *ḫir* TuvRS 477; **Hak.** *kir* ŞS 51; **Alt.** *kir* OR 82; **Yak.** *kir* TSa. 159

kir "kir, leke" (ED 735a).

kir-: eintreten; eingehen || girmek. — Kaynak: ***E1, LAT, MängiB 22***.

Tr. *gir-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *kir-* YUTS 200; **Öz.** *kir-* ÖTS_M 69; **SUyg.** *kır-* CDT 109; **Tuv.** *kir-* TT 103; **Hak.** *kir-* HakRS 76; **Alt.** *kir-* ATS 112; **Yak.** *kiir-* "batmak" TSa. 28

kir- "girmek", Sözcüğün bu temel anlamı ile tarama kapsamı içerisine aldığımız Türk dillerinde yaşadığı tespit edilmiştir (ED 735b).

kirgin: in der Brunst befindlich || hayvanlarda çiftleşme anı kızgınlığı. — Kaynak: ***MängiB* 22**.

Tr. *girgin, (ağ.) girgin* DS 2082; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *kirgin* TT 103; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

kirgin "hayvanlarda çiftleşme anı kızgınlığı", ED'de *kir-* "girmek" eyleminden türemiş olduğu belirtilen sözcüğün yalnızca bir kez Karahanlı Türkçesinde "damızlık, aygır" anlamı ile geçtiği ifade edilir, sözcüğe MängiB 22'de yukarıda verilen anlamı ile rastlamaktayız (ED 743b).

kirik-: schmutzig || kirlenmek**. — Kaynak:** ***LAT***.

Tr. *ø, (ağ.)* krş. *kirik-* "inat etmek, ayak diremek" DS 2877; **YUyg.** *ø*; **Öz.**

ø; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *hirik-* TT 79; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

kirik- "kirlenmek", Clauson, *kir* "kir" adından türemiş bu sözcüğün yalnızca bir kez İslami metinlerde geçtiğini aktarırken (ED 743b) sözcüğe, LAT metninde de bu anlamı ile rastlamaktayız. Sözcük, Kazakçada *kirik-* "kaynaşıp, birleşmek, iç içe olmak; katılaşmak, sertleşmek"[55] şeklinde görülür. Sevortyan (ESTY Cilt 5:70), Radloff'ta yer verilen Kazakça *kirik-* sözcüğünü Clauson'da yer almasına rağmen anmaz. DS'de ise sözcük *-mAk* eki ile bir isim olarak *kirikmäk* "pis, kirli" şeklinde görülür. Sözcük aynı zamanda hem bir ad hem de bir eylem olarak Shokoda Bey'in çalışmasında da görülmektedir.[56]

kirtü: || bkz. *kertü* — Kaynak: ***Hochz 14***

kisar: Löwe || aslan. — Kaynak: ***MängiB 21< Skr.***

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

kisari < Skr. *kesarin* "arslan", MängiB'de *kisari* şeklinde geçen sözcük, Altun Yaruk'ta da geçmektedir.[57]

kiş<i>lik: für ….. personen || kişilik. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *kişilik, (ağ.) ø*; **YUyg.** *kişilik*; **Öz.** *kişilik* "insanlık" ÖTS_M 70; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *kijilik* ATS 112; **Yak.** *ø*

kişilik "kişilik", *kişi* "kişi" adından türemiş soyut bir isim ve temel anlamı "insanlık, şefkatlilik" olan sözcük, genellikle "beşeriyet, insanlık" için kullanılır (ED 754a).

kişi: Mensch, jemand; Ehefrau || kişi, bir kimse. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *kişi, (ağ.) kişi* DS 2885; **YUyg.** *kişi* YUTS 200; **Öz.** *kişi* ÖTS_M 70; **SUyg.** *kısi* CDT 111; **Tuv.** *kiji* TT 103; **Hak.** *kǐzǐ* HE 18; **Alt.** *kiji* ATS 112; **Yak.** *kihi* TSa. 3

kişi "kişi" (bkz. TDAA_Li 232). Cinsiyet ayrımı olmaksızın "kişi, adam,

---

55 KOÇ Kenan, BAYNİYAZOV Ayabek, BAŞKAPAN Vehbi, *Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, 2004

56 SHOGAITO, Masahiro, *Studies in the Uighur Version of the Abhidharmakośabḥāṣṭīkā Tattvārtha*, Cilt. II, Shokado 1993

57 KAYA, Ceval, *Uygurca Altun Yaruk*, *Giriş, Metin, Dizin*, TDK, Ankara 1994 s.148

insanoğlu" anlamı ile kullanılan sözcüğün Karahanlı Türkçesinde "eş, zevce, kadın; halk" anlamı ile de kullanıldığı görülür (ED 752b).

kit-: bkz. *ket-* || — Kaynak: ***SUK***

kitmän: || bkz. *ketmän* — Kaynak: ***E1, SUK***

kiz-: durchziehen || dolaşmak, gezmek. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *gez-, (ağ.)*; **YUyg.** *kez-* YUTS 196; **Öz.** *kez-* ÖTS_M 67; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** krş. *kezi-* TT 100; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

kiz- "gezmek", ED'de *-e-* ile verilen sözcük, yukarıda verilen temel anlamının yanı sıra "manzarayı izlemek" anlamına da sahiptir (ED 757a).

knt: bkz. *känt* || — Kaynak: ***E2***

ḳod-: loslassen, ablassen || bırakmak, koymak. — Kaynak: ***E2, SUK***.

Tr. *koy-, (ağ.) goy-* DS 2111; **YUyg.** *ḳoy-* YUTS 246; **Öz.** *ḳoy-* ÖTS_M 215; **SUyg.** *koz-* Malov 60; **Tuv.** *kut-* TuvRS 216; **Hak.** *ḫos-* HakRS 289; **Alt.** *koy-* ATS 118; **Yak.** krş. *ḫotu* "alt, aşağı" StachM GJV 100

ḳod- "bırakmak, koymak", **ḳo-* eyleminin pekiştirilmiş bir biçimi olduğunu ifade eden Clauson, sözcüğün "aşağı koymak, yere koymak, bırakmak" temel anlamına sahip olduğunu ifade eder. Sözcük, sonra daha belirsiz olarak "koymak" anlamını kazanmıştır (ED 595b). Sarı Uygurcada *kod-* eylemi ve *kud-* eylemlerinin karşılığı olması gereken sözcükler karışmıştır: Malov şöyle yer verir: *koz-* "dökmek, akıtmak", *kuz-* I "dökmek, akıtmak", *kuz-* II koymak, yerleştirmek krş. *koz-* (Malov 77)

ḳodġu: eine Art Steuer (?) || bir vergi çeşidi. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳodġu "bir vergi çeşidi" (bkz. Özyetgin 2004a s. 86). *ḳod-* "koymak" eyleminden *-gu* eki ile türemiş olması muhtemel olan bu sözcük, başka bir yerde tespit edilememiştir.

ḳodı: bkz. *ḳudı* || — Kaynak: ***E1, SUK***

ḳoldamla-: die Arme bewegen || kolunu hareket ettirmek. — Kaynak: ***E2***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** krş.

ḳoldomdojor “yardımcı” ATS 115; **Yak.** *ø*

ḳoldamla- “kolunu hareket ettirmek”, Marcel Erdal, sözcüğün ***ḳol*** adından addan eylem yapan *+ta-* eki ve eylemden ad yapan *-m* eki ile türediğini ifade eder (OTWF 439). Sözcük daha sonra addan eylem yapan *+la-* ekini almıştır.

ḳoldıḳ: Achselhöhle, Achsel || koltuk. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *koltuk, (ağ.) goltuḫ* DS 2098; **YUyg.** *ḳoltuḳ* YUTS 242; **Öz.** *ḳoltuḳ* ÖTS_M 319; **SUyg.** *ḳohldıḳ* CDT 413; **Tuv.** *kolduk* TT 104; **Hak.** *ḫoltıḫ* HE 84; **Alt.** *koltuk* ATS 116; **Yak.** *ø*

ḳoldıḳ “koltuk”, ED’de *ḳoltuḳ* olarak verilen *ḳol* “kol” adından *+dlḳ* eki ile türemiş olan sözcük “koltuk, koltuk altı” anlamındadır (ED 619a).

ḳollaş-: sich unter die Arme greifen || tutmak, yakalamak (kolundan). — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) kollaş-* DS 2910; **YUyg.** *ḳollaş-* YUTS 242; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ḫollaş-* “el sıkışmak” HakRS 285; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳollaş- “tutmak, yakalamak (kolundan)”, *ḳol* “kol” adından *+lAş-* eki ile türemiştir (OTWF 577).

ḳolu: Zeit || vakit**.** — Kaynak: ***Hochz 4, MängiB 14***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳolu “vakit”, Sözcüğün “on saniyelik zaman dilimi” için kullanıldığını ifade eden Clauson, cümlede *öd ḳolu* şeklinde ikileme olarak kullanıldığını belirsiz bir zamanı ifade ettiğini ama bu zaman diliminin bir günden de daha kısa olduğunu ifade eder (ED 617a).

ḳon-: niederlassen || yerleştirilmek. — Kaynak: ***Hochz 16***.

Tr. *kon-, (ağ.) kon-* DS 2918; **YUyg.** *ḳon-* YUTS 243; **Öz.** *ḳon-* ÖTS_M 216; **SUyg.** *ḳun- ~ ḳon-* 413; **Tuv.** *hon-* TT 80; **Hak.** *kon-* “durdurmak” HakRS 286; **Alt.** *kon-* ATS 116; **Yak.** *xon-* “gecelemek” YakRS 497

ḳon- “yerleşmek”, ***ḳo-*** “yerleştirmek” eyleminin dönüşlü hali olan sözcüğün, “yerleşmek, yerleştirmek; durmak, mola vermek, konaklamak (seyahatte)” anlamlarına sahip olduğu görülür (ED 632a).

ḳoŋruḳ-: knurren || mırıldanmak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *ḳaŋruḳlan-* “hımhım etmek” YUTS 220; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳoŋruḳ- “mırıldanmak”, Marcel Erdal, sözcüğün *ḳoŋur* adından türemiş bir eylem olduğunu ve yalnızca bir kez E1 metninde geçtiğini ifade eder (OTWF 495). Kaşgari’de de *ḳoŋur* “boğuk ses” yansıma sözcüğünün bir kez geçtiği tespit edilmiştir (DLT III, 363).

ḳooz: Kohle || kömür, ateş, kor. — Kaynak: ***EUN 87***.

Tr. *ø, (ağ.) koz* “od, ateş” DS 2944; **YUyg.** *ḳoz* ED 756; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *kos* ESTY 74 (Cilt VI); **Alt.** *kos* “köz” ATS 118; **Yak.** *ø*

ḳooz “kömür, ateş, kor”. Clauson, “ateş koru, koz” anlamını taşıdığını ifade ettiği sözcük, bugün bazı Türk dillerinde art ünlülü biçimi ile yaşamaktadır.

ḳop: sämtlich || bütün, hep. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ḳop* ESTY 107 (Cilt V); **Öz.** *kop* ESTY 107 (Cilt VI); **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳop “bütün, hep” (ED 579b).

ḳop-: aufsteigen || yükselmek. — Kaynak: ***EUN 54***.

Tr. *kop-, (ağ.) kop-* “koşmak” DS 4565; **YUyg.** *ḳop-* “kalkmak” YUTS 243; **Öz.** *kop-* ESTY 68 (Cilt VI); **SUyg.** *kop-* “kalkmak” Malov 58; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳop- “yükselmek” (ED 580a)

ḳopuz: Laute || kopuz, telli Ortaasya (Türk) çalgısı. — Kaynak: ***Hochz 25***.

Tr. *kopuz, (ağ.) ø*; **YUyg.** *kovuz* YUTS 247; **Öz.** *kovus* CDT 416; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *homus* TuvRS 481; **Hak.** *komus* ŞS 53; **Alt.** *komus* ATS 116; **Yak.** *xomus* YakRS 496

ḳopuz “kopuz” (bkz. Hamilton not: LXX). Telli bir müzik aleti olan *kopuz*, Moğolcada *ḳuğur / ḳu’ur* şeklinde eski bir ödünçleme olarak görülür (ED 588b).

ḳorḳ-: sich fürchten || korkmak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *kork-, (ağ.) gorɣ-* DS 2104; **YUyg.** *ḳorḳ-* YUTS 244; **Öz.** *ḳorḳ-* ÖTS_M 216; **SUyg.** *ḳorḳ-* MÖ 36; **Tuv.** *kort-* TT 106; **Hak.** *ɣorıɣ-* HE 86; **Alt.** *korkı-*

ATS 117; **Yak.** *ø*

ḳorḳ- “korkmak”, Sözcük, en eski dönemde hem yönelme ekinden hem de bulunma ekinden sonra görülmüştür. Bazen *ḳoruḳ-* biçimi de görülür (ED 651a). Erdal ise sözcüğün ***ḳorı-*** eyleminden eylemden eylem yapan *-(X)k-* eki ile türemiş olabileceğini belirtir (OTWF 646).

ḳorluġ: für Schaden verantwortlich || zarar görmüş, zararlı. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** krş. *kor* “zarar” Radloff II 550; **Yak.** *ø*

ḳorluġ “zarar görmüş, zararlı”, *ḳor* “zarar” adından türemiş olan sözcük, hukuk metinlerinde “kaybeden, ziyan eden, zarara uğramış” anlamları ile görülür (ED 658b). Tuvacadaki *hora* kelimesi Moğolca *koura*’dan gelir ve buradan türeyen *horalıg* “zararlı” biçimi de Tuvacada görülür. Clauson, *ḳor* altında Tuvaca *hora* yer verir; fakat Moğolca biçimden söz etmez.

ḳorsuz, ḳoorsuz: schadlos || zararsız. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳorsuz “zararsız”, *ḳor* “zarar” adından yokluk bildiren *+sIz* eki ile türemiştir. Sözcük Uygurca hukuk metinlerinde “zararsız” anlamı ile geçmektedir (ED 663).

ḳorum: Fels, Felsbrocken || kaya. — Kaynak: ***E1,* 2 *ḳ. ḳaya*** “kaya”.

Tr. ø, (ağ.) *gorum* “dik yamaçlar üzerindeki ince düzlük*”* DS 2106; **YUyg.** *koram* “kırma taş” YUTS 243; **Öz.** ø; **SUyg.** ø; **Tuv.** *horum* TT 81; **Hak.** *ḫorum* HakRS 287; **Alt.** *korum* “kum” ATS 118; **Yak.** ø

ḳorum “kaya”, “büyük kaya parçası veya kaya yığını” anlamına gelen sözcük, *kaya* sözcüğü ile birlikte ikileme olarak kullanılır (ED 660a).

ḳoş-: hinzufügen || eklemek, katmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *koş-, (ağ.) goş-* DS 2108; **YUyg.** *ḳoş-* YUTS 245; **Öz.** *ḳoş-* ÖRL 1931-274; **SUyg.** *Gos-* XYuYJ 520; **Tuv.** *koş-* TT 106; **Hak.** *koş-* ŞS 54*, hos-* ESTY 91 (Cilt VI); **Alt.** *ø*; **Yak.** krş. *hohuy-* ESTY 91 (Cilt VI)

ḳoş- “eklemek, katmak”, “birleştirmek, birleşmek (iki şeyi)” temel

anlamlarının yanı sıra "dizmek (mısra), yazmak (şiir), koşmak (hayvanları)" anlamlarına sahiptir (ED 670b).

ḳoşṭur-(ḳoştur-): anspannen || katmak, eklemek. — Kaynak: ***E1,* 2**.

Tr. *koştur-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ḳoştur-* "kavuşturmak, bir araya getirmek" YUTS 245; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ḫostır-* HakRS 289; **Alt.** *koştur-* ATS 118; **Yak.** *ø*

ḳoştur- "katmak, eklemek", *ḳoş-* "eklemek, katmak" eyleminin ettirgenidir.

ḳotuz: Yak || Tibet öküzü, yak. — Kaynak: ***Hochz 30***.

Tr. *ø, (ağ.) kotaz* "Yaban mandası" DS 2931; **YUyg.** *kotaz* YUTS 245; **Öz.** *kütas* ÖRL 638; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳotuz, ḳuduz "Tibet öküzü, yak", "Tibet yöresine özgü uzun tüylü sığır, yak" anlamında olan sözcük, Osmanlıcada *kotaz* şeklinde "yak kılından yapılan perçem şeklindeki süs" anlamını taşımaktadır (ED 608a).

ḳov-: treiben || sürmek, itmek, kovmak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *kov-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *kog-* ESTY 9 (Cilt VI); **Öz.** *ḳuv-* "kovmak" ÖTS_M 212; **SUyg.** ø; **Tuv.** ø; **Hak.** *kog-* "izlemek" HakRS 283; **Alt.** *ku-* ESTY 9 (Cilt VI); **Yak.** ø

ḳov- "sürmek, itmek, kovmak", *qov* "arkasından konuşma" adı ile eşsesli olan kelime "takip etmek, izlemek, kovalamak" ve anlam genişlemesi ile "baskı yapmak, sıkıştırmak" anlamlarındadır (ED 580b).

ḳoy-: bkz. *ḳod-* || — Kaynak: ***E1, LAT***

ḳoy- "koymak", *ḳod-* "koymak" eyleminin ikincil biçimidir. bkz. *ḳod-*

ḳoyn, ḳoyın: Schaf || koyun. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *koyun, (ağ.) koyın* DS 2942; **YUyg.** *ḳoy* YUTS 246; **Öz.** *ḳoy* ÖTS_M 215; **SUyg.** *Goy* CDT 419; **Tuv.** *hoy* TT 81; **Hak.** *ḫoy* HE 83; **Alt.** *koy* ATS 118; **Yak.** *xooy* TSa. 165

ḳoyn, ḳoyın "koyun", *ḳoñ* sözcüğünün ikincil bir biçimi olan *koyın* sözcüğü genel olarak "koyun" ve daha özel anlamı ile "dişi koyun" anlamındadır. Sözcük, Türklerin kullandığı on iki hayvanlı yıldan birinin adıdır ve Moğolcada da *ḳoni(n)*

şeklinde bir ödünçleme olarak görülür (ED 678a)

kögür-: betreten lassen, darbringen || arz etmek, sunmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

kögür- "arz etmek, sunmak", ED'de sözcüğün telaffuzunun belirsiz olduğu ve *kötür-* sözcüğünün yanlış bir yazı çevrimi olduğu belirtilir (ED 713a). Marcel Erdal ise sözcüğün yanlış okunma sonucunda *kögür-* olduğunu ifade ederken, sözcüğü *kir-* eyleminin ettirgen çatısı *olan kirgir-* "getirmek" maddesi altında verir. Söz içi *-r-* nin düşmesi ile *kigür-* şeklini alır sözcük.

kök: blau; Himmel || mavi, gök. — Kaynak: ***E1, Hochz* 9**.

Tr. *gök, (ağ.) gök* DS 2134; *göy* "gök" DS 2171; **YUyg.** *kök* "mavi, gök" YUTS 230; **Öz.** *kök* ÖTS_M 73; **SUyg.** *gök/ gük* "mavi, gök" CDT 115; **Tuv.** *kök* TT 107; **Hak.** *kök* HakRS 89; **Alt.** *kök* "mavi, gök" ATS 120; **Yak.** *küöx* "mavi, gök" TSa. 184

kök "mavi", Temel anlamı "gökyüzü" olan sözcük daha sonra gökyüzünün rengi olan "mavi" için de kullanılmıştır (ED 708b).

kökçi: Feldmarkwächter || sebzeci; bekçi. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *kökçi* "sebzeci" YUTS 203; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

kökçi "bekçi", ED'de ve OTWF'de yer almayan sözcük *kök* "mavi, gökyüzü" sözcüğünün addan ad yapan *+çI* ekini almış şeklidir.

kökirä-: bkz. *kökrä-* || — Kaynak: ***LAT***

köklä-: zubinden || bağlayarak kapamak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) kökle-* "ağaç ve bitkiyi köküyle sökmek" DS 2952; **YUyg.** *kökle-* YUTS 203; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

köklä- "bağlayarak kapamak", Clauson, *kök* "dikiş, bağlantı yeri" adından türemiş olan kelimenin "sırımla bağlamak" anlamına geldiğini ifade eder (ED 711a).

kökrä-: brüllen || kükremek, bağırmak. — Kaynak: ***Hochz 29, MängiB 22***.

Tr. *kükre-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *kügre-* "gök

gürlemek" HakRS 95; **Alt.** *küküre-* OR 100; **Yak.** *ø*

kökrä- "kükremek, bağırmak", Aslı *kökrä-* olan ama bazen araya katma bir ünlü alarak *kökirä-* biçiminde görülen sözcük, *kök* "mavi, gök" adından addan eylem yapan *+rA-* eki ile türemiştir. Temel anlamı "gürlemek" olan sözcük aynı zamanda da "gürültü yapmak, bağırmak" anlamlarına da sahiptir (ED 713a).

köküẓmäk: Schürze, Jacke || önlük, ceket. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

köküzmäk "ceket", Clauson, sözcüğün yalnızca bir kez yazıtlarda geçtiğini, *kögüz* "göğüs" adından türemiş olduğunu ve "göğüslük" anlamına geldiğini ifade eder (ED 714b). Sözcük SUK metninde karşımıza "ceket" anlamı ile çıkmaktadır.

köl: Teich, See || göl. — Kaynak: ***SUK, Hochz 20***.

Tr. *göl, (ağ.) göl* DS 2140; **YUyg.** *köl* CDT 116; **Öz.** *köl* ÖTS_M 73; **SUyg.** *köl/kül* CDT 117; **Tuv.** *höl* TT 82; **Hak.** *köl* HakRS 89; **Alt.** *köl* ATS 121; **Yak.** *küöl* TSa. 99

köl "göl", "Büyük su birikintisi, göl" anlamına gelen sözcük, Kaşgari hariç hiçbir yerde "nehir, deniz" anlamı ile kullanılmaz (ED 715a).

kölük: Lasttier || yük hayvanı. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. *gölük, (ağ.) gölük* DS 2145; **YUyg.** *kölük* UŞS 51; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *krş. höl* "hayvan koşumu, araba hayvanları için" TT 82; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

köläk "yük hayvanı", *köl-* "koşmak (hayvanı sabana koşmak)" eyleminden türemiş olan kelime, bir araçla koşulmuş hayvandan ziyade yük yüklenmiş hayvan için "yük hayvanı" anlamı ile kullanılmıştır (ED 717b).

köm-: graben, bearbeiten || gömmek. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *göm-, (ağ.) köm-* DS 2557; **YUyg.** *köm-* YUTS 204; **Öz.** *köm-* ÖTS_M 73; **SUyg.** *köm-* CDT 117; **Tuv.** *köm-* TT 82; **Hak.** *köm-* HakRS 90; **Alt.** *köm-* ATS 121; **Yak.** *köm-* YakRS 177

köm- "gömmek", Sözcük, "gömmek (ölü; kül vb.)" anlamının yanı sıra "kazmak" anlamı ile de görülür (ED 721b).

könäk: Eimer, Gefäß || kova, kap. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *xönek* “çaydanlık” TuvRS 490; **Hak.** *könek* HakRS 90; **Alt.** *könük* ATS 122; **Yak.** *ø*

könäk “kova”, Clauson, *kön* “tabaklanmamış deri” adından küçültme eki *+Ak* ile türemiş olabileceğini belirtir (ED 731a).

köni: richtig, korrekt || doğru, gerçek. — Kaynak: ***SUK, LAT, Hochz 18***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *xönü* TuvRS 490; **Hak.** *köni* HakRS 90; **Alt.** *ø*; **Yak.** *könö* TSa. 70

köni “doğru, gerçek”, *kön-* “doğru olmak” eyleminden türemiş olan sözcük, bu anlamı ile Türk dillerinin bazılarında yaşamaktadır (ED 726b).

köŋül: Sinn; Herz || yürek, gönül. — Kaynak: ***SUK, EUN 35***.

Tr. *gönül, (ağ.) göyün* DS 2173; **YUyg.** *köŋül* YUTS 205; **Öz.** *köŋil* ÖTS_M 72; **SUyg.** *gioŋel, kuŋul* MÖ 3; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *kööl* “sevgi, aşk” HakRS 91; **Alt.** krş. *küüni* TAS 70; **Yak.** *köŋül* “hür” TSa. 118

köŋül “gönül”, Aslında soyut bir kelime olan *köŋül*, “akıl, düşünce” gibi anlamlara sahiptir; daha sonra somut olarak da “yürek” anlamının kelimeye eklendiği görülür (ED 731b).

köp: viel || çok. — Kaynak: ***Hochz 10***.

Tr. *ø, (ağ.) köp* DS 2959; **YUyg.** *köp* YUTS 206; **Öz.** *köp* ÖTS_M 74; **SUyg.** *göhp, gehp* 117*, köp* Malov 69; **Tuv.** *köp* TT 107; **Hak.** *köp* HakRS 91; **Alt.** *köp* ATS 122; **Yak.** *köp* “sık, gür” YakRS 180

köp “çok”, Sözcüğün bu temel anlamı ile tarama kapsamı içerisine giren Türk dillerinde yaşadığı tespit edilmiştir (ED 686b).

köprüg: Brücke || köprü. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *köprü, (ağ.) körpü, körpi* DS 2967; **YUyg.** *köprük* YUTS 206; *kövrük* UTİL 691; **Öz.** *köprik* ÖTS_M 74; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *kövürük* TT 108; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** krş. *körge* IACUTICA 304

köprüg “köprü”, Clauson, sözcüğün *köpür-* “köpürmek” eylemi ile olan anlamsal bağının açık olmadığını ifade eder; sözcük, Moğolcada *kä’ürgä* şeklinde bir ödünçleme olarak görülür (ED 690b).

kör-: sehen || görmek. — Kaynak: ***E1, LAT, EUN 25***.

Tr. *gör-, (ağ.) kör-* DS 2967; **YUyg.** *kör-* YUTS 207; **Öz.** *kör-* ÖTS_M 74; **SUyg.** *gör-* CDT 119; **Tuv.** *kör-* TT 107; **Hak.** *kör-* HakRS 91; **Alt.** *kör-* ATS 122; **Yak.** *kör-* "bakmak" TSa. 24

kör- "görmek", Sözcüğün anlam genişlemesi ile "deneyim kazanmak; bakmak; itaat etmek" gibi anlamlara da sahip olduğu görülür (ED 736a).

körk: Schönheit, Gestalt || güzellik. — Kaynak: ***E1, EUN 74***.

Tr. *görk, (ağ.) görklü* "görkemli" DS 2191; **YUyg.** *körk* YUTS 207; **Öz.** *körk* ÖTS_M 74; *kürik* CDT 118; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

körk "güzellik", *kör-* "görmek" eyleminden türemiş olan kelime "görülebilen şey, biçim" temel anlamında iken 11. yüzyıldan sonra soyut "güzel" anlamını kazanmıştır (ED 741a).

körkit-: zeigen || göstermek. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** ø; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

körkit- "göstermek", *kör-* "görmek" eyleminin ettirgen biçimi olan (ED 743b) *körkit-* eyleminin almış olduğu *-git-* çatı eki seyrek de olsa *-güt-* biçiminde görülmüştür. Karahanlı Türkçesinde sözcük, *körküt-* şeklinde görülür (DLT III, 340).

körklä: schön || güzel. — Kaynak: ***EUN 45***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

körklä "güzel", *körk* "güzellik" adından türemiş olan kelime (ED 743a), çok eski ve çoğunlukla yüklem veya cümle belirleyicisi olarak seyrek olarak görülen isimden sıfat yapan *+lA* ekiyle oluşmuştur (krş. *tünlä*, ETG § 76).

körkläṅ-: schön werden || güzelleşmek, süslenmek. — Kaynak: ***MängiB 23***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

körkläṅ- "güzelleşmek, süslenmek", Sözcük, *kör-k* "güzellik" adından addan eylem yapan *+lA-* eki ve eylemden eylem yapan dönüşlü çatı eki *-n-* ile türemiştir. ED'de *körkläṅ-* sözcüğü yer almamaktadır.

körklüg: schön || güzel. — Kaynak: ***E1, LAT, Hochz 8***.

Tr. *görklü, (ağ.) görklü* DS 2161; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

körklüg "güzel", *kör-k* "güzellik" adından türemiş olan kelimenin temel anlamı "şekilli, biçimli" iken Uygurcada karşımıza "güzel, güzellik sahibi" anlamları ile çıkmaktadır (ED 743a).

körüş-: sich sehen || görüşmek. — Kaynak: ***Hochz 26***.

Tr. *görüş-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *körüş-* YUTS 208; **Öz.** *köriş-* ÖTS_M 74; **SUyg.** *küres-* Malov 71; **Tuv.** *körüş-* TT 108; **Hak.** *kŏriš-* HakRS 92; **Alt.** *körüş-* OR 92; **Yak.** *körüs-* YakRS 181

körüş- "görüşmek", *kör-* "görmek" eyleminin iştaşı olan sözcük, "birbirini görmek, görüşmek" anlamındadır (ED 748a).

kösür: Land || toprak. — Kaynak: ***SUK < Moğ. kösür= köser***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

kösür < Moğ. *kösür* "toprak" (bkz. Lessing 492)

kǫ̈tki: Erhebung || dağlık arazi. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

kötki "dağlık arazi". Clauson, etimolojisinin açık olmadığını belirttiği sözcüğün bir ödünçleme olabileceğini ifade eder (ED 702). Erdal ise "çıkıntı, yumru" ve genellikle de "tepecik" anlamı ile kullanılan sözcüğün kökenine eski Türkçede rastlanmadığını, *kötür-* sözcüğü ile aynı kökten gelebileceğini ifade ederek *-gI* eki ile türemiş sözcükler içinde gösterir (OTWF 322).

kǫ̈tür-: tragen, heben, emporheben || kaldırmak, götürmek. — Kaynak: ***E1, 2***.

Tr. *götür-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *köter-* YUTS 208; **Öz.** *kötär-* ÖTS_M 74; **SUyg.** *kötür-* Malov 69; **Tuv.** *ködür-* TT 107; **Hak.** *kŏdŭr-* HakRS 87; **Alt.** *ködür-* ATS 120; **Yak.** *kötür-* "kırmak" YakRS 183

kötür- "kaldırmak, götürmek", Clauson, sözcüğün kökü belirtilmeden ilk bakışta ettirgen bir eylem gibi gözükse de bunun kabul edilemeyeceğini ifade eder (ED 706a), Marcel Erdal ise sözcüğü *köt-* eylemine getirilmiş ettirgen çatı eki almış sözcükler grubuna sokar (OTWF 718).

köy-: brennen || yanmak. — Kaynak: ***E1, EUN 88***.

Tr. *göy-, (ağ.) köy-* DS 2984; **YUyg.** *köy-* YUTS 209; **Öz.** *küy-* ÖTS_M 71; **SUyg.** *küy-* CDT 119; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *köy-* HakRS 88; **Alt.** *küy-* ATS 130; **Yak.** *köy-* YakRS 176

köy- "yanmak", Clauson'un *küñ-* "yanmak" sözcüğünün ikincil bir biçimi olduğunu ifade ettiği *köy-* eylemi "kızdırmak" anlamı ile de görülür (ED 726b).

köz: Auge || göz. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *göz, (ağ.) goz* DS 2112; **YUyg.** *köz* YUTS 209; **Öz.** *köz* ÖTS_M 72; **SUyg.** *göz, gioz* MÖ 3; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *kös* HakRS 93; **Alt.** *kös* ATS 123; **Yak.** *kös* YakRS 182

köz "göz", Sözcüğün temel anlamının dışında "küçük delik, iğne deliği; memba, kaynak" anlamlarını içerdiği görülür (ED 756b).

közlüg: mit Augen || gözlü. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *gözlü, (ağ.) ø*; **YUyg.** *közlüg* YUTS 210; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *küzdıġ* MÖ 3; **Tuv.** ø; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

közlüg "gözlü", *köz* "göz" adından türemiş bu isim "gözlü" anlamındadır.

közün-: erscheinen || gözükmek, ortaya çıkmak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *körün-* OUL 115; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** ø; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

közün- "gözükmek, ortaya koymak", Clauson'a göre *kör-* "görmek" eyleminin çok eski ve farklı bir telaffuzu olan **köz-* eyleminden türeyen sözcüğün etimolojisi *köz* "göz" sözcüğü ile de ilgilidir (ED 762b).

közünmäz: unsichtbar || görünmeyen. — Kaynak: ***E2***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *körünmes* OUL 107; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

közünmäz "görünmeyen", Sözcük, *közün-* "gözükmek" eyleminin geniş zamanın olumsuz ortacı olan *-mAz* eki ile adlaşmış şeklidir.

kşan: Augenblick || kısa an. — Kaynak: ***EUN 37***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

kşan < Skr. *kṣaṇa* “kısa an, dakika”, Sözcük, göz açıp kapayıncaya kadar geçen süreyi ifade etmek için kullanılır.

kşanti: Geduld; Beichtgebet, Werktitel || sabır; tövbe, pişmanlık. — Kaynak: ***MängiB 15 < Skr. ksānta, kşanti***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

kşanti < Skr. *kṣānti* “tövbe, pişmanlık, günah çıkarma, sabır”, Sözcük Uygurcada genelde yardımcı bir eylem olan *kıl-* ile birlikte *kşanti kıl-* “pişman olmak” şeklinde kullanılır.

ḳuanpu, ḳanpu, ḳunpu: genormter Stoff || kumaş. — Kaynak: ***SUK < Çin.*** 官布 *guanbu*.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳuanpu < Çin. *guanbu*官布 “kumaş”[58]

ḳud-: schütten, hineinschütten || dökmek, akıtmak. — Kaynak: ***E1, 2, SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) guy-* DS 2203; **YUyg.** *kuy-* YUTS 251; **Öz.** *ḳuy-* ÖTS_M 244; **SUyg.** *kuz-* “boşaltmak” Malov 60; **Tuv.** *kut-* “bırakmak” TuvRS 261; **Hak.** *ḫus- II* HakRS 289; **Alt.** *ø*; **Yak.** *kut-* YakRS 194

ḳud- “akıtmak, dökmek”, Sözcük, *tök-* sözcüğü ile eşanlamlıdır (ED 596a). Altaycada *ḳud-* sözcüğü yerine *tök-* eylemi görülmektedir; fakat ESTY’de *kuy-* sözcüğüne rastlanmaktadır. Sözcük, elimizdeki mevcut Altayca sözlüklerde tespit edilemediği için tabloda verilmemiştir. ET *kod-* “yerleştirmek” ve *kud-* “dökmek” Türkçede karışarak *koy-* biçimini almıştır.

ḳudı: unten || aşağı. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. krş. *yüzü koyun, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ḳuyi* ÖTS_E 311; **SUyg.** *ḳozı, ḳozu, ḳuzı* TDS_Li 330; **Tuv.** *kudu* “alçak; aşağıda” TDS_Li 329; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ḫotu* “-e göre; kuzey” TDS_Li 331

ḳudı “aşağı” (TDS_Li 328). Clauson’un *ḳo-d-* eyleminden ulaç eki ile türemiş olduğunu ifade ettiği bu sözcük, “aşağı, aşağıya doğru” anlamındadır (ED

---

58 RYBATZKI, Volker, “Bemerkungen zu Einigen Uigurischen Wörtern Aus der Landwirtschaft”, *Studia Etymologica Cracoviensa*, Cilt. 6, Kraków 2001, s. 155; sözcük üzerine daha önce yapılmış ayrıntılı açıklamalar için bkz. Moriyasu 1991: 52 (22c), Moriyasu burada Radloff’un hatalı açıklaması ile onu izleyen Geng’in açıklamalarını düzeltir, Hamilton’un okuyuş ve anlamlandırmasını izler.

596a). Sözcük Brahmi harfli metinlerde *u* ile *kudı* şeklinde görülür.

ḳudul-: sich ergießen, geschüttet werden || akıtılmak, dökülmek. — Kaynak: ***E1,* 2**.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ḳuyul-* YUTS 251; **Öz.** *ḳuyul-* ÖRL 1931-277; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** krş. *kuttul-* TuvRS 267; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** krş. *kutulun-* "akmak" YakRS 194

ḳudul- "akıtılmak, dökülmek", *ḳud-* "akıtmak, dökmek" eyleminin edilgenidir (ED 602a).

ḳuduz: bkz. *ḳotuz* || — Kaynak: ***E2***

ḳul: Sklave || köle, kul. — Kaynak: ***E1, SUK, LAT***.

Tr. *kul, (ağ.) gul* DS 2190; **YUyg.** *ḳul* YUTS 248; **Öz.** *ḳul* ÖTS_M 213; **SUyg.** *kul* Malov 60; **Tuv.** *kul* TT 109; **Hak.** *kul* ŞS 57; **Alt.** *kul* ATS 124; **Yak.** krş. *kulut* TSa. 167

ḳul "köle, kul", Sözcük, "(erkek) köle" *küñ* "cariye" sözcüğünün eril olarak dengidir (ED 615).

ḳulġaḳ: Ohr || kulak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *kulak, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ḳulaḳ* YUTS 248; **Öz.** *ḳulåḳ* ÖTS_M 213; **SUyg.** *ḳulaḳ* CDT 421; **Tuv.** *kulak* TT 109; **Hak.** *ḫulaḫ* HE 89; **Alt.** *kulak* ATS 124; **Yak.** *kulgaax* TSa 169

ḳulġaḳ "kulak", *ḳulaḳ* sözcüğünün en eski biçimi olan *ḳulgak* (ED 621a), organ adları türeten *+gAḳ* eki ile türemiştir (OTWF 75).

ḳulun: Föhlchen || tay. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *kulun, (ağ.) gulun* DS 2193; **YUyg.** *ḳulun* YUTS 248; **Öz.** *ḳulun* ÖRL 630; **SUyg.** *ḳulun* CDT 421; **Tuv.** *kulun* TT 109; **Hak.** *ḫulun* HE 89; **Alt.** *kulun* ATS 124; **Yak.** *kulun* YakRS 187

ḳulun "tay", Sözcüğün bu anlamı ile (ED 622b) tarama kapsamı içerisine aldığımız Türk dillerinde yaşadığı tespit edilmiştir.

ḳum, ḳuum: Sand, Sandwüste || kum. — Kaynak: ***MängiB 24***.

Tr. *kum, (ağ.) gum* DS 2194; **YUyg.** *ḳum* YUTS 248; **Öz.** *ḳum* ÖTS_M 213; **SUyg.** *kum* Malov 61; **Tuv.** *kum* TT 109; **Hak.** *ḫum* HE 89; **Alt.** krş. *kumax*

ATS 124; **Yak.** krş. *kumax* TSa. 169

ḳum “kum” (ED 625b)

ḳumlayu: wie sand || kum gibi. — Kaynak: ***E1, 2***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳumlayu “kum gibi”, *ḳum* “kum” adından sözcüğe “gibi” anlamı katan *+layu* eki ile oluşmuş bir sözcüktür.

ḳupiŋ: Flasche, Weinkrug, Wasserkanne || şişe, ibrik. — Kaynak: ***SUK < Çin.*** 胡瓶 *huping*.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳupiŋ < Çin. “şişe, ibrik”

ḳurban: Opfer || kurban. — Kaynak: ***LAT < Ar. ḳurbān***.

Tr. *kurban, (ağ.) gurban* DS 2198; **YUyg.** *ḳurban* YUTS 249; **Öz.** *ḳurbån* ÖTS_M 213; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳurban < Ar. *ḳurbān* “kurban”

ḳurı-: abmagern (?) || zayıflamak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *kuru-, (ağ.) guru-* “kurumak” DS 2201; **YUyg.** *ḳuru-* “kurumak” YUTS 249; **Öz.** *ḳuri-* “kurumak” ÖTS_M 213; **SUyg.** *ḳuru-* “kurumak” CDT 423; **Tuv.** krş. *kurga-* “kurumak” TT 109; **Hak.** *ḫuru-* “kurumak” HE 90; **Alt.** *kuru-* “kurumak” ATS 126; **Yak.** *kuur-* “kurumak” TSa. 172

ḳurı- “zayıflamak”, Sözcük, “kurumak” anlamı ile (ED 646a) tarama kapsamı içerisine aldığımız Türk dillerinin hepsinde tespit edilmiştir.

ḳurşan-: umgeben, gegürtet werden || kuşak takmak, kuşak sarmak. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *kuşan-* “giyinmek”, (ağ.) *guşan-* DS 2202; **YUyg.** krş. *ḳorşa-* YUTS 244; **Öz.** krş. *ḳurşä-* “kuşatmak*”* ÖTS_M 214; **SUyg.** *ḳursan-* XYuYJ 523; **Tuv.** *kurjan-* TT 110; **Hak.** *ḫurçan-* HE 90; **Alt.** krş. *kurça-* “sarmak” ATS 125; **Yak.** krş. *kurdan-* YakRS 191

ḳurşan- “kuşak takmak, kuşak sarmak”, Clauson, sözcüğün ***ḳurış+a-*** eyleminden dönüşlü çatı eki *-n-* ile türediğini söyler (ED 665a). Marcel Erdal, *kur* “kemer” adına (*+şA-* eki olmadığı için) birliktelik, çokluk eki olan *+Xş* eki ile ve

bu ada eklenmiş addan eylem yapan *+A-* eki ile *kurşa-* (OTWF 422) eyleminin türediğini, *ḳurşan-* eyleminin ise bunun dönüşlü çatısı olduğunu ifade eder (OTWF 607).

ḳuru-: vergehen || geçmek. — Kaynak: ***E1*** bkz. *ḳurı-*

ḳuru- "geçmek" bkz. *ḳurı-*

ḳuruġ: trocken (?) || kuru, yaş olmayan. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *kuru, (ağ.) guru* DS 2200; **YUyg.** *ḳuruḳ* YUTS 248; **Öz.** *ḳuruḳ* ÖTS_M 214; **SUyg.** *ḳurıġ* CDT 423; **Tuv.** *kurug* TT 110; **Hak.** *ḫuruğ* HE 90; **Alt.** *kuru* ATS 126; **Yak.** krş. *kuraan* RusYakS 627

ḳuruġ "kuru", *ḳurı-* "kurumak" eyleminden türemiş olan isim "kuru" anlamının yanı sıra "boş, amaçsız, gayesiz" gibi anlamlar da taşıdığı görülür (ED 652).

ḳuş: Vogel || kuş. — Kaynak: ***Hochz 30***.

Tr. *kuş, (ağ.) guş* DS 2202; **YUyg.** *kuş* ÖTS_M 250; **Öz.** *ḳuş* ÖTS_M 215; **SUyg.** *ḳus* CDT 425; **Tuv.** *kuş* TT 110; **Hak.** *ḫus* HE 90; **Alt.** *kuş* ATS 126; **Yak.** *kus* "ördek" TDBUÜ 15

ḳuş "kuş", Kelime, daha çok özel kuş adlarını anlatmak için bir çeşit ek sözcük gibi kullanılmıştır (ED 670b).

ḳut: Glück || şans, talih**. — Kaynak:** ***Hochz 4, MängiB 3, 8, 16, 18, EUN 32***.

Tr. *kut, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ḳut* ÖTS_M 214; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *kut* TT 110; **Hak.** *kut* ŞS 58; **Alt.** *kut* "güç, kuvvet" ATS 126; **Yak.** *kut* "ruh, can" YakRS 194

ḳut "şans, talih", Temel anlamı "Tanrının lütfu" olan sözcük daha sonra daha özel anlamı ile "iyi talih" ve genel anlamı ile "şans, talih, mutluluk" anlamları ile görülür (ED 594a).

ḳutluġ (ḳuṭluġ): gesegnet || kutlu, bahtlı, şanslı, mutlu. — Kaynak: ***E2 ḳ. bolzun***.

Tr. *kutlu, (ağ.) gutlu* DS 2203; **YUyg.** *ḳutluḳ* YUTS 250; **Öz.** *ḳutluğ* ÖTS_M 214; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳutluġ "kutlu, şanslı, bahtlı, mutlu", *ḳut* "şans, talih" adından türemiş olan sözcüğün temel anlamı "Tanrının lütfundan hoşnut, mutlu" iken daha sonra daha

genel olarak “bahtlı, şanslı” anlamlarını kazanmıştır (ED 601a).

ḳuvar: Bußgeld, Bestrafung || ceza. — Kaynak: ***SUK < Çin.*** 口罰 *kou fa*.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳuvar < Çin. “ceza”

ḳuvraġ: Gemeinde || cemaat, topluluk. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ḳuvraġ “cemaat, topluluk”, *ḳuvra-* “toplamak, bir araya getirmek” eyleminden türemiş olan bu ad, *bursoŋ* ve *terin* sözcüğü ile eşanlamlıdır. Moğolcada da *kuvarağ* şeklinde bir ödünçleme olarak görülür (ED 585a).

küç: Macht, Kraft || kuvvet, güç. — Kaynak: ***SUK, LAT, Hochz 22, 34***.

Tr. *güç, (ağ.) ø*; **YUyg.** *küç* YUTS 210; **Öz.** *küç* ÖTS_M 72; **SUyg.** *guhş, kuş* CDT 121; **Tuv.** *küş* TT 111; **Hak.** *küs* HakRS 97; **Alt.** *küç* ATS 128; **Yak.** *küüs* TSa. 102

küç “kuvvet, güç”, *küç* sözcüğünün bu anlamı Klasik Moğolcada *güçü(n)* şeklinde bir ödünçleme olarak görülür (ED 693a).

küçäk: mächtig || kuvvetli, güçlü. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

küçäk “kuvvetli, güçlü”, Clauson’un *küç+ä-* “eziyet vermek” eyleminden türediğini ve yalnızca bir kez TT VIII I-10’da bir kez geçtiğini ifade ettiği sözcüğe SUK metninde de rastlanmaktadır (ED 696b).

küçlüg: kräftig || kuvvetli, güçlü. — Kaynak: ***E1, Hochz 21***.

Tr. *güçlü, (ağ.) ø*; **YUyg.** *küçlük* YUTS 210; **Öz.** *küçli* ÖTS_M 72; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *küştüg* TT 111; **Hak.** *küstĭg* HakRS 98; **Alt.** *küçtü* RusAS 690; **Yak.** *küüsteex* TSa. 102

küçlüg “güçlü”, *küç* “güç” adından türemiş olan sözcük, “sert, şiddetli, güçlü” anlamları ile soyut bir kavramı ifade etmektedir (ED 697a).

küdägü: Schwiegersohn || damat, güvey. — Kaynak: ***SUK, Hochz* 15, 34**.

Tr. *güvey, (ağ.) güvey, göveği* DS 2239; **YUyg.** *küyö* YUTS 210; **Öz.** *küyåv* ÖTS_M 71; **SUyg.** *küzegi/küzegü* MÖ 3; **Tuv.** *küdee* TT 111; **Hak.** *kĭzö* HE 8;

Alt. *küyü* TAS 70; **Yak.** *kütüöt* TSa. 104

küdägü "güvey", Clauson, sözcüğün **küdä-* eyleminden türemiş bir ad olduğunu ve Kıpçak dillerinde "küçük kız kardeşin eşi, enişte" anlamı ile kullanıldığını ifade eder. Clauson'a göre sözcük, Moğolcada, *gürägä(n)* şeklinde bir ödünçleme olarak görülür (ED 703a).

küdmäk: Schutzdämme || gözleme, bekleme. — Kaynak: ***Hochz 21***.

Tr. *güt-, (ağ.) küy-* DS 3056; **YUyg.** *küt-* YUTS 213; **Öz.** *küt-* ÖTS_M 172; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *küy-* ATS 130; **Yak.** *küüt-* TSa. 30

küdmäk "gözleme, bekleme", *küd-* "beklemek; hizmet etmek" eyleminin isimfiil eki almış biçimidir (ED 701a).

küläy: Brachfeld || işlenmiş tarla. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *köley* HakRS 89; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

küläy "işlenmiş tarla", Sözcük, *köl-* "bağlamak" eyleminden türemiş olabilir mi? Krş. *yoday* "bozulmuş, bozuk" *(*< yod- "bozmak, tahrip etmek"+ay)*.[59]

kümüş, kümiş, küsmiş: Silber, Silbergeld || gümüş gümüş para. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *gümüş* "gümüş para", (ağ.) ø; **YUyg.** *kümüş* YUTS 211; **Öz.** *kümüş* ÖTS_M 72; **SUyg.** *gumus/gumıs* CDT 121; **Tuv.** ø; **Hak.** *kümüs* HakRS 96; **Alt.** *kümüş* ATS 128; **Yak.** *kömüs* YakRS 178

kümüş "gümüş", Sözcük, Uygur hukuk belgelerinde "gümüş, gümüş para" anlamı ile kullanılmıştır (ED 723b).

kümüşlüg: silberner || gümüşlü. — Kaynak: ***MängiB 23***.

Tr. *gümüşlü, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *kümüşli* RusÖzS 778; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *kümüstĭg* HakRS 96; **Alt.** *kömüştü* "gümüş süslü" ATS 121; **Yak.** *kömüsteex* YakRS 178

kümüşlüg "gümüşlü", *kümüş* "gümüş" adından türemiştir (ED 724b).

---

[59] ÖLMEZ, Mehmet, *Hsüang-Tsang'ın Eski Uygurca Yaşam Öyküsü*, VI. Bölüm, Ankara 1994, s. 121

kümüt: Nymphaea esculenta || yenilebilir beyaz nilüfer çiçeği. — Kaynak: ***MängiB 23 < Skr.***

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

kümüt < Skr. *Kumuda* "yenilebilir, beyaz nilüfer çiçeği" [60]

kün: Tag || gün. — Kaynak: ***E2, SUK, LAT, MängiB 5, 7, 13, 15, Hochz 31, EUN 36***.

Tr. *gün, (ağ.) ø*; **YUyg.** *kün* YUTS 211; **Öz.** *kün* ÖTS_M 72; **SUyg.** *kun* CDT 121; **Tuv.** *hün* TT 84; **Hak.** *kün* HakRS 96; **Alt.** *kün* ATS 128; **Yak.** *kün* TSa. 103

kün "gün", Temel anlamı "güneş" olan sözcük, anlam genişlemesi ile "gün" anlamını da kazanmıştır. Günümüz Türk dillerinin pek çoğunda sözcük, yalnızca "gün" anlamı ile kullanılır (ED 725a).

küñ: Dienerin, Sklavin || cariye, köle. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *küŋ* OUL 107; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

küñ "cariye, köle", sözcük yerini *kul*, *karabaş* gibi diğer sözcüklere bırakmıştır (ED 726b). Sözcüğün tarama kapsamı içerisine giren dillerde yaşamadığı tespit edilmiştir.

künçit, künçid: Sesam || susam, küncü. — Kaynak: ***SUK*** < ***Toch. kuŋçit***.

Tr. *küncü, (ağ.) küncü, künci, küncük* DS 3036; **YUyg.** *küncüt* YUTS 212; **Öz.** *küncüt* ÖTS_M 370; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

künçit < Toh. "susam"[61]. Toharcadan ödünçleme olan bu kelime "susam, tohum" anlamındadır (ED 727b).

kündin, kündün, küntin, küntün: Süden || güney. — *Kaynak:* ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** ø; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

kündin "güney", *kün* "güneş" adından türemiş olan *kündin* sözcüğünün kelimesi kelimesine çevirisi "güneş istikametinde, güneşten" şeklindedir (ED

---

60 WİLLİAMS, Monier, *Sanskrit-English Dictionary*, India 1899 s. 292

61 RYBATZKI, Volker, "Bemerkungen zu Einigen Uigurischen Wörtern Aus der Landwirtschaft", *Studia Etymologica Cracoviensa*, Cilt.6, Kraków 2001, s. 150

729a)

künlük: -täglich || günlük. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *günlük, (ağ.) künlük* "şemsiye" DS 3039; **YUyg.** *künlük* "günlük" YUTS 212; **Öz.** *künlik* "günlük" ÖTS_E 218; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *xünnük* TuvRS 498; **Hak.** *kündük* HakRS 96; **Alt.** *ø*; **Yak.** *künneex* TSa. 103

künlük "günlük", *kün* "güneş" adından türemiştir (ED 732a).

küp: Krug, Faß, Lehmgefaß, Vorratsgefaß || kap, küp, balçıktan kap. — Kaynak: ***E1, SUK, Hochz 18***.

Tr. *küp, (ağ.) ø*; **YUyg.** *küp* OUL 107; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *kup* TT 109; **Hak.** *ø*; **Alt.** *küp* ATS 129; **Yak.** *kub* TSa. 174

küp "küp", *küp* sözcüğü ile "topraktan yapılmış testi, kavanoz" kastedilir (ED 687a). Özyetgin, sözcüğün Farsça kökenli olduğunu ifade eder (bkz. Özyetgin 2004b s. 197)

küplüg: von der Form eines Kruges || küplü. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *küplü, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *küptek* OUL 107; **Öz.** *küplik* ÖTS_E 92; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** ø; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

küplüg "küplü", *küp* "küp" adından türemiştir.

küri: Scheffel || ölçek, hacim ölçüsü. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *küre* "hacim birimi" YUTS 212; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** ø; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

küri (< Toh. bak. Moriyasu 1991: 81) "ölçek, hacim ölçüsü" (bkz. Özyetgin 2004b s. 198). ED'de kaynağının yabancı bir dil olduğu belirtilen sözcük, hacim ve ağırlık ölçüsü olarak daha çok da tane gibi kuru şeyleri tartmak için kullanılmıştır (ED 737a); Uygurcada hacim ölçüsü olarak sırasıyla *şıg* > *küri* > *şiŋ* > *kav* kullanılır. *küri* ise hem hacim hem ağırlık ölçüsü olarak kullanılır. Bu iki işlevli kullanım yalnızca Toharca kaynaklı *küri*'de *şıg*, *şiŋ* ve *kav*'da görülmez (Moriyasu 1991: 81). Bugünkü Uygurcada 1 *küre* = 22,4 kg'dır (ED 737a).

kürilig: küri habend || kürili, ölçekli. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

kürilig "ölçek". *küri* "ölçek" adından türemiş hacim ölçüsü birimidir (ED 745b).

kürülü-: zusammenhäufen || yığmak, toplamak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) gürüle-* DS 2235; **YUyg.** *kürüle-* OUL 115; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

kürülü- "yığmak, toplamak", Zieme, sözcüğün ******kürilä-güçi* gibi bir biçimden *-güçi* ekinin etkisiyle *kürülü-güçi* olduğunu ifade eder (E1 not: 131). *küri-* (ED 737) eylemine gelen *-UlU* sıklık çatısı ile türemiş olabilir.

küsä-: wünschen || istemek, arzu etmek. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ḳusa-* ÖRL 225; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *küze-* TT 111; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

küsä- "istemek, arzu etmek" (ED 749a). LAT'de *kösä-* olarak verilen sözcük bugünkü okuyuşla *küsä-* olarak düzeltilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Schönig 2000 s. 132

küsänçig: Wunsch || istek, arzu. — Kaynak: ***MängiB 25***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

küsänçig "istek, arzu", *küsänç* adından *+sIg* eki ile türemiş olan kelimeye, ekin *+çIg* biçiminde geldiği görülmektedir, bu da *ç*'li bir kelimeye *+sIg* eki gelince *+çsIg*'ın *+çIg*'a dönmesinden kaynaklanır (ETG § 80).

küskü: Maus || sıçan, fare. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *küske* TT 111; **Hak.** *küske* HakRS 98; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

küskü "sıçan, fare", Sözcüğün Hakasça ve Tuvacada her iki anlamı ile *küskä* şeklinde yaşadığı tespit edilmiştir (ED 750a).

küsür: Rippe || kaburga. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

küsür "kaburga", ED'de *küsri* olarak verilen ama bunun kesin olmadığını belirten Clauson, sözcüğün yalnızca bir kez Karahanlı Türkçesinde "kaburga kemikleri, göğsün yanları" anlamı ile geçen anatomik bir terim olduğunu ifade

eder (ED 751b); fakat sözcüğe E2 metninde de *küsür* "kaburga" şeklinde rastlamaktayız.

küşi: Weihrauch || yakılan kokulu nesne, misk, tütsü. — Kaynak: ***E2 < Moğ. küji***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *küji* OUL 107; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** ø; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

küşi < Moğ. *küşi* "yakılan kokulu nesne, misk", SUK metninde geçen sözcük, *tützüg* sözcüğü ile buhar, tütsü" anlamına gelen bir ikileme oluşturmaktadır.[62]

küväk: Stroh || saman. — Kaynak: ***E2***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

küväk "saman", Clauson, *kevük* olarak verdiği sözcüğün ikincil bir biçim olduğunu ifade eder ve *küvük* sözcüğüne gönderir. Ünlülerin kesin olmadığını belirtir (ED 689b). Sözcük Karahanlı Türkçesinde *küvük* biçimiyle hem "erkek kedi" hem de "saman" anlamı ile kullanılmıştır (DLT III, 165).

küz: Herbst || sonbahar, güz. — Kaynak: ***SUK, LAT***.

Tr. *güz, (ağ.) guz* DS 2204; **YUyg.** *küz* YUTS 214; **Öz.** *küz* ÖTS_M 271; **SUyg.** *guz* CDT 123; **Tuv.** *küs* TT 111; **Hak.** *küs* HakRS 98; **Alt.** *küs* ATS 130; **Yak.** krş. *kühün* TDBUÜ 185

küz "sonbahar, güz", Sözcüğün bu anlamı ile fonetik bazı değişikliklerle tarama kapsamı içerisine giren Türk dillerinde yaşadığı tespit edilmiştir (ED 757a).

küẓäṭ-: behüten || korumak, muhafaza etmek. — Kaynak: ***E2, Hochz 18, EUN 7***.

Tr. krş. gözet- (?) *, (ağ.) ø*; **YUyg.** *küzet-* YUTS 214; **Öz.** *küzät-* ÖTS_M 71; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *küzet-* HakRS 95; **Alt.** *küzet-* "gece otlatmak" ATS 131; **Yak.** *ø*

küẓäṭ- "korumak, muhafaza etmek", *köz* "göz" adından türemiş bu eylem genellikle cümlede *kü- küẓäṭ-* "korumak, kollamak" şeklinde kullanılır (ED 758a). Marcel Erdal sözcüğü *+(A)d-* ile türemiş kelimeler içinde verir, sözcüğün *-t* ile değil *-d* ile *küzäd-* biçimde olduğunu ve *küdäz-* şeklindeki göçüşmüş biçiminin de sözcüğün *-d* ile olduğunun bir kanıtı olduğunu ifade eder.

---

62 ŞEN, Serkan, *Eski Uygur Türkçesinde İkilemeler*, Samsun, 2002, s. 187

küẓätçi: Wächter || bekçi, muhafız. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *küzetçi* YUTS 214; **Öz.** krş. *küzätuvçi* ÖTS_M 71; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *küzetçi* TT 111; **Hak.** *ø*; **Alt.** *küzedüçi* ATS 131; **Yak.** *ø*

küẓätçi "bekçi, muhafız", *köẓ+ä-ṭ* "izleme, seyretme" adından türemiş bir addır (ED 758b). krş. Türkiye Türkçesi *gözetici.*

küzätçilig: behütet || bekçili. — Kaynak: ***Hochẓ* 10**.

Tr. *gözeticilik, (ağ.) ø*; **YUyg.** *küzetçilik* YUTS 214; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** ø; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

küẓätçilig "bekçili", *köẓätçi* "bekçi" adından türemiş soyut bir isimdir.

küzlüg: Herbst || güz, sonbahar. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *küzlük* YUTS 214; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** ø; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

küzlüg "güz, sonbahar", *küz* "güz, sonbahar" adından türemiş bir isimdir (ED 760a).

laçin: Inal || şahin. — **Kaynak:** ***LAT***.

Tr. *laçin, (ağ.) laçin* DS 3057; **YUyg.** *laçin* YUTS 252; **Öz.** *låçin* ÖTS_E 222; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ılaçın* HakRS 330; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

laçin "şahin kuşu", ED'de kökeninin yabancı olduğu belirtilen sözcük, farklı dillerde değişik şekillerle yaşamaktadır (ED 763b).

lal: Rubin || lal (Yakut taşı). — Kaynak: ***SUK* < *Far. la'l***.

Tr. *lal, (ağ.) ø*; **YUyg.** *le'il* YUTS 254; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** ø; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

lal < Far. *la'l* "lal (Yakut taşı)"

lan: Holzgerüst || bir tür çatı, ahşap örtü. — Kaynak: ***SUK* < *Çin.*** 欄 *lan* (?).

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

lan < Çin. "bir tür çatı, ahşap örtü" (?)

laty [=latay]: Hüftschal aus feiner Seide || ince ipekten yapılmış bele kadar inen şal. —

Kaynak: ***SUK < Çin.***

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

laty [=latay] < Çin. "ince bir ipekten yapılmış bele kadar inen şal", *la* "ince bir ipek türü" < Çin. 羅 *luo* (Giles no: 7291, s. 912b). İlk ve son dönem Çincesinde *la* olarak görülür (bkz. Pulleybank 1991: 203). 帶 *dai* < Çin. "kuşak; kuşanmak; kuşatmak"[63]. Sözcük, kelimesi kelimesine "hafif ince giysi kuşağı" anlamındadır (Morohashi 9.Cilt, § 28397.177 s. 9391b).

lav: Moment || dakika (1.6 dakika). — Kaynak: ***EUN 37 < Skr. lava***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

lav < Skr. *lava* "dakika"

lin: Steinroller || taş silindir. — Kaynak: ***E2, SUK l. tuluḳ* "taş silindir"**.

Tr. ø, (ağ.) ø; **YUyg.** ø; **Öz.** ø; **SUyg.** ø; **Tuv.** ø; **Hak.** ø; **Alt.** ø; **Yak.** ø

lin < Çin. 輪 *lun* "çark, tekerlek", E2 metninde *lin tuluḳ* "taş silindir, tekerlek" anlamı ile bir ikileme olarak görülür.

luu: Drache || ejderha. — Kaynak: ***SUK < Çin.*** 籠 *long*.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *lu / olu* Malov 73b 2; **Tuv.** *ulu* TuvRS 439; **Hak.** *ulu* RusHS 282; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

luu < Çin. *lóng* "ejderha", Çinceden ödünçleme olan sözcüğün sonundaki "-*ng*"nin Uygurcada telaffuz edilmediği görülür bu nedenle sözcük Uygurcada *luu* biçiminde görülmüştür (ED 763a).

ma: auch || da, de, daha. — Kaynak: ***SUK, LAT***; **Tr.**; **YUyg.** *mu*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** krş. *ma* "üstünde, üzerinde" HakRS 100; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ma "da / de, daha", Clauson'a göre *yemä* sözcüğünün kısaltılmış şekli olması muhtemel olan sözcük, kendisinden önce gelen kelime ile birleşen ve çeşitli işlevlere sahip olan bir ektir. Zaman zaman "da / de" anlamı ile bağımsız bir sözcükmüş gibi görünse de sözcüğün bir ekleme olduğunun açık olduğunu

63 ÖLMEZ, Mehmet, "Eski Türk Yazıtlarında Yabancı Öğeler", *TDA*, Cilt. 9, s. 60

ifade eden Clauson, bazen vurguyu göstermek için bazen de soru anlamı katmak için kullanıldığını belirtir (ED 765a).

maharaç, maharanç: Maharadscha || Maharaca, büyük hükümdar. — Kaynak: ***SUK*** **<** ***Skr. mahārāja***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** ø; **Yak.** *ø*

maharaç < Skr. *Mahārāja* "büyük hükümdar"

maŋ-: schreiten || adım atmak. — Kaynak: ***EUN 57***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *maŋ-* "yürümek" YUTS 261; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *maŋ-* "yürümek" Potanin 155; **Tuv.** krş. *maŋna-* "koşmak" TT 113; **Hak.** *ø*; **Alt.** krş. *maŋta-* "koşmak (at vb. için) ATS 132; **Yak.** ø

maŋ- "adım atmak", *maŋ* "yürüyüş, gidiş" adı ile eşsesli olan kelime, "yürümek, adım atmak" anlamındadır (ED 767a).

maŋa: mir (Dativ von män) || bana. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *bana, (ağ.) baŋa* DS 515; **YUyg.** *maŋa* YUTS 261; **Öz.** *mäŋä* ÖTG 92; **SUyg.** *maŋa* Malov 75; **Tuv.** *maa* TT 112; **Hak.** *maa, maġa* HakRS100; **Alt.** *mege (mee, maa)* GOY 91; **Yak.** *miehe* YakRS 240

maŋa "bana", Sözcük *män* adılının yönelme durum eki almış şeklidir.

maŋa-: treten || ayak basmak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *maŋ-* "yürümek" YUTS 261; **Öz.** *ø*; **SUyg.** krş. *maŋ-* "yürümek" Potanin 155; **Tuv.** krş. *maŋna-* "koşmak" TT 113; **Hak.** *ø*; **Alt.** krş. *maŋta-* "koşmak (at vb. için) ATS 132; **Yak.** ø

maŋa- "ayak basmak", *maŋ* "adım" adından (ED 767a) türemiş bir eylemdir.

maŋġallıġ: glückverheißende || şanslı. — Kaynak: ***EUN 45 < Skr. +T***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

maŋgallıġ < Skr. *maṇgala* +T. "şanslı", *maŋgal* "şans" adından türemiş olan kelime, "şanslı" anlamındadır (EUN not: 81).

maŋran-: schreien brüllen || bağırmak, inlemek. — Kaynak: ***Hochz 31***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *meri-, moro-* ESTY 39 (Cilt VII); **Öz.** *ø*; **SUyg.**

krş. *maŋgra-, maŋkıra-* ESTY 39 (Cilt VII); **Tuv.** *ø*; **Hak.** krş. *mara-* ESTY 39 (Cilt VII); **Alt.** *ø*; **Yak.** krş. *maŋıraa-* ESTY 39 (Cilt VII)

maŋran- "bağırmak, inlemek", *maŋra-* eyleminin (ED 770b) dönüşlü hali olan *maŋran-* sözcüğüne yer vermeyen Clauson, *maŋra* eyleminin **baŋra-*'nın ikincil bir biçimi olduğunu ifade eder.

mä: bkz. *ma* || — Kaynak: ***SUK***

män: ich || 1. tekil kişi adılı, ben. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ben*; **YUyg.** *men* YUTS 266; **Öz.** *men* ÖTS_M 85; **SUyg.** *men* CDT 139; **Tuv.** *men* TT 114; **Hak.** *min* HakRS 107; **Alt.** *men* ATS 133; **Yak.** *min* TSa. 31

män "ben", *bän* sözcüğünün ikincil biçimi ve I. tekil kişi adılı olan *män* sözcüğü yalnızca yönelme durum eki aldığı zaman ünlüsü art ünlülü, diğer durumlarda ise *-ä-* ile ön ünlülüdür (ED 346b)

mäŋi: Freude || mutluluk. — Kaynak: ***E1, Hochz 30***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

mäŋi "mutluluk", *mäŋi* sözcüğünün *bäŋi* sözcüğünün ikincil bir biçimi olduğunu ifade eden Clauson, sözcüğün *bängü* "ebedi" sözcüğü ile karşılaştırılması gerektiğini ifade eder (ED 348b).

mäŋilig: freudig || sevindirici. — Kaynak: ***EUN 67***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

mäŋilig "sevindirici", *mäŋi* "sevinç, neşe" adından türemiş olan kelime, "neşeli, sevinçli" anlamındadır (ED 770a).

mäniŋ: meiner (Genetiv von män) || benim. — Kaynak: ***SUK, Hochz 30***.

Tr. *benim, (ağ.) bēm* DS 4453; **YUyg.** *méniŋ* YUTS 271; **Öz.** *meniŋ* ÖTG 92; **SUyg.** *meniŋki* Malov 76; **Tuv.** *meeŋ* TuvRS 292; **Hak.** *miniŋ ~ minnen* HakRS 107; **Alt.** *meniŋ* RusAS 301; **Yak.** *ø*

mäniŋ "benim", *män* adılının genitifidir.

mäŋizlig: Gesicht habend || yüzlü, benizli. — Kaynak: ***Hochz 30***.

Tr. *benizli, (ağ.) ø, (ağ.)*; **YUyg.** krş. *meŋiz* "yüz, çehre" YUTS 267; **Öz.**

krş. *mäŋiz* “gibi” TDS_Li 339; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

mäŋizlig “yüzlü, benizli” (TDS_Li 339). *mäŋizlig*, *bäŋiz* sözcüğünün ikincil bir biçimi olan *mäŋiz* adından türemiş soyut bir addır. Hochz metninde “yüzlü, benizli” anlamı ile geçen sözcük Uygurcada daha çok “güzel, yakışıklı, alımlı” anlamları ile kullanılır (ED 771b).

mınça: bkz. *munça* || — Kaynak: ***SUK***

m(i)n: Mehl (?) || un. — Kaynak: ***E1*** < Çin. 麵 ***mian***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *men* OUL 107; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

min < Çin. *mian* “un”, Çinceden ödünçleme olan sözcüğü Clauson, *-e-* ile okumuştur (ED 766b). Yeni Uygurca biçim (*men*) doğrudan ET’ye gitmiyor olabilir; muhtemelen Çinceden yeni, son 100-150 yılda yapılmış bir ödünçleme olabilir. Sözcük, aynı kökten türeyen “hamur” ile karıştırılmamalıdır. Moriyasu’ya göre Eski Uygurcada sözcük yaygın olarak kullanılsa da Sarı Uygurca hariç unutulmuştur. Moriyasu, sözcüğün Sarı Uygurcada yaşamasını, Sarı Uygurların Çin dil kültürü ile yakın ilişki içerisinde bulunmasına bağlar (Moriyasu 1991: 78).

mindä: mir, von mir, bei mir (Lokativ/Ablativ von män) || ben adılının bulunma durumu, bende. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *bende, (ağ.) ø*; **YUyg.** *mende* YUTG 63; **Öz.** *mendä* ÖTG 92; **SUyg.** *mende* XYuYJ 155; **Tuv.** *mende* GrTuvY 216; **Hak.** *minde* HakRS 107; **Alt.** *mende* GOY 93; **Yak.** *ø*

mindä “bende”, *män* adılının bulunma halidir.

minitä: bkz. *mindä* || — Kaynak: ***SUK***

minitä “bende”, Sözcükte ek yığılması söz konusudur, *män* adılı hem belirtme durum eki hem de bulunma durum ekini almıştır.

miŋ: tausend || bin. — Kaynak: ***E1, 2, SUK***.

Tr. *bin, (ağ.) min* DS 3200; **YUyg.** *miŋ* YUTS 273; **Öz.** *miŋ* ÖTS_M 86; **SUyg.** *meŋ, mıŋ* CDT 36*,* 131; **Tuv.** *muŋ* TT 117; **Hak.** *muŋ* HakRS 110; **Alt.**

muŋ ATS 136; **Yak.** *ø*

miŋ "bin", *bıŋ* adının ikincil bir biçimi olan sözcük, Moğolcada da *mingan* şeklinde ödünçleme olarak görülür (ED 766b).

mivä: Früchte || meyve. — Kaynak: ***LAT < Far. mīve***.

Tr. *meyve, (ağ.) ø*; **YUyg.** *mive* CDT 132; **Öz.** *mevä* ÖTS_M 85; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

mivä < Far. *mīve* "meyve"

muhurut: Stunde, Zeitabschnitt des Tages || saat (günün bir zamanı). — Kaynak: ***MängiB 7, EUN 37 < Skr. muhūrta***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

muhurut < Skr. *muhūrta* "saat (günün bir zamanı)" (bkz. Zieme 1986 not:7)

munça: von … an ||...de yanında. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *bunca*; **YUyg.** *munçe, bunçe* UTİL 249 (Cilt V); **Öz.** *bunçä* ÖTS_M 34; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *mınça* TT 114; **Hak.** *mınça* HakRS 111; **Alt.** *mınça* ATS 205; **Yak.** *ø*

munça "bunca, bu kadar", Clauson sözcüğün *bunça*'nın ikincil bir biçimi olduğunu ifade eder. *Bunça, bu* sözcüğünün eşitlik eki almış şeklidir (ED 349a).

munı: dies || bunu. — Kaynak: ***Hochz 24***.

Tr. *bunu , (ağ.) munu* DS 3220; **YUyg.** *muni* YUTS 279; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *bunı, munı* XYuYJ 156; **Tuv.** *monu* XYuYJ 156; **Hak.** *mını* HakRS 112; **Alt.** *mını* TAS 73; **Yak.** *miigin* GrSYakL 189

munı "bunu", *bu* adılının belirtme durumudur.

munta, mınta: hier || burada, bunda. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *bunda, (ağ.) ø*; *bunda* DS 792; **YUyg.** *munda* YUTS 278; **Öz.** *mundä, bundä* ÖTG 94; **SUyg.** *mında* XYuYJ 156; **Tuv.** *mında* TT 115; **Hak.** *mında* HakRS 111; **Alt.** *mında* TAS 73; **Yak.** *manna* GrSYakL 192

munta, mınta "burada, bunda", *bu* adılının bulunma durumudur.

muntın, mundın: von hier || buradan, bundan. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *bundan, (ağ.) ø*; **YUyg.** *mundin* YUTS 279; **Öz.** *mundän* ÖTG 94;

SUyg. *mıntan* Malov 78; **Tuv.** *moon* GrTuvY 232; **Hak.** *mınnaŋ* HakRS 111; **Alt.** *mınaŋ, munaŋ* GOY 95; **Yak.** *mantan* GrSYakL 192

muntın, mundın "buradan, bundan", *bu* adılının çıkma durumudur.

munuŋ: Gen. von bo || bunun. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *bunun, (ağ.) ø*; **YUyg.** *muniŋ* YUTS 279; **Öz.** *buniŋ, muniŋ* ÖTG 93; **SUyg.** *mınin* Malov 78*, mıniŋ* 156; **Tuv.** *mooŋ* GrTuvY 232; **Hak.** *mınıŋ* HakRS 112; **Alt.** *mınıŋ, munuŋ* GOY 95; **Yak.** *ø*

munuŋ "bunun", *bo* adılının ilgi durumu ekli şeklidir.

muz: Eis || buz. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *buz, (ağ.) ø*; **YUyg.** *muz* YUTS 288; **Öz.** *muz* ÖTS_M 89; **SUyg.** *bız* 137*, pız* MÖ2; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *mus* ŞS 64; **Alt.** *bus* ATS 46; **Yak.** *muus* TSa. 44

muz "buz", *buz* sözcüğünün ikincil bir biçimi olan *muz*, bugün pek çok dilde bu ikincil biçimi ile yaşamaktadır (ED 389a).

mün: Suppe || çorba. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *mın* "balık çorbası" Malov 78; **Tuv.** *mün* TT 118; **Hak.** *mün* "et suyu" HakRS 111; **Alt.** *mün* ATS 136; **Yak.** *miin* TSa. 55

mün "çorba", *bün* sözcüğünün ikincil bir biçimi olan *mün* Türk dillerinin bir kısmında yaşarken çoğunlukla Farsçadan ödünçleme *şurba* sözcüğünün değişmiş biçimi olan *çorba* sözcüğü kullanılmaktadır (ED 347b).

nä: etwas || ne. — Kaynak: ***SUK, LAT***.

Tr. *ne, (ağ.) ne, ney* DS 3242; **YUyg.** *ne* YUTS 287; **Öz.** *ne* ÖTS_M 97; **SUyg.** *ne* MÖ 3; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *noo* ŞS 67; **Alt.** *ne* ATS 137; **Yak.** *ø*

nä "ne", Soru adılı olan sözcük, hem canlı hem de cansız varlıklar için kullanılan bir adıldır (ED 774a).

näçä, niçä: wieviel || ne kadar, kaç. — Kaynak: ***SUK, MängiB 21***.

Tr. *nice, (ağ.) neçe* DS 3243; **YUyg.** *neççe* YUTS 287; **Öz.** *neçä* ÖTS_M

97; **SUyg.** *nici* 151; **Tuv.** krş. *çeje* TT 38; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

näçä "nice, ne kadar, kaç", *nä* "ne" adılının eşitlik durumudur (ED 775a).

nägü: wie, was auch immer || nasıl, ne. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *nege* "nereye" YUTS 297; **Öz.** *negä* ÖTS_M 97; **SUyg.** *naġu, naġı* ÇTD 34; **Tuv.** krş. *çüve* TT 50; **Hak.** *nooga* ŞS 67; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

nägü "nasıl, ne", *nä* "ne" adından türemiş bir sözcüktür (ED 776b).

näṣä: Ding || şey, nesne. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *nerse* YUTS 288; **Öz.** *nerse* ÖRL 1931*:* 229; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** ø; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

näṣä "şey, nesne", *nä ärsä* > *näsä*

näṭäg: wie || nasıl. — Kaynak: ***SUK, LAT***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

näṭäg "nasıl, ne gibi, ne şekilde", Sözcük, *nä* "ne" adılından ve *täg* "gibi" ilgecinden oluşmuş birleşik bir isimdir. "ne gibi, nasıl" anlamında bir soru sözcüğüdür (ED 776a).

nişan: Handzeichen || iz, alamet, nişan. — Kaynak: ***SUK < Far.***

Tr. *nişan, (ağ.) ø*; **YUyg.** *nişan* YUTS 291; **Öz.** *nişån* ÖTS_M 98; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** ø; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

nişan < Far. *nişān* "iz, alamet, nişan" (Steingass 1402).

nom: Lehre || öğreti, din. — Kaynak: ***E1, SUK < Sogd. nom***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *nom* OUL 107; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *lom* MÖ 3*, nom* Malov 80; **Tuv.** *nom* "kitap" TT 119; **Hak.** *nom* ŞS 67; **Alt.** *nom* ATS 137; **Yak.** *ø*

nom < Soğd. *nwm* "öğreti, din, töre, kanun, doktrin", Yunanca aslı *nomos* "kanun" biçiminde olan sözcük Soğdcaya *nom* olarak geçer. Uygurcada da Soğdcadan ödünçleme olarak görülür (ED 777a).

oġlan: Sohn, Bursche, Jüngling || erkek çocuk. — Kaynak: ***E1,* 2, *SUK, LAT***.

Tr. *oğlan*; **YUyg.** *oġlan* YUTS 293; **Öz.** *oğlån* ÖTS_M 199; **SUyg.** *ugan* Potanin 160; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *olgan* HakRS 126; **Alt.** *uulan* ATS 195; **Yak.** *uolan* TSa. 204

oġlan "çocuk, oğul, evlat" (bkz. TDAA_Li 197). Clauson, sözcüğün *oġul* "oğul" adının çoğul biçimi olduğuna şüphe ile yaklaşırken (ED 84b) Marcel Erdal sözcüğü *+An* eki ile türemiş sözcükler arasında verir (OTWF 91).

oġrı: Dieb, Diebstahl || hırsız. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *uğru, (ağ.) uğru, ugrı, ugru* DS 4027; **YUyg.** *oġrı* YUTS 293; **Öz.** *oğri* ÖTS_M 200; **SUyg.** *oġur* Malov 181; **Tuv.** *oor* TT 122; **Hak.** *oġır* HakRS 123; **Alt.** *uur* ATS 195; **Yak.** *uoru* TDBUÜ 18

oġrı "hırsız", Sözcük bazen metinlerde vasıta durum eki ile birlikte ***oġrın*** şeklinde "gizlice, sinsi" anlamı ile yer alır (ED 90a).

oġul: Sohn || erkek evlat. — Kaynak: ***E1,* 2**.

Tr. *oğul, (ağ.) ovul* DS 3299; **YUyg.** *oġul* YUTS 293; **Öz.** *oġıl* ÖTS_M 199; **SUyg.** *oġul* CDT 161; **Tuv.** *ool* TT 122; **Hak.** *ool* HakRS 127; **Alt.** *uul* ATS 195; **Yak.** *uol* TSa. 204

oġul "çocuk, evlat; oğul, erkek evlat" (bkz. TDAA_Li 198). Her iki cins için de kullanılan *oġul* sözcüğü daha çok "erkek çocukları" için kullanılır (ED 83b).

oġullan-: als Sohn annehmen || çocuk sahibi olmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

oġullan- "çocuk sahibi olmak", *oġul* "oğul" adından addan eylem yapan *+lAn-* eki ile türemiştir (OTWF 514).

oġulluḳ: Adoptivsohn, Adoption || evlatlık. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *oğulluk, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** ø; **Yak.** *ø*

oġulluḳ "evlatlık", *oġul* "oğul" adından türemiş soyut bir ad olan kelime "evlat edinmiş, evlat sahibi" anlamındadır (ED 86b).

oḳ: Verstärkungspartikel || ilgeç (pekiştirme ilgeci). — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ox ~ ök* "da, de"

HakRS 133; **Alt.** *ok* ATS 138; **Yak.** *ø*

oḳ "ilgeç (pekiştirme ilgeci)", Sözcüklerin sonuna eklenen bu ilgeç ünlüye göre ya *oḳ* ya da *ök* şeklinde eklenir (ED 76b).

oḳı-: ruten, rezitieren || davet etmek, çağırmak. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *oku-, (ağ.) oku-* DS 3276; **YUyg.** *oku-* UHL 316; **Öz.** *oḳı-* ÖTS_M 199; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

oḳı- "çağırmak, davet etmek", Temel anlamı "yüksek sesle çağırmak" olan sözcük, daha sonra "çağırmak, davet etmek" anlamını ve son olarak da "okumak" anlamını kazanmıştır (ED 79a).

oḳtu: Bündel || demet, deste. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ol: jener, dieser (als Kopula) || işaret adılı, o. — Kaynak: ***E1, 2, LAT***.

Tr. *o, (ağ.) u* DS 4019; **YUyg.** *ul* YUTS 439; **Öz.** *u* ÖTS_M 156; **SUyg.** *ol ~ ul* Malov 81; **Tuv.** *ol* TT 121; **Hak.** *ol* HakRS 125; **Alt.** *ol* ATS 139; **Yak.** *ol* TSa. 204

ol "o", Çekimsiz bir işaret sıfatı olan ve çekimli bir işaret zamiri olarak kullanılan sözcük, "o" anlamında olup bildirme eki olarak da kullanılmıştır (ED 123a).

olar: jene (plural) || onlar. — Kaynak: ***E1, SUK, EUN*** **7**.

Tr. *onlar, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ular* YUTS 436; **Öz.** *ulär* ÖTS_M 158; **SUyg.** *olar* CDT 297; **Tuv.** *olar* TT 121; **Hak.** *olar* HakRS 125; **Alt.** *olar / alar* ATS 239; **Yak.** *ø*

olar "onlar", Sözcük, "onlar, bunlar" anlamında kullanılan bir işaret zamiridir.

olur-: sitzen; beisitzen || oturmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. krş. *otur-, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *oltur-* YUTS 295; **Öz.** krş. *otir-* ÖTS_M 198; **SUyg.** *olur-* CDT 155; **Tuv.** *olur-* TT 121; **Hak.** krş. *odır-* HakRS 123; **Alt.** krş. *otır-* ATS 141; **Yak.** *olor-* TSa. 36

olur- "oturmak", Clauson'da *olur-* "oturmak"(ED 150a) olarak geçen fakat

bugün Brahmi harfli metinlerden dolayı ikinci ünlüsü *-o-* ile *olor-* şeklinde okunan sözcük (OTWF 781) etimolojik olarak da karışıktır. Sözcük ***ol-*** eyleminden türemiştir *olor-* şeklinde ifade edilir (OTWF 736).

on: zehn || on, sayı adı. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *on, (ağ.) ø*; **YUyg.** *on* YUTS 296; **Öz.** *on* ÖTS_M 196; **SUyg.** *on, un* CDT 155; **Tuv.** *on* TT 121; **Hak.** *on* HakRS 126; **Alt.** *on* ATS 139; **Yak.** *uon* TSa. 205

on "on", Sözcüğün tarama kapsamı içerisine aldığımız Türk dillerinde yaşadığı tespit edilmiştir (ED 166).

→**onar:** je zehn || onar. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *onar, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** ø; **Yak.** *ø*

onar "onar", *on* "on" sayı adının üleştirme halidir (ED 188b).

→**onluḳ:** Zehnerschaft || onluk. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *onluk, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** ø; **Yak.** *uonnaax* YakRS 438

onluḳ "onluk", *on* "on" sayı adından türemiş bir addır.

→**onunç, onınç:** zehnter || onuncu. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *onuncu, (ağ.) ø*; **YUyg.** *oninçi* YUTS 296; **Öz.** *oninçi* ÖTG 87; **SUyg.** *onınci* XYuYJ 106; **Tuv.** *onus* RT 132; **Hak.** *onınçı* HR 126; **Alt.** *onınçı* ATS 139; **Yak.** krş. *onus* TSa. 206

onunç "onuncu", *on* "on" sayı adının sıra sayı eki almış durumudur (ED 187b).

oŋ: recht || sağ. — Kaynak: ***Hochz 4***.

Tr. *ø, (ağ.) oŋ* DS 3280; **YUyg.** *oŋ* YUTS 296; **Öz.** *oŋ* ÖTS_M 196; **SUyg.** *oŋ, uŋ* CDT 155; **Tuv.** *oŋ* TT 122; **Hak.** *oŋ* HakRS 126; **Alt.** *oŋ* ATS 139; **Yak.** *uŋa* YakRS 436, Dol.W 243

oŋ "sağ", Yön ifade eden sözcük, nadir olarak *oŋtun* biçiminde "batı" anlamı ile de kullanılmıştır (ED 166b).

oot: Feuer || ateş. — Kaynak: ***EUN 87***.

Tr. *od, (ağ.) ot* "barut" DS 3292; **YUyg.** *ot* YUTS 299; **Öz.** *ot* CDT 1271;

SUyg. *ot ~ oht* CDT 1272; **Tuv.** *ot* TuvRS 329; **Hak.** *ot* HakRS 132; **Alt.** *ot* ATS 141; **Yak.** *uot* TSa. 18

oot "ateş", Asıl anlamı "ateş" olan kelime bazen "öfkeli, sinirli" anlamları ile de kullanılmıştır (ED 34b).

opa: weißer Puder || beyaz toz. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *upa* "pudra" YUTS 438; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *oba* Radloff I 1157; **Alt.** *obo* Radloff I 1159; **Yak.** *ø*

opa "beyaz toz", Clauson'un yabancı kaynaklı ve ünlü sisteminin belirsiz olduğunu ifade ettiği bu sözcükle "beyaz bir kozmetik ürünü veya pudra (yüz)" kastedilir. Clauson, sözcüğün ikinci hecesinin *po* "beyaz" şeklinde Çinceden bir ödünçleme olduğunu belirtir (ED 5b); fakat eğer sözcük Çince bir ödünçleme olsaydı Uygurcaya *pak* diye geçmesi beklenirdi, Çince kelimenin sonunda ünsüz olmalıydı.[64] Tabii Clauson'da hangi dönem Çincesinden ödünçleme olacağına dair bilgi yoktur.

or-: mähen || orakla biçmek. — Kaynak: ***E1,* 2**.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *or-* YUTS 297; **Öz.** *or-* ÖTS_M 197; **SUyg.** *or-* CDT 155; **Tuv.** *or-* "yırtmak" TT 123; **Hak.** *or-* HakRS 129; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

or- "orakla biçmek", Sözcük, daha çok "çim, ürün" vb. şeyleri biçmek için kullanılmıştır (ED 197b).

ora: Erdgrube zur Aufbewahrung von Getreide || tahıl saklanan çukur. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ora* YUTS 297; **Öz.** *ora* ESTY 467 (Cilt I); **SUyg.** *ø*; **Tuv.** ø; **Hak.** *ora* "mahzen, bodrum" HakRS 129; **Alt.** *oro* ATS 140; **Yak.** *ø*

ora "çukur", ED'de söz sonu *-u* ile *oru* biçiminde verilen sözcüğe "depo olarak yere kazılmış çukur" anlamı verilip orijinal biçimin *oro* olduğu ifade edilmiştir (ED 197b).

orġaḳ: Sichel || ekin biçme aracı, orak. — Kaynak: ***E1, 2***.

Tr. *orak, (ağ.) orak* "ekin biçme zamanı" DS 3285; **YUyg.** *orġak* YUTS

---

64 ÖLMEZ, Mehmet, "Uygurca Xuanzang-Biyografisindeki Çince Alıntılar" *TDA*, Cilt 4, Ankara 1994, s. 114

297; **Öz.** *orạ̊k* ÖTS_M 197; **SUyg.** *urġak* Malov 82; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *orgax ~ orax* HakRS 129; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

orġaḳ "orak, ekin biçme ", *or-* "biçmek" eyleminden *-ġaḳ* türemiş olan sözcük, bazen "hasat" anlamı ile de kullanılmaktadır (ED 216a). Sözcüğün bugün ağızlarda bu anlamının yaşadığı tespit edilmiştir.

orġu: Mahd || ekin veya ot biçme. — Kaynak: ***E*2**.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

orġu "ekin veya ot biçme", *or-* "biçmek" eyleminden türemiş bir addır.

orla-: laut rufen || seslenmek, bağırmak. — Kaynak: ***E*2**.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *orla-* HakRS 131; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

orla- "seslenmek, bağırmak", *orı* "ses, gürültü" adından addan eylem yapan *+lA-* eki ile türemiş olan sözcüğün, araya bir ünlü girmeksizin kullanıldığı görülür (ED 230a); ama yalnızca Karahanlı Türkçesinde *orılaş-* "bağrışmak, çağrışmak" biçimi ile görülür (DLT I, 239).

ornaş-: niederlassen || yerleştirilmek. — Kaynak: ***Hochz 33***.

Tr. krş. *ornat-, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *ornaş* "yerleşme" YUTS 297; **Öz.** *ornäş-* ÖTS_M 197; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** krş. *ornan-* ESTY 479; **Hak.** *ornas-* "takas etmek" HakRS 130; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ornaş- "yerleştirilmek", *orun* "yer" adından addan eylem yapan *+A-* ve eylemden eylem yapan *-ş-* eki ile türeyen sözcük "toplu olarak bir arada oturma" anlamındadır (OTWF 564).

orpa-: bersten || patlamak, yarılmak. — Kaynak: ***E*2**.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *uura-* "eskimek, yıpranmak" HakRS 252; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

orpa- "patlamak, yarılmak", Clauson'da yer verilmeyen sözcük, Eski Türkçede "çürümek, eskimek" anlamına gelen *opra-* (ED 14) eyleminin göçüşmüş biçimidir. *opra-* eyleminden türeyen *opraḳ* "eskimiş, yıpranmış" sözcüğün de göçüşmüş şekli olan *orpak* ile görülmesi bunu doğrular niteliktedir. -

pr- ünsüz çiftinin Türk dillerinde benzer şekilde yer değiştirimi için krş. Az. *torpağ* (< *toprak*), *yarpağ* (< *yaprak*)

orpaḳ [=opraḳ]: schäbig, schäbiges || yırtık pırtık, lime lime. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

o. tälük "pılı pırtı"

orpaḳ [opraḳ] "yırtık pırtık, lime lime, eskimiş", *orpaḳ*, *opra-* "çürümek, eskimek" eyleminden türemiş olan *opraḳ* sözcüğünün göçüşmüş biçimidir (OTWF 241).

ortaḳı: mittlerer || orta, ortanca. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. krş. *ortadaki, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *orta* YUTS 298; **Öz.** krş. *ortä* ÖTS_M 197; **SUyg.** krş. *orta ~ orto* Malov 83; **Tuv.** krş. *orta* TT 123; **Hak.** krş. *ortı* HakRS 130; **Alt.** krş. *orto* ATS 141; **Yak.** *ortoku* DW 18

ortaḳı "orta, ortanca", *orta* "orta" sözcüğünün ilgi eki almış şeklidir. Sözcüğün Eski Türkçede yaygın olarak görülen *ortu* "orta" biçiminde değil de *orta* şeklinde olması da dikkat çekicidir.

orṭun: mittlerer || ortanca. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. krş. *ortanca, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ortun* TT 124; **Hak.** *ortın* HakRS 130; **Alt.** *orton* ATS 141; **Yak.** *ø*

orṭun "ortanca", Clauson, *ortun* sözcüğünün *ortu* "merkez, orta" sözcüğünün ikincil bir biçimi olduğunu ifade eder (ED 203b).

ortuḳ: partner; gemeinsam || ortak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. krş. *ortak, (ağ.)* krş. *ortak* DS 3289; **YUyg.** krş. *ortaḳ* YUTS 298; **Öz.** krş. *ortåk* ÖTS_M 197; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ortok* "bilinen, genel" ATS 141; **Yak.** *ø*

ortuḳ "ortak", Clauson'a göre sözcüğün *ortu* "orta" adından türemiş olması muhtemeldir. Clauson, *-ḳ* ekinin işlevinin belirsiz olduğunu ifade eder (ED 205a). Osmanlıcada *ortak* "kuma" (TS I, 113) anlamının tespit edildiği sözcük, günümüz dillerinin birkaçında "koca ve karı" anlamı ile tespit edilmiştir (bkz. TDAA_ Li 233)

ortuḳluḳ: gemeinsam || ortaklaşa, ortaklık. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. krş. *ortaklık, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ortaḳlıḳ* YUTS 298; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ortuḳluḳ "ortaklaşa, ortaklıkla", *ortuḳ* "ortak" adından türemiş soyut bir addır (ED 211b).

oru: bkz. *ora* ||. — Kaynak: ***E1, E2***

orun: Ort, Platz, Stelle, Sitz, Bettstelle || yer, mevki, mahal. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. *orun, (ağ.) orun* DS 3290; **YUyg.** *orun* YUTS 298; **Öz.** *orin* ÖTS_M 196; **SUyg.** *orın* CDT 157; **Tuv.** *orun* TT 124; **Hak.** *orın* HakRS 131; **Alt.** *orın* ATS 140; **Yak.** *orun* YakRS 277

orun "yer, mevki" (TDS_Li 703). Temel anlamı "yer" olan fakat daha özel anlamı ile "taht" olarak da kullanılan sözcük, genellikle cümlede *yer orun* "yer mevki" şeklinde ikileme ile kullanılır. Sözcük Moğolcada *oron* "taht" şeklinde ödünçleme olarak görülür (ED 233a).

oṣuġluġ: wie || gibi. — Kaynak: ***Hochz 12***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

oṣuġluġ "gibi" (TDS_Li 350). ED'de sözcüğün *osuġ* ya da *osoġ* "kullanma yolu, kullanış tarzı" adından türemiş olduğu ve daima önünde bir niteleyici ile kullanıldığı ifade edilir ve daha çok da "gibi" olarak çevrilir (ED 245b).

oṭ: Grass || çimen, ot. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ot, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ot* YUTS 299; **Öz.** *ot* ÖTS_M 198; **SUyg.** *ot* CDT 157; **Tuv.** *ot* TT 124; **Hak.** *ot* HakRS 132; **Alt.** *ot* ATS 141; **Yak.** *ot* TSa. 206

oṭ "ot", "çimen, ot" anlamına gelen sözcük, "şifalı ot; faydasız, yabani ot, zehirli bitki" için de kullanılır (ED 34b).

otaçı: Artz, Doktor || doktor, hekim. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) otacı* DS 3292; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** krş. *oduçu* TuvRS 314; **Hak.** *ø*; **Alt.** krş. *odo-* "ayıklamak" ESTY 482 (Cilt I); **Yak.** *ø*

otaçı "doktor, hekim", Sözcük, *ot* "ot" adından addan eylem yapan *+A-* ile (*ota-* "yabani otları toplamak") ve eylemden ad yapan *-çI* ekinden oluşmuştur. Sözcük, "doktor, hekim" anlamı ile Moğolcada *otaçi*, *otuçı* şeklinde bir

ödünçleme olarak görülür (ED 44a).

oṭıra: Mitte || orta. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *orta, (ağ.) ø, (ağ.)*; **YUyg.** *ottura* YUTS 300; **Öz.** *ortä* ÖTS_M 197; **SUyg.** *otra* Malov 83*, ohrda* CDT 157; **Tuv.** *ortu* TT 124; **Hak.** *ortı* HakRS 130; **Alt.** *orto* ATS 141; **Yak.** *orto* TSa. 207

oṭıra "orta", Clauson, etimolojisi şüpheli olmakla beraber sözcüğün *otır-* eyleminden türemiş bir ad olabileceğini söyler (ED 69b).

oṭra, otura: bkz. *otıra* || — Kaynak: ***E2, SUK***

otuz: dreißig || otuz. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *otuz, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ottuz* YUTS 300; **Öz.** *ottiz* ESTY 489 (Cilt I); **SUyg.** *otus* Malov 83; **Tuv.** krş. *üjen*; **Hak.** *otıs* ESTY 489 (Cilt I); **Alt.** *odus* ATS 138; **Yak.** krş. *otut* TSa. 207

otuz "otuz", Clauson'a göre sözcüğün aslı *-tt-* iledir; fakat nadiren yazılır (ED 74a).

→oṭuẓar: je dreißig || otuzar. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** ø; **Yak.** *ø*

oṭuẓar "otuzar", Sözcük, *otuz* sayısının üleştirme eki almış şeklidir (ED 74b).

oy: Loch, Vertiefung || delik, oyuk. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *oy* "ova, çukur" YUTS 300; **Öz.** *oy* "çukur" ÖRL 233; **SUyg.** *oy* "vadi" Malov 81; **Tuv.** *oy* "çukur" TT 125; **Hak.** *oy* "çukur" HakRS 124; **Alt.** *ø*; **Yak.** *oy* "koruluk, koru" YakRS 267

oy "delik, oyuk", *oy* sözcüğü *oy-* "delmek, oymak" sözcüğü ile eşsesli ve anlamsal açıdan ilgilidir; günümüz Türk dillerinde genellikle "vadi" anlamı ile kullanılır (ED 265b).

ö-: denken, meinen || düşünmek. — Kaynak: ***SUK***; **Tr.** *ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ö- "düşünmek", Sözcük, "düşünmek" anlamının yanı sıra "hatırlamak" anlamı ile kullanılır ve genellikle *ö- sakın-* şeklinde ikileme ile görülür (ED 2b).

öç-: tilgen (?) || sönmek. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) öç-* DS 3309; **YUyg.** *öç-* YUTS 303; **Öz.** *öç-* ÖTS_M 199; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *öş-* TT 140; **Hak.** krş. *üçür-* "yangın söndürmek" ŞS 123; **Alt.** *öc-* ATS 142; **Yak.** *ös-* StachM GJV 85

öç- "sönmek", *öç-* sözcüğü ile daha çok ateşin sönmesi ifade edilir (ED 19b).

öçül-: Erlöschen werden || sönmek. — Kaynak: ***EUN 23***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

öçül- "sönmek", *öç-* "sönmek" eyleminin edilgenidir (ED 27a).

öd (öṭ): Zeit || vakit, zaman. — Kaynak: ***E1, 2***; .

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *öy* TT 130; **Hak.** *ø*; **Alt.** *öy* ATS 145; **Yak.** *ø*

öd (öṭ) "zaman, vakit", Zamanın belirli bir kesitini ifade etmek için kullanılan sözcük, astroloji terimi olarak "bir saat" anlamını taşır (ED 35a). *d > y* gelişimi ile sözcüğün *öy* şeklinde olması beklenirken Clauson, Yeni Uygurcada sözcüğün *öt* şeklinde yaşadığını ifade eder; Yeni Uygurcada ise *öt* şeklinde "safra kesesi" anlamı ile bir sözcüğe rastlanmaktadır.[65] Clauson'un bu ifadesi için hangi kaynağa, veriye dayandığı açık değildir.

ödün: Zeit || vakit, zaman. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *öğün, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ödün "zaman, vakit", Erdal sözcüğü *üdün* şeklinde okur ve *üd+ün* olarak çözümler.[66]

ög: Mutter; Haupt || anne; temel, esas. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. krş. *öksüz, (ağ.) ök* DS 3324; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

---

65 UTİL, s. 784

66 ERDAL, Marcel, *A Grammar of Old Turkic*, Leiden, Brill 2004, s. 175

ög "anne" (bkz. TDAA_Li 123). Eski Türkçede "anne" için kullanılan sözcük bugün ağızlarda *ök* ve Türkiye Türkçesinde de buradan gelen *öksüz* sözcüğü içerisinde yaşamaktadır (ED 99a). *-gs-*'nin *-ks-* oluşu için krş. ET *ägsük* > TT *eksik*

ögän: Bach; Kanal || nehir, küçük akarsu. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** krş. *öŋ* "nehir yatağı" OR 238; **Yak.** *ø*

ögän "nehir, çay", Clauson, nehirden daha küçük olan "çay, ırmak" için kullanan *ögän* sözcüğünü Radloff'a dayanarak Altay Türkçesinde *ön* "suyun yatağı" şeklinde olduğunu ifade eder (ED 109b); fakat sözcük, Baskakov'un söz konusu Altayca kitabında *öŋ* biçimindedir.[67]

ögänlik: Kanalanlage || nehir. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ögänlik "nehir", *ögän* adından türemiş bir addır.

ögäy: Stief || üvey. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *üvey, (ağ.) ögey* DS 3315; **YUyg.** *ögey* YUTS 304; **Öz.** *ögäy* ÖTS_M 194; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ööy* ŞS 72; **Alt.** *öy* ATS 145; **Yak.** *ø*

ö. ana "üvey anne"

ögäy "üvey", "üvey, yalnızca bir ebeveynle ilgili" anlamını taşımaktadır (ED 119b).

ögdi: Lobpreis || övgü. — Kaynak: ***MängiB 19***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ögdi "övgü", *ög-* "övmek" eyleminden türemiş bir addır (ED 102).

ögdir: Preis, Lobpreis || övgü. — Kaynak: ***MängiB* 19**.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ögdir "övgü", Clauson, Farsça bir ödünçleme olabileceğini ifade ettiği sözcüğün genellikle *ögdir ançu* "ödül, hediye" şeklinde ikileme ile kullanıldığını belirtir (ED 103a).

ögrünç: Freude || sevinç. — Kaynak: ***E1, Hochz 27***.

---

67 Baskakov, s. 238

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** krş. *öörünçüg* "sevinçli" TuvRS 339; **Hak.** *örinis* HakRS 137; **Alt.** *ø*; **Yak.** krş. *üör-* "sevinmek" YakRS 454

ögrünç "neşe, sevinç", *ögir-* "neşeli olmak, sevinmek" eyleminden dönüşlü çatı eki ile *ögrün-* "sevinmek" olan sözcük, buradan da eylemden ad yapan *-ç* eki ile türemiş bir isimdir (ED 113a).

ögü-: mahlen || ezmek, öğütmek. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *öge-* "ovmak, ovalamak" TuvRS 331; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ögü- "ezmek, öğütmek", Ünlülerin telaffuzunun kesin olmadığını belirten Clauson, Türk dillerinin bir kısmında bu sözcüğün yerini *ögit-* sözcüğünün aldığını belirtir (ED 101b).

ögürt[=ögüt]: Ratschlag || nasihat, öğüt. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *öğüt, (ağ.) övüt* DS 3364; **YUyg.** *ögüt* YUTS 304; **Öz.** *ögit* ÖTS_M 194; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ögürt [=ögüt] "nasihat, öğüt", Clauson'a göre sözcük *ö-* "düşünmek" eyleminden türemiştir (ED 102a); fakat Eski Türkçede *-güt* şeklinde bir ek tespit edilememiştir. Marcel Erdal da sözcüğün *ö-* eylemi ile ilgili olduğunu ama *ögör-* "hatırlatmak" eylemi ile ilgili olmadığını ve sözcükte tıpkı *ḳızgut* sözcüğünde olduğu gibi açıklanamayan bir *-g-*'nin görüldüğünü ifade eder (OTWF 313).

ök: bkz. *ok* || — Kaynak: ***SUK, LAT, Hochz* 24**

öküz: Ochse || öküz. — Kaynak: ***E1,* 2**.

Tr. *öküz, (ağ.) öğüz* DS 3324; **YUyg.** *öküz* CDT 447; **Öz.** *hökiz* ÖTS_M 228; **SUyg.** *uhgus* CDT 303; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ögüs* "erkek hayvan" ; **Yak.** *oğus* TSa. 38

öküz "öküz", Büyükbaş hayvanlarla ilgili bir terim olan sözcük, Klasik Moğolcada da *hükär* şeklinde bir ödünçleme olarak görülür (ED 120a).

öl-: sterben || ölmek. — Kaynak: ***SUK, LAT***.

Tr. *öl-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *öl-* YUTS 304; **Öz.** *öl-* ÖTS_M 196; **SUyg.** *uül-*

447*, yul ~ öl-* MÖ 4; **Tuv.** *öl-* TT 126; **Hak.** *öl-* HakRS 135; **Alt.** *öl-* ATS 143; **Yak.** *öl-*"batmak" TSa. 28

öl- "ölmek", *öl-* sözcüğünün özel bir kullanımı vardır, yüksek mertebeye ulaşmış kişiler için kullanılmaz bu sözcüğün yerini *uç-* ya da *kärgäk bol-* eylemi alır (ED 125b).

öläŋ: Grasfeld, Weide, Wiese || otlak, çimen, mera. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ölen* "çiçekli çayır" DS 3330; **YUyg.** *öläŋ* ESTY 527 (Cilt I); **Öz.** *öläŋ* ESTY 527 ESTY 527 (Cilt I); **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *öläŋ* TuvRS 335; **Hak.** *öleŋ* "ot, yeşil ot" ŞS 72; **Alt.** *ölöŋ* "kuru ot" ATS 143; **Yak.** *ölöŋ* "ıslak, nemli" ESTY 527 (Cilt I)

öläŋ "otlak, çimen", *öl+i-* "ıslanmak, nemlenmek" eyleminden türemiş olan sözcük, "çimen, taze yetişmiş çimen" anlamı ile kullanılır (ED 147b). Erdal sözcüğü *+(Aŋ)* ile türemiş adlar içerisinde verir ve *öl+äŋ* olarak çözümler (OTWF 160).

öŋ: Anteil || pay, hisse. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ön, (ağ.)*; **YUyg.** *öŋ* "ön" ESTY 532 (Cilt I); **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *öŋ* "ters yüz" TT 181; **Hak.** *öŋ* "ön" ESTY 532 (Cilt I); **Alt.** *öŋ* "ön" ESTY 532 *(Cilt 1)*; **Yak.** öŋ "ters yüz" YakRS 287

öŋ "pay, hisse", SUK metninde bu anlamı ile karşımıza çıkan sözcüğe ED'de "ön" anlamı ile rastlamaktayız. (ED 167b). Sözcük eski ve yeni Türk dillerinde çıkma durumundaki sözcüklerden sonra getirilerek "-den önce" anlamında bir sontakı olarak kullanılmış ve kullanılmaktadır (TDS_Li 352).

öŋdün, öŋtün: vorn; früher || önde, ileride. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *önden, (ağ.) öndün* DS 3337; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *undun* Potanin 154; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

öŋdün "önde, ileride" (TDS_Li 359). *öŋ* "ön" adından türemiş olan sözcük belirli bir noktayı işaret etmek için kullanılır (ED 178a).

öŋdünki: vorherig || öndeki, önceki. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

öŋdünki "öndeki, önceki", *öŋdün* adının ilgi eki durumudur (ED 181b).

öŋdürdin: vom Osten || doğuya doğru. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

öŋdürdin "doğuya doğru", Yer yön zarfı yaparken araya *+dUr* eki girer. (bkz. ETG § 382 *öŋdürti* "doğuda", § 422 *kidirti* "batıda")

öŋi: verschieden, abweichend || başka, çeşitli. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

öŋi "başka, çeşitli" (TDS_Li 361). "diğerlerinden farklı, başka" anlamına gelen sözcük *öŋi öŋi* "farklı, çeşitli" şeklinde ikileme olarak da görülür. Kaşgari'de *öŋin* "başka, başkası" biçiminde (DLT I, 135) ikincil bir biçim olarak görülen sözcüğün *öŋ* "renk" sözcüğü ile ilgili olduğu sanılır (ED 170b).

öŋlüg: farbig || renkli. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *üŋlük* YUTS 446; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *öŋnüg* TT 127; **Hak.** *öŋnüg* ŞS 72; **Alt.** *öŋdü* ATS 143; **Yak.** *öŋnööx* TSa. 221

öŋlüg "renkli", *öŋ* "renk" adından türemiş bu sözcük genellikle renk belirten bir sözcüğün önünde yer alır (ED 185b)

ör-: zusammenfügen, binden || birleştirmek, sarmak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ör-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ör-* OUL 115; **Öz.** *hör-* ESTY 544 (Cilt I); **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ör-* ATS 144; **Yak.** *ör-* YakRS 287

ör- "birleştirmek, sarmak", "örmek (örgü)" anlamına gelen bu kelime "tuğlayla duvar inşa etmek, örmek" anlamı için de kullanılır (ED 195b).

örgü: Höcker || hörgüç, çıkıntı, tümsek**. — Kaynak: *E*2**.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

örgü "çıkıntı, tümsek", Clauson'un yalnızca bir kez Karahanlı Türkçesinde geçtiğini ifade ettiği *örgü* kelimesi E2 metninde de karşımıza çıkar. *ör-* "yükselmek" eyleminden türemiş bir ad olan sözcük, *örgüç* ile aynı anlamdadır (ED 223b). krş. Yeni Uygurca *örköç* "hörgüç", Altayca *örköş* "hörgüç" (ESTY 548, Cilt I)

örk: Höchster || üst, yukarı. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

örk "üst, yukarı", *ör-* "yükselmek" eyleminden türemiş olan (OTWF 225) E1 metninde yukarıdaki anlamı ile geçen sözcük, ED'de karşımıza "hayvanı bağlama ipi, bağlayıcı şey" gibi farklı bir anlamda çıkmaktadır. Kaşgari'de de sözcük *örk* biçiminde "yular; at tavlası" anlamı ile görülür (ED 221a).

örlä-: emporsteigen || yükselmek. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *örle-* YUTS 307; **Öz.** *örle-* CDT 450; **SUyg.** *örle-* CDT 451; **Tuv.** krş. *örüle-* TT 129; **Hak.** *örle-* HakRS 137; **Alt.** krş. *örölö-* ATS 144; **Yak.** *ø*

örlä- "yükselmek", *ör* "yüksek" adından *+lA-* eki ile türemiş olan (ED 230a) kelimenin tarama kapsamı içerisine giren günümüz Türk dillerinin bir kısmında yaşadığı tespit edilmiştir.

örtän-: sich brennen || yanmak. — Kaynak: ***EUN 88***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *örten-* "tutuşmak" YUTS 307; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** krş. *örtten-* TuvRS 340 < *ört-le-n*; **Hak.** *ø*; **Alt.** krş. *örtö-* "yakmak" ATS 144; **Yak.** *ø*

örṭän- "yanmak", *ört+ä-* eyleminden türemiş olan sözcük, "yanmak, alevlenmek" anlamındadır (ED 209b).

örṭgün: Tenne || harman yeri. — Kaynak: ***E1, 2, SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ürtün* "harman yeri" HakRS 256; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

örṭgün "harman yeri", *ört-* "örtmek, kaplamak" eyleminden türemiş bu ad aslında "büyük ot yığını" anlamına gelmektedir, sözcüğe yalnızca Hakasçada *ürtün* şeklinde ve "harman yeri" anlamı ile rastlanmaktadır (ED 206a).

örü: oben, auf; Norden || yukarı; kuzey. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) örü* DS 3351; **YUyg.** *öre* YUTS 306; **Öz.** *öri* CDT 450; **SUyg.** *yurü* Potanin 154; **Tuv.** *örü* TT 129; **Hak.** *ööre* HakRS 136; **Alt.** *örö* ATS 144; **Yak.** *örü* YakRS 288

ö. ḳodı bol- "kaçmak"

örü "yukarı", *ör-* "yükselmek" eyleminden ulaç eki *-U* ile türemiş olan

sözcüğün ikincil biçimi ise *örä* sözcüğüdür. Sözcük genellikle zarf olarak "yukarı doğru" anlamı ile kullanılır. Cümlede *örü tur-* "ayağa kalkmak" şeklinde de görülür. Orta Türkçede sözcük genellikle *örä* şeklindedir. Yukarıda verilen anlamının yanı sıra "yükseklik, yükseltme; dimdik, direk, sütun" anlamları ile de görülür (ED 197b).

öskintä: vor, in Anwesenheit || katında, nezdinde. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

öskintä "katında, nezdinde", Sözcük, *üsk* "ön" sözcüğünün (ED 246a) 3. tekil kişi iyelik eki, adıl "*n*"si ve bulunma durum eki *+DA* ile çekimlenmiş biçimidir.

öşün: Schulter || omuz. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *öşün* OUL 108; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *öhsün* XYuYJ 485; **Tuv.** *öjün* TuvRS 332; **Hak.** *öjön* "köprücük kemiği" StachM GJV 85; **Alt.** *özön* "köprücük kemiği" OR 118; **Yak.** krş. *öttük* StachM GJV <**öştük* <* *öşnük* < *Ana T. öşünik*

öşün "omuz" (ED 263b).

öṭig: bkz. *ötüg* || — Kaynak: ***SUK***

öṭiglä-: aufstellen, aufzählen, aufzeichnen || dilemek, istemek. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

öṭiglä- "dilemek, istemek", *öṭig* "dilek, istek, rica" adından *+lA-* eki ile türemiştir.

ötkürü, öṭkürü, ötkürüü: ***ö. sat-*** *(< ötkür-* passieren lassen*)* weiterverkaufen || satmaya devam etmek. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ötküre* "bütünüyle, büsbütün" ATS 145; **Yak.** *ø*

ötkürü: ö. sat- "satmaya devam etmek", ED'de *-g-* ile *ötgürü* şeklinde verilen kelime, *öt-* "geçmek" eyleminin ettirgen çatı eki *-gUr-* ve ulaç eki olan *-U* ile türemiştir. Sözcük, bulunma ve çıkma durumlarından sonra bir ilgeç gibi "çünkü" anlamı ile kullanılır (ED 54a).

ötüg=ötig/öṭig: Aufstellung, Aufzeichnung, Notiz || dilek, istek. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

öṭüg = öṭig "dilek, istek, rica", Clauson'a göre sözcük etimolojik olarak *ötün-* "arz etmek, sunmak" eylemi ile ilgilidir. Clauson, sözcüğün kökünün *öti-* veya *ötü-* fiillerinden gelmesinin muhtemel olduğunu ifade eder. Moğolcada da *öçi-* "söylemek, anlatmak" şeklinde bir ödünçleme olarak görülen ve buradan türemiş *öçig* sözcüğü vardır (ED 51a). Tuvacada Moğolcadan ödünçleme *öçük* "dilek, istek" (TR 342) sözcüğü görülür. Marcel Erdal ise sözcüğü *-(X)g* ile türeyen sözcük sınıfları içerisinde verir; Kaşgari'de *öt-* "geçmek" fiilinden gelen *öt-üg* "kusma, dizanteri" biçimini de verir (OTWF 199).

ötün-, öṭün-: unterbreiten, abliefern || arz etmek. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ötün-* DS 3359; **YUyg.** *ötün-* YUTS 309; **Öz.** *ötin-* ÖTS_M 198; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

öz, öẓ: selbst || kendi, öz. — Kaynak: ***SUK, MängiB 20***.

Tr. *öz, (ağ.) ø*; **YUyg.** *öz* YUTS 310; **Öz.** *öz* ÖTS_M 194; **SUyg.** *üz* CDT 453; **Tuv.** *ös* TT 129; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ös* ATS 144; **Yak.** *üös* "öz, ağacın özü" YakRS 455

öz, öẓ "kendi, öz", Temel anlamı ile insanın elle tutulamayan, fiziksel olmayan kısmını ifade eden sözcüğün zıttı *ätöz* "vücut, beden" sözcüğüdür; fakat sözcük daha çok iyelik eki alarak "kendi" anlamı ile kullanılır (ED 278a).

özgä: anderer || başka. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *özge, (ağ.) öske* DS 3355; **YUyg.** *özge* YUTS 310; **Öz.** *özgä* ÖTS_M 194; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *öske* TT 129; **Hak.** *ø*; **Alt.** *öskö* ATS 144; **Yak.** *ø*

özgä "başka" (TDS_Li 373). ED'de sözcüğün etimolojisi verilmemiştir (ED 285b). Sözcük *öz* "öz, kendi" adından türemiş bir isimdir. *başka* sözcüğüne benzer.

özk(i)yä: er selbst || öze. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

özk(i)yä "öze", *öz* "öz" adına küçültme ve şefkat eki olarak kullanılan

+ḳ(I)yA eki getirilmiştir (OTWF 49).

özlüg: von Natur || canlı, yaşayan. — Kaynak: ***E1, EUN 66***.

Tr. *ø, (ağ.)* *ø*; **YUyg.** *özlük* “has, özgü” YUTS 311; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** ø; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *üösteex* YakRS 456

özlüg “canlı, yaşayan”, *öz* “öz” adından türemiş bu soyut sözcüğün temel anlamı “yaşam belirtileri gösteren, yaşayan” anlamındadır (ED 286b).

paoşin: Zeuge, Bürge || kefil, tanık, şahit. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.)* *ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

paoşin < Çin. 保人 *baoren* “kefil, tanık, şahit”

paṭir: Bettelschale, Schale || kase. — Kaynak: ***SUK < Skr. pātra***.

Tr. *ø, (ağ.)* *ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

paṭir < Skr. *pātra* “kase”, Sanskritçe *pātra* sözcüğü Soğdça *p’ttr* sözcüğünden alınmıştır. Moğolcada da *badir*, *badar* şeklinde görülen kelime “keşişlerin dilenme kasesi” anlamındadır (ED 307a).

payiz: Herbst || güz. — Kaynak: ***LAT < Far.***

Tr. *ø, (ağ.)* *ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

payiz < Far. “güz”

piryan: Zelle || hücre, odacık. — Kaynak: ***SUK < Toh***. ***paryam***.

Tr. *ø, (ağ.)* *ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

piryan < Toh. *paryam* “hücre, odacık”

ram=aram: erster Monat || birinci ay. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.)* *ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ram “birinci ay” bkz. *aram*

sa: Schloß || kilit. — Kaynak: ***SUK < Çin.*** 鎖 *suo*

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

sa < Çin. "kilit". ED'de *so* olarak verilen kelimenin "zincir, kilit" anlamında Çinceden ödünçleme bir sözcük olduğu belirtilir (ED 782a); ayrıntılı bilgi için bkz. Hamilton not: I.

saç-: ausstreuen || dağıtmak, saçmak. — Kaynak: ***E1, E2***.

Tr. *saç-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *çaç-* YUTS 67; **Öz.** *såç-* ÖTS_M 357; **SUyg.** *saz-, şaz-* 183*, şaç-* Malov 101; **Tuv.** *çaş-* TT 35; **Hak.** *sas-* HakRS 183; **Alt.** *çaç-* TAS 10; **Yak.** *as- II* YakRS 48

saç- "dağıtmak, saçmak", Sözcük, bugün günümüz dillerinin pek çoğunda bazı fonetik değişikliklerle yaşamaktadır (ED 794b). EUN metninde emin bir okuyuş olmamakla birlikte *saç-* eyleminden türemiş *saça* sözcüğü görülür.

saçlıġ: Haare habend || saçlı. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *saçlı, (ağ.) ø*; **YUyg.** *çaçlik̟* YUTS 67; **Öz.** *såçlı* RusÖzS 91; **SUyg.** *sajdık* Potanin 153; **Tuv.** krş. *çaş* TT 35; **Hak.** *sastıg* HakRS 183; **Alt.** *çaçtu* TAS 11; **Yak.** krş. *as* "saç" YakRS 48

saçlıġ "saçlı", *saç* "saç" adından türemiş bir addır (ED 797a).

saḳın-: sich vorstellen || düşünmek. — Kaynak: ***E1, SUK, LAT***.

Tr. *sakın-* "önlem almak", (ağ.) ø; **YUyg.** *seġin-* "özlemek" CDT 218; **Öz.** *såğın-* ÖTS_M 131; **SUyg.** *saGın-* "özlemek" CDT 219; **Tuv.** *sagın-* "hatırlamak" TuvRS 361; **Hak.** *sagın-* "düşünmek" HakRS 177; **Alt.** *sagın-* "özlemek" ATS 94; **Yak.** *agın-* YakRS 31

saḳın- "düşünmek", Clauson'a göre *sa-ḳ-* eyleminden dönüşlü çatı eki *-n-* ile türemiş olan sözcüğün temel anlamı "düşünmek" ise de daha sonra "hasretle, özlemle düşünmek, istemek veya bir şey için endişelenmek" gibi anlamlar kazanmıştır (ED 812b).

saḳınç: Gedanke || düşünce, fikir. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *såğınç* "özlem" ÖTS_M 131; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

saḳınç “düşünce”, *saḳ-ın-* “düşünmek” eyleminden türemiş olan bu adın temel anlamı “düşünce, fikir” olup bunun yanı sıra “derin, felsefî, endişeli düşünce” anlamları da görülür (ED 812a).

saḳış: Sorgfalt (?), Zahl (?) || itina (?); sayı (?). — Kaynak: ***E2, SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) sakış* DS 3519; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *sagış* TT 133; **Hak.** *sagıs* HakRS 177*, sagış* “düşünce, fikir” ŞS 88; **Alt.** *sagış* “düşünce” ATS 148; **Yak.** *ø*

saḳış “itina; hesap”, *saḳ-* eyleminden türemiş olan isim, E2 ve SUK metninde soru işareti ile yukarıdaki anlamları ile görülürken ED’de sözcüğün daha çok “sayı, hesap” anlamlarına sahip olduğu ifade edilir (ED 816b). Sözcüğü zaman zaman görülen “düşünce” anlamı ile Güney Sibirya dillerinde görmek mümkündür.

saḳışsız: zahllos || sayısız. — Kaynak: ***E2***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

saḳışsız “sayısız”, *saḳ-ış* “sayı, hesap” adından yokluk bildiren *+sIz* eki ile türemiş olan kelime, eşanlamlı olduğu *sansız* sözcüğü ile ikileme olarak görülür (ED 817b). *saḳış* çoğunda varken *+sIz* ile türemiş *sakışsız* hiçbirisinde yoktur, belki de sözlükçüler *+sIz* ekini sözlüksel bulmadıkları için almamışlardır.

sal-: werfen || bırakmak, salmak. — Kaynak: ***E2, SUK***.

Tr. *sal-, (ağ.) sal-* DS 4667; **YUyg.** *sal-* YUTS 339; **Öz.** *sål-* ÖTS_M 130; **SUyg.** *sal-* CDT 209; **Tuv.** *sal-* TT 134; **Hak.** *sal-* HakRS 179*,* ŞS 88; **Alt.** *sal-* ATS 148; **Yak.** *ø*

sal- “bırakmak, salmak”, Temel anlamı “sallamak, atmak, fırlatmak” olan (ED 824b) sözcüğün tarama kapsamı içerisine aldığımız dillerde yaşadığı tespit edilmiştir.

salıġ: eine Art steuer || bir vergi çeşidi. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *salı (?), (ağ.) ø*; **YUyg.** *sélik* YUTS 350; **Öz.** *sålık* ÖTS_M 130; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** ø; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

salıġ “bir vergi çeşidi”(bkz. Özyetgin 2004a s. 93). *sal-* “salmak, bırakmak”

eyleminden türemiş olan sözcük, Uygurcada bir vergi çeşidi olarak kullanılmıştır. Caferoğlu, bu terimin ilk kez Uygurlarda görüldüğünü ifade ederek bu verginin varlığını 12-14. yüzyıllarda Uygurlar arasında üzüm yetiştiriciliğinin büyük önem taşıması ve çokça yapılmasına bağlamıştır.[68]. Sözcük, Çağataycada da "savaş silahı, iz, nişan; ücretli ordu için ülkede ödenmesi zorunlu hükümet vergisi" anlamları ile tespit edilmiştir (ED 826b). Sarı Uygurcada *salıġ*, "ağır" (Malov 99) sözcüğü için kullanılırken Tuvacada "tur, raunt" (TR 365) için kullanılır.

saman: Stroh || saman. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *saman, (ağ.) ø*; **YUyg.** *saman* YUTS 340; **Öz.** *såmån* ÖTS_M 130; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *savaŋ* TuvRS 360; **Hak.** *şaban* ŞS 87; **Alt.** krş. *salam* ATS 149; **Yak.** *ø*

saman "saman", Sözcüğün "saman" anlamı ile (ED 829b) tarama kapsamı içerisine aldığımız Türk dillerinin pek çoğunda yaşadığı tespit edilmiştir.

san-: überlegen || düşünmek. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *san-* "zannetmek", (ağ.) ø; **YUyg.** ø; **Öz.** ø; **SUyg.** ø; **Tuv.** ø; **Hak.** ø; **Alt.** ø; **Yak.** ø

san- "düşünmek", *sa-* "saymak" eyleminin dönüşlü çatısı olan sözcük, temel anlamı ile "kendi kendine saymak, sayılmak" anlamındadır. Sözcük, daha sonra "bir grup arasından sayılmak" ve "sanmak, farz etmek" anlamlarını da kazanmıştır (ED 833a).

sana-: zählen, abzählen || saymak, hesap etmek. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) sana-* DS 4669; **YUyg.** *sana-* YUTS 341; **Öz.** *sänä-* ÖTS_M 122; **SUyg.** *sana-* CDT 211; **Tuv.** *sana-* TT 135; **Hak.** *sana-* HakRS 181; **Alt.** *sana-* "düşünmek" ATS 149; **Yak.** *ø*

sana- "saymak, hesap etmek", *sa-* "saymak" eyleminden *-n* ile *san* "sayı" adı ve buradan da addan eylem yapan *+A-* eki ile *sana-* eylemi türemiştir, zamanla eşanlamlı olduğu *sa-* sözcüğünün yerini almıştır (ED 835a).

sanaç: Ledertasche || deriden çanta, deri çanta. — Kaynak: ***SUK***.

---

68 CAFEROĞLU, Ahmet, "Uygurlarda Hukuk ve Maliye Istılahları", *Türkiyat Mecmuası*, Cilt IV, İstanbul, 1943, s. 41-42

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *sanaç* YUTS 340; **Öz.** *sanåç* "tulum" ÖRL 354; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** ø; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

sanaç "deriden çanta", "un koymak için çanta olarak kullanılan keçi postu" anlamına gelen sözcük, Kaşgari'de "dağarcık (çanta)" (DLT, I 358) anlamı ile görülürken sözcüğün Çağataycada *sanac* "su kabı, kösele çanta" şeklinde olduğu tespit edilmiştir (ED 835b).

sanlıġ: zugehörig || ait, ilgili. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

sanlıġ "ait, ilgili", *san* "sayı" adından türemiş olan sözcük, Eski Türkçede genellikle "ilgili, sorumlu" anlamları ile görülmektedir; ama tam anlamı "sayılı, numaralı" olabilir (ED 839b).

s(a)nsız: zahllos || sayısız, hesapsız. — Kaynak: ***E*2**.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *sansiz* YUTS 341; **Öz.** *sånsiz* ÖTS_M 130; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

s(a)nsız "sayısız, hesap", *sa-n* "sayı" adından yokluk bildiren *+sIz* eki ile türemiş olan kelime "sayısız, hesapsız" anlamındadır (ED 842a).

saŋ: Speicher || ambar, depo. — Kaynak: ***E1, 2, SUK***. < ***Çin***. 倉 *zàng*

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *saŋ* YUTS 341; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *saŋ* CDT 213; **Tuv.** *saŋ* "maliye, hazine" TT 135; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

saŋ "ambar, depo", Çinceden ödünçleme olan sözcük, *tsaŋ* sözcüğünün Uygurcadaki bir diğer biçimidir. Sözcük, Uygurcada karşımıza çıkan diğer eşsesli sözcüklerle karşılaştırılmamalıdır: *saŋ* (II) "belirsiz bir ilaç adı" ve Skr. *saṃgha* sözcüğünden *saŋ* (III) "rahipler" topluluğu (ED 831a).

saŋa: dir || sana. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *sana, (ağ.) saŋa* DS 4669; **YUyg.** *saŋa* YUTS 341; **Öz.** *seŋä* ÖTG 92; **SUyg.** *saġa* Malov 98; **Tuv.** *seŋee, see* TuvRS 373; **Hak.** *saḳa* HakRS 176; **Alt.** *sege* ATS 151; **Yak.** krş. *eyiehe GSY* 189

saŋa "sana", *sän* "sen" adılının yönelme durumudur.

saŋisdvri: Gemeinde ältester || cemaatin en yaşlısı, cemaatin önde geleni. — Kaynak: ***SUK***

< *Skr. saṃghasthavira*.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

saŋisdvri < Skr. *saṃghasthavira* "cemaatin en yaşlısı, önde geleni", Anlamca krş. ET *törü* "yasa, kanun" Hak. *töre*, S. Uyg. *töre*.

saŋun, Saŋun: General || general. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

saŋun < Çin. 將軍 *qiangjun* general"

s(a)p: Halm || sap. — Kaynak: ***E*2**.

Tr. *sap, (ağ.) ø*; **YUyg.** *sap* YUTS 341; **Öz.** *såp* ÖTS_M 130; **SUyg.** *sap* CDT 213; **Tuv.** *sıp* TT 139; **Hak.** *sap* ŞS 89; **Alt.** *sap* ATS 150; **Yak.** *up* StachM GJV 24

s(a)p "sap", "sap (bıçak, kılıç vs.)" anlamını taşıyan sözcük (ED 782b), tarama kapsamı içerisine aldığımız Türk dillerinde tespit edilmiştir.

sapan: Pflug || saban, pulluk. — Kaynak: ***E1,* 2**.

Tr. *saban, (ağ.) ø*; **YUyg.** *sapan* YUTS 341; **Öz.** *såpḳån* ÖTS_M 360; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

sapan "saban", *saban* "sapan" sözcüğünün bir türe ait bir terim olup olmadığı veya bazı özel çeşitlerinin olup olmadığı kesin değildir (ED 790a).

sapıl-: eindringen || saplanmak. — Kaynak: ***MängiB 24***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

sapıl- "saplanmak", *sap-* "sapmak" eyleminin edilgeni olan sözcüğün yukarıdaki temel anlamının yanı sıra "birisi giderken yanına takılmak, katılmak" gibi anlamlar da taşıdığı görülür (ED 788b).

sarġar-: gelb werden || sararmak. — Kaynak: ***E*2**.

Tr. *sarar-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *sarġar-* YUTS 341; **Öz.** krş. *särğay-* ÖTS_M 124; **SUyg.** *sarġar-* CDT 213; **Tuv.** *sargar-* TT 135; **Hak.** *sargar-* ŞS 90; **Alt.** *sargar-* ATS 150; **Yak.** krş. *arıı* "tereyağı" StachM GJV 99

sarġar- "sararmak", *sarıġ* "sarı" sözcüğünün kısaltılmış biçiminden ve *+Ar-* eki ile türemiş olan eylem, "sararmak" anlamındadır (ED 849a). Sözcük,

tarama kapsamı içerisine aldığımız günümüz Türk dillerinde yaşamaktadır.

sat-: verkaufen || satmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *sat-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *sat-* YUTS 342; **Öz.** *såt-* ÖTS_M 130; **SUyg.** *sat-* CDT 213; **Tuv.** *sat-* TT 136; **Hak.** *sat-* HakRS 183*,* ŞS 90; **Alt.** *sat-* ATS 148; **Yak.** *ø*

sat- "satmak", Clauson, *sat-* sözcüğünün *sa-* "saymak" eyleminin ettirgen çatısı olabileceğini ifade eder (ED 798b); fakat *sa-* "saymak" kökü ile *sat-* eylemi arasında anlam ilgisi kurmak oldukça zordur.

satıġ: Verkaufspreis || satış. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. krş. *satılık, (ağ.) satı* DS 3350; **YUyg.** *sétiḳ* YUTS 351; **Öz.** *satıḳ* ÖRL 1931-302; **SUyg.** *sadıġ* CDT 219; **Tuv.** *sadıg* TT 133; **Hak.** *sadıg* HakRS 178; **Alt.** *sadu* ATS 148; **Yak.** *atıı* YRS 52

satıġ "satış", *sat-* eyleminden türemiş olan bu ad, "satış, satma" anlamında iken daha özel anlamı ile "ticaret, alım satım" ve bazen de "satış fiyatı" anlamı ile görülür (ED 799b).

sav, saw: Wort; Sache || söz. — Kaynak: ***SUK, EUN 64***.

Tr. *sav, (ağ.) sav* DS 3551; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

sav, saw "söz", *sav* sözcüğü ile *söz* sözcüğü arasında fark vardır: *söz* kelimesi Eski Türkçede nadir olarak görülür ve anlam açısından bakıldığında; *sav* ile "uzun bir söz"den bahsedilir (bir hikaye anlatımı gibi); fakat *söz* ile "tek bir sözcük veya kısa bir söz" kastedilir (ED 782b).

savıl-: sich beugen || kırılmak, bükülmek. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

savıl- "kırılmak, bükülmek", Clauson, *sav-* eyleminin edilgeni olan sözcüğün Orta Türkçeden (KB, DLT) önce görülmediğini ifade eder (ED 788b); sözcüğe E1 metninde "kırılmak, bükülmek" anlamı ile rastlamaktayız. Sözcük Orta Türkçede ise daha çok "aşağı inmek" anlamı ile tespit edilmiştir (OTWF 671). Altaycadaki *sayıl-* "batırılmış" (ATS 151) kelimesi *savıl-* ile ilgili olmalıdır.

say: Ebene; Steinwüste || taşlık, bozkır. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) say* DS 3556; **YUyg.** *say* "nehir yatağı, dere, çay" YUTS 342; **Öz.** *såy* "vadi" ÖTS_M 129; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *say* "çakıl taşı" TT 136; **Hak.** *say* "çakıl taşı" ŞS 90; **Alt.** *say* "çakıl taşı" ATS 150; **Yak.** *ø*

say "taşlık, bozkır", Temel anlamı "taşlarla kaplı yer, taşlık, bozkır" olan sözcük genellikle günümüz Türk dillerinde şöyle bir anlam genişlemesi ile görülür: "kuru, taşlı nehir yatağı, suyun aralıklarla aktığı sık akmadığı nehir; sığ kumsal" (ED 858a).

sayla-: trennen || ayırmak, çözmek. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) sayla-* DS 3560; **YUyg.** *sayla-* YUTS 345; **Öz.** *säylä-* ÖTS_M 121; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *sayla-* TuvRS 363; **Hak.** *ø*; **Alt.** *sayla-* ATS 151; **Yak.** *ø*

sayla- "ayırmak, çözmek"

saylayu: wie Wüstensand || çöl kumu gibi. — Kaynak: ***E2***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

saylayu "çöl kumu gibi", *say* "taşlık, bozkır" ve sözcüğe "gibi" anlamı katan *+layu* eki ile oluşmuştur.

sayu: jeder || herbiri, herkes. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** krş. *säyin* "her, -dikçe" TDS_Li 393; **SUyg.** krş. *sen, sein, säin* TDS_Li 397; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *saya* ŞS 90*, say* TDS_Li 398; **Alt.** krş. *sayın* TDS_Li 397; **Yak.** *aayı* TDS_Li 399

sayu "her biri, herkes" (TDS_Li 390). *sa-* "saymak" eyleminden koruyucu *-y-* ünsüzü ve ulaç eki *-U* ile türemiş olan kelimenin tam anlamı "sayma, hesap"tır, ancak sözcük daha çok "her, herbiri" anlamı ile görülür (ED 858b).

säkiz, skiz: acht || sekiz. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *sekiz, (ağ.) sekkiz* DS 3571; **YUyg.** *sekkiz* YUTS 344; **Öz.** *säkkiz* ÖTS_M 122; **SUyg.** *saḳıs ~ saGıs* CDT 122; **Tuv.** *ses* TT 138; **Hak.** *sigi̯s* HakRS 186; **Alt.** *segis* ATS 151; **Yak.** *ağıs* TSa. 233

säkiz "sekiz", Clauson'a göre sözcüğün asıl biçimi tıpkı *ekki*, *ottuz* sözcüklerinde olduğu gibi çift ünsüz iledir (ED 823b).

→**säkizinç:** achter || sekizinci. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *sekizinci, (ağ.) ø*; **YUyg.** *sekkizinçi* YUTS 344; **Öz.** *säkkizinçi* ÖRL 1931-308; **SUyg.** *saGısınci* XYuYJ 147; **Tuv.** krş. *seski* TT 138; **Hak.** *sigĭzĭnciˇ* HakRS 186; **Alt.** *segizinçi* ATS 151; **Yak.** krş. *axsıs* TSa. 233

säkizinç "sekizinci", *säkiz* "sekiz" adının sıra sayı durumudur (ED 823b).

sämiz: fett || şişman, semiz. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *semiz, (ağ.) semüz* DS 3580; **YUyg.** *sémiz* YUTS 350; **Öz.** *semiz* ÖTS_M 126; **SUyg.** *semıs* CDT 217; **Tuv.** *semis* TT 137; **Hak.** *simĭs, sebis* ŞS 91; **Alt.** *semis* ATS 152; **Yak.** *emis* TSa. 234

sämiz "şişman, semiz", Clauson, sözcüğün etimolojik olarak *sämri-* sözcüğü ile ilgili olduğunu belirtir (ED 830b). Tekin ise sözcüğün *z*'leşme görülen sözcüklerden biri olduğunu ifade eder.[69]. Sözcük, tarama kapsamı içerisine aldığımız günümüz Türk dillerinde yaşamaktadır.

sän: du || sen. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *sen, (ağ.) ø*; **YUyg.** *sen* YUTS 345; **Öz.** *sen* ÖTS_M 126; **SUyg.** *sen* CDT 231; **Tuv.** s*en* TT 137; **Hak.** *sin* HakRS 187*, sen* ŞS 91; **Alt.** *sen* ATS 152; **Yak.** *en* TSa. 234

sän "sen", İkinci tekil kişi adılı olan *sän*, tıpkı birinci tekil kişi adılı olan *bän* gibi düzensizlik gösterir. Sözcük, yönelme durum eki aldığında *saŋa* biçiminde görülür (ED 831b).

säril-: verweilen || bir şeyin üzerinde durmak, kalmak. — Kaynak: ***EUN 86***.

Tr. *seril-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *séril-* "kaymak, kayarak inmek" YUTS; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

säril- "bir şeyin üzerinde durmak, kalmak", *sär-* "katlanmak, tahammül etmek" eyleminin edilgeni olan sözcük, bugün Oğuzcada *säril-* "serilmek, yayılmak" anlamı ile görülmektedir (ED 851b).

särki-: springen || fırlamak, atlamak, sıçramak. — Kaynak: ***Hochz 32 [sekrir < sekri-, sikri-?]***.

---

69 TEKİN, Talat, "New Examples of Zetacism" *TDA*, Cilt. I, 1991, s. 145-150

Tr. krş. *seğirt-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *sekre-* YUTS 344; **Öz.** *saḳra- ÖR* 351; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** ø; **Hak.** *segir-* HakRS 184; **Alt.** *sekir-* ATS 151; **Yak.** *ø*

särki- "fırlamak, atlamak, sıçramak", *säkri-* sözcüğünün yer değiştirmiş biçimi olan sözcük, Clauson tarafından kesin olmamakla birlikte türemiş bir eylem olarak ele alınır; fakat kökü belirtilmez (ED 822a). Erdal ise sözcüğü, *+I-* ile türeyen *semri-, yavrı-, ükli-* gibi eylemlerin içerisinde verir (OTWF 480).

säşür-: lücke lassen || boşluk bırakmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

säşür- "boşluk bırakmak", *säş-* "çözmek" eyleminin ettirgeni olan sözcük, genellikle "aralık bırakmak, boşluk bırakmak" anlamları ile görülür; eylemin Budist metinler ile hukuk metinlerinde kullanımı farklıdır. Harfiyen "çözdürmek" anlamını taşıyan eylem için bkz. (ED 858a).

sävinç: Freude || mutluluk, neşe, sevinç. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. *sevinç, (ağ.) ø*; **YUyg.** *süyünüş* OUL 109; **Öz.** *sevinç* ÖTS_M 125; **SUyg.** krş. *söyüş* XYuYJ 550; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *süünç* ATS 161; **Yak.** *ø*

sävinç "sevinç", Clauson'un *säv-* "sevmek" eyleminden dönüşlü çatı eki ile *sävin-* ve buradan da *-ç* eki ile *sävinç* olarak çözümlediği sözcüğü *säv-* eyleminden *säv-inç* şeklinde çözümlemek daha doğrudur (OTWF 275), anlamı ise "sevinç, neşe"dir; fakat bir iki metinde "aşk, sevgi" anlamı da görülür (ED 790a).

sekri-: bkz. *särki-* || — Kaynak: ***MängiB 21***

sıçı: Grenze, Begrenzungen || sınır, hudut. — Kaynak: ***SUK < Çin.*** 四至 *sizhi*.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

sıçı < Çin. "sınır, hudut", Clauson, ödünçleme olan sözcüğün Çince bir ibarede *ssu chih* şeklinde "dört tarafı çevrili sınır, hudut" anlamı ile görüldüğünü belirtir. Uygurca hukuk belgelerinde ise sözcük, *sıçı* biçiminde ve "sınır, hudut" anlamı ile görülür (ED 795a).

sıçılığ: Grenze habend || sınırlı, hudutlu. — Kaynak: ***SUK < Çin.*** 四至 *sizhi* ve ***T.*** *+lıg*.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

sıçılıġ < Çin. + T. “sınırlı, hudutlu”, *sıçı* “sınır, hudut” adından türemiştir (ED 797b).

sıġuş-: einträchtig leben || sığmak, sığışmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *sığış-, (ağ.)* ø; **YUyg.** ø; **Öz.** ø; **SUyg.** ø; **Tuv.** ø; **Hak.** ø; **Alt.** ø; **Yak.** ø

sıġuş- “sığmak, sığışmak”, ED’de yer verilmemiş olan sözcük, *sıġ-* eyleminden iştaş çatı eki ile türemiş olup “birisiyle geçinmek” anlamındadır (OTWF 565). Sözcüğe SUK metninde *übereinkommen* “anlaşmak, konuşmak” anlamı verilmiştir; fakat sözcüğün metindeki anlamı *einträchtig leben* “sığmak, sığışmak”tır. Hakasçada tespit ettiğimiz *sıgıs-* “birlikte olmak, birlikte çıkmak” (HakRS 206) sözcüğünün *sıḳış-*’tan gelmesi gerekir (ED 817a).

sın: Friedhof || mezar. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *sin, (ağ.)* ø; **YUyg.** krş. *sinçi* “casus” ESTY 401 (Cilt VII); **Öz.** krş. *sınçı* “casus” UHŞL 239; **SUyg.** ø; **Tuv.** ø; **Hak.** ø; **Alt.** ø; **Yak.** ø

sın “mezar”

sın-: sich zerbrechen || kırılmak. — Kaynak: ***E*2**.

Tr. *sın-, (ağ.) sın-* DS 3612; **YUyg.** *sun-* YUTS 366; **Öz.** *sin-* ÖTS_M 128; **SUyg.** *sın-* MÖ 4; **Tuv.** *sın-* TT 139; **Hak.** *sın-* HakRS 208, ŞS 92; **Alt.** *sın-* ATS 154; **Yak.** ø

sın- “kırılmak”, *sı-* “kırmak” eyleminin dönüşlü çatısı olan sözcük, daima geçişsiz ve edilgen olarak kullanılmıştır (ED 833b).

sınuḳ: zebrochen || kırık, kırılmış. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *sınık, (ağ.) sınıḫ* DS 4690; **YUyg.** *sunuḳ* YUTS 366; **Öz.** *sinik̟* ÖTS_M 128; **SUyg.** *sınık* Malov 108; **Tuv.** *sınık* TT 139; **Hak.** *sınıḫ* HakRS 208; **Alt.** *sınık* ATS 154; **Yak.** ø

sınuḳ “kırık, kırılmış”, *sı-n-* “kırılmak” eyleminden türemiş olan kelimenin aynı zamanda “yenilmiş, bozguna uğramış” gibi anlamlara da geldiği görülür (ED 837b).

sıŋar: Seite || taraf, yön. — Kaynak: ***E1, SUK, EUN 50 kopdın s.+ḳı* “her yönden”**.

Tr. ø, (ağ.) ø; **YUyg.** *siŋar* “çift nesnenin teki” TDS_Li 410; **Öz.** *siŋari* <

sıŋar+ı “gibi” ÖRL 368; **SUyg.** *sıŋar* “yarı, yarım” Potanin 36; **Tuv.** ø; **Hak.** krş. *sarsıḫ* “çift olmayan” TDS_Li 410; **Alt.** *sıŋar* “tek, yalnız” ATS 154; **Yak.** *aŋar* “yarım, yarı” TDS_Li 410

sıŋar “taraf, yön” (TDS_Li 410). Temel anlamı “taraf, yön” olan sözcük, daha sonra “gibi” anlamı da kazanmıştır. Sözcük, günümüz Türk dillerinden Özbekçede “gibi” anlamı ile yaşamaktadır, yine ED’de verilen cümlelerden birinde sözcüğün “yarım” anlamı taşıdığı da görülür (ED 840b). Sözcük bu anlamı ile Sarı Uygurcada da tespit edilmiştir.

sıŋgarḳı, sıŋġarḳı: in Gegenden befindlich || taraftaki. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *siŋaḳı* OUL 109; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

sıŋarḳı, sıŋġarḳı “taraftaki”, *sıŋar* “taraf, yön” adından durum ve yer bildiren ilgi ekini almış olan sözcük “taraf, yön, taraftaki, yöndeki” anlamındadır (ED 841b).

sır: Lack || cila, vernik. — Kaynak: ***SUK < Çin.*** 漆 *qi*.

Tr. *sır* “saydam ve donuk vernik”, (ağ.) ø; **YUyg.** *sir* YUTS 355; **Öz.** *sir* ÖRL 370; **SUyg.** ø; **Tuv.** ø; **Hak.** *sır “*boyama” HakRS 208; **Alt.** *sır “*boyama” OR 136; **Yak.** ø

sır < Çin. “cila, vernik”, Çinceden ödünçleme olan sözcük (ED 842b), tarama kapsamı içerisine aldığımız dillerin pek çoğunda “boyama” anlamı ile görülmektedir.

sıtır, satır, stır: Maßeinheit, Geldeinheit (1 *sıtır*=10 *baḳır*) || ölçü birimi, para ölçüsü. — Kaynak: ***SUK < Yun. stater***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

sıtır < Soğd. “ölçü birimi, para ölçüsü”, Soğdcadan ödünçleme olan, Soğdcaya da Yunanca *stater* “gümüş para” sözünden geçmiş olan kelime, bazen “ağırlık birimi” bazen de “para birimi” olarak kullanılır. Metinler üzerine yapılan çalışmalar üç para biriminin olduğunu gösterir: *Bakır*, *sıtır* (10 bakıra eşit) ve *yastuk* (50 sıtıra eşit) olmak üzere. Sözcük ağırlık olarak da 23,8 gramdır.

Moğolcada da *şiçir* "saf altın" şeklinde görülür (ED 802a).

sıyuḳ: gebrochen || kırık, kırılmış. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *sıyık* "kırık" TT 139; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

sıyuḳ "kırık, kırılmış", Gabain, sözcüğün *sı-* "kırmak" eyleminden türemiş sıfat olarak kullanılan bir sözcük olduğunu ifade eder (ETG § 134). Budist metinlerde geniş yuvarlak ünlü ile geçen bu eki Marcel Erdal *-yoḳ* olarak verir.[70]

sikri- bkz. || *sekri-* — Kaynak: ***MängiB 21***

silig: rein || temiz, saf. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *sili, (ağ.) ø*; **YUyg.** *siliḳ* "düz, pürüzsüz" YUTS 353; **Öz.** *siliḳ* ÖTS_M 127; **SUyg.** *sulug, sılıg* "düzgün" ESTY 258 (Cilt VII); **Tuv.** *silig* TT 140; **Hak.** *silig* "güzel" HakRS 188*,* ŞS 93; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

silig "temiz, saf"[71]. *sil-* "silmek" eyleminden türemiş olan sözcük, her iki biçimde de hem *silig* hem de *silik* biçiminde görülmüş olabilir (ED 826b).

silimäk: gelöst werden || silme. — Kaynak: ***EUN 39***.

Tr. *silmek, (ağ.) ø*; **YUyg.** *sile-* "sıvamak, sıvazlamak" YUTS 353; **Öz.** *silä-* "sıvazlamak, okşamak" ÖTS_M 127; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *sili-* TuvRS 376; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

silimäk "silmek", Clauson, *sil-* şeklinde tek heceli olarak verdiği bu sözcüğün asıl anlamının "sürtmek" ikinci anlamının ise "silmek" olduğunu ifade eder (ED 824b). *silimäk* ise *sil-* sözcüğünün mastar halidir.

siliŋ: Purpurseide von hoher Qualität || erguvan renkli kaliteli bir ipek çeşidi. — Kaynak: ***SUK < Çin.***

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

siliŋ < Çin. 柴綾 *chai ling* "erguvan renkli kaliteli bir ipek çeşidi"

silkin-: sich schütteln || silkinmek, sarsılmak. — Kaynak: ***Hochz 33***.

Tr. *silkin-, (ağ.) silkin-* DS 3635; **YUyg.** *silkin-* YUTS 353; **Öz.** *silkin-*

---

70 ERDAL, Marcel, *A Grammar Old Turkic*, Leiden 2004, s. 300

71 KARAMANLIOĞLU, Ali Fehmi, "Silik" Sözü Üzerine, *Reşit Rahmeti Arat İçin*, Ankara 1966, s. 319-322

ÖTS_M 367; **SUyg.** *sılgın-* XYuYJ 546; **Tuv.** krş. *silgi-* “silkelemek” TT 140; **Hak.** *silgin-* ŞS 93; **Alt.** *silkin-* ATS 155; **Yak.** *ø*

silkin- “sarsmak”, *silk-* “silkmek” eyleminin dönüşlü çatısı olan sözcük, geçişsiz bir eylem olarak “sallamak, silkmek”, edilgen bir eylem olarak ise “sarsılmak, silkinmek” anlamındadır (ED 827a)

simäklä-: vorbereiten || hazırlamak. — Kaynak: ***E*2**.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

simäklä- “hazırlamak”, *simäk* adından türemiş olan kelimenin ED’de yanlış anlaşıldığı ve “başarmak, tamamlamak; acele etmek” (ED 828) şeklinde yanlış çevrildiği görülür. Erdal sözcüğün *anu-t-* eylemi ile “dikkatlice hazırlamak” anlamına geldiğini ve sözcüğün geçtiği metinlerdeki anlamlarından birinin de “bir şeyin sonlanması için çaba sarf etmek” olduğunu ifade eder (OTWF 445).

sinin: Titel für Novizen || rahip olacaklar ya da müritler için kullanılan bir unvan. — Kaynak: ***SUK* < *Çin.***

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

sinin < Çin. 新恩 *xin en* “rahip olacaklar ya da müritler için kullanılan bir unvan”

siŋir-: durchtränken || sindirmek, yutmak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. krş. *sindir-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *siŋir-* YUTS 355; **Öz.** krş. *siŋdir-* ÖTS_M 130; **SUyg.** krş. *sındır-* XYuYJ 546; **Tuv.** *siŋir-* “sindirmek” TuvRS 377; **Hak.** *siŋir-* “sümkürmek” HakRS 189; **Alt.** *ø*; **Yak.** *iŋer-* ESTY 263 (Cilt VII)

siŋir- “sindirmek, yutmak”, *siŋ-* “sindirmek, hazmetmek” eyleminin ettirgen biçimi olan sözcük ED’de *siŋür-* şeklinde verilmiştir (ED 841a). Sözcük günümüz dillerinde “sindirmek” anlamının yanı sıra “sümkürmek; devirmek, yıkılmak” anlamları ile de görülür.

siz: ihr || siz. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *siz, (ağ.) ø*; **YUyg.** *siz* YUTS 356; **Öz.** *siz* ÖTS_M 127; **SUyg.** *siz* Malov 101; **Tuv.** krş. *siler* TuvRS 376; **Hak.** krş. *sirer* HakRS 189; **Alt.** krş. *siler* ATS 155; **Yak.** krş. *ehigi*

siz “siz”, İkinci tekil kişi adılı olan sözcük, genellikle saygı ifadesi olarak kullanılmıştır (ED 860a).

sizlär: ihr || siz. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *sizler, (ağ.) ø*; **YUyg.** *sizler* YUTS 356; **Öz.** *sizlär* ÖTG 92; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *siler* TT 140; **Hak.** *ø*; **Alt.** *siler* ATS 155; **Yak.** *ø*

sizlär “siz”, Sözcük, *siz* adılının çoğul biçimidir (ED 860a).

soġançıġ: lieblich || sevimli, şirin. — Kaynak: ***EUN 61***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

soġançıġ “sevimli, şirin”, Clauson, genellikle *nom* “öğreti, dini kaide” sözcüğü ile birlikte kullanıldığını ifade ettiği bu kelimenin *sogan* adından *+çIg* eki ile etimolojisini yapmanın pek akla yatkın olmadığını ifade eder (ED 814a).

soŋ: nach; letzter || son, sonra. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *son, (ağ.) ø*; **YUyg.** *soŋ* “arka” YUTS 359; **Öz.** *soŋ* ÖTS_M 133; **SUyg.** *soŋ* MÖ 4; **Tuv.** *soŋ* TT 141; **Hak.** *soŋ* HakRS 193; **Alt.** *soŋ* ATS 156; **Yak.** *ø*

soŋ “son, sonra” (TDS_Li 418). Temel anlamı ile “bir şeyin sonu, arkası”, fakat sözcük daha çok zaman kavramı için kullanılmıştır. Bir isim olarak “son”, bir sıfat olarak ise “sonra gelen, sonraki” anlamındadır. Zarf olarak da “sonra, sonradan” anlamındadır (ED 832b).

soŋġara: nach || son, sonra. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *sonra, (ağ.) soŋra* DS 3664; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *soŋra* ÖTS_E 254; **SUyg.** *soŋġar* Malov 104; **Tuv.** *soŋgar* TDS_Li 431; **Hak.** *soŋar* HakRS 193; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

soŋġara “son, sonra” (TDS_Li 430). *soŋ* “son” adının yön gösterme halidir.

soḳa: besonders || özellikle. — Kaynak: ***MängiB 2, äŋäyü s.* “özellikle”**.

Tr. ø, (ağ.) ø; **YUyg.** ø; **Öz.** ø; **SUyg.** ø; **Tuv.** ø; **Hak.** ø; **Alt.** ø; **Yak.** ø

soḳa “özellikle”, Sözcük, “mutlak, kesin; tamamıyla” gibi anlamlar da

taşımaktadır.[72]

sorma: Weizenbier || buğday birası. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *sorma* OUL 110; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

sorma "buğday birası", *sor-* "emmek, çekmek" eyleminden eylemden ad yapan *-mA* eki ile türemiş olan kelime, kelimesi kelimesine "içe çekilen şey" anlamındadır. Kullanımda ise "şarap, bira" anlamındadır (ED 858b).

soy-: ausziehen, ausplündern || çıkarmak, soymak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *soy-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *soy-* YUTS 359; **Öz.** *soy-* "kesmek" ÖTS_M 133; **SUyg.** *soy-* CDT 225; **Tuv.** *soy-* TT 142; **Hak.** *soy-* HakRS 192 *soy-* ŞS 95; **Alt.** *soy-* "kesmek, soymak" ATS 156; **Yak.** *ø*

soy- "çıkarmak, soymak", Temel anlamı, "derisini soymak (hayvan)" olan kelime, daha genel olarak "kabuğunu soymak (meyvenin); soymak, çıkarmak (elbise); hırsızlık yapmak" anlamları ile de görülür; hatta bazı Türk dillerinde "boğazlamak, kesmek" anlamı da vardır (ED 858b).

sögüt: Weide; Baum || söğüt ağacı, ağaç. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *söğüt, (ağ.) sövüt* DS 3682; **YUyg.** *söget* YUTS 360; **Öz.** *sövit (diyalekt)* ESTY 317; **SUyg.** *sögıt* CDT 235; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *sööt* ŞS 96; **Alt.** *ø*; **Yak.** *üöt* TSa. 246

söğüt "söğüt", Uygurcada esas olarak "ağaç" anlamındadır. XI. yüzyıldan sonra ise daha özel olarak "söğüt ağacı" anlamı ile görülür (ED 819b).

sökül-: gebrochen werden || kırılmak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *sökül- , (ağ.) ø*; **YUyg.** *sökül-* "sökülmek" YUTS 362; **Öz.** krş. *sök-* "sökmek" ÖTS_M 369; **SUyg.** *sökül-, söğül-* Malov 104; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *sögil-* "sökülmek" HakRS 196; **Alt.** *sögül-* "sökülmek" ATS 157; **Yak.** *ø*

sökül- "kırılmak", *sök-* "yırtmak, çekmek" eyleminin edilgenidir, "yırtılmak, ayrılmak" anlamındadır (ED 821a).

sönüksüz: ununterbrochen || ara vermeksizin, sürekli. — Kaynak: ***E1***.

---

[72] ÖLMEZ, Mehmet, *Altun Yaruk III. Kitap (=5. Bölüm) (Suvarṇaprabhasasutra)* Ankara 1991, s. 111

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** krş. *sönik* "sönük, sönmüş" ÖRL 394; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** ø; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

sönüksüz "ara vermeksizin, yorulmaz", *sön-* "sönmek" eyleminden *sönük* "sönük, sönmüş; bitmiş, tükenmiş" (ED 838b) ve buradan da yokluk bildiren *+sIz* eki ile *sönüksüz*.

söz: Wort; Zusage || söz; kabul. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *söz, (ağ.) ø*; **YUyg.** *söz* YUTS 363; **Öz.** *söz* ÖTS_M 133; **SUyg.** *söz, şoz* CDT 237; **Tuv.** *sös* TT 142; **Hak.** *sös* HakRS 197; **Alt.** *sös* ATS 157; **Yak.** *ös* YakRS 289

söz "söz", Geniş anlamı ile "konuşulan herhangi bir şey" tam çevirisi ise "söz, ifade" anlamındadır (ED 860b).

sözläş-: übereinkommen || konuşmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *sözleş-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *sözleş-* YUTS 363; **Öz.** *sözläş-* ÖTS_M 133; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** ø; **Hak.** krş. *söste-* "konuşmak" HakRS 197; **Alt.** *söstöş-* "anlaşmak" ATS 158; **Yak.** *ø*

sözläş- "konuşmak", *söz* "söz" adından addan eylem yapan *+lA-* eki ve iştaş çatı eki *-ş-* ile türemiştir (ED 864a).

sözlüg: mit Worten || sözlü. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *sözlü, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *söstig* HakRS 197; **Alt.** *ø*; **Yak.** *östööx* YakRS 290

sözlüg "sözlü", *söz* "söz" adından türemiş bir addır.

su: Wasserlauf || ırmak, çay. krş. *suv* — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *sug* ŞS 96; **Alt.** *suu* ATS 159; **Yak.** *ø*

su "ırmak, çay", Sözcük, *suv* "su" kelimesinin ikincil bir biçimidir, anlam genişlemesi ile "ırmak, çay" anlamları ile de görülür (ED 781a).

su-: beugen || bükmek, eğmek. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

su- "bükmek, eğmek", Clauson, sözcüğün anlamının belirsiz olduğunu

yalnızca bir kez (ED 782a) Kaşgari'de "itaat etmek; bükülmek üzere yün göndermek" (DLT, III 248) anlamları ile geçtiğini ifade eder; sözcüğe LAT metninde "bükmek, eğmek (boyun)" anlamı ile rastlamaktayız.

suġulmaḳsız: ohne zu versiegen || suyu çekilmemiş. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) suğul-* "kuyudan su çekmek" DS 3689; **YUyg.** *soġul-* "suyu azalmak" OUL 110; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** krş. *sool-* TuvRS 379; **Hak.** *ø*; **Alt.** krş. *soolıp kal-* RusAS 232; **Yak.** *ø*

sugulmaḳsız "suyu çekilmemiş", *sug-* "elde etmek" eyleminden edilgen çatı eki ile *sugul-* "suyu çekilmek, kurumak" (ED 809b). Erdal *-mAksXz* ekini "non-agent" olarak ifade eder (OTWF 396).

suḳ-: stecken, picken || sokmak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *sok-* "batırmak, sokmak", (ağ.) *ø*; **YUyg.** *soḳ-* "vurmak, dövmek" YUTS 358; **Öz.** *suḳ-* ÖTS_E 254; **SUyg.** *soḳ-* "vurmak, dövmek" CDT 227; **Tuv.** *suk-* "yerleştirmek" TuvRS 389; **Hak.** *suk-* "saklamak" ŞS 96; **Alt.** *suk-* ATS 158; **Yak.** *uk-* TSa. 243

suḳ- "sokmak", Temel anlamı "sokmak, dürtmek, itmek" olan sözcük, bazı zor çağrışımlarla "kabul etmek, girmesi için davet etmek" gibi anlamlar da taşır (ED 805).

susa-: dürsten || susamak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *susa-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ussa-* CDT 300; **Öz.** *suvsä-* ÖTS_M 131; **SUyg.** krş. *os- II, us-* CDT 301; **Tuv.** *suksa-* TuvRS 390; **Hak.** *suḫsa-* HakRS 203; **Alt.** *suuza-* ATS 159; **Yak.** krş. *utah* "susuzluk, susamışlık" < **susak* Dol.W 247

susa- "susamak", *suv* "su" adından addan eylem yapan *+sA-* eki ile türemiş olan *suvsa-* (ED 793a) sözcüğünün söz içi *-v-* foneminin düşmüş biçimidir.

sutḳu: (?) Kästchen (?) || küçük kutu. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

sutḳu "küçük kutu"

suu: Majestät || haşmet, majesteleri. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

uluġ suu “ulu efendimiz (Moğol kağanı)”

suu “haşmet, majesteleri”

suv: Wasser || su. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. *su, (ağ.) suv* DS 3702; **YUyg.** *su* YUTS 364; **Öz.** *suv* ÖTS_M 131; **SUyg.** *su* CDT 227; **Tuv.** *sug* TT 143; **Hak.** *sug* HakRS 200*,* ŞS 96; **Alt.** *suu* ATS 159; **Yak.** *uu* TSa. 247

suv “su”, Temel anlamı “su” olan sözcük bugün anlam genişlemesi ile birçok dilde “nehir, çay” anlamları ile de görülür. Sözcük, Orhon Türkçesinde *yer suv* şeklinde çok kez geçmiştir; “memleket, toprak” anlamındaki sözcükle bugün Türk dillerinin bir kısmında hem toprak hem de göl ve nehir içeren alan kastedilir (ED 781a).

suva-: bewässern || sulamak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. krş. *suvar-, (ağ.) suvar-* DS 3702; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *sıba- II* “votkayı damıtmak” HakRS 204; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

suva- “sulamak”, *suv* “su” adından türemiş olan eylem “sulamak, toprağa su vermek” anlamındadır. Günümüz Türk dillerinin pek çoğunda *sugar-* (< *suvgar-*) biçiminde görülmektedir (ED 785a). Yeni Uygurca *sugar-* (YUTS 365), Özbekçe *sugar-* (ÖTS_M 370), Hakasça *sugar-* (HakRS 200); Altayca *sugar-* (ATS 158).

suvaḳ: Bewässerungskanal || sulama kanalı. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) sıvak* “arkın taşkın suyu” DS 3621; **YUyg.** *suvaḳ* “sıva” YUTS 366; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

suvaḳ “sulama kanalı, ark”, ED’de *suwuk (suvuk)* olarak verilen sözcüğün (ED 786b) *suv+a-* “sulamak” eyleminden türemiş “akıcı, sıvı” anlamına gelen bir ad olduğu belirtilir. Sözcük, SUK metninde “sulama kanalı, ark” anlamı ile görülür.

suvaḳlıġ, suvḳlıġ: mit Bewässerungskanal || sulama kanalı, ark. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

suvaḳlıḳ “sulama kanallı, arklı”, ED’de *suvuklık* olarak verilen (ED 787a)

suvuk “akıcı, sıvı” adından türemiş olan sözcüğün yalnızca bir kez geçmiş olabileceğini ifade eden Clauson, sözcüğün “sıvı” anlamına geldiğini ifade eder. SUK metninde ise sözcük, “ark, kanal” gibi biraz daha farklı bir anlam ile karşımıza çıkar.

suvluġ: glänzend || parıltılı. — Kaynak: ***EUN 60***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

suvluġ “parıltılı”, *suv* “su” (ED 788b) kelimesinin iki *-uu-* biçime (*suu*) geçip “büyük mutluluk” anlamı kazanması ile birlikte buradan türemiş olan *suvluġ* sözcüğü “parıltılı” anlamı ile görülmektedir (EUN not:91).

sü-: erhöhen, zurückbleiben || yüceltmek; geride kalmak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

sü- “yüceltmek; geride kalmak”, Sözcük, soru işareti ile verilir. Zieme, sözcüğü S. Tezcan’ın Türkmence *süyş-* “yüceltmek, geride kalmak” açıklamasına dayandırır (E1 s.131)

süçüg: wein, weintraubensaft || tatlı şarap. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) süçi* DS 3704; **YUyg.** *çüçük* “tatlı” YUTS 88; **Öz.** *suçuḳ* 389 ~ *çuçuḳ* ÖRL 529; **SUyg.** *süçig, suçig* “iyi, hayırlı istek” Malov 107; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

süçüg “tatlı şarap”, ED’de *süçi-* “tatlanmak, güzelleşmek” eyleminden türemiş olan buın ad “tatlı, tatlı bir madde, şarap” anlamında olduğu ifade edilir (ED 796b). Erdal, sözcüğün *süt* “süt” adından benzerlik kuran *+sI* eki ile türediğini **süt+si-* ve buradan da “tatlı, şarap” anlamındaki *süçig* adının türediğini ifade eder (OTWF 534).

süt: Milch || süt. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *süt, (ağ.) süd* DS 3705; **YUyg.** *süt* YUTS 370; **Öz.** *süt* ÖTS_M 132; **SUyg.** *sot, söt,* s*üt* Malov 239; **Tuv.** *süt* TT 143; **Hak.** *süt* HakRS 204; **Alt.** *süt* ATS 160; **Yak.** *üüt* TSa. 251

süt “süt”, Tarihi dönemlerin tamamında görülen “süt” anlamındaki kelime (ED 798b), tarama kapsamı içerisine aldığımız Türk dillerinin hepsinde tespit edilmiştir.

sürṭür-: führen lassen || sürdürmek. — Kaynak: ***E2***.

Tr. *sürdür-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *sürdür-"ilerletmek"* YUTS 368; **Öz.** *sürdir-* "çekmek" ÖRL 394; **SUyg.** *surdır-* XYuYJ 549; **Tuv.** *sürdür-* "sürüyü çekmek" TuvRS 393; **Hak.** *sürdir-* "tabi tutmak" HakRS 203; **Alt.** *sürdir-* "kovdurmak" ATS 160; **Yak.** krş. *üür-* StachM. GJV 135

sürṭür- "sürdürmek", *sür-* "sürmek" eyleminin ettirgeni olan sözcük, (ED 847b) Türk dillerinin çoğunda *sürdür-* olarak yaşamaktadır.

süvräk: Schleppen || sürükleme, çekme. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *sürek: sürek avı* "sürerek yapılan av", (ağ.) ø; **YUyg.** ø; **Öz.** ø; **SUyg.** ø; **Tuv.** ø; **Hak.** ø; **Alt.** ø; **Yak.** ø

süvräk "sürükleme, çekme", *süvrä-* "biraz çekmek" eyleminden türemiş bir addır (E1 not: 29).

şabi: Novize || öğrenci. — Kaynak: ***E1 < Çin.*** 沙彌 *sha mi*.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *şavı* TT 147; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

şabi < Çin. "öğrenci, Buddhist rahip olmak isteyen öğrenci"

şaẓın: Disziplin (buddhistische Lehre) || öğreti; akide (Budist öğreti). — Kaynak: ***E1, SUK < Skr. śāsana***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *şajın* "dinî, fikrî inanca ilişkin" TuvRS 564; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

şazın < Toh. *śāsam* < Skr. *śāsana* "öğreti, akide" Tuvacada *şajın* biçiminde görülen sözcük Moğolca *şaşın*'dan geçmiş olmalı.

şäli: Mönch || rahip, keşiş. — Kaynak: ***SUK < Çin.***

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

şäli < Çin. 闍梨 < Skr. *ācārya* "rahip, keşiş"

şıġ: Stein || taş. — Kaynak: ***SUK < Çin.***

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

şıġ < Çin. 石 *shi* "taş"

şılṭa-: Ausflüchte machen || sebep olmak. — Kaynak: ***SUK < Moğ. silta-***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** krş. *siltov* "sebep, neden" RusÖzS 566; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *sılda-* TuvRS 396; **Hak.** krş. *sıltan-* HakRS 207; **Alt.** *şılta-* ATS 162; **Yak.** *sıltaa-* YakRS 357

şılta- < Moğ. *silta-* "sebep olmak" bkz. *tılda-*

şırpa-: sich verheddern || karıştırmak. — Kaynak: ***E2***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø* ; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

şırpa- "karıştırmak", Yansıma bir sözcük olabileceği ifade edilmiştir (E2 not: 64). Radloff, Şorcada sözcüğün *şırba-* biçiminde olduğunu ifade eder (Radloff IV 1054). A. Yakup Yeni Uygurcanın ağızlarında sözcüğü *şīpa-* "sıçramak" biçiminde tespit etmiştir; fakat anlamsal ilgiliyi kurmak biraz zordur.

şila: Mönch || rahip. — Kaynak: ***SUK < Skr. śʿila***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

şila < Skr. ***śʿila*** "rahip, keşiş"

şilavanti: || iyi ahlaklı, ahlak sahibi. krş. *şila* — Kaynak: ***SUK*** < ***Skr. śʿilava(n)t***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

şilavanti < Skr. *śʿilava(n)t* "iyi ahlaklı, ahlak sahibi", P. Zieme'ye göre sözcük *şilavanti* < Skr. *śʿilava(n)t* "iyi ahlaklı, ahlak sahibi" sözünün kısaltmasıdır.[73]

şiŋ: Hohlmoß || litre (ölçü birimi) (10 şiŋ= 1 küri). — Kaynak: ***SUK < Çin.***

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *şiŋ* YUTS 378; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *cin* "ağırlık" Malov 29; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

şiŋ < Çin. 升 *sheng* "litre (ölçü birimi)" (bkz. Özyetgin 2004b s.197). Bir hacim ölçüsü olan sözcük yaklaşık 1.035 litredir. Clauson, sözcüğü *şeŋ* biçiminde okur ve en uygun çevirinin "yarım litrelik sıvı ölçü birimi" olabileceğini ifade eder (ED 868).

---

73 ÖLMEZ, Mehmet, "Eski Uygurca Xuanzang Biyografisine Ait Kısa Bir Okuyucu Kaydı", *TDA*, Cilt. 3, Talat Tekin Armağanı , Ankara 1993, s. 165

şuluġ, şuuluġ: mit Signatur versehen || imzalanmış, imzalı, imza taşıyan. — Kaynak: ***SUK < Çin.* + T.**

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

şuluġ, şuuluġ (< *şu+lug,* < Çin. 暑 *shu* ve T. *+luġ*) "imzalı, imza taşıyan, imzalanmış, damgalı". Moriyasu ise burada Türkçe "su"dan ziyade başka bir kelime aramak gerektiğini düşünür. Ona göre, belki de Çin. 緒 *xu* veya 序 *xu* ile ilgili görmek daha doğru olacaktır, Moriyasu 1988: 60 (Japonca kısmın özeti için Dr. O. Baykara'ya teşekkürler).

şutza: buddhistischer Rang || Budist bir rütbe, Budizmde bir unvan. — Kaynak: ***SUK < Çin.***

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

şutza < Çin. 首坐 *shou zuo* "Budist bir rütbe, Budizmde bir unvan"

şük: ruhig || sessiz, sakin. — Kaynak: ***SUK < Soğd.***

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *şük* YUTS 383; **Öz.** *şük* CDT 323; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

şük < Soğd."sessiz, sakin" (ED 867b).

şükün: Bettelschale (?) || dilenci kasesi. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

şükün "dilenci kasesi", SUK metninde soru işareti ile kelimeye bu anlam verilmiştir.

taç: Krone || taç. — Kaynak: ***LAT < Ar. tāc***.

Tr. *taç, (ağ.) ø*; **YUyg.** *tac* YUTS 384; **Öz.** *tåc* ÖTS_M 150; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

taç < Ar. *tāc* "taç"

tadu: Element || unsur, öğe. — Kaynak: ***MängiB 11 < Skr. dhātu***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tadu < Skr. *dhātu* "unsur, öğe", Sanskritçeden ödünçleme olan kelime,

"doğadaki bir unsur, öğe; vücudun ana unsuru" anlamındadır. Uygurca hukuk metinlerinde "tabiat, unsur, öğe" anlamları ile görülen sözcük (ED 451b), Kaşgari'de de *tadu* biçiminde "insan tabiatı, yaratılışı" anlamı ile geçmektedir (DLT III, 220).

tadun: Kalb || dana. — Kaynak: ***E*2**.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *tazın* "öküz" HakRS 213; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tadun "dana", Temel anlamı "dana, bir veya iki yaşındaki dana" olan sözcük (ED 457a) yalnızca Hakasçada *tazın* şeklinde "iğdiş edilmiş boğa" anlamı ile yaşamaktadır. Clauson sözcüğe yalnızca Kaşgari'de yer verir; fakat ilk kez bu metin aracılığı ile Uygurcada görülmektedir.

taġ: Berg || dağ. — Kaynak: ***E1, SUK, Hochz 16, MängiB 23***.

Tr. *dağ, (ağ.) dā, daa* DS 1311; **YUyg.** *taġ* YUTS 384; **Öz.** *tåğ* ÖTS_M 151; **SUyg.** *taġ* CDT 253; **Tuv.** *dag* TT 51; **Hak.** *tag* HakRS 212; **Alt.** *tuu* ATS 187; **Yak.** *tıa* "orman" YakRS 417

taġ "dağ", Tarihi dönem ve dillerde görülen sözcük (ED 463a), tarama kapsamı içerisine aldığımız günümüz Türk dillerinde de tespit edilmiştir.

taġar: Kornsack || torba. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. krş. *dağarcık, (ağ.) tağar* DS 4732; **YUyg.** *taġar* YUTS 384; **Öz.** *tağar* CDT 252; **SUyg.** *taġar* "kap" Malov 109; **Tuv.** *taar* TT 153; **Hak.** *taar* "kap" HakRS 211; **Alt.** *taar* ATS 164; **Yak.** *ø*

taġar "torba", Clauson, "büyük kap" genellikle de "torba" anlamını taşıyan sözcüğün ödünçleme olabileceğini belirtir (ED 471b).

taġay, tġay: Onkel || dayı. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *dayı, (ağ.) ø*; **YUyg.** *taġa* YUTS 384; **Öz.** *tåğa* ÖTS_M 151; **SUyg.** *taġıy* Malov 109; **Tuv.** *daay* TT 51; **Hak.** *tayı* ŞS 111; **Alt.** *taay* ATS 114; **Yak.** *taay* TSa. 61

taġay "dayı" (bkz. TDAA_Li 132), "anne tarafından gelen akraba, dayı" anlamına gelen sözcük bugün pek çok dilde *tayı* şeklinde yaşamaktadır (ED

474a).

taġdın, taġtın: nördlich || kuzeyden. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

taġdın, taġtın "kuzeyden", *taġ* "dağ" adından türemiş olan sözcük, "kuzey" ve tam olarak "dağ" anlamındadır (ED 467b).

taḳı: und, ferner || ve, dahi. — Kaynak: ***SUK, LAT, MängiB 10***.

Tr. *dahi, (ağ.) ø*; **YUyg.** *téxi* YUTS 408; **Öz.** *takı* "için, diye, ki" ÖRL 441; **SUyg.** *dahGı* CDT 255; **Tuv.** *daa* TT 50; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

taḳı "ve, dahi", Clauson, her ne kadar zor olmakla beraber eylemin *taḳ-* "takmak, eklemek" eyleminin ulaç eki almış şekli olduğunu belirtir (ED 466a). Sözcük, genellikle bir bağlaç olarak cümlenin başında "ve, ayrıca" anlamı ile kullanılır, fakat "dahi, hem de" gibi anlamlara da sahiptir.

taḳıġu, tḳıġu: Huhn || tavuk. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *tavuk, (ağ.) tavık* DS 3846; **YUyg.** *tavuḳ* YUTS 394; **Öz.** *tåvuḳ* ÖTS_M 150; **SUyg.** *dahGagı, tahGagı* XYuYJ 497,503; **Tuv.** *dagaa* TT 51; **Hak.** *ø*; **Alt.** *takaa* ATS 165; **Yak.** *ø*

taḳıġu "tavuk", "evcil kümes hayvanı, tavuk" anlamını taşıyan sözcük aynı zamanda Türklerin 12 hayvanlı yıllarından birinin adıdır. Moğolcada *takiya* şeklinde ödünçleme olarak görülür. Doerfer ise sözcüğün kökünün yansıma bir ad olduğunu ve sondaki *-gU* ekinin ise hayvan adlarına gelen bir ek olduğunu ifade eder (ED 468b).

tal: Zweig; Stamm || dal; soy, nesil. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *dal, (ağ.) ø*; **YUyg.** *tal* "söğüt ağacı" YUTS 386; **Öz.** *tal* CDT 240; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *tal* "söğüt" TT 154; **Hak.** *tal* "söğüt" HakRS 214, ŞS 109; **Alt.** *tal* "söğüt" ATS 166; **Yak.** *taal* TSa. 58

tal "dal", En eski anlamı ile "dal, ince dal" olan sözcük daha sonra "söğüt ağacı" anlamını da kazanmıştır (ED 489a). Arat'ın çevirisinde sözcüğe "Stamm" (soy, nesil) anlamı verdiği görülür.[74] Sözcüğün "dal" anlamı esas alınarak tarama

[74] LAT, s. 725

yapılmıştır.

talaş-: disputieren || kavga etmek, dalaşmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *dalaş-, (ağ.) dalaş-* DS 4482; **YUyg.** *talaş-* YUTS 386; **Öz.** *täläş-* ÖTS_M 137; **SUyg.** krş. *dala-* "savaşmak, vuruşmak" XYuYJ 497; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *talas-* HakRS 214; **Alt.** *talaş-* ATS 166; **Yak.** *ø*

talaş- "kavga etmek, dalaşmak", *tala-* "zarar vermek, yağma etmek" eyleminden iştaş çatı eki almış şeklidir (ED 502a).

taloy: Meer || deniz. — Kaynak: ***E1 < Çin. t. ügüz* "deniz, okyanus"**.

Tr. ø, (ağ.) ø; **YUyg.** ø; **Öz.** ø; **SUyg.** *taley* Malov 110; **Tuv.** *dalay* TT 52; **Hak.** *talay* HakRS 214; **Alt.** *talay* ATS 166; **Yak.** ø

taloy, ED'de *taluy* olarak verilen sözcük için öne sürülen görüşlerden biri: Çince 大 *da* "büyük" ve 纛 ("su" 水 *shui* radikali ile) *lei* "su kaynağı (Çin'deki Sangkan nehrinin adı)" sözcüklerinden oluştuğudur. Clauson, bu görüşün akıl almaz olduğunu belirtmekle birlikte Klasik Moğolcada *dalay* olarak görülen sözcüğün doğrudan Çinceden alınmış olduğunu düşünür (ED 502a).

talula-: auswählen || seçmek. — Kaynak: ***MängiB 5***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *talla-* YUTS 387; **Öz.** *telle-* CDT 242; **SUyg.** *tiola-* CDT 243; **Tuv.** *talda-* "açık olmak, okunaklı olmak, seçmek" TuvRS 146; **Hak.** *talla-* HakRS 215, ŞS 109; **Alt.** *talda-* "seçmek" ATS 166; **Yak.** krş. *tal-* "seçmek" TSa. 233

talula- "seçmek", *talula-* eylemi, *talu* "seçkin, seçilmiş" adından *+lA-* eki ile türemiştir (ED 499b).

tam: Wand, Mauer || duvar. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *dam* "dam, çatı", *(ağ.) ø*; **YUyg.** *tam* YUTS 387; **Öz.** *tåm* "dam, çatı" ÖTS_M 150; **SUyg.** *tam* Malov 110; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tam "duvar", Temel anlamı "duvar (çamur veya tuğladan yapılmış)" olan sözcük anlam genişlemesi ile "tuğlayla inşa edilmiş yapı" anlamı ile de görülür (ED 502b).

tam-: tröpfeln || damlamak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *tam-* OUL 116; **Öz.** *tam-* ÖRL 1931-337; **SUyg.** *tam-* Malov 110; **Tuv.** krş. *tamdı* "damla" TuvRS 146; **Hak.** *tam-* ESTY 139 (Cilt III) ; **Alt.** *tam-* ATS 167; **Yak.** *ø*

tam- "damlamak", Bazı Türk dillerinde türemiş şekli olan ve aynı anlama gelen *tamçıla-* biçimi de görülmektedir (ED 503a).

taman: eine Art Kleidungstück, Gewand || elbise. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

taman "elbise", Zieme, sözcüğün Farsça *dāmen* "kadınların giydiği etek" sözcüğünden alıntı olabileceğini ifade eder.[75]

tamġa, tmġa: Siegel, Stempel || damga. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *damga, (ağ.) tamga* DS 4736; **YUyg.** *tamġa* YUTS 388; **Öz.** *tamğa* ÖTS_M 137; **SUyg.** *tamga* CDT 245; **Tuv.** *tamga* TT 154; **Hak.** *ø*; **Alt.** *tamga* TAS 107; **Yak.** *ø*

tamġa "damga", Clauson, "damga (atlarda, çiftlik hayvanlarında bulunan sahiplerinin işareti)" anlamına gelen sözcüğün sonunda eski bir sontakı olan *-gA* ekinin yer aldığını ifade eder (ED 504b); fakat sözcüğün kökünü vermez (bkz. Schönig 2000 s. 177). Erdal, Moğolcada *tamaga* "damga" olarak görülen sözcüğün *-gA* eki ile türemiş (non-ergative) olduğunu ve *tam-* "damlamak" kökünden gelebileceğini ifade etmiştir (OTWF 379).

tamġalıġ, tmġalġ: mit stempel versehen || mühürlü, damgalı. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *damgalı, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tamġalıġ "damgalı", *tamga* "damga" adından türemiş bir addır (ED 505b).

tamlıġ: mit Mauer versehen || duvarlı. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *damlı* "damlı"*, (ağ.) ø*; **YUyg.** *tamlıḳ* "küçük kerpiç ev" YUTS 388; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** ø; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

---

75 ZIEME, Peter, "Uigurische Steuerbefreiungsurkunden für buddhistische Klöster", *Alt-Orientalische Forschungen VIII,* Berlin 1981, s. 241

tamlıġ “duvarlı”, *tam* “duvar” adından türemiş bir addır (ED 506a).

tamṭuḳsuz: ohne Aufflammen || alevsiz, kıvılcımsız. — Kaynak: ***EUN 23***.

Tr. *ø, (ağ.)* *ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tamṭuḳsuz “alevsiz, kıvılcımsız”, Clauson’un yalnızca bir kez geçtiğini ifade ettiği sözcüğe EUN metninde de rastlamaktayız. *tam-tuḳ* “ateş, alev” adından türemiş olan sözcük, “alevsiz, ateşsiz” anlamındadır (ED 504b).

tan-: ableugnen || inkar etmek. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *, (ağ.)*; **YUyg.** *tan-* ESTY 217 (Cilt III); **Öz.** *tåŋ-* ÖTS_M 150; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tan- “inkar etmek”, “inkar etmek, reddetmek, kabul etmemek, sözünden dönmek” anlamına gelen sözcük Kaşgari’de (DLT III, 184) ve Çağataycada *tan-* “inkar etmek” biçiminde görülür (ED 513b). Özbekçedeki *taŋ-* şekli ikincil bir biçim olmalıdır.

tançu: Stück || dilim dilim, parça parça. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.)* *ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tançu “dilim dilim, parça parça”, “parça, yumru (et, toprak)” anlamına sahip olan sözcük (ED 516b) Kaşgari’de *tançu* ve *tunçu* “lokma” olmak üzere her iki biçimde de (DLT, III 392) görülmektedir. Bu yüzden Clauson, sözcüğün ilk hecedeki ünlüsünün belirsiz olduğunu ifade eder ve herhangi bir şekilde **tanç-* eylemine rastlanmamasına rağmen buradan türemiş olabileceğini dile getirir.

tanuḳ, tnuḳ: Zeuge || tanık. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *tanık, (ağ.) tanuk* DS 3822; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *tanıḳ* ÖRL 1931-337; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** krş. *tanı-* “tanımak” TuvRS 406; **Hak.** krş. *tanıg* “iz, işaret” HakRS 216; **Alt.** *tanık* “harf” ATS 168; **Yak.** *ø*

tanuḳ “tanık”, Clauson, sözcüğün *tanu-* “tanımak, şahsen bilmek” fiilinden türemiş bir ad olduğunu ifade eder (ED 518b).

tanyadivi: *Dhanyadeva || dünya. — Kaynak: ***E1 < Skr.***.

Tr. *ø, (ağ.)* *ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tanyadivi < Skr. ******dhanyadeva* “dünya”

taŋ, tŋ: Maßeinheit || ölçü birimi. — Kaynak: ***SUK* < Chot. *thaṃga***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

taŋ "ölçü birimi".

taŋlançıġ: wunderbar || acayip, hayret verici. — Kaynak: ***E*2**.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** krş. *taŋnaştıg* ŞS 110; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

taŋlançıġ "acayip, hayret verici", *taŋ* "acayip, hayret verici" adından gelen *taŋ+lA-n-* eyleminden türemiş bu kelime "üstün, mükemmel" anlamındadır (ED 522b).

tap: Wunsch || arzu. — Kaynak: ***SUK, EUN 9***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *tap* "irade, istek" ATS 168; **Yak.** *ø*

tap "arzu", "memnuniyet, hoşnutluk; yeterli, kafi" anlamlarına sahip olan sözcük (ED 434a), Kaşgari'de de *tap* şeklinde "yeter, elverir" anlamları ile görülmektedir (DLT, I 318).

tap-: finden || bulmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) tap-* DS 3828; **YUyg.** *tap-* YUTS 389; **Öz.** *tap-* ÖTS_M 151; **SUyg.** *tap-* Malov 112*,* XYuYJ 497*,* 503; **Tuv.** *tıp-* TT 157; **Hak.** *tap-* HakRS 217; **Alt.** *tap-* ATS 169; **Yak.** *tap-* YakRS 375

tap- "bulmak", "bulmak" anlamı ile (ED 435a) sözcük, tarama kapsamı içerisine aldığımız günümüz Türk dillerinin hepsinde tespit edilmiştir.

tapan: Sohle || taban. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *taban, (ağ.) daban* DS 1313; **YUyg.** *tapan* YUTS 389; **Öz.** *tåvån* ÖTS_M 375; **SUyg.** *tavan* Malov 109; **Tuv.** *davan* TT 53; **Hak.** *taban* HakRS 211*,* ŞS 108; **Alt.** *taman* ATS 167; **Yak.** *taman* "asıl, esas" StachM GJV 43

tapan "taban", "taban (ayak)" anlamına sahip olan kelime, anlam genişlemesi ile Uygurcada "dağ geçidi" olarak görülür (ED 441b).

tapıġ: Verehrung || hürmet, saygı. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *tapu* (?)*, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tapıġ “hizmet”, *tap-* “hizmet etmek” eyleminden türemiş bir ad olan sözcüğün, Uygurcada yaygın olmamakla beraber *tapaġ* şekli de vardır. Sözcük daha sonra dudak ünsüzü *-p-* foneminin etkisiyle yuvarlak ünlülü biçimi *tapuğ* olarak görülmüş ve Osmanlıcada söz sonu *-g* foneminin düşmesiyle *tapu* “tapu” olarak yaşamıştır (ED 437a). Ayrıntılı bilgi için bkz. Şinasi Tekin 1998 s. 401-404

tapın-: opfern || hürmet etmek, tapınmak. — Kaynak: ***E2, SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *tevin-* OUL 117; **Öz.** *tåpın-* ÖTS_M 150; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tapın- “hürmet etmek, saygı göstermek, tapınmak”, *tap-* “hizmet etmek” eyleminin dönüşlü çatısı olan eylem “kulluk etmek, tapmak (Tanrıya); hizmet etmek (insanoğluna)” anlamındadır. Sözcük genellikle *tapın- udun-* “hizmet etmek” şeklinde ikileme içinde görülür (ED 441b).

tapış-: sich finden || bulunmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) tapış-* DS 3829; **YUyg.** *tépiş-* YUTS 409; **Öz.** *tåpış-* ÖTS_E 24; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *tıpış-* TuvRS 430; **Hak.** *tapıs-* HakRS 212; **Alt.** *tabış-* ATS 165; **Yak.** *tabıs-* “geçinmek” TSa. 94

tapış- “bulunmak”, *tap-* “bulmak” eyleminin iştaş çatısı olan eylemin tam anlamı “bulunmak”tır, daha sonra “karşılaşmak” anlamını kazanmıştır (ED 446a).

tapla-: wählen; gefallen || seçmek; hoşuna gitmek. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *tapila-* OUL 117; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *tapta-* “sevmek” YakRS 375

tapla- “seçmek, hoşuna gitmek”, *tap* “memnuniyet, hoşnutluk” adından türemiş olan eylem, “memnun olmak, hoşnut kalmak” anlamındadır (ED 440a). Clauson, sözcüğün yalnızca tarihi metinlerde görüldüğünü belirtse de sözcüğe Yeni Uygurcada *tapila-* (OUL 117) ve Yakutçada *tapta-* (YakRS 375) şeklinde rastlamaktayız. Yakutçadaki *tapta-* “sevmek” sözcüğü için bkz. IACUTICA 116

taplaş-: übereinkommen || anlaşmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

taplaş- “anlaşmak”, Clauson, *tap+la-* “memnun olmak, hoşnut kalmak” eyleminden iştaş çatı eki ile türemiş olan bu sözcüğün yalnızca bir kez Kaşgari’de *taplaş-* biçiminde ve “bir işe razı olmak, uzlaşmak” (DLT, I 206) anlamı ile geçtiğini ifade eder (ED 440b); yine SUK metninde de sözcük karşımıza “anlaşmak, uzlaşmak” anlamı ile çıkmaktadır.

tapşur-: übergehen, vererben || teslim etmek, aktarmak, bırakmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) tapşır-* DS 3829; **YUyg.** *tapşur-* YUTS 389; **Öz.** *tåpşır-* ÖTS_M 151; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** krş. *tıpız-* TuvRS 430; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tapşur- “teslim etmek, aktarmak, bırakmak”, *tap-ış-* eyleminin iştaş çatısı olan *tapşur-* “vermek, teslim etmek (birisine bir şeyi)” (ED 447a) Kaşgari’de *tapşur-* eyleminin yanı sıra bu eylemin ikincil bir biçimi olan *tapçur-* yine bu anlamı ile görülmektedir (DLT II, 175). Clauson, ED’nin ekler kısmında eylemden eylem yapan eklerin içinde *-şUr-* olarak verir ve ekin *-ş-* ve *-ur-* eklerinin birleşik bir biçimi olduğunu söyler.

taral-: sich zerstreuen || dağılmak. — Kaynak: ***EUN 19***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *taral-* YUTS 390; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *taral-* “yayılmış olmak” ATS 169; **Yak.** krş. *targas-* “dağılmak” TSa. 57

taral- “dağılmak”, Clauson’un *tarıl-* olarak verdiği sözcük, “dağılmak” anlamındadır (ED 547a).

tarġıl: (?)gescheckt || benekli. — Kaynak: ***E1, E2***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *tarġil* YUTS 390; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tarġıl “benekli”, Clauson, “çizgili, benekli (sığır ve diğer hayvanlar için)” anlamına gelen sözcüğün kesin olmamakla birlikte *tar* “dar” adından türemiş bir sözcük olabileceğini ifade eder (ED 539b); Erdal da sözcüğe renk adları türeten *+gIl* ekinin içinde yer verir (OTWF 99)

tarı-: säen, bebauen, kultivieren, bestellen || ekmek, işlemek, tarlayı sürmek. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. krş. *tarım, (ağ.) ø*; **YUyg.** *teri-* OUL 117; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *tarı-* ESTY 157

(Cilt III); **Tuv.** *tarı-* TT 155; **Hak.** *tarı-* "ekmek" HakRS 220; **Alt.** *tarı-* "dikmek (ağaç)" ATS 169; **Yak.** *ø*

tarı- "ekmek, işlemek, tarlayı sürmek", Sözcük, tam olarak "tarlayı sürüp ekmek" anlamındadır (ED 532b).

tarıġ: Getreide || hububat tahıl. — Kaynak: ***E1, SUK, Hochz 15***.

Tr. *darı, (ağ.) ø*; **YUyg.** *teriḳ* OUL 110; **Öz.** *tarıg* ESTY 157 (Cilt III); **SUyg.** *darıh* MÖ 4; **Tuv.** *taraa* "darı" TRS 407; **Hak.** *tarığ* "ekim" HakRS 220; **Alt.** *taru* "darı" TAS 109; **Yak.** *ø*

uruġ tarıġ "halef, ardıl"

tarıġ "hububat, tahıl", *tarı-* "tarlayı sürmek" eyleminden türemiş olan bu isim, cümlede "ekili toprak" anlamı ile eşanlamlı olduğu *tarı-* fiili ile *tarıg tarı-* şeklinde ikileme oluşturur. Sözcük aynı zamanda "ekili toprağın ürünü, mahsulü" anlamı ile görülür (ED 537b).

tarıġçı: Bauer || ekinci, köylü, çiftçi. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *terihçi* OUL 110; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *taraajı* "çiftçi, köylü" TuvRS 407; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tarıġçı "ekinci, çiftçi, çiftçi", *tarı-ġ* adından türemiş "ekinci, yetiştirici, çiftçi" anlamına gelen sözcük, Moğolcada da *tariyaci* şeklinde ödünçleme olarak görülür (ED 541b).

tarıġlaġ: Acker, Feld || tarla. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *tarla, (ağ.) ø*; **YUyg.** *teriglik* OUL 110; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *tarlağ* HakRS 219; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tarıġlaġ "tarla", Clauson, sözcüğün ***tarı-g+la-*** eyleminden türediğini ifade eder (ED 541b)

tarıḳmaḳ: vergehen || kaybolmak, uzaklaşmak. — Kaynak: ***E1 kätmäk t.*** **"gitmek, uzaklaşmak"**.

Tr. ø, (ağ.) ø; **YUyg.** krş. *tarḳa-* OUL 117; **Öz.** ø; **SUyg.** ø; **Tuv.** ø; **Hak.** ø; **Alt.** ø; **Yak.** ø

tarıḳmaḳ "kaybolmak, uzaklaşmak", Clauson'un, *tar* "dar" adından

türediğini ifade ettiği *tarıḳ-* "daralmak" eylemi (ED 540b) ile yukarıda verilen anlam birebir örtüşmese de sözcüğün *ket-* sözcüğüyle oluşturduğu ikileme *tarıḳ-* eylemi altında verilmiştir. *tarıkmak* da *tarık-* sözcüğünün eylem adı almış biçimidir.

tarḳar-: verhindern || önlemek, engel olmak, uzaklaştırmak. — Kaynak: ***EUN* 18**.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tarḳar- "önlemek, engel olmak", *tar* "dar" adından türemiş olan kelime, "engellemek, önlemek" anlamındadır (ED 540a). YUyg. için krş. *tarkal-, tarkaş-* "dağılmak" YUTS 391; Alt. krş. *tarka-, tarkaş-* "dağılmak" ATS 169; Yak. krş. *targas-* "dağılmak" TSa. 57

tart-: ziehen || çekmek. — Kaynak: ***E1, E2, SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) tart-* DS 3836; **YUyg.** *tart-* YUTS 392; **Öz.** *tart-* ÖTS_M 151; **SUyg.** *tart-* Malov 113; **Tuv.** *tırt-* TuvRS 430; **Hak.** *tart-* HakRS 219; **Alt.** *tart-* ATS 170; **Yak.** *tart-* TSa. 53

tart- "çekmek", Temel anlamı "çekmek, sürüklemek" olan sözcük, daha sonra anlam genişlemesi ile "tartmak, ölçmek" olarak da görülür (ED 534b).

tas: grob || iri taneli. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *tas* "dolu, yağmur" HakRS 220; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tas "iri taneli", ED'deki "kötü" anlamındaki *tas* sözcüğü ile ilgili olabilir (ED 554b).

taş: Stein || taş. — Kaynak: ***E1, SUK, LAT***.

Tr. *taş, (ağ.) daş* DS 1375; **YUyg.** *taş* YUTS 392; **Öz.** *tåş* ÖTS_M 151; **SUyg.** *tas* Malov 113; **Tuv.** *daş* TT 53; **Hak.** *tas* HakRS 220; **Alt.** *taş* ATS 170; **Yak.** *taas* TSa. 262

taş "taş", Sözcük, Moğolcada da *çilağun* şeklinde eski bir ödünçleme olarak görülür (ED 557a).

taş: außen, außer || dış, dışarda. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *dış, (ağ.) ø*; **YUyg.** *taş* YUTS 392; **Öz.** *täş* ÖTS_E 35; **SUyg.** *tas* CDT

153; **Tuv.** krş. *daştıkı* TT 53; **Hak.** *tas* HakRS 220; **Alt.** *tış* TAS 113; **Yak.** *tas* TSa. 66

başı t.+ı birlä "tamamen, bütünüyle, hepten"

taş "dış, dışarıda" (TDS_Li 727). Genellikle bir sıfat veya zarf olarak kullanılan sözcük, bir ad olarak da "dış, harici (bir şeyin); avlu gurbet" anlamları ile de görülmüştür (ED 556b).

taş-: überlaufen || çıkmak, taşmak. — Kaynak: ***E1, Hochz 21***.

Tr. *taş-, (ağ.) daş-* DS 1377; **YUyg.** *taş-* YUTS 393; **Öz.** *tåş-* ÖTS_M 151; **SUyg.** *daş-* CDT 251; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *tas-* ESTY 169 (Cilt III); **Alt.** *taş-* ESTY 169 (Cilt III); **Yak.** *tahıy-* "taşmak" StachM GJV 105

taş- "çıkmak, taşmak", Sözcük, eşsesli olduğu *taş* "dış, dışarı" sözcüğü ile anlamsal açıdan ilgilidir (ED 559b).

taşdınḳı: außen befindlich || dışarıdaki. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** krş. *daştın* TT 53; **Hak.** krş. *taştın* ŞS 111; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

taşdınḳı "dışarıdaki". Clauson, *taş* "dış" sözcüğünün çıkma durumu eki almış biçiminin *taşdın* ile eşsesli olduğunu ifade eder ve bu ikisinin karıştırılmaması gerektiğini söyler (ED 561b). *taşdınkı* sözcüğü *taşdın* sözcüğünün ilgi eki almış biçimidir.

taştın: außen || dış, dışarıda. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. krş. *dıştan, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *daştın* TT 53; **Hak.** *taştın* ŞS 111; **Alt.** *ø*; **Yak.** *tastı*

taştın "dışarıdaki" bkz. *taşdınḳı*

taşu-: transportieren || taşımak. — Kaynak: ***E*2**.

Tr. *taşı-, (ağ.) daşı-* DS 1376; **YUyg.** *taşu- TUL* 898; **Öz.** *täşı-* ÖTS_M 141; **SUyg.** *tası-* Malov 113; **Tuv.** *dajı-* TT 52; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *tas-* TSa. 262

taşu- "taşımak", "taşımak (bir şeyi bir yere)" anlamına sahip olan sözcük (ED 561a), genellikle günümüz Türk dillerinin pek çoğunda *taşı-* şeklinde görülmektedir.

tatkşan: || en küçük zaman birimi. — Kaynak: ***MängiB* 7 < *Skr.***

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tatkşan < Skr. *tatkṣaṇa* "en küçük zaman birimi" (bkz. Zieme 1986 not: 7)

tavar, tvar: Eigentum, Güter, Ware; Seide, Damast || mal, mülk; ipek. — Kaynak: ***SUK, EUN 65***.

Tr. *davar, (ağ.) ø*; **YUyg.** *tavar* CDT 248; **Öz.** *tåvär* ÖTS_M 149; **SUyg.** *tavar* Malov 109; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *tabar* ATS 164; **Yak.** *tabaar* TSa. 181

tavar "mal, mülk", Temel anlamı, "çiftlik hayvanları, mal" olan sözcük, cümlede genellikle *äd tavar* "mal mülk" ikilemesi ile görülür. Daha özel anlamı ise "ticari eşyalar, mallar." Sözcük, Moğolcada da eski bir ödünçleme olarak *tabar* şeklinde görülür (ED 442b).

tavışġan: Hase || tavşan. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *tavşan, (ağ.) davşan, davuşan* DS 1381; **YUyg.** *toşḳan* YUTS 421; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *dohsGan, dosGan* CDT 269; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tavışġan "tavşan", Clauson, sözcüğün sonundaki *-ġan* ekinin hayvan adlarına getirilen eski bir ek olduğunu ifade eder (ED 447a). 12 hayvanlı yıl adlarından birisi olan sözcük, Moğolcada *taolai* şeklinde görülür.

tavip: dvıpa || ılımlı, ölçülü. — Kaynak: **E1 <** ***Skr. dvīpa***.

Tr. *, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tavip < Skr. *dvipa* "ılımlı, ölçülü"

tavlat: Glück || şans. — Kaynak: ***LAT < Ar. devlet***.

Tr. *devlet, (ağ.) ø*; **YUyg.** *dölet* YUTS 105; **Öz.** *dävlät* ÖTS_M 41; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tavlat < Ar. *devlet* "şans"

tavuşsuz: geräuschlos || gürültüsüz, sessiz. — Kaynak: ***Hochz 17***.

Tr. *ø, (ağ.)* krş. *davış* "ses, gürültü" DS 1379; **YUyg.** *tavuşsiz* YUTS 394; **Öz.** krş. *tåvuş* ÖTS_M 150; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** krş. *daaş* TT 51; **Hak.** krş. *tabıs* HakRS 213*, tabış* ŞS 108; **Alt.** krş. *tabış* ATS 165; **Yak.** krş. *tıas* TSa. 103

tavuşsuz "gürültüsüz, sessiz", *tavuş* "ses" adından türemiş bir addır. Clauson, sözcüğün yalnızca bir kez geçtiğini ifade eder (ED 447b); fakat sözcüğe

Hochz metninde de “gürültüsüz, sessiz” anlamı ile rastlamaktayız.

taypaoşın: Bürge || kefil. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

taypaoşin < Çin. 代保人 *daibaoren* “kefil”

tä-: bkz. *te-* || — Kaynak: ***LAT***

täg: wie || gibi. — Kaynak: ***E1, 2, SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *- däk/-täk* TDS_Li 463; **Öz.** *-dek/-däy* TDS_Li 463; **SUyg.** *-daġ/-deġ /-taġ/-teg* TDS_Li 467; **Tuv.** *deg* TT 54; **Hak.** *-daġ/-deg/-taġ/-teg* TDS_Li 468; **Alt.** *-dıy/-diy/-tıy/-tiy* TDS_Li 467; **Yak.** krş. *ŋaydaŋ* “nasıl, ne gibi” TDS_Li 469

täg “gibi” (TDS_Li 457). Eski Türkçedeki *üçün, üze, birle* gibi ilgeçlerden bir tanesi de *täg* “gibi” ilgecidir. Sözcük, III. kişi adılına geldiği zaman *antaġ* “onun gibi” şeklinde karşımıza çıkar (ED 475a).

täg-: gelangen || ulaşmak, değmek. — Kaynak: ***E1, 2, SUK, Hochz 13, 28***.

Tr. *değ-, (ağ.) te-* DS 3874; **YUyg.** *teg-* YUTS 397; **Öz.** *teg-* ÖTS_M 145; **SUyg.** *teg-* Malov 114; **Tuv.** *deg-* TT 54; **Hak.** *teg-* ŞS 112; **Alt.** *tiy-* ATS 178; **Yak.** *tiiy-* TSa. 281

täg- “ulaşmak, değmek”, Temel anlamı “uzanmak, erişmek (bir yere)” olan sözcük, Orhon Türkçesinde anlam genişlemesi ile “hücum etmek, saldırmak” anlamı ile de görülmüştür. Sözcüğün daha sonra kazandığı anlamlar ise “dokunmak (bir şeye), ilgilendirmek, tesir etmek; değer olmak, fiyatı olmak”tır. (ED 476a).

tägi: bis || kadar. — Kaynak: ***E1, 2, SUK***.

Tr. krş. *değin, (ağ.) teki* DS 3864; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *tiġe, tege* TDS_Li 474; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *tigi* “o, işaret adılı ve sıfatı” ŞS 114; **Alt.** *ø*; **Yak.** *tīyä* TDS_Li 474

tägi “kadar” (TDS_Li 470). *täg-* “ulaşmak, değmek” eyleminden ulaç eki alarak türemiş olan kelime, bir ilgeç olarak kullanılmıştır. Sözcük, Orta Türkçede *tägin* biçiminde söz sonu *-n* ile de görülmüştür. (ED 477b).

tägil, tgil: nicht vorhanden || değil, yok. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *değil, (ağ.) degel* DS 1399; **YUyg.** *tügül (diyalekt)* ESTY 213 (Cilt III); **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tägil "değil", Clauson, etimolojisi tartışmalı olan bu sözcüğün birleşik bir ad olabileceğine şüphe ile yaklaşırken (ED 480a); Kaşgari'de *tegül* sözcüğünün, *dhağ* ve *ol* sözcünün bozulmuş şekli olduğu ifade edilir (DLT, III 153); fakat bu etimoloji oldukça şüpheli gözükmektedir. Tekin sözcüğü Halaççada görülen Türkçedeki varlığını da örneklendirdiği olumsuz bir edat olarak kullanılan *+dAk* (**da-* "-sız olmak") ile açıklar. (bkz. Tekin "On the etymology of Turkish değil", *Proceeding of the Seventh International Conference on Turkish Linguistics Mainz* 1994)

tägimçä: geziemend || münasip, uygun. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tägimçä "münasip, uygun", *täg-im* "münasip"(ED 482a) adının eşitlik durumu olan *tägimçä*, "uygun, münasip" anlamındadır.

tägimlig: würdig, teilhaftig; || layık, değer. — Kaynak: ***SUK, Hochz 5, 14***.

Tr. *değimli, (ağ.)* krş. *değim* "kıymet" DS 1401; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ayaġka t. "saygıdeğer"

tägimlig "saygıya değer", *täg-im* "münasip" adından türemiş bu ad, "değerli, layık" anlamındadır (ED 482b).

tägin-: erleiden || erişmek. — Kaynak: ***SUK, MängiB 6, 26***.

Tr. *değin-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *tiyin-* ATS 178; **Yak.** *ø*

tägin- "erişmek", *täg-* "ulaşmak" eyleminin dönüşlü çatısıdır. Sözcük anlam genişlemesine uğrayarak "uzanmak; duygusal sezişe ulaşmak (Budist metinlerde); cüret etmek" anlamları ile de görülür (ED 484b).

tägінç=tägi: — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tägінç krş. *tägi. täg-in-* "erişmek" eyleminden türemiş olan bu ad,

etimolojisiyle bağlantılı olarak "erişme, yetişme" anlamındadır; fakat Uygurcadaki anlamı belirsizdir. Ayrıca Tefsirde, sözcüğün *tägin (tägi)+çä* şeklinde çözümlendiği *tägi* "gibi" sözcüğü ile eşitlik durum ekinin kısaltılmış formu olduğunun ifade edildiği görülür (ED 484a). SUK metninde sözcüğe "e kadar" anlamı verilir.

täginmäk: Darbringen || sunma. — Kaynak: ***E1,* 2**.

Tr. *değinmek, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

täginmäk "sunma", *täg-in-* "erişmek" eyleminin eylem adı almış biçimidir.

tägir, tgir: Anteil, Erbteil || pay, hisse. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tägir "pay, hisse", *täg-* "değmek, ulaşmak" eyleminden türemiş olan sözcük "pay, hisse" anlamındadır; daha sonra ise "değer, kıymet" anlamı ile görülür (ED 485a).

tägirmän: Mühle || değirmen. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *değirmen, (ağ.) derman, dermen* DS 1435; **YUyg.** *tögürmen* YUTS 423; **Öz.** *tegirmån* ÖTS_M 261; **SUyg.** *tegermen* Malov 114; **Tuv.** krş. *deerbe* TT 54; **Hak.** *terben* ŞS 113; **Alt.** *teermen* ATS 172; **Yak.** *tiärmäs (< *tägir-mäḳ)* IACUTICA 207

tägirmän "değirmen", **täg-ir-* "çevrelemek" eyleminden türemiştir (ED 486b).

tägirmi: rund || yuvarlak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *değirmi, (ağ.) değirmi* DS 1400; **YUyg.** krş. *tegirmek* OUL 110; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *tegirmo~ tegurmo* Malov 114; **Tuv.** krş. *tögerik* "daire, yuvarlak" TuvRS 417; **Hak.** *ø*; **Alt.** krş. *tegerik* "daire, çember" ATS 172; **Yak.** *ø*

tägirmi "yuvarlak", **täg-ir-* "çevrelemek" eyleminden türemiş olan kelimenin Uygurcada eylemden ad yapan *-mA* ile değil de *-mI* ile transkripsiyon edilmiştir (ED 486b).

tägrä: Umgebung, Umgegend || çevre. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) tekre* DS 3867; **YUyg.** *täri* ESTY 178; **Öz.** *tegrä* ÖRL 421; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** ø; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tägrä "çevre"[76] (TDS_Li 475). **täg-ir-* "çevrelemek" eyleminden türemiş olan ve hem zarf hem de ilgeç olarak kullanılan sözcük, "etrafında, civarında" bir ad olarak ise "çevre" anlamındadır (ED 485b).

tägşürüş-, täşgürüş-: austauschen || değişmek, değiştirmek. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. krş. *değiş-, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *tegiş-* ESTY 181; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tägşürüş- "değiştirilmek", Clauson'un yalnızca bir kez geçtiğini ifade ettiği *tägşürüş-* "değiştirilmek" (ED 488a) sözcüğüne SUK metninde de rastlamaktayız.

tägür-: gelangen lassen, zukommen lassen; bringen || değdirmek, ulaştırmak, yakınlaştırmak; getirmek. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) deyir-* DS 1446; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *tiär- (< tegür-)* DW 222

tägür- "değdirmek, ulaştırmak, yakınlaştırmak; getirmek", *täg-* "ulaşmak" eyleminin ettirgen çatısıdır (ED 485b).

tägzintürü: umgebend || bir şeyin etrafında dolaşma. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *tegzin-* ESTY 179 (Cilt III); **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tägzintürü "bir şeyin etrafında dolaşma", *täg-iz-in-* eyleminden ettirgen çatı *-tUr-* ile türemiş olan *tägzintür-* eyleminin (ED 489a) ulaç eki almış biçimidir.

tälim: viel, zahlreich || çok, sayısız**. — Kaynak: *SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) delim* DS 1412; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tälim "çok, sayısız", "çok, fazla" anlamına gelen sözcük (ED 499b), Türkiye Türkçesi ağızları dışında tarama kapsamı içerisine aldığımız Türk dillerinin hiçbirinde tespit edilememiştir.

tälin-: rissig werden || delinmek. — Kaynak: ***E1***.

---

[76] ÖLMEZ, Mehmet, "Çağataycadaki Eskicil Öğeler Üzerine", *Mustafa Canpolat Armağanı, Dil ve Edebiyat Araştırmaları Sempozyumu*, Yay. A. Ata, M. Ölmez, Ankara 2004, s. 139

Tr. *delinmek, (ağ.) ø*; **YUyg.** *telin-* "kesilmek" OUL 117; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *telın-* Malov 116; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tälin- "delinmek", *täl-* "delmek" eyleminin dönüşlü çatısıdır (ED 501a).

tälük: Loch, Löchriges || delik, oyuk. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *delik, (ağ.) delük*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *telık, telk* XYuYJ 504; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tälük "delik", *täl-* "delmek" eyleminden türemiş bir addır (ED 498a).

tämbin, tänbin: Maßeinheit || ölçü birimi. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tämbin < Çin. "ölçü birimi" (bkz. Özyetgin 2004b s.197). Sıvı bir ölçü birimi olan (şarap için kullanılan) *tembin*, Çinceden ödünçleme bir sözcüktür (ED 503b).

tämürçi (tämirçi): Schmied || demirci. — Kaynak: ***E1, E2, SUK***.

Tr. *demirci, (ağ.) demür* DS 1420; **YUyg.** *tömürçi* YUTS 424; **Öz.** *temirçi* ÖTS_E 261; **SUyg.** krş. *temir* Malov 116; **Tuv.** krş. *demir* TT 55; **Hak.** krş. *tebir* ŞS 112; **Alt.** *temirçi* ESTY 189 (Cilt III); **Yak.** *timir* TSa. 63

tämürçi "demirci", *tämür* "demir" adından türemiş bir isimdir (ED 509b). *tämir* için bkz. Schönig 2000 s. 179

täŋ, tŋ: gleich, wie || denk. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *denk, (ağ.) ten* DS 3877; **YUyg.** *teŋ* YUTS 401; **Öz.** *teŋ* ÖTS_M 145; **SUyg.** *teŋ* Malov 117; **Tuv.** *deŋ* TT 55; **Hak.** *teŋ* ŞS 112; **Alt.** *teŋ* ATS 174; **Yak.** *teŋ* TSa. 64

täŋ "denk" (TDS_Li 484). Temel anlamı "eşit, denk" olan sözcük (ED 511a), tarama kapsamı içerisine aldığımız günümüz Türk dillerinin hepsinde tespit edilmiştir.

täŋär-: abwägen (?) || tartmak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

täŋär- "tartmak", Clauson, *täŋ* "denk" adından *+Ar-* eki ile türeyen sözcüğün *täŋär-* biçiminin yanlış ve *täŋgär-* şeklinin doğru olduğunu, yalnızca bir

kez Kaşgari'de *täŋär-* "tartmak" biçiminde görüldüğünü ifade eder (ED 520a). Oysa ki sözcüğe E1 metninde de rastlamaktayız.

täŋlig: derartig || denk, kadar, gibi. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *denli, (ağ.) ø*; **YUyg.** *teŋlik* YUTS 401; **Öz.** *teŋlik* ÖTS_M 145; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *teŋneex* TSa. 64

täŋlig "denk, kadar, gibi" (TDS_Li 485). *täŋ* "denk" adından türemiş sözcük "aynı miktarda, kadar; düzgün, düzenli" anlamlarını taşımaktadır (ED 520b).

täŋri: Gott || Tanrı. — Kaynak: ***MängiB 12, 17***.

Tr. *tanrı, (ağ.) tanri* DS 4737; **YUyg.** *teŋri* YUTS 401; **Öz.** *täŋri* ÖTS_M 137; **SUyg.** *teŋer~ teŋir* MÖ 4; **Tuv.** *deer* TT 54; **Hak.** *tegri* "gök, gökyüzü" ŞS 113; **Alt.** *teŋeri* ATS 174; **Yak.** *taŋara* TSa. 260

täŋri "Tanrı", Temel anlamı "gök, gökyüzü" olan sözcük, daha sonra dini bir anlam kazanmış ve "Tanrı, Allah" anlamı ile görülmüştür. Sözcük, Moğolcada da *täŋgäri* şeklinde eski bir ödünçleme olarak görülür (ED 523b). Sözcük, tarama kapsamı içerisine aldığımız günümüz Türk dillerinin hepsinde tespit edilmiştir.

täp-: gehen, treten || tepmek, vurmak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *tep-, (ağ.) dep-* DS 1430; **YUyg.** *tep-* YUTS 402; **Öz.** *tep-* ÖTS_M 146; **SUyg.** *tep-* Malov 156; **Tuv.** *tep-* TT 156; **Hak.** *tep-* HakRS 223, ŞS 113; **Alt.** *tep-* ATS 174; **Yak.** *tep-* TSa. 267

täp- "tepmek, vurmak", "vurmak (birisine)" daha sonra ise "tokatlamak, tokat atmak" anlamını kazanmış (ED 435b) olan *täp-* kelimesi tarama kapsamı içerisine aldığımız günümüz Türk dillerinin hepsinde tespit edilmiştir.

täpin: Dreschschlitten || döven. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *tépin* "harman dövme" YUTS 409 ; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

täpin "döven", Erdal'ın, *täp-* "harman dövmek" eyleminden *-(X)n* eki ile türediğini ifade ettiği sözcük "harman dövme" anlamına gelmektedir (OTWF 304). E1 metninde sözcüğün *Dreschlitten* "döven" olarak çevrildiği görülür. A.

Yakup, Turfan ve Kumul diyalektlerinde sözcüğün "harman dövme, harman dövme hayvanı" anlamları ile yaşadığını tespit etmiştir (OUL 95).

täpsi: Teller || tabak. — Kaynak: ***SUK < Moğ***.

Tr. *tepsi, (ağ.) tepisi* DS 4752; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *tipsi* "ağaçtan tekne" HakRS 225; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

täpsi "tabak", Clauson'un *tevsi* olarak verdiği sözcük, Moğolcada *tebşi* biçiminde görülür (ED 445b).[77]

täptür-: treten || tepmek. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *teptir-, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *tep-* ESTY 195 (Cilt III); **Öz.** krş. *tep-* ESTY 195 (Cilt III); **SUyg.** krş. *tep-* ESTY 195 (Cilt III); **Tuv.** krş. *tep-* ESTY 195 (Cilt III); **Hak.** krş. *tep-* ESTY 195 (Cilt III); **Alt.** *teptir-* ATS 174; **Yak.** krş. *tep-* ESTY 195 (Cilt III)

täptür- "tepmek", ED'de yer verilmemiş olan sözcük, *täp-* "tepmek" eyleminin ettirgenidir (OTWF 810).

tär, tr: Miete, Mietpreis || ücret. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ter, (ağ.) ter* DS 3888; **YUyg.** *ter* "ter" YUTS 402; **Öz.** *ter* "ter" ESTY 203 (Cilt III); **SUyg.** *ter* "ter" XYuYJ 504; **Tuv.** *der* "ter" ESTY 203 (Cilt III); **Hak.** *tir* "ter" HakRS 226; **Alt.** *ter* "ter" ESTY 203; **Yak.** krş. *tirit-* "terlemek" YakRS 385

t.+kä al- "kiralamak"

tär "ücret", Temel anlamı "ter" olan sözcük "ücret (alın teriyle kazanılmış)" anlamı ile de görülmüştür (ED 528b). Sözcük daha sonra Kaşgari'de *tär* biçiminde "ücret" anlamı (DLT, III, 148) ile ve buradan türemiş olan *tärçi* "ücretle çalışan ırgat" (DLT, III 148) biçimi ile görülür.

täri: Leder, Haut || deri. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *deri, (ağ.) teri* DS 4753; **YUyg.** *tére* YUTS 408; **Öz.** *teri* ÖTS_M 146; **SUyg.** *terı~ ter* CDT 257; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *teer* HakRS 222; **Alt.** *tere* ATS 175; **Yak.** *tirii* TSa. 64

---

77 SCHÖNİG, Claus, *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*, Wiesbaden 2000, s. 179

täri "deri", "deri, hayvan derisi, post (insanoğlu ve hayvanlar için)" anlamlarına gelmektedir (ED 531a).

tärim: Göttin || Tanrıça. — Kaynak: ***SUK, MängiB 8***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tärim "Tanrıça", Kraliyete ait bir unvan olarak (özellikle de kadınlar için) kullanılan kelime, Clauson tarafından *täŋrim* sözcüğünün ikincil bir biçimi olarak aktarılmıştır (ED 549a).

täriŋ: tief || derin. — Kaynak: ***E1 t. tüṭrüm* "derin"**.

Tr. *derin*, (ağ.) *ø*; **YUyg.** *tiren* CDT 260, *teriŋ* ESTY 208 (Cilt III); **Öz.** *terän* ÖTS_M 146; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *tereŋ* TT 156; **Hak.** *teren* ŞS 113; **Alt.** *tereŋ* ATS 175; **Yak.** *diriŋ* TSa. 64

täriŋ "derin", "derin" anlamına gelen sözcük (ED 551a), E1 metninde karşımıza *tütrüm täriŋ* "derin" olarak ikileme şeklinde çıkar. Günümüz Türk dillerinde sözcüğün ikinci ünlüsünün genelde *-ä-* ile olduğu görülmektedir.

tärk: schnell || çabucak, derhal. — Kaynak: ***E1, MängiB 25***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tärk "çabucak, derhal", Sözcük, bir zarf olarak "çabucak, çok çabuk" anlamlarına sahiptir (ED 542b).

tärlä-: schwitzen || terlemek. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *terle-*; **YUyg.** *terle-* YUTS 403; **Öz.** *terla-* ÖRL 426; **SUyg.** *terde-* ESTY 204 (Cilt III); **Tuv.** krş. *terit-* TuvRS 158; **Hak.** *tirle-* HakRS 226; **Alt.** *terle-* OR 148; **Yak.** krş. *tirit-* YakRS 385

tärlä- "terlemek", *ter* "ter" adından türemiş bir eylemdir (ED 548a).

täşgüt: Bohrerhersteller || burgu imalet eden, fabrikatör. — Kaynak: ***E1,* 2**.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *teşküt* "iş bulan kişi" OUL 111; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

täşgüt "burgu imalet eden, fabrikatör", Zieme 1975'te (not: 56) yukarıda verilen anlamı ile çevrilen sözcüğün *täş-* "geçirmek, delik açmak" (ED 559b) eyleminden *-GUt* eki türemiş olduğunu ifade eder. Erdal ise kelimeyi *-(U)t* eki ile

türeyen sözcükler içerisinde verir ve sözcüğün **tägiş-* eyleminden türemiş olabileceğini ifade eder (OTWF 312).

täv: List, Trick, Kniff || fesat, hile. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

täv "fesat, hile"[78], "hile, oyun" anlamına gelen kelime, genellikle *al* ve *çäviş* sözcükleri ile birlikte kullanılır (ED 434b).

tävä: Kamel || deve. — Kaynak: ***E*2**.

Tr. *deve, (ağ.) ø*; **YUyg.** *töve* OUL 111; **Öz.** *tuya* ESTY 313 (Cilt III); **SUyg.** *te, ti* ESTY 313 (Cilt III); **Tuv.** *teve* TT 157; **Hak.** *tibe* ESTY 314 (Cilt III)*, töö* ŞS 117; **Alt.** *töö* ATS 313; **Yak.** *taba* "geyik" TSa. 97

tävä "deve", *tävä* "deve" sözcüğünün *täväy*'in ikincil bir biçimi olduğunu dile getiren Clauson, Moğolcada da sözcüğün *temeyen* / *temen* şeklinde görüldüğünü ifade eder (ED 447b). Kaşgari'de sözcük sözsonu *-y* ile *täväy* şeklinde görülür (DLT, III 225); fakat *tävä*, *täwä*, *tewi*, *tiwi* biçimleri de vardır.

te-: sagen, sprechen || demek. — Kaynak: ***E1,* 2, *SUK***.

Tr. *de-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *dé-* YUTS 100; **Öz.** *de-* ÖTS_M 44; **SUyg.** *te-, ti-, di-, de-* Malov 114; **Tuv.** *de-, di-* TT 54; **Hak.** *te-* ŞS 112; **Alt.** *de-* ATS 79; **Yak.** *die-* TSa. 62

te- "demek" *te-* "demek, söylemek" anlamına gelir fakat "konuşmak" anlamı yoktur (ED 433b).

tegin: Prinz || prens. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tegin "prens", Çok eski bir unvan olan ve muhtemelen Türkçe olmayan bu kelime, Orhon Türkçesinde "prens" ve daha sınırlı bir anlam ile "oğul, erkek torun" şeklinde görülmüştür; fakat daha sonra sözcük, bir unvan olarak kullanılmıştır (ED 483a). Kaşgari'de sözcüğün temel anlamının "köle" olduğu fakat daha sonra "hakanın oğullarına verilen bir unvan" olarak kullanıldığı görülür.

tegit: Prinzen || prensler. — Kaynak: ***SUK***.

---

78 TEZCAN, Semih, "Additional İranian Loanwords in Early Turkic Languages" *TDA*, Cilt 7, Ankara 1997, s. 159

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tegit "prens", Sözcük, *tegin* sözcüğünün Türkçe olmayan çoğul bir biçimidir (ED 483a). Söz sonundaki *-t* Moğolca bir ek olabilir. Öte yandan *+t* çoğul ekinin Orhon Türkçesinde kullanımı için bkz. OTG § 244

teräk: Pappel || kavak ağacı. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) tirek* DS 3937; **YUyg.** *térek* YUTS 409; **Öz.** *teräk* ÖTS_M 146; **SUyg.** *terik* Malov 118; **Tuv.** *terek* TT 156; **Hak.** *terek* ŞS 113; **Alt.** *terek* ATS 175; **Yak.** *tirek* TSa. 148

teräk "kavak ağacı", Sözcük, "kavak ağacı" (ED 543a) anlamı ile tarama kapsamı içerisine aldığımız günümüz Türk dillerinin hepsinde tespit edilmiştir.

teş-: sich besprechen || sözleşmek, konuşmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *(ağ.) diyüşü dur-* YTS 70; **YUyg.** krş. *tégiş-* YUTS 408; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *diş-* TT 58; **Hak.** *ø*; **Alt.** *deş-* "birlikte konuşmak" ATS 79; **Yak.** *ø*

teş- "sözleşmek, konuşmak", *te-* eyleminin iştaş çatısı olan sözcük, "sözleşmek, söylemek" anlamındadır (ED 559b).

tetse: Schüler || öğrenci. — Kaynak: ***Hochz 19 < Çin.*** 弟子 *dizi*.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tetse < Çin. "öğrenci"

tıd-: hindern || mani olmak, engellemek, uzaklaştırmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *tiy-* "tutmak, zaptetmek" ÖRL 428; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *tıs-* "durdurmak" HakRS 245; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tıd- "mani olmak, engellemek", Sözcük, "mani olmak, engellemek" anlamı ile Karahanlı Türkçesinde *tıt-* ve *tıd-* biçimi ile görülürken Çağataycada karşımıza *tıy-* biçiminde çıkmaktadır (ED 450a).

tıdıl-: behindert werden || engellenmek, yasaklanmak. — Kaynak: ***E1, EUN 19***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *tiyil-* "tutulmak" ÖRL 428; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** ø; **Hak.** krş. *tızın-* "tutulmak" HakRS 244; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tıdıl- "engellenmek, yasaklanmak", *tıd-* "engellemek" eyleminin edilgen biçimidir; Karahanlı Türkçesinde *tıdıl-* ve Çağataycada *tıyıl-* şeklinde görülür (ED

456a).

tıḳ-: stophen, einfüllen || tıkmak, tıkamak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *tık-, (ağ.) dık-* DS 1457; **YUyg.** *tık-* OUL 117; **Öz.** *tıḳ-* ÖTS_E 264; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *tıh-* ESTY 338 (Cilt III); **Alt.** *tık-* ATS 176; **Yak.** *tık-* "sokmak" YakRS 419

tıḳ- "tıkmak, tıkamak", "itmek, sıkıştırıp tıkmak, tıkamak (bir şeyi bir şeye)" anlamları ile (ED 465a) günümüz Türk dillerinin çoğunda görülmektedir.

tılda-: Ausflüchte suchen || sebep olmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tılda- "sebep olmak", *tıl* "dil" adından türemiş olan eylemin etimolojisine göre anlamı "dili kullanmak" iken metinlerde görülen anlamı "bahane yaratmak, neden aramak, gerekçe bulmak " şeklindedir (ED 494b).

tıltaġ: Ursache || sebep. — Kaynak: ***E1, 2, SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tıldaġ "sebep", *tılda-* "neden aramak" eyleminden türemiş olan sözcük, "neden, sebep" anlamındadır. Klasik ve Orta Moğolcada da *şiltağ* / *şilta'a* şeklinde eski bir ödünçleme olarak görülür (ED 494a). Kaşgari'de de *tıldaġ* şeklinde "bahane" anlamı ile görülmektedir (DLT, I 462). Sözcük, Güney Sibirya'da konuşulan birkaç Türk dilinde Moğolca *şıltaġ* sözcüğünden geçmiş biçimleri ile görülür. Altayca *şıltak*, *şıltu* "sebep, neden", Hakasça *sıltaġ* "neden, sebep", Tuvaca *çıldak* "neden, sebep", Yakutça *sıltaḫ*. Ayrıntılı bilgi için bkz. TDS_Li 717.

tın I: Atem || can, ruh. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *tin* YUTS 413; **Öz.** *tin* CDT 258; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *tın* TT 157; **Hak.** *tın* ŞS 114; **Alt.** *tın* ATS 176; **Yak.** *tın* "teneffüs" TDBUÜ 41

tın I "can, ruh", Temel anlamı "nefes" olan sözcük, *tın-* "nefes almak, dinlenmek" sözcüğü ile eşsesli olup daha sonra anlam genişlemesi ile "ruh, can, yaşam" anlamları ile de görülmüştür (ED 512a). Sözcük Budist metinlerde "canlı" anlamında görülürken İslamiyette "yaratılmış, yaratık" anlamı ile karşımıza çıkar.

tın II: branch || nadasa terkedilmiş, sürülmemiş. — Kaynak: ***E1*** bkz. *tın I*

tın II “nadasa terkedilmiş”. ED’de Kaşgari’nin (DLT, III 138) iki anlama sahip olduğunu ifade ettiği sözcüğün ikinci anlamı olan “rahat” ile E2 metnindeki “nadasa terkedilmiş (tarla)” arasında anlamsal açıdan bağ kurulabilir (ED 512a).

tındur-: t.-mış: ausgeruht || dinlendirmek, yatıştırmak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *dindir-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *tindur-* “teskin etmek, yatıştırmak” YUTS 413; **Öz.** krş. *duŋ-, tıŋ-* ESTY 341 (Cilt III); **SUyg.** *ø*; **Tuv.** krş. *tındın-* “nefes almak” TuvRS 429; **Hak.** *tındır-* “dinlenmek” HakRS 245; **Alt.** *tındır-* “nefes verdirmek” ATS 176; **Yak.** *ø*

tındur- “dinlendirmek, yatıştırmak”, *tın-* “nefes almak, dinlenmek” eyleminin ettirgenidir (ED 518a).

tınlġ: Lebewesen || canlı. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *tinik* “nefes” YUTS 401; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *tınnıg* TT 157; **Hak.** *tınnıg* HakRS 245; **Alt.** *tındu* ATS 176; **Yak.** *tınnaax* TSa. 46

tınlıġ “canlı”, *tın* “nefes” adından türemiş olan sözcük, “canlı, canlı varlık” anlamındadır (ED 520a).

tıt-: zerreißen || parçalamak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. krş. *didik didik, (ağ.) dit-* DS 1482; **YUyg.** *tit-* CDT 260; **Öz.** *tit-* “ditmek” ÖTS_E 264; **SUyg.** *dut-* 261; **Tuv.** *dıt-* TuvRS 192; **Hak.** *tıt-* “ditmek” ŞS 114; **Alt.** *ø*; **Yak.** *tıt-* “değmek” TSa. 61

tıt- “parçalamak”, Sözcük, “parçalara ayırmak, parçalamak” anlamları ile (ED 450b) günümüz Türk dillerinin çoğunda görülmektedir.

tıtsı: bkz. *tetse* ||— Kaynak: ***Hochz 19***

ti: bkz. *te-* || — Kaynak: ***E1, 2, SUK***

tigin: bkz. *tegin* || — Kaynak: ***SUK***

tigit: bkz. *tegit* || — Kaynak: ***SUK***

tigü: Stück, Bissen || lokma, bir parça ekmek. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tigü “lokma, bir parça ekmek”, ED’de, Kaşgari’nin ifade ettiği gibi

sözcüğün *tik-* “sokmak, dikmek” eyleminden türemiş bir ad olduğunun muhtemel olduğu belirtilir (ED 478b); ama bu sözcükler arasında net bir anlam bağı kurmak zordur.

tijit: Bußgelöbnis || tövbe, günah çıkarma. — Kaynak: ***MängiB 15 < Skr. diṣṭa***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tijit < Skr. *deśita* “tövbe, günah çıkarma, af”

tikän: Dorn || diken. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *diken, (ağ.) ø*; **YUyg.** *tikän* CDT 256; **Öz.** *tikän* ÖTS_M 147; **SUyg.** *tigen* CDT 257; **Tuv.** *ten (< tigen <*tiken)* “iğne, toplu iğne” TT 171; **Hak.** *tigen* “köknar ağacı” HE; **Alt.** *tigen* “Noel ağacı” ATS 177; **Yak.** *ø*

tikän “diken”, *tik-* “dikmek” eyleminden türemiş olan **tikgen* sözcüğü “diken” anlamındadır (ED 483b).

tikiz: Tiefe || derinlik. — Kaynak: ***Hochz 9***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tikiz “derinlik”, Sözcük, kelimesi kelimesine “yüksek, yükseklik” anlamındadır; ancak metinde “derinlik” anlamı ile görülür. Zieme, sözcüğün *tik-* “dik konuma getirilmiş olmak” eyleminden türediğini ifade eder (Hochz not:9)

tilä-, til-: suchen, wünschen || istemek, dilemek. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *dile-, (ağ.) dile-* DS 1493; **YUyg.** *tile-* YUTS 412; **Öz.** *tilä-* ÖTS_M 147; **SUyg.** *tele-* “aramak” Malov 116; **Tuv.** *dile-* ESTY 232 (Cilt III); **Hak.** *tile-* ŞS 114; **Alt.** *tile-* ATS 178; **Yak.** *ø*

tilä- “istemek, dilemek”, Temel anlamı “aramak” olan sözcük, daha sonra “istemek, dilemek, rica etmek” anlamlarını kazanmıştır (ED 492a). Sözcük, *til* “dil” adından addan eylem yapan *+A-* ile türemiştir.

tiräk: bkz. *teräk* || — Kaynak: ***SUK***

tirgük: Säule || direk. — Kaynak: ***Hochz 11***.

Tr. krş. *direk, (ağ.) tirek* DS 3937; **YUyg.** krş. *tirek* YUTS 414; **Öz.** krş. *tiräk* ÖTS_E 264; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tirgük “direk”, Clauson, sözcüğün *tirä-* “desteklemek” eyleminden türemiş

kısaltılmış bir ad olduğunu ifade eder ve *tirek* sözcüğü ile eşanlamı olduğunu söyler (ED 544a). Sarı Uygurcada görülen *terek* "odun" (Malov 118) biçimi *terek* ağacından gelebileceği düşünülerek tabloda gösterilmemiştir.

tiriglik: lebend || canlılık. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *dirilik, (ağ.) ø*; **YUyg.** *tiriklik* YUTS 414; **Öz.** *tiriklik* ÖRL 434; **SUyg.** krş. *terik* Malov 118; **Tuv.** krş. *dirig* TT 58; **Hak.** krş. *tirig* ŞS 114; **Alt.** krş. *tirü* ATS 178; **Yak.** *tilin- (<*tir-il-in-)* StachM GJV 109

tirigliḳ "canlılık", **tiri-* eyleminden *tirig* "canlı" ve buradan da *tiriglik* "hayat, ömür, canlılık" sözcüğü türemiştir (ED 546a).

tiril-: belebt sein || canlanmak, hayatta olmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *diril-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *tiril-* CDT 260; **SUyg.** *teril-* Malov 118; **Tuv.** *diril-* TuvRS 164; **Hak.** *tĭrĭl-* HakRS 228; **Alt.** *teril-* "toplanmak, hazırlanmak" ATS 175; **Yak.** *ø*

tiril- "canlanmak, hayatta olmak", **tir-* eyleminden türemiş olan kelime "dirilmek, canlanmak" anlamındadır; fakat bazen belli belirsiz "yaşamak" anlamında da kullanılır.

tirlä- bkz. *tärlä* || — Kaynak: ***E1***

tiş- bkz. *teş-* || — Kaynak: ***SUK***

tişi: Weib, Frau || kadın, dişi. — Kaynak: ***E1, LAT***.

Tr. *dişi*; **YUyg.** *tişi* OUL 111; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *tise~ tese* Malov 118; **Tuv.** *diji* (sadece hayvanlar için) TuvRS 161; **Hak.** *tĭzĭ* HakRS 227; **Alt.** *tiji* ATS 177; **Yak.** *tıhı* TSa. 69

tişi "kadın, dişi", Temel ünlüsüzü belirsiz olan sözcük, yönelme durum eki aldığında *tışı+ka* "dişiye" şeklinde de görülür (ED 560b).

tŋlıġ: bkz. *tıŋlġ* || — Kaynak: ***MängiB***

tŋri: bkz. *täŋri* || — Kaynak: ***E1, SUK***

tŋrim: bkz. *täŋrim* || — Kaynak: ***SUK***

toġanḳ(ı)ya: Fälkchen || doğan. **— Kaynak: *E*2**.

Tr. krş. *doğan, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

toġanḳya "doğan", *toġan* "doğan, şahin"(ED 470b) adının küçültme halidir.

toġasız: ohne Krankheit || hastalıksız. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

toġasız "hastalıksız", *toġa* "hastalık" (ED 466b) adından türemiş bir isimdir.

toġrul-: sich spalten || parçalanmak, doğranmak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. krş. *doğran-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *togrul-* OUL 117; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

toġrul- "parçalanmak, doğranmak", ED'de sözcüğün ikinci hecesi *-a-* ile *toġral-* şeklinde verilir. E1'de *toġrul-* olarak okunan sözcük, *toġra-* "kesmek, doğramak" eyleminin edilgenidir (ED 472b).

toġuru, toġru: richtig, korrekt || doğru. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *doğru, (ağ.) ø*; **YUyg.** *toġri* YUTS 416; **Öz.** *toğri* ÖTS_M 156; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *doora* ESTY 250 (Cilt III); **Hak.** *togra* ESTY 250 (Cilt III); **Alt.** *tuura* "yandan, yana; en, genişlik" TDS_Li 497; **Yak.** *tuora* ESTY 250 (Cilt III)

toġuru, toġru "doğru" (TDS_Li 490). **tog-ur-* "doğruca gitmek" eyleminden ulaç eki *-U* ile türemiş olan sözcük, hem bir sıfat hem de bir isim olarak kullanılmıştır (ED 473a).

toḳıt- schlagen || vurmak. — Kaynak: ***EUN 19***.

Tr. *dokut-, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *tokı-* "örmek, dokumak" YUTS 417; **Öz.** krş. *toḳu-* ÖRL 1931-366; **SUyg.** krş. *tokı-* "dokumak" Malov 121; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

toḳıṭ- "vurmak", *tokı-* "vurmak" eyleminin ettirgeni olan kelime, bugün pek çok dilde "dokutmak" anlamı ile yaşamaktadır (ED 467b).

toḳuş: Kampf || savaş. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) doğuş* "güreş*"* DS 1539; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *togış "emek, iş"* ŞS 115; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

toḳuş "savaş", *tokı-* "vurmak" eyleminden türemiş olan bir addır (ED 474a).

toḳuz: neun || dokuz. — Kaynak: ***E1, SUK, MängiB 11***.

Tr. *dokuz, (ağ.) doḫğuz* DS 1540; **YUyg.** *toḳḳuz* YUTS 417; **Öz.** *toḳḳız* ÖTS_M 156; **SUyg.** *tohGıs, dogıs* MÖ 4; **Tuv.** *tos* TT 159; **Hak.** *togıs* HakRS 230; **Alt.** *togus* ATS 179; **Yak.** *toğus* TSa. 71

toḳuz "dokuz", Clauson, sözcüğün orijinal biçiminin çift ünsüzlü olduğunun şüphesiz olduğunu ifade eder ve *toḳḳuz* olarak madde başında verir (ED 474a). Sözcük, tarama kapsamı içerisine aldığımız Türk dillerinin hepsinde tespit edilmiştir.

→**toḳuzunç:** neunter || dokuzuncu. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *dokuzuncu, (ağ.) ø*; **YUyg.** *toḳḳuzinçi* YUTS 417; **Öz.** *toḳḳuzinçi* ÖTG 87; **SUyg.** *dohGısınci* XYuYJ 147; **Tuv.** *tosku* TT 159; **Hak.** *togızınçı* HakRS 229; **Alt.** *toguzınçı* ATS 179; **Yak.** *toxsus* TSa. 71

toḳuzunç "dokuzuncu", *toḳuz* "dokuz" rakamının sıra sayısı eki almış biçimidir (ED 474b).

tol-: sich füllen || dolmak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *dol-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *tol-* YUTS 418; **Öz.** *tol-* ÖTS_M 155; **SUyg.** *tol-* CDT 263; **Tuv.** *dol-* TT 159; **Hak.** *tol-* HakRS 230; **Alt.** *tol-* ATS 180; **Yak.** *tuol-* TSa. 71

tol- "dolmak", *to-* "kapamak" eyleminin edilgeni olan sözcük, "dolmak; yerine getirilmek" anlamındadır (ED 491a). *to-* okuyuşunun yanlış olduğu ve sözcüğün *tu-* okunması gerektiği de ileri sürülmüştür.[79]

tola-[=tolġa-]: drehen || döndürmek, çevirmek, dolanmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *dola-, (ağ.) tola-* "yağma etmek" DS 3952; **YUyg.** *tolġa-* YUTS 418; **Öz.** ø; **SUyg.** *tolġa-* "kıvırmak, bükmek" Malov 121; **Tuv.** *tolga-* TT 59; **Hak.** *tolga-* HakRS 230; **Alt.** ø; **Yak.** ø

tola- [tolga-] "döndürmek, çevirmek, dolanmak" Temel anlamı, "döndürmek, çevirmek" olan eylem, genellikle günümüz Türk dillerinde *tolga-*

---

79 ÖZERTURAL, Zekine, "Eski Türkçe *tu-* 'kapamak' Eylemi Üzerine", *Türkoloji Dergisi*, Cilt XV, Ankara 2002, s. 181-193

şeklinde yaşamaktadır (ED 492).

toluy: bkz. *taloy* || Kaynak: ***E1***

tomlutu: bkz. *tumlıtu* || Kaynak: ***SUK***

tomluġ: bkz. *tumluġ* || Kaynak: ***SUK***

ton: Kleid, Gewand || giyecek, elbise. — Kaynak: ***SUK, LAT***.

Tr. *don, (ağ.) don* DS 1557; **YUyg.** *ton* "gocuk" YUTS 419; **Öz.** *ton* ÖTS_E 270; **SUyg.** *don* CDT 265; **Tuv.** *ton* TT 158; **Hak.** *ton* ŞS 115; **Alt.** *ton* "kürk" ATS 181; **Yak.** *ø*

ton "giysi, elbise", "giysi, elbise" anlamına gelen sözcük, günümüz Türk dillerinin pek çoğunda "dış giyim, palto" anlamı ile yaşamaktadır (ED 512b).

toŋa: Held || kahraman. — Kaynak: ***Hochz 21***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

toŋa "kahraman", Sözcük, temel anlamı olan "kaplan" anlamının yanı sıra bu sözcükle bağlantılı olarak "kahraman, yiğit" anlamına da sahiptir (ED 515b).

toŋa: Tiger, Leopard || kaplan. — Kaynak: ***E1, 2, EUN 71***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

toŋa "kaplan"

toŋur-: frieren, dem Frost ausgesetzt || donmak. — Kaynak: ***E2***.

Tr. krş. *don-, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *doŋ-* ESTY 266 (Cilt III); **Öz.** krş. *doŋ-* ESTY 266 (Cilt III); **SUyg.** *toŋır-* Malov 122; **Tuv.** krş. *doŋ-* "donmak" TT 59; **Hak.** krş. *toŋdır-* "dondurmak" ŞS 116; **Alt.** *toŋır-* "dondurmak" TAS 116; **Yak.** *toŋor-* "dondurmak" TSa. 72

toŋur- "donmak", *toŋ-* "donmak" eyleminin ettirgen çatısı olan sözcüğün, yalnızca E2 metninde *üşüt-* "üşütmek" sözcüğü ile birlikte kullanıldığı görülür (OTWF 723).

toŋuz: Schwein || domuz. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. *domuz, (ağ.) doŋuz* DS 1562; **YUyg.** *toŋġuz* YUTS 419; **Öz.** *tonğız* ÖTS_M 155; **SUyg.** *toŋıs, tovıs* MÖ 4; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *toŋus* ATS 181; **Yak.** *ø*

toŋuz "domuz", "domuz" anlamına gelen ve 12 hayvanlı takvimdeki yıllardan birinin adı olan sözcük, daha sonra yerini *lağzın* sözcüğüne bırakmıştır (ED 527b).

torma: Opfer || kurban. — Kaynak: ***E1,* 2**.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

torma "kurban", ED'de *turma* olarak geçen sözcüğün kelimesi kelimesine "duruş, ayakta durma" anlamlarına geldiği aynı zamanda da "teklif edilen, sunulan şey, kurban (çeşitli kehanetlerde bulunan kişilere sunulan şey)"anlamlarına da sahip olduğu ifade edilir (ED 550b)

torḳu: Seide || ipek. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *torgu* TT 159; **Hak.** *torgu* ŞS 116; **Alt.** *torgo* ATS 182; **Yak.** *torğo* YakRS 391

torḳu "ipek", "ipekli bir kumaş" anlamındaki sözcüğün bir ödünçleme olması muhtemeldir. Klasik Moğolcada da bir ödünçleme olarak *torġa(n)* veya *torkan* şeklinde görülmektedir (ED 539a).

tosın: wild || yabani hayvan. — Kaynak: ***E2***.

Tr. *tosun, (ağ.) ø*; **YUyg.** *tosun* "ürkek, korkak" YUTS 421; **Öz.** *tosın* "mertek" ÖTS_E 271; **SUyg.** *dosın* CDT 269; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tosın "yabani hayvan", "yabani, vahşi, terbiye edilmemiş, disiplin görmemiş" anlamına gelen sözcük, genel olarak hem insanlar hem de hayvanlar için kullanılır (ED 555a). E2 metninde ise "yabani hayvan" anlamı ile geçmektedir.

toş-: sich füllen || dolmak, doluşmuş. — Kaynak: ***E2, SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) doş-* DS 1377; **YUyg.** *toş-* YUTS 421; **Öz.** *toş-* ÖTS_E 145; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

toş- "dolmak, doluşmak, doluşmuş olmak", *to-* "kapamak" eyleminin iştaş çatısıdır (ED 560a).

toşġan: gefüllt || dolmuş, doldurulmuş. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.)*; **YUyg.** *toşḳan* OUL 111; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

toşğan "dolmuş, doldurulmuş", *to-ş-* "dolmak" eyleminin ortaç eki almış biçimidir.

toyın: (buddhistischer) Mönch || rahip, keşiş. — Kaynak: ***SUK* < *Çin.*** 道人 *daoren*.

Tr. *ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** krş. *tolın ~ tolım* "şaman"Malov 121; **Tuv.** ø; **Hak.** ø; **Alt.** ø; **Yak.** toyon "efendi, amir, bey" YakRS 387

toyın < Çin. "rahip"[80]. Çinceden ödünçleme bir sözcüktür (ED 569a).

toylaştur-: Festmahl veranstalten || bayram yemeği düzenlemek, ziyafet vermek. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *toylaş-* YUTS 422; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** krş. *doyla-* TuvRS 168; **Hak.** krş. *toyla-* "ziyafet vermek" ŞS 117; **Alt.** krş. *toylo-* "şölenlerde dolaşmak" ATS 183; **Yak.** *ø*

toylaştur- "bayram yemeği düzenlemek, ziyafet vermek", Temel anlamı "kamp (çadırların toplandığı yer)" olan sözcük daha sonra "toplum, halk" ve son olarak da "bayram" anlamını kazanmıştır (ED 566b). Sözcük, *toy+la-ş-tur-* şeklinde çözümlenir.

tozğur-: zertreten || çiğnemek, ayağıyla ezmek. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tozğur- "çiğnemek", Clauson'un yalnızca bir kez (ED 574a) Kaşgari'de *tozgır-* "toz kalkar gibi olmak" (DLT, II 178) şeklinde geçtiğini ifade ettiği sözcüğe E1 metninde *tozgur-* biçiminde "çiğnemek" anlamı ile rastlamaktayız.

tölä-: bezahlen, rekompensieren || ödemek. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) töle-* DS 3979; **YUyg.** *töle-* YUTS 423; **Öz.** *tölä-* ÖTS_M 155; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *töle-* CDT 289; **Hak.** *töle-* ŞS 117; **Alt.** *tölö-* ATS 183; **Yak.** *tölöö-* TSa. 208

tölä- < Moğ. *tölü-* "ödemek" (Lessing 833). Clauson'un, Moğolcadan ödünçleme olabileceğini belirttiği sözcük "geri vermek (ödünç verilen şeyi), ödemek" anlamındadır (ED 492b).

---

80 ÖLMEZ, Mehmet, "Uygurca Xuanzang-Biyografisindeki Çince Alıntılar" *TDA*, Cilt 4, Ankara 1994, s. 110

töläç: Rekompens || tazminat, ödenek. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *töleş* "ödeme" YUTS 423; **Öz.** krş. *tölåv* "ücret ödeme" ÖTS_M 155; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** krş. *töleg* ŞS 117; **Alt.** krş. *tölü* ATS 183; **Yak.** *ø*

töläç "tazminat, ödenek", Anlamsal açıdan *tölä-* sözcüğü ile ilgili olan *töläç* sözcüğünün *tölä-* eyleminden türemiş olamayacağını ifade eden Clauson, ne Moğolcada ne de Türkçede böyle bir ekin (*-ç*) olmadığını ifade eder (ED 493b).

töpä: Hügel || tepe. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *tepe, (ağ.) töpbe* DS 4773; **YUyg.** *töpe* YUTS 424; **Öz.** *tepä* ÖTS_M 145; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *tey* TT 224; **Hak.** krş. *tigey* HR 224; **Alt.** *töbö* ATS 183; **Yak.** *töbö* TSa. 267

töpä "tepe", ED'de *töpü* "doruk, zirve, tepe; kafanın üstü" (ED 436a) olarak verilen sözcüğün *töpä* (Arat: *töbä*) biçimi de LAT'ta görülmektedir. Bir sontakı olarak *töpü* sözcüğü için bkz. TDS_Li 740

tört: vier || dört. — Kaynak: ***E1, 2, SUK t.+din sıŋarqı*** **"dört taraftaki"**.

Tr. *dört*, (ağ.) *ø*; **YUyg.** *tört* YUTS 424; **Öz.** tört ÖTS_M 155; **SUyg.** *tört* Malov 123; **Tuv.** *dört* TT 61; **Hak.** *tört* ŞS 117; **Alt.** *tört* ATS 184; **Yak.** *tüört* TSa. 73

tört "dört", "dört" anlamına gelen sözcük, bütün tarihi dönem ve dillerde görülmüştür (ED 534a). Sözcük, tarama kapsamı içerisine aldığımız Türk dillerinde tespit edilmiştir.

→törtär: je vier || dörder. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *dörder, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

törtär "dörder", *tört* "dört" rakamının üleştirme biçimidir.

→törtgün: zu viert || dördü, dördümüz. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

törtgün "dördü, dördümüz", *tört* "dört" adının topluluk eki yapan *+gUn* eki almış halidir (ETG § 44)

törtkil: Viereck, viereckig || kare, dörtgen. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) dörtgül* DS 1588; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *törtgül* ÖRL 1931-368; **SUyg.**

ø; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *törtkil* HakRS 236; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

törtkil "kare, dörtgen", *tört* "dört" sayısından türemiş olan sözcük (ED 535b), geometrik şekil adı ve renk adları türetmeye yarayan *+KIl* ekini almıştır (OTWF 98).

→**törtünç:** vierter || dördüncü. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *dördüncü, (ağ.) ø*; **YUyg.** *törtinçi* YUTS 424; **Öz.** *törtinçi* ÖTG 87; **SUyg.** *türtünci, diordinci* MÖ 5; **Tuv.** *dörtkü* TR 179; **Hak.** *törtinçĭ* HakRS 236 ; **Alt.** *törtinci* ATS 184; **Yak.** krş. *tördüs* TSa. 73

törtünç "dördüncü", *tört* "dört" rakamının sıra sayı biçimidir (ED 535b).

törü: Gesetz, Gewohnheitsrecht || kanun, kaide, örf âdet hukuku. — Kaynak: ***SUK, EUN 53***.

Tr. *töre, (ağ.) töre* DS 4013; **YUyg.** *töre* "han soyundan olan kimse soylu" YUTS 424; **Öz.** *töre* ÖRL 1931-368; **SUyg.** *töre* "kabile reisi, başkan" XYuYJ 507; **Tuv.** *töre* TT 160; **Hak.** *töre* "kabile reisi, başkan" ŞS 117; **Alt.** *ø*; **Yak.** *törööö* "dizgin, kayış" YakRS 117

törü "örf, kanun, töre", "gelenek, yazılı olmayan kanun" anlamına gelen sözcük, Türklerin İslamiyetten önceki dönemde kullandığı siyasi terimlerden biridir. Moğolcada da *döre*, *töre* şeklinde bir ödünçleme olarak görülmüştür (ED 531b).

törü-: entstehen || türemek, vücuda gelmek, doğmak. — Kaynak: ***Hochz 13***.

Tr. *türe-, (ağ.) töre-* DS 3983; **YUyg.** *töre-* YUTS 424; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *döre-* XYuYJ 502; **Tuv.** *törü-* TT 160; **Hak.** *töre-* ŞS 117; **Alt.** *törö-* ATS 184; **Yak.** *törööö-* TSa. 70

törü- "türemek, ortaya çıkmak, doğmak", "türemek, yaratılmak" anlamına gelen sözcük, Moğolcada *töre-*/döre- şeklinde bir ödünçleme olarak görülür (ED 533a).

törülüg: Natur- || tabiatlı, doğalı, yaratılışlı — Kaynak: ***EUN 42***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

törülüg "doğalı, tabiatlı, yaradılışlı", *törü* "gelenek, adet" adından türemiş

olan kelime, “gelenekli, öğretili” anlamındadır (ED 548b).

töşäk: Bettzeug, Matratze, Decke || yatak, döşek; örtü. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *döşek, (ağ.) döşşek* DS 1591; **YUyg.** *töşek* YUTS 424; **Öz.** *töşäk* ÖTS_M 156; **SUyg.** *tüsek* MÖ 5; **Tuv.** *döjek* TT 61; **Hak.** *tözek* HakRS 234; **Alt.** *töjök* TAS 117; **Yak.** *ø*

töşäk “yatak, döşek”, *töşä-* “yaymak, germek” eyleminden türemiş bir addır (ED 563a).

töz: Wurzel, Element || kök, unsur. — Kaynak: ***Hochz 12***.

Tr. *ø, (ağ.) tüz* DS 4018; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *dös* TT 62; **Hak.** *tös* HakRS 236; **Alt.** *tös* “temel, başlangıç” ATS 184; **Yak.** *ø*

töz “kök, unsur” (TDS_Li 743). “kök, temel” anlamına gelen sözcük Uygurcada *yıltız* “kök, esas” sözcüğü ile eşanlamlı olarak kullanılmaktadır (ED 571 a). Türkiye Türkçesindeki *töz* sözcüğü Dil Devriminde sonra Türkçeye girmiştir.

tözlüg: von Natur || köklü, temelli, esaslı. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *töstig* “dik, yüksek” HakRS 236; **Alt.** *töstü* ATS 184; **Yak.** *ø*

tözlüg “köklü, temelli, esaslı”, *töz* “kök, temel” adından türemiş bir isimdir (ED 575b).

tuda: Gefahr || tehlike. — Kaynak: ***E1, MängiB 10, ada t.* “tehlike”**.

Tr. ø, (ağ.) ø; **YUyg.** ø; **Öz.** ø; **SUyg.** ø; **Tuv.** ø; **Hak.** ø; **Alt.** ø; **Yak.** ø

tuda “tehlike”, Uygurcada yalnızca *ada tuda* “tehlike” ikilemesi içerisinde görülen sözcük, tek başına kullanılmamaktadır (ED 452a).

tuġ-: geboren werden || doğmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *doğ-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *tuġ-* YUTS 425; **Öz.** *tuğ-* ÖTS_M 154; **SUyg.** *tuġ-* Malov 123; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *tug-* “doğurmak” ŞS 118; **Alt.** *tuu-* “doğurmak” ATS 187; **Yak.** *ø*

tuġ- “doğmak”, “doğmak” anlamını taşıyan sözcük (ED 465a), günümüz Türk dillerinin bazısında “doğurmak” anlamı ile karşımıza çıkmaktadır.

tuġmaḳsız: Nichtgeboren werden || doğmamış olan, tekrar doğmayacak olan. — Kaynak: ***EUN 42***.

Tr. *doğmaksız, (ağ.)* ø; **YUyg.** ø; **Öz.** ø; **SUyg.** ø; **Tuv.** ø; **Hak.** ø; **Alt.** ø; **Yak.** ø

tuġmaḳsız "doğmamış". *tug-maḳ* "doğma" adından türemiş olan kelime, "doğmamış" anlamında olup dinî içerikli Budist metinlerde dinî terim olarak kullanılmaktadır.

tuġmış: Blutsverwandter, Verwandter || akraba. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *doğmuş, (ağ.)* ø; **YUyg.** ø; **Öz.** ø; **SUyg.** ø; **Tuv.** ø; **Hak.** ø; **Alt.** ø; **Yak.** ø

tuġmış "akraba", *tug-* "doğmak" eyleminin geçmiş zaman ortacı *-mIş* ekini almış halidir; bu anlam ve yapısıyla *-Gan* ortaçlı, günümüz Türk dillerindeki *tuġġan* örneğiyle karşılaştırınız. Güney Sibirya dillerinde Moğolcadan geçmiş olan *töröl* "doğum, yeniden dünyaya gelme" sözcüğüne ve *tuġ-* kökünden gelen *tuġġan* sözcüğüne rastlamaktayız. Yeni Uygurca *tukkan* "akraba", Özbekçe *tuḳḳan* "doğan, doğmuş", Sarı Uygurca *thöröl* "evli kadının babasının evi", Hakasça *töröl* "nesil, akraba" Tuvaca *törel* "akraba, soy", Altayca *töröl* "nesil; akraba" gibi (bkz. TDAA_Li 50-51).

tuluḳ: Steinroller || taş silindir. — Kaynak: ***E2 lin t.* "taş silindir"**.

Tr. ø, (ağ.) *tuluḫ* "içine yoğurt konan beyaz silindir, bir tür taş"; **YUyg.** *tuluḳ* OUL 111; **Öz.** ø; **SUyg.** ø; **Tuv.** ø; **Hak.** ø; **Alt.** ø; **Yak.** ø

tuluḳ "taş silindir", Clauson *tol-* eyleminden türemiş bu kelimenin yalnızca bir kez geçtiğini ifade eder, oysa ki kelimeye, E2 metninde de "taş silindir" anlamı ile rastlamaktayız (ED 495b). Molnar, sözcüğün *tul-* "etrafını çevirmek, dönmek" eyleminden *-uḳ* eki ile türemiş olduğunu ifade eder ve bu kökün Yakutçada da olabileceğine değinir (bkz. Molnar 1980)

tumlıtu: kaltbleibend, bedacht || soğuk, serin. — Kaynak: ***SUK toġuru t.* "tam kesin"**.

Tr. ø, (ağ.) ø; **YUyg.** ø; **Öz.** ø; **SUyg.** ø; **Tuv.** ø; **Hak.** ø; **Alt.** ø; **Yak.** ø

tumlıtu "soğuk, serin", ED'de söz içi *-u-* ile *tumlıtu* şeklinde verilen ve

telaffuzunun belirsiz olduğu ifade edilen "doğru dürüst" anlamındaki sözcüğün, *tumlıt-* "soğutmak" eyleminden türemiş olduğunu söylemek anlamsal açıdan zordur (ED 506b). SUK metninde *tumlıtu* "soğuk, serin" anlamındadır.

tumluġ: kaltbleibend || soğuk, serin. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) dumlu (pınar)*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tumluġ "soğuk, serin", Sözcüğün SUK metninde niçin *-o-* ile olduğuna dair bir not yoktur; ED'de sözcük -u- iledir ve Clauson sözcüğün *tum* "soğuk" adından türemiş olduğunu ve "soğuk" anlamına geldiğini ifade eder (ED 506a). Sözcük daha sonra "somurtkan" yan anlamını kazanmıştır. Erdal ise sözcüğün *tumlı-* eyleminden türemiş olduğunu söyler (OTWF 209). Kaynaklarda Dumlupınar yer adı verilmemiştir; sözcük bugün yaşamasa bile bu yer adında *dumlu* (soğuk) şeklinde görülmektedir. (bkz. Tarama Sözlüğü 3854)

tuŋsu: Mitschuldner || borçlu. — Kaynak: ***SUK < Çin.***

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tuŋsu < Çin. 同取 *tong qu* "borçlu"

tur-: stehen || durmak (ayakta durmak, bulunmak). — Kaynak: ***E1,* 2, *SUK, LAT, MängiB 9, 12, 18, EUN 31***.

Tr. *dur-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *tur-* YUTS 427; **Öz.** *tur-* ÖTS_E 38; **SUyg.** *dur-* 273*, tur-* Malov 125; **Tuv.** *dur-* CDT 273; **Hak.** *tur-* ŞS 118; **Alt.** *tur-* ATS 186; **Yak.** *tur-* TSa. 74

tur- "durmak (ayakta durmak)", "durmak, dik durmak, hareketsiz durmak" gibi anlamlara sahip olan kelime, yardımcı bir eylem gibi *-U*, *-p* , *-GAlI* ulaçları ile birlikte kullanılmıştır (ED 529b).

turġur-: aufstellen || koymak, yerleştirmek. — Kaynak: ***E1***.

Tr. krş. *durdur-, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *turġuz-* "kaldırmak" YUTS 427; **Öz.** krş. *turğiz-* "kaldırmak" ÖRL 455; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** krş. *turgus-* TuvRS 424; **Hak.** krş. *turğıs-* "yükseltmek" HakRS 239; **Alt.** krş. *turgus-* "kaldırmak" ATS 186; **Yak.** *ø*

turgur- “koymak, yerleştirmek”, *tur-* “durmak” eyleminin ettigerni olan sözcük “yükseltmek, kaldırmak” anlamındadır (ED 541a) Orta Türkçede sözcüğün yerini *turġuz-* eylemi alır ve sözcük bugün daha çok *turġus-*, *turġuz-* şeklinde günümüz Türk dillerinde görülür.

turḳ: Länge || uzunluk. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *turk* “görünüş, kılık, yüz” TDS_Li 502; **Öz.** *turk* “görünüş, kılık; surat” TDS_Li 503; **SUyg.** *turk* “vücut, gövde” TDS_Li 503; **Tuv.** *durt* TT 63; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

turḳ “uzunluk” (TDS_Li 502). Clauson’un kesin olmamakla birlikte sözcüğün, *tur-* “durmak” eyleminden türemiş olduğunu ifade ettiği (ED 537b) *turḳ* sözcüğü ile *tur-* arasındaki anlamsal bağ uzak görünmektedir.

turuldur-: zum Halten bringen, niederdrücken || durdurmak, basmak, ezmek. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

turuldur- “durdurmak, aşağı koymak”, *tur-ul-* eyleminin ettirgenidir (ED 548b).

turuş-: leben || yaşamak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) duruş-* DS; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *turuş-* TT 162; **Hak.** *turıs-* “durmak, dikilmek” HakRS 240; **Alt.** *turuş-* “birlikte durmak” ATS 186; **Yak.** *ø*

turuş- “yaşamak”, *tur-* “durmak” eyleminin iştaş çatısı olan sözcük “karşı karşıya gelmek, karşı durmak” anlamındadır (ED 554a); SUK metninde ise karşımıza “yaşamak” şeklinde biraz daha farklı bir anlamı ile çıkmaktadır, bu anlam ile krş. Türkmence *durmış* vb.

tusu: Gewinn || fayda, yarar. — Kaynak: ***EUN 51***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tusu “fayda, yarar”, *tus-* “yarar sağlamak” eyleminden türemiş olan kelime, “fayda, yarar” anlamındadır (ED 554b). Güney Sbirya dillerinde görülen (Hakasça *tuza* “fayda”, Altayca *tuza*, Yakutça *tuha*) biçimler Moğolca *tusa*’dan

gelir. Moğolca *tusa* da Eski Türkçe *tusu*'dan gelir.

tuş: Genosse || eş, arkadaş. — Kaynak: ***LAT, MängiB 19 eş t.* "eş dost"**.

Tr. ø, (ağ.) *tuş* DS 3996; **YUyg.** krş. *tuşluk* "yaraşır, uygun" UHL 503; **Öz.** ø; **SUyg.** ø; **Tuv.** *dus* "zaman" TuvRS 184; **Hak.** *tus "*zaman" HakRS 240; **Alt.** *tuş "*karşıt durumda; zaman; an" ATS 187; **Yak.** *tus "*yön, taraf" Räsänen 501

tuş "eş, arkadaş", Temel anlamı, "eşit, denk" olan sözcük daha sonra "zıt, karşı" anlamını kazanmıştır. Uygurcada sözcük *eş tuş* "eş dost" ikilemesi ile ve "eş, arkadaş, yoldaş" anlamları ile de karşımıza çıkmaktadır (ED 558a). Orta Türkçeden sonra "yön" anlamını da kazanan sözcük Räsänen'de anlamlarına göre ayrı maddeler altında yer verilmiştir.

tuṭ-: halten || tutmak. — Kaynak: ***E1, SUK, Hochz 20***.

Tr. *tut-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *tut-* YUTS 428; **Öz.** *tut-* ÖTS_M 154; **SUyg.** *tut-* MÖ 5; **Tuv.** *tut-* TT 162; **Hak.** *tut-* ŞS 119; **Alt.** *tut-* ATS 187; **Yak.** *tut-* TSa. 277

yaḳaka t. "faiz almak, kira faizi almak"

tut- "tutmak", "tutmak, yakalamak" anlamına gelen (ED 451a) sözcük, tarama kapsamı içerisine aldığımız bütün Türk dillerinde tespit edilmiştir.

tuṭçı: ständig || daima, sürekli. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tuṭçı "daima, sürekli", *tutşı* kelimesinin ikincil bir biçimi olan *tutçı*, *tut-uş-* eyleminden ulaç eki ile türemiş hem zarf hem de sıfat olarak kullanılan bir sözcüktür. Olası ilk biçimi olan **tutuşı* metinlerde görülmez. Orta Türkçede ise daha çok sözcüğün bozulmuş bir şekli olan *tuçı* sözcüğü karşımıza çıkmaktadır (ED 461b).

tutruḳ: Vortsteher || müdür, direktör, reis. — Kaynak: ***Hochz 12***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *tutruḳ* "sebat, değişmez" YUTS 429; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** ø; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tutruḳ "müdür, yönetici, amir, reis", Clauson'un yalnızca Karahanlı Türkçesinde geçtiğini ifade ettiği (ED 459a) kelimeye, Hochz metninde de rastlamaktayız. Clauson, *tut-ur-* "yakalatmak" eyleminden türemiş bu adın

kelimesi kelimesine "emreden, emir veren kimse" anlamında olduğunu, fakat KB'de bağlama uygun olarak sözcüğe "dayanıklılık, sebat" anlamı verildiğini ifade eder. Hochz metninde geçen "müdür, yönetici" anlamı Clauson'un sözcüğe verdiği anlam ile örtüşmektedir. OTWF'de sözcük, *(O)k* ile türeyen kelimeler içerisinde verilir ve sözcüğün *tuttur- (*tuttur-uk)* eylemi ile ilgili olduğu ifade edilir (OTWF 249)

tutuġ, tutġuġ: Pfand || rehin, depozit. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *tutuk, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *tudug* "yapı, bina" TuvRS 422; **Hak.** *tudıg* "engel" HakRS 238; **Alt.** *tudu* "engel" ATS 185; **Yak.** *ø*

tutuġ, tutġuġ "rehin", *tut-* "tutmak, yakalamak" eyleminden türemiş olan sözcük, bugün günümüz Türk dillerinde oldukça geniş anlamlara sahip olarak görülür. "tutma, yakalama; engel; çadırın keçe kaplaması" gibi (ED 452b). Sözcük, "rehin" anlamı ile Karahanlı Türkçesinde görülmektedir.

tutuz-: übergehen || teslim etmek. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *tutus-* "tutunmak" YakRS 409

tutuz- "teslim etmek", *tut-* "tutmak" eyleminin ettirgeni olan sözcük, "emanet etmek, teslim etmek" anlamındadır (ED 462b).

tükä-: vollendet sein, beendet sein || bitmek, tükenmek. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. krş. *tüken-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *tügä-* YUTS 430; **Öz.** *tügä-* ÖTS_M 152; **SUyg.** *tuge-* CDT 211; **Tuv.** ø; **Hak.** krş. *tügen-* "bitmek" ŞS 119; **Alt.** krş. *tügen-* "bitmek" ATS 188; **Yak.** *ø*

tükä- "bitmek, tükenmek", "bitmek, tükenmek" anlamına gelen *tükä-* sözcüğü (ED 479a), taranırken kök bulunamadığı zaman bu kökten türemiş kelimelere yer verilmiştir.

tükäl: volkommen || tam, eksiksiz, mükemmel. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) tükel* DS 4006; **YUyg.** *tügel* YUTS 429; **Öz.** *tügäl* ÖTS_M 152; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tükäl "tam, tamam, eksiksiz", *tükä-* "bitmek, tükenmek" eyleminden

türemiş bir addır (ED 480b).

tükällig: volkommen || eksiksiz, mükemmel. — Kaynak: ***Hochz 6***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *tügellik* YUTS 430; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tükällig "eksiksiz, mükemmel", *tükä-l* "tam, eksiksiz" sözcüğünden türemiş bir addır (ED 481b).

tükäṭ-: vollenden || bitirmek, tüketmek, tamamlamak. — Kaynak: ***E*2**.

Tr. *tüket-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *tüget-* YUTS 430; **Öz.** *tügät-* ÖTS_M 152; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *tüget-* ŞS 119; **Alt.** *ø*; **Yak.** *tüget-* "dağıtmak, dağıtıp bitirmek" TDBUÜ 88

tükät- "bitirmek, tüketmek", *tükä-* "bitmek, tükenmek" eyleminin ettirgen çatısıdır (ED 479b).

tükäti: vollständig || bütünüyle, tamamen. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tükäti "bütünüyle, tamamen", *tükä-t-* "bitirmek, tüketmek" eyleminin ulaç almış şekli olan sözcük, bir zarf gibi kullanılır (ED 479b).

tükäzüg, (=tützüg): Weihrauch || tütsü, buhur. — Kaynak: ***E*2**.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tükäzüg (=tützüg) "tütsü, buhur", Metni yayımlayanların belirttiği gibi sözcük, *tützüg* sözcüğü yerine bir okuyuş hatası olmalı. Çünkü *küji tützüg* ikilemesi birçok yerde geçer (E2 dipnot m).

tümä-: vorbereiten || hazırlamak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tümä- "hazırlamak", Clauson'un *-i-* ile *timä-* olarak verdiği sözcük yalnızca ikileme içinde *et- time-* "hazırlamak" şeklinde görülür (ED 503b), metnimizdeki biçim ise *ü* iledir.

tümän, tümn: zehntausend || on bin, tümen. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *tümen, (ağ.) tümen* DS 4010; **YUyg.** *tümen* YUTS 430; **Öz.** *tümen* CDT 292; **SUyg.** *tümin* Malov 124; **Tuv.** *tümen* TT 162; **Hak.** *tuben ~ tüben* ŞS 118;

Alt. *tümen* "çok sayıda" ATS 189; **Yak.** *tümen* "çok" YakRS 412

tümän < Toh. *tmān*, *tmane*, *tumane* "on bin, tümen", Clauson'a göre Toharcadan ödünçleme olan sözcük, "on bin" anlamının yanı sıra çokluk, fazlalık bildiren bir sayıdır. Sözcük, Moğolcada da *tüme(n)* şeklinde eski bir ödünçleme olarak görülür (ED 507b).

tüŋür: Verwandt || akraba, hısım. — Kaynak: ***t. böşük "akraba*" *Hochz* 26**.

Tr. *dünür, (ağ.) düŋür* "damat, enişte" DS 1632; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *tüŋür* TDAA_Li 76

tüŋür "akraba, hısım" (bkz. TDAA_Li 75). Asıl anlamı muhtemelen "kabile, soy veya bir kabilenin üyeleri" olan sözcük, evlilik yoluyla oluşan akrabalığı anlatır (ED 523b).

türk: Kraft || güç. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *türk "*güç, kuvvet"*, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

türk "güç, kuuvet", Ad olarak "olgunlaşmanın son aşamaları (insanoğlu veya meyve için)" anlamını taşıyan sözcük, daha sonra bir sıfat olarak "hayatınının baharında, genç, kuvvetli" anlamları ile de kullanılmıştır (ED 542b).

türk: türkisch || Türk. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *Türk, (ağ.) ø*; **YUyg.** *türk* YUTS 431; **Öz.** *türk* ÖRL 372; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *türk* ATS 190; **Yak.** *türk* TSa. 279

Türk "Türk", Etnik bir addır. *Türk* ile ilgili bilgiler için bkz. Tezcan 1991

tüş: Frucht || yemiş, meyve. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** krş. *düjüt* TT 64; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tüş "yemiş, meyve", Asıl anlamı "meyve, yemiş" olan sözcüğün "karşılık, ödül" anlamlarına da sahip olduğu görülür (ED 558b).

tüşür-: fallen lassen || düşürmek. — Kaynak: ***E*2**.

Tr. *düşür-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *tüşür-* OUL 117; **Öz.** *tüşir-* ÖTS_M 266; **SUyg.** *tüsür-* Malov 127; **Tuv.** *düjür-* TT 64; **Hak.** krş. *tüs-* HakRS 243; **Alt.** krş. *tüş-*

OR 163; **Yak.** *tüher-* TSa. 76

tüşür- "düşürmek", *tüş-* "düşmek" eyleminin ettirgenidir.

tütün: eine Art Steuer || bir vergi çeşidi. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *tütün* "tütün, sigara tütünü, duman"*, (ağ.) ø*; **YUyg.** *tütün* "tütün" YUTS 294; **Öz.** *tütün* "tütün" ÖTS_M 294; **SUyg.** *tütün* "tütün" Malov 128; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tütün "bir çeşit vergi", *tütä-* "dumanı dışarı vermek" eyleminden türemiş sözcüğün asıl anlamı "duman"dır; fakat Uygur hukuk metinlerinde antlaşmada veya bir mukavelede zikredilen vergi listeleri içerisinde "vergi" anlamı ile yer alır (ED 457b). Erdal sözcüğü *tüt-ün* olarak çözümlemiştir (bkz. *-(Xn)* eki OTWF 302).

tüṭrüm: tief || derin. — Kaynak: ***E1 t. täriŋ* "derin"**.

Tr. ø, (ağ.) ø; **YUyg.** ø; **Öz.** ø; **SUyg.** ø; **Tuv.** ø; **Hak.** ø; **Alt.** ø; **Yak.** ø

tüṭrüm "derin", Sözcük, yalnız ikileme içerisinde *tütrüm täriŋ* "derin" şeklinde kullanılmıştır (ED 459b).

tüz: eben || düz. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. *düz, (ağ.) ø*; **YUyg.** *tüz* YUTS 432; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *tüz* Malov 126; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *tüs* ŞS 120; **Alt.** *tüüs* ATS 190; **Yak.** *tüz* "sağlam" YakRS 415

tüz "düz", Asıl anlamı "düz" olan sözcük, anlam genişlemesi ile "eşit, denk" anlamları ile de görülür (ED 571b).

tüz-: ebnen || düzeltmek, sıralamak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *düz-, (ağ.) düz-* DS 1647; **YUyg.** *tüz-* YUTS 432; **Öz.** *tüz-* ÖTS_M 152; **SUyg.** *tüz-* Malov 126; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

tüz- "düzeltmek, sıralamak", *tüz* adı ile eşsesli olan *tüz-* eylemi "düzeltmek, doğrultmak" anlamındadır (ED 572b).

u-: können || yapabilmek. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

u- "yapabilmek", "yapabilmek, -ebilmek, muktedir olmak" anlamlarını taşıyan yardımcı bir eylem olarak kullanılan sözcük eyleme gelen *-U*, *-GAlI*, ulaçlarından sonra görülür (ED 2a).

uç: Ende || son, uç. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *uç, (ağ.) uç* DS 4020; **YUyg.** *uç* YUTS 434; **Öz.** *uç* ÖTS_E 275; **SUyg.** *uç* Malov 132; **Tuv.** *uş* TT 166; **Hak.** *uç* ŞS 121; **Alt.** *uç* ATS 191; **Yak.** *ø*

uç "son, uç" (TDS_Li 757). Sözcüğün asıl anlamı "uç, nihayet, son"dur; fakat daha sonra "sınır, hudut" gibi anlamlara da sahip olduğu görülür. Oğuz grubu Türk dillerinde *-ç-*'nin ötümlüleşmesi göz önüne alınırsa aslı uzun bir ünlüyle ***ūç** olmalıdır. Yakutçada *üs* "uç" (TSa. 285) sözcüğü tespit edilmiştir.

uçaġur: ursprünglich || asli, birincil. — Kaynak: ***SUK* < *Moğ. ujaġur***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

uçaġur < Moğ. *ujaġur* "asli, birincil". Moğolcada *icagur* "kök, temel, esas" (Lessing 418), şeklinde görülen sözcüğün Ordos dilinde *ucūr,*[81] Halha dilinde *yuzoor*[82] vb. biçimlerine de rastlanmaktadır.

ud: Rind || sığır. — Kaynak: ***E1,* 2, *SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *uy* "öküz" YUTS 441; **Öz.** *uy* CDT 302; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *uy* "inek" ATS 195; **Yak.** *ø*

ud "sığır", Büyükbaş hayvanlarla ilgili bir terim olarak "sığır, öküz" anlamları ile görülen *ud* sözcüğü *sıġır* ile eşanlamlıdır. Eski Türklerde kullanılan 12 hayvanlı takvimdeki yıl adıdır (ED 34a).

udluḳ: Hüftknochen || uyluk, kalça kemiği. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *uyluk, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *utuḳ* ESTY 578 (*utuk* <**ustuḳ*<**uzluk*) (Cilt I); **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ustuḫ* ESTY 578 (Cilt I) ; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ulluk* TSa. 139

udluḳ "uyluk, kalça kemiği", *ud* "sığır" adından türemiş olan kelime, aslında "sığır eklemi" anlamındadır; fakat "uyluk, but (insan veya hayvan için)"

---

81 MOSTAERT, Antoine, *Dictionnaire Ordos*, London 1968, s. 724

82 VİETZE, Hans Peter, *Wörterbuch Mongolisch-Deutsch*, Leipzig 1988

anlamı ile kullanılmaktadır (ED 55a).

uduġ: Verehrung, Opfer, Dienst || saygı, hürmet, hizmet. — Kaynak: ***E1, 2***.

Tr. krş. *uy-, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *uy-* "uymak, izlemek" ESTY 573 (Cilt I); **Öz.** krş. *uy-* ESTY 573 (Cilt I); **SUyg.** *ø)*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

uduġ "tabi olma", *ud-* "takip etmek, izlemek, uymak" eyleminden türemiş olan sözcük, "itaat, itaat etme, saygılı hizmet" anlamındadır (ED 47a).

udun-: opfern, dienen || kurban etmek, hizmet etmek. — Kaynak: ***E2***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

udun- "kurban etmek, hizmet etmek", *ud-* "takip etmek, izlemek, uymak" eyleminin dönüşlü çatısı olan "itaat etmek, boyun eğmek" anlamlarına sahip olan sözcük (ED 62a), genellikle *tapın-* eylemi ile *tapın- udun-* "hürmet etmek" şeklinde ikileme oluşturur (Çağatay 137).

uġan: Gott || Tanrı. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *ø, (ağ.) uğan* DS 4025; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** ø; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

uġan "Tanrı", *u-* "yapabilmek, muktedir olmak" eyleminden ortaç eki ile türemiş bir addır (ED 87b).

uġra-: planen, vorstellen || tasarlamak, planlamak, öne koymak, takdim etmek. — Kaynak: **5** ***MängiB***.

Tr. *uğra-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

uġra- "tasarlamak, planlamak, öne koymak, takdim etmek", *uġur* "zaman, vakit, fırsat" adından türemiş olan bu eylem, "niyet etmek (bir şey yapmak için)" anlamında olup Uygurcada genellikle *-GAlI* ulaç eki ile birlikte kullanılır. Sözcüğün *-U* ulacını almış biçimi olan *uġrayu* ise "özellikle, tamamen" anlamındadır (ED 91a).

uġur: Zeit, Gelegenheit || fırsat, zaman. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *uğur, (ağ.) uğur* "zaman" DS 4030; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *uur* "yön, taraf" ESTY 564 (Cilt I); **SUyg.** *ø*; **Tuv.** ø; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

uġur "fırsat, zaman" (TDS_Li 758). Anlamı oldukça belirsiz olan bu

sözcüğün "zaman" anlamı gelişmiş ve "doğru zaman, hayırlı vakit; iyi baht, talih" gibi anlamlara sahip olduğu da görülmüştür (ED 89a).

uġuş: Stamm, Verwandschaft || aile, soy, akrabalık — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *uus* TSa. 245

uġuş "aile, soy" (bkz. TDAA_Li 54). "Kabileden veya klandan daha küçük fakat çekirdek bir aileden de daha büyük, geniş aile" anlamının yanı sıra şu anlamları ile de görülmektedir: "Nesil, soy; ailenin en küçük üyesi, torun" (ED 96a).

uġuşluġ: einem Stamm zugehörig || soylu, bir soya mensup. — Kaynak: ***Hochz 13***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

uġuşluġ "soylu, bir soya mensup", *uġuş* "aile, soy" adından türemiş bir addır (ED 97b).

ulaġ: Jedes Haustier, welches zum Transport von Sachen || taşımacılıkta kullanılan ev hayvanı. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ulak, (ağ.)* ø; **YUyg.** *ulaḳ* "ek, katma" YUTS 436; **Öz.** *ulåv* ESTY 588 (Cilt I); **SUyg.** *ulaġ* "yük hayvanı" Malov 129; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ulaġ* "at arabası" HakRS 248; **Alt.** ø; **Yak.** ø

ulaġ "taşımacılıkta kullanılan ev hayvanı", Atlar için kullanılan teknik bir terim olan sözcük, özel olarak "kiralamak veya binmek için uygun olan atlardan, at dizisinden biri" anlamdadır. Clauson'a göre sözcük, *ula-* "bağlamak" eyleminden türemiş olabilir (ED 136a); anlamsal açıdan bu mümkün görünmektedir. Türkçedeki *-k*'li biçim (*ulaḳ*) *ulaġ* sözcüğünün *ulaḳ*'a dönüştüğü bir dilden geliyor olmalı. krş. TMEN § 521

ulam: für immer, ständig || daima, sürekli. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ulam* "ekli, bağlı" DS 4784; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ulam* "daha, daha" TT 165; **Hak.** *ulam* "güçlü, büyük" HakRS 248; **Alt.** *ulam* "sürekli" ATS 193; **Yak.** *ulam* "giderek" TSa. 97

ulam "daima, sürekli" (TDS_Li 509). *ula-* "bağlamak" eyleminden türemiş

olan bu ad, kelimesi kelimesine "tek seferde bağlı olan şey" anlamındadır; fakat daha çok "sürekli, devamlı" anlamı ile görülür (ED 146a).

ulaṭı: und die übrigen || daha, de başka. — Kaynak: ***E1, 2, EUN* 80**.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ulatı "daha, de başkala", *ula-t-* "bağlatmak" eyleminden ulaç eki ile türemiş olan kelime, "ve, ve diğerleri, vs." anlamındadır (ED 134a).

uluġ: groß; großer, vorgesetzter || ulu, amir, üst. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ulu, (ağ.) ø*; **YUyg.** *uluġ* YUTS 436; **Öz.** *uluğ* ÖTS_M 158; **SUyg.** *uluġ* Malov 129; **Tuv.** *ulux* CDT 297; **Hak.** *ulug* ŞS 121; **Alt.** *ulu* ATS 193; **Yak.** *uluu* TSa. 281

uluġ "ulu", "ulu, büyük" anlamına gelen sözcük (ED 136b), tarama kapsamı içerisine aldığımız Türk dillerinde tespit edilmiştir.

uluş: Reich || memleket, devlet, imparatorluk. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

uluş "memleket, devlet", Asıl anlamı "memleket, devlet" olan sözcük, daha çok şehir adları ile birlikte kullanılmıştır. Moğolcaya *ulus* şeklinde bir ödünçleme olarak geçen sözcük, daha sonra Moğolcadan Türkçeye Moğolca biçimi olan *ulus* şeklinde geçmiştir (ED 152b). Türk dillerinin birçoğunda Moğolca biçimi ile görülen sözcük için bkz. **YUyg.** *ulus* YUTS 436*;* **Öz.** *ulus* ÖTS_M 158*;* **SUyg.** *ulus* Malov 129*;* **Tuv.** *ulus* TT 165*;* **Hak.** *ulus* ŞS 121*;* **Alt.** *ulus* ATS 193*;* **Yak.** *ø*. Moğolca *ulus* biçimi için bkz. Schönig 2000 s. 183

umdu: eine art Steuer || bir vergi çeşidi. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

umdu "bir vergi çeşidi" (bkz. Özyetgin 2004a s.120). Clauson'a göre *um-* "ummak, dilemek" eyleminden *-dU* eki ile türetilmiş olan kelime "arzu, istek" anlamındadır (ED 157a). ED'de geçen bu anlam ile "vergi" arasında net olmasa da bir ilgi kurmak mümkündür; ancak ED bu ek ile türemiş başka örneğe yer vermez.

umuġsuz: hoffnunglos || umutsuz, ümitsiz. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

umuġsuz "umutsuz, dayanaksız". *um-* "istemek" eyleminden *umug* adı ve buradan da *umugsuz* "isteksiz, arzusuz, umutsuz" adı türemiştir (ED 158b).

un: Mehl || un. — Kaynak: ***E1, E2, SUK***.

Tr. *un, (ağ.) ø*; **YUyg.** *un* YUTS 437; **Öz.** *un* ÖTS_M 158; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *un* ŞS 122; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

un "un" (ED 166 b).

un-: vermögen, eifrig sein (?) || yapabilmek. — Kaynak: ***E2***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

un- "yapabilmek", E2 metninde soru işareti ile "yapabilmek" anlamı verilen ve **u-* "yapabilmek" eyleminin dönüşlü çatısı olduğu ifade edilen sözcüğe ED'de ve OTWF'de rastlanmamıştır.

ur-: auflegen, hinzufügen || koymak, yerleştirmek. — Kaynak: ***E2, SUK, LAT***.

Tr. *vur-, (ağ.) ur-* DS 4041; **YUyg.** *ur-* YUTS 438; **Öz.** *ur-* ÖTS_M 160; **SUyg.** *ur-* Malov 130; **Tuv.** *ur-* TT 165; **Hak.** *ur-* ŞS 122; **Alt.** *ur-* ATS 194; **Yak.** *uur-* TSa. 62

ur- "koymak, yerleştirmek", Sözcük "vurmak" anlamı (ED 194b) ile ve kimi fonetik değişikliklerle tarama kapsamı içerisine aldığımız Türk dillerinde tespit edilmiştir.

urısız: sohnlos || oğlu olmayan, oğulsuz, çocuksuz. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

urısız "oğlu olmayan, oğulsuz, çocuksuz", *urı* "erkek çocuk, oğul" sözcüğünden (ED 197a) türemiş bir addır.

urġu: Sprießen || topraktan çıkan tomurcuk. — Kaynak: ***E2***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

urġu "topraktan çıkan tomurcuk", ED'de yalnızca bir kez (ED 214b) Kaşgari'de *urġa* olarak geçtiği ifade edilen sözcüğe (DLT, I 128) E2 metninde de *urġu* şeklinde "topraktan çıkan tomurcuk" anlamı ile rastlamaktayız.

uruġ: Saat, Nachkommen || tohum. — Kaynak: ***E1, SUK, Hochz 15***.

Tr. *uruk, (ağ.) uruk* DS 4042; **YUyg.** *uruḳ* YUTS 439; **Öz.** *uruğ* ÖTS_M 160; **SUyg.** *uruġ* Malov 131; **Tuv.** *urug* "çocuk" TT 165; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *uruu* YakRS 442

uruġ "tohum", Asıl anlamı "tohum, çekirdek" olan sözcük, daha sonra "soy, nesil, klan" anlamını kazanmıştır (ED 214b). Bugün Türkçede görülen *uruk* "soy" ve ağızlardaki *uruk* (DS 4042) yani *-k-* biçimler başka dillerden geçmiş olmalı.

uruş-: miteinander kämpfen || savaşmak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *vuruş-, (ağ.) uruş-* DS 4042; **YUyg.** *uruş-* YUTS 439; **Öz.** *urış-* "atışmak" ÖTS_E 275; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *uruş-* ŞS 122; **Alt.** *uruş-* "birlikte dökmek, saçmak" ATS 194; **Yak.** *uurus-* "koymak, yatırmak" YakRS 460

uruş- "savaşmak", *ur-* "vurmak" eyleminin iştaş çatısı olan bu sözcük, "vuruşmak, kavga etmek, savaşmak" anlamındadır (ED 239b).

usuḳ-: durstig werden || susamış olmak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *ussu-* YUTS 439; **Öz.** *ø*; **SUyg.** krş. *os- ~ us-* CDT 301; **Tuv.** ø; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

usuḳ- "susamış olmak", *us-* "susamak" eyleminden türemiştir (ED 245b).

uştmah: paradise || cennet. — Kaynak: ***Hochz 17 < Sogd. uştmah***.

Tr. *ø*; *(ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

uştmah < Soğd. *'wštmx uştmah* "cennet", Soğdcadan ödünçleme olan *uştmah* biçimi Uygurcada nadir olarak kullanılmıştır. Genellikle *uştmah* sözcüğünün değiştirilmiş biçimi olan *uçmak* biçimi kullanılmıştır (ED 257b).

uturu: gegenüber || karşı. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *uttur* ESTY 610 (Cilt I), krş. *utturida* "karşıda" YUTS 440; **Öz.** *ø*; **SUyg.** krş. *uhldur* CDT 301; **Tuv.** krş. *udur* "-e karşı" TDS_Li 515; **Hak.** krş. *udur* TDS_Li 515; **Alt.** krş. *udur,udura* ESTY 610 (Cilt I); **Yak.** krş. *utarı* TSa. 146

uturu "karşı" (TDS_Li 512). *uturu*, **utur-* "karşılaşmak" eyleminden ulaç eki ile türemiş olan kelime genellikle zarf ve ilgeç olarak kullanılmıştır (ED 64a).

uyġur: uigurisch || Uygur. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *Uygur, (ağ.) ø*; **YUyg.** *Uyġur* YUTS 441; **Öz.** *Uyġur* CDT 302; **SUyg.** *yoġur* XYuYJ 536; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

Uyġur "Uygur"[83]

uyuḳ: Filzstiefel || keçe çizme. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

uyuḳ "keçe çizme", ED'de *uyuḳ* sözcüğü madde başı olarak alınmamıştır; fakat *uy-* "sıkıştırmak" eyleminden türemiş *uyma* "keçe bot" sözcüğü altında *uyuḳ* sözcüğüne de yer verilmiştir (ED 273b).

uz: trefflich || usta, çok iyi, fevkalâde. — Kaynak: ***E2***.

Tr. *uz, (ağ.) uz* DS 4052; **YUyg.** *üz* YUTS 447; **Öz.** *uz* CDT 302; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *us* TT 166; **Hak.** *us* ŞS 122; **Alt.** *us* ATS 194; **Yak.** *uus* TSa. 282

uz "usta", Asıl anlamı "usta, mahir, yetenekli" olan sözcük, anlam genişlemesi ile cansız nesneler için de "mükemmel" anlamı ile de görülür (ED 277b). *u-* "yapabilmek, mahir olmak" eyleminden türemiş olan kelime için bkz. OTG 94.

uzatı: ausgedehent || daima, uzun müddet. — Kaynak: ***Hochz 28 < ür u.* "uzun uzadıya"**.

Tr. krş. *uzun uzadıya*, (ağ.) ø; **YUyg.** *uzuti* "uzunluğuna" YUTS 443; **Öz.** ø; **SUyg.** ø; **Tuv.** ø; **Hak.** krş. *uzada* "uzun zaman" HakRS 217; **Alt.** ø; **Yak.** ø

uzatı "daima, uzun müddet, sürekli", *uza-t-* "uzatmak" eyleminin ulaç eki almış şeklidir (ED 282b).

uzḳıya: recht, entsprechend || doğru, uygun. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *uzġına* OUL 112; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

uzḳıya "doğru, uygun", *uz* "usta" adından küçültme eki *+ḳıya* ile türemiş olan sözcük, "hünerli, akıllı, akıllıca" anlamındadır (ED 284b).

uzun: lang || uzun. — Kaynak: ***SUK, Hochz 27***.

Tr. *uzun, (ağ.) ø*; **YUyg.** *uzun* YUTS 443; **Öz.** *uzun* ÖTS_M 157; **SUyg.** *uzun* MÖ 5; **Tuv.** *uzun* TT 167; **Hak.** *uzun* ŞS 123; **Alt.** *uzun* ATS 196; **Yak.**

---

83 CLAUSON, Sir Gerard, "The Name Uyğur", *JRAS* 1963, s. 140-149

uhun TSa. 284

uzun "uzun" *uza-* "uzamak" eyleminden türemiştir (ED 288b). Sözcük, tarama kapsamı içerisine aldığımız Türk dillerinde tespit edilmiştir.

üç: drei || üç. — Kaynak: ***E2, SUK***.

Tr. *üç, (ağ.) üş* DS 4044; **YUyg.** *üç* YUTS 444; **Öz.** *üç* ÖTS_M 160; **SUyg.** *uş~ vuş* CDT 455; **Tuv.** *üş* TT 169; **Hak.** *üş* ŞS 125; **Alt.** *üç* ATS 196; **Yak.** *üs* TSa. 285

üç "üç", Sözcük, tarihi her dönem ve dilde görülmüştür (ED 18b). Sözcük, tarama kapsamı içerisine aldığımız Türk dillerinde tespit edilmiştir.

→**üçägü, üçgü, üçgün:** zu dritt || üçü bir arada. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

üçägü "üçü bir arada", *üç* "üç" sözcüğünün topluluk sayı adı olan sözcük, "her üçü, üçü bir arada" anlamındadır. Moğolcada bu ekin *+äülän* şeklinde olduğu görülür (ED 25b).

→**üçär:** je drei || üçer. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *üçer, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

üçär "üçer", *üç* "üç" adının üleştirme biçimi olan sözcüğün ED'de yanlış okuma ile *üçrär* şeklinde ikincil bir biçim olarak ifade edildiği görülür (ED 30a).

üçün: wegen || için. — Kaynak: ***E1, SUK, LAT***.

Tr. *için, (ağ.) üçün* DS 4057; **YUyg.** *üçün* YUTS 444; **Öz.** *üçün* ÖTS_M 161; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ujun* TDS_Li 529; **Hak.** *üçün* ŞS 123; **Alt.** *uçun* ATS 191; **Yak.** *ihin* TSa. 285

üçün "için" (TDS_Li 519). Bir ilgeç olan sözcük, bir addan sonra "için, -den dolayı" anlamında kullanılırken bir fiilden sonra "çünkü" anlamı ile kullanılmaktadır (ED 28b). Sözcük, tarama kapsamı içerisine aldığımız Türk dillerinde tespit edilmiştir.

→**üçünç:** dritter || üçüncü. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *üçüncü, (ağ.) ø*; **YUyg.** *üçinçi* YUTS 444; **Öz.** *üçinçi* ÖTG 39; **SUyg.** *şuçunci* XYuYJ 147; **Tuv.** *üşkü* TT 169; **Hak.** *üzĭnjĭ* HakRS 254; **Alt.** *üçinçi* ATS 196; **Yak.** krş. *ühüs* TSa. 285

üçünç "üçüncü", *üç* "üç" rakamının sıra sayı biçimidir. Sözcük sonraki dönemlerde daha uzun formu olan *üçünçi* şeklinde görülür (ED 29a).

ügül-: angehäuft werden || yığılmak. — Kaynak: ***E*2**.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *üül* HR 257; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ügül- "yığılmak", *ük-* "yığmak" eyleminin edilgenidir (ED 106b).

ügüz: Meer, Fluß || deniz, nehir. — Kaynak: ***Hochz 16, 31***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ügüs* MÖ 5; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ügüz "deniz", "nehir" anlamına gelen sözcük, Moğolcada *üyär* şeklinde bir ödünçleme olarak görülür (ED 119b). Clauson'un *ögüz* şeklinde okuduğu sözcük, *ügüz* olarak okunmalıdır.

ükli-: sich vermehren || çoğalmak. — Kaynak: ***E2, Hochz 32***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ükli- "çoğalmak", *ük-* "yığmak" eyleminden *ükil* "çok, fazla" ve bu addan da *ükli-* "çoğaltmak" eylemi türemiştir (ED 107a).

ükül-: bkz. *ügül-* || — Kaynak: ***E*2**

üläş-: aufteilen || paylaşmak, bölmek, taksim etmek. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *üleş-, (ağ.) üleş-* DS 4062; **YUyg.** *üleş-* CDT 454; **Öz.** *üleş-* ÖTS_M 158; **SUyg.** *ules-* CDT 455; **Tuv.** *üleş-* TT 167; **Hak.** *üles-* HakRS 255; **Alt.** *üleş-* ATS 197; **Yak.** *ülles-* TDBUÜ 184

üläş- "paylaşmak, bölmek, taksim etmek", *ülä-* "paylaşmak" eyleminin iştaş çatısı olan sözcük, "bir şeyi eşitçe bölmek" anlamındadır (ED 154a). Sözcük, tarama kapsamı içerisine aldığımız Türk dillerinde tespit edilmiştir.

ülätü: Tuch || kumaş, bez, mendil. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

ülätü “bez, mendil”, Sözcük, *ülä-t-* (OTWF 791) eyleminden *-ü* ulacı ile türemiş olabilir.

ülgü: Maß || ölçü. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ülgü* TT 168; **Hak.** *ülgü* “güç; töre” HakRS 255; **Alt.** *ülgü* “örnek” ATS 197; **Yak.** *ø*

ülgü “ölçü”, “ölçü; kantar” gibi anlamlara sahip olan sözcük, Clauson’a göre muhtemelen ***ül-** eyleminden türemiştir. Sözcük bugün Güney Sibirya Türk dillerinde “örnek, model” anlamı ile yaşamaktadır (ED 154b).

ülüş: Anteil, Teil || pay, hisse. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.)* krş. *üleş* DS 4062; **YUyg.** *ülüş* YUTS 445; **Öz.** *ülüş* ÖTS_M 158; **SUyg.** *ulus* MÖ 5; **Tuv.** *üleş* CDT 455; **Hak.** *ülüş* ŞS 124; **Alt.** *üleş* ATS 197; **Yak.** *ø*

ülüş “pay, hisse”, *ülä-* “paylaşmak” eyleminden türemiş bu ad “bölüm, fasıla, cüz” gibi anlamlar da taşımakta ve eşanlamlı olduğu *ülüg* sözcüğünden daha yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir (ED 153a).

ülüşlüg: zu teilen mit || paylı. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *üllestii* “paylaşma, bölüşme” YakRS 451

bilä tüz ülüşlüg “eşit parçaya sahip olan”

ülüşlüg “paylı”, *ülüş* “pay, hisse” adından türemiştir.

üm: Hose || iç donu, pantalon. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *öm* Potanin 154; **Tuv.** ø; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

üm “iç donu, pantalon”, Sözcük “pantalon” anlamının yanı sıra “don” anlamını da taşımaktadır (ED 155b).

ün-: hervorkommen, erscheinen || çıkmak. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ün-* “filizlenmek” YUTS 446; **Öz.** *ün-* ÖTS_M 159; **SUyg.** *ün- ~ un-* MÖ 5; **Tuv.** *ün-* CDT 155; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *üün-* TSa. 45

ün- “çıkmak”, “yükselmek, çıkmak, filiz vermek (bitkinin), ayağa kalkmak” gibi anlamlara sahiptir (ED 169a); sözcüğün Türk dillerinde hem *ü*’lü

hem de *ö*'lü biçimi vardır (*ö-* için krş. Trkm.).

ünṭür-: hervorbringen || çıkarmak. — Kaynak: ***E2, SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ündür-* YUTS 446; **Öz.** *ündir-* ÖTS_E 159; **SUyg.** *ündür-* Malov 132; **Tuv.** *ündür-* TT 168; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** krş. *üünner-* TSa. 45

ünṭür- "çıkarmak". *ün-* "çıkmak" eyleminin ettirgeni olan sözcük "çıkarmak, yükseltmek" anlamındadır (ED 181a).

ür: lange || uzun zaman. — Kaynak: ***E1, SUK, Hochz 27, 33 ü. uzatı* "uzun uzadıya"**.

Tr. ø, (ağ.) ø; **YUyg.** *ür* OUL 112; **Öz.** ø; **SUyg.** ø; **Tuv.** *ür* TuvRS 450; **Hak.** *ür* HakRS 255; **Alt.** *ür* OR 172; **Yak.** *ör* YR 287

ür "zaman, uzun zaman", "uzun zaman, geçmişteki uzun bir zaman dilimi" anlamını taşıyan sözcük (ED 193a), *uzatı* sözcüğü ile *ür uzatı* "uzun uzadıya" şeklinde ikileme oluşturmaktadır. GT *-ü-* Yak. *-ö-* örnekleri için krş. GT *kümüş* Yak. *kömüş*, GT *ür* Yak. *ör*

üskintä: bkz. *üskintä* || — Kaynak: ***SUK***

üṣtäŋ: vortrefflich || mükemmel, fevkalâde. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *üstün (?), (ağ.) ø*; **YUyg.** *östöŋ* ESTY 554 (Cilt I); **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

üstäŋ "mükemmel", *üstä-* "artmak" eyleminden ve KB'de birçok kez geçmiş olan sözcük, "üstün, mükemmel" anlamındadır (OTWF 337).

üstün: oben; norden || üste, yukarıda. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *üstün* "üstün"*, (ağ.) üstün* DS 4076; **YUyg.** *üstün* YUTS 447; **Öz.** *üstün* ÖTS_E 275; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** krş. *üstü* TT 169; **Hak.** krş. *üstü* "üst" TDS_Li 772 *üstünde* "üstüne" ŞS 125; **Alt.** krş. *üst* "üst, yüzey" TDS_Li 771; **Yak.** *ø*

üstün "üstte, yukarıda", Bir şeyin yerini veya konumunu belirten ve "üst, yukarı" anlamına gelen sözcük bir sıfat veya zarf olarak kullanılır. Clauson'a göre sözcük **üsttün* biçiminden gelmektedir (ED 242b). Sözcüğü *üs+tün* (< *üztün* < **üz* "üst kısım" + *tün* "yer zarfı") biçiminde çözümlemek daha doğrudur (TDS_Li 764).

→üstünki: oben befindlich || en üsteki. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *üstünki* YUTS 447; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *üstükü* TT

169; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

üstünki "üstteki", Sözcük, *üstün* "üst, yukarı" adının aitlik sıfatları türeten *+kI* ekini almış biçimidir. Anlam genişlemesi ile "en iyi, daha iyisi" anlamları ile de kullanıldığı görülür (ED 244a).

üşüt- I: frieren lassen || üşütmek. — Kaynak: ***E2***.

Tr. krş. *üşüt-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *üşüt-* OUL 118; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

üşüt- I "soğutmak, üşütmek", *üşi-* "soğuktan üşümek" eyleminin ettirgeni olan sözcük, "üşütmek" anlamındadır (ED 258b). Sözcük E2 metninde *toŋur-* eylemi ile birlikte kullanılmıştır; bu da verilen anlamın doğru olduğunu desteklemektedir (OTWF 792).

üşüt- II: vereinigen (?) || birleştirmek, toplamak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. krş. *üşüş-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

üşüt- II "toplamak, birleştirmek" Sözcüğün E1 metninde yine *üşüt-* şeklinde geçen "toplamak, birleştirmek" anlamı ise soru işareti ile verilmiştir. Zieme, sözcüğün *üş-* "toplamak" eyleminin ettirgeni olabileceğini Tezcan'ın ise sözcüğü *ös-üt-* "büyütmek, çoğaltmak" şeklinde açıkladığını ifade eder (E2 124). Osmanlıca *üş-* sözcüğünü Clauson, Redhouse göre kesin olarak *uş-* biçiminde okur.

üür: Hirse, Panicum || darı. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

üür "darı", *üyür* sözcüğünün ikincil bir biçimi olan *üür*, bir tür küçük tohum çeşidi, "darı" anlamındadır (ED 275b).

üz-: brechen; tilgen || kırmak; söndürmek. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *üz-, (ağ.) üz-* DS 4085; **YUyg.** *üz-* YUTS 448; **Öz.** *üz-* ÖTS_M 157; **SUyg.** *üz(ü)-* Malov 132; **Tuv.** *üüs-* TT 169; **Hak.** *üs-* HakRS 256; **Alt.** *üs-* ATS 198; **Yak.** *ø*

üz- "kırmak, söndürmek", *üz-* "kırmak, koparmak" anlamına gelen sözcük,

bazen “tahrip etmek, yıkmak” anlamı ile de kullanılmıştır (ED 279b).

üzä: mit, durch (Postposition) || ile. — Kaynak: ***E2, SUK, EUN 44***.

Tr. *üzere, (ağ.) ø*; **YUyg.** *üze* “sathi, yüzeysel” YUTS 447; **Öz.** *üzä* TDS_Li 533; **SUyg.** *üze* “üzerinde, üstünde” Malov 132; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *üze* “bütün, hep” ATS 199; **Yak.** *üöhö* TDS_Li 533

üzä “ile” (TDS_Li 531). Asıl anlamı “üst, yukarı” olan sözcük, bir ilgeç gibi ek almaksızın yalın durumda kullanılır (ED 280b). Tekin sözcüğün, ***üz** adına getirilen arkaik bir datif-lokatif eki *a-/-e* ile türediğini ifade eder.[84]

üẓäliksiz: unübertrefflich || üstün, mükemmel. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

üẓaliksiz “üstün, mükemmel, daha üstü, iyisi bulunmayan”, *üzä* “üst, yukarı” adından *+lIk* ve *+sIz* eki ile türemiş olan kelime “üstün, fevkalade” anlamındadır (ED 288a).

üzül-: gebrochen werden || koparılmak, kırılmak, kesilmek. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) üzül-* DS 4800; **YUyg.** *üzül-* YUTS 448; **Öz.** *üzil-* ÖTS_M 157; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *üzül-* TT 170; **Hak.** *üzül-* ŞS 125; **Alt.** *üzül-* ATS 199; **Yak.** *ø*

üzül- “kesilmek”, *üz-* “kırmak” eyleminin edilgeni olan sözcük “yırtılmak, koparılmak, kırılmak” anlamındadır (ED 287a).

üzülüş-: übereinkommen || uzlaşmak, anlaşmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *üzülüş-* “ayrılmak, kesilmek” YUTS 448; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

üzülüş- “uzlaşmak, anlaşmak”, *üz-ül-* eyleminin iştaş çatısı olan ve yalnızca bir kez SUK metninde geçen sözcük, *üzüş-* eylemi ile eşanlamlıdır (OTWF 573).

üzüş-: übereinkommen, sich einigen || anlaşmak, söz birliği etmek. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

üzüş- “anlaşmak, söz birliği etmek”, *üz-üş-* eylemi hukuk metinlerinde, sözleşmelerde geçen iki taraf arasında varılan fikir birliğini, antlaşmayı anlatmak

---

84 TEKİN, Talat, “Üze Zarfı Hakkında”, *V. Milletlerarası Türkoloji Kongresi*, I. Türk Dili, Cilt I, İstanbul, 1985, s. 253-260

için kullanılır (OTWF 572). Altayca *üzüş-* "birlikte çekmek" (ATS 199) ile Eski Uygurca *üzüş-* "anlaşmak, söz birliği etmek" sözcüğü arasında anlam ilişkisi kurmak zor görülüyor.

vap: Gesetz || kanun. — Kaynak: ***SUK < Çin.***

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

vap < Çin. 法 *fa* "kanun"

vişnu: Hauptgötter || baş Tanrı. — Kaynak: ***MängiB 17 < Skr. vişṇu***.

Tr. *, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

vişnu < Skr. *vişṇu* "Baş Tanrı"

vrhar, vrhr: Kloster || manastır. — Kaynak: ***SUK < Skr. vihāra***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

vrhar < Skr. *vihāra* "manastır, tapınak"

vrharlıḳ: klosterkomplex || manastır bölgesi, manastır yapmaya uygun yer. — Kaynak: ***SUK < Skr. + T.***

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

vrharlıḳ < Skr.+T. "manastır bölgesi, manastır yapmaya uygun yer "

vuçuŋ, bucuŋ: ungültig || geçersiz, hükümsüz. — Kaynak: ***SUK < Çin.***

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

vucuŋ, bucuŋ < Çin. "geçersiz, hükümsüz"

y [=yıngaḳ]: Abkürzung für yıngaq || yıŋak için kısaltma. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *yanak, (ağ.) yağak* DS 4116; **YUyg.** *yaŋak*, *yag, yak* ESTY 123 (Cilt IV); **Öz.** *yaŋak* ÖTS_M 397; **SUyg.** *yıŋaḳ* MÖ 5; **Tuv.** *çaak* TT 30; **Hak.** *naaḫ* HE 8; **Alt.** *caak* ATS 47; **Yak.** *sıŋaax* "çene" YakRS 360

y [=yıngaḳ] "yanak", SUK metninde y, *yıngaḳ* sözcüğü için bir kısaltma olarak kullanılmıştır. *yan* "yan" adından *+gAk* eki ile (bkz. *+gAk* ve *+Ak* organ

adları OTWF 75) türemiş kelimenin asıl anlamı "yanak kemiği"dir; fakat daha sonra "yanak" anlamı ile kullanıldığı görülür (ED 948b).

y-a: o (Anrede); || ünlem, seslenme, ey, ya. — Kaynak: ***E1, 2, LAT***.

Tr. *ya, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

y-a "ünlem, seslenme", Ünlem olarak kullanılan sözcük, "ya" anlamındadır; Arapça ve Farsçada da "veya" anlamı ile kullanılır (ED 869a).

yaba: heiß (vom Boden) || fazla sıcak (toprak, yer). — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yaba "fazla sıcak", *yava-* "evcilleştirmek" eylemi ile eşsesli olan sözcük, ED'de *-v-* ile *yava* "sıcak, kuytu yer" şeklindedir (ED 872a).

yada-: nicht können || yapamamak. — Kaynak: ***SUK < Moğ.***

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *yata-* Malov 38; **Tuv.** *çada-* TT 31; **Hak.** *çada-* ESTY 68 (Cilt IV); **Alt.** *cada-* ESTY 67 (Cilt IV); **Yak.** *sata-* ESTY 68 (Cilt IV)

yada- < Moğ. *yada-* "yapamamak" (Schönig 2000 s. 184)

yaġ: Fett || yağ. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *yağ, (ağ.) yā* DS 4110; **YUyg.** *yaġ* YUTS 454; **Öz.** *yåğ* ÖTS_M 49; **SUyg.** *yağ* 335; **Tuv.** *çag* TT 30; **Hak.** *çaġ* HE 37; **Alt.** *cu ~ cuu* ATS 65; **Yak.** *sıa* TSa. 293

yaġ "yağ", "yağ, katı yağ" anlamını taşıyan sözcük (ED 895a), tarama kapsamı içerisine aldığımız Türk dillerinde tespit edilmiştir.

yaġaḳ: Walnuß || ceviz. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) yangak* DS 4164; **YUyg.** *yaŋaḳ* YUTS 458; **Öz.** *yånğåk* ÖTS_M 48; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *çaŋxax* CDT 327; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yaġaḳ "ceviz", Clauson'a göre sözcük, *yaġ-* "ağaçtan dökülmek" eyleminden *yaġak* "ceviz" adı türemiş olabilir (ED 900a).

yaġı: feindlich || düşman. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *yağı, (ağ.) yağı* DS 4119; **YUyg.** *yaġı* YUTS 454; **Öz.** *yåv* ÖTS_M 47; **SUyg.** *yağı* Malov 34; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *çaa* ŞS 11; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yağı "düşman", Clauson'a göre "düşman" anlamına gelen sözcük, Moğolcada da *dayi(n)* biçiminde bir ödünçleme olarak görülür (ED 898a); her iki dildeki biçimlerin ortak, daha eski bir biçime gittiği açıktır, krş. Ölmez 1991 s.171

yağış: Flüssigess (als Opher) || yağış. — Kaynak: ***E*2**.

Tr. *yağış, (ağ.) yağış* DS 4120; **YUyg.** krş. *yéġin* YUTS 464; **Öz.** *yåğış* ÖTS_E 162; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ça's* TT 35; **Hak.** *ø*; **Alt.** *caaş* ATS 48; **Yak.** *ø*

yağış "yağış", *yaġ-* "yağmak" eyleminden türemiş olan bu ad, "yağış, yağmur" anlamının yanı sıra Karahanlı Türkçesinde "putlara kesilen kurban" anlamı ile de görülür (ED 908a).

yağıt-: regnen lassen || yağdırmak. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. krş. *yağdır- (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *yaḳ-* ESTY 57 (Cilt IV); **Öz.** krş. *yag-* ESTY 57 (Cilt IV); **SUyg.** *yağdır-* Malov 34; **Tuv.** krş. *çaġ-* ESTY 57 (Cilt IV); **Hak.** krş. *çag-* ESTY 57 (Cilt IV); **Alt.** krş. *ca-* ESTY 57 (Cilt IV); **Yak.** *ø*

yağıt- "yağdırmak", *yaġ-* "yağmak" eyleminin ettirgenidir (ED 899b).

yağız: braun || yağız. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *yağız, (ağ.) yağız, yāz* DS 4215; **YUyg.** *yagıs* ESTY 64 (Cilt IV); **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** ø; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yağız "yağız", Clauson'un *yaġ-* "yağmak, dökmek" eyleminden türemiş olabileceğini ifade ettiği sözcüğün asıl anlamı "kahverengi"dir ve daha çok toprağın rengini ifade etmek için kullanılır; fakat daha sonra at ve ten rengi için kullanılır hale gelmiştir (ED 909a).

yağlıġ: fett || yağlı. — Kaynak: ***E1,* 2**.

Tr. *yağlı, (ağ.) yālı* DS 4811; **YUyg.** *yaġlıḳ* YUTS 454; **Öz.** *yåğli* ÖTS_M 49; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *çaglıg* TT 32; **Hak.** *çağlığ* HE 37; **Alt.** *cuulu* ATS 66; **Yak.** *sıalaax* TSa. 293

yağlıġ "yağlı", *yaġ* "yağ" adından türemiş bir addır (ED 901b).

yağu-: sich nähern || yakınlaşmak. — Kaynak: ***EUN 47***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yağu- "yakınlaşmak", "yaklaşmak" anlamını taşıyan sözcük, *yak-*

"yaklaşmak, yakınlaştırmak" sözcüğü ile eşanlamlıdır (ED 898b).

yaġur-: regnen lassen || yağdırmak. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *yağdırmak, (ağ.)* ø; **YUyg.** ø; **Öz.** ø; **SUyg.** ø; **Tuv.** ø; **Hak.** ø; **Alt.** ø; **Yak.** ø

yaġur- "yağdırmak", *yaġ-* "yağmak" eyleminin ettirgenidir.

yaḳa: Pacht; Pachtzins || ücret, kira bedeli. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *yaka* "elbise yakası, kıyı", (ağ.) ø; **YUyg.** *yaḳa* "kıyı" CDT 134; **Öz.** *yaḳa* "kıyı" ÖRL 160; **SUyg.** ø; **Tuv.** ø; **Hak.** *çaga* "kıyı" ESTY 83 (Cilt IV); **Alt.** *yakka* "kıyı" ESTY 82 (Cilt IV); **Yak.** *saga* "kıyı" ESTY 83 (Cilt IV)

yaḳa "ücret, kira bedeli". Ödünçleme olması muhtemel olan bu kelime, "kira, kiralama" anlamındadır (ED 898a).

yaḳın: nahe || yakın. — Kaynak: ***EUN 31***.

Tr. *yakın, (ağ.)* ø; **YUyg.** *yaḳın* YUTS 464; **Öz.** *yakın* ÖTS_M 396; **SUyg.** *yakın* ESTY 84 (Cilt IV); **Tuv.** ø; **Hak.** *çagın* HakRS 305; **Alt.** ø; **Yak.** ø

yaḳın "yakın", *yaḳ-* "yakınlaştırmak" eyleminden türemiş olan kelime, "yakın (yer, zaman, akraba)" anlamındadır (ED 904a).

yaḳşı I: gut || iyi, güzel. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *yahşi, (ağ.) yağşi* DS 4125; **YUyg.** *yaxşi* YUTS 455; **Öz.** *yaxşi* ÖTS_M 193; **SUyg.** *yaxş~ yaxşi* CDT 325; **Tuv.** krş. *eki* TT 609; **Hak.** *çaḫşı* HE 43; **Alt.** *cakşı* ATS 49; **Yak.** ø

yaḳşı I "iyi, güzel", *yaḳış-* "yakışmak" (< **yak-ı-ş-*) eyleminden türemiş olan sözcüğün, "iyi, güzel" anlamının yanı sıra "yakışıklı, uygun, münasip, sevimli" gibi anlamlara sahip olduğu görülür (ED 908a); "iyi, hoş, sevimli" anlamındaki sözcük Clauson'a gore 11. yy. öncesine değin görülmez. Bu nedenle başlangıçta Maniheist Uygur metinlerinde karşımıza çıkan sözcük farklı okunmaya çalışılmıştır, örneğin *yaraşı* da bir okuyuş olarak düşünülmüştür. Ancak Sims-Williams ve Hamilton'un yayımladıkları ve 10. yüzyıldan kaldığı sanılan Soğdça bir mektupta selamlaşma sözü olarak *pšy yẖšy* [*başı y(a)ẖşı*] tespit edilmiştir. Moriyasu'ya gore, böylelikle *yaẖşı* sözünün İslamiyet sonrası

Uygurcaya girdiği görüşü eskimiştir; bu görüşten hareketle Moriyasu bu metinde *yaraşı* değil *yaḫşı* okuyuşunu önermektedir (Moriyasu 1991: 47).

yaḳşı II: Schloß || kilit. — Kaynak: ***SUK* < *Çin.***

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yaḳşı < II Çin. 鑰匙 *yao chi* "kilit"

yalavaç: Gesandter || elçi, peygamber. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *yalavaç, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yalavaç "elçi, peygamber", Clauson'a göre Türkçe olmayan sözcük, Farsça *vaç* "ses, seda" eki ile türemiş bir ödünçleme olabilir (ED 921a).

yalġa<t>dur-: schlecken lassen || yalatmak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *yalattır-, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *yalat-* YUTS 456; **Öz.** *ø*; **SUyg.** krş. *yalġa-* MÖ 5; **Tuv.** krş. *çılga-* ESTY 87 (Cilt IV); **Hak.** krş. *çalga-* "yalamak" ŞS 13; **Alt.** krş. *calga-* ESTY 87 (Cilt IV); **Yak.** krş. *salaa-* "yalamak" TSa. 294

yalġadur- "yalatmak", Erdal, E1 metninde *yalġadur-* "yalatmak" olarak verilen sözcüğün muhtemelen *yalga-(n)tur-* "cezp etmek" okunması gerektiğini ifade eder (OTWF 824); Erdal'ın da dikkat ettiği gibi, ünlü ile biten iki heceli eylemlere ettirgenlik eki *-DUr-* olarak gelmez, bu biçimin bir başka açıklaması olmalı.

yalġan: Lüge || yalan. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *yalan, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yalġan* YUTS 456; **Öz.** *yålğån* ÖTS_M 48; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yalġan "yalan", "gerçek olmayan, yalan" anlamına gelen sözcük Clauson'a göre **yal-* "alevlendirmek" eyleminden türemiştir (ED 926b); fakat anlamsal açıdan bağ kurmak oldukça zordur.

yalġıt-: schlecken lassen || yalatmak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *yalat-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yalat-* YUTS 456; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yalġıt- "yalatmak", ED'de *yalġat-* olarak geçen sözcük, *yalġa-* "yalamak"

eyleminin ettirgenidir (ED 927a).

yalın: Leuchten, Glanz || parıltı, parlaklık. — Kaynak: ***MängiB 16, 17, 18, EUN 33 çoġ y.*** **"parlaklık"**.

Tr. *ø*, (ağ.) *yalın* DS 4145; **YUyg.** krş. *yalkun* "alev" YUTS 456; **Öz.** krş. *yalḳın* "alev" ÖTS_E 198; **SUyg.** *yalın* "ateş" Malov 35; **Tuv.** *çalın* "alev" TuvRS 515; **Hak.** *çalın* "alev" ŞS 13; **Alt.** *calın* "alev*"* TAS 21; **Yak.** *ø*

yalın "parıltı", *yal-* "alevlenmek, alev almak" eyleminden türemiş olan sözcük, "yalın, alev" anlamındadır (ED 929b). Sözcük çoğunlukla *çoġ* sözcüğü ile *çoġ yalın* "parlaklık" şeklinde bir ikileme oluşturur (Çağatay 125).

yalınlıġ: glänzend || parlak. — Kaynak: ***EUN 45***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *çalınnıg* TuvRS 515; **Hak.** *çalınnığ* HakRS 310; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yalınlıġ "parlak", *yal-ın* "yalın, alev" adından türemiş olan kelime, "alevlenen, çok parlak" anlamına gelmektedir (ED 932a).

yalıŋ: nackt || çıplak, yalın. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *yalın, (ağ.) yalın* DS 4145; **YUyg.** *yalaŋ* YUTS 455; **Öz.** *yäläŋ* ÖTS_M 191; **SUyg.** *yalıŋ* CDT 325; **Tuv.** *çalaŋ* TT 32; **Hak.** *ø*; **Alt.** *calaŋ* "ova" OR 44, *yalaŋ* ATS 50; **Yak.** *ø*

yalıŋ "çıplak, yalın", Clauson'a göre **yal-* eyleminden türemiştir (ED 929b).

yalıŋuk: Mensch, Geschöpf || insan. — Kaynak: ***Hochz 6***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yalıŋuk "insan", Clauson'a göre muhtemelen *yalın-* "soyunmak" eyleminden türemiş olan sözcük, kelimesi kelimesine "çıplak, yalın" anlamında iken daha sonra "insan" anlamını kazanmıştır (ED 930b).

yalŋuz: allein || yalnız. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *yalnız, (ağ.) yalağuz, yalaŋız* DS 4134; **YUyg.** *yalġuz* YUTS 456; **Öz.** *yålgız* ÖTS_M 48; **SUyg.** *yaŋgıs* CDT 325; **Tuv.** *çaŋgıs* TT 34; **Hak.** *çalgıs* HakRS 309; **Alt.** *calŋus*; ESTY 98 (Cilt IV); **Yak.** *ø*

yalŋuz "yalnız", "yalnız, tek" anlamını taşıyan (ED 930b) sözcüğün etimolojisi belirsizdir; yaygın bir görüşe göre *yalıŋ* ve *öz* sözcüklerinden oluşmuş birleşik bir ad olabilir.

yaltrı-: strahlen || parlamak. — Kaynak: ***EUN 49***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yaltira-* YUTS 457; **Öz.** *yaltira-* ÖRL 572; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** ø; **Hak.** *çaltıra-* HakRS 309; **Alt.** *caltıra-* ATS 51; **Yak.** *ø*

yaltrı- "parlamak", "parlamak" anlamını taşıyan sözcük, Kaşgari'de *yaldrı-/yaldra-* şeklinde görülür (ED 923b).

yaman: böse, schlecht || kötü, fena**. — Kaynak:** ***LAT***.

Tr. *yaman, (ağ.) yaman* DS 4153; **YUyg.** *yaman* YUTS 457; **Öz.** *yåmån* ÖTS_M 48; **SUyg.** *yaman* Malov 36; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *caman* ATS 51; **Yak.** *ø*

yaman "kötü, fena", Sözcük, bu anlamı ile kişiler ve nesneler için kullanılır (ED 937a). Tezcan, sözcüğü < **yamman* < **yav-man* şeklinde çözümler.[85] Erdal da sözcüğün *yavlak*, *yavız* gibi sözcüklerle ilişkili olduğunu ve **yav-* "kötüleşmek" eyleminden türediğini ifade eder (OTWF 388).

yamġur: Regen || yağmur. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *yağmur, (ağ.) yāmır, yāmur* DS 4155; **YUyg.** *yamġur* YUTS 457; **Öz.** *yåmğır* ÖTS_M 48; **SUyg.** *yağmır* CDT 327; **Tuv.** krş. *çaaskın* TuvRS 505; **Hak.** *naŋmır* HE 9; **Alt.** *camgır* TAS 21; **Yak.** *samır* TSa. 293

yamġur "yağmur", *yaġmur* adının ikincil bir biçimi olan sözcük, *yağ-* "yağmak" eyleminden türemiş bir addır (ED 903b).

yan: Seite || taraf, yan. — Kaynak: ***SUK, LAT***.

Tr. *yan, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yan* YUTS 457; **Öz.** *yån* ÖTS_M 48; **SUyg.** *yan* CDT 327; **Tuv.** *çan* TT 33; **Hak.** *çan* HE 40; **Alt.** *can* ATS 51; **Yak.** *ø*

yan "taraf, yan" (TDS_Li 778). Asıl anlamı olan "kalça" ile bir anatomi terimi olan sözcük, daha sonra "yan, taraf" anlamı ile kullanılmıştır (ED 940a).

yan-: zurückkehren || dönmek. — Kaynak: ***SUK, EUN 30***.

Tr. *yan-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yan-* YUTS 458; **Öz.** *yan-* ÖRL 159; **SUyg.** *yan-*

---

85 TEZCAN, Semih, "Kutadgu Bilig Dizini Üzerine", *TTK Belleten*, Cilt. XLV, Ankara 1981

Malov 36; **Tuv.** *çan-* TT 33; **Hak.** *nan-* HakRS 114; **Alt.** *can-* ATS 52; **Yak.** *ø*

yan- "dönmek", *yan-* "geri dönmek" anlamını taşımaktadır (ED 941b).

yançġ: Zertretenes (Bezeichnung für das Gemisch aus Körnern und Spreu) (?) || ayağıyla ezme, ayağıyla basma. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.)* Osm. *yanç-* ED 946b; **YUyg.** *yaçıgan* OUL 112; **Öz.** krş. *yanç-* ÖRL 1931-159; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yançġ "ayağıyla ezme, ayağıyla basma", *yanç-* "ezmek" (ED 944b) eyleminden türemiş bir addır.

yantur-: zurückgeben || geri döndürmek, iade etmek. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yandur-* YUTS 458; **Öz.** *yandır-* ÖRL 159; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *çandır-* TuvRS; **Hak.** *nandır-* HakRS 114; **Alt.** *candır-* ATS 52; **Yak.** *ø*

yantur- "geri döndürmek", *yan-* "geri dönmek" eyleminin ettirgenidir (ED 947b).

yantut: Erwiederung, Rückgabe || karşılık, yanıt. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) yanut* DS 4175; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yantut "karşılık, yanıt", Clauson'a göre *yanut* sözcüğünün ikincil bir biçimi olan *yantut, yan-* "geri dönmek" eyleminden türemiştir ve "geri dönen, geri gelen şey" anlamındadır (ED 946b).

yaŋ: Art und Weise, Sitte || örf, adet. — Kaynak: ***SUK < Çin.***

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** krş. *yaŋlıġ* "gibi" TDS_Li 545; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *çaŋ* "huy, alışkanlık" TT 33; **Hak.** *ø*; **Alt.** *caŋ* "gelenek, kanun" ATS 52; **Yak.** *saŋ* ESTY 121 (Cilt IV)

yaŋ < Çin. 樣 *yang* "örf, adet", Çinceden ödünçleme olan sözcüğün somut anlamı "örnek, model", soyut anlamı ise "tür, çeşit"tir (ED 940b).

yaŋa: Elefant || fil. — Kaynak: ***E1, Hochz*** **7**.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *çaan* TuvRS 504; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yaŋa "fil", Clauson, "fil" anlamını taşıyan bu sözcüğün kaynağı bilinmeyen

bir dilden ödünçleme olduğunu ifade eder (ED 943b). Moğolcada sözcük, *cagan* biçiminde bir ödünçleme olarak görülür (Lessing 1023).

yaŋı: neu || yeni. — Kaynak: ***E2, SUK, Hochz 15, 34, MängiB 5, 7, 15, 16, EUN 46***.

Tr. *yeni, (ağ.) yini* DS 4278; **YUyg.** *yéŋi* YUTS 465; **Öz.** *yäŋi* ÖTS_M 192; **SUyg.** *yaŋı, yaŋa* Malov 37; **Tuv.** *çaa* TT 30; **Hak.** *naa* HE 8; **Alt.** *caŋı* ATS 52; **Yak.** *saŋa* TSa. 301

yaŋı "yeni", "yeni" anlamını taşıyan sözcük (ED 943b), tarama kapsamı içerisine aldığımız Türk dillerinin tamamında tespit edilmiştir.

yapa: ganz || bütün. — Kaynak: ***E2, EUN 50***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yapa* OUL 112; **Öz.** *yappa* "genel, umumi" ÖRL 160; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yapa "bütün", *yap-* "örtmek, kapamak" (ED 870b) eyleminden türemiştir.

yapġut: Daunen || ince kuş tüyü. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yapguç* OUL 112; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yapgut "ince kuş tüyü", Clauson'un *yap-* "kurmak, yapmak; örtmek" eyleminden türemiş olduğunu ve (ED 874a) yalnızca bir kez Kaşgari'de "yün veya kıl doldurulmuş minder veya benzeri şeyler" (DLT, III 38) anlamı ile görüldüğünü ifade ettiği sözcüğe E1 metninde de rastlamaktayız.

yapur-: bedecken (?) || örtmek, kapamak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *yap-* "örtmek"; **Öz.** krş. *yapın- "*örtünmek" ÖRL 160; **SUyg.** ø; **Tuv.** krş. *şap-* ESTY 127 (Cilt IV); **Hak.** krş. *çap-* ESTY 122 (Cilt IV); **Alt.** ø; **Yak.** krş. *sap-* "örtmek" TSa. 210

yapur- "örtmek, kapamak", *yap-* eyleminin ettirgeni olan sözcük, "gizlemek, saklamak; düzeltmek" anlamındadır (ED 879a).

yar: Klippe || kayalık, uçurum. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *yar, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yar* YUTS 459; **Öz.** *yar* ÖRL 191; **SUyg.** *yar* Malov 37; **Tuv.** ø; **Hak.** *çar* HE 41; **Alt.** *car* ATS 53; **Yak.** *sır* TDBUÜ 39

yar "kayalık, uçurum", *yar-* "yarmak" eylemi ile eşsesli olan sözcük, tam

anlamı ise “nehir suyuyla aşındırılmış dikey yamaç, kıyı”dır (ED 953b).

yar-: spalten || kırmak, bölmek, ayırmak. — Kaynak: ***E2, SUK***.

Tr. *yar-, (ağ.) yar-* DS 4815; **YUyg.** *yar-* YUTS 460; **Öz.** *yår-* ÖTS_M 399; **SUyg.** *yar-* CDT 329; **Tuv.** *çar-* TT 34; **Hak.** *çar-* HE 41; **Alt.** *car-* ATS 53; **Yak.** *ø*

yar- “kırmak, bölmek”, “yarmak, ortasından ayırmak (keskin bir alet ile)” anlamını taşımaktadır (ED 954b).

yarağu: geziemend, enstprechend || uygun, münasip. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yarağu “uygun, münasip”, *yara-* “yaramak” eyleminden türemiş bir addır.

yaraş-: sich anpassen || yakışmak, yaraşmak, uymak. — Kaynak: ***SUK, Hochz* 24**.

Tr. *yaraş-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yaraş-* YUTS 459; **Öz.** *yåråş-* ÖTS_M 192; **SUyg.** *yaraş-* Malov 37; **Tuv.** krş. *çaraş* “güzel, güzel görünüşlü”; **Hak.** *çaras-* ESTY 138 (Cilt IV); **Alt.** *caraş-* ATS 54; **Yak.** *ø*

yaraş- “yakışmak, yaraşmak”, *yara-* “yaramak” eyleminin iştaş çatısıdır (ED 972a).

yaraşu: entprechend || uygun, münasip, göre. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yarişa* “-e göre, uygun olarak” TDS_Li 546; **Öz.** krş. *yäräşä* “-e göre, uygun olarak” TDS_Li 546; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yaraşu “uygun, münasip” (TDS_Li 546). ED’de *yaraşı* olarak geçen sözcük, *yara-ş-* “yakışmak” eyleminden türemiş bir addır (ED 973a).

yarat-: schaffen; herbeischaffen, besorgen || sağlamak, temin etmek, yaratmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *yarat-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yarat-* YUTS 460; **Öz.** *yärät-* ÖTS_M 192; **SUyg.** *yarat-* “takdir etmek” Malov 37; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *çarat-* “işe yarar saymak” HE 41; **Alt.** *carat-* “onaylamak” ATS 54; **Yak.** *ø*

yarat- “yaratmak”, *yara-* “yaramak” eyleminin ettirgeni olan sözcük, “yaratmak, bulmak, keşfetmek” anlamındadır (ED 959b).

yarġu: richterliche Entscheidung || yargı. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *yargı, (ağ.) yargı* DS 4182; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *yårgı* "ceza" ÖRL 146; **SUyg.** *yarġı* Malov 37; **Tuv.** *çargı* TT 34; **Hak.** *çarğı* HE 41; **Alt.** *cargı* ATS 54; **Yak.** *ø*

yarġu "yargı", Clauson' göre *yar-* "yarmak" eyleminden türemiş olan sözcük, "yarmak, bölmek yani gerçekleri ortaya çıkarmak için bir araç" anlamında olup "yasal bir karar, hüküm; dava" anlamlarını da taşımaktadır. Moğolcada da *carġu* şeklinde bir ödünçleme olarak görülür (ED 963b). Türkçe *yarg*ı özellikle dil devriminden sonra görülür.

yarıl-: gespaltet werden, gebrochen werden || yarılmak, parçalanmak. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. *yarıl-, (ağ.) yiril-* DS 4280; **YUyg.** *yéril-* YUTS 466; **Öz.** *yarıl-* "çatlamak"; **SUyg.** *yarıl-* Malov 37; **Tuv.** *çarıl-* TT 34; **Hak.** *çarıl-* HE 42; **Alt.** *carıl-* ATS 54; **Yak.** *ø*

yarıl- "yarılmak, parçalanmak", *yar-* "yarmak" eyleminin edilgenidir (ED 967b).

yarım, yrım: Hälfte || yarım, yarı. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *yarım, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yérim* YUTS 466; **Öz.** *yärim* ÖTS_M 192; **SUyg.** *carım* Malov 5; **Tuv.** *çarım* TT 34; **Hak.** *çarım* HE 42; **Alt.** *carım* ATS 54; **Yak.** *ø*

yarım "yarım", *yar-* "yarmak" eyleminden türemiş sözcük, "tek seferde ayrılmış, yarım" anlamında bir addır (ED 968b).

yarındaḳ tikän: Astragalus || bir diken çeşidi, deli çöven, geven. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yerindaḳ* OUL 113; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yarındaḳ tikän "bir diken çeşidi, deli çöven, geven", Zieme, (E1 not:47) sözcüğün bir bitki türü olduğunu ifade eder. A. Yakup, sözcüğün *yar-* "ayırmak, yarmak" eyleminden *(X)ndI* (krş. OTWF 339-340) eki ve küçültme eki olan *+Aḳ* eki *(yarındı+Aḳ)* çözümlenebileceğini ifade eder (OUL s.96)

yarmaḳ: Münze; Geld || sikke, madeni para. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yarmaḳ* YUTS 460; **Öz.** *yermaḳ* CDT 330; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yarmaḳ “sikke, madeni para”, Sözcüğü *yar-* “yarmak” eyleminden mastar eki ile veya *yarma-* “kaldırmak” eyleminden *-ḳ* ile türediğini ifade etmek anlamsal açıdan zordur. Muhtemelen Toharcadan ödünçleme olan sözcük, “madeni para, sikke, para” anlamındadır (ED 969a).

yaruḳ: Licht || aydınlık, parlaklık, ışık. **— Kaynak:** ***Hochz 8***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yoruḳ* YUTS 470; **Öz.** *yåruğ* ÖTS_M 48; **SUyg.** *yarıḳ* 345; **Tuv.** *çırık* TuvRS 344; **Hak.** *çarıḫ* HE 42; **Alt.** *carık* ATS 54; **Yak.** *ø*

yaruḳ “aydınlık, parlaklık, ışık”, *yaru-* “parlamak” eyleminden türemiş bir addır (ED 962b).

yasa: Gesetz || yasa, kanun. — Kaynak: ***SUK < Moğ. jasaġ***.

Tr. *yasa, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yasa < Moğ. *casaġ* “yasa”, Moğolcadan ödünçleme bir sözcüktür. Moğolca *casag* için bkz. Schönig 2000 s. 109

yastuḳ: größte Geldeinheit || en büyük para birimi. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *yastık, (ağ.) yasduk, yasdık, yastuk* DS 4192; **YUyg.** *yastuḳ* “yastık” YUTS 460; **Öz.** *yåstık* “yastık” ÖTS_M 49; **SUyg.** *yastxıḳ* “yastık” Malov 38; **Tuv.** *sısdık* “yastık” CDT 331; **Hak.** *çastıḫ* “yastık” ḪE 43; **Alt.** *castık* “yastık” ATS 55; **Yak.** *sıttık “*yastık*”* TSa. 298

yastuḳ “en büyük para birimi”, *yasta-* “yastık dayamak, yaslanmak” eyleminden türemiş olan sözcük, kelimesi kelimesine “dayanılan, destek alınan şey, yastık” anlamındadır. Hukuk metinlerindeki anlamı ise “para” (1 yastuq=50 sıtır) olan bu sözcük, DLT’den sonra “yastık” anlamını kazanmıştır (ED 974a).

yastuḳluḳ: für yastuq || yastuk yapmaya uygun. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yasṭuḳluḳ “‘yastuk’ yapmaya uygun”; *yastuḳ* sözcüğünden türemiş bir addır.

yaş: Lebensalter, Lebensjahr || yaş, ömür. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *yaş, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yaş* YUTS 461; **Öz.** *yåş* ÖTS_M 49; **SUyg.** *yaş* MÖ 5; **Tuv.** *çaş* TT 35; **Hak.** *ças* HE 42; **Alt.** *caş* “genç” ATS 55; **Yak.** *saas* TSa. 298

yaş “yaş”, Asıl anlamı “taze, nemli, ıslak” olan sözcük, daha sonra “yeşillik; yaş, ömür” gibi anlamlar kazanmıştır (ED 975b). Sözcük, tarama kapsamı içerisine aldığımız Türk dillerinde tespit edilmiştir

yaş-: verschwinden || saklanmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. krş. *yaşmak, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *yaşur-* ESTY 161 (Cilt IV); **Öz.** krş. *yaşır-* ESTY 161 (Cilt IV); **SUyg.** *yas-* “saklamak” Malov 37; **Tuv.** krş. *çaşıt* “giz, sır” ESTY 161 (Cilt IV); **Hak.** krş. *çazın-* ESTY 161 (Cilt IV) ; **Alt.** krş. *cajın-* ESTY 161 (Cilt IV); **Yak.** *sas-* TSa. 227

yaş- “saklanmak, gizlenmek” (ED 976b).

yaşa-: im alter von... sein || yaşamak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *yaşa-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yaşa-* YUTS 461; **Öz.** *yäşä-* ÖTS_M 193; **SUyg.** *yasa-* MÖ 5; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *çaza-* HE 38; **Alt.** *caja-* ATS 59; **Yak.** *ø*

yaşa- “yaşamak”, *yaş* “yaş, ömür” adından türemiş olan sözcük, “yaşamak” anlamındadır (ED 976b).

yaşla-: blitzen || şimşek çakmak. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yaşla- “şimşek çakmak”. ED’de yaş “yaş, ıslak” adından türemiş olan sözcüğün “gözyaşı dökmek” anlamında olduğu da görülür (ED 978b); sözcüğün LAT metnindeki anlamı ile ED’deki anlamı arasında ilgi kurmak zordur. krş, *yaşla-* “gözleri yaşarmak” YUTS 461*;* Öz. *yaşle-* CDT 332

yaşlıġ: im alter von... || yaşlı. — Kaynak: ***SUK, §***.

Tr. *yaşlı, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yaşlıḳ* YUTS 461; **Öz.** *yåşlıḳ* ÖRL 163; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *çastıg* HakRS 313; **Alt.** *çaştu* ATS 55; **Yak.** *saastaax* YakRS 306

yaşlıġ “yaşlı”, *yaş* “yaş, ömür” adından türemiş bir addır (ED 978a).

yat: fremd || yabancı. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *yad, (ağ.) yat* DS 4198; **YUyg.** *yat* YUTS 460; **Öz.** *yåt* ÖTS_M 49; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *cat* ESTY 158 (Cilt IV) ; **Yak.** *ø*

yat “yabancı” (ED 882b).

yavġan: Festes (als Opher) || bayram, şenlik, ziyafet. — Kaynak: ***E2***.

Tr. *yavan, (ağ.) yavan* "tatsız, tutsuz" DS 4203; **YUyg.** *yavan* "çöl, boş yer" YUTS 461; **Öz.** *yävgån* "yavan" ÖTS_E 166; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *çağban* "yavan" HE 37; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yavġan "bayram, şenlik, ziyafet", **yav-* eyleminden türemiş olan sözcüğün, "yavan, sade" anlamı ile daha çok yiyecekler için kullanıldığı görülür (ED 874b). E2 metninde sözcük "bayram, şenlik" anlamındadır.

yavız: böse, schlecht || fena, kötü. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *yavuz, (ağ.) yavız* DS 4208; **YUyg.** *yavuz* YUTS 462; **Öz.** *yavuz* ÖTS_M 47; **SUyg.** *yıus~ yıs* CDT 327; **Tuv.** *çavız* CDT 333; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yavız "fena, kötü", Clauson'a göre **yav-* eyleminden türemiş olan kelimenin asıl anlamı "kötü" olup sözcük daha sonra anlam iyileşmesi ile "işbilir, becerikli, iyi" anlamlarını kazanmıştır (ED 881b).

yavsäp: Josef || Yusuf. — Kaynak: ***Hochz 8***.

Tr. *Yusuf, (ağ.) ø*; **YUyg.** *Yusup*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yavsäp "Yusuf" Özel ad

yayıṭ-: zerstreuten || dağıtmak, yaymak. — Kaynak: ***EUN 33***.

Tr. krş. *yay-, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *yay-* YUTS 462; **Öz.** krş. *yay-* "yaymak" ESTY 76 (Cilt IV); **SUyg.** krş. *yay-* "düşürmek, devirmek" Malov 34; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** krş. *cay-* ESTY 76 (Cilt IV); **Yak.** *ø*

yayıṭ- "dağıtmak, yaymak", Clauson'un *yayıl-* sözcüğü yerine bir okuyuş hatası olduğunu belirtiği (ED 980b) bu kelimeyi Erdal, *-(X)t-* eki ile türeyen sözcükler içinde verir ve *-(X)t* formunun çok sık edilgen bir anlamla kullanıldığını ifade eder (OTWF 794).

yaz: Frühling || bahar. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *yaz, (ağ.) ø* ; **YUyg.** *yaz* "yaz" YUTS 462; **Öz.** *yåz* "yaz" ÖTS_M 47; **SUyg.** *yaz* "bahar" Malov 34; **Tuv.** *ças* "bahar" TuvRS 521; **Hak.** *ças* "bahar"

HakRS 313; **Alt.** *cas* “bahar” ATS 55; **Yak.** *saas “*bahar” TSa. 24

yaz “bahar”, Asıl anlamı “yaz” olan sözcük, daha sonra “ilkbahar” anlamını kazanmıştır (ED 982b).

yaz-: sündigen, nicht gehorchen || günah işlemek. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *yaz-* “yanılmak” ESTY 72 (Cilt IV); **SUyg.** *yaz-* Malov 34; **Tuv.** *ças-* TT 35; **Hak.** *ø*; **Alt.** *cas-* ATS 55; **Yak.** *sıs-* TSa. 296

yaz- “günah işlemek”, Asıl anlamı “hata yapmak” olan sözcük, daha sonra tam anlamı olan “günah işlemek, günaha girmek” anlamları ile kullanılmıştır. Sözcük, eşanlamlı olduğu *yaŋıl-* sözcüğü ile birlikte *yaz- yaŋıl-* şeklinde ikileme oluşturur (ED 983b).

yazı: Ebene || ova, düz yer. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) yazı* DS 4216; **YUyg.** *yez, yezi (diyalekt)* ESTY 73 (Cilt IV); **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *çazı* HE 38; **Alt.** *cazı* ESTY 73 (Cilt IV); **Yak.** *sıhı* ESTY 73 (Cilt IV)

yazı “ova, düz yer”, *yaz-* “çözmek, açmak” eyleminden türemiş olan sözcük, “geniş, açık ova” anlamındadır (ED 984b).

yazḳı, yaṣḳı: sommerlich || yaza ait, yazınki, yaz vakti. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yazġi* “yazlık” YUTS 462; **Öz.** *yåzgi* ÖTS_E 198; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *çaskı* TT 35; **Hak.** *çashı* “ilkbaharki” HakRS 313; **Alt.** *caskı* “ilkbahar” ATS 56; **Yak.** *saaskı* “ilkbahar” YakRS 306

yazḳı “yaza ait, yazınki, yaz vakti”, *yaz* “yaz” adının aitlik sıfatları türeten *+ḳI* eki ile türemiş biçimidir (ED 985b).

yazlıġ: Sommer || yaz, yaza ait. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yazlik* YUTS 462; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** ø; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yazlıġ “yaz, yaza ait”, *yaz* “yaz” adından türemiş olan sözcük, “yazlık veya baharlık” anlamındadır (ED 987a).

yazuḳ: Sünde || günah. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *çazıḫ* HE 38; **Alt.**

cazık ATS 57; **Yak.** *ø*

yazuḳ "günah", *yaz-* "günah işlemek" eyleminden türemiş olan sözcük, "günah" anlamındadır; fakat daha sonra "kusur, ayıp" anlamları ile de görülür (ED 985b).

yägän, ygän, yigän: Neffe || yeğen. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *yeğen, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ciyen* YUTS 64; **Öz.** *ciyan* ÖTS_M 400; **SUyg.** *yegen ~ egen* MÖ 37; **Tuv.** *çeen* TT 38; **Hak.** *çeen* HE 44; **Alt.** *ceen* ATS 58; **Yak.** *sien* TSa. 301

yägän "yeğen" (bkz. TDAA_Li 211). Asıl anlamı "küçük kızkardeşin çocuğu" olan sözcük, Moğolcada da *cegen* şeklinde bir ödünçleme olarak görülür (ED 912b). Sözcük, tarama kapsamı içerisine aldığımız Türk dillerinde tespit edilmiştir.

yämrül-: zusammenbrechen, dahinschmelzen (?) || erimek. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yémiril-* "enkaz haline gelmek" YUTS 464; **Öz.** *yemiril-* "parçalanmak" ÖTS_M 46; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *cemiril-* "kırılmak, yıkılmak"ATS 59; **Yak.** *ø*

yämrül- "erimek", ED'de *yemril-* olarak verilen sözcük, *yämir-* "kökünden çıkarmak" eyleminin edilgeni olup "kökünden çıkarılmak, ezilmek, parça parça edilmek" anlamındadır (ED 937b). ED'de verilen anlam ile E1 metninde görülen "erimek" anlamı birebir örtüşmemektedir.

yänä, ynä: ferner || yine, bundan başka, ayrıca. — Kaynak: ***SUK, Hochz 28, 33***.

Tr. *yine, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yene* YUTS 463; **Öz.** *yänä* ÖTS_M 192; **SUyg.** *yene* MÖ 5; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yänä "yine", *yan-* "geri dönmek" eyleminden ulaç eki ile türemiş olan sözcük, bir zarf olarak "tekrar, yine" bir bağlaç olarak da "ve, yine" anlamları ile kullanılmıştır (ED 943a).

yäŋgä: ältere Schwägerin || yenge. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *yenge, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yeŋge* YUTS 463; **Öz.** *yängä* ÖTS_M 192; **SUyg.** *iŋge, yiŋge* CDT 351; **Tuv.** *çeŋge* TT 39; **Hak.** *nige* TDA_Li 276; **Alt.** *ceŋe* ATS

59; **Yak.** *ø*

yäŋgä “yenge”, “bir kimsenin amcasının veya abisinin eşi, yenge” sözcük, daha sonra Osmanlıcada ve Çağataycada “düğünde gelini süsleyen ve damada takdim eden kadın” anlamı ile görülür (ED 950a).

ye-: essen || yemek. — Kaynak: ***E1, SUK, Hochz 36***.

Tr. *ye-, (ağ.) yi-*; **YUyg.** *yi-* YUTS 468; **Öz.** *ye-* ÖTS_M 46; **SUyg.** *ye- ~ ce- ~ci-* MÖ 4; **Tuv.** *çi-* TT 42; **Hak.** *çi̯-* HakRS 318; **Alt.** *ci-* ATS 62; **Yak.** *sie-* TSa. 30

ye- “yemek” (ED 869b). Sözcük, tarama kapsamı içerisine aldığımız Türk dillerinde tespit edilmiştir.

yedür-: zu essen geben || yedirmek. — Kaynak: ***E1, 2***.

Tr. *yedir-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yédür-* YUTS 464; **Öz.** *yedir-* ÖRL 166; **SUyg.** *yetir-* Malov 40; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *cidir-* ATS 62; **Yak.** krş. *siet-* TSa. 301

yedür- “yedirmek”, *ye-* “yemek” eyleminin ettirgenidir (ED 892b).

yeg: gut, vorzüglich || iyi, daha iyi, mükemmel. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *yeğ, (ağ.) yeg, yég* DS 4222; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yeg “iyi, daha iyi, mükemmel”, ED’de *yeg* şeklinde görülen “daha iyi (diğerlerinden)” anlamını taşıyan sözcük, nesneleri yalnızca işaret etmekle kalmaz aynı zamanda da karşılaştırır (ED 909b).

yegäd-: sich verbesserrn || iyileşmek, daha iyi olmak — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yegäd- “iyileşmek, daha iyi olmak”, *yeg* “iyi, daha iyi” adından türemiş olan eylem, “iyileşmek, daha iyi olmak, üstün olmak, yenmek” anlamındadır (ED 911b). Sözcük, *ut-* eylemi ile ikileme oluşturur: *ut- yegäd-* “yenmek, kazanmak” (krş. Çağatay 142).

yegräk: vorzüglich || daha iyi, daha üstün. — Kaynak: ***Hochz 23***.

Tr. *yeğrek, (ağ.) yeğrek* DS 4228; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yegräk "daha iyi, daha üstün", *yeg* "iyi, daha iyi" adının kuvvetlendirme eki almış biçimidir (ETG § 346).

yelim: Netz || ağ, file. — Kaynak: ***Hochz 23***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yélim* "tutkal" YUTS 465; **Öz.** *yelim* "tutkal" ÖRL 166; **SUyg.** *yilım ~ yelım* "tutkal" CDT 341; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *çälim* ESTY 180 (Cilt IV); **Alt.** celim *"tutkal"* ATS 59; **Yak.** *silim* "tutkal" TSa. 277

yelim "tutkal", Erdal, sözcüğün *yil-* veya *il-* "tutmak (bir şeyin üzerinde)" eyleminden türemiş olduğunu ifade eder. Erdal, Hochz metninde *yı yilim*'i "sarmaşık bitki" olarak çevirmiş ve "yapışkanlı bir bitki" de olabileceğini ifade etmiştir (OTWF 297). Sözcük "yapışkan, tutkal" anlamları (ED 929a) ile de görüldüğünden bu anlamlar göz önünde bulundurulup tarama yapılmıştır. Tuvacada görülen *celim* (*"tutkal"* CDT341) biçimi Kazakçadan geçmiş olmalı.

yelṭir-: wehen || esmek, estirmek. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) yeldir-*; **YUyg.** *yeldür-* "şişmek" YUTS 463; **Öz.** *yeldir-* "dört nala koşmak" ÖRL 166; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yeltir- "estirmek", *yel-* "esmek" eyleminin ettirgenidir (ED 923a).

yer: Boden, Feld || yer, toprak. — Kaynak: ***E1, 2, SUK, Hochz* 30**.

Tr. *yer, (ağ.) yir* DS 4279; **YUyg.** *yer* YUTS 463; **Öz.** *yer* ÖTS_M 46; **SUyg.** *yer* 353; **Tuv.** *çer* CDT 353; **Hak.** *çir* HE 45; **Alt.** *cer* ATS 59; **Yak.** *sir* TSa. 274

yer "yer", Asıl anlamı "yer, zemin" olan sözcük, daha sonra "toprak" anlamını da kazanmıştır (ED 954a).

yerṭinçü: Welt || dünya, yeryüzü. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yertünçü "dünya, yeryüzü", Clauson, sözcüğün ilk kısmı *yer* "yer" adından oluşan ikinci kısmı ise alıntı olan birleşik bir isim olabileceğini ifade eder (ED 961b).

yet-: zukommen || yetişmek, ulaşmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *yet-, (ağ.) yet-* DS 4259; **YUyg.** *yet-* YUTS 464; **Öz.** *yet-* ÖTS_M 47;

SUyg. *yeht-* 353; **Tuv.** *çet-* CDT 353; **Hak.** *çit-* HE 46; **Alt.** *cet-* ATS 60; **Yak.** *sit-* TSa. 289

yet- "yetişmek, ulaşmak". Asıl anlamı "yetişmek, ulaşmak" olan sözcük, "yeterli olmak, ihtiyaç duyulan bir şeye yetişmek" anlamlarını da taşımaktadır (ED 884b).

yeti: sieben || yedi. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *yedi, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yette* YUTS 464; **Öz.** *yetti* ÖTS_M 47; **SUyg.** *yite ~ yiti ~ cete ~ yeti* MÖ 5; **Tuv.** *çedi* TT 37; **Hak.** *çitĭ* HE 46; **Alt.** *ceti* ATS 60; **Yak.** *sette* TSa. 300

yeti "yedi", Clauson, sözcüğün asıl biçiminin çift ünsüz ile *yetti* biçiminde olduğunu ifade eder (ED 886a). Sözcük, tarama kapsamı içerisine aldığımız Türk dillerinde tespit edilmiştir.

→**yetinç:** siebenter || yedinci. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *yedinci, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yettinçi* YUTS 464; **Öz.** *yettinçi* ÖTG 39; **SUyg.** *yidınci* ESTY 167 (Cilt IV); **Tuv.** *çedigi* TT 37; **Hak.** *çitĭnçĭ* HE 46; **Alt.** *cetinçi* ATS 60; **Yak.** krş. *settis* TSa. 300

yetinç "yedinci", *yetti* "yedi" adının sıra sayısıdır (ED 886a).

yetin<ç>siz: außerordentlich || fevkalade, olağanüstü yetişilmez, ulaşılmaz. — Kaynak: ***Hochz 23***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yetinçsiz "fevkalade, olağanüstü, yetişilmez, ulaşılmaz"

yetmiş: siebzig || yetmiş. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *yetmiş, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yetmiş* YUTS 464; **Öz.** *yetmiş* ÖTS_M 47; **SUyg.** krş. *yidon* CDT 353; **Tuv.** krş. *çeden* TuvRS 524; **Hak.** krş. *çiton* HE 46; **Alt.** krş. *ceten* ATS 60; **Yak.** krş. *sette uon* TSa. 303

yetmiş "yetmiş", *yetti* "yedi"adından türemiş bir sayı adıdır (ED 891b).

ygrmi, ygrimi, yägrmi, yägärmi, yärgmi: zwanzig || *yirmi. — Kaynak:* ***SUK***.

Tr. *yirmi, (ağ.) yiğırmı* DS 4276; **YUyg.** *yigirme* YUTS 182; **Öz.** *yigirmä* ÖTS_M 62; **SUyg.** *yigirmi, yigırma, igırma* MÖ 5; **Tuv.** *cerbe* CDT 339; **Hak.**

çibĭrgĭ HE 44; **Alt.** *cirme* ATS 63; **Yak.** *süürbe* TSa. 304

ygrmi "yirmi", Sözcük, "yirmi" anlamı ile tarihi dönem dillerde ve tarama kapsamı içerisine aldığımız Türk dillerinde tespit edilmiştir (ED 915b).

→**ygrminç:** zwanzigster || yirminci. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *yirminci, (ağ.) ø*; **YUyg.** *jigirminçi* YUTS 182; **Öz.** *yigirminçi* ÖTG 87; **SUyg.** *ygırmınçı* XYuYJ 147; **Tuv.** *çeerbigi* RusTuvS 127; **Hak.** *çibĭrgĭnçi* RusHakS 171; **Alt.** *cirmezinçi* RusAltS 124; **Yak.** krş. *süürbehis* TSa. 304

ygirminç "yirminci", *yegirmi* "yirmi" sayısının sıra sayı adıdır (ED 915b).

yı: Holz || ağaç. — Kaynak: ***Hochz 24 y. yıġaç* "ağaç ve bitki"**.

Tr. ø, (ağ.) ø; **YUyg.** ø; **Öz.** ø; **SUyg.** ø; **Tuv.** ø; **Hak.** ø; **Alt.** ø; **Yak.** ø

yıçın: Meteorlicht || göktaşı ışığı. — Kaynak: ***EUN 22***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yıçın "göktaşı ışığı", Asıl anlamı "kandil" olan sözcük EUN metninde "göktaşı ışığı" anlamındadır.

yıġ-: sammeln || toplamak, yığmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *yığ-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *jiġ-* YUTS 182; **Öz.** *yığ-* ÖTS_M 63; **SUyg.** *yıġ-, yik-* MÖ 5; **Tuv.** *çıg-* TT 40; **Hak.** *çığ-* HE 51; **Alt.** *cu-~ cuu-* ATS 64; **Yak.** *ø*

yıġ- "toplamak, yığmak", Asıl anlamı "yığmak, toplamak" olan sözcük, "zaptetmek, tutmak" anlamları ile de görülür (ED 897a).

yıġaç: bkz. ıġaç || — Kaynak: ***Hochz 24***

yıġdur-: zusammenhäufen lassen || yığmak, toplamak. — Kaynak: ***E1, E2***.

Tr. *yığdır-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yigdur-* YUTS 468; **Öz.** krş. *yıgıştır-* RusÖzS 707; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** krş. *çıgdırt-* TT 40; **Hak.** *çığdır-* HE 51; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yıġdur- "yığdırmak, toplatmak". *yıġ-* "yığmak, toplamak" eyleminin ettirgenidir (ED 900a).

yıġıl-: gesammelt sein || toplanmak, yığılmak. — Kaynak: ***E1, Hochz 21***.

Tr. *yığıl-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *jigil-* YUTS 182; **Öz.** *yığıl-* ÖTS_E 212; **SUyg.** *yığıl-* Malov 40; **Tuv.** *çııl-* TT 40; **Hak.** *çııl-* HE 53; **Alt.** *cuul-* ATS 66; **Yak.** krş. *suulun-* TSa. 303

yıġıl- “toplanmak, yığılmak”, *yıġ-* “yığmak” eyleminin edilgenidir (ED 901b).

yıl: Jahr || yıl. — Kaynak: ***E2, SUK, Hochz 24, 35, MängiB 7, 13, EUN 46***.

Tr. *yıl, (ağ.) ø*; **YUyg.** *jil* YUTS 183; **Öz.** *yil* ÖTS_M 62; **SUyg.** *yil* CDT 339; **Tuv.** *çıl* TT 41; **Hak.** *çıl* HE 51; **Alt.** *cıl* ATS 61; **Yak.** *sıl* TSa. 304

yıl “yıl”, “yıl, sene” anlamını taşıyan sözcük, Moğolcada *cil* şeklinde ödünçleme olarak görülür (ED 917a).

yılan, yırn: Schlange || yılan. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *yılan, (ağ.) yılaŋ* DS 4264; **YUyg.** *ilan* YUTS 174; **Öz.** *ilån* ÖTS_M 402; **SUyg.** *yilan* MÖ 5; **Tuv.** *çılan* TT 40; **Hak.** *çılan* HE 52; **Alt.** *cılan* ATS 61; **Yak.** *ø*

yılan “yılan”, Sözcük, Türklerin 12 hayvanlı yıllarından birisinin adıdır (ED 930a).

yıllıḳ: Jahre habend || yıllık, yıllığına. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *yıllık, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yilliḳ* YUTS 468; **Öz.** *yillik* “yıl dönümü” ÖTS_M 62; **SUyg.** y*ıllıġ* Malov 47; **Tuv.** *çıldık* TuvRS 555; **Hak.** *ø*; **Alt.** *cıldık* ATS 61; **Yak.** *sıllağı* TSa. 304

yıllıḳ “yıllık, yıllığına”, *yıl* “yıl” adından türemiş bir addır (ED 925a).

yılḳı: Vieh || yılkı. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *yılkı, (ağ.) yılkı, yılgı, yılhı* DS 4271; **YUyg.** *ilka* YUTS 175; **Öz.** *yilḳı* ÖTS_M 62; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *çılgı* TT 41; **Hak.** *çılğı* HE 52; **Alt.** *cılkı* ATS 61; **Yak.** *sılgı* YakRS 357

yılḳı “yılkı”, Asıl anlamı “çiftlik hayvanları, dört ayaklı hayvanlar” olan sözcük, daha sonra “sığır, at” gibi hayvanlar için de kullanılır (ED 925b).

yıŋaḳ: Richtung || taraf, yön. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.**; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yıŋaḳ “yan, taraf” (TDS_Li 552). *yan* “yan” adından *+gAk* eki ile (bkz. *+gAk* ve *+Ak* organ adları OTWF 75) ile türemiş *yaŋaḳ* kelimesinin asıl anlamı “yanak kemiği”dir; fakat daha sonra sözcük *yıŋaḳ* ile karışmış ve “yan, taraf”

anlamını da kazanmıştır (ED 948b).

yi- bkz. *ye-* || — Kaynak: ***SUK***

yidir- bkz. *yedir-* || — Kaynak: ***E1, 2***

yig bkz. *yeg* || — Kaynak: ***SUK***

yigäd- bkz. *yegäd-* || — Kaynak: ***SUK***

yigit: Jüngling, junger Bursche || delikanlı, yiğit. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *yiğit, (ağ.) yiğıt* DS 4276; **YUyg.** *yigit, jigit* YUTS 468; **Öz.** *yigıt* ÖTS_M 212; **SUyg.** *yiğıt* Malov 47; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *çiit* HE 45; **Alt.** *ciit* ATS 62; **Yak.** *ø*

yigit "delikanlı, yiğit, genç adam", "genç, güçlü, kuvvetli adam" anlamını taşıyan sözcük, zaman zaman genç kadınlar için de kullanılmıştır (ED 911b).

yigräk bkz. *yegräk* || — Kaynak: ***Hochz 23***

yilim: bkz. *yelim* || — Kaynak: ***Hochz 23***.

yiltir- bkz. *yeltir-* || — Kaynak: ***E1***

yimril-: heruntergestürzt werden || yıkılmak, tahrip olmak. — Kaynak: ***MängiB 25*** bkz. *yämrül-*

yindäm: beständig || sürekli, daimi, daima. — Kaynak: ***E1, Hochz 24***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yindäm "sürekli, daima", *yin* "parça, üye, vücudun parçaları" adından türemiş bir isimdir (ED 947a).

yiplig: mit fäden versehen, mit Kordeln versehen || ipli, dikişli, bağlı. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ipli, (ağ.) ø*; **YUyg.** *jiplik* YUTS 183; **Öz.** krş. *ip* ÖTS_M 58; **SUyg.** krş. *yehp* CDT 341; **Tuv.** ø; **Hak.** krş. *çĭp* HakRS 319; **Alt.** krş. *cip* "yün" ATS 63; **Yak.** *ø*

yiplig "ipli, dikişli, bağlı", *yip* "ip" adından türemiş bir addır.

yir bkz. *yer* || — Kaynak: ***E1, 2, SUK***

yir-: überdrüssig sein || bir şeyden bıkmış olmak. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *yer-, (ağ.) yer-* DS 4253; **YUyg.** *yir-* "ayırmak" YUTS 468; **Öz.** *yir-* CDT 341; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *çir-* "koparmak, çıkarmak"TT 44; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.**

ø

yir- "bir şeyden bıkmış olmak", Sözcük, "nefret etmek, tiksinmek, iğrenmek (bir şeyden)" anlamlarını da taşımaktadır (ED 955a).

yirtinçü bkz. *yertinçü* || — Kaynak: ***E1***

yiv: Naht || dikiş. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yip* OUL 113; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yiv "dikiş", Osmanlıcada da "birbirine bitişik olan iki şey arasındaki çizgi" anlamı ile de görülen sözcük, metinde "dikiş" anlamı ile görülmektedir (Zieme 1975, not: 103).

yit- bkz. *yet-* || — Kaynak: ***SUK***

yiti bkz. *yeti* || — Kaynak: ***SUK***

yitinç bkz. *yetinç* || — Kaynak: ***SUK***

yitinçsiz bkz. *yetinçsiz* || — Kaynak: ***Hochz 23***

yitmiş bkz. *yetmiş* || — Kaynak: ***SUK***

ymä: und || ve. — Kaynak: ***E1,* 2, *SUK,* 28, 33 *Hochz***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *mu* YUTS 276; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yämä "ve", Sözcük, "ve" anlamının yanı sıra "de, dahi" olarak, genellikle de *ymä* şeklinde görülür (ED 934b).

yoġdulayu: wie Kamelhaar || deve tüyü gibi. — Kaynak: ***E*2**.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yoġdulayu "deve tüyü gibi", Sözcük, *yoġdu* "devenin çenesi altındaki uzun tüy" (ED 899a) adından sözcüğe "gibi" anlamı katan *+lAyU* eki ile türemiştir. Clauson, Tuvaca *çoğdur* biçiminin Moğ. *coğdur*'dan geldiğini, Moğolca biçimin de ET'ye gittiğini ifade eder.

yoġun: dick, grob || yoğun. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *yoğun, (ağ.) yoğun* DS 4286; **YUyg.** *yoġan* "büyük" YUTS 469; **Öz.** *yoğån* ÖTS_M 64; **SUyg.** *yoġın* MÖ 5; **Tuv.** *çoon* TT 45; **Hak.** *çoon* "şişman,

tombul" ŞS 22; **Alt.** *coon* OR 56; **Yak.** *sogoon* "kaba, kalın bir masa" YakRS 330

yoġun "yoğun", "kalın, yoğun" anlamını taşıyan sözcük (ED 904b), tarama kapsamı içerisine aldığımız Türk dillerinde tespit edilmiştir.

yoḳ: nicht existent, abhanden || yok. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *yok, (ağ.) yoḫ* DS 4287; **YUyg.** *yoḳ* YUTS 469; **Öz.** *yoḳ* ÖTS_M 64; **SUyg.** *coḳ* MÖ 5; **Tuv.** *çok* TT 45; **Hak.** *çoḫ* HE 45; **Alt.** *cok* ATS 63; **Yak.** *suox* TSa. 305

yoḳ "yok", Clauson'a göre **yo-* eyleminden türemiş olan bu sözcük, genellikle cümlede özneyi belirtmek amacı ile kullanılır; fakat bazen sıfat gibi kullanıldığı da olur. Sözcük, ancak bir yardımcı eylem aracılığı ile çekimlenebilir (ED 895b).

yoḳad-: zunichte werden || yok etmek. — Kaynak: ***EUN 40***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yoḳad- "yok etmek", Sözcük *yoḳ+ad-* "mahvolmak, yok olmak" anlamındadır (ED 900a).

yoḳbar: yoḳbar bol- "kaçmak, firar etmek", bkz. *yoḳ*.

yol: in bezug auf, betreffend || yol. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *yol, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yol* YUTS 469; **Öz.** *yol* ÖTS_M 64; **SUyg.** *yol* MÖ 5; **Tuv.** *çol* "kader, nasip" TT 45; **Hak.** *çol* HE 47; **Alt.** *col* ATS 63; **Yak.** *suol* TSa. 305

yol "yol" (ED 917a).

yorġutlayu: wie Joghurt || yoğurt gibi. — Kaynak: ***E2***.

Tr. krş. *yoğurt, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *yogurt* ESTY 207 (Cilt IV); **Öz.** krş. *curgat (diyalekt)* ESTY 207 (Cilt IV); **SUyg.** krş. *yugurt* ESTY 207 (Cilt IV); **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** krş. *suorat* TSa. 305

yorġutlayu "yoğurt gibi", Clauson'a göre *yorġut* "yoğurt", *yuġrut* sözcüğünün göçüşmüş biçimidir; *yuġur-* "yoğurmak" eyleminden türemiş olan sözcük (ED 995b), "gibi" anlamı katan *+lAyU* eki ile türemiştir.

yorı-: gehen || yürümek. — Kaynak: ***E1, SUK***.

Tr. *yürü-, (ağ.) ø*; **YUyg.** krş. *jür-* YUTS 189; **Öz.** krş. *yür-* ÖTS_M 190; **SUyg.** krş. *yür-* Malov 46; **Tuv.** *çoru-* TT 46; **Hak.** krş. *çör-* ŞS 23; **Alt.** krş. *cür-* ATS 67; **Yak.** *suor-* ESTY 224 (Cilt VII)

yorı- "yürümek", "yürümek, uzun süre gitmek" anlamında olan sözcük (ED 957a), tarama kapsamı içerisine aldığımız Türk dillerinde tespit edilmiştir.

yorıḳ: gängig || gidiş, yürüyüş. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *çoruk* TT 46; **Hak.** *çorıḫ* HE 48; **Alt.** *corık* "yol, yolculuk" ATS 64; **Yak.** *soruk* "görev, vazife" YakRS 334

yorıḳ "gidiş, yürüyüş", *yorı-* "yürümek" eyleminden türemiş olan bu ad, "hareket, davranış, tavır" anlamlarına sahiptir (ED 963a). Yak. *soruḳ* "görev, vazife" sözcüğü ET *yorı-* eyleminden gelir gibi görünse de Moğolca *cori-* eyleminden gelir. Yakutça biçim ET'ye gitseydi *suoruk* olması beklenirdi. krş. Dolganca *horuy-* "görev vermek" ve buradan türemiş *horuk* "görev, vazife" sözcüğü. (DolW s. 109)

yorıt-: gehen lassen || yürütmek. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *yürüt-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yorut-* YUTS 471; **Öz.** *yort-* ESTY 226 (Cilt IV), *yürüt-* ÖRL 175; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *çort-* TT 46; **Hak.** *çort-* "koşmak" ŞS 22; **Alt.** *corto-* "koşmak" OR 56; **Yak.** *sırıt-* TSa. 308

yorıt- "yürütmek". *yorı-* "yürümek" eyleminin ettirgenidir (ED 960b).

yosun: Regel, Norm, Brauch, Gesetz || nizam, düzen, kanun. — Kaynak: ***SUK < Mog. yosun***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yosun* "şekil, tarz" YUTS 471; **Öz.** *yosun* ÖRL 171; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *yozun* CDT 345; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yosun < Moğ. *yosun* "nizam, düzen". Sözcük, Moğolcadan bir ödünçleme olarak "âdet, gelenek" anlamları ile Uygur hukuk metinlerinde görülmektedir (ED 975b).

yu-: abwaschen || yıkamak, temizlemek. — Kaynak: ***LAT***.

Tr. *yu-, (ağ.) yū-* DS 4825; **YUyg.** *ju-* YUTS 186; **Öz.** *yuv-* ÖTS_M 295; **SUyg.** *yü-* CDT 347; **Tuv.** *çu-* TT 347; **Hak.** *çuğ-* HakRS 322; **Alt.** krş. *cun-* ATS

66; **Yak.** krş. *suuy-* TSa. 303

yu- "yıkamak, temizlemek" (ED 870a).

yul: Bach, Teich || çay, küçük nehir. — Kaynak: ***Hochz 20***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** ø; **Hak.** *çul* HE 49; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yul "çay, küçük nehir", "memba, pınar, çeşme" anlamını da taşımaktadır (ED 917b).

yul-: kaufen, abkaufen || almak, yolmak. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *yol-, (ağ.) yol- I* DS 4291; **YUyg.** *yul-* YUTS 472; **Öz.** *yul-* ÖTS_M 189; **SUyg.** *yul-* "canını kurtarmak" Malov 43; **Tuv.** *çul-* TT 48; **Hak.** *çul-* HE 49; **Alt.** *cul-* ATS 65; **Yak.** *sul-* "temizlemek" YakRS 341

y. al- "geri satın almak"

yul- "almak, yolmak", Asıl anlamı "çekip çıkarmak (dikeni vb.)" olan sözcük, Uygur hukuk belgelerinde "geri almak, tekrar ele geçirmek" anlamı ile kullanılmıştır (ED 918b).

yula: Öllampe, Fackel; || meşale, yağ lambası. — Kaynak: ***E2, Hochz 8***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *yola* MÖ 5; **Tuv.** *çula* TT 48; **Hak.** *çula* "ruh, can" HakRS 323; **Alt.** *cula* "ruh, can" OR 58; **Yak.** *ø*

yula "meşale, yağ lambası", Sözcük, bu anlamı ile Moğolcada *cula* şeklinde bir ödünçleme olarak görülür (ED 919a). Güney Sibirya dillerindeki biçimler Moğolcadan geri ödünçleme olabilir.

yultuz: Stern || yıldız. — Kaynak: ***MängiB 11***.

Tr. *yıldız, (ağ.) ıldız* DS 2465; **YUyg.** *yulduz* YUTS 472; **Öz.** *yulduz* ÖTS_M 189; **SUyg.** *yıldıs ~ yuldus* CDT 347; **Tuv.** *sıldıs* TuvRusS 397; **Hak.** *çıltıs* HE 52; **Alt.** *cıldıs* ATS 61; **Yak.** *sulus* YakRS 341

yultuz "yıldız", Yıldızlar ve gezegenler için kullanılan ortak bir terimdir (ED 922b).

yumşat-: weichmachen || yumuşatmak. — Kaynak: ***E2***.

Tr. *yumuşat-, (ağ.) ø*; **YUyg.** *yumşat-* YUTS 472; **Öz.** *yumşät-* ÖTS_E 295;

SUyg. krş. *yumşa-* “harcamak” Malov 44; **Tuv.** *çımçat-* ESTY TuvRS 557; **Hak.** *çımcat-* HakRS 327; **Alt.** krş. *cımja-* ATS 62; **Yak.** krş. *sımnat-* TSa. 307

yumşat- “yumuşatmak”, *yumşa-* “yumuşamak” eyleminin ettirgenidir (ED 939b).

yunt: Pferd || at. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) yund* DS 4320; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *yöt ~ yot ~ yut* MÖ 5; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** krş. *sonogos* ESTY 253 (Cilt IV)

yunt “at”, Sözcük, Türklerin 12 hayvanlı yıllarından birinin adıdır (ED 946a).

yuŋ: wolle || yün. — Kaynak: ***E1***.

Tr. *yün, (ağ.) yüŋ (yun, yuŋ)* DS 4319; **YUyg.** *yuŋ* YUTS 472; **Öz.** *yüŋ* ÖTS_E 296; **SUyg.** *yuŋ ~ iuŋ* CDT 349; **Tuv.** *çüŋ* TT 50; **Hak.** *nüg* ŞS 67; **Alt.** *cuŋ* “kanat tüyü” ATS; **Yak.** *suŋ* YakRS 342

yuŋ “yün”, Temel anlamı “yün” olan sözcük, “pamuk, kuş tüyü” anlamları ile de görülür (ED 941b).

yuŋlaḳlıḳ, yuŋlaḳlaḳ, yuŋlḳlıḳ: zum Verbrauch, zur Konsumtion, zur Zirkulation || kullanılacak, harcanak olan, kullanıma uygun. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yuŋlaḳlıḳ “kullanılacak, harcanacak olan, kullanıma uygun”, Çince *yuŋ* (用 *yong*) adından *yuŋ+la-* “kullanmak” (ED 952a) ve buradan *yuŋla-ḳ+lıḳ* “kullanılması amaçlanan, kullanmak için olan” sözü türemiştir.

yügür-: gehen, wandeln || yürümek. — Kaynak: ***E1, MängiB 23***.

Tr. *ø, (ağ.) yügür-* “koşmak” DS 4327; **YUyg.** *yügür-* YUTS 472; **Öz.** *yür-* ÖTS_M 190; **SUyg.** *çükür-* MÖ 5; **Tuv.** *çügür-* “koşmak” TT 50; **Hak.** *çügür-* “koşmak” HE 50; **Alt.** *cügür-* “koşmak” ATS 66; **Yak.** *süür-* StachM GJV 253

yügür- “yürümek”, “çabuk adımlarla yürümek, koşmak” anlamlarını da taşımaktadır (ED 914b).

yügärüki: jetzig || şimdi. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *yukarıki, (ağ.) yokarı* DS 4287; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.**

ø; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yügärüki "şimdi", Clauson, **yük* sözcüğünün yön gösterme eki almış şekli olduğunu ifade ettiği **yükgerü* sözcüğünün (ED 915a) aitlik sıfatı türeten *+ḳI* ekini almış halidir. SUK metninde sözcük "şimdi" anlamındadır, muhtemelen yukarı ve şimdi anlamındaki *yügärüki* sözcüğü iki farklı sözcüktür.

yüklä-: aufladen || yüklemek. — Kaynak: ***E1,* 2**.

Tr. *yükle-, (ağ.) ükle-* DS 4792; **YUyg.** *yükle-* YUTS 472; **Öz.** *yüklä-* ÖTS_M 405; **SUyg.** krş. *şukde-* CDT 355; **Tuv.** *çükte-* TT 50; **Hak.** *çükte-* HE 67; **Alt.** *cükte-* ATS 67; **Yak.** krş. *sükter-* TSa. 308

yüklä- "yüklemek", *yük* "yük" adından türemiş bir eylemdir (ED 912b).

yürüŋ: weiß || ak, beyaz. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *ø, (ağ.) ürüŋ* DS 4071, Mersin ağ. "süt ve süt ürünleri" (Tor 374); **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ürüŋ* TSa. 7

yürüŋ "ak, beyaz", *ürüŋ* sözcüğünün ikincil bir biçimi olan *yürüŋ* "beyaz, ak" anlamındadır (ED 970b).

yüz: hundert || yüz (sayı adı). — Kaynak: ***E1,* 2, *SUK***.

Tr. *yüz, (ağ.) üz II* DS 4084; **YUyg.** *yüz* YUTS 473; **Öz.** *yüz* ÖTS_M 188; **SUyg.** *yüz* CDT 354; **Tuv.** *çüs* TT 76; **Hak.** *çüs* ŞS 25; **Alt.** *cüs* ATS 67; **Yak.** *süüs* TSa. 309

yüz "yüz (sayı adı)", Tarihi her dönem ve dilde görülen sözcük tarama kapsamı içerisine aldığımız Türk dillerinde de tespit edilmiştir (ED 983a).

yüzlük: Hunderschaft || yüzlük. — Kaynak: ***SUK***.

Tr. *yüzlük, (ağ.) ø*; **YUyg.** *ø*; **Öz.** *ø*; **SUyg.** *ø*; **Tuv.** *ø*; **Hak.** *ø*; **Alt.** *ø*; **Yak.** *ø*

yüzlük "yüzlük", *yüz* "yüz" adından türemiş bir addır.

4. Dizinler

4.1. Türkiye Türkçesindeki Sözcüklerin Karşılaştırmalı Dizini

Tr. *acı-*; **Öz.** *åçi-*; **SUyg.** *açı-*; **Tuv.** *ajı-*; **Hak.** *açı-*

Tr. *aç,* (ağ.) *aç*; **YUyg.** *aç*; **Öz.** *åç*; **SUyg.** *aç*; **Tuv.** *aş*; **Hak.** *as*; **Alt.** *aç*; **Yak.** *aas*

Tr. *aç-*; **YUyg.** *aç-*; **Öz.** *åç-*; **SUyg.** *ahş- ~ aş-*; **Tuv.** *aş-*; **Hak.** *as-*; **Alt.** *aç-*; **Yak.** *as-*

Tr. *ad*; **YUyg.** *at*; **Öz.** *åt*; **SUyg.** *at*; **Tuv.** *at*; **Hak.** *at*; **Alt.** *at*; **Yak.** *at*

Tr. *aday*; **SUyg.** *atéy*; **Hak.** *aday*; **Alt.** *aday*

Tr. krş. *adlandır-*; **SUyg.** *adla-*; **Yak.** *aattaa-*

Tr. *adlı*; **YUyg.** *atlıġ*; **SUyg.** *adlı*; **Tuv.** *attıg*; **Hak.** *attıġ*; **Alt.** *attu*; **Yak.** *aattaax*

Tr. *ağa,* (ağ.) *aga*; **YUyg.** *aka, aġa*; **Öz.** *ağa*; **SUyg.** *aḳa*; **Tuv.** *akı*; **Hak.** *aġa*; **Alt.** *aka*; **Yak.** *ağa*

Tr. *ağaç,* (ağ.) *āç*; **YUyg.** *yaġaç*; **Öz.** *yåğåç*; **SUyg.** *yığaş*; **Tuv.** *ıyaş*; **Hak.** *aġas*; **Alt.** *agaş*

Tr. *ağar-,* (ağ.) *ağar-*; **YUyg.** *aḳar-*; **Öz.** *åḳår-*; **SUyg.** *aGar-*; **Tuv.** *agar-*; **Hak.** *aġar-*; **Alt.** *agar-*

Tr. *ağı, ağu,* (ağ.) *ağu*; **YUyg.** *aġu*; **Öz.** *ağu*; **SUyg.** *aġa, aġı*; **Tuv.** *oo*; **Hak.** *oo ŞS*; **Alt.** *oo*

Tr. *ağır,* (ağ.) *ağar*; **YUyg.** *éġir*; **Öz.** *åğır*; **SUyg.** *ağır*; **Tuv.** *aar*; **Hak.** *aar*; **Alt.** *aar*; **Yak.** *aar*

Tr. (ağ.) *ağış-*

Tr. *ağız,* (ağ.) *āz*; **YUyg.** *éġiz*; **Öz.** *åğız*; **SUyg.** *ahs, aġıs*; **Tuv.** *aas*; **Hak.** *aas*; **Alt.** *oos*; **Yak.** *uos*

Tr. *ağna-,* (ağ.) krş. *ağna-*

Tr. *ak,* (ağ.) *aḫ*; **YUyg.** *aḳ*; **Öz.** *åḳ*; **SUyg.** *aḳ*; **Tuv.** *ak*; **Hak.** *aḫ*; **Alt.** *ak*; **Yak.** *as*

Tr. *akın*; **YUyg.** *éḳin*; **Öz.** krş. *akım*; **Tuv.** krş. *agım*; **Hak.** *aġın*; **Alt.** *agın*

Tr. *akıt-,* (ağ.) *akıt-*; **YUyg.** *éḳit-*; **Öz.** krş. *åḳız-*; **SUyg.** *aġıt-*; **Alt.** *agıt-*

Tr. *aktar-*; **YUyg.** *axtar-*; **Öz.** *ağdär-*; **Hak.** *aŋdar-*; **Alt.** *aŋtar-*; **Yak.** *ıatar-*

Tr. *al-*; **YUyg.** *al-*; **Öz.** *ål-*; **SUyg.** *ahl-, al-*; **Tuv.** *al-*; **Hak.** *al-*; **Alt.** *al-*; **Yak.** *ıl-*

Tr. *ala,* (ağ.) *ala*; **YUyg.** *ala*; **Öz.** *ålä*; **SUyg.** *ala*; **Tuv.** *ala*; **Hak.** *ala*; **Alt.** *ala*; **Yak.** *ala*

Tr. *alacık,* (ağ.) *alacı*; **YUyg.** *alçuk*; **Öz.** krş. *alaçık*; **SUyg.** *alçık*; **Tuv.** *alajı*; **Hak.** krş. *alaçıḫ*; **Alt.** krş. *alançık*; **Yak.** *alaha*

Tr. (ağ.) *alaŋ*; **YUyg.** krş. *alaŋ*

Tr. *alıcı alıcı*alıgçı*; **YUyg.** *alguçı*; **SUyg.** *alıçı*; **Yak.** *ılaaççı*

Tr. *alım,* (ağ.) *alım*; **YUyg.** *élim*; **SUyg.** *alım*; **Hak.** *alım*; **Alt.** *alım*

Tr. *alımcı,* (ağ.) krş. *alımcıl*; **Alt.** krş. *alımdu*

Tr. *alın*; **YUyg.** *alın*; **Öz.** krş. *aldı*; **SUyg.** *alın*; **Tuv.** *alın*; **Hak.** *alın*; **Alt.** krş. *ald*; **Yak.** *alın*

Tr. *alış*; **YUyg.** *éliş*; **SUyg.** *alış*; **Alt.** *alış*

Tr. *alkış,* (ağ.) *alkış*; **YUyg.** *alḳiş*; **Öz.** *alkış*; **SUyg.** *alkıs*; **Tuv.** *algıs*; **Hak.** *algas*; **Alt.** *alkış*; **Yak.** *algış*

Tr. *alp*; **YUyg.** *alip*; **Öz.** *älp*; **Hak.** *alıp*; **Alt.** *alıp*

Tr. krş. *alt*; **YUyg.** *aldin*; **Öz.** *åldin*; **SUyg.** krş. *altı*; **Tuv.** *aldın*; **Hak.** krş. *altı*; **Alt.** krş. *alt*; **Yak.** *alın*

Tr. *altı*; **YUyg.** *alte*; **Öz.** *ålti*; **SUyg.** *ahldi, alta*; **Tuv.** *aldı*; **Hak.** *altı*; **Alt.** *altı*; **Yak.** *alta*

Tr. *altın*; **YUyg.** *altun*; **Öz.** *åltin*; **SUyg.** *ahldin, altın*; **Tuv.** *aldın*; **Hak.** *altın*; **Alt.** *altın*; **Yak.** *altan*

Tr. *altıncı*; **YUyg.** *altinçi*; **Öz.** *altinçi*; **SUyg.** *aldınci*; **Hak.** *altıncı*; **Alt.** *altınçı*; **Yak.** *altıs*

Tr. *altmış*; **YUyg.** *altmiş*; **Öz.** *åltmiş*; **SUyg.** krş. *ahldon*; **Tuv.** krş. *aldan*; **Hak.** krş. *alton*; **Alt.** krş. *altan*; **Yak.** krş. *alta uon*

Tr. *ana,* (ağ.) *ana*; **YUyg.** *ana*; **Öz.** *ånä*; **SUyg.** *ana*; **Tuv.** *ene*; **Hak.** *ine*; **Alt.** *ene*; **Yak.** krş. *iye*

Tr. *anca*; **YUyg.** *ançe, unçe*; **Öz.** *unçä*; **SUyg.** *ança*; **Tuv.** krş. *ınça*; **Hak.** *anca*; **Alt.** *ança*

Tr. (ağ.) *andak*; **YUyg.** *andaḳ*; **Öz.** *andaḳ*; **SUyg.** *andaġ*; **Tuv.** *andıg*; **Hak.** *andaġ*; **Alt.** krş. *aŋdıy*

Tr. *anık,* (ağ.) *anık, anuk*; **YUyg.** *éniḳ*; **Öz.** *anıḳ*

Tr. *anız,* (ağ.) *eniz , aŋız*; **YUyg.** *éŋiz*

Tr. (ağ.) *apa*; **YUyg.** *apa*; **Öz.** *åpa*; **SUyg.** *ava*; **Tuv.** *ava*; **Hak.** *aba*; **Alt.** *aba*

Tr. (ağ.) *ardıl-*; **YUyg.** *artıl-*; **Hak.** *artıl-*

Tr. *arı,* (ağ.) *arı, aru*; **YUyg.** *érik*; **SUyg.** *arıġ*; **Tuv.** *arıg*; **Hak.** *arıġ*; **Alt.** *aru*; **Yak.** krş. *ıraas*

Tr. *arıla-,* (ağ.) *arılamak, arıklamak*; **YUyg.** *érikle-*; **SUyg.** *arıġla-*; **Tuv.** *arıgla-*; **Hak.** *arıġla-*; **Alt.** *arula-*; **Yak.** krş. *ıraastaa-*

Tr. *arkadaş,* (ağ.) *adaş*; **YUyg.** *adaş*; **Öz.** *ädäş*; **Tuv.** *adaş*; **Hak.** *adas*; **Alt.** *adaş*; **Yak.** *atas*

Tr. *arkalık,* (ağ.) *arkalık*; **YUyg.** *arkilik*; **Öz.** *arkalık*

Tr. *arpa*; **YUyg.** *arpa*; **Öz.** *ärpä*; **SUyg.** *harva, arva*; **Tuv.** *arbay*; **Hak.** *arba*; **Alt.** *arba*

Tr. (ağ.) *art-*; **YUyg.** *art-*; **Öz.** *årt-*; **SUyg.** *art-*; **Tuv.** *art-*; **Hak.** *art-*; **Alt.** *art-*; **Yak.** *art-*

Tr. *art-*; **YUyg.** *art-*; **Öz.** *årt-*; **SUyg.** *as-, ahs-*; **Tuv.** *art-*; **Hak.** *art-*; **Alt.** *art-*

Tr. *artık,* (ağ.) *artıh*; **YUyg.** *artuk*; **Öz.** *årtık*; **SUyg.** *ahrtık*; **Tuv.** *artık*; **Hak.** *artıh*; **Alt.** *artık*; **Yak.** *orduk*

Tr. (ağ.) *ası, asıg, asığ*; **YUyg.** *assıġ*; **Öz.** *asıġ*

Tr. *aslan*; **YUyg.** *arslan*; **Öz.** *ärslån*; **SUyg.** *ahrslan*; **Tuv.** *arzılaŋ*; **Hak.** krş. *arsıl*; **Alt.** *arslan*

Tr. (ağ.) *asra*; **SUyg.** *asıru*; **Tuv.** *ajır*; **Hak.** *azıra*; **Alt.** *ajıra*; **Yak.** krş. *aharı*

Tr. *aş,* (ağ.) *aş*; **YUyg.** *aş*; **Öz.** *åş*; **SUyg.** *as*; **Hak.** *as*; **Alt.** *aş*; **Yak.** *as*

Tr. (ağ.) *aşa-*; **SUyg.** *aşa-*; **Alt.** krş. *aşta-*; **Yak.** *ahaa-*

Tr. *aşlık,* (ağ.) *aşlık ,* (ağ.)); **YUyg.** *aşlık*; **Öz.** *aşlik*; **Hak.** *astıġ*; **Alt.** krş. *aş*; **Yak.** *astaax*

Tr. *at*; **YUyg.** *at*; **Öz.** *åt*; **SUyg.** *aht*; **Tuv.** *a't*; **Hak.** *at*; **Alt.** *at*; **Yak.** *aat*

Tr. *ata*; **YUyg.** *ata*; **Öz.** *åtä*; **SUyg.** *ata*; **Tuv.** *ada*; **Hak.** *ada*; **Alt.** *ada*

Tr. *av*; **YUyg.** *ov*; **Öz.** *åv*; **SUyg.** *ab*; **Tuv.** krş. *aŋ*; **Hak.** krş. *aŋ*; **Alt.** krş. *aŋ*

Tr. *(ağ.)* krş. *av-, ağ-*; **YUyg.** krş. *ağ-*; **Hak.** *ağıl-*

Tr. *ay*; **YUyg.** *ay*; **Öz.** *ay*; **SUyg.** *ay, ey*; **Tuv.** *ay*; **Hak.** *ay*; **Alt.** *ay*; **Yak.** *ıy*

Tr. (ağ.) krş. *aya-*; **Hak.** *ayas-*

Tr. *aya*; **Hak.** *aya*

Tr. *ayak,* (ağ.) *ayah*; **YUyg.** *ayak*; **Öz.** *åyåk*; **SUyg.** *azak*; **Tuv.** *adak*; **Hak.** *azah*; **Alt.** *ayak*; **Yak.** *atax*

Tr. (ağ.) *ayak*; **YUyg.** *ayak*; **Öz.** *ayak*; **SUyg.** *ayak*; **Tuv.** *ayak*; **Hak.** *ayah*; **Alt.** *ayak*

Tr. *ayıpsız,* (ağ.) *ayıf*; **YUyg.** *éyipsiz*; **Öz.** *äybsiz*

Tr. *ayır-*; **Öz.** *äyir-*; **SUyg.** *azır-*; **Tuv.** *dır-*; **Hak.** *azır-*; **Alt.** *ayrı-*

Tr. (ağ.) *ayıt-*; **YUyg.** *éyt-*; **Öz.** *äyt-*; **SUyg.** *ayd-, ayt-*; **Tuv.** *ayıt-*; **Hak.** *ayt-*; **Alt.** *ayt-*; **Yak.** *et-*

Tr. *ayrık,* (ağ.) *ayrık*; **YUyg.** *ayrık*; **SUyg.** *azruk*; **Tuv.** *adırık*; **Hak.** *azırıx*

Tr. *aziz*; **YUyg.** *éziz*; **Öz.** *äziz*

Tr. *bağ,* (ağ.) *bā*; **YUyg.** *bağ*; **Öz.** *båğ*; **SUyg.** *paġ*; **Tuv.** *bag*; **Hak.** *pag , ŞS*; **Alt.** *buu*; **Yak.** *bıa*

Tr. *bağ,* (ağ.) *bağ*; **YUyg.** *baġ*; **Öz.** *båğ*

Tr. *bağır*; **YUyg.** *béġir*; **Öz.** *bağır*; **SUyg.** *baġır*; **Tuv.** *baar*; **Hak.** *paar*; **Alt.** *buur*; **Yak.** *bıar*

Tr. *bağla-,* (ağ.) *bāla-*; **YUyg.** *baġla-*; **Öz.** *båğlä-*; **SUyg.** *bala-*; **Tuv.** *bagla-*; **Hak.** *pagla-*; **Yak.** *bıalaa-*

Tr. *bahil*; **YUyg.** *béxil*; **Öz.** *baxıl*

Tr. *bak-,* (ağ.) *bah-*; **YUyg.** *bak-*; **Öz.** *båk-*; **SUyg.** *pak-*; **Alt.** *bak-*

Tr. *bakır,* (ağ.) *bakır*; **YUyg.** *pakir*; **Alt.** krş. *bakras*; **Yak.** krş. *baġaraḫ*

Tr. *baldız,* (ağ.) *balduz*; **Öz.** *båldiz*

Tr. (ağ.) *bālı*; **YUyg.** *baġlik*; **Öz.** *båğlık*

Tr. *bana,* (ağ.) *baŋa*; **YUyg.** *maŋa*; **Öz.** *mäŋä*; **SUyg.** *maŋa*; **Tuv.** *maa*; **Hak.** *maa, maġa*; **Alt.** *mege (mee, maa)*; **Yak.** *miehe*

Tr. *bark ev bark ,* (ağ.) *bark*

Tr. *bas-*; **YUyg.** *bas-*; **Öz.** *bås-*; **SUyg.** *bas-, pas-*; **Tuv.** *bas-*; **Hak.** *pas-*; **Alt.** *bas-*; **Yak.** *bas-*

Tr. (ağ.) *basa*; **SUyg.** *pasa*; **Tuv.** *baza*; **Hak.** *paza*; **Alt.** *baza*

Tr. *basınçsız*

Tr. *baş*; **YUyg.** *baş*; **Öz.** *båş*; **SUyg.** *paş, pas*; **Tuv.** *baş*; **Hak.** *pas , paş*; **Alt.** *baş*; **Yak.** *bas*

Tr. *başla-*; **YUyg.** *başla-*; **Öz.** *başla-*; **SUyg.** *başda-*; **Tuv.** *başta-*; **Hak.** *pasta- paşta-*; **Alt.** *başta-*; **Yak.** *bastaa-*

Tr. *başlı*; **YUyg.** *başlıḳ*; **Öz.** *båşlıḳ*; **SUyg.** *paştıġ*; **Tuv.** *baştıg*; **Hak.** *paştıg*; **Alt.** *baştu*; **Yak.** *bastaax*

Tr. *başsız*; **YUyg.** *başsiz*; **Öz.** *başsız*

Tr. *bat-,* (ağ.) *pat-*; **YUyg.** *pat-*; **Öz.** *båt-*; **SUyg.** *pat-*; **Tuv.** *bat-*; **Hak.** *pat-*; **Alt.** *bat-*; **Yak.** *bat-*

Tr. *batır-*; **SUyg.** *patır-*; **Alt.** *batır-*

Tr. *batman,* (ağ.) *batman*; **YUyg.** *patman*; **Öz.** *batman, batpan*

Tr. (ağ.) *bay*; **YUyg.** *bay*; **Öz.** *bay*; **SUyg.** *bay*; **Tuv.** *bay*; **Hak.** *pay*; **Alt.** *bay*; **Yak.** *baay*

Tr. (ağ.) *beçal, beçel, beçıl*

Tr. *bek, pek,* (ağ.) *bek, beki, berk*; **YUyg.** *berk*; **Öz.** *berk*; **Tuv.** *bek*; **Hak.** *pek*; **Alt.** *bek*

Tr. *bekle-,* (ağ.) *behlemek*; **Tuv.** *bekte-*; **Alt.** *bekte-*

Tr. *belir-,* (ağ.) *belür-*

Tr. *ben*; **YUyg.** *men*; **Öz.** *men*; **SUyg.** *men*; **Tuv.** *men*; **Hak.** *min*; **Alt.** *men*; **Yak.** *min*

Tr. *bende,* (ağ.); **Öz.** *mendä*; **SUyg.** *mende*; **Tuv.** *mende*; **Hak.** *minde*; **Alt.** *mende*

Tr. *benim,* (ağ.) *bēm*; **YUyg.** *ménıŋ*; **Öz.** *meniŋ*; **SUyg.** *meniŋki*; **Tuv.** *meeŋ*; **Hak.** *miniŋ ~ minnen*; **Alt.** *meniŋ*; **Yak.** krş.*miene*

Tr. *benizli,* (ağ.); **YUyg.** krş. *meŋiz*; **Öz.** krş. *mäŋiz*

Tr. *beri*; **YUyg.** *béri*; **Öz.** *beri*; **SUyg.** *peri, pırı, berı, beri*; **Tuv.** *beer*; **Hak.** *peer*; **Alt.** *beri*

Tr. *beriki,* (ağ.) *beriğiki, beriki*; **YUyg.** *bériki*

Tr. *beş*; **YUyg.** *beş*; **Öz.** *beş*; **SUyg.** *bes*; **Tuv.** *beş*; **Hak.** *pis*; **Alt.** *beş*; **Yak.** *bies*

Tr. *beşer*

Tr. *beşinci*; **YUyg.** *beşinci*; **Öz.** *beşinçi*; **SUyg.** *besınci*; **Tuv.** *beşki*; **Hak.** *pizĭnçĭ*; **Yak.** krş. *behis*

Tr. *bey*; **YUyg.** *beg*; **Öz.** *beg*; **SUyg.** *peġ*; **Tuv.** *beg*; **Hak.** *pek*; **Alt.** *biy ATS*; **Yak.** *bī*

Tr. *bez*; **YUyg.** *böz*; **Öz.** *böz*; **Tuv.** *bes, pös*; **Alt.** *bös*

Tr. *bezci*; **YUyg.** *bözçi*

Tr. krş. *beze-*

Tr. *beze-,* (ağ.) *béze-*; **YUyg.** *bézi-*; **Öz.** *bezä-*

Tr. *bıçak,* (ağ.) *pıçak, pıçaḳ, piçek*; **YUyg.** *piçaḳ*; **Öz.** *piçåḳ*; **SUyg.** *pucaḳ*; **Tuv.** *bijek*; **Hak.** *pıçak*; **Alt.** *bıçak*; **Yak.** *bıhax*

Tr. *bil-,* (ağ.) *bül-*; **YUyg.** *bil-*; **Öz.** *bil-*; **SUyg.** *bıl-*; **Tuv.** *bil-*; **Hak.** *pil-*; **Alt.** *bil-*; **Yak.** *bil-*

Tr. *bile*; **YUyg.** *bille*; **Öz.** *bilen*; **SUyg.** *bıle*; **Tuv.** *bile*; **Hak.** *mınaŋ*; **Alt.** *la, le,lo, lö*

Tr. *bilge*; **Yak.** *bilge*

Tr. *biliş-,* (ağ.) *biliş-*; **Tuv.** *biliş-*; **Yak.** *bilsiş-*

Tr. *bin,* (ağ.) *min*; **YUyg.** *miŋ*; **Öz.** *miŋ*; **SUyg.** *meŋ, mıŋ*; **Tuv.** *muŋ*; **Hak.** *muŋ*; **Alt.** *muŋ*

Tr. *bir,* (ağ.) *bür*; **YUyg.** *bir*; **Öz.** *bir*; **SUyg.** *bır , per*; **Tuv.** *bir*; **Hak.** *pir*; **Alt.** *bir*; **Yak.** *büür*

Tr. *birer*; **YUyg.** *birer*; **Öz.** *birår*; **SUyg.** krş. *bırmı*

Tr. *birisi,* (ağ.); **Öz.** krş. *biri*; **Hak.** *pirsi*

Tr. (ağ.) *bitik*; **YUyg.** *bitik*; **SUyg.** *pıtıġ, pıçig*

Tr. *bitir-,* (ağ.); **YUyg.** *pütür-*; **SUyg.** *püter*; **Tuv.** *büdür-*; **Hak.** *püdür-*; **Alt.** *büdür-*; **Yak.** *büter-*

Tr. *biz,* (ağ.) *büz*; **YUyg.** *biz*; **Öz.** *biz*; **SUyg.** *bız, buz, mız, mıs*; **Tuv.** *bis*; **Hak.** *pis*; **Alt.** *bis*; **Yak.** krş. *bihigi*

Tr. *bize*; **YUyg.** *bizge*; **Öz.** *bizgä*; **SUyg.** *mizge, mızge*; **Tuv.** *biske*; **Hak.** *piske*; **Alt.** *biske*; **Yak.** krş.

bihiexe

Tr. *bizi,* (ağ.); **YUyg.** *bizni*; **Öz.** *bizni*; **SUyg.** *mıstı*; **Tuv.** *bisti*; **Hak.** *pisti*; **Alt.** *bisti*; **Yak.** krş. *bihigi, ihigini*

Tr. *bizim*; **YUyg.** *biznіŋ*; **Öz.** *biznіŋ*; **SUyg.** *mıstıŋ*; **Tuv.** *bistiŋ*; **Hak.** *pistiŋ*; **Alt.** *bistiŋ*; **Yak.** krş. *bihigini*

Tr. *boğa,* (ağ.) *boa*; **YUyg.** *boġa*; **Öz.** *buḳa*; **SUyg.** *buGa*; **Tuv.** *buga*; **Hak.** *puga*; **Alt.** *buka*

Tr. *boğaz,* (ağ.) *boğaz, buoz, buvaz*; **YUyg.** *bogus*; **Öz.** *boğız*; **Tuv.** *boos*; **Hak.** *poos*; **Alt.** *boos*; **Yak.** *buohax*

Tr. *boş*; **YUyg.** *boş*; **Öz.** *boş*; **SUyg.** *bos*; **Tuv.** *boş*; **Hak.** *poş*; **Alt.** *boş*; **Yak.** krş. *buuhan-*

Tr. krş. *boşa-*; **YUyg.** *boşu-*; **Alt.** *bojo-*

Tr. *boy*; **YUyg.** *boy*; **Öz.** *boy*; **SUyg.** *boz*; **Tuv.** *bot*; **Hak.** *pos*; **Alt.** *boy*

Tr. *boyun*; **YUyg.** *boyun*; **Öz.** *boyin*; **SUyg.** *moyın, moın*; **Tuv.** *moyun*; **Hak.** *moyın*; **Alt.** *moyın*; **Yak.** *mooy*

Tr. *bölük,* (ağ.) *bölük*; **YUyg.** krş. *bölek*; **Öz.** krş. *böläk*; **Tuv.** *bölük*; **Hak.** *pölük, pölig*; **Alt.** *bölük*; **Yak.** *bölöx*

Tr. *börk,* (ağ.) *börk*; **YUyg.** *börk*; **Öz.** *börk*; **SUyg.** *pörik*; **Tuv.** *bört*; **Hak.** *pörük*; **Alt.** *börük*

Tr. *bu*; **YUyg.** *bu*; **Öz.** *bu*; **SUyg.** *bu*; **Tuv.** *bo*; **Hak.** *po*; **Alt.** *bu*; **Yak.** *bu*

Tr. *bugün,* (ağ.) *boğün, boğun, bogün, boon*; **YUyg.** *bügün*; **Öz.** *bugün*; **SUyg.** *buġın*; **Tuv.** *bögün*; **Hak.** *püün , pügün*; **Alt.** *bügün*; **Yak.** *bügün*

Tr. *bugünkü*; **YUyg.** *bügünki*; **Öz.** *bugungi*; **SUyg.** *bugunkı ~ bugunko ~ bugunġo*; **Tuv.** *bögüngü*; **Hak.** *püüngü*; **Alt.** *bügüngi*; **Yak.** *bügünŋü*

Tr. *buğday,* (ağ.) *buğda, buğday*; **YUyg.** *buğday*; **Öz.** *buğdåy*; **Hak.** *pugday*; **Alt.** *buuday*

Tr. *buğra,* (ağ.) *puhur, pohur, puğur, puur*; **YUyg.** *boġra*; **Öz.** *bugira*; **SUyg.** *bırġa*; **Tuv.** *buura*; **Hak.** *puga*; **Alt.** *bura*

Tr. *bul-*; **Yak.** *bul-*

Tr. *bulut*; **YUyg.** *bulut*; **Öz.** *bulut*; **SUyg.** *bılıt*; **Tuv.** *bulut*; **Hak.** *pulut*; **Alt.** *bulut*; **Yak.** *bılıt*

Tr. *bunca*; **YUyg.** *munçe, bunçe*; **Öz.** *bunçä*; **Tuv.** *mınça*; **Hak.** *mınça*; **Alt.** *mınça*

Tr. *bunda,* (ağ.); *bunda*; **YUyg.** *munda*; **Öz.** *mundä, bundä*; **SUyg.** *mında*; **Tuv.** *mında*; **Hak.** *mında*; **Alt.** *mında*; **Yak.** *manna*

Tr. *bundan*; **YUyg.** *mundin*; **Öz.** *mundän*; **SUyg.** *mıntan*; **Tuv.** *moon*; **Hak.** *mınnaŋ*; **Alt.** *mınaŋ, munaŋ*; **Yak.** *mantan*

Tr. *bunlar,* (ağ.) *bular*; **YUyg.** *bular*; **Öz.** *bulär*; **Tuv.** *bolar*

Tr. *bunlara*; **Öz.** *bulärḳä*

Tr. *bunu ,* (ağ.) *munu*; **YUyg.** *muni*; **SUyg.** *bunı, munı*; **Tuv.** *monu*; **Hak.** *mını*; **Alt.** *mını*; **Yak.** *müigin*

Tr. *bunun*; **YUyg.** *muniŋ*; **Öz.** *buniŋ, muniŋ*; **SUyg.** *mınin , muniŋ*; **Tuv.** *mooŋ*; **Hak.** *mınıŋ*; **Alt.** *mınıŋ, munuŋ*

Tr. krş. *buram buram*

Tr. *burun*; **YUyg.** *burun*; **Öz.** *burun*; **SUyg.** *porın*; **Tuv.** *burun*; **Hak.** *purun*

Tr. *buz*

Tr. *buz*; **YUyg.** *muz*; **Öz.** *muz*; **SUyg.** *bız , pız*; **Hak.** *mus*; **Alt.** *bus*; **Yak.** *muus*

Tr. *bütün*; **YUyg.** *pütün*; **Öz.** *bütün*; **Tuv.** *büdün*; **Hak.** *püdün*; **Alt.** *büdün*; **Yak.** *bütün, büttüün*

Tr. *büyük,* (ağ.) *böyük, böyüḫ, böyyük (...)*; **YUyg.** *büyük*; **Öz.** *biyük*; **SUyg.** *bezek, pezik*; **Tuv.** *bedik*; **Hak.** *pözik*; **Alt.** *biyik*; **Yak.** krş. *bödöŋ*

Tr. *büyüt-*; **SUyg.** *pezit-*; **Tuv.** *bedit-*

Tr. krş. *büzül-*; **YUyg.** *bösül-*

Tr. *can*; **YUyg.** *can*; **Öz.** *cån*

Tr. *civanmert*; **YUyg.** krş. *cuwan , mert*; **Öz.** krş. *cuvån*

Tr. *çarık,* (ağ.) *çaruk*; **YUyg.** *çoruk*; **Alt.** *çarık*

Tr. *çatış-,* (ağ.) *çatış-*; **YUyg.** *çétiş-*

Tr. *çer çöp*; **YUyg.** *çar*

Tr. *çın,* (ağ.); **YUyg.** *çin*; **Öz.** *çin*; **SUyg.** *cın*; **Tuv.** *şın*; **Hak.** *şın*; **Alt.** *çın*

Tr. *çiçeklik,* (ağ.) *çiçeklik*; **YUyg.** krş. *çéçeklik*; **Öz.** krş. *çeçäk*; **Tuv.** krş. *çeçek*; **Alt.** krş. *çeçek*

Tr. *çiz-,* (ağ.) *cız-, çız-*; **YUyg.** krş. *sizik*; **Öz.** *çiz-*; **SUyg.** *çiz-*

Tr. *dağ,* (ağ.) *dā, daa*; **YUyg.** *taġ*; **Öz.** *tåğ*; **SUyg.** *taġ*; **Tuv.** *dag*; **Hak.** *tag*; **Alt.** *tuu*; **Yak.** *tıa*

Tr. *dahi*; **YUyg.** *téxi*; **Öz.** *takı*; **SUyg.** *dahGı*; **Tuv.** *daa*

Tr. *dal*; **YUyg.** *tal*; **Öz.** *tal*; **Tuv.** *tal*; **Hak.** *tal*; **Alt.** *tal*; **Yak.** *taal*

Tr. *dalaş-,* (ağ.) *dalaş-*; **YUyg.** *talaş-*; **Öz.** *täläş-*; **SUyg.** krş. *dala-*; **Hak.** *talas-*; **Alt.** *talaş-*

Tr. *damga,* (ağ.) *tamga*; **YUyg.** *tamġa*; **Öz.** *tamğa*; **SUyg.** *tamga*; **Tuv.** *tamga*; **Alt.** *tamga*

Tr. *damgalı*

Tr. *davar*; **YUyg.** *tavar*; **Öz.** *tåvär*; **SUyg.** *tavar*; **Alt.** *tabar*; **Yak.** *tabaar*

Tr. (ağ.) *davış*; **YUyg.** *tavuşsiz*; **Öz.** krş. *tåvuş*; **Tuv.** krş. *daaş*; **Hak.** krş. *tabıs , tabış*; **Alt.** krş. *tabış*; **Yak.** krş. *tıas*

Tr. *de-*; **YUyg.** *dé-*; **Öz.** *de-*; **SUyg.** *te-, ti-, di-, de-*; **Tuv.** *de-, di-*; **Hak.** *te-*; **Alt.** *de-*; **Yak.** *die-*

Tr. *değ-,* (ağ.) *te-*; **YUyg.** *teg-*; **Öz.** *teg-*; **SUyg.** *teg-*; **Tuv.** *deg-*; **Hak.** *teg-*; **Alt.** *tiy-*; **Yak.** *tiiy-*

Tr. *değil,* (ağ.) *degel*; **YUyg.** *tügül (diyalekt)*

Tr. *değimli,* (ağ.) krş. *değim*

Tr. krş. *değin,* (ağ.) *teki*; **SUyg.** *tiġe, tege*; **Hak.** *tigi*; **Yak.** *tīyä*

Tr. *değin-*; **Alt.** *tiyin-*

Tr. *değirmen,* (ağ.) *derman, dermen*; **YUyg.** *tögürmen*; **Öz.** *tegirmån*; **SUyg.** *tegermen*; **Tuv.** krş. *deerbe*; **Hak.** *terben*; **Alt.** *teermen*; **Yak.** *tiärmäs (< *tägir-mäḳ)*

Tr. *değirmi,* (ağ.) *değirmi*; **YUyg.** krş. *tegirmek*; **SUyg.** *tegirmo~ tegurmo*; **Tuv.** krş. *tögerik*; **Alt.** krş. *tegerik*

Tr. *delik,* (ağ.) *delük*; **SUyg.** *telık, telk*

Tr. (ağ.) *delim*

Tr. *delinmek*; **YUyg.** *telin-*; **SUyg.** *telın-*

Tr. *demirci,* (ağ.) *demür*; **YUyg.** *tömürçi*; **Öz.** *temirçi*; **SUyg.** krş. *temir*; **Tuv.** krş. *demir*; **Hak.** krş. *tebir*; **Alt.** *temirçi*; **Yak.** krş. *timir*

Tr. *denk,* (ağ.) *ten*; **YUyg.** *teŋ*; **Öz.** *teŋ*; **SUyg.** *teŋ*; **Tuv.** *deŋ*; **Hak.** *teŋ*; **Alt.** *teŋ*; **Yak.** *teŋ*

Tr. *denli*; **YUyg.** *teŋlik*; **Öz.** *teŋlik*; **Yak.** *teŋneex*

Tr. *deri,* (ağ.) *teri*; **YUyg.** *tére*; **Öz.** *teri*; **SUyg.** *terı~ ter*; **Hak.** *teer*; **Alt.** *tere*; **Yak.** *tirii*

Tr. *deril-,* (ağ.) *deril-*; **Öz.** *tiril-*; **SUyg.** *teril-*; **Tuv.** *diril-*; **Hak.** *tĭrĭl-*; **Alt.** *teril-*

Tr. *derin*; **YUyg.** *tirenterin*; **Öz.** *terän*; **Tuv.** *tereŋ*; **Hak.** *teren*; **Alt.** *tereŋ*; **Yak.** *diriŋ*

Tr. *(ağ.) diyişü dur-*; **YUyg.** krş. *tégiş-*; **Tuv.** *diş-*; **Alt.** *deş-*

Tr. *deve*; **YUyg.** *töve*; **Öz.** *tuya*; **SUyg.** *te, ti*; **Tuv.** *teve*; **Hak.** *tibe , töö*; **Alt.** *töö*; **Yak.** *taba*

Tr. *devlet*; **YUyg.** *dölet*; **Öz.** *dävlät*

Tr. (ağ.) *deyir-*; **Yak.** *tiär- (< tegür-)*

Tr. *dış*; **YUyg.** *taş*; **Öz.** *täş*; **SUyg.** *tas*; **Tuv.** krş. *daştıkı*; **Hak.** *tas*; **Alt.** *tış*; **Yak.** *tas*

Tr. krş. *dıştan*; **Tuv.** *daştın*; **Hak.** *taştın*; **Yak.** *tastı*

Tr. *dile-,* (ağ.) *dile-*; **YUyg.** *tili-*; **Öz.** *tilä-*; **SUyg.** *tele-*; **Tuv.** *dile-*; **Hak.** *tile-*; **Alt.** *tile-*

Tr. *dindar,* (ağ.); **YUyg.** *dindar*; **Öz.** *dindår*

Tr. *dindir-*; **YUyg.** *tindur-*; **Öz.** krş. *duŋ-, tıŋ-*; **Tuv.** krş. *tındın-*; **Hak.** *tındır-*; **Alt.** *tındır-*

Tr. krş. *direk,* (ağ.) *tirek*; **YUyg.** krş. *tirek*; **Öz.** krş. *tiräk*

Tr. *dirilik*; **YUyg.** *tiriklik*; **Öz.** *tiriklik*; **SUyg.** *terik*; **Tuv.** krş. *dirig*; **Hak.** krş. *tirig*; **Alt.** krş. *tirü*; **Yak.** *tilin- (<*tir-il-in-)*

Tr. *dişi*; **YUyg.** *tişi*; **SUyg.** *tise~ tese*; **Tuv.** *diji (sadece hayvanlar için)*; **Hak.** *tĭzĭ*; **Alt.** *tiji*; **Yak.** *tıhı*

Tr. (ağ.) *dit-*; **YUyg.** *tit-*; **Öz.** *tit-*; **SUyg.** *dut-*; **Tuv.** *dıt-*; **Hak.** *tıt-*; **Yak.** *tıt-*

Tr. *doğ-*; **YUyg.** *tuġ-*; **Öz.** *tuğ-*; **SUyg.** *tuġ-*; **Hak.** *tug-*; **Alt.** *tuu-*

Tr. krş. *doğan*

Tr. *doğmaksız*

Tr. *doğmuş*

Tr. krş. *doğran-*; **YUyg.** *togrul-*

Tr. *doğru*; **YUyg.** *toġri*; **Öz.** *toğri*; **Tuv.** *doora*; **Hak.** *togra*; **Alt.** *tuura*; **Yak.** *tuora*

Tr. (ağ.) *doğuş* ; **Hak.** *togış*

Tr. *dokut-*; **YUyg.** krş. *tokı-*; **Öz.** krş. *toḳu-*; **SUyg.** krş. *tokı-*

Tr. *dokuz,* (ağ.) *doḫğuz*; **YUyg.** *toḳḳuz*; **Öz.** *toḳḳız*; **SUyg.** *tohGıs, dogıs*; **Tuv.** *tos*; **Hak.** *togıs*; **Alt.** *togus*; **Yak.** *toğus*

Tr. *dokuzuncu*; **YUyg.** *toḳḳuzinçi*; **Öz.** *toḳḳuzinçi*; **SUyg.** *dohGısınci*; **Tuv.** *tosku*; **Hak.** *togızınçı*; **Alt.** *toguzınçı*; **Yak.** *toxsus*

Tr. *dol-*; **YUyg.** *tol-*; **Öz.** *tol-*; **SUyg.** *tol-*; **Tuv.** *dol-*; **Hak.** *tol-*; **Alt.** *tol-*; **Yak.** *tuol-*

Tr. *dola-,* (ağ.) *tola-*; **YUyg.** *tolġa-*; **SUyg.** *tolġa-*; **Tuv.** *tolga-*; **Hak.** *tolga-*

Tr. *domuz,* (ağ.) *doŋuz*; **YUyg.** *toŋġuz*; **Öz.** *tonğız*; **SUyg.** *toŋıs, tovıs*; **Alt.** *toŋus*

Tr. *don,* (ağ.) *don*; **YUyg.** *ton*; **Öz.** *ton*; **SUyg.** *ton*; **Tuv.** *ton*; **Hak.** *ton*; **Alt.** *ton*

Tr. (ağ.) *doş-*; **YUyg.** *toş-*; **Öz.** *toş-*; **SUyg.** krş. *tol-*

Tr. *dörder*

Tr. *dördüncü*; **YUyg.** *törtinçi*; **Öz.** *törtinçi*; **SUyg.** *türtünci, diordinci*; **Tuv.** *dörtkü*; **Hak.** *törtinçĭ*; **Alt.** *törtinci*; **Yak.** *tördüs*

Tr. *dört*; **YUyg.** *tört*; **Öz.** *tört*; **SUyg.** *tört*; **Tuv.** *dört*; **Hak.** *tört*; **Alt.** *tört*; **Yak.** *tüört*

Tr. (ağ.) *dörtgül*; **Öz.** *törtgül*; **Hak.** *törtkil*

Tr. (ağ.) *dumlu (pınar)*

Tr. *dur-*; **YUyg.** *tur-*; **Öz.** *tur-*; **SUyg.** *dur- , tur*; **Tuv.** *dur-*; **Hak.** *tur-*; **Alt.** *tur-*; **Yak.** *tur-*

Tr. (ağ.) *duruş-*; **Tuv.** *turuş-*; **Hak.** *turıs-*; **Alt.** *turuş-*

Tr. *dünür,* (ağ.) *düŋür*; **Yak.** *tüŋür*

Tr. *düşür-*; **YUyg.** *tüşür-*; **Öz.** *tüşir-*; **SUyg.** *tüsür-*; **Tuv.** *düjür-*; **Hak.** krş. *tüs-*; **Alt.** krş. *tüş-*; **Yak.** *tüher-*

Tr. *düz*; **YUyg.** *tüz*; **SUyg.** *tüz*; **Hak.** *tüs*; **Alt.** *tüüs*; **Yak.** *tüz*

Tr. *düz-,* (ağ.) *düz-*; **YUyg.** *tüz-*; **Öz.** *tüz-*; **SUyg.** *tüz-*

Tr. (ağ.) *eci*

Tr. (ağ.) *edik*; **YUyg.** *ötük*; **Öz.** *etik*; **Tuv.** *idik*; **Hak.** *ödik*; **Alt.** *ödük*

Tr. *eğir-,* (ağ.) *egir-*; **YUyg.** *égir-*; **Tuv.** *eer-*; **Hak.** *ir-*; **Alt.** *iyir-*; **Yak.** *iir-*

Tr. *eğri*; **YUyg.** *égri*; **Öz.** *eğri*; **Hak.** *igir*

Tr. *eke eke*; **YUyg.** krş. *egiçi*; **Öz.** *äkä*; **SUyg.** *eḫke*; **Hak.** krş. *igeçĭ*; **Yak.** krş. *aġas*

Tr. *ekin*; **YUyg.** *ékin*; **Öz.** *ekin*

Tr. *eksik,* (ağ.) *eğsük*

Tr. *eksiksiz*

Tr. *el*; **YUyg.** *ilk*; **SUyg.** *ılıġ , elig*; **Tuv.** *ilig*; **Yak.** *ilii*

Tr. *elçi,* (ağ.) *ilçi*; **YUyg.** *elçi*; **Öz.** *elçi*; **Tuv.** *elçi*; **Hak.** *elçi*; **Alt.** *elçi*; **Yak.** krş. *ilcit*

Tr. *elli*; **YUyg.** *ellik*; **Öz.** *ellik*; **Hak.** *ilĭg*

Tr. *emek*; **YUyg.** *emgek*; **Öz.** *emgäk*; **Hak.** *emek*; **Alt.** *emgek*

Tr. (ağ.) *emen-*; **YUyg.** *emgen-*

Tr. *en,* (ağ.) *eŋ*; **YUyg.** *eŋ*; **Öz.** *eŋ*; **SUyg.** *yiŋ, yen, eŋ*; **Tuv.** *eŋ*; **Hak.** *iŋ*; **Alt.** *eŋ*

Tr. *er,* (ağ.) *er*; **YUyg.** *er*; **Öz.** *er*; **SUyg.** *er*; **Tuv.** *er*; **Hak.** *ir*; **Alt.** *er*; **Yak.** *er*

Tr. *erdem*; **YUyg.** *erdem*; **Tuv.** *ertem*

Tr. *eren,* (ağ.) *eren*; **YUyg.** *eren*; **Öz.** *eren*; **SUyg.** *eren*; **Hak.** *iren*

Tr. (ağ.) *erik-*; **Hak.** *irĭk-*; **Alt.** *erik-*

Tr. *erk,* (ağ.) *erk*; **YUyg.** *erk*; **Öz.** *erk*; **SUyg.** *erk*; **Hak.** *irĭk*; **Alt.** *erik*

Tr. *erkli*; **YUyg.** *erklik*

Tr. *erte,* (ağ.) *irte*; **YUyg.** *erte*; **Öz.** *ertä*; **SUyg.** *ehrde*; **Tuv.** *irte*; **Hak.** *irte*; **Alt.** *erte*; **Yak.** *erde*

Tr. *esin,* (ağ.) *esin*

Tr. *eski,* (ağ.) *esgi*; **YUyg.** *eski*; **Öz.** *eski*; **Alt.** *eski*

Tr. *esne-*

Tr. *eşek,* (ağ.); **YUyg.** *éşek*; **Öz.** *éşäk*; **SUyg.** *eşek*; **Tuv.** krş. *elçigen (Mong.)*; **Alt.** *eştek*

Tr. *eş*; **YUyg.** *éş*; **Öz.** *eş*; **Tuv.** *eş*; **Alt.** *eş*

Tr. *eşik,* (ağ.) *eşik*; **YUyg.** *işik*; **Öz.** *eşik*; **SUyg.** *isık , ezık*; **Tuv.** *ejik*; **Hak.** *izĭk, ĭşĭk*; **Alt.** *ejik*

Tr. *et-,* (ağ.) *ét-*; **YUyg.** *et-*; **Öz.** *et-*; **SUyg.** *et-*; **Tuv.** *et-*; **Hak.** *it-*; **Alt.** *et-*

Tr. *ev,* (ağ.) *iv*; **YUyg.** *öy*; **Öz.** *üy*; **SUyg.** *üy*; **Tuv.** *öy*; **Hak.** *ib*; **Alt.** *üy*

Tr. *evdekiler,* (ağ.); **Alt.** krş. *ibdegĭ*

Tr. *evin*; **Alt.** *ebin*

Tr. *eyer*; **YUyg.** *éger*; **Öz.** *egär*; **SUyg.** *ezer*; **Tuv.** *ezer*; **Hak.** *izer*; **Alt.** *eer*

Tr. *eyle-*; **YUyg.** *eyle-*; **Öz.** *äylä-*; **Tuv.** *edile-*; **Hak.** *iste- < izle- << edle-*

Tr. (ağ.) *eymen-*; **YUyg.** *eymen-*; **Öz.** *iymen-*; **Hak.** *iymen-*

Tr. *ferişte*; **YUyg.** *pärištä*; **Öz.** *färištä*

Tr. (ağ.) *galın*; **Öz.** *kalin Eren*; **SUyg.** *kalım*; **Tuv.** *hılıŋ*; **Hak.** *kalın*; **Alt.** *kalın*; **Yak.** *kalıum, xalıum Eren*

Tr. *geç-*; **YUyg.** *keç-*; **Öz.** *keç-*; **SUyg.** *geş-*; **Tuv.** *eş-*; **Hak.** *kis-*; **Alt.** *keç-*; **Yak.** *kes-*

Tr. *geçir-,* (ağ.) *keçir-*; **YUyg.** *keçür-*; **Öz.** *keçir-*; **Tuv.** *kejir-*; **Hak.** *kizir-*; **Alt.** *keçir-*

Tr. *gel-*; **YUyg.** *kel-*; **Öz.** *kel-*; **SUyg.** *kel-*; **Tuv.** *kel-*; **Hak.** *kil-*; **Alt.** *kel-*; **Yak.** *kel-*

Tr. *gelin,* (ağ.) *gen*; **YUyg.** *kélin*; **Öz.** *kelin*; **SUyg.** *kelın*; **Tuv.** *kelin*; **Hak.** *kilin*; **Alt.** *kelin*; **Yak.** krş. *kiyit ~ kinīt*

Tr. (ağ.) *geneş-*; **YUyg.** *kéŋeş-*; **Öz.** *keŋäş-*; **Yak.** krş. *keŋee-*

Tr. (ağ.) krş. *gere-*; **YUyg.** *kerige*; **Öz.** *keraḳa*; **Alt.** *kerege*

Tr. *gerek,* (ağ.) *kerek*; **YUyg.** *kérek*; **Öz.** *keräk*; **SUyg.** *kerek*; **Tuv.** *herek*; **Hak.** *kirek*; **Alt.** *kerek*

Tr. *geril-,* (ağ.) *geril-*; **YUyg.** *kéril-*; **Öz.** *keril-*; **SUyg.** *kerıl-*; **Tuv.** krş. *her-*; **Hak.** krş. *kir-*; **Alt.** *keril-*

Tr. krş. *getir-,* (ağ.) *getür-*; **YUyg.** krş. *keltür-*; **Öz.** krş. *keltir-*; **Tuv.** krş. *keldir-*; **Hak.** krş. *kildir-*; **Alt.** krş. *keldir-*

Tr. *getirt-*

Tr. *geyik,* (ağ.) *geyik*; **YUyg.** *kiyik*; **Öz.** *kiyik*; **SUyg.** *keyik*; **Hak.** *kiik*; **Alt.** *kiyik*

Tr. *gez-,* (ağ.); **YUyg.** *kez-*; **Öz.** *kez-*; **Tuv.** krş. *kezi-*

Tr. (ağ.) *gırğı*; **YUyg.** *ḳirguy*; **Öz.** *ḳırḳıy*

Tr. *gir-*; **YUyg.** *kir-*; **Öz.** *kir-*; **SUyg.** *kır-*; **Tuv.** *kir-*; **Hak.** *kir-*; **Alt.** *kir-*; **Yak.** *kiir-*

Tr. *girgin,* (ağ.) *girgin*; **Tuv.** *kirgin*

Tr. *git-,* (ağ.) *get-*; **YUyg.** *ket-*; **Öz.** *ket-*

Tr. *giy-,* (ağ.) *gey-*; **YUyg.** *key-*; **Öz.** *kiy-*; **SUyg.** *giz-*; **Tuv.** *ket-*; **Hak.** *kis-*; **Alt.** *kiy-*; **Yak.** *ket-*

Tr. *giyil-*; **YUyg.** *kiyil-*; **Öz.** krş. *kiyin-*; **Hak.** krş. *kizĭn-*; **Alt.** *kiyil-*; **Yak.** krş. *ketilin-*

Tr. *gorum*; **YUyg.** *koram*; **Tuv.** *horum*; **Hak.** *ḫorum*; **Alt.** *korum*

Tr. *gök,* (ağ.) *gök*; *göy*; **YUyg.** *kök*; **Öz.** *kök*; **SUyg.** *gök/ gük*; **Tuv.** *kök*; **Hak.** *kök*; **Alt.** *kök*; **Yak.** *küöx*

Tr. *göl,* (ağ.) *göl*; **YUyg.** *köl*; **Öz.** *köl*; **SUyg.** *köl/kül*; **Tuv.** *höl*; **Hak.** *köl*; **Alt.** *köl*; **Yak.** *küöl*

Tr. *gölük,* (ağ.) *gölük*; **YUyg.** *kölük*; **Tuv.** krş. *höl*

Tr. *göm-,* (ağ.) *köm-*; **YUyg.** *köm-*; **Öz.** *köm-*; **SUyg.** *köm-*; **Tuv.** *köm-*; **Hak.** *köm-*; **Alt.** *köm-*; **Yak.** *köm-*

Tr. *gönül,* (ağ.) *göyün*; **YUyg.** *köŋül*; **Öz.** *köŋil*; **SUyg.** *gioŋel, kuŋul*; **Hak.** *kööl*; **Alt.** krş. *küüni*; **Yak.** *köŋül*

Tr. *gör-,* (ağ.) *kör-*; **YUyg.** *kör-*; **Öz.** *kör-*; **SUyg.** *gör-*; **Tuv.** *kör-*; **Hak.** *kör-*; **Alt.** *kör-*; **Yak.** *kör-*

Tr. *görk,* (ağ.) *görklü*; **YUyg.** *körk*; **Öz.** *körk*; *kürik*

Tr. *görklü,* (ağ.) *görklü*

Tr. *görüş-*; **YUyg.** *körüş-*; **Öz.** *köriş-*; **SUyg.** *küres-*; **Tuv.** *körüş-*; **Hak.** *körĭs-*; **Alt.** *körüş-*; **Yak.** *körüs-*

Tr. *götür-*; **YUyg.** *köter-*; **Öz.** *kötär-*; **SUyg.** *kötür-*; **Tuv.** *ködür-*; **Hak.** *ködĭr-*; **Alt.** *ködür-*; **Yak.** *kötür-*

Tr. *göy-,* (ağ.) *köy-*; **YUyg.** *köy-*; **Öz.** *küy-*; **SUyg.** *küy-*; **Hak.** *köy-*; **Alt.** *küy-*; **Yak.** *köy-*

Tr. *göz,* (ağ.) *goz*; **YUyg.** *köz*; **Öz.** *köz*; **SUyg.** *göz, gioz*; **Hak.** *kös*; **Alt.** *kös*; **Yak.** *kös*

Tr. *gözeticilik*; **YUyg.** *küzetçilik*

Tr. *gözlü*; **YUyg.** *közlüg*; **SUyg.** *küzdıġ*

Tr. (ağ.) *guy-*; **YUyg.** *kuy-*; **Öz.** *ķuy-*; **SUyg.** *kuz-*; **Tuv.** *kut-*; **Hak.** *ḫus- II*; **Yak.** *kut-*

Tr. *güç*; **YUyg.** *küç*; **Öz.** *küç*; **SUyg.** *guhş, kuş*; **Tuv.** *küş*; **Hak.** *küs*; **Alt.** *küç*; **Yak.** *küüs*

Tr. *güçlü*; **YUyg.** *küçlük*; **Öz.** *küçli*; **Tuv.** *küştüg*; **Hak.** *küstĭg*; **Alt.** *küçtü*; **Yak.** *küüsteex*

Tr. *gümüş*; **YUyg.** *kümüş*; **Öz.** *kümüş*; **SUyg.** *gumus/gumıs*; **Hak.** *kümüs*; **Alt.** *kümüş*; **Yak.** *kömüs*

Tr. *gümüşlü*; **Öz.** *kümüşli*; **Hak.** *kümüstĭg*; **Alt.** *kömüştü*; **Yak.** *kömüsteex*

Tr. *gün*; **YUyg.** *kün*; **Öz.** *kün*; **SUyg.** *kun*; **Tuv.** *hün*; **Hak.** *kün*; **Alt.** *kün*; **Yak.** *kün*

Tr. (ağ.) *gürüle-*; **YUyg.** *kürüle-*

Tr. *güt-,* (ağ.) *küy-*; **YUyg.** *küt-*; **Öz.** *küt-*; **Alt.** *küy-*; **Yak.** *küüt-*

Tr. *güvey,* (ağ.) *güvey, göveği*; **YUyg.** *küyö*; **Öz.** *küyåv*; **SUyg.** *küzegi/küzegü*; **Tuv.** *küdee*; **Hak.** *kĭzö*; **Alt.** *küyü*; **Yak.** *kütüöt*

Tr. *güz,* (ağ.) *guz*; **YUyg.** *küz*; **Öz.** *küz*; **SUyg.** *guz*; **Tuv.** *küs*; **Hak.** *küs*; **Alt.** *küs*; **Yak.** krş. *kühün*

Tr. *(ağ.) bişi*

Tr. *hakikat,* << **Ar.**; **YUyg.** *heķiķet*; **Öz.** *haķıķat*

Tr. *han*; **Tuv.** krş. *haan*; **Hak.** krş. *kaan*; **Alt.** krş.*kaan*

Tr. *hoş*; **YUyg.** *xuş*; **Öz.** *xuş*

Tr. *huy*; **YUyg.** *huy*

Tr. (ağ.) *ıra-*; **YUyg.** krş. *yirak*; **Tuv.** krş. *ırak*; **Hak.** *ıra-*; **Alt.** *ıraa-*; **Yak.** krş. *ıraat-*

Tr. *i-*; **YUyg.** *ér-*; **Öz.** *e-*; **SUyg.** *e-*; **Tuv.** krş. *eves er-mez*; **Hak.** krş. *nimes ne er-mez*; **Alt.** krş. *emes*; **Yak.** *e-*

Tr. *İbrahim*; **YUyg.** *İbrahim*

Tr. *iç*; **YUyg.** *iç*; **Öz.** *iç*; **SUyg.** *iç, iş, ış*; **Tuv.** krş. *ijin ijin+i > işti*; **Hak.** *ĭstĭ , ijin+i > işti > isti*; **Alt.** *iç*; **Yak.** *is*

Tr. *iç-*; **YUyg.** *iç-*; **Öz.** *iç-*; **SUyg.** *iş-*; **Tuv.** *iş-*; **Hak.** *is-*; **Alt.** *iç-*; **Yak.** *is-*

Tr. *içeri*; **YUyg.** *içkiri*; **Öz.** *içkäri*; **SUyg.** *ışġır , işker*; **Tuv.** *işkeer*; **Hak.** *ĭsker*; **Alt.** *içkeri*; **Yak.** krş. *ihirce*

Tr. *içil-*; **Hak.** *ĭçĭl-*; **Alt.** *içil-*

Tr. *için,* (ağ.) *üçün*; **YUyg.** *üçün*; **Öz.** *üçün*; **Tuv.** *ujun*; **Hak.** *üçün*; **Alt.** *uçun*; **Yak.** *ihin*

Tr. *içir-*; **YUyg.** *içür-*; **Öz.** *içir-*; **Hak.** *ǐçǐr-*; **Alt.** *içir-*

Tr. *içre*; **YUyg.** *içrä*; **Öz.** *içrä*

Tr. (ağ.) *iğ*

Tr. (ağ.) *iğle-*

Tr. *iki*; **YUyg.** *ikki*; **Öz.** *ikki*; **SUyg.** *şigı*; **Tuv.** krş. *iyi*; **Hak.** *ǐkǐ*; **Alt.** *eki*; **Yak.** *ikki*

Tr. *ikilik*; **YUyg.** *ikkilik*; **Alt.** *ekilik*

Tr. *ikinci ay*

Tr. *ikindi*; **YUyg.** *ikkinçi*; **Öz.** krş. *ikkinçi*; **SUyg.** krş. *işkendce, işkendci*; **Hak.** krş. *ǐkǐnçǐ*; **Alt.** krş. *ekinçi*; **Yak.** krş. *ikkis*

Tr. krş. *ikişer*

Tr. *il,* (ağ.) *él*; **YUyg.** *el*; **Öz.** *el*; **Hak.** *il*; **Alt.** *el*

Tr. *il-,* (ağ.) *il-*; **YUyg.** krş. *ilin-*; **Öz.** *il-*; **Tuv.** *il-*; **Hak.** *ǐl-*; **Alt.** *il-*; **Yak.** *iil-*

Tr. *ilet-,* (ağ.) *elt-, elet-*; **Öz.** *elt-*; **SUyg.** *elt-*

Tr. *imdi,* (ağ.) *imdi*; **YUyg.** *emdi*; **Öz.** *endi*; **SUyg.** *amdä*; **Tuv.** *am*; **Hak.** krş. *am , amdı*; **Alt.** *emdi*

Tr. *in-*; **Öz.** *in-*; **Hak.** *in-*

Tr. *ince*; **YUyg.** *iŋiçkä, yincige*; **Öz.** *ingiçke*; **SUyg.** *şigi*; **Tuv.** *çiŋe*; **Hak.** *niske*; **Alt.** *çiçke*

Tr. *inek*; **YUyg.** *inek*; **SUyg.** *enek*; **Tuv.** *inek*; **Hak.** *ǐnek*; **Alt.** *inek*; **Yak.** *ınax*

Tr. *ini,* (ağ.) *ini*; **YUyg.** *ini*; **Öz.** *ini*; **SUyg.** *eni~ ını ini ~*; **Alt.** *ine*; **Yak.** *ini*

Tr. *ipli*; **YUyg.** *jiplik*; **Öz.** krş. *ip*; **SUyg.** krş. *yehp*; **Hak.** krş.*çǐp*; **Alt.** krş. *cip*

Tr. (ağ.) *irkeç*; **YUyg.** *irk*

Tr. *iste-*; **YUyg.** *izde-*; **Öz.** *istä-*; **SUyg.** *iste-*; **Tuv.** *iste-*; **Hak.** *ǐste-*; **Alt.** *iste-*

Tr. *iş*; **YUyg.** *iş*; **Öz.** *iş*; **SUyg.** *ıs*; **Tuv.** *iş*; **Alt.** *iş*

Tr. *işitmek*; **YUyg.** *işit-*; **Öz.** *eşit-*; **Yak.** *ihit-*

Tr. *işlet-,* (ağ.); **YUyg.** *işlet-*; **Öz.** *işlät-*; **Alt.** *iştet-*

Tr. *it,* (ağ.); **YUyg.** *işt, it*; **Öz.** *it*; **SUyg.** *ışt*; **Tuv.** *ıt*; **Alt.** *iyt*; **Yak.** *ıt*

Tr. *itil-,* (ağ.) *itil-*

Tr. *iye,* (ağ.) *iye*; **YUyg.** *ige*; **Öz.** *egä*; **SUyg.** krş.*eydi*; **Tuv.** *ee*; **Hak.** *ee*; **Alt.** *ee*; **Yak.** *iççi*

Tr. *iyi,* (ağ.) *eyyi*; **YUyg.** *ezgü*; **Öz.** *ezgü*; **Tuv.** *eki*; **Yak.** *ütüö*

Tr. *kabar-,* (ağ.) *gabar- [güber-]*; **YUyg.** *ḳabar-*; **Öz.** *ḳabar-*; **Tuv.** *havar-*; **Yak.** *xabar-*

Tr. *kaç-*; **YUyg.** *kaç-*; **Öz.** *ḳåç-*; **Hak.** *ḫas-*; **Alt.** *kaç-*

Tr. *kaç*; **SUyg.** *kaş*; **Tuv.** *kaş*; **Yak.** *xas*

Tr. (ağ.) *kaçan*; **YUyg.** *ḳaçan*; **Öz.** *ḳaçån*; **SUyg.** *ḳahcan*; **Tuv.** *kajan*; **Hak.** *ḫacan*; **Alt.** *kaçan*; **Yak.** *xahan*

Tr. *kaçma*

Tr. *kadın,* (ağ.) *katın*; **YUyg.** *xatun*; **Öz.** *xåtin*; **SUyg.** *ḳatın*; **Tuv.** *kadın*; **Hak.** krş. *ḫat*; **Alt.** krş. *kaat*; **Yak.** *ḫotun*

Tr. *kadir*; **YUyg.** *ḳedir*; **Öz.** *ḳadr*

Tr. krş. *kağnı,* (ağ.) *ganlı*

Tr. *kalem*; **YUyg.** *ḳelem*; **Öz.** *ḳaläm*

Tr. *kalın,* (ağ.) *galın*; **YUyg.** *ḳélin*; **Öz.** *ḳalin*; **SUyg.** *ḳalın*; **Tuv.** *kılın*; **Hak.** *ḫalın*; **Alt.** *kalıŋ*; **Yak.** *xalıŋ*

Tr. *kalmak*; **YUyg.** *ḳal-*; **Öz.** *ḳal-*; **SUyg.** *ḳal-*; **Tuv.** *kal-*; **Hak.** *kal-*; **Alt.** *kal-*; **Yak.** *xaal-*

Tr. *kam*; **SUyg.** *kam*; **Tuv.** *ham*; **Hak.** *ḫam*; **Alt.** *kam*

Tr. *kamçı,* (ağ.) *gamçı [gamçi]*; **YUyg.** *ḳamça*; **Öz.** *ḳamçi*; **Tuv.** *kımçı*; **Hak.** *ḫamcı*; **Alt.** *kamçı*

Tr. krş. *kamış*; **YUyg.** krş. *ḳamuş ~ ḳomuş*; **Öz.** krş. *kamiç*; **SUyg.** krş. *kamış*; **Hak.** krş. *hamıs*; **Alt.** krş. *kamiş*; **Yak.** krş. *xomus*

Tr. *kamu*; **SUyg.** *kamıġ*

Tr. *kan,* (ağ.) *gan*; **YUyg.** *ḳan*; **Öz.** *ḳån*; **SUyg.** *ḳan*; **Tuv.** *han*; **Hak.** *ḫan*; **Alt.** *kan*; **Yak.** *xaan*

Tr. *kap,* (ağ.) *gap, gab*; **YUyg.** *kap*; **Öz.** *ḳåp*; **SUyg.** *kap*; **Tuv.** *hap*; **Hak.** *ḫap*; **Alt.** *kap*; **Yak.** krş. *ḫa*

Tr. *kap-,* (ağ.) *gap-*; **YUyg.** *kap-*; **Öz.** *ḳap-*; **SUyg.** *kap-*; **Tuv.** *hıp-*; **Hak.** *ḫap-*; **Alt.** *kap-*; **Yak.** *xap-*

Tr. *kapı,* (ağ.) *ḳapı [ḳapu]*; **YUyg.** *ḳuvuḳ*; **Öz.** *kapı*

Tr. *kaplı*

Tr. *kaplık*

Tr. *kar,* (ağ.) *gar*; **YUyg.** *ḳar*; **Öz.** *ḳår*; **SUyg.** *ḳar*; **Tuv.** *har*; **Hak.** *ḫar*; **Alt.** *kar*; **Yak.** *xaar*

Tr. *kara*; **YUyg.** *ḳara*; **Öz.** *ḳårä*; **SUyg.** *ḳara*; **Tuv.** *kara*; **Hak.** *ḫara*; **Alt.** *kara*; **Yak.** *xara*

Tr. *karar-,* (ağ.) *ḳarar-*; **YUyg.** krş. *ḳaray-*; **Öz.** krş. *ḳåråy-*; **SUyg.** *Garar-*; **Tuv.** *karar-*; **Alt.** *karar-*; **Yak.** *xaraar-*

Tr. (ağ.) *karasu*; **Tuv.** *karasug*; **Hak.** *ḫarasug*; **Alt.** *karasu*

Tr. *karavaş,* (ağ.) *garavaş*

Tr. krş. *kardeş,* (ağ.) krş. *kadaş*; **YUyg.** *kayaş*; **Öz.** krş. *ḳarindåş*; **Tuv.** *kadaş*; **Alt.** krş. *karındaş*

Tr. *kargaşa*

Tr. *karın,* (ağ.) *garın*; **YUyg.** *ḳarin*; **Öz.** *karin*; **SUyg.** *ḳarın*; **Tuv.** *hırın*; **Hak.** *ḫarın*; **Alt.** *karın*; **Yak.** *xarın*

Tr. *kart*; **YUyg.** *kart*; **Öz.** *kart*; **Tuv.** *kart*

Tr. *kaş*; **YUyg.** *ḳaş*; **Öz.** *ḳåş*; **Hak.** *ḫas, kaaş*; **Alt.** *kaş*; **Yak.** *xaas*

Tr. *kaşık,* (ağ.) *gaşuk [gaşug]*; **YUyg.** *ḳoşuḳ*; **Öz.** *ḳåşıḳ*; **SUyg.** *ḳazıḳ*; **Tuv.** *kajık*; **Hak.** *kajık*

Tr. *kat*; **YUyg.** *kat*; **Öz.** *ḳat*; **SUyg.** *kat*; **Tuv.** *kat*; **Hak.** *kat*; **Alt.** *kat*; **Yak.** *xat*

Tr. *kat-*; **YUyg.** *ḳat-*; **Öz.** *ḳat-*; **SUyg.** *Gaht-*; **Tuv.** *kat-*; **Hak.** *hat-*; **Alt.** *kat-*; **Yak.** *kat-*

Tr. *katı*; **YUyg.** *kattik*; **Öz.** *ḳattıḳ*; **SUyg.** *ḳatdıġ, Gahdıġ*; **Tuv.** *kadıġ*; **Hak.** *ḫatığ*; **Alt.** *katu*

Tr. *katıl-,* (ağ.) *gatıl-*; **YUyg.** *ḳétil-*; **Öz.** krş. *ḳåt-*; **SUyg.** *katıl-*; **Tuv.** krş. *kattış-*

Tr. *katlan-*; **YUyg.** *ḳatlan-*; **Öz.** krş. *ḳattıḳläş-*; **Tuv.** *kadıglan-*; **Hak.** *ḫatığlan-*

Tr. *kavuş-*; **YUyg.** *ḳavuş-*; **Öz.** *ḳåvuş-*

Tr. *kaya*; **YUyg.** *kiya*; **Öz.** *ḳåyä*; **SUyg.** *Gaya*; **Tuv.** *haya*; **Hak.** *ḫaya*; **Alt.** *kaya*; **Yak.** *xaya*

Tr. *kaygı,* (ağ.) *gayğu*; **YUyg.** *ḳaygu*; **Öz.** *ḳaygu*; **Alt.** *kaygı*

Tr. *kayın,* (ağ.) *kayın*; **YUyg.** *ḳéyin*; **Öz.** *ḳayın*; **SUyg.** *kazın*; **Tuv.** krş. *kat*; **Hak.** *ḫazın*; **Alt.** *kayın*; **Yak.** krş. *kılın*

Tr. *kaytar-,* (ağ.) *kaytar-*; **YUyg.** *ḳaytar-*; **Öz.** *ḳayt- -*

Tr. *kaz,* (ağ.) *gaz*; **YUyg.** *kaz*; **Öz.** *gåz*; **SUyg.** *Gaz*; **Tuv.** *kas*; **Hak.** *ḫas*; **Alt.** *kas*; **Yak.** *ḫaas*

Tr. *kaza*; **YUyg.** *ḳaza*; **Öz.** *ḳazå*

Tr. *kazan-*; **YUyg.** *ḳazan-*; **Öz.** *ḳåzån-*

Tr. *kendi*

Tr. *kepez,* (ağ.) *kepez*; **YUyg.** *képez*

Tr. *kes-*; **YUyg.** *kes-*; **Öz.** *kes-*; **SUyg.** *kes-*; **Tuv.** *kes-*; **Hak.** *kis-*; **Alt.** *kes-*; **Yak.** *kes-*

Tr. *kesek,* (ağ.) *kesek*; **YUyg.** *kések*; **Öz.** *kesäk*; **SUyg.** *kisek*; **Tuv.** *kezek*; **Hak.** *kizek*

Tr. *kesiş-,* (ağ.) *kesiş-*; **YUyg.** *kesiş-*; **Öz.** *kesiş-*

Tr. *keten,* (ağ.); **Hak.** *kiden*; **Alt.** *keden*

Tr. *kıl-,* (ağ.) *gıl-*; **YUyg.** *ḳil-*; **Öz.** *ḳıl-*; **SUyg.** *kıl-*; **Tuv.** *kıl-*; **Alt.** krş. *kılın-*; **Yak.** krş. *gın-*

Tr. *kıldır-*; **YUyg.** *ḳildur-*; **Öz.** *ḳıldır-*; **Tuv.** *kıldır-*

Tr. *kılık*; **YUyg.** *ḳilik*; **Öz.** *ḳılıḳ*; **Tuv.** *kılık*; **Hak.** *ḫılıḫ*; **Alt.** *kılık*

Tr. *kırık,* (ağ.) *gıruk*

Tr. *kırk,* (ağ.) *gırḫ [gırk]*; **YUyg.** *ḳiriḳ*; **Öz.** *ḳırḳ*; **SUyg.** krş. *diordon*; **Tuv.** krş. *dörten*; **Hak.** *ḫırıḫ*; **Alt.** *kırık*; **Yak.** krş. *tüört uon*

Tr. (ağ.) *kırtış*; **Tuv.** *kırtış*; **Alt.** *kırtış*; **Yak.** *kırıs*

Tr. krş. *kıvan-*; **YUyg.** krş. *ḳuvan-*; **SUyg.** krş. *ḳo*; **Alt.** krş. *kubat < kıv+a-t*

Tr. *kıyı,* (ağ.) *kıyı*; **SUyg.** *ḳızıġ*; **Tuv.** *kıdıg*; **Alt.** *kuyu*; **Yak.** *kıtı*

Tr. *kıyık*; **YUyg.** *kiyiḳ*; **Öz.** *ḳiyiḳ*; **Hak.** *ḫıyıḫ*

Tr. *kız,* (ağ.) *gıyz*; **YUyg.** *ḳiz*; **Öz.** *ḳız*; **SUyg.** *Gız*; **Tuv.** *kıs*; **Hak.** *ḫıs*; **Alt.** *kıs*; **Yak.** *kıus*

Tr. *kızıl,* (ağ.) *gızıl*; **YUyg.** *kizil*; **Öz.** *ḳizil*; **SUyg.** *ḳızıl*; **Tuv.** *kızıl*; **Hak.** *ḫızıl*; **Alt.** *kızıl*; **Yak.** *kıhıl*

Tr. *kim*; **YUyg.** *kim*; **Öz.** *kim*; **SUyg.** *kim ~ kem*; **Tuv.** *kım*; **Hak.** *kem*; **Alt.** *kem*; **Yak.** *kim*

Tr. *kir*; **YUyg.** *kir*; **Öz.** *kir*; **SUyg.** *kır*; **Tuv.** *ḫir*; **Hak.** *kir*; **Alt.** *kir*; **Yak.** *kir*

Tr. (ağ.) krş. *kirik*; **Tuv.** *hirik-*

Tr. *kişi,* (ağ.) *kişi*; **YUyg.** *kişi*; **Öz.** *kişi*; **SUyg.** *kısi*; **Tuv.** *kiji*; **Hak.** *kǐžǐ*; **Alt.** *kiji*; **Yak.** *kihi*

Tr. *kişilik*; **Öz.** *kişilik*; **Alt.** *kijilik*

Tr. (ağ.) *kiyiz*; **YUyg.** *kigiz*; **Öz.** *kegiz*; **SUyg.** *kigis*; **Tuv.** *kidis*; **Hak.** *kiis*; **Alt.** *kiyis*

Tr. (ağ.) *kollaş-*; **YUyg.** *ḳollaş-*; **Hak.** *ḫollaş-*

Tr. *koltuk,* (ağ.) *goltuḫ*; **YUyg.** *ḳoltuḳ*; **Öz.** *ḳoltuḳ*; **SUyg.** *ḳohldıḳ*; **Tuv.** *kolduk*; **Hak.** *ḫoltıḫ*; **Alt.** *koltuk*

Tr. *kon-,* (ağ.) *kon-*; **YUyg.** *ḳon-*; **Öz.** *ḳon-*; **SUyg.** *ḳun- ~ ḳon-*; **Tuv.** *hon-*; **Hak.** *kon-*; **Alt.** *kon-*; **Yak.** *xon-*

Tr. *kop-,* (ağ.) *kop-*; **YUyg.** *ḳop-*; **Öz.** *kop-*; **SUyg.** *kop-*

Tr. *kopuz*; **YUyg.** *kovuz*; **Öz.** *kovus*; **Tuv.** *homus*; **Hak.** *komus*; **Alt.** *komus*; **Yak.** *xomus*

Tr. *kork-,* (ağ.) *gorḫ-*; **YUyg.** *ḳorḳ-*; **Öz.** *ḳorḳ-*; **SUyg.** *ḳorḳ-*; **Tuv.** *kort-*; **Hak.** *ḫorıḫ-*; **Alt.** *korkı-*

Tr. *koş-,* (ağ.) *goş-*; **YUyg.** *ḳoş-*; **Öz.** *ḳoş-*; **SUyg.** *Gos-*; **Tuv.** *koş-*; **Hak.** *koş-, hos-*; **Yak.** krş. *hohuy-*

Tr. *koştur-*; **YUyg.** *ḳoştur-*; **Hak.** *ḫostır-*; **Alt.** *koştur-*

Tr. (ağ.) *kotaz*; **YUyg.** *kotaz*; **Öz.** *kütas*

Tr. *kov-,* (ağ.) *kov-*; **YUyg.** *kog-*; **Öz.** *ḳuv-*; **Hak.** *kog-*; **Alt.** *ku-*

Tr. *koy-,* (ağ.) *goy-*; **YUyg.** *ḳoy-*; **Öz.** *ḳoy-*; **SUyg.** *koz-*; **Hak.** *ḫos-*; **Alt.** *koy-*; **Yak.** krş. *ḫotu*

Tr. *koyun,* (ağ.) *koyın*; **YUyg.** *ḳoy*; **Öz.** *ḳoy*; **SUyg.** *Goy*; **Tuv.** *hoy*; **Hak.** *ḫoy*; **Alt.** *koy*; **Yak.** *xooy*

Tr. (ağ.) *koz*; **YUyg.** *ḳoz*; **Hak.** *kos*; **Alt.** *kos*

Tr. (ağ.) *kökle-*; **YUyg.** *kökle-*

Tr. (ağ.) *köp*; **YUyg.** *köp*; **Öz.** *köp*; **SUyg.** *göhp, gehp , köp*; **Tuv.** *köp*; **Hak.** *köp*; **Alt.** *köp*; **Yak.** *köp*

Tr. *köprü,* (ağ.) *körpü, körpi*; **YUyg.** *köprük*; *kövrük*; **Öz.** *köprik*; **Tuv.** *kövürük*; **Yak.** krş. *körge*

Tr. *kul,* (ağ.) *gul*; **YUyg.** *ḳul*; **Öz.** *ḳul*; **SUyg.** *kul*; **Tuv.** *kul*; **Hak.** *kul ŞS*; **Alt.** *kul*; **Yak.** krş. *kulut*

Tr. *kulak*; **YUyg.** *ḳulaḳ*; **Öz.** *ḳulåḳ*; **SUyg.** *ḳulaḳ*; **Tuv.** *kulak*; **Hak.** *ḫulaḫ*; **Alt.** *kulak*; **Yak.** *kulgaax*

Tr. *kulun,* (ağ.) *gulun*; **YUyg.** *ḳulun*; **Öz.** *ḳulun ÖR*; **SUyg.** *ḳulun ~ ḳulun*; **Tuv.** *kulun*; **Hak.** *ḫulun*; **Alt.** *kulun*; **Yak.** *kulun*

Tr. *kum,* (ağ.) *gum*; **YUyg.** *ḳum*; **Öz.** *ḳum*; **SUyg.** *kum*; **Tuv.** *kum*; **Hak.** *ḫum*; **Alt.** krş. *kumax*; **Yak.** krş. *kumax*

Tr. *kurban,* (ağ.) *gurban*; **YUyg.** *ḳurban*; **Öz.** *ḳurbån*

Tr. *kuru,* (ağ.) *guru*; **YUyg.** *ḳuruḳ*; **Öz.** *ḳuruḳ*; **SUyg.** *ḳurıġ*; **Tuv.** *kurug*; **Hak.** *ḫuruğ*; **Alt.** *kuru*; **Yak.** krş. *kuraan*

Tr. *kuru-,* (ağ.) *guru-*; **YUyg.** *ḳuru-*; **Öz.** *ḳuri-*; **SUyg.** *ḳuru-*; **Tuv.** krş. *kurga-*; **Hak.** *ḫuru-*; **Alt.** *kuru-*; **Yak.** *kuur-*

Tr. *kuş,* (ağ.) *guş*; **YUyg.** *kuş*; **Öz.** *ḳuş*; **SUyg.** *ḳus*; **Tuv.** *kuş*; **Hak.** *ḫus*; **Alt.** *kuş*; **Yak.** *kus*

Tr. *kuşan- guşan-*; **YUyg.** krş. *ḳorşi-*; **Öz.** krş. *ḳurşä-*; **SUyg.** *ḳursan-*; **Tuv.** *kurjan-*; **Hak.** *ḫurçan-*; **Alt.** krş. *kurça*; **Yak.** krş. *kurdan-*

Tr. *kut*; **Öz.** *ḳut*; **Tuv.** *kut*; **Hak.** *kut*; **Alt.** *kut*; **Yak.** *kut*

Tr. *kutlu,* (ağ.) *gutlu*; **YUyg.** *ḳutluḳ*; **Öz.** *ḳutluğ*

Tr. *küçük,* (ağ.) *kiçi, kiççi, kiççih, köççe*; **YUyg.** *kiçik*; **Öz.** *kiçik*; **SUyg.** *kıçiġ*; **Hak.** *kǐçǐg*; **Alt.** *kiçü*

Tr. *kükre-*; **Hak.** *kügre-*; **Alt.** *küküre-*

Tr. *küncü,* (ağ.) *küncü, künci, küncük*; **YUyg.** *küncüt*; **Öz.** *küncüt*

Tr. (ağ.) *künlük*; **YUyg.** *künlük*; **Öz.** *künlik*; **Tuv.** *xünnük*; **Hak.** *kündük*; **Yak.** *künneex*

Tr. *küp*; **YUyg.** *küp*; **Tuv.** *kup*; **Alt.** *küp*; **Yak.** *kub*

Tr. *küplü*; **YUyg.** krş.*küptek*; **Öz.** *küplik*

Tr. *laçin,* (ağ.) *laçin*; **YUyg.** *laçin*; **Öz.** *låçin*; **Hak.** *ılaçın*

Tr. *lal*; **YUyg.** *le'il*

Tr. *meyve*; **YUyg.** *mive*; **Öz.** *mevä*

Tr. *ne,* (ağ.) *ne, ney*; **YUyg.** *ne*; **Öz.** *ne*; **SUyg.** *ne*; **Hak.** *noo ŞS*; **Alt.** *ne*

Tr. *nice,* (ağ.) *neçe*; **YUyg.** *neççe*; **Öz.** *neçä*; **SUyg.** *nici*; **Tuv.** krş. *çeje*

Tr. *nişan*; **YUyg.** *nişan*; **Öz.** *nişån*

Tr. *o,* (ağ.) *u*; **YUyg.** *ul*; **Öz.** *u*; **SUyg.** *ol ~ ul*; **Tuv.** *ol*; **Hak.** *ol*; **Alt.** *ol*; **Yak.** *ol*

Tr. *od,* (ağ.) *ot*; **YUyg.** *ot*; **Öz.** *ot*; **SUyg.** *ot ~ oht*; **Tuv.** *ot*; **Hak.** *ot*; **Alt.** *ot*; **Yak.** *ot*

Tr. *oğlan*; **YUyg.** *oġlan*; **Öz.** *oğlån*; **SUyg.** *ugan*; **Hak.** *olgan*; **Alt.** *uulan*; **Yak.** *uolan*

Tr. *oğul,* (ağ.) *ovul*; **YUyg.** *oġul*; **Öz.** *oġıl*; **SUyg.** *oġul*; **Tuv.** *ool*; **Hak.** *ool*; **Alt.** *uul*; **Yak.** *uol*

Tr. *oğulluk*

Tr. *oku-,* (ağ.) *oku-*; **YUyg.** *oku-*; **Öz.** *okı-*

Tr. *ol-,* (ağ.) *bol-*; **YUyg.** *bol-*; **Öz.** *bol-*; **SUyg.** *bol-*; **Tuv.** *bol-*; **Hak.** *pol-*; **Alt.** *bol-*; **Yak.** *buol-*

Tr. (ağ.) *oŋ*; **YUyg.** *oŋ*; **Öz.** *oŋ*; **SUyg.** *oŋ, uŋ*; **Tuv.** *oŋ*; **Hak.** *oŋ*; **Alt.** *oŋ*; **Yak.** *uŋa ,*

Tr. *on*; **YUyg.** *on*; **Öz.** *on*; **SUyg.** *on, un*; **Tuv.** *on*; **Hak.** *on*; **Alt.** *on*; **Yak.** *uon*

Tr. *ona*; **YUyg.** *aŋa*; **Öz.** *ungä*; **SUyg.** *aŋa*; **Tuv.** krş. *aŋaa*; **Hak.** krş. *aġaa*; **Alt.** krş. *ogo*

Tr. *onar*

Tr. *onda*; **YUyg.** *anda*; **Öz.** *undä*; **SUyg.** *anda*; **Tuv.** *anda*; **Hak.** *anda*; **Alt.** *anda*; **Yak.** krş. *onno*

Tr. *ondaki*; **YUyg.** krş. *unıŋdiki*; **Hak.** *andaġı*; **Alt.** *andagı*

Tr. *ondan*; **YUyg.** *andin*; **Öz.** *undän*; **SUyg.** *andan*; **Hak.** *annaŋ*; **Alt.** *anaŋ*; **Yak.** krş. *onton*

Tr. *onlar*; **YUyg.** *ular*; **Öz.** *ulär*; **SUyg.** *olar*; **Tuv.** *olar*; **Hak.** *olar*; **Alt.** *olar / alar*

Tr. *onluk*; **Yak.** *uonnaax*

Tr. krş. *onun*; **YUyg.** *éniŋ, unıŋ*; **Öz.** *uniŋ*; **SUyg.** *anıŋ*; **Tuv.** *ooŋ*; **Hak.** *anıŋ*; **Alt.** *anıŋ, onıŋ*

Tr. *onuncu*; **YUyg.** *oninçi*; **Öz.** *oninçi*; **SUyg.** *onınci*; **Tuv.** *onus*; **Hak.** *onınçı*; **Alt.** *onınçı*; **Yak.** *onus*

Tr. *orak,* (ağ.) *orak*; **YUyg.** *orġak*; **Öz.** *orå̆k*; **SUyg.** *urġak*; **Hak.** *orgax ~ orax*

Tr. krş. *ornat-*; **YUyg.** krş. *ornaş*; **Öz.** *ornäş-*; **Tuv.** krş. *ornan-*; **Hak.** *ornas-*

Tr. *orta,* (ağ.); **YUyg.** *ottura*; **Öz.** *ortä*; **SUyg.** *otra, ohrda*; **Tuv.** *ortu*; **Hak.** *ortı*; **Alt.** *orto*; **Yak.** *orto*

Tr. krş. *ortadaki*; **YUyg.** krş. *orta*; **Öz.** krş. *ortä*; **SUyg.** krş. *orta ~ orto*; **Tuv.** krş. *orta*; **Hak.** krş. *ortı*; **Alt.** krş. *orto*; **Yak.** *ortoku*

Tr. krş. *ortak,* (ağ.) krş. *ortak*; **YUyg.** krş. *ortaķ*; **Öz.** krş. *ortå̆k*; **Alt.** *ortok*

Tr. krş. *ortaklık*; **YUyg.** *ortaķlıķ*

Tr. krş. *ortanca*; **Tuv.** *ortun*; **Hak.** *ortın*; **Alt.** *orton*

Tr. *orun,* (ağ.) *orun*; **YUyg.** *orun*; **Öz.** *orin*; **SUyg.** *orın*; **Tuv.** *orun*; **Hak.** *orın*; **Alt.** *orın*; **Yak.** *orun*

Tr. *ot*; **YUyg.** *ot*; **Öz.** *ot*; **SUyg.** *ot*; **Tuv.** *ot*; **Hak.** *ot*; **Alt.** *ot*; **Yak.** *ot*

Tr. (ağ.) *otacı*; **Tuv.** krş. *oduçu*; **Alt.** krş. *odo-*

Tr. krş. *otur-*; **YUyg.** krş. *oltur-*; **Öz.** krş. *otir-*; **SUyg.** *olur-*; **Tuv.** *olur-*; **Hak.** krş. *odır-*; **Alt.** krş. *otır-*; **Yak.** *olor-*

Tr. *otuzar*; **YUyg.** *ottuz*; **Öz.** *ottiz*; **SUyg.** *otus*; **Tuv.** krş. *üjen*; **Hak.** *otıs*; **Alt.** *odus*; **Yak.** krş. *otut*

Tr. (ağ.) *öç-*; **YUyg.** *öç-*; **Öz.** *öç-*; **Tuv.** *öş-*; **Hak.** krş. *üçür-*; **Alt.** *öc-*; **Yak.** *ös-*

Tr. (ağ.) *ögey*; **YUyg.** *ögey*; **Öz.** *ögäy*; **Hak.** *ööy*; **Alt.** *öy*

Tr. *öğün*

Tr. *öğüt,* (ağ.) *övüt*; **YUyg.** *ögüt*; **Öz.** *ögit*

Tr. krş. *öksüz,* (ağ.) *ök*

Tr. *öküz,* (ağ.) *öğüz*; **YUyg.** *öküz*; **Öz.** *hökiz*; **SUyg.** *uhgus*; **Tuv.** *ösküs*; **Alt.** *ögüs*; **Yak.** *oğus*

Tr. *öl-*; **YUyg.** *öl-*; **Öz.** *öl-*; **SUyg.** *uül- , yul ~ öl-*; **Tuv.** *öl-*; **Hak.** *öl-*; **Alt.** *öl-*; **Yak.** *öl*

Tr. (ağ.) *öleŋ*; **YUyg.** *öläŋ*; **Öz.** *öläŋ*; **Tuv.** *öläŋ*; **Hak.** *öleŋ ŞS*; **Alt.** *ölöŋ*; **Yak.** *ölöŋ*

Tr. *önden,* (ağ.) *öndün*; **SUyg.** *undun*

Tr. *ör-*; **YUyg.** *ör-*; **Öz.** *hör-*; **Alt.** *ör-*; **Yak.** *ör-*

Tr. (ağ.) *örü*; **YUyg.** *öre*; **Öz.** *öri*; **SUyg.** *yurü*; **Tuv.** *örü*; **Hak.** *ööre*; **Alt.** *örö*; **Yak.** *örü*

Tr. (ağ.) *ötün-*; **YUyg.** *ötün-*; **Öz.** *ötin-*

Tr. *öz*; **YUyg.** *öz*; **Öz.** *öz*; **SUyg.** *üz*; **Tuv.** *ös*; **Alt.** *ös*; **Yak.** *üös*

Tr. *özge,* (ağ.) *özke*; **YUyg.** *özge*; **Öz.** *özgä*; **Tuv.** *öske*; **Alt.** *öskö*

Tr. *pars,* (ağ.) *bars*; **YUyg.** *bars*; **Öz.** krş. *yulbars*; **SUyg.** *pars*; **Tuv.** *par*; **Alt.** *bar*

Tr. *piş-,* (ağ.) *biş-*; **YUyg.** *piş-*; **Öz.** *piş-*; **SUyg.** *bıhs-, pıs-*; **Tuv.** *bış-*; **Hak.** *pış-*; **Alt.** *bış-*; **Yak.** *bus-*

Tr. *rab*

Tr. *saban*; **YUyg.** *sapan*; **Öz.** *såpḳån*

Tr. *saç-*; **YUyg.** *çaç-*; **Öz.** *såç-*; **SUyg.** *saz-, şaz- , şaç-*; **Tuv.** *çaş-*; **Hak.** *sas-*; **Alt.** *çaç-*; **Yak.** *as- II*

Tr. *saçlı*; **YUyg.** *çaçlik*; **Öz.** *såçlı*; **SUyg.** *sajdık*; **Tuv.** krş. *çaş*; **Hak.** *sastıg*; **Alt.** *çaçtu*; **Yak.** krş. *as*

Tr. *sakın-*; **YUyg.** *segin-*; **Öz.** *sågın-*; **SUyg.** *saGın-*; **Tuv.** *sagın-*; **Hak.** *sagın-*; **Alt.** *sagın-*; **Yak.** *agın-*

Tr. (ağ.) *sakış*; **Tuv.** *sagış*; **Hak.** *sagıs , sagış*; **Alt.** *sagış*

Tr. *sal-,* (ağ.) *sal-*; **YUyg.** *sal-*; **Öz.** *sål-*; **SUyg.** *sal-*; **Tuv.** *sal-*; **Hak.** *sal-*; **Alt.** *sal-*

Tr. *salı (?)*; **YUyg.** *séliḳ*; **Öz.** *sålıḳ*

Tr. *saman*; **YUyg.** *saman*; **Öz.** *såmån*; **Tuv.** *avaŋ*; **Hak.** *şaban*; **Alt.** krş. *salam*

Tr. *san-*

Tr. *sana,* (ağ.) *saŋa*; **YUyg.** *saŋa*; **Öz.** *seŋä*; **SUyg.** *saġa*; **Tuv.** *seŋee, see*; **Hak.** *saḳa*; **Alt.** *sege*; **Yak.** krş. *eyiehe*

Tr. (ağ.) *sana-*; **YUyg.** *sana-*; **Öz.** *sänä-*; **SUyg.** *sana-*; **Tuv.** *sana-*; **Hak.** *sana-*; **Alt.** *sana-*

Tr. *sap*; **YUyg.** *sap*; **Öz.** *såp*; **SUyg.** *sap*; **Tuv.** *sıp*; **Hak.** *sap*; **Alt.** *sap*; **Yak.** *up*

Tr. *sarar-*; **YUyg.** *sarġar-*; **Öz.** krş. *särğay-*; **SUyg.** *sarġar-*; **Tuv.** *sargar-*; **Hak.** *sargar-*; **Alt.** *sargar-*; **Yak.** krş. *arıı*

Tr. *sat-*; **YUyg.** *sat-*; **Öz.** *såt-*; **SUyg.** *sat-*; **Tuv.** *sat-*; **Hak.** *sat-*; **Alt.** *sat-*

Tr. krş. *satılık,* (ağ.) *satı*; **YUyg.** *sétiḳ*; **Öz.** *satıḳ* ; **SUyg.** *sadıġ*; **Tuv.** *sadıg*; **Hak.** *sadıg*; **Alt.** *sadu*

Tr. *sav,* (ağ.) *sav*

Tr. (ağ.) *say*; **YUyg.** *say*; **Öz.** *såy*; **Tuv.** *say*; **Hak.** *say*; **Alt.** *say*

Tr. (ağ.) *sayla-*; **YUyg.** *sayla-*; **Öz.** *säylä-*; **Tuv.** *sayla-*; **Alt.** *sayla-*

Tr. krş. *seğirt-*; **YUyg.** *sekre-*; **Öz.** *saḳra-*; **Hak.** *segir-*; **Alt.** *sekir-*

Tr. *sekiz,* (ağ.) *sekkiz*; **YUyg.** *sekkiz*; **Öz.** *säkkiz*; **SUyg.** *saḳıs ~ saGıs*; **Tuv.** *ses*; **Hak.** *sigĭs*; **Alt.** *segis*; **Yak.** *ağıs*

Tr. *sekizinci*; **YUyg.** *sekkizinçi*; **Öz.** *säkkizinçi*; **SUyg.** *saGısınci*; **Tuv.** krş. *seski*; **Hak.** *sigĭzĭncĭ*; **Alt.** *segizinçi*; **Yak.** krş. *axsıs*

Tr. *semiz,* (ağ.) *semüz*; **YUyg.** *sémiz*; **Öz.** *semiz*; **SUyg.** *semıs*; **Tuv.** *semis*; **Hak.** *simĭs, sebis*; **Alt.** *semiz*; **Yak.** *emis*

Tr. *sen*; **YUyg.** *sen*; **Öz.** *sen*; **SUyg.** *sen*; **Tuv.** *sen*; **Hak.** *sin , sen*; **Alt.** *sen*; **Yak.** *en*

Tr. *seril-*; **YUyg.** *séril-*

Tr. *sevinç*; **YUyg.** krş. *süyünüş*; **Öz.** *sevinç*; **SUyg.** krş. *söyüş*; **Alt.** *süünç*

Tr. *sığış-*

Tr. *sın-,* (ağ.) *sın-*; **YUyg.** *sun-*; **Öz.** *sin-*; **SUyg.** *sın-*; **Tuv.** *sın-*; **Hak.** *sın-*; **Alt.** *sın-*

Tr. *sınık,* (ağ.) *sınıḫ*; **YUyg.** *sunuḳ*; **Öz.** *sinıḳ*; **SUyg.** *sınık*; **Tuv.** *sınık*; **Hak.** *sınıḫ*; **Alt.** *sınık*

Tr. *sır*; **YUyg.** *sır*; **Öz.** *sır*; **Hak.** *sır*; **Alt.** *sır*

Tr. (ağ.) *sıvak*; **YUyg.** *suvaḳ*

Tr. *sili*; **YUyg.** *siliḳ*; **Öz.** *siliḳ*; **SUyg.** *sulug, sılıg*; **Tuv.** *silig*; **Hak.** *silig*

Tr. *silkin-,* (ağ.) *silkin-*; **YUyg.** *silkin-*; **Öz.** *silkin-*; **SUyg.** *sılgın-*; **Tuv.** krş. *silgi-*; **Hak.** *silgin-*; **Alt.** *silkin-*

Tr. *silmek*; **YUyg.** *sili-*; **Öz.** *silä-*; **Tuv.** *sili-*

Tr. *sin*; **YUyg.** krş. *sinçi*; **Öz.** krş. *sınçı*

Tr. *siz*; **YUyg.** *siz*; **Öz.** *siz*; **SUyg.** *siz*; **Tuv.** krş. *siler*; **Hak.** krş. *sirer*; **Alt.** krş. *siler*; **Yak.** krş. *ehigi*

Tr. *sizler*; **YUyg.** *sizler*; **Öz.** *sizlär*; **Tuv.** *siler*; **Alt.** *siler*

Tr. krş. *sok-*; **YUyg.** *soḳ-*; **Öz.** *suḳ-*; **SUyg.** *soḳ-*; **Tuv.** *suk-*; **Hak.** *suk-*; **Alt.** *suk-*; **Yak.** *uk-*

Tr. *son*; **YUyg.** *soŋ*; **Öz.** *soŋ*; **SUyg.** *soŋ*; **Tuv.** *soŋ*; **Hak.** *soŋ*; **Alt.** *soŋ*

Tr. *sonra,* (ağ.) *soŋra*; **Öz.** *soŋra*; **SUyg.** *soŋġar*; **Tuv.** *soŋgar*; **Hak.** *soŋar*

Tr. *soy-*; **YUyg.** *soy-*; **Öz.** *soy-*; **SUyg.** *soy-*; **Tuv.** *soy-*; **Hak.** *soy- soy-*; **Alt.** *soy-*

Tr. *söğüt,* (ağ.) *sövüt*; **YUyg.** *söget*; **Öz.** *sövit (diyalekt)*; **SUyg.** *söġıt*; **Hak.** *sööt*; **Yak.** *üöt*

Tr. *sökül-*; **YUyg.** *sökül-*; **Öz.** krş. *sök-*; **SUyg.** *sökül-, söġül-*; **Hak.** *sögil-*; **Alt.** *ögül-*

Tr. *söz*; **YUyg.** *söz*; **Öz.** *söz*; **SUyg.** *söz, şoz*; **Tuv.** *sös*; **Hak.** *sös*; **Alt.** *sös*; **Yak.** *ös*

Tr. *sözleş-*; **YUyg.** *sözleş-*; **Öz.** *sözläş-*; **Hak.** krş. *söste-*; **Alt.** krş. *söstöş-*

Tr. *sözlü*; **Hak.** *söstig*; **Yak.** *östööx*

Tr. *su,* (ağ.) *suv*; **YUyg.** *su*; **Öz.** *suv*; **SUyg.** *su*; **Tuv.** *sug*; **Hak.** *sug*; **Alt.** *suu*; **Yak.** *uu*

Tr. (ağ.) *suğul-*; **YUyg.** *soġul-*; **Tuv.** krş. *sool-*; **Alt.** *soolıp kal-*

Tr. *susa-*; **YUyg.** *ussa-*; **Öz.** *suvsä-*; **SUyg.** krş. *os- II, us-*; **Tuv.** *suksa-*; **Hak.** *suḫsa-*; **Alt.** *suuza-*; **Yak.** krş. *utah <*susak*

Tr. *suvar-,* (ağ.) *suvar-*; **Hak.** *sıba- II*

Tr. (ağ.) *süçi*; **YUyg.** *çüçük*; **Öz.** *suçuḳ ~ çuçuḳ*; **SUyg.** *süçig, suçig*

Tr. *sürdür-*; **YUyg.** *sürdür-*; **Öz.** *sürdir-*; **SUyg.** *surdır-*; **Tuv.** *sürdür-*; **Hak.** *sürdir-*; **Alt.** *sürdir*; **Yak.** krş. *üür-*

Tr. *sürek: sürek avı*

Tr. *süt,* (ağ.) *süd*; **YUyg.** *süt*; **Öz.** *süt*; **SUyg.** *sot, söt, üt*; **Tuv.** *süt*; **Hak.** *süt , ŞS*; **Alt.** *süt*; **Yak.** *üüt*

Tr. *taban,* (ağ.) *daban*; **YUyg.** *tapan*; **Öz.** *tåvån*; **SUyg.** *tavan*; **Tuv.** *davan*; **Hak.** *taban*; **Alt.** *taman*; **Yak.** *taman*

Tr. *taç*; **YUyg.** *tac*; **Öz.** *tåc*

Tr. (ağ.) *tağar*; **YUyg.** *taġar*; **Öz.** *tağar*; **SUyg.** *taġar*; **Tuv.** *taar*; **Hak.** *taar*; **Alt.** *taar*

Tr. *tanık,* (ağ.) *tanuk*; **Öz.** *taniḳ*; **Tuv.** krş. *tanı-*; **Hak.** *tanıg*; **Alt.** *tanık*

Tr. *tanrı,* (ağ.) *tanri*; **YUyg.** *teŋri*; **Öz.** *täŋri*; **SUyg.** *teŋer~ teŋir*; **Tuv.** *deer*; **Hak.** *tegri*; **Alt.** *teŋeri*; **Yak.** *taŋara*

Tr. (ağ.) *tap-*; **YUyg.** *tap-*; **Öz.** *tap-*; **SUyg.** *tap-*; **Tuv.** *tıp-*; **Hak.** *tap-*; **Alt.** *tap-*; **Yak.** *tap-*

Tr. (ağ.) *tapış-*; **YUyg.** *tépiş-*; **Öz.** *tåpış-*; **Tuv.** *tıpış-*; **Hak.** *tapıs-*; **Alt.** *tabış-*; **Yak.** *tabıs-*

Tr. (ağ.) *tapşır-*; **YUyg.** *tapşur-*; **Öz.** *tåpşır-*; **Tuv.** krş. *tıpız-*

Tr. *tapu*

Tr. krş. *tarım*; **YUyg.** *teri-*; **SUyg.** *tarı-*; **Tuv.** *tarı-*; **Hak.** *tarı-*; **Alt.** *tarı-*

Tr. krş. *tarım*; **YUyg.** *teriḳ*; **Öz.** *tarıg*; **SUyg.** *darıh*; **Hak.** *tarığ*; **Alt.** *taru*

Tr. *tarla*; **YUyg.** *teriglik*; **Hak.** *tarlağ*

Tr. (ağ.) *tart-*; **YUyg.** *tart-*; **Öz.** *tart-*; **SUyg.** *tart-*; **Tuv.** *tırt-*; **Hak.** *tart-*; **Alt.** *tart-*; **Yak.** *tart-*

Tr. *taş,* (ağ.) *daş*; **YUyg.** *taş*; **Öz.** *tåş*; **SUyg.** *tas*; **Tuv.** *daş*; **Hak.** *tas*; **Alt.** *taş*; **Yak.** *taas*

Tr. *taş-,* (ağ.) *daş-*; **YUyg.** *taş-*; **Öz.** *tåş-*; **SUyg.** *daş-*; **Hak.** *tas-*; **Alt.** *taş-*; **Yak.** *tahıy-*

Tr. *taşı-,* (ağ.) *daşı-*; **YUyg.** *taşu-*; **Öz.** *täşı-*; **SUyg.** *tası-*; **Tuv.** *dajı-*; **Yak.** *tas-*

Tr. *tavşan,* (ağ.) *davşan, davuşan*; **YUyg.** krş. *toşḳan*; **SUyg.** *dohsGan, dosGan*

Tr. *tavuk,* (ağ.) *tavık*; **YUyg.** *tavuḳ*; **Öz.** *tåvuḳ*; **SUyg.** *dahGagı, tahGagı*; **Tuv.** *dagaa*; **Alt.** *takaa*

Tr. (ağ.) *tekre*; **YUyg.** *täri*; **Öz.** *tegrä*

Tr. *tep-,* (ağ.) *dep-*; **YUyg.** *tep-*; **Öz.** *tep-*; **SUyg.** *tep-*; **Tuv.** *tep-*; **Hak.** *tep-*; **Alt.** *tep-*; **Yak.** *tep-*

Tr. *tepe,* (ağ.) *töpbe*; **YUyg.** *töpe*; **Öz.** *tepä*; **Tuv.***tey*; **Hak.** krş. *tigey*; **Alt.** *töbö*; **Yak.** *töbö*

Tr. *tepsi,* (ağ.) *tepisi*; **Hak.** *tipsi*

Tr. *teptir-*; **YUyg.** krş. *tep-*; **Öz.** krş. *tep-*; **SUyg.** krş. *tep-*; **Tuv.** krş. *tep-*; **Hak.** krş. *tep-*; **Alt.** *teptir-*; **Yak.** krş. *tep-*

Tr. *ter,* (ağ.) *ter*; **YUyg.** *ter*; **Öz.** *ter*; **SUyg.** *ter*; **Tuv.** *der*; **Hak.** *tir*; **Alt.** *ter*; **Yak.** krş. *tirit-*

Tr. *terle-*; **YUyg.** *terli-*; **Öz.** *terla-*; **SUyg.** *terde-*; **Tuv.** krş. *terit-*; **Hak.** *tirle-*; **Alt.** *terle-*; **Yak.** krş. *tirit-*

Tr. *tık-,* (ağ.) *dık-*; **YUyg.** *tık-*; **Öz.** *tıḳ-*; **Hak.** *tıh-*; **Alt.** *tık-*; **Yak.** *tık-*

Tr. (ağ.) *tirek*; **YUyg.** *térek*; **Öz.** *teräk*; **SUyg.** *terik*; **Tuv.** *terek*; **Hak.** *terek*; **Alt.** *terek*; **Yak.** *tirek*

Tr. *tosun*; **YUyg.** *tosun*; **Öz.** *tosın*; **SUyg.** *dosın*

Tr. (ağ.) *töle-*; **YUyg.** *töle-*; **Öz.** *tölä-*; **Tuv.** *töle-*; **Hak.** *töle-*; **Alt.** *tölö-*; **Yak.** *tölöö-*

Tr. *töre,* (ağ.) *töre*; **YUyg.** *töre*; **Öz.** *töre*; **SUyg.** *töre*; **Tuv.** *töre*; **Hak.** *töre*; **Yak.** *töröö*

Tr. *döşek,* (ağ.) *döşşek*; **YUyg.** *töşek*; **Öz.** *töşäk*; **SUyg.** *tüsek*; **Tuv.** *döjek*; **Hak.** *tözek*; **Alt.** *töjök*

Tr. *tuluḫ*; **YUyg.** *tuluḳ*

Tr. *tuş*; **YUyg.** krş. *tuşluk*; **Tuv.** *dus*; **Hak.** *tus*; **Alt.** *tuş*; **Yak.** *tus*

Tr. *tut-*; **YUyg.** *tut-*; **Öz.** *tut-*; **SUyg.** *tut-*; **Tuv.** *tut-*; **Hak.** *tut-*; **Alt.** *tut-*; **Yak.** *tut-*

Tr. *tutuk*; **Tuv.** *tudug*; **Hak.** *tudıg*; **Alt.** *tudu*

Tr. (ağ.) *tükel*; **YUyg.** *tügel*; **Öz.** *tügäl*

Tr. krş. *tüken-*; **YUyg.** *tügä-*; **Öz.** *tügä-*; **SUyg.** *tuge-*; **Hak.** krş. *tügen-*; **Alt.** krş. *tügen-*

Tr. *tüket-*; **YUyg.** *tüget-*; **Öz.** *tügät-*; **Hak.** *tüget-*; **Yak.** *tüget-*

Tr. *tümen,* (ağ.) *tümen*; **YUyg.** *tümen*; **Öz.** *tümen*; **SUyg.** *tümin*; **Tuv.** *tümen*; **Hak.** *tuben ~ tüben*; **Alt.** *tümen*; **Yak.** *tümen*

Tr. *türe-,* (ağ.) *töre-*; **YUyg.** *töre-*; **SUyg.** *döre-*; **Tuv.** *törü-*; **Hak.** *töre-*; **Alt.** *törö-*; **Yak.** *töröö-*

Tr. *Türk*; **YUyg.** *türk*; **Öz.** *türk*; **Alt.** *türk*; **Yak.** *türk*

Tr. *türk*

Tr. *tütün*; **YUyg.** *tütün*; **Öz.** *tütün*; **SUyg.** *tütün*

Tr. (ağ.) *tüz*; **Tuv.** *dös*; **Hak.** *tös*; **Alt.** *tös*

Tr. *uç,* (ağ.) *uç*; **YUyg.** *uç*; **Öz.** *uç*; **SUyg.** *uç*; **Tuv.** *uş*; **Hak.** *uç*; **Alt.** *uç*

Tr. (ağ.) *uğan*

Tr. *uğra-*

Tr. *uğru,* (ağ.) *uğru, ugrı, ugru*; **YUyg.** *oġrı*; **Öz.** *oğri*; **SUyg.** *oġur*; **Tuv.** *oor*; **Hak.** *oġır*; **Alt.** *uur*; **Yak.** *uoru*

Tr. (ağ.) *ulam*; **Tuv.** *ulam*; **Hak.** *ulam*; **Alt.** *ulam*; **Yak.** *ulam*

Tr. *ulu*; **YUyg.** *uluġ*; **Öz.** *uluğ*; **SUyg.** *uluġ*; **Tuv.** *ulux*; **Hak.** *ulug*; **Alt.** *ulu*; **Yak.** *uluu*

Tr. *un*; **YUyg.** *un*; **Öz.** *un*; **Hak.** *un*

Tr. *uruk*; *uruk*; **YUyg.** *uruḳ*; **Öz.** *uruğ*; **SUyg.** *uruġ*; **Tuv.** *urug*; **Yak.** *uruu*

Tr. *Uygur*; **YUyg.** *Uyġur*; **Öz.** *Uyġur*; **SUyg.** *yoġur*

Tr. *uğur (ağ.) uğur*; **Öz.** *uur*

Tr. *uyluk*; **SUyg.** *utuḳ utuk <*ustuḳ<*uzluk*; **Hak.** *ustuḫ*; **Yak.** *ulluk*

Tr. *uz,* (ağ.) *uz*; **YUyg.** *üz*; **Öz.** *uz*; **Tuv.** *us*; **Hak.** *us*; **Alt.** *us*; **Yak.** *uus*

Tr. *uzun*; **YUyg.** *uzun*; **Öz.** *uzun*; **SUyg.** *uzun*; **Tuv.** *uzun*; **Hak.** *uzun*; **Alt.** *uzun*; **Yak.** *uhun*

Tr. krş. *uzun uzadıya*; **YUyg.** *uzuti*; **Hak.** krş. *uzada*

Tr. *üç,* (ağ.) *üş*; **YUyg.** *üç*; **Öz.** *üç*; **SUyg.** *uş~ vuş*; **Tuv.** *üş*; **Hak.** *üş*; **Alt.** *üç*; **Yak.** *üs*

Tr. *üçer*

Tr. *üçüncü*; **YUyg.** *üçinçi*; **Öz.** *üçinçi*; **SUyg.** *şuçunci*; **Tuv.** *üşkü*; **Hak.** *üzĭnjĭ*; **Alt.** *üçinçi*; **Yak.** krş. *ühüs*

Tr. *üleş-,* (ağ.) *üleş-*; **YUyg.** *üleş-*; **Öz.** *üleş-*; **SUyg.** *ules-*; **Tuv.** *üleş-*; **Hak.** *üles-*; **Alt.** *üleş-*; **Yak.** *ülles-*

Tr. (ağ.) krş. *üleş*; **YUyg.** *ülüş*; **Öz.** *ülüş*; **SUyg.** *ulus*; **Tuv.** *üleş*; **Hak.** *ülüş*; **Alt.** *üleş*

Tr. (ağ.) *ürüŋ*; **Yak.** *ürüŋ*

Tr. *üstün (?)*; **YUyg.** *östöŋ*

Tr. (ağ.) *üstün*; **YUyg.** *üstün*; **Öz.** *üstün*; **Tuv.** krş. *üstü*; **Hak.** *üstü, üstünde*; **Alt.** *üst*

Tr. krş. *üşüş-*

Tr. krş. *üşüt-*; **YUyg.** *üşüt-*

Tr. *üz-,* (ağ.) *üz-*; **YUyg.** *üz-*; **Öz.** *üz-*; **SUyg.** *üz(ü)-*; **Tuv.** *üüs-*; **Hak.** *üs-*; **Alt.** *üs-*

Tr. (ağ.) *üzül-*; **YUyg.** *üzül-*; **Öz.** *üzil-*; **Tuv.** *üzül-*; **Hak.** *üzül-*; **Alt.** *üzül-*

Tr. *var,* (ağ.) *va, vā*; **YUyg.** *bar*; **Öz.** *bår*; **SUyg.** *bar*; **Tuv.** *bar*; **Hak.** *par*; **Alt.** *bar*; **Yak.** *baar*

Tr. *var-*; **YUyg.** *bar-*; **Öz.** *bår-*; **SUyg.** *bar-*; **Tuv.** *bar-*; **Hak.** *par-*; **Alt.** *bar-*; **Yak.** *bar-*

Tr. *ver-*; **YUyg.** *ber-*; **Öz.** *ber-*; **SUyg.** *per-*; **Tuv.** *ber-*; **Hak.** *pir- , per-*; **Alt.** *ber-*; **Yak.** *bier-*

Tr. krş. *verici <*berigçi*

Tr. *verim*

Tr. *veriş-,* (ağ.) *veriş-*

Tr. *veriş*; **YUyg.** *bériş*; **Öz.** *beriş*; **Hak.** *peris, periş*; **Alt.** *beriş"veriş"*

Tr. *vur-,* (ağ.) *ur-*; **YUyg.** *ur-*; **Öz.** *ur-*; **SUyg.** *ur-*; **Hak.** *ur-*; **Alt.** *ur-*; **Yak.** *uur-*

Tr. *vuruş-,* (ağ.) *uruş-*; **YUyg.** *uruş-*; **Öz.** *urış-*; **Hak.** *uruş-*; **Alt.** *uruş-*; **Yak.** *uurus-*

Tr. *ya*

Tr. *yad,* (ağ.) *yat*; **YUyg.** *yat*; **Öz.** *yåt*; **Alt.** *cat*

Tr. *yağ,* (ağ.) *yā*; **YUyg.** *yaġ*; **Öz.** *yåğ*; **SUyg.** *yağ*; **Tuv.** *çag*; **Hak.** *çaġ*; **Alt.** *cu ~ cuu*; **Yak.** *sıa*

Tr. krş. *yağdır-*; **YUyg.** krş. *yaḳ-*; **Öz.** krş. *yag-*; **Tuv.** krş. *çaġ-*; **Hak.** krş. *çag-*; **Alt.** krş. *ca-*

Tr. *yağdırmak*

Tr. *yağı,* (ağ.) *yağı*; **YUyg.** *yaġı*; **Öz.** *yåv*; **SUyg.** *yağı*; **Hak.** *çaa ŞS*

Tr. *yağış,* (ağ.) *yağış*; **YUyg.** krş. *yégin*; **Öz.** *yåğış*; **Tuv.** *ça's*; **Alt.** *caaş*

Tr. *yağız,* (ağ.) *yağız, yāz*; **YUyg.** *yagıs*

Tr. *yağlı,* (ağ.) *yālı*; **YUyg.** *yaġliḳ*; **Öz.** *yåğli*; **Tuv.** *çaglıg*; **Hak.** *çağlığ*; **Alt.** *cuulu* **Yak.** *sıalaax*

Tr. *yağmur,* (ağ.) *yāmır, yāmur*; **YUyg.** *yamġur*; **Öz.** *yåmğır*; **SUyg.** *yağmır*; **Tuv.** *çaaskın*; **Hak.** *naŋmır*; **Alt.** *camgır*; **Yak.** *samır*

Tr. *yahşi,* (ağ.) *yağşi*; **YUyg.** *yaxşi*; **Öz.** *yaxşi*; **SUyg.** *yaxş~ yaxşi*; **Tuv.** krş. *eki*; **Hak.** *çaḫşı*; **Alt.** *cakşı*

Tr. *yaka*; **YUyg.** *yaḳa*; **Öz.** *yaḳa*; **Hak.** *çaga*; **Alt.** *yakka*; **Yak.** *saga*

Tr. *yakın*; **YUyg.** *yaḳın*; **Öz.** *yakın*; **SUyg.** *yakın*; **Hak.** *çagın*

Tr. *yalan*; **YUyg.** *yalġan*; **Öz.** *yålğån*

Tr. *yalat-*

Tr. *yalavaç*

Tr. *yalın,* (ağ.) *yalın*; **YUyg.** *yalaŋ*; **Öz.** *yäläŋ*; **SUyg.** *yalıŋ*; **Tuv.** *çalaŋ*; **Alt.** *calaŋ , yalaŋ*

Tr. *yalın*; **YUyg.** krş. *yalkun*; **Öz.** krş. *yalḳın*; **SUyg.** *yalın*; **Tuv.** *çalın*; **Hak.** *çalın*; **Alt.** *calın*

Tr. *yalnız,* (ağ.) *yalağuz, yalaŋız*; **YUyg.** *yalġuz*; **Öz.** *yålgız*; **SUyg.** *yaŋgıs*; **Tuv.** *caŋgıs*; **Hak.** *çalgıs*; **Alt.** *calŋus*

Tr. *yaman,* (ağ.) *yaman*; **YUyg.** *yaman*; **Öz.** *yåmån*; **SUyg.** *yaman*; **Alt.** *caman*

Tr. *yan*; **YUyg.** *yan*; **Öz.** *yån*; **SUyg.** *yan*; **Tuv.** *çan*; **Hak.** *çan*; **Alt.** *can*

Tr. *yanak,* (ağ.) *yağak*; **YUyg.** *yag, yak*; **Öz.** *yaŋak*; **SUyg.** *yıŋaḳ*; **Tuv.** *çaak*; **Hak.** *nāḫ*; **Alt.** *çaak*; **Yak.** *sıŋaax*

Tr. (ağ.) *yanç-*; **YUyg.** *yaçıgan*; **Öz.** *yanç-*

Tr. (ağ.) *yangak*; **YUyg.** *yaŋaḳ*; **Öz.** *yånğåk*; **Tuv.** *caŋxax*

Tr. (ağ.) *yanut*

Tr. *yar-,* (ağ.) *yar-*; **YUyg.** *yar-*; **Öz.** *yår-*; **SUyg.** *yar-*; **Tuv.** *çar-*; **Hak.** *çar-*; **Alt.** *car-*

Tr. *yar*; **YUyg.** *yar*; **Öz.** *yar*; **SUyg.** *yar*; **Hak.** *çar*; **Alt.** *car*; **Yak.** *sır*

Tr. *yaraş-*; **YUyg.** *yaraş-*; **Öz.** *yåråş-*; **SUyg.** *yaraş-*; **Tuv.** krş. *çaraş*; **Hak.** krş. *çara-, çaras-*; **Alt.** *caraş-*

Tr. *yarat-*; **YUyg.** *yarat-*; **Öz.** *yärät-*; **SUyg.** *yarat-*; **Hak.** *çarat-*; **Alt.** *carat-*

Tr. *yargı,* (ağ.) *yargı*; **Öz.** *yorgı*; **SUyg.** *yarġı*; **Tuv.** *çargı*; **Hak.** *çarğı*; **Alt.** *cargı*

Tr. *yarıl-,* (ağ.) *yiril-*; **YUyg.** *yéril-*; **Öz.** *yarıl-*; **SUyg.** *yarıl-*; **Tuv.** *çarıl-*; **Hak.** *çarıl-*; **Alt.** *carıl-*

Tr. *yarım*; **YUyg.** *yérim*; **Öz.** *yärim*; **SUyg.** *carım*; **Tuv.** *çarım*; **Hak.** *çarım*; **Alt.** *carım*

Tr. *yasa*

Tr. *yastık,* (ağ.) *yasduk, yasdık, yastuk*; **YUyg.** *yastuḳ*; **Öz.** *yåstık*; **SUyg.** *yastxıḳ*; **Tuv.** *sısdık*; **Hak.** *çastıḫ*; **Alt.** *castık*; **Yak.** *sıttık*

Tr. *yaş*; **YUyg.** *yaş*; **Öz.** *yåş*; **SUyg.** *yaş*; **Tuv.** *çaş*; **Hak.** *ças*; **Alt.** *çaş*; **Yak.** *saas*

Tr. *yaşa-*; **YUyg.** *yaşa-*; **Öz.** *yäşä-*; **SUyg.** *yasa-*; **Hak.** *çaza-*; **Alt.** *caca-*

Tr. *yaşlı*; **YUyg.** *yaşlıḳ*; **Öz.** *yåşlıḳ*; **Hak.** *çastıg*; **Alt.** *çaştu*; **Yak.** *caastaax*

Tr. krş. *yaşmak*; **YUyg.** krş. *yaşur-*; **Öz.** krş. *yaşır-*; **SUyg.** *yas-*; **Tuv.** krş. *çaşıt*; **Hak.** krş. *çazın-*; **Alt.** krş. *cajın-*; **Yak.** *sas-*

Tr. *yavan,* (ağ.) *yavan*; **YUyg.** *yavan*; **Öz.** *yävgån*; **Hak.** *çağban*

Tr. *yavuz,* (ağ.) *yavız*; **YUyg.** *yavuz*; **Öz.** *yavuz*; **SUyg.** *yıus~ yıs*; **Tuv.** *cavız*

Tr. krş. *yay-*; **YUyg.** *yay-*; **Öz.** krş. *yay-*; **SUyg.** *yay-*; **Alt.** *cay-*

Tr. *yaz*; **YUyg.** *yaz*; **Öz.** *yåz*; **SUyg.** *yaz*; **Tuv.** *ças*; **Hak.** *ças*; **Alt.** *cas*; **Yak.** *saas*

Tr. (ağ.) *yazı*; **YUyg.** *yez, yezi (diyalekt)*; **Hak.** *çazı*; **Alt.** *çazı*; **Yak.** *sıhı*

Tr. *ye-,* (ağ.) *yi-*; **YUyg.** *yi-*; **Öz.** *ye-*; **SUyg.** *ye- ~ ce- ~ci-*; **Tuv.** *çi-*; **Hak.** *çi̯-*; **Alt.** *ci-*; **Yak.** *sie-*

Tr. *yedi*; **YUyg.** *yette*; **Öz.** *yetti*; **SUyg.** *yite ~ yiti ~ cete ~ eti*; **Tuv.** *çedi*; **Hak.** *çiti̯*; **Alt.** *ceti*; **Yak.** *sette*

Tr. *yedinci*; **YUyg.** *yettinçi*; **Öz.** *yettinçi*; **SUyg.** *yidınci*; **Tuv.** *çedigi*; **Hak.** *çiti̯nci̯*; **Alt.** *cetinçi*; **Yak.** krş. *settis*

Tr. *yedir-*; **YUyg.** *yédür-*; **Öz.** *yedir-*; **SUyg.** *yetir-*; **Alt.** *cidir-*; **Yak.** krş. *siet-*

Tr. *yeğ,* (ağ.) *yeg, yég*

Tr. *yeğen*; **YUyg.** *ciyen*; **Öz.** *ciyan*; **SUyg.** *yegen ~ egen*; **Tuv.** *çeen*; **Hak.** *çeen*; **Alt.** *ceen*; **Yak.** *sien*

Tr. *yeğrek,* (ağ.) *yeğrek*

Tr. (ağ.) *yeldir-*; **YUyg.** *yeldür-*; **Öz.** *yeldir-*

Tr. *yenge*; **YUyg.** *yeŋge*; **Öz.** *yängä*; **SUyg.** *iŋge, yiŋge*; **Tuv.** *çeŋge*; **Hak.** *nige*; **Alt.** *ceŋe*

Tr. *yeni,* (ağ.) *yini*; **YUyg.** *yéŋi*; **Öz.** *yäŋi*; **SUyg.** *yaŋı, yaŋa*; **Tuv.** *çaa*; **Hak.** *naa*; **Alt.** *caŋı*; **Yak.** *saŋa*

Tr. *yer,* (ağ.) *yir*; **YUyg.** *yer*; **Öz.** *yer*; **SUyg.** *yer*; **Tuv.** *cer*; **Hak.** *çir*; **Alt.** *cer*; **Yak.** *sir*

Tr. *yer-,* (ağ.) *yer-*; **YUyg.** *yir-*; **Öz.** *yir-*; **Tuv.** *çir-*

Tr. *yet-,* (ağ.) *yet-*; **YUyg.** *yet-*; **Öz.** *yet-*; **SUyg.** *yeht-*; **Tuv.** *cet-*; **Hak.** *çit-*; **Alt.** *cet-*; **Yak.** *sit-*

Tr. *yetmiş*; **YUyg.** *yetmiş*; **Öz.** *yetmiş*; **SUyg.** krş. *yidon*; **Tuv.** krş. *çeden*; **Hak.** krş. *çiton*; **Alt.** krş. *ceten*; **Yak.** krş. *sette uon*

Tr. *yığ-*; **YUyg.** *jiġ-*; **Öz.** *yığ-*; **SUyg.** *yıġ-, yik-*; **Tuv.** *çıg-*; **Hak.** *çığ-*; **Alt.** *cu-~ cuu-*

Tr. *yığdır-*; **YUyg.** *yigdur-*; **Öz.** krş. *yıgıştır-*; **Tuv.** krş. *çıgdırt-*; **Hak.** *çığdır-*

Tr. *yığıl-*; **YUyg.** *jigil-*; **Öz.** *yığıl-*; **SUyg.** *yığıl-*; **Tuv.** *çıul-*; **Hak.** *çıul-*; **Alt.** *cıgıl-*; **Yak.** krş. *suulun-*

Tr. *yıl*; **YUyg.** *jil*; **Öz.** *yil*; **SUyg.** *yil*; **Tuv.** *çıl*; **Hak.** *çıl*; **Alt.** *cıl*; **Yak.** *sıl*

Tr. *yılan,* (ağ.) *yılaŋ*; **YUyg.** *ilan*; **Öz.** *ilån*; **SUyg.** *yilan*; **Tuv.** *çılan*; **Hak.** *çılan*; **Alt.** *cılan*

Tr. *yıldız,* (ağ.) *ıldız*; **YUyg.** *yulduz*; **Öz.** *yulduz*; **SUyg.** *yıldıs ~ uldus*; **Tuv.** *sıldıs*; **Hak.** *çıltıs*; **Alt.** *cıldıs*; **Yak.** *sulus*

Tr. *yılkı,* (ağ.) *yılkı, yılgı, yılhı*; **YUyg.** *ilka*; **Öz.** *yilḳı*; **Tuv.** *çılgı*; **Hak.** *çılğı*; **Alt.** *cılkı*; **Yak.** *sılgı*

Tr. *yıllık*; **YUyg.** *yilliḳ*; **Öz.** *yillik*; **SUyg.** *ıllıġ*; **Tuv.** *çıldık*; **Hak.** *çıllıg*; **Alt.** *cıldık*; **Yak.** *sıllağı*

Tr. *yiğit,* (ağ.) *yiğıt*; **YUyg.** *yigit, jigit*; **Öz.** *yigıt*; **SUyg.** *yiğıt*; **Hak.** *çiit*; **Alt.** *ciit*

Tr. *yine*; **YUyg.** *yene*; **Öz.** *yänä*; **SUyg.** *yene*

Tr. *yirmi,* (ağ.) *yiğırmı*; **YUyg.** *yiġirme*; **Öz.** *yigirmä*; **SUyg.** *yigirmi, yigırma, igırma*; **Tuv.** *cerbe*; **Hak.** *çibĭrgĭ*; **Alt.** *cirme*; **Yak.** *süürbe*

Tr. *yirminci*; **YUyg.** *jigirminçı*; **Öz.** *yigirminçi*; **SUyg.** *ygırmınçı*; **Tuv.** *çeerbigi*; **Hak.** *çibĭrgĭnçi*; **Alt.** *cirmezinçi*; **Yak.** krş. *süürbehis*

Tr. *yitik,* (ağ.) *itik*; **YUyg.** krş. *yüt-*; **Tuv.** krş. *çit-*; **Hak.** krş. *çidig*; **Yak.** *sütük*

Tr. *yoğun,* (ağ.) *yoğun*; **YUyg.** *yoġan*; **Öz.** *yoğån*; **SUyg.** *oġın*; **Tuv.** *çoon*; **Hak.** *çoon*; **Alt.** *coon*; **Yak.** *sogoon*

Tr. krş. *yoğurt*; **YUyg.** krş. *yogurt*; **Öz.** *curgat (diyalekt)*; **SUyg.** krş. *yugurt*; **Yak.** krş. *suorat*

Tr. *yok,* (ağ.) *yoḫ*; **YUyg.** *yoḳ*; **Öz.** *yoḳ*; **SUyg.** *coḳ*; **Tuv.** *çok*; **Hak.** *çoḫ*; **Alt.** *cok*; **Yak.** *suox*

Tr. *yol*; **YUyg.** *yol*; **Öz.** *yol*; **SUyg.** *yol*; **Tuv.** *çol*; **Hak.** *çol*; **Alt.** *col*; **Yak.** *suol*

Tr. *yolmak,* (ağ.) *yol-*; **YUyg.** *yul-*; **Öz.** *yul-*; **SUyg.** *yul-*; **Tuv.** *çul-*; **Hak.** *çul-*; **Alt.** *cul-*; **Yak.** *sul-*

Tr. *yu-,* (ağ.) *yū-*; **YUyg.** *ju-*; **Öz.** *yuv-*; **SUyg.** *yü-*; **Tuv.** *cu-*; **Hak.** *çuğ-*; **Alt.** krş. *cun-*; **Yak.** krş. *suuy-*

Tr. *yukarıki,* (ağ.) *yokarı*

Tr. *yumuşat-*; **YUyg.** *yumşat-*; **Öz.** *yumşät-*; **SUyg.** krş. *yumşa-*; **Tuv.** *çımçat-*; **Hak.** *çımcat-*; **Alt.** krş. *cımja-*; **Yak.** krş. *sımnat-*

Tr. (ağ.) *yund*; **SUyg.** *yöt ~ yot ~ yut*; **Yak.** krş. *sonogos*

Tr. *Yusuf*

Tr. YUyg. *küzet-*; **Öz.** *küzät-*; **Hak.** *küzet-*; **Alt.** *küzet-*

Tr. (ağ.) *yügürt-*; **YUyg.** *yügür-*; **Öz.** *yür-*; **SUyg.** *çükür-*; **Tuv.** *çügür-*; **Hak.** *çügür-*; **Alt.** *cügür-*; **Yak.** *süür-*

Tr. *yükle-,* (ağ.) *ükle-*; **YUyg.** *yükle-*; **Öz.** *yüklä-*; **SUyg.** *şukde-*; **Tuv.** *çükte-*; **Hak.** *çükte-*; **Alt.** *cükte-*; **Yak.** krş. *sükter-*

Tr. *yün,* (ağ.) *yüŋ (yun, yuŋ)*; **YUyg.** *yuŋ*; **Öz.** *yüŋ*; **SUyg.** *yuŋ ~ iuŋ*; **Tuv.** *çüŋ*; **Hak.** *nüg*; **Alt.** *cuŋ*; **Yak.** *suŋ*

Tr. *yürü-*; **YUyg.** krş. *jür-*; **Öz.** krş. *yür-*; **SUyg.** krş. *yür-*; **Tuv.** *çoru-*; **Hak.** krş. *çör-*; **Alt.** krş. *cür-*; **Yak.** *suor-*

Tr. *yürüt-*; **YUyg.** *yorut-*; **Öz.** *yort-, yürüt-*; **Tuv.** *çort-*; **Hak.** *çort-*; **Alt.** *corto-*; **Yak.** *sırıt-*

Tr. *yüz,* (ağ.) *üz*; **YUyg.** *yüz*; **Öz.** *yüz*; **SUyg.** *yüz*; **Tuv.** *çüs*; **Hak.** *çüs*; **Alt.** *cüs*; **Yak.** *süüs*

Tr. *yüzlük*

Tr. krş. *yüzü koyun*; **Öz.** *ḳuyi*; **SUyg.** *ḳozı, ḳozu, ḳuzı*; **Tuv.** *kudu*; **Yak.** *ḫotu*

4.2.1. Almanca -Eski Uygurca Dizin

aber *inçip*
Abgabe *alım, berim*
abhanden *yoḳ*
abkaufen *yul-*
ablassen *ḳod-*
ableugnen *tan-*
abliefern *ötün-, öṭün-*
abmagern (?) *ḳurı-*
absprechen: sich absprechen *ayıtış-*
abtrennen *adır-, aḍır-*
abwägen (?) *täŋär-*
abwaschen *yu-*
abweichen *aġış-*
abweichend *öŋi*
abzählen *sana-*
Achselhöhle, Achsel *ḳoldıḳ*
acht *säkiz, skiz*
achter *säkizinç*
Acker, Feld *tarıġlaġ*
Adoptivsohn, Adoption *oġulluḳ*
Affe *biçin*
Ähre *ävin*
alle *alḳu, barça, bütün, ḳ(a)muġ*
alle zusammen *alḳuġun*
allein *yalŋuz*
alt *äski, ḳarṭ*
im alter von... *yaşlıġ*
im alter von... sein *yaşa-*
anderer *adın, aḍın, özgä*
anerkennen *bil-*; ***gemeinsam anerkennen*** *biliş-, bilş-*
angehäuft werden *ügül-*
Angel *frişti*
angenehm *ḫoş*
angezogen werden, anhaften *käḍil-*
annehmen: als Sohn annehmen *oġullan-*
anpassen: sich anpassen *yaraş-*
anschwellen *ḳapar-*
anspannen *ḳoşṭur-(ḳoştur-)*
anstrengen: sich anstrengen *ḳaṭıġlan-*
anstrengen: sich anstrengen *ḳaṭurun-*
Anteil *bölük, iş, öŋ, tägir, tgir, ülüş*
Anwesenheit: in Anwesenheit *öskintä*
anziehen *käd-, käy-*
arbeiten lassen *işlät-, işläṭ-*
Arbeitsbereitschaft *anuḳ*
die Arme bewegen *ḳoldamla-*
Art und Weise *yaŋ*
Artz *otaçı*
Astragalus *yarındaḳ tikän*
Atem *tın I*
auch *ma*
auf *örü*
Aufflammen: ohne Aufflammen *tamṭuḳsuz*
aufladen *art- II, yüklä-, ur-*
Aufseher *älgürçi*
aufsteigen *ḳop-*
aufstellen *öṭiglä-*, *turġur-*
Aufstellung *ötüg=ötig/öṭig*
aufteilen *üläş-*
aufwerfen *ḳazın-*
aufzählen *öṭiglä-*
aufzeichnen *öṭiglä-*
Aufzeichnung *ötüg=ötig/öṭig*
aufziehen *igit-*
Auge *köz;* **mit Augen** *közlüg*
Augenblick *kşan*
Augenbraue *ḳaş*

Ausflüchte machen *şılṭa-*
Ausflüchte suchen *tılda-*
ausgedehent *uzatı*
ausgeruht *tındur-: t.-mış*
ausplündern *soy-*
ausruhen (?) *çıç-*
Aussehen *ḳırṭış*
außen *taştın, taş*
außen befindlich *taşdınḳı*
außerdem *basa*
außerordentlich *yetin<ç>siz*
äußerst *äŋ*
ausstreuen *saç-*
austauschen *tägşürüş-, täşgürüş-*
auswählen *talula-*
ausziehen *soy-*
Bach *aḳın, yul, ögän*
bäg-Klasse *bägät, bägär, bägd*
Ballen *baġ I*
Basar *kedin*
Bauer *tarıġçı*
Baum *sögüt*
Baumwolle *käpäz*
Baumwollhemd *çäkräk*
baumwollstoff *böz*
Baumwollstoffweber *bözçi*
Beamtenschaft *eşi*
bearbeiten *köm-*
bebauen *tarı-*
Becher *çan*
Becken *çıŋırçaḳ*
bedacht *tumlıtu*
bedecken (?) *yapur-*
beendet sein *tükä-*
befehlen *ay-*
Befehlshaber *ayġuçı*
Beginn *baş*
Begrenzungen *sıçı*
Begrenzungsstoff habend *kinlig*
beherrschen *igälä-, igil-*
beherrshen *başla-*
behindert werden *tıdıl-*
behüten *bäklä-, küzät-*
behütet *küzätçilig*
Beichtgebet *kşanti*
beide *ikägü, ikigü*
beisitzen *olur-*
Beistzrecht *ärklig*
bekleiden *käd-, käy-*
bekümmern: sich bekümmern *ḳarar-*
beladen werden *arṭul-*
belebt sein *tiril-*
bemalt *bädizlig*
beratschlagen *keŋäş-*
Bereiten *eṭmäk*
bereiten *ḳıl-*
Bereitschaft *anuḳ*
Berg *taġ*
bersten *orpa-*
besitzen *igälä-, igil-*
Besitzer *igä*
Besitztum *barım*
besonders *äŋäyü, soḳa*
besorgen *yarat-*
besprechen: sich besprechen *teş-*
beständig *yindäm*
bestellen *tarı-*
Bestrafung *ḳın*
Bestrafung *ḳuvar*
betreffend *yol*
betreten lassen *kögür-*
Bettelschale *şükün* (?), *paṭir*
Bettstelle *orun*
Bettzeug *töşäk*
beugen: sich beugen *savıl-*

beugen *su-*
Beutel *çuġ II*
Bewahrer *älgürçi*
bewässern *suva-*
Bewässerungskanal *suvaḳ*
mit Bewässerungskanal *suvaḳlıġ, suvḳlıġ*

bezahlen *tölä-*
Bezug *ḳavġaḳ*
in bezug auf *yol*
bis *tägi*
Bissen *tigü*
blau *kök*
bleiben *ḳal-*
blitzen *yaşla-*
Blume *ḫua*
Blumengarten *çäçäklik*
Blut *ḳan*
Blutsverwandter *tuġmış*
Boden *yer*
Bohrer *är II*
Bohrerhersteller *täşgüt*
Botschafter *elçi*
böse *yaman, yavız*
Brachfeld *ḳıra, ḳıraa*
Brachfeld *küläy*
branch *tın II*
Brauch *yosun*
braun *yaġız*
Brautgeld *ḳalıŋ*
Brautpreis *ḳalıŋ*
brechen *üz-*
brennen *köy-*, **sich brennen** *örtän-*
bringen *älit-, kälür-, kälürt-, tägür-*
Brokat *barçın, işgirti*
Bruder: älterer Bruder *aḳa, içi,*
jüngerer Bruder *ini*
Brunst: in der Brunst befindlich *kirgin*
Brücke *köprüg*
brüllen *ätnä-, kökrä-, maŋran-*
Buddha *burḫan*
Name des Buddha des Westlichen Paradieses *abita*
buddhistische Gemeinde *bursaŋ*
buddhistischer Rang *şutza*
bunt *ala*
Bursche *oġlan*
Bußgeld *ḳuvar*
Bußgelöbnis *tijit*
Bündel *baġ I*, *çuġ II*
Bündel *oḳtu, baġ I, çuġ II*
bündeln *baġla-, çuġla-*
Bürge *paoşin, taypaoşın*

Charakter *ḳılınç, ḳılıḳ*
Chinese *ḳıtay, ḳıty*
chinesisch *ḳıtay, ḳıty*
Christ *ärkägün*
Clan *bodun*

Dach (?) *ändäk*
dahinschmelzen (?) *yämrül-*
Damast *tavar, tvar*
danach *anta, basa*
dann *basa*
Darbringen *täginmäk,*
darbringen (?) *bas-, kögür-*
das Fehlende *ägsük*
Daunen *yapġut*
Decke *töşäk*
Deichsel *bağırçḳ(?)*

dekorieren *bäzä-*
dem Frost ausgesetzt *toŋur-*
denken *ö-*
derartig *täŋlig*
Devise: Name einer Devise *çuŋduŋ*
***Dhanyadeva** *tanyadivi*
Dharma-Speise *darmaḫari*
dick *ḳalın, yoġun*
Dieb *oġrı*
Diebstahl *oġrı*
dienen *udun-*
Dienerin *küŋ*
Dienst *uduġ*
dieser *bo*
dies *munı*
diese (Plural von *bu*) *bolar*
diesen (Dativ von *bular*) *bolarḳa*
Gen. von "*bo*" *munuŋ;* **in dieser weise** *antaġ*
Ding *näṣä*
dir *saŋa*
disputieren *talaş-*
Disziplin (buddhistische Lehre) *şaẓın*
Doktor *otaçı*
Dokument *bitig, biṭig*
Dorn *tikän*
dort befindlich *antaḳı*
Drache *luu*
drehen *tola-[=tolġa-]*
drei *üç*
je drei *üçär*
dritter *üçünç*
dreißig *otuz*
je dreißig *oṭuẓar*
Dreschschlitten *täpin*
zu dritt *üçägü, üçgü, üçgün*
du *sän*
durch (Postposition) *üzä*
durchtränken *siŋir-*
durchziehen *kiz-*
durstig werden *usuḳ-*
dürsten *susa-*
dvıpa *tavip*

eben *tüz*
Ebene *say, yazı*
ebnen *tüz-*
Egge (?) *çiŋnä (çi'gnä?)*
Ehefrau *kişi*
Ehemann *bäg*
sich gegenseitig ehren *ayaş-*
Ehrentitel *äkäm, apam II*
eifrig *aşḳının* (?)**,** *bışıġ*
eifrig sein (?) *un-*
Eigentum *tavar, tvar*
Eigentümer *ärklig*
Eimer *könäk*
ein *bir*
je ein *birär, birä'r*
einer *birisi, bir*
eindringen *sapıl-*
einfüllen *tıḳ-*
eingehen *baṭur-*
eingehen *kir-*
einige *ḳaç*
sich einigen *üzüş-*
einklagen *ayıt-*
sich einmischen *ḳatıl-*
einträchtig leben *sıġuş-*
eintreten *kir-*
Eis *muz*
Elefant *yaŋa*
Elekte *dindar*
Element *tadu, töz*

elfter *birygrminç*
Elle *çıġ, ḳarı*
emporduften *bur-*
emporheben *köṭür-*
emporsteigen *örlä-*
Ende *adaḳ*, *uç*
sich entfernen *ıra-*
Entfliehen *ḳaçma*
entflohen *ḳaçma*
entprechend *yaraşu, yaraġu*
Entscheidung: richterliche Entscheidung *yarġu*
entstehen *törü-*
erbarmen: sich erbarmen *açı-*
Erbteil *tägir, tgir*
Erdgrube zur Aufbewahrung von Getreide *ora*
erfüllen *büṭür-*
ergießen: sich ergießen *ḳudul-*
ergreifen *ḳap-*
erheben: sich erheben *aġıl-*
Erhebung *köṭki*
erhitzt *äsindilig*
erhöhen *arṭ- I, sü-*
Erlangen *bulunç*
erlangen *bul-*
erleiden *tägin-*
Erlöschen werden *öçül-*
ernähren *asra-*
erscheinen *bälgür-, közün-, ün-, bol-*
erschließen *aç-*
erschöpf sein *alıḳ-*
erstarren *ḳaṭ-*
erwerben *ḳazġan-*
Erwiederung *yantut*
Esel *äşgäk*
zu essen geben *yedür-*
essen *ye-*
Eßstäbchen *çöki*
etwas *nä;* **etwas für Ausgaben** *ḳarçlıḳ*
existent *bar*

Faden: mit Fäden versehen *yiplig*
Fälkchen *toġanḳ(ı)ya*
fallen *käs-;* **fallen lassen** *tüşür-*
Familie *ḳa*
Familienangehöriger *ḳadaş*
farbig *öŋlüg*
Faß *küp*
Faulenzen *irmägürmäk*
Fehler *apaksal*
fein *inçgä*
feindlich *yaġı*
Feld *yer*
Feldmarkwächter *kökçi*
Feldstück (zwischen bewässerungs gräben) *atız, aṭız*
Fels *ḳaya, ḳorum*; **wie Felsen** *ḳayalayu*
Felsbrocken *ḳorum*
ferner *taḳı, yänä, ynä*
Fertigstellung *anuḳ*
fest *bäk, ḳaṭıġ*
festhalten *il-*
Festes (als Opher) *yavġan*
festlegen, festsetzen *käsiş-*
Festmahl veranstalten *toylaştur-*
Fett *yaġ*
fett *sämiz, yaġlıġ*
Feuer *oot*
Filz *kidiz*
gemusterter Filz *ḫuaçan*
Filzstiefel *uyuḳ*

Filzstoff *kidiz*
finden *bul-, tap-;* **sich finden** *tapış*
Flasche *ḳupiŋ*
fliehen *ḳaç-*
fließen lassen *aḳıt-*
Fluß *ügüz*
Flüssigess (als Opher) *yaġış*
fordern *istä-, isdä-, izdä-, ist-, izd-*
fortgehen *ket-, ked-*
Föhlchen *ḳulun*
fragen *ayıt-*
Frau *äbçi, ḳaṭun, tişi;* **eine Frau nehmen** *kälinlä-*
Fraugemächern *bäzäklik*
frei *boş, booş*
freigebig *çuanmart*
freilassen *boşu-*
fremd *yat*
Freude *mäŋi, ögrünç, sävinç*
freudig *mäŋilig*
Freund *aḍaş, eş*
freundschaftlich gesonnen sein *amıra-*
Frieden *enç*
Friedhof *sın*
frieren *toŋur-*
frieren lassen *üşüt- I*
Frucht *tüş*
Früchte *mivä*
früher *aşnu, burun, erṭä, öŋdün, öŋtün*
Frühling *yaz*
Fuß *adaḳ, ḳadam*
führen lassen *sürṭür-*
füllen: sich füllen *tol-, toş-*
fünf *beş*
je fünf *beşär*
fünfter *beşinç*
fünfzig *älig I, beş-on*
fürchten: sich fürchten *äymän-; ḳorḳ-*

gängig *yorıḳ*
Gans *ḳaz*
ganz *yapa*
Garten *baġ II*
geben *ber-;* **sich einander geben** *berüş-*
geboren werden *tuġ-*
gebrauchen *ädlä-*
gebrochen *ḳırıḳ, sıyuḳ*
gebrochen werden *sökül-, üzül-, yarıl-*
Gedanke *saḳınç*
Geduld *kşanti*
Gefahr *ada, ada tuda*
gefahrlos *adasız*
Gefährte *aḍaş, eş*
gefallen *tapla-*
Gefäß *idiş, ḳadıŋ; könäk;* **mit Gefäßen** *ḳaplıġ*
Gefolge *eşi*
gefüllt *toşġan*
Gegend: ***in Gegenden befindlich*** *sıŋgarḳı, sıŋġarḳı*
gegenüber *uturu*
gehen *bar-, yorı-, täp-, yügür-*
gehen lassen *yorıt-*
gehorchen: nicht gehorchen *yaz-*
Gehölz, dichtes Gebüsch *çuġ I*
geizig *baḫıl*
gelangen *täg-*
gelangen lassen *tägür-*
gelb werden *sarġar-*
Geld *yarmaḳ*

Geldeinheit (1 *sıtır*=10 *bakır*) *sıtır, satır, stır*
größte Geldeinheit *yastuḳ*
Gelegenheit *uġur*
gelöst werden *çusul- (→ çöẓül-), silimäk*
Gemeinde *ançman, bodun, ḳuvraġ*
Gemeinde ältester *saŋisdvri*
gemeinsam *ortuḳ, ortuḳluḳ*
Gemüsegarten *ḳavlalıḳ*
genant *atlġ*
genau *inçgä*
geneigt *amraḳ*
General *saŋun*
genormter Stoff *ḳuanpu, ḳanpu, ḳunpu*
Genosse *tuş*
geräuschlos *tavuşsuz*
Gerste *arpa*
gesagt: wie gesagt wird *atlġ*
gesammelt sein *yıġıl-*
Gesandter *elçi, yalavaç*
Geschäft *beriş*
gescheckt (?) *tarġıl*
Geschöpf *yalıŋuk*
geschüttet werden *ḳudul-*
gesegnet *ḳutluġ ḳıvlıḳ, ḳutluġ (ḳuṭluġ)*
Gesetz *vap, yasa, yosun*
Gesicht habend *mäŋizlig*
gesonnen: freundschaftlich gesonnen sein *amıra-*
gespaltet werden *yarıl-*
Gestalt *körk*
gestoßen werden *itil-*
Getreide *tarıġ*
getrunken werden *äçil-*
Gewand *taman*
Gewicht *baṭman*
Gewichtseinheit *baḳır*
Gewinn *tusu*
Gewohnheitsrecht *törü*
geziemend *tägimçä, yaraġu*
Gift *aġu*
Glanz *çoġ, yalın*
glänzend *yalınlıġ, suvluġ yalınlıġ*
Gläubiger *alımçı, berimçi*
gleich *täŋ, tŋ*
Glück *ḳıv, ḳut, tavlat*
glückverheißende *maŋġallıġ*
Gold *altun*
Gott *ırab, täŋri, uġan*
Gouverneur *daruga, darġu*
Göttin *tärim, tŋrim*
graben *köm-*
Grabstock *keṭmän*
Grasfeld *öläŋ*
Grass *oṭ*
grauweiß (?) *bozaḳ*
greifen: sich unter die Arme greifen *ḳollaş-*
Grenze *sıçı*
Grenze habend *sıçılıġ*
grob *tas, yoġun*
groß *bädük, uluġ*
großer *uluġ*
Großvater *apa*
Gut *äd*
gut *ädgü, yaḳşı I, ḫoş, yeg*
gut (adverb) *ädgüṭi*
Güter *tavar, tvar*

habend: mit... habend *biläki;* **Haare habend** *saçlıġ*
Hacke *keṭmän*
halb (?) *ala*

Hälfte *yarım, yrım*
Halm *s(a)p*
halten *tuṭ-*
halten: zum Halten bringen *turuldur-*
Hand *älig II*
Handel *alış*
Handfläche *aya*
Handzeichen *nişan*
hart *ḳatıġ*
Hase *tavışġan*
hassen *aḳla-*
Haufen (?) *käŋäz*
Haupt *baş*; *ög*
Hauptgötter *vişnu*
Haus *äv barḳ*
Hausgenossen *ävtäkiler*
Haut *täri*
heben *köṭür-*
heilig *ıduḳ*
heilige Majestät (Titel der uigurischen Könige) *ıduḳḳut*
Heiliger *ärji*
heiß *äsindilig,* (vom Boden) *yaba*
Held *toŋa*
herabkommen *en-*
herbeischaffen *yarat-*
Herbst *küz, küzlüg, payiz*
Herr *bäg*
Herrscher *elig*
herstellen *ḳıl-*
heruntergestürzt werden *yimril-*
hervorbringen *ünṭür-*
hervorkommen *ün-*
Herz *köŋül*
heute *bökün, bokün*
heutig *bökünki*
hier *munta, mınta*
Hilfsverb *är-, ber-, bol-, ıd-*
Himmel *kök*
hindern *tıd-*
hineinschütten *ḳud-*
hinzufügen *ḳoş-, ur-*
Hirse *üür*
hoffnunglos *umuġsuz*
Hohlmoß *şiŋ*
Holz *ı ~ yı, ıġaç ~ yıġaç*
Holzgerüst *lan*
Hose *üm*
Höchster *örk*
Höcker *örgü*
Höhe *al(a)ŋ*
hören *äşit-*
Huhn *takıġu, tḳıġu*
Hund *ıt*
Hunderschaft *yüzlük*
hundert *yüz*
Hunger *aç*
hungrig sein *aç-*
Hüftknochen *udluḳ*
Hüftschal aus feiner Seide *laty [=latay]*
Hügel *töpä*
Hütte *alaçu*

İbrahim *Abraham*
ich *män*
ihm (Dativ von *ol*) *aŋa*
ihr *siz, sizlär*
immer: für immer *ulam*
Inal *laçin*
innerer *içgäri*
Inneres *iç:* **fliehen** *iş+tin, i. taştın bol-*
Inspektor (Bezeichnung eines

Beamten zur Mongolenzeit) *ançaşi*
interner *içrä*
inzwischen (?) *aralap*

Jacke *köküẓmäk*
Jagd *av*
Jahr *yıl*
jahre habend *yıllıġ*
jeder *sayu*
jeder von uns beiden, beide *ikirär, ikrär*
Jedes Haustier, welches zum Transport von Sachen *ulaġ*
jemand *kişi*
jene (plural) *olar*
jener, dieser (als Kopula) *ol*
jetzig *yügärüki*
jetzt *amtı*
Joghurt: wie Joghurt *yorġutlayu*
Josef *yavsäp*
Jüngling *oġlan;* **Jüngling, junger Bursche** *yigit*

Kalb *tadun*
kaltbleibend *tumluġ, tumlıtu*
Kamel *aṭan, tävä*
Kamelhaar: wie Kamelhaar *yoġdulayu*
Kamelhengst *buġra*
Kamerad *aḍaş*
Kampf *toḳuş*
kämpfen: miteinander kämpfen *uruş-*
Kanal *ögän*
Kanalanlage *ögänlik*
Kapital *baş*
Kappe *börk*
Karawane *arḳış*
Kästchen (?) *sutḳu*
kaufen *yul-*
Käufer *alġuçı*
Kehle *boġuz*
Keller (?) *käräm*
kennen *bil-*
Kessel *eşiç*
Kleid, Gewand *ton;* **eine art Kleidungsstück** *çımdan, taman*
Kleie: wie Kleie *ḳavıḳlayu*
klein *kiçig*
Kleines, Liebes *aṭay*
klingen *ätüz-*
Klippe *yar*
Kloster *vrḫar, vrḫr*
klosterkomplex *vrḫarlıḳ*
knauserig *baḫıl*
Kniff *täv*
knurren *ḳoŋruḳ-*
Kohle *ḳooz*
kommen *käl-*
Konsumtion*:* zur Konsumtion *yuŋlaḳlıḳ, yuŋlaḳlaḳ, yuŋlḳlıḳ*
Kopf *baş*
kopflos *başsız*
Kordeln: mit Kordeln versehen *yiplig*
Kornsack *taġar*
korrekt *köni, toġuru, toġru*
können *u-;* **nicht können** *yada-*
köpfig *başlıġ*
Körper *ätöz*
Kraft *küç, türk*
kräftig *küçlüg*
krank werden *iglä-*
Krankheit *ig;* **ohne Krankheit** *igsiz toġasız*

Kreditgeber *alımçı, berimçi*
Krone *taç*
Krug *küp;* **von der Form eines Kruges** *küplüg*
krumm *ägri*
Krüppel *bäçäl*
Kuh *ingäk*
kultivieren *ädlä-, tarı-*
Kummer *ḳaygu*
Kup *biçäk*
Kupfermünze
küri habend *kürilig*
Lack *sır*
Land *el, kösür*
lang *uzun*
lange *ür*
Länge *turḳ*
langweilen: sich langweilen *ärik-*
lärmen *çaḳıla-*
Lasttier *kölük*
laut rufen *orla-*
Laute *ḳopuz*
leben *turuş-*
lebend *tiriglik*
Lebensalter
Lebensjahr *yaş*
Lebewesen *tınlg*
Leder *täri*
Lederschlauch *ḳap*
Ledertasche *sanaç*
Lehmgefaß *küp*
Lehre *boşgut, nom*
Leid *ämgäk*
leiden *ämgän-*
Leinwand (kleid) (?) *kätän*
Lende *bel*
Leopard *toŋa*
lernend *boşguṭlug*
letzter *bayan, soŋ*
Leuchten *yalın*
Leute *bodun*
Licht *yaruḳ*
lieb, teuer *azız*
lieben
lieblich *sogançıg*
List *täv*
Lobpreis *ögdi, ögdir*
Loch *tälük***;** *oy*
loslassen *ḳod-*
Löchriges *tälük*
Löffel *ḳaşuḳ*
Löwe *arslan, kisar*
lücke lassen *säşür-*
Lüge *yalgan*

machen *ät-, ḳıl-*
machen lassen *ḳılṭur-*
Macht *ärk, küç*
mächtig *küçäk, ärklig*
Mädchen *ḳız*
junges Mädchen *kälin*
Magd *kälin*
Magen *ḳarın*
Maharadscha *maḫaraç, maḫaranç*
Mahd *orgu*
mähen *or-*
mahlen *ögü-*
Majestät *suu*
Mal *ḳaṭa*
mangellos *ägsüksüz*
Mann *är I, ärän*
männlich-sein *ärlä-*
Maß *ülgü*
Maßeinheit *ḳap; tämbin, tänbin; taŋ, tŋ*; *sıtır, satır, stır*

Matratze *töşäk*
Mauer *tam;* **mit Mauer versehen** *tamlıġ*
Maus *küskü*
Meer *taloy, ügüz*
Mehl *un,* (?) *m(i)n*
mehr als *artuḳ*
meinen *ö-*
meiner (Genetiv von *män*) *mäniŋ*
Meister *baḫşi*
Mensch *yalıŋuk*, *kişi*
messen: nach Ellen (*ḳarı*) messen *ḳarıla-*
Meteorlicht *yıçın*
Miete *tär, tr*
Mietpreis *tär, tr*
Milch *süt*
mir (Dativ von *män*) *maŋa*
mir, von mir, bei mir (Lokativ/Ablativ von män) *mindä*
mit *üzä*, *bilä*, *birlä: b.-ki, b.-kii*
und mit... seined *birlä: b.-ki, b.-kii*
mit.....habend *birlä: b.-ki, b.-kii*
Mitschuldner *tuŋsu*
Mitte *oṭıra*
mittlerer *ortaḳı, orṭun*
Moment *lav*
Monat *ay;* **erster Monat (Frühling)** *aramay, aram, arm, ram=aram;* **letzter (=zwölfter) Monat** *çaḫşaput, çaḫspat, çḫşapt, çḫşaput, çḫşput;* **zweiter Monat** *ikindiay*
Mönch *şäli, şila, dindar,* (buddhistischer Mönch) *toyın*
Mund *aġız*
murmeln *çaḳıla-*
Mutter *ana, ög*
Mühle *tägirmän*
Münze *yarmaḳ*

nach *soŋġara, bayan, soŋ*
nachdem *andın*
Nachkommen *uruġ*
Nacken *boyın*
nackt *yalıŋ*
nahe *yaḳın;* **sich nähern** *yaġu-*
Nahrung *boġuz*
Naht *yiv*
Name *aṭ*
namens *atlġ*
Natur *ḫu;* **von Natur** *özlüg, tözlüg*
Natur- *törülüg*
Neffe *yägän, ygän, yigän*
nehmen, übernehmen, erhalten, bekommen, kaufen; mieten, leihen *al-*
nennen *aṭla-*
Netz *yelim*
neu *yaŋı*
neun *toḳuz*
neunter *toḳuzunç*
nicht existent *yoḳ*
Nichtgeboren werden *tuġmaḳsız*
niederdrücken *turuldur-*
niederlassen *ḳon-, ornaş-*
niedrig *asıra*
norden *örü, üstün*
Norm *yosun*
Notiz *ötüg=ötig/öṭig*
notwendig *käräk= kärgäk*
Novize *şabi;* **Titel für Novizen** *sinin*
nördlich *taġdın, taġtın*
nun *inçip*
nun dieser *bol*
Nymphaea esculenta *kümüt*

o (Anrede) *y-a*
oben befindlich *üstünki*
oben *örü, üstün*
Oberfläche *ḳırtış*
Obstgarten *baġ II*
Ochse *öküz*
Ohr *ḳulġaḳ*
Onkel *taġay, tġay*
Opfer *ḳurban, torma; uduġ*
opfern *tapın-, udun-*
Ort *orun*
Ost: vom Osten *öŋdürdin*
öffen *aç-*
Öffnung *aġız*
Öllampe, Fackel; *yula*

Pacht *yaḳa*
Pachtzins *yaḳa*
Panicum *üür*
Papiergeld *baoçao, çao, ço*
Pappel *teräk*
paradise *uştmaḫ*
partner *ortuḳ*
Peitsche *bärgä, ḳamçı*
Person: für ….. Personen *kiş<i>lik*
Pfand *tutuġ, tutġuġ*
Pferd *at, aṭ, yunt*
Pflug *sapan*
picken *suḳ-*
planen *uġra-*
Platz *orun*
Präfekt *daruga, darġu*
Preis *ögdir*
preisen *alḳa-*
pressen *bas-*
Prinz *tegin*
Prinzen *tegit*
Profitirieren *asıl-*
Puder: weißer Puder *opa*
Purpurseide von hoher Qualität *siliŋ*

***ḳalan*-Steuer** *ḳalan*
***ḳalan*-Steuereinnehmer** *ḳalançı*
***ḳayım*: wie qayım** *ḳayımlayu*
Qual *ämgäk*
Quellwasser *ḳara suv*

Rand *adaḳ, ḳıdıġ*
Ratgeber *ayġuçı*
Ratschlag *ögürt[=ögüt]*
Raummaß *ḳaplıḳ*
recht *oŋ, uzḳıya*
Rede: zur Rede stellen *istä-, isdä-, izdä-, ist-, izd-*
Regel *yosun*
Regen *yamġur*
regnen lassen *yaġıt-, yaġur-*
Reich *uluş, el*
Reich sein *bayu-*
reichlich Versehen *ḳanımlıḳ*
Reichtum *bay*
Reif: wie Reif *ḳıraġulayu*
reifen *aḳar-; biş-*
rein *arıġ, silig*
reinigen *arıġla-*
Rekompens *töläç*
rekompensieren *tölä-*
rezitieren *oḳı-*
richtig *köni, toġuru, toġru*
Richtung *yıŋaḳ*

Rind *ud*
Rippe *küsür*
rissig werden *tälin-*
rot *ḳızıl*
Rubin *lal*
Ruhe *enç*
ruhig *şük*
rund *tägirmi*
ruten *oḳı-*
Rutenstrafe *bärgä, ḳamçı*
Rückgabe *yantut*

Saat *äkin, uruġ*
Sache *iş*, *sav, saw*
säen *tarı-*
sagen *te-*
sagen lassen *ayıt-*
Saiteninstrument *çımḳuḳ*
sammeln *av-, ävdi-, yıġ-*
sämtlich *ḳop*
Sand *ḳum, ḳuum;* **wie sand** *ḳumlayu*
Sandwüste *ḳum, ḳuum*
Sattel *ädär*
sauber sein *arı-*
Säule *tirgük*
schäbig *orpaḳ [=opraḳ]*
schäbiges *orpaḳ [=opraḳ]*
Schaden *apaksal;* **für Schaden verantwortlich** *ḳorluġ*
schadlos *ḳorsuz, ḳoorsuz*
Schaf *ḳoyn, ḳoyın*
schaffen *yarat-*
Schale *ayaḳ, paṭir*
große gemusterte Schale *ḳapan*
Schamane *ḳam*
Schatzhaus *aġılıḳ, ḳıznaḳ[=ḳaznaḳ]*
Schatzkammer *aġılıḳ*
Schaufel *ḳaprıġ*
scheckig *ala*
Scheffel *küri*
schicken *ıd-*
schief *ḳıyıḳ*
Schilf: wie Schilf *ḳamışlayu*
schlagen *çap-, toḳıt-*
Schlange *yılan, yırn*
schlecht *ayıġ, yaman, yavız*
schlecken lassen *yalġa<t>dur-, yalġıt-*
Schleppen *süvräk*
Schloß *sa; yaḳşı II*
Schmied *tämürçi (tämirçi)*
Schmuck *etig*
Schmutz *kir*
schmutzig *kirik-*
Schnee *ḳar*
schnell *baṭ, tärk*
schnüren: sich schnüren *bürür-*
schön *körklä, körklüg*
schön werden *körkläṅ-*
Schönheit *körk*
Schreiben *bitig, biṭig*
schreiben *biti-, biṭi-*
Schreiber *bitkäçi*
schreien *ḳıḳır-, maŋran-*
schreiten *maŋ-*
Schuh *ḳay I*
Schuld *alım, berim*
Schulter *öşün*
Schutz: mit Schutzbändern *kinlig*
Schutzdämme *küdmäk*
schücken *bäzä-*
Schüler *tetse, kiçig*
Schürze *köküzmäk*
schütteln: sich schütteln *silkin-*
schütten *ḳud-*

schwach sein *alıḳ-*
schwach werden *kävil-*
Schwägerin: ältere Schwägerin *yäŋgä*
Schwarz *ḳara*
Schwein *toŋuz*
schwer *aġır*
Schwester: ältere Schwester *äkä;* **jüngere Schwester** *baldız*
Schwiegersohn *küdägü*
schwierig *alp*
schwitzen *tärlä-*
sechs *altı, alṭı;* **je sechs** *alṭırar* **sechster** *altınç, alṭınç*
sechzig *altmış*
See *köl*
Seele *çan*
Segen *alḳış, buyan*
sehen *baḳ-, kör-;* **sich sehen** *körüş-*
sehr *ärtiŋü, idi*
Seide *tavar, tvar*, *torḳu*
sein (Genitiv von *ol*) *anıŋ*
sein *är-*, *bol-;* **mit seiend** *biläki*
seit *bärü, ıŋaru* **seit... bestehend** *bärüki*
Seite *sıŋar, yan*
selbst *kändü, öz;* **er selbst** *özk(i)yä*
Sesam *künçit, künçid*
Sichel *orġaḳ*
sieben *yeti* **siebenter** *yetinç*
siebzig *yetmiş*
Siegel *tamġa, tmġa,* (?) *çuġ III*
Signatur: mit Signatur versehen *şuluġ, şuuluġ*
Silber *kümüş, kümiş, küsmiş*
Silbergeld *kümüş, kümiş, küsmiş*
silberner *kümüşlüg*
singen: *gemeinsam singen* *ırlaşṭur-*
Sinn *köŋül*
Sitte *yaŋ*
Sitz *orun*
sitzen *olur-*
Sklave *ḳarabaş, ḳırḳın, ḳul*
Sklavin *küŋ*
so *ınça, antaġ*
Sohle *tapan*
Sohn *oġul, oġlan*
sohnlos *urısız*
solcher *anıça*
Sommer *yazlıġ*
sommerlich *yazḳı, yaşḳı*
Sorge *ḳayġu*
Sorgfalt (?) *saḳış*
spalten *yar-:* **sich spalten** *toġrul-*
spannen: sich spannen *käril-*
Spaten *bel*
später *arḳun, ken*
Speicher *açıġ, saŋ*
Speise *aş*
speisen *aşa-*
Sperber *ḳırġuy*
spinnen *ägir-*
sprechen *te-*
Spreu *çar;* **wie Spreu** *ç(a)rlayu*
Sprießen *urġu*
springen *särki-*
Stadt *balıḳ,* (?) *kän {=känt (?)}*
Stamm *tal, uġuş;* **einem Stamm zugehörig** *uġuşluġ*
ständig *tuṭçı, ulam*
Statur *bod*
Stechgeige *ḳışak*
stecken *suḳ-*
stehen *tur-*
Stein *şıġ; taş*

Steinroller *lin, tuluḳ*
Steinwüste *say*
Stelle *ḳat, orun*
Stempel *tamġa, tmġa;* **mit Stempel versehen** *tamġalıġ, tmġalġ*
Steppe *ḳıra, ḳıraa*
sterben *öl-*
Stern *yultuz*
Steuer *alım, berim*
eine Art Steuer *basıġ, bert, irt ~ ird, ḳavud, salıġ, tütün, umdu, ḳodġu* (?)
Stief *ögäy*
Stiefel *ätük, çaruḳ*
Stier *buḳa*
Stift *ḳalam*
Stirn *alın*
stophen *tıḳ-*
Stoppelfeld *äŋiz*
Strafe *ḳın, ḳızġut*
Strafgeld *ḳızġut*
strahlen *yaltrı-*
Straße *ḳay II*
Streit *çam, çm, çarim, çrim, ḳarġaşa;* **ohne Streit** *çamsız;* **lauter Streit** *çoġı*
Streit habend *çamlıġ*
streiten *çamla-, çmla-*
Stroh *küväk, saman*
strömen: ohne wild dahinzu strömen *aġın(a)maḳsız*
Stunde *muḫurut*
Stück *tançu, tigü, käsäk*
suchen *tilä-, til-*
Suppe *mün*
Süden *kündin, kündün, küntin, küntün*
Sünde *yazuḳ*
sündigen *yaz-*
Tag *kün;* **Zeitabschnitt des Tages** *muḫurut*
Taleingang (Bestandteil von Ortsnamen) *aġız*
Tat *iş*
tausend *miŋ*
Teetasse *çaçan*
Teich *köl*, *yul*
Teil *bölük*, *käsäk, ülüş*
teilen: zu teilen mit *ülüşlüg*
teilhaftig *tägimlig*
Teller *täpsi*
Tenne *örṭgün*
Tepich *käviz*
tief *täriŋ, tüṭrüm*
Tiefe *tikiz*
Tiger *bars, toŋa*
tilgen *üz,* (?) *öç-*
Tilgung (?) *ıdış*
Tor *ḳapıġ*
tragen *köṭür-*
transportieren *taşu-*
trefflich *uz*
treiben *ḳov-*
trennen *adır-, aḍır-*, *sayla-*
treten *maŋa-, täptür-, täp-*
Trick *täv*
trinken *iç-*
trinkenlassen *içür-*
zu trinken geben *içür-*
trocken (?) *ḳuruġ*
tröpfeln *tam-*
Tuch *ülätü*
Tugend *ärdäm*
tugendhaft *ayıpsız*
türkisch *türk*

Ufer *ḳıdıġ*
uigurisch *uyġur*
umgeben *ḳurşan-*
umgebend *tägzintürü*
Umgebung *tägrä*, *tägrä*
umkehren *ḳatar-*
unbedrückt *iyinçsiz basınçsız*
und *bilä, ymä, taḳı*
und die übrigen *ulaṭı*
Unfall *ḳaza*
ungenutzt *boş, booş*
ungültig *buçuŋ, vuçuŋ*
uns (Akkusativ von biz) *bizn,* (Dativ von biz) *bizkä*
unser (Genitiv von biz) *biziŋ, bizniŋ*
unsichtbar *közünmäz*
unten *ḳudı, altın*
unten befindlich *altınḳı*
unterbreiten *ötün-, öṭün-*
Unterseite *altın*
Unterweisung *boşġut*
ununterbrochen *sönüksüz*
unübertrefflich *üzäliksiz*
Ursache *tıltaġ*
ursprünglich *uçaġur*
Überdecke *eşik*
überdrüssig sein *yir-*
übereinkommen *sözläş-, taplaş-, üzülüş-, ayıtış-, üzüş-*
übergeben *ber-*
übergehen *tutuz-, tapşur-*
überlaufen *taş-*
überlegen *san-*
überlegen sein *arṭ- I, sü-*
Übernehmender *arḳalıḳ*
Überzug *ḳavġaḳ*
Vater *ata, ḳaŋ*
verantwortlich sein (für Steuern oder Abgaben) *bil-*
sich verbesserrn *yegäd-*
zum Verbrauch *yuŋlaḳlıḳ, yuŋlaḳlaḳ, yuŋlḳlıḳ*
Verdienst *buyan*
Verehrung *ayaġ, tapıġ uduġ*
vereinigen (?) *üşüt- II*
vererben *tapşur-*
vergehen *käç-, ḳuru-, tarıḳmaḳ*
vergrößern *bädüt-*
sich verheddern *şırpa-*
verhindern *tarḳar-*
verkaufen *sat-*
Verkäufer *bergüçi*
Verkaufspreis *satıġ*
verkehrt *ḳıyıḳ*
Verlust *ägsük, itük*
verlustig *itük*
sich vermehren *ükli-*
sich vermindern *azu-*
vermögen *un-*
vernehmen *äşit-*
verpflegen *asra*
verschieden *öŋi*
Verschwägert *böşük*
Verschwägerter *ḳaḍın*
verschwinden *alḳın-, yaş-*
versenken *baṭur-*
versiegen: ohne zu versiegen *suġulmaḳsız*
versinken *baṭ-*
versorgen *asra-*
Verstärkungspartikel *oḳ*
verstreichen lassen (die Zeit) *käçür-*

Vertiefung *oy*
verwalten *igälä-, igil-*
Verwandschaft *uġuş*
Verwandt *tüŋür*
Verwandter *baġır, ḳadaş*, *tuġmış*
verweilen *säril-*
verwirrt sein *burçınmaḳ*
Verzehren *aşamaḳ*
Vieh *yılḳı*
viel *köp, tälim*
vier *tört;* **je vier** *törtär;* **zu viert** *törtgün*
vierter *törtünç*
Viereck *törtkil*
viereckig *törtkil*
vierzig *ḳırḳ*
Vogel *ḳuş*
Volk *bodun*
volkommen *tükäl, tükällig*
vollenden *tükäṭ-*
vollendet sein *tükä-*
vollständig *ägsüksüz, tükäti*
von daher *andın*
von hier *muntın, mundın*
von … an *munça*
von..... *ıŋaru*
vor *öskintä*
vorbereiten *simäklä-, tümä-*
Vorbereitung (des Feldes) *anuḳ*
vorgesetzter *uluġ*
vorhanden *bar*
nicht vorhanden *tägil, tgil*
vorher *aşnu*
vorherig *öŋdünki*
vorn *öŋdün, öŋtün*
Vorratsgefaß *küp*
Vorratsgefaß für Mehl *kendük*
vorstellen: *uġra-;* **sich vorstellen** *saḳın-*
vortrefflich *üṣtäŋ*
Vortrefflihkeit *ärdäm*
Vortsteher *tutruḳ*
Vorzug *adruk*
vorzüglich *yeg, yegräk*
Wächter *küzätçi*
Wagen *ḳaŋlı*
wählen *tapla-*
wahnwitzig *balamut*
wahr *aḳıḳat, çın, kertü*
Walnuß *yaġaḳ*
wälzen: ohne sich zu wälzen *aġın(a)maḳsız*
Wand *tam*
wandeln *yügür-*
Ware *tavar, tvar*
was auch immer *nägü*
was *kimä= kim+mä,* (rel.) *kim*
Wasser *suv*
Wasserhuhn *ḳaşġalaḳ*
Wasserkanne *ḳupiŋ*
Wasserlauf *su*
wegen *üçün*
wegnehmen *il-*
wehen *äsinä-, yelṭir-*
Weib *tişi*
weichmachen *yumşat-*
Weide *öläŋ*, *sögüt*
Weihrauch *küşi, tükäzüg (=tützüg)*
wein *bor, süçüg*
Weingarten *borluḳ*
Weingärtner *borluḳçı*
Weinkrug *ḳupiŋ*
weintraubensaft *süçüg*
weise *bilgä*
Weisheit *bilig*
weiß *aḳ, yürüŋ*

weiterverkaufen *ötkürü, öṭkürü, ötkürüü*
Weizen *aşlıḳ, buġday*
Weizenbier *sorma*
welcher *ḳayu*
Welt *ajun, yerṭinçü*
wenden *aḳtar-*
ein wenig *azḳ(ı)ya*
wenn *apam I, birök, bir'ök, ḳaçan*
werden *bol-*
gegürtet werden *ḳurşan-*
werfen *sal-*
Werktitel *kşanti*
Wert *ḳadır*
Westen *kedin;* **im Westen** *kedirdin*
wie *nägü*, *näṭäg, oşuġluġ, täg, täŋ, tŋ*
wiedervereinen *ḳaġuş-*
Wiese *öläŋ*
wieviel *näçä, niçä, ḳaç*
Wild *käyik, tosın*
wind *isin*
wir *bizlär,* Personalsuffix (1.P. Plural) *biz*
Wissen *bilig*
wissen *bil-*
wo *ḳayda*
wohl *ärki*
Wolke *bulıt, bulut*
wolle *yuŋ*
Worfelgabel *çapça*
Wort *sav, saw*, *söz*
mit Worten *sözlüg*
wunderbar *taŋlançıġ*
Wunsch *küsänçig, tap*
Wurzel *töz*
wünschen *küsä-, tilä-, til-*
würdig *tägimlig*
Wüstensand: wie Wüstensand *saylayu*

Xan (Titel) *ḳan*

Yak *ḳotuz*
für yastuq *yastuḳluḳ*

Zahl (?) *saḳış*
zählen *sana-*
zahllos *s(a)nsız, saḳışsız*
zahlreich *tälim*
Zauberformel *arvış*
zebrochen *sınuḳ*
zehn *on;* **je zehn** *onar*
zehnter *onunç, onınç*
Zehnerschaft *onluḳ*
zehntausend *tümän, tümn*
zeichnen *çız-*
zeigen *körkit-*
Zeit *çaḳ, öd (öṭ), ödün, öd ḳolu, uġur*
Zelle *piryan*
Zelt *kärägü*
sich zerbrechen *sın-*
zerreißen *tıt-*
sich zerstreuen *taral-*
zerstreuten *yayıṭ-*
zertreten *tozġur-*
Zertretenes (Bezeichnung für das Gemisch aus Körnern und Spreu) (?) *yançġ*
Zeuge *tanuḳ, tnuḳ, paoşin*
junger Ziegenbock *irkäç*
ziehen *tart-*
Zins *asıġ*
mit Zinse *asıġlıġ*

Zirkulation*:* zur Zirkulation
yuŋlaḳlıḳ, yuŋlaḳlaḳ, yuŋlḳlıḳ
zubinden *köklä-*
zugehörig *sanlıġ*
zukommen *yet-*
zukommen lassen *tägür-*
zunichte werden *yoḳad-*
zurückgeben *ber-***,** *yantur-*
zurückkehren *yan-*
Zusage *söz*
zusammenbrechen *yämrül-*
zusammenfügen *ör-*
zusammengezogen werden *büzäl-*
zusammenhäufen *çuġlaṭ -, kürülü-*
zusammenhäufen lassen *yıġdur-*
zusammentreffen *çaṭış-*
zwanzig *ygrmi, ygrimi, yägrmi, yägärmi, yärgmi*
zwanzigster *ygrminç*
zwei *iki*
zweiter *ikinti*
zweifach *ikilik*
Zweig *tal*

4.2.2. ALTAYCA

Alt. *aar* = EUyg. *aġır*
Alt. *aba* = EUyg. *apa*
Alt. *aç* = EUyg. *aç*
Alt. *aç-* = EUyg. *aç-*
Alt. *ada* = EUyg. *ata*
Alt. *adaş* = EUyg. *aḍaş*
Alt. *aday* = EUyg. *aṭay*
Alt. *agar-* = EUyg. *aḳar-*
Alt. *agaş* = EUyg. *ıġaç*
Alt. *agaş* = EUyg. *yıġaç*
Alt. *agın* = EUyg. *aḳın*
Alt. *agıt-* = EUyg. *aḳıt-*
Alt. *ajıra* = EUyg. *asıra*
Alt. *ak* = EUyg. *aḳ*
Alt. *aka* = EUyg. *aḳa*
Alt. *al-* = EUyg. *al-*
Alt. *ala* = EUyg. *ala*
Alt. krş. *alançık* = EUyg. *alaçu*
Alt. krş. *ald* = EUyg. *alın*
Alt. *alım* = EUyg. *alım*
Alt. krş. *alımdu* = EUyg. *alımçı*
Alt. *alıp* = EUyg. *alp*
Alt. *alış* = EUyg. *alış*
Alt. *alka-* = EUyg. *alḳa-*
Alt. krş. *alkı* = EUyg. *alḳu*
Alt. *alkış* = EUyg. *alḳış*
Alt. krş. *alt* = EUyg. *altın*
Alt. krş. *altan* = EUyg. *altmış*
Alt. *altı* = EUyg. *altı, alṭı*
Alt. krş. *altıgı* = EUyg. *altınkı*
Alt. *altın* = EUyg. *altun*
Alt. *altınçı* = EUyg. *altınç, alṭınç*
Alt. *amıra-* = EUyg. *amıra-*
Alt. *amıraak* = EUyg. *amraḳ*
Alt. *anaŋ* = EUyg. *andın*
Alt. *ança* = EUyg. *anıça*

Alt. *anda* = EUyg. *anta*
Alt. *andagı* = EUyg. *antaḳı*
Alt. *anıŋ, onıŋ* = EUyg. *anıŋ*
Alt. krş. *aŋ* = EUyg. *av*
Alt. krş. *aŋdan-* = EUyg. *aġın(a)maḳsız*
Alt. krş. *aŋdıy* = EUyg. *antaġ*
Alt. *aŋtar-* = EUyg. *aḳtar-*
Alt. *arba* = EUyg. *arpa*
Alt. *arbış* = EUyg. *arvış*
Alt. *argış* = EUyg. *arḳış*
Alt. krş. *arlan-* = EUyg. *arı-*
Alt. *arslan* = EUyg. *arslan*
Alt. *art-* = EUyg. *arṭ- I*
Alt. *art-* = EUyg. *art- II*
Alt. *artık* = EUyg. *artuḳ*
Alt. *aru* = EUyg. *arıġ*
Alt. *arula-* = EUyg. *arıġla-*
Alt. *aş* = EUyg. *aş*
Alt. krş. *aş* = EUyg. *aşlıḳ*
Alt. krş. *aşta-* = EUyg. *aşa-*
Alt. *at* = EUyg. *aṭ*
Alt. *at* = EUyg. *at, aṭ*
Alt. *attu* = EUyg. *atlġ*
Alt. *ay* = EUyg. *ay*
Alt. *ayak* = EUyg. *adaḳ*
Alt. *ayak* = EUyg. *ayaḳ*
Alt. *aydış-* = EUyg. *ayıtış-*
Alt. *ayrı-* = EUyg. *adır-, aḍır-*
Alt. krş. *ayt-* = EUyg. *ay-*
Alt. *ayt-* = EUyg. *ayıt-*
Alt. *azıra-* = EUyg. *asra*
Alt. *bak-* = EUyg. *baḳ-*
Alt. krş. *bakras* = EUyg. *baḳır*
Alt. *bar* = EUyg. *bar*
Alt. *bar-* = EUyg. *bar-*
Alt. *bar* = EUyg. *bars*
Alt. *bas-* = EUyg. *bas-*
Alt. *baş* = EUyg. *baş*
Alt. *başta-* = EUyg. *başla-*
Alt. *baştu* = EUyg. *başlıġ*
Alt. *bat-* = EUyg. *baṭ-*
Alt. *batır-* = EUyg. *baṭur-*
Alt. *bay* = EUyg. *bay*
Alt. *bayı-* = EUyg. *bayu-*
Alt. *baza* = EUyg. *basa*
Alt. *bejen* = EUyg. *beş-on*
Alt. *bek* = EUyg. *bäk*
Alt. *bekte-* = EUyg. *bäklä-*
Alt. *ber-* = EUyg. *ber-*
Alt. *beri* = EUyg. *bärü*
Alt. *beriş* = EUyg. *beriş*
Alt. *beriş-* = EUyg. *berüş-*
Alt. *beş* = EUyg. *beş*
Alt. *bıçak* = EUyg. *biçäk*
Alt. *bış-* = EUyg. *biş-*
Alt. *bil-* = EUyg. *bil-*
Alt. *bir* = EUyg. *bir*
Alt. *bis* = EUyg. *biz*
Alt. *biske* = EUyg. *bizkä*
Alt. *bisti* = EUyg. *bizni*
Alt. *bistiŋ* = EUyg. *biziŋ*
Alt. *biy* = EUyg. *bäg*
Alt. *biyan* = EUyg. *buyan*
Alt. *biyik* = EUyg. *bädük*
Alt. *bojo-* = EUyg. *boşu-*
Alt. *bol-* = EUyg. *bol-*
Alt. *boos* = EUyg. *boġuz*
Alt. *boş* = EUyg. *boş, booş*
Alt. *boy* = EUyg. *bod*
Alt. *bölük* = EUyg. *bölük*
Alt. *börük* = EUyg. *börk*
Alt. *bös* = EUyg. *böz*
Alt. *bu* = EUyg. *bo*
Alt. *buka* = EUyg. *buḳa*
Alt. *bulut* = EUyg. *bulıt, bulut*
Alt. *bura* = EUyg. *buġra*

Alt. *bus* = EUyg. *muz*
Alt. *buu* = EUyg. *baġ I*
Alt. *buuday* = EUyg. *buġday*
Alt. *buur* = EUyg. *baġır*
Alt. *büdün* = EUyg. *bütün*
Alt. *büdür-* = EUyg. *büṭür-*
Alt. *bügün* = EUyg. *bökün, bokün*
Alt. *bügüngi* = EUyg. *bökünki*
Alt. krş. *ca-* = EUyg. *yaġıt*
Alt. *caak* = EUyg. *y [= yıngaḳ]*
Alt. *caaş* = EUyg. *yaġış*
Alt. *caca-* = EUyg *yaşa-*
Alt. *cada-* = EUyg. *yada-*
Alt. krş. *cajın-* = EUyg. *yaş-*
Alt. *cakşı* = EUyg. *yakşı I*
Alt. krş. *calga-* = EUyg. *yalġa<t>dur-*
Alt. *calın* = EUyg. *yalın*
Alt. *calŋus* = EUyg. *yalŋus*
Alt. *caltıra-* = EUyg. *yaltrı-*
Alt. *caman* = EUyg. *yaman*
Alt. *camgır* = EUyg. *yamġur*
Alt. *can* = EUyg. *yan*
Alt. *can-* = EUyg. *yan-*
Alt. *candır-* = EUyg. *yantur-*
Alt. *caŋ* = EUyg. *yaŋ*
Alt. *caŋı* = EUyg. *yaŋı*
Alt. *car* = EUyg. *yar*
Alt. *car-* = EUyg. *yar-*
Alt. *caraş-* = EUyg. *yaraş-*
Alt. *carat-* = EUyg. *yarat-*
Alt. *cargı* = EUyg. *yarġu*
Alt. *carık* = EUyg. *yaruḳ*
Alt. *carıl-* = EUyg. *yarıl-*
Alt. *carım* = EUyg. *yarım, yrım*
Alt. *cas* = EUyg. *yaz*
Alt. *cas-* = EUyg. *yaz-*
Alt. *caskı* = EUyg. *yazḳı, yaşḳı*
Alt. *castık* = EUyg. *yastuḳ*
Alt. *cat* = EUyg. *yat*
Alt. *cay-* = EUyg. *yayıṭ-*
Alt. *cazık* = EUyg. *yazuḳ*
Alt. *ceen* = EUyg. *yägän, ygän, yigän*
Alt. *celim* = EUyg. *yelim*
Alt. *cemiril-* = EUyg. *yämrül-*
Alt. *ceŋe* = EUyg. *yäŋgä*
Alt. *cer* = EUyg. *yer*
Alt. *cet-* = EUyg. *yet-*
Alt. krş. *ceten* = EUyg. *yetmiş*
Alt. *ceti* = EUyg. *yeti*
Alt. *cetinçi* = EUyg. *yetinç*
Alt. *cıgıl-* = EUyg. *yıġıl-*
Alt. *cıl* = EUyg. *yıl*
Alt. *cılan* = EUyg. *yılan, yırn*
Alt. *cıldık* = EUyg. *yıllıg*
Alt. *cıldıs* = EUyg. *yultuz*
Alt. *cılkı* = EUyg. *yılḳı*
Alt. krş. *cımja-* = EUyg. *yumşat-*
Alt. *ci-* = EUyg. *ye-*
Alt. *cidir-* = EUyg. *yedür-*
Alt. *ciit* = EUyg. *yigit*
Alt. krş. *cip* = EUyg. *yiplig*
Alt. *cirme* = EUyg. *ygrmi, ygrimi, yägrmi, yägärmi, yärgmi*
Alt. *cirmezinçi* = EUyg. *ygrminç*
Alt. *cok* = EUyg. *yoḳ*
Alt. *col* = EUyg. *yol*
Alt. *coon* = EUyg. *yoġun*
Alt. *corık* = EUyg. *yorıḳ*
Alt. *corto-* = EUyg. *yorıt-*
Alt. *cu ~ cuu* = EUyg. *yaġ*
Alt. *cu- ~ cuu-* = EUyg. *yıġ-*
Alt. *cul-* = EUyg. *yul-*
Alt. *cula*= EUyg. *yula*
Alt. krş. *cun-* = EUyg. *yu-*
Alt. *cuŋ* = EUyg. *yuŋ*
Alt. *cuula-* = EUyg. *çuġla-*

Alt. *cügür-* = EUyg. *yügür-*
Alt. *cükte-* = EUyg. *yüklä-*
Alt. krş. *cür-* = EUyg. *yorı-*
Alt. *cüs* = EUyg. *yüz*
Alt. *çaç-* = EUyg. *saç-*
Alt. *çaçtu* = EUyg. *saçlıġ*
Alt. *çak* = EUyg. *çaḳ*
Alt. *çap-* = EUyg. *çap-*
Alt. *çarık* = EUyg. *çaruḳ*
Alt. *çaş* = EUyg. *yaş*
Alt. *çaştu* = EUyg. *yaşlıġ*
Alt. *çazı* = EUyg. *yazı*
Alt. krş. *çeçek* = EUyg. *çäçäklik*
Alt. *çegrek* = EUyg. *çäkräk*
Alt. *çın* = EUyg. *çın*
Alt. *çiçke* = EUyg. *inçgä*
Alt. *de-* = EUyg. *te-*
Alt. *deş-* = EUyg. *teş-*
Alt. *-dıy/-diy/-tıy/-tiy* = EUyg. *täg*
Alt. *ebin* = EUyg. *ävin*
Alt. *ee* = EUyg. *igä*
Alt. *eele-* = EUyg. *igälä-, igil-*
Alt. *eer* = EUyg. *ädär*
Alt. *ejik* = EUyg. *eşik*
Alt. *eki* = EUyg. *iki*
Alt. *ekilik* = EUyg. *ikilik*
Alt. krş. *ekinçi* = EUyg. *ikinti*
Alt. *ekööö* = EUyg. *ikägü*
Alt. *el* = EUyg. *el*
Alt. *elçi* = EUyg. *elçi*
Alt. *emdi* = EUyg. *amtı*
Alt. krş. *emes* = EUyg. *är-*
Alt. *emgek* = EUyg. *ämgäk*
Alt. *ençü* = EUyg. *enç*
Alt. *ene* = EUyg. *ana*
Alt. *eŋ* = EUyg. *äŋ*
Alt. *epşi* = EUyg. *äbçi*
Alt. *er* = EUyg. *är I*
Alt. *erik-* = EUyg. *ärik-*
Alt. *erik* = EUyg. *ärk*
Alt. *erte* = EUyg. *erṭä*
Alt. *eski* = EUyg. *äski*
Alt. *eş* = EUyg. *eş*
Alt. *eştek* = EUyg. *äşgäk*
Alt. *et-* = EUyg. *ät-*
Alt. krş. *et* = EUyg. *ätöz*
Alt. *ıraa-* = EUyg. *ıra-*
Alt. krş. *ibdegĭ* = EUyg. *ävtäkiler*
Alt. *iç* = EUyg. *iç*
Alt. *iç-* = EUyg. *iç-*
Alt. *içil-* = EUyg. *äçil-*
Alt. *içir-* = EUyg. *içür-*
Alt. *içkeri* = EUyg. *içgäri*
Alt. *il-* = EUyg. *il-*
Alt. *ine* = EUyg. *ini*
Alt. *inek* = EUyg. *ingäk*
Alt. *iste-* = EUyg. *istä-, isdä-, izdä-, ist-, izd-*
Alt. *iş* = EUyg. *iş*
Alt. *iştet-* = EUyg. *işlät-, işläṭ-*
Alt. *iy-* = EUyg. *ıd-*
Alt. *iyir-* = EUyg. *ägir-*
Alt. *iyt* = EUyg. *ıt*
Alt. krş. *kaan* = EUyg. *ḳan*
Alt. krş. *kaat* = EUyg. *ḳaṭun*
Alt. *kaç-* = EUyg. *ḳaç-*
Alt. *kaçan* = EUyg. *ḳaçan*
Alt. *kal-* = EUyg. *ḳal-*
Alt. *kalan* = EUyg. *ḳalan*
Alt. *kalançı* = EUyg. *ḳalançı*
Alt. *kalın* = EUyg. *ḳalıŋ*
Alt. *kalıŋ* = EUyg. *ḳalın*
Alt. *kam* = EUyg. *ḳam*
Alt. *kamçı* = EUyg. *ḳamçı*
Alt. krş. *kamiş* = EUyg. *ḳamışlayu*
Alt. *kan* = EUyg. *ḳan*

Alt. krş. *ḳandır-* = EUyg. *ḳanımlıḳ*
Alt. krş. *kandıy* = EUyg. *ḳayu*
Alt. *kap* = EUyg. *ḳap*
Alt. *kap-* = EUyg. *ḳap-*
Alt. *kar* = EUyg. *ḳar*
Alt. *kara* = EUyg. *ḳara*
Alt. *karar-* = EUyg. *ḳarar-*
Alt. *karasu* = EUyg. *ḳara suv*
Alt. *karı* = EUyg. *ḳarı*
Alt. *karın* = EUyg. *ḳarın*
Alt. krş. *karındaş* = EUyg. *ḳadaş*
Alt. *kas* = EUyg. *ḳaz*
Alt. *kaş* = EUyg. *ḳaş*
Alt. *kat* = EUyg. *ḳat*
Alt. *kat-* = EUyg. *ḳaṭ-*
Alt. *katu* = EUyg. *ḳaṭıġ*
Alt. *kaya* = EUyg. *ḳaya*
Alt. *kayda* = EUyg. *ḳayda*
Alt. *kaygı* = EUyg. *ḳayġu*
Alt. *kayın* = EUyg. *ḳaḍın*
Alt. *kayıŋ* = EUyg. *ḳadıŋ*
Alt. *kebis* = EUyg. *käviz*
Alt. *keç-* = EUyg. *käç-*
Alt. *keçir-* = EUyg. *käçür-*
Alt. *keden* = EUyg. *kätän*
Alt. *kel-* = EUyg. *käl-*
Alt. krş. *keldir-* = EUyg. *kälür-*
Alt. *kelin* = EUyg. *kälin*
Alt. *kem* = EUyg. *kim*
Alt. *kerege* = EUyg. *kärägü*
Alt. *kerek* = EUyg. *käräk* = *kärgäk*
Alt. *keril-* = EUyg. *käril-*
Alt. *kes-* = EUyg. *käs-*
Alt. *kılık* = EUyg. *ḳılıḳ*
Alt. krş. *kılın-* = EUyg. *ḳıl-*
Alt. *kın* = EUyg. *ḳın*
Alt. *kıra* = EUyg. *ḳıra, ḳıraa*
Alt. *kırık* = EUyg. *ḳırıḳ*
Alt. *kırtış* = EUyg. *ḳırtış*
Alt. *kıs* = EUyg. *ḳız*
Alt. *Kıtat* = EUyg. *ḳıtay, ḳıty*
Alt. *kıygır-* = EUyg. *ḳıḳır-*
Alt. *kızıl* = EUyg. *ḳızıl*
Alt. *kiçü* = EUyg. *kiçig*
Alt. *kiji* = EUyg. *kişi*
Alt. *kijilik* = EUyg. *kiş<i>lik*
Alt. *kir* = EUyg. *kir*
Alt. *kir-* = EUyg. *kir-*
Alt. *kiy-* = EUyg. *käd-*
Alt. *kiy-* = EUyg. *käy-*
Alt. *kiyik* = EUyg. *käyik*
Alt. *kiyil-* = EUyg. *käḍil-*
Alt. *kiyin* = EUyg. *kedin*
Alt. *kiyis* = EUyg. *kidiz*
Alt. krş. *ḳoldomdojor* = EUyg. *ḳoldamla-*
Alt. *koltuk* = EUyg. *ḳoldıḳ*
Alt. *komus* = EUyg. *ḳopuz*
Alt. *kon-* = EUyg. *ḳon-*
Alt. krş. *kor* = EUyg. *ḳorluġ*
Alt. *korkı-* = EUyg. *ḳorḳ-*
Alt. *korum* = EUyg. *ḳorum*
Alt. *kos* = EUyg. *ḳooz*
Alt. *koştur-* = EUyg. *ḳoştur- (ḳoştur-)*
Alt. *koy-* = EUyg. *ḳod-*
Alt. *koy* = EUyg. *ḳoyn, ḳoyın*
Alt. *ködür-* = EUyg. *köṭür-*
Alt. *kök* = EUyg. *kök*
Alt. *köl* = EUyg. *köl*
Alt. *köm-* = EUyg. *köm-*
Alt. *kömüştü* = EUyg. *kümüşlüg*
Alt. *könük* = EUyg. *könäk*
Alt. *köp* = EUyg. *köp*
Alt. *kör-* = EUyg. *kör-*
Alt. *körüş-* = EUyg. *körüş-*
Alt. *kös* = EUyg. *köz*

Alt. *ku-* = EUyg. *ḳov-*
Alt. krş. *kubat* = EUyg. *ḳıv*
Alt. *kul* = EUyg. *ḳul*
Alt. *kulak* = EUyg. *ḳulġaḳ*
Alt. *kulun* = EUyg. *ḳulun*
Alt. krş. *kumaḫ* = EUyg. *ḳum, ḳuum*
Alt. krş. *kurça-* = EUyg. *ḳurşan-*
Alt. *kuru-* = EUyg. *ḳurı-*
Alt. *kuru* = EUyg. *ḳuruġ*
Alt. krş. *kuru* = EUyg. *kuruġ*
Alt. *kuş* = EUyg. *ḳuş*
Alt. *kut* = EUyg. *ḳut*
Alt. *kuyu* = EUyg. *ḳıdıġ*
Alt. *küç* = EUyg. *küç*
Alt. *küçtü* = EUyg. *küçlüg*
Alt. *küküre-* = EUyg. *kökrä-*
Alt. *kümüş* = EUyg. *kümüş, kümiş, küsmiş*
Alt. *kün* = EUyg. *kün*
Alt. *kündü* = EUyg. *künlük*
Alt. *küp* = EUyg. *küp*
Alt. *küs* = EUyg. *küz*
Alt. krş. *küüni* = EUyg. *köŋül*
Alt. *küy-* = EUyg. *köy-*
Alt. *küy-* = EUyg. *küdmäk*
Alt. *küyü* = EUyg. *küdägü*
Alt. *küzedüçi* = EUyg. *küzätçi*
Alt. *küzet-* = EUyg. *küzät-*
Alt. *la, le,lo, lö* = EUyg. *bilä*
Alt. krş. *maŋta-* = EUyg. *maŋ-*
Alt. krş. *maŋta-* = EUyg. *maŋa-*
Alt. *mege (mee, maa)* = EUyg. *maŋa*
Alt. *men* = EUyg. *män*
Alt. *mende* = EUyg. *mindä*
Alt. *meniŋ* = EUyg. *mäniŋ*
Alt. *mınaŋ, munaŋ* = EUyg. *munuŋ*
Alt. *mınça* = EUyg. *munça*
Alt. *mında* = EUyg. *munta*
Alt. *mını* = EUyg. *munı*
Alt. *mınıŋ, munuŋ* = EUyg. *munuŋ*
Alt. *moyın* = EUyg. *boyın*
Alt. *muŋ* = EUyg. *miŋ*
Alt. *mün* = EUyg. *mün*
Alt. *ne* = EUyg. *nä*
Alt. *nom* = EUyg. *nom*
Alt. *obo* = EUyg. *opa*
Alt. krş. *odo-* = EUyg. *otaçı*
Alt. *odus* = EUyg. *otuz*
Alt. krş. *ogo* = EUyg. *aŋa*
Alt. *ok* = EUyg. *oḳ*
Alt. *ol* = EUyg. *ol*
Alt. *olar / alar* = EUyg. *olar*
Alt. *on* = EUyg. *on*
Alt. *onınçı* = EUyg. *onunç, onınç*
Alt. *oŋ* = EUyg. *oŋ*
Alt. *oo* = EUyg. *aġu*
Alt. *oos* = EUyg. *aġız*
Alt. *orın* = EUyg. *orun*
Alt. *oro* = EUyg. *ora*
Alt. krş. *orto* = EUyg. *ortaḳı*
Alt. *orto* = EUyg. *oṭıra*
Alt. *ortok* = EUyg. *ortuḳ*
Alt. *orton* = EUyg. *orṭun*
Alt. *ot* = EUyg. *oot*
Alt. *ot* = EUyg. *oṭ*
Alt. krş. *otır-* = EUyg. *olur-*
Alt. *öc-* = EUyg. *öç-*
Alt. *ödük* = EUyg. *ätük*
Alt. *ögüs* = EUyg. *öküz*
Alt. *öl-* = EUyg. *öl-*
Alt. *ölöŋ* = EUyg. *öläŋ*
Alt. krş. *öŋ* = EUyg. *ögän*
Alt. *öŋ* = EUyg. *öŋ*
Alt. *öŋdü* = EUyg. *öŋlüg*
Alt. *ör-* = EUyg. *ör-*
Alt. *örö* = EUyg. *örü*

Alt. krş. *örölö-* = EUyg. *örlä-*
Alt. krş. *örtö-* = EUyg. *örtän-*
Alt. *ös* = EUyg. *öz, öẓ*
Alt. *öskö* = EUyg. *özgä*
Alt. *ötküre* = EUyg. *ötkürü, öṭkürü, ötkürüü*
Alt. *öy* = EUyg. *öd (öṭ)*
Alt. *öy* = EUyg. *ögäy*
Alt. *özön* = EUyg. *öşün*
Alt. *sadu* = EUyg. *satıġ*
Alt. *sagın-* = EUyg. *saḳın-*
Alt. *sagış* = EUyg. *saḳış*
Alt. *sal-* = EUyg. *sal-*
Alt. krş. *salam* = EUyg. *saman*
Alt. *sana-* = EUyg. *sana-*
Alt. *sap* = EUyg. *s(a)p*
Alt. *sargar-* = EUyg. *sarġar-*
Alt. *sat-* = EUyg. *sat-*
Alt. *say* = EUyg. *say*
Alt. *sayın* = EUyg. *sayu*
Alt. *sayla-* = EUyg. *sayla-*
Alt. *sege* = EUyg. *saŋa*
Alt. *segis* = EUyg. *säkiz, skiz*
Alt. *segizinçi* = EUyg. *säkizinç*
Alt. *sekir-* = EUyg. *särki-*
Alt. *semiz* = EUyg. *sämiz*
Alt. *sen* = EUyg. *sän*
Alt. *sın-* = EUyg. *sın-*
Alt. *sınık* = EUyg. *sınuḳ*
Alt. *sıŋar* = EUyg. *sıŋar*
Alt. *sır* = EUyg. *sır*
Alt. krş. *siler* = EUyg. *siz*
Alt. *siler* = EUyg. *sizlär*
Alt. *silkin-* = EUyg. *silkin-*
Alt. *soŋ* = EUyg. *soŋ*
Alt. krş. *soolıp kal-* = EUyg. *suġulmaksız*
Alt. *soy-* = EUyg. *soy-*
Alt. *sögül-* = EUyg. *sökül-*
Alt. *sös* = EUyg. *söz*
Alt. krş. *söstöş-* = EUyg. *sözläş-*
Alt. *suk-* = EUyg. *suḳ-*
Alt. *suu* = EUyg. *su*
Alt. *suu* = EUyg. *suv*
Alt. *suuza-* = EUyg. *susa-*
Alt. *sürdir-* = EUyg. *sürṭür-*
Alt. *süt* = EUyg. *süt*
Alt. *süünç* = EUyg. *sävinç*
Alt. *şaacın* = EUyg. *çaçan*
Alt. *şılta-* = EUyg. *şılṭa-*
Alt. *taar* = EUyg. *taġar*
Alt. *taay* = EUyg. *taġay, tġay*
Alt. *tabar* = EUyg. *tavar, tvar*
Alt. *tabış-* = EUyg. *tapış-*
Alt. krş. *tabış* = EUyg. *tavuşsuz*
Alt. *takaa* = EUyg. *taḳıġu, tḳıġu*
Alt. *tal* = EUyg. *tal*
Alt. *talaş-* = EUyg. *talaş-*
Alt. *talay* = EUyg. *taloy*
Alt. *talda-* = EUyg. *talula-*
Alt. *tam-* = EUyg. *tam-*
Alt. *taman* = EUyg. *tapan*
Alt. *tamga* = EUyg. *tamġa*
Alt. *tanık* = EUyg. *tanuḳ*
Alt. *taŋ* = EUyg. *taŋ, tŋ*
Alt. *tap* = EUyg. *tap*
Alt. *tap-* = EUyg. *tap-*
Alt. *taral-*; krş. *tarka-, tarkaş-* = EUyg. *taral-*
Alt. *tarı-* = EUyg. *tarı-*
Alt. *tart-* = EUyg. *tart-*
Alt. *taru* = EUyg. *tarıġ*
Alt. *taş* = EUyg. *taş*
Alt. *taş-* = EUyg. *taş-*
Alt. *teermen* = EUyg. *tägirmän*
Alt. krş. *tegerik* = EUyg. *tägirmi*

Alt. *temirçi* = EUyg. *tämürçi*
Alt. *teŋ* = EUyg. *täŋ, tŋ*
Alt. *teŋeri* = EUyg. *täŋri*
Alt. *tep-* = EUyg. *täp-*
Alt. *teptir-* = EUyg. *täptür-*
Alt. *ter* = EUyg. *tär*
Alt. *tere* = EUyg. *täri*
Alt. *terek* = EUyg. *teräk*
Alt. *tereŋ* = EUyg. *täriŋ*
Alt. *teril-* = EUyg. *tiril-*
Alt. *terle-* = EUyg. *tärlä-*
Alt. *tık-* = EUyg. *tıḳ-*
Alt. *tın* = EUyg. *tın I*
Alt. *tındır-* = EUyg. *tındur-*
Alt. *tındu* = EUyg. *tınlġ*
Alt. *tış* = EUyg. *taş*
Alt. *tigen* = EUyg. *tikän*
Alt. *tiji* = EUyg. *tişi*
Alt. *tile-* = EUyg. *tilä-, til-*
Alt. krş. *tirü* = EUyg. *tiriglik*
Alt. *tiy-* = EUyg. *täg-*
Alt. *tiyin-* = EUyg. *tägin-*
Alt. *togus* = EUyg. *toḳuz*
Alt. *toguzınçı* = EUyg. *toḳuzunç*
Alt. *tol-* = EUyg. *tokıt-*
Alt. *ton* = EUyg. *ton*
Alt. krş. *toŋır-* = EUyg. *toŋur-*
Alt. *toŋus* = EUyg. *toŋuz*
Alt. *torgo* = EUyg. *torḳu*
Alt. krş. *toylo-* = EUyg. *toylaştur-*
Alt. *töbö* = EUyg. *töpä*
Alt. *töjök* = EUyg. *töşäk*
Alt. *tölö-* = EUyg. *tölä-*
Alt. krş. *tölü* = EUyg. *töläç*
Alt. *töö* = EUyg. *tävä*
Alt. *törö-* = EUyg. *törü-*
Alt. *tört* = EUyg. *tört*
Alt. *törtinci* = EUyg. *törtünç*
Alt. *tös* = EUyg. *töz*
Alt. *töstü* = EUyg. *tözlüg*
Alt. *tudu* = EUyg. *tutuġ, tutġuġ*
Alt. *tur-* = EUyg. *tur-*
Alt. krş. *turgus-* = EUyg. *turġur-*
Alt. *turuş-* = EUyg. *turuş-*
Alt. *tuş* = EUyg. *tuş*
Alt. *tut-* = EUyg. *tuṭ-*
Alt. *tuu* = EUyg. *taġ*
Alt. *tuu-* = EUyg. *tuġ-*
Alt. *tuura* = EUyg. *toġuru*
Alt. krş. *tügen-* = EUyg. *tükä-*
Alt. *tümen* = EUyg. *tümän, tümn*
Alt. *türk* = EUyg. *türk*
Alt. krş. *tüş-* = EUyg. *tüşür-*
Alt. *tüüs* = EUyg. *tüz*
Alt. *uç* = EUyg. *uç*
Alt. *uçun* = EUyg. *üçün*
Alt. krş. *udur,udura* = EUyg. *uturu*
Alt. *ulam* = EUyg. *ulam*
Alt. *ulu* = EUyg. *uluġ*
Alt. *ur-* = EUyg. *ur-*
Alt. *uruş-* = EUyg. *uruş-*
Alt. *us* = EUyg. *uz*
Alt. *uul* = EUyg. *oġul*
Alt. *uulan* = EUyg. *oġlan*
Alt. *uur* = EUyg. *oġrı*
Alt. *uy* = EUyg. *ud*
Alt. *uzun* = EUyg. *uzun*
Alt. *üç* = EUyg. *üç*
Alt. *üçinçi* = EUyg. *üçünç*
Alt. *üleş-* = EUyg. *üläş-*
Alt. *üleş* = EUyg. *ülüş*
Alt. *ülgü* = EUyg. *ülgü*
Alt. *ür* = EUyg. *ür*
Alt. *üs-* = EUyg. *üz-*
Alt. *üst* = EUyg. *üstün*
Alt. *üy* = EUyg. *äv*

Alt. *üze* = EUyg. *üzä*
Alt. *üzül-* = EUyg. *üzül-*
Alt. *yakka* = EUyg. *yaḳa*
Alt. *yalaŋ* = EUyg. *yalıŋ*

4.2.3. HAKASÇA

Hak. *aar* = EUyg. *aġır*
Hak. krş. *aar* = EUyg. *ıŋaru*
Hak. *aas* = EUyg. *aġız*
Hak. *aba* = EUyg. *apa*
Hak. *açı-* = EUyg. *açı-*
Hak. *ada* = EUyg. *ata*
Hak. *adas* = EUyg. *aḍaş*
Hak. *aday* = EUyg. *aṭay*
Hak. *aġa* = EUyg. *aḳa*
Hak. krş. *aġaa* = EUyg. *aŋa*
Hak. *aġar-* = EUyg. *aḳar-*
Hak. *aġas* = EUyg. *ıġaç*
Hak. *aġas* = EUyg. *yıġaç*
Hak. *aġın* = EUyg. *aḳın*
Hak. *ağıl-* = EUyg. *aġıl-*
Hak. *aḫ* = EUyg. *aḳ*
Hak. *al-* = EUyg. *al-*
Hak. *ala* = EUyg. *ala*
Hak. krş. *alaçıḫ* = EUyg. *alaçu*
Hak. *alga-* = EUyg. *alḳa-*
Hak. *algas* = EUyg. *alḳış*
Hak. *alım* = EUyg. *alım*
Hak. *alın* = EUyg. *alın*
Hak. *alıp* = EUyg. *alp*
Hak. *altı* = EUyg. *altı, alṭı*
Hak. krş. *altı* = EUyg. *altın*
Hak. *altın* = EUyg. *altun*
Hak. *altıncı* = EUyg. *altınç, alṭınç*
Hak. krş. *altındagı* = EUyg. *altınḳı*
Hak. krş. *alton* = EUyg. *altmış*
Hak. krş. *am* = EUyg. *amtı*
Hak. *amıra-* = EUyg. *amıra-*
Hak. *anca* = EUyg. *anıça*
Hak. *anda* = EUyg. *anta*
Hak. *andaġ* = EUyg. *antaġ*
Hak. *andaġı* = EUyg. *antaḳı*
Hak. *anıŋ* = EUyg. *anıŋ*
Hak. *annaŋ* = EUyg. *andın*
Hak. krş. *aŋ* = EUyg. *av*
Hak. *aŋdar-* = EUyg. *aḳtar-*
Hak. krş. *arala-* = EUyg. *aralap*
Hak. *arba* = EUyg. *arpa*
Hak. *arbış* = EUyg. *arvış*
Hak. *arğış* = EUyg. *arḳış*
Hak. *arıġ* = EUyg. *arıġ*
Hak. *arıġla-* = EUyg. *arıġla-*
Hak. krş. *arsıl* = EUyg. *arslan*
Hak. *art-* = EUyg. *arṭ- I*
Hak. *art-* = EUyg. *art- II*
Hak. *artıḫ* = EUyg. *artuḳ*
Hak. *artıl-* = EUyg. *arṭul-*
Hak. *as* = EUyg. *aç*
Hak. *as-* = EUyg. *aç-*
Hak. *as* = EUyg. *aş*
Hak. *astıġ* = EUyg. *aşlıḳ*
Hak. *at* = EUyg. *aṭ*
Hak. *at* = EUyg. *at, aṭ*
Hak. *attıġ* = EUyg. *atlġ*
Hak. *ay* = EUyg. *ay*
Hak. *aya* = EUyg. *aya*
Hak. *ayaġ* = EUyg. *ayaġ*
Hak. *ayaḫ* = EUyg. *ayaḳ*
Hak. *ayas-* = EUyg. *ayaş-*
Hak. krş. *ayt-* = EUyg. *ay-*
Hak. *ayt-* = EUyg. *ayıt-*
Hak. *azaḫ* = EUyg. *adaḳ*

Hak. *azır-* = EUyg. *adır-, aḍır-*
Hak. *azıra* = EUyg. *asıra*
Hak. *azıra-* = EUyg. *asra*
Hak. *azırıḫ* = EUyg. *adruk*
Hak. *calaŋ* = EUyg. *yalıŋ*
Hak. *çaa* = EUyg. *yaġı*
Hak. *çada-* = EUyg. *yada-*
Hak. *çaġ* = EUyg. *yaġ*
Hak. krş. *çag-* = EUyg. *yaġıt-*
Hak. *çaga* = EUyg. *yaḳa*
Hak. *çagın* = EUyg. *yaḳın*
Hak. *çağban* = EUyg. *yavġan*
Hak. *çağlığ* = EUyg. *yaġlıġ*
Hak. *çaḫşı* = EUyg. *yakşı I*
Hak. krş. *çalga-* = EUyg. *yalġa<t>dur-*
Hak. *çalgıs* = EUyg. *yalŋuz*
Hak. *çalın* = EUyg. *yalın*
Hak. *çalınnığ* = EUyg. *yalınlıġ*
Hak. *çälim* = EUyg. *yelim*
Hak. *çaltıra-* = EUyg. *yaltrı-*
Hak. *çan* = EUyg. *yan*
Hak. *çap-* = EUyg. *çap-*
Hak. krş. *çap-* = EUyg. *yapur-*
Hak. *çar* = EUyg. *yar*
Hak. *çar-* = EUyg. *yar-*
Hak. krş. *çara-* = EUyg. *yaraş-*
Hak. *çarat-* = EUyg. *yarat-*
Hak. *çarğı* = EUyg. *yarġu*
Hak. *çarıḫ* = EUyg. *yaruḳ*
Hak. *çarıl-* = EUyg. *yarıl-*
Hak. *çarım* = EUyg. *yarım, yrım*
Hak. *ças* = EUyg. *yaş*
Hak. *ças* = EUyg. *yaz*
Hak. *ças-* = EUyg. *yaz-*
Hak. *çashı* = EUyg. *yazḳı, yaşḳı*
Hak. *çastıg* = EUyg. *yaşlıġ*
Hak. *çastıḫ* = EUyg. *yastuḳ*
Hak. *çaza-* = EUyg. *yaşa-*
Hak. *çazı* = EUyg. *yazı*
Hak. *çazıḫ* = EUyg. *yazuḳ*
Hak. krş. *çazın-* = EUyg. *yaş-*
Hak. *çeen* = EUyg. *yägän, ygän, yigän*
Hak. *çığ-* = EUyg. *yıġ-*
Hak. *çığdır-* = EUyg. *yıġdur-*
Hak. *çıul-* = EUyg. *yıġıl-*
Hak. *çıl* = EUyg. *yıl*
Hak. *çılan* = EUyg. *yılan, yırn*
Hak. *çılğı* = EUyg. *yılḳı*
Hak. *çıllıg* = EUyg. *yıllıg*
Hak. *çıltıs* = EUyg. *yultuz*
Hak. *çımcat-* = EUyg. *yumşat-*
Hak. *çibĭrgĭ* = EUyg. *ygrmi, ygrimi, yägrmi, yägärmi, yärgmi*
Hak. *çibĭrgĭnçi* = EUyg. *ygrminç*
Hak. krş. *çidig* = EUyg. *itük*
Hak. *çiit* = EUyg. *yigit*
Hak. *çir* = EUyg. *yer*
Hak. *çit-* = EUyg. *yet-*
Hak. *çitĭ* = EUyg. *yeti*
Hak. *çitĭncĭ* = EUyg. *yetinç*
Hak. krş. *çiton* = EUyg. *yetmiş*
Hak. *çĭ-* = EUyg. *ye-*
Hak. krş. *çĭp* = EUyg. *yiplig*
Hak. *çoḫ* = EUyg. *yoḳ*
Hak. *çol* = EUyg. *yol*
Hak. *çoon* = EUyg. *yoġun*
Hak. *çorıḫ* = EUyg. *yorıḳ*
Hak. *çort-* = EUyg. *yorıt-*
Hak. krş. *çör-* = EUyg. *yorı-*
Hak. *çuğ-* = EUyg. *yu-*
Hak. *çul* = EUyg. *yul*
Hak. *çul-* = EUyg. *yul-*
Hak. *çula* = EUyg. *yula*
Hak. *çügür-* = EUyg. *yügür-*
Hak. *çükte-* = EUyg. *yüklä-*

Hak. *çüs* = EUyg. *yüz*
Hak. *-daġ/-deg/-taġ/-teg* = EUyg. *täg*
Hak. *ee* = EUyg. *igä*
Hak. *elçi* = EUyg. *elçi*
Hak. *emek* = EUyg. *ämgäk*
Hak. *ḫacan* = EUyg. *ḳaçan*
Hak. *ḫalın* = EUyg. *ḳalın*
Hak. *ḫam* = EUyg. *ḳam*
Hak. *ḫamcı* = EUyg. *ḳamçı*
Hak. krş. *hamıs* = EUyg. *ḳamışlayu*
Hak. *ḫan* = EUyg. *ḳan*
Hak. krş. *han* = EUyg. *ḳanımlıḳ*
Hak. *ḫap* = EUyg. *ḳap*
Hak. *ḫap-* = EUyg. *ḳap-*
Hak. *ḫar* = EUyg. *ḳar*
Hak. *ḫara* = EUyg. *ḳara*
Hak. *ḫarasug* = EUyg. *ḳara suv*
Hak. *ḫarın* = EUyg. *ḳarın*
Hak. *ḫas-* = EUyg. *ḳaç-*
Hak. *ḫas* = EUyg. *ḳaş*
Hak. *ḫas* = EUyg. *ḳaz*
Hak. *hat-* = EUyg. *ḳaṭ-*
Hak. krş. *ḫat* = EUyg. *ḳaṭun*
Hak. *ḫatığ* = EUyg. *ḳaṭıġ*
Hak. *ḫatığlan-* = EUyg. *ḳaṭıġlan-*
Hak. *hati* = EUyg. *ḳaṭa*
Hak. *ḫaya* = EUyg. *ḳaya*
Hak. *hayda* = EUyg. *ḳayda*
Hak. krş. *ḫayzı* = EUyg. *ḳayu*
Hak. *ḫazın* = EUyg. *ḳaḍın*
Hak. *ḫazın* = EUyg. *ḳadıŋ*
Hak. krş. *Hıdattar* = EUyg. *ḳıtay, ḳıty*
Hak. *ḫığır-* = EUyg. *ḳıḳır-*
Hak. *ḫılıḫ* = EUyg. *ḳılıḳ*
Hak. *ḫıra* = EUyg. *ḳıra, ḳıraa*
Hak. *ḫırıḫ* = EUyg. *ḳırḳ*
Hak. *ḫıs* = EUyg. *ḳız*
Hak. *ḫıyıḫ* = EUyg. *ḳıyıḳ*
Hak. *ḥızıl* = EUyg. *ḳızıl*
Hak. *ḫollaş-* = EUyg. *ḳollaş-*
Hak. *ḫoltıḫ* = EUyg. *ḳoldıḳ*
Hak. *ḫorıḫ-* = EUyg. *ḳorḳ-*
Hak. *ḫorum* = EUyg. *ḳorum*
Hak. *ḫos-* = EUyg. *ḳod-*
Hak. *ḫostır-* = EUyg. *ḳoştur-(ḳoştur-)*
Hak. *ḫoy* = EUyg. *ḳoyn, ḳoyın*
Hak. *ḫulaḫ* = EUyg. *ḳulġaḳ*
Hak. *ḫulun* = EUyg. *ḳulun*
Hak. *ḫum* = EUyg. *ḳum, ḳuum*
Hak. *ḫurçan-* = EUyg. *ḳurşan-*
Hak. *ḫuru-* = EUyg. *ḳurı-*
Hak. *ḫuruğ* = EUyg. *ḳuruġ*
Hak. *ḫus* = EUyg. *ḳuş*
Hak. *ḫus- II* = EUyg. *ḳud-*
Hak. *ılaçın* = EUyg. *laçin*
Hak. *ıra-* = EUyg. *ıra-*
Hak. krş. *ırlas-* = EUyg. *ırlaştur-*
Hak. *ıs-* = EUyg. *ıd-*
Hak. *ib* = EUyg. *äv*
Hak. krş. *igeçĭ* = EUyg. *äkä*
Hak. *igir* = EUyg. *ägri*
Hak. *il* = EUyg. *el*
Hak. *ilĭg* = EUyg. *älig I*
Hak. *in-* = EUyg. *en-*
Hak. *ine* = EUyg. *ana*
Hak. *iŋ* = EUyg. *äŋ*
Hak. *ipçĭ* = EUyg. *äbçi*
Hak. *ir-* = EUyg. *ägir-*
Hak. *ir* = EUyg. *är I*
Hak. *iren* = EUyg. *äräṅ*
Hak. *irĭk-* = EUyg. *ärik-*
Hak. *irĭk* = EUyg. *ärk*
Hak. *irte* = EUyg. *erṭä*
Hak. *is* = EUyg. *äd*
Hak. *is-* = EUyg. *iç-*
Hak. *iste-* < *izle-* << *edle-* = EUyg.

ädlä-

Hak. *it-* = EUyg. *ät-*

Hak. *it-* = EUyg. *eṭmäk*

Hak. *iymen-* = EUyg. *äymän-*

Hak. *izer* = EUyg. *ädär*

Hak. *izĭk, ĭşĭk* = EUyg. *eşik*

Hak. *ĭçĭl-* = EUyg. *äçil-*

Hak. *ĭçĭr-* = EUyg. *içür-*

Hak. *ĭdĭş* = EUyg. *idiş*

Hak. *ĭkĭ* = EUyg. *iki*

Hak. krş. *ĭkĭnçĭ* = EUyg. *ikinti*

Hak. *ĭl-* = EUyg. *il-*

Hak. *ĭnek* = EUyg. *ingäk*

Hak. *ĭsker* = EUyg. *içgäri*

Hak. *ĭste-* = EUyg. *istä-, isdä-, izdä-, ist-, izd-*

Hak. *ĭstĭ* = EUyg. *iç*

Hak. krş. *kaan* = EUyg. *ḳan*

Hak. *kajık* = EUyg. *ḳaşuḳ*

Hak. *kal-* = EUyg. *ḳal-*

Hak. *kalın* = EUyg. *ḳalıŋ*

Hak. *kat* = EUyg. *ḳat*

Hak. *kem* = EUyg. *kim*

Hak. krş. *kıraa* = EUyg. *ḳıraġulayu*

Hak. *kibĭs* = EUyg. *käviz*

Hak. *kiden* = EUyg. *kätän*

Hak. *kidertin* = EUyg. *kedirdin*

Hak. *kiik* = EUyg. *käyik*

Hak. *kiis* = EUyg. *kidiz*

Hak. *kil-* = EUyg. *käl-*

Hak. krş. *kildir-* = EUyg. *kälür-*

Hak. *kilin* = EUyg. *kälin*

Hak. krş. *kir-* = EUyg. *käril-*

Hak. *kir* = EUyg. *kir*

Hak. *kir-* = EUyg. *kir-*

Hak. *kirek* = EUyg. *käräk= kärgäk*

Hak. *kis-* = EUyg. *käç-*

Hak. *kis-* = EUyg. *käs-*

Hak. *kis-* = EUyg. *käy-*

Hak. *kiy-* = EUyg. *käd-*

Hak. *kizek* = EUyg. *käsäk*

Hak. *kizin* = EUyg. *kedin*

Hak. *kizir-* = EUyg. *käçür-*

Hak. krş. *kizĭn-* = EUyg. *käḍil-*

Hak. *kĭçĭg* = EUyg. *kiçig*

Hak. *kĭzĭ* = EUyg. *kişi*

Hak. *kĭzö* = EUyg. *küdägü*

Hak. *kog-* = EUyg. *ḳov-*

Hak. *komus* = EUyg. *ḳopuz*

Hak. *kon-* = EUyg. *ḳon-*

Hak. *kos* = EUyg. *ḳooz*

Hak. *koş-* = EUyg. *ḳoş-*

Hak. *ködĭr-* = EUyg. *köṭür-*

Hak. *kök* = EUyg. *kök*

Hak. *köl* = EUyg. *köl*

Hak. *köley* = EUyg. *küläy*

Hak. *köm-* = EUyg. *köm-*

Hak. *könek* = EUyg. *könäk*

Hak. *köni* = EUyg. *köni*

Hak. *kööl* = EUyg. *köŋül*

Hak. *köp* = EUyg. *köp*

Hak. *kör-* = EUyg. *kör-*

Hak. *körĭs-* = EUyg. *körüş-*

Hak. *kös* = EUyg. *köz*

Hak. *köy-* = EUyg. *köy-*

Hak. *kul* = EUyg. *ḳul*

Hak. *kut* = EUyg. *ḳut*

Hak. *kügre-* = EUyg. *kökrä-*

Hak. *kümüs* = EUyg. *kümüş, kümiş, küsmiş*

Hak. *kümüstĭg* = EUyg. *kümüşlüg*

Hak. *kün* = EUyg. *kün*

Hak. *kündük* = EUyg. *künlük*

Hak. *küs* = EUyg. *küç*

Hak. *küs* = EUyg. *küz*

Hak. *küske* = EUyg. *küskü*

Hak. *küstĭg* = EUyg. *küçlüg*
Hak. *küzet-* = EUyg. *küzät-*
Hak. krş. *ma* = EUyg. *ma*
Hak. *maa, maġa* = EUyg. *maŋa*
Hak. krş. *mara-* = EUyg. *maŋran-*
Hak. *mınaŋ* = EUyg. *bilä*
Hak. *mınça* = EUyg. *munça*
Hak. *mında* = EUyg. *munta, mınta*
Hak. *mını* = EUyg. *munı*
Hak. *mınıŋ* = EUyg. *munuŋ*
Hak. *mınnaŋ* = EUyg. *muntın, mundın*
Hak. *min* = EUyg. *män*
Hak. *minde* = EUyg. *mindä*
Hak. *minĭŋ ~ minnen* = EUyg. *mäniŋ*
Hak. *moyın* = EUyg. *boyın*
Hak. *muŋ* = EUyg. *miŋ*
Hak. *mus* = EUyg. *muz*
Hak. *mün* = EUyg. *mün*
Hak. *naa* = EUyg. *yaŋı*
Hak. *nāḫ* = EUyg. *y [= yıngaḳ]*
Hak. *nan-* = EUyg. *yan-*
Hak. *nandır-* = EUyg. *yantur-*
Hak. *naŋmır* = EUyg. *yamġur*
Hak. *nige* = EUyg. *yäŋgä*
Hak. krş. *nimes* < *ne er-mez* = EUyg. *är-*
Hak. *niske* = EUyg. *inçgä*
Hak. *nom* = EUyg. *nom*
Hak. *noo* = EUyg. *nä*
Hak. *nooga* = EUyg. *nägü*
Hak. *nüg* = EUyg. *yuŋ*
Hak. *oba* = EUyg. *opa*
Hak. krş. *odır-* = EUyg. *olur-*
Hak. *oġır* = EUyg. *oġrı*
Hak. *oḫ ~ ök* = EUyg. *oḳ*
Hak. *ol* = EUyg. *ol*
Hak. *olar* = EUyg. *olar*
Hak. *olgan* = EUyg. *oġlan*
Hak. *on* = EUyg. *on*
Hak. *onınçı* = EUyg. *onunç, onınç*
Hak. *oŋ* = EUyg. *oŋ*
Hak. *oo* = EUyg. *aġu*
Hak. *ool* = EUyg. *oġul*
Hak. *or-* = EUyg. *or-*
Hak. *ora* = EUyg. *ora*
Hak. *orgaḫ ~ oraḫ* = EUyg. *orġaḳ*
Hak. *orın* = EUyg. *orun*
Hak. *orla-* = EUyg. *orla-*
Hak. *ornas-* = EUyg. *ornaş-*
Hak. krş. *ortı* = EUyg. *ortaḳı*
Hak. *ortı* = EUyg. *oṭıra*
Hak. *ortın* = EUyg. *orṭun*
Hak. *ot* = EUyg. *oot*
Hak. *ot* = EUyg. *oṭ*
Hak. *otıs* = EUyg. *otuz*
Hak. *oy* = EUyg. *oy*
Hak. *ödik* = EUyg. *ätük*
Hak. *öjön* = EUyg. *öşün*
Hak. *öl-* = EUyg. *öl-*
Hak. *öleŋ* = EUyg. *öläŋ*
Hak. *öŋ* = EUyg. *öŋ*
Hak. *öŋnüg* = EUyg. *öŋlüg*
Hak. *ööre* = EUyg. *örü*
Hak. *ööy* = EUyg. *ögäy*
Hak. *örinis* = EUyg. *ögrünç*
Hak. *örle-* = EUyg. *örlä-*
Hak. *paar* = EUyg. *baġır*
Hak. *pag* = EUyg. *baġ I*
Hak. *pagla-* = EUyg. *baġla-*
Hak. *par* = EUyg. *bar*
Hak. *par-* = EUyg. *bar-*
Hak. krş. *parçan* = EUyg. *barça*
Hak. *pas-* = EUyg. *bas-*
Hak. *pas* 144, *paş* = EUyg. *baş*
Hak. *pasta-* = EUyg. *başla-*
Hak. *paştıg* = EUyg. *başlıġ*

Hak. *pat-* = EUyg. *baṭ-*
Hak. *pay* = EUyg. *bay*
Hak. *payı-* = EUyg. *bayu-*
Hak. *paza* = EUyg. *basa*
Hak. *pazıg* = EUyg. *basıġ*
Hak. *peer* = EUyg. *bärü*
Hak. *pek* = EUyg. *bäg*
Hak. *pek* = EUyg. *bäk*
Hak. *peris* = EUyg. *beriş*
Hak. *pıçak* = EUyg. *biçäk*
Hak. *pış-* = EUyg. *biş-*
Hak. *pil-* = EUyg. *bil-*
Hak. krş. *piligçi* = EUyg. *bilig*
Hak. *pir-* = EUyg. *ber-*
Hak. *pir* = EUyg. *bir*
Hak. *pirsi* = EUyg. *birisi*
Hak. *pis* = EUyg. *beş*
Hak. *pis* = EUyg. *biz*
Hak. *piske* = EUyg. *bizkä*
Hak. *pisti* = EUyg. *bizni*
Hak. *pistiŋ* = EUyg. *biziŋ, biziŋ*
Hak. *pizǐnçǐ* = EUyg. *beşinç*
Hak. *po* = EUyg. *bo*
Hak. *pol-* = EUyg. *bol-*
Hak. *poos* = EUyg. *boġuz*
Hak. *pos* = EUyg. *bod*
Hak. *poş* = EUyg. *boş, booş*
Hak. *pölük* = EUyg. *bölük*
Hak. *pörük* = EUyg. *börk*
Hak. *pözik* = EUyg. *bädük*
Hak. *puga* = EUyg. *buġra*
Hak. *puga* = EUyg. *buḳa*
Hak. *pugday* = EUyg. *buġday*
Hak. *pulut* = EUyg. *bulıt, bulut*
Hak. *purun* = EUyg. *burun*
Hak. *püdün* = EUyg. *bütün*
Hak. *püdür-* = EUyg. *büṭür-*
Hak. *püün* = EUyg. *bökün, bokün*
Hak. *püüngü* = EUyg. *bökünki*
Hak. *sadıg* = EUyg. *satıġ*
Hak. *sagın-* = EUyg. *saḳın-*
Hak. *sagıs* = EUyg. *saḳış*
Hak. *saḳa* = EUyg. *saŋa*
Hak. *sal-* = EUyg. *sal-*
Hak. *sana-* = EUyg. *sana-*
Hak. *sap* = EUyg. *s(a)p*
Hak. *sargar-* = EUyg. *sarġar-*
Hak. krş. *sarsıɣ* = EUyg. *sıŋar*
Hak. *sas-* = EUyg. *saç-*
Hak. *sastıg* = EUyg. *saçlıġ*
Hak. *sat-* = EUyg. *sat-*
Hak. *say* = EUyg. *say*
Hak. *saya* = EUyg. *sayu*
Hak. *segir-* = EUyg. *särki-*
Hak. *sıba- II* = EUyg. *suva-*
Hak. *sıltan-* = EUyg. *şılṭa-*
Hak. *sın-* = EUyg. *sın-*
Hak. *sınıɣ* = EUyg. *sınuḳ*
Hak. *sır* = EUyg. *sır*
Hak. *sigǐs* = EUyg. *säkiz, skiz*
Hak. *sigǐzǐncǐ* = EUyg. *säkizinç*
Hak. *silgin-* = EUyg. *silkin-*
Hak. *silig* = EUyg. *silig*
Hak. *simǐs, sebis* = EUyg. *sämiz*
Hak. *sin* = EUyg. *sän*
Hak. *siŋir-* = EUyg. *siŋir-*
Hak. krş. *sirer* = EUyg. *siz*
Hak. *soŋ* = EUyg. *soŋ*
Hak. *soŋar* = EUyg. *soŋġara*
Hak. *soy-* = EUyg. *soy-*
Hak. *sögil-* = EUyg. *sökül-*
Hak. *sööt* = EUyg. *sögüt*
Hak. *sös* = EUyg. *söz*
Hak. krş. *söste-* = EUyg. *sözläş-*
Hak. *söstig* = EUyg. *sözlüg*
Hak. *sug* = EUyg. *su*

Hak. *sug* = EUyg. *suv*
Hak. *suḫsa-* = EUyg. *susa-*
Hak. *suk-* = EUyg. *suḳ-*
Hak. *sürdir-* = EUyg. *sürṭür-*
Hak. *süt* = EUyg. *süt*
Hak. *şaban* = EUyg. *saman*
Hak. *şın* = EUyg. *çın*
Hak. *taar* = EUyg. *taġar*
Hak. *taban* = EUyg. *tapan*
Hak. krş. *tabıs* = EUyg. *tavuşsuz*
Hak. *tag* = EUyg. *taġ*
Hak. *tal* = EUyg. *tal*
Hak. *talas-* = EUyg. *talaş-*
Hak. *talay* = EUyg. *taloy*
Hak. *talla-* = EUyg. *talula-*
Hak. *tam-* = EUyg. *tam-*
Hak. krş. *tanıg* = EUyg. *tanuḳ, tnuḳ*
Hak. *taŋ* = EUyg. *taŋ, tŋ*
Hak. krş. *taŋnaştıg* = EUyg. *taŋlançıġ*
Hak. *tap-* = EUyg. *tap-*
Hak. *tapıs-* = EUyg. *tapış-*
Hak. *tarı-* = EUyg. *tarı-*
Hak. *tarığ* = EUyg. *tarıġ*
Hak. *tarlağ* = EUyg. *tarıġlaġ*
Hak. *tart-* = EUyg. *tart-*
Hak. *tas* = EUyg. *tas*
Hak. *tas* = EUyg. *taş*
Hak. *tas-* = EUyg. *taş-*
Hak. *taştın* = EUyg. *taşdınḳı*
Hak. *taştın* = EUyg. *taştın*
Hak. *tayı* = EUyg. *taġay, tġay*
Hak. *tazın* = EUyg. *tadun*
Hak. *te-* = EUyg. *te-*
Hak. krş. *tebir* = EUyg. *tämürçi (tämirçi)*
Hak. *teer* = EUyg. *täri*
Hak. *teg-* = EUyg. *täg-*
Hak. *tegri* = EUyg. *täŋri*
Hak. *teŋ* = EUyg. *täŋ, tŋ*
Hak. *tep-* = EUyg. *täp-*
Hak. *tep-* = EUyg. *täptür-*
Hak. *terben* = EUyg. *tägirmän*
Hak. *terek* = EUyg. *teräk*
Hak. *teren* = EUyg. *täriŋ*
Hak. *tıh-* = EUyg. *tıḳ-*
Hak. *tın* = EUyg. *tın I*
Hak. *tındır-* = EUyg. *tındur-*
Hak. *tınnıg* = EUyg. *tınlġ*
Hak. *tıs-* = EUyg. *tıd-*
Hak. *tıt-* = EUyg. *tıt-*
Hak. *tızın-* = EUyg. *tıdıl-*
Hak. *tibe* = EUyg. *tävä*
Hak. *tigen* = EUyg. *tikän*
Hak. krş. *tigey* = EUyg. *töpä*
Hak. *tigi* = EUyg. *tägi*
Hak. *tile-* = EUyg. *tilä-, til-*
Hak. *tipsi* = EUyg. *täpsi*
Hak. *tir* = EUyg. *tär, tr*
Hak. krş. *tirig* = EUyg. *tiriglik*
Hak. *tirle-* = EUyg. *tärlä-*
Hak. *t̆ŕl̆-* = EUyg. *tiril-*
Hak. *t̆z̆* = EUyg. *tişi*
Hak. *togıs* = EUyg. *toḳuz*
Hak. *togış* = EUyg. *toḳuş*
Hak. *togızınçı* = EUyg. *toḳuzunç*
Hak. *togra* = EUyg. *toġuru, toġru*
Hak. *tol-* = EUyg. *tokıt-*
Hak. *tolga-* = EUyg. *tol-*
Hak. *ton* = EUyg. *ton*
Hak. krş. *toŋdır-* = EUyg. *toŋa*
Hak. *torgu* = EUyg. *torḳu*
Hak. krş. *toyla-* = EUyg. *toylaştur-*
Hak. *töle-* = EUyg. *tölä-*
Hak. krş. *töleg* = EUyg. *töläç*
Hak. *töre* = EUyg. *törü*
Hak. *töre-* = EUyg. *törü-*

Hak. *tört* = EUyg. *tört*
Hak. *törtinçĭ* = EUyg. *törtünç*
Hak. *törtkil* = EUyg. *törtkil*
Hak. *tös* = EUyg. *töz*
Hak. *töstig* = EUyg. *tözlüg*
Hak. *tözek* = EUyg. *töşäk*
Hak. *tuben ~ tüben* = EUyg. *tümän, tümn*
Hak. *tudıg* = EUyg. *tutuġ, tutġuġ*
Hak. *tug-* = EUyg. *tuġ-*
Hak. *tur-* = EUyg. *tur-*
Hak. krş. *turğıs-* = EUyg. *turġur-*
Hak. *turıs-* = EUyg. *turuş-*
Hak. *tus* = EUyg. *tuş*
Hak. *tut-* = EUyg. *tuṭ-*
Hak. krş. *tügen-* = EUyg. *tükä-*
Hak. *tüget-* = EUyg. *tükäṭ-*
Hak. krş. *tüs-* = EUyg. *tüşür-*
Hak. *tüs* = EUyg. *tüz*
Hak. *uç* = EUyg. *uç*
Hak. krş. *udur* = EUyg. *uturu*
Hak. *ulaġ* = EUyg. *ulaġ*
Hak. *ulam* = EUyg. *ulam*
Hak. *ulu* = EUyg. *luu*
Hak. *ulug* = EUyg. *uluġ*
Hak. *un* = EUyg. *un*
Hak. *ur-* = EUyg. *ur-*
Hak. *uruş-* = EUyg. *uruş-*
Hak. *us* = EUyg. *uz*
Hak. *ustuḫ* = EUyg. *udluḳ*
Hak. *uura-* = EUyg. *orpa-*
Hak. krş. *uzada* = EUyg. *uzatı*
Hak. *uzun* = EUyg. *uzun*
Hak. *üçün* = EUyg. *üçün*
Hak. krş. *üçür-* = EUyg. *öç-*
Hak. *üles-* = EUyg. *üläş-*
Hak. *ülgü* = EUyg. *ülgü*
Hak. *ülüş* = EUyg. *ülüş*
Hak. *ür* = EUyg. *ür*
Hak. *ürtün* = EUyg. *örṭgün*
Hak. *üs-* = EUyg. *üz-*
Hak. *üstü* = EUyg. *üstün*
Hak. *üş* = EUyg. *üç*
Hak. *üül* = EUyg. *ügül-*
Hak. *üzĭnjĭ* = EUyg. *üçünç*
Hak. *üzül-* = EUyg. *üzül-*

4.2.4. ÖZBEKÇE

Öz. *aġna-* = EUyg. *aġın(a)maḳsız*
Öz. *ağa* = EUyg. *aḳa*
Öz. *ağdär-* = EUyg. *aḳtar-*
Öz. *ağu* = EUyg. *aġu*
Öz. krş. *akım* = EUyg. *aḳın*
Öz. krş. *alaçık* = EUyg. *alaçu*
Öz. krş. *aldı* = EUyg. *alın*
Öz. *alkış* = EUyg. *alḳış*
Öz. *altinçi* = EUyg. *altınç, alṭınç*
Öz. *andaḳ* = EUyg. *antaġ*
Öz. *anıḳ* = EUyg. *anuḳ*
Öz. krş. *arıt-* = EUyg. *arı-*
Öz. *arḳalıḳ* = EUyg. *arḳalıḳ*
Öz. *asıġ* = EUyg. *asıġ*
Öz. *aşlik* = EUyg. *aşlıḳ*
Öz. *atan* = EUyg. *aṭan*
Öz. *ay* = EUyg. *ay*
Öz. *ayaḳ* = EUyg. *ayaḳ*
Öz. *åç* = EUyg. *aç*
Öz. *åç-* = EUyg. *aç-*
Öz. krş. *åçıḳ-* = EUyg. *aç-*
Öz. *åçi-* = EUyg. *açı-*
Öz. *åğır* = EUyg. *aġır*
Öz. *åğız* = EUyg. *aġız*
Öz. *åḳ* = EUyg. *aḳ*
Öz. *åḳår-* = EUyg. *aḳar-*

Öz. krş. *åḳız-* = EUyg. *aḳıt-*
Öz. *ål-* = EUyg. *al-*
Öz. *ålä* = EUyg. *ala*
Öz. *åldin* = EUyg. *altın*
Öz. *ålti* = EUyg. *altı, alṭı*
Öz. *åltin* = EUyg. *altun*
Öz. *åltmiş* = EUyg. *altmış*
Öz. *ånä* = EUyg. *ana*
Öz. *åpa* = EUyg. *apa*
Öz. *åräläb* = EUyg. *aralap*
Öz. *årt-* = EUyg. *arṭ- I*
Öz. *årt-* = EUyg. *art- II*
Öz. *årtıḳ* = EUyg. *artuḳ*
Öz. *åş* = EUyg. *aş*
Öz. *åt* = EUyg. *aṭ*
Öz. *åt* = EUyg. *at, aṭ*
Öz. *åtä* = EUyg. *ata*
Öz. *åv* = EUyg. *av*
Öz. *åyåḳ* = EUyg. *adaḳ*
Öz. krş. *åzginä* = EUyg. *azḳ(ı)ya*
Öz. *ädäş* = EUyg. *aḍaş*
Öz. *äkä* = EUyg. *äkä*
Öz. *älp* = EUyg. *alp*
Öz. *ärpä* = EUyg. *arpa*
Öz. *ärslån* = EUyg. *arslan*
Öz. *äsrä-* = EUyg. *asra*
Öz. *äybsiz* = EUyg. *ayıpsız*
Öz. *äyir-* = EUyg. *adır-, aḍır-*
Öz. *äylä-* = EUyg. *ädlä-*
Öz. krş. *äyt-* = EUyg. *ay-*
Öz. *äyt-* = EUyg. *ayıt-*
Öz. *äytiş-* = EUyg. *ayıtış-*
Öz. *äziz* = EUyg. *azız*
Öz. *bağır* = EUyg. *baġır*
Öz. *baḫıl* = EUyg. *baḫıl*
Öz. *baḫşi* = EUyg. *baḫşi*
Öz. *başla-* = EUyg. *başla-*
Öz. *başsız* = EUyg. *başsız*
Öz. *batman, batpan* = EUyg. *baṭman*
Öz. *bay* = EUyg. *bay*
Öz. *båğ* = EUyg. *baġ I*
Öz. *båğ* = EUyg. *baġ II*
Öz. *båğlä-* = EUyg. *baġla-*
Öz. *båğlıḳ* = EUyg. *baġlıḳ*
Öz. *båḳ-* = EUyg. *baḳ-*
Öz. *båldiz* = EUyg. *baldız*
Öz. *bår* = EUyg. *bar*
Öz. *bår-* = EUyg. *bar-*
Öz. *bås-* = EUyg. *bas-*
Öz. *båş* = EUyg. *baş*
Öz. *båşlıḳ* = EUyg. *başlıġ*
Öz. *båt* = EUyg. *baṭ*
Öz. *båt-* = EUyg. *baṭ-*
Öz. *bärçä* = EUyg. *barça*
Öz. *beg* = EUyg. *bäg*
Öz. *ber-* = EUyg. *ber-*
Öz. *beri* = EUyg. *bärü*
Öz. *beriş* = EUyg. *beriş*
Öz. *berk* = EUyg. *bäk*
Öz. *beş* = EUyg. *beş*
Öz. *beşinçi* = EUyg. *beşinç*
Öz. *bezä-* = EUyg. *bäzä-*
Öz. *bil-* = EUyg. *bil-*
Öz. *bilen* = EUyg. *bilä*
Öz. *bir* = EUyg. *bir*
Öz. *biraḳ* = EUyg. *birök, bir'ök*
Öz. *birår* = EUyg. *birär, birä'r*
Öz. krş. *biri* = EUyg. *birisi*
Öz. *biyük* = EUyg. *bädük*
Öz. *biz* = EUyg. *biz*
Öz. *bizgä* = EUyg. *bizkä*
Öz. *bizni* = EUyg. *bizni*
Öz. *bizniŋ* = EUyg. *biziŋ, bizniŋ*
Öz. *boğız* = EUyg. *boġuz*
Öz. *bol-* = EUyg. *bol-*
Öz. *boş* = EUyg. *boş, booş*

Öz. *boy* = EUyg. *bod*
Öz. *boyin* = EUyg. *boyın*
Öz. krş. *böläk* = EUyg. *bölük*
Öz. *börk* = EUyg. *börk*
Öz. *böz* = EUyg. *böz*
Öz. *bu* = EUyg. *bo*
Öz. *bugira* = EUyg. *buġra*
Öz. *bugungi* = EUyg. *bökünki*
Öz. *bugün* = EUyg. *bökün, bokün*
Öz. *buğdåy* = EUyg. *buġday*
Öz. *buḳa* = EUyg. *buḳa*
Öz. *bulär* = EUyg. *bolar*
Öz. *bulärḳä* = EUyg. *bolarḳa*
Öz. *bulut* = EUyg. *bulıt, bulut*
Öz. *bunçä* = EUyg. *munça*
Öz. *buniŋ, muniŋ* = EUyg. *munuŋ*
Öz. *burun* = EUyg. *burun*
Öz. *bütün* = EUyg. *bütün*
Öz. *cån* = EUyg. *çan*
Öz. *ciyan* = EUyg. *yägän, ygän, yigän*
Öz. *curgat (diyalekt)* = EUyg. *yorġutlayu*
Öz. krş. *cuvån mard* = EUyg. *çuanmart*
Öz. *çåğ* = EUyg. *çaḳ*
Öz. *çåp-* = EUyg. *çap-*
Öz. krş. *çeçäk* = EUyg. *çäçäklik*
Öz. *çin* = EUyg. *çın*
Öz. *çiz-* = EUyg. *çız-*
Öz. *çoğ* = EUyg. *çoġ*
Öz. *dävlät* = EUyg. *tavlat*
Öz. *de-* = EUyg. *te-*
Öz. *-dek/-däy* = EUyg. *täg*
Öz. *dindår* = EUyg. *dindar*
Öz. krş. *doŋ-* = EUyg. *toŋur-*
Öz. krş. *duŋ-, tıŋ-* = EUyg. *tındur-*
Öz. *e-* = EUyg. *är-*
Öz. *egä* = EUyg. *igä*
Öz. *egällä-* = EUyg. *igälä-, igil-*
Öz. *egär* = EUyg. *ädär*
Öz. *eğri* = EUyg. *ägri*
Öz. *ekin* = EUyg. *äkin*
Öz. *el* = EUyg. *el*
Öz. *elçi* = EUyg. *elçi*
Öz. *ellik* = EUyg. *älig I*
Öz. *elt-* = EUyg. *älit-*
Öz. *emgäk* = EUyg. *ämgäk*
Öz. *endi* = EUyg. *amtı*
Öz. *eŋ* = EUyg. *äŋ*
Öz. *er* = EUyg. *är I*
Öz. *eren* = EUyg. *äräṉ*
Öz. *erk* = EUyg. *ärk*
Öz. *ertä* = EUyg. *erṭä*
Öz. *eski* = EUyg. *äski*
Öz. *eş* = EUyg. *eş*
Öz. *éşäk* = EUyg. *äşgäk*
Öz. *eşik* = EUyg. *eşik*
Öz. *eşit-* = EUyg. *äşit-*
Öz. *et-* = EUyg. *ät-*
Öz. *etik* = EUyg. *ätük*
Öz. *ezgü* = EUyg. *ädgü*
Öz. *färiştä* = EUyg. *frişti*
Öz. *gåz* = EUyg. *ḳaz*
Öz. krş. *giccak* = EUyg. *ḳışak*
Öz. *haḳıḳat* = EUyg. *aḳıḳat*
Öz. *ḫåtin* = EUyg. *ḳaṭun*
Öz. *hökiz* = EUyg. *öküz*
Öz. *hör-* = EUyg. *ör-*
Öz. *ḫuş* = EUyg. *ḫoş*
Öz. *iç* = EUyg. *iç*
Öz. *iç-* = EUyg. *iç-*
Öz. *içir-* = EUyg. *içür-*
Öz. *içkäri* = EUyg. *içgäri*
Öz. *içrä* = EUyg. *içrä*
Öz. *idiş* = EUyg. *idiş*
Öz. *ikki* = EUyg. *iki*
Öz. krş. *ikkinçi* = EUyg. *ikinti*

Öz. *il-* = EUyg. *il-*
Öz. *ilån* = EUyg. *yılan, yırn*
Öz. *in-* = EUyg. *en-*
Öz. *ingiçke* = EUyg. *inçgä*
Öz. *ini* = EUyg. *ini*
Öz. krş. *ip* = EUyg. *yiplig*
Öz. *istä-* = EUyg. *istä-, isdä-, izdä-, ist-, izd-*
Öz. *iş* = EUyg. *iş*
Öz. *işlät-* = EUyg. *işlät-, işläṭ-*
Öz. *it* = EUyg. *ıt*
Öz. *iymen-* = EUyg. *äymän-*
Öz. *ḳabar-* = EUyg. *ḳapar-*
Öz. *ḳaçån* = EUyg. *ḳaçan*
Öz. *ḳadäm* = EUyg. *ḳadam*
Öz. *ḳadr* = EUyg. *ḳadır*
Öz. *ḳal-* = EUyg. *ḳal-*
Öz. *ḳaläm* = EUyg. *ḳalam*
Öz. *ḳalin* = EUyg. *ḳalın*
Öz. *kalin* = EUyg. *ḳalıŋ*
Öz. *ḳamçi* = EUyg. *ḳamçı*
Öz. krş. *kamiç* = EUyg. *ḳamışlayu*
Öz. krş. *kan-* = EUyg. *ḳanımlıḳ*
Öz. *ḳap-* = EUyg. *ḳap-*
Öz. *kapı* = EUyg. *ḳapıġ*
Öz. *ḳarı* = EUyg. *ḳarı*
Öz. *karin* = EUyg. *ḳarın*
Öz. krş. *ḳarindåş* = EUyg. *ḳadaş*
Öz. *kart* = EUyg. *ḳarṭ*
Öz. krş. *ḳaşḳaldok* = EUyg. *ḳaşġalaḳ*
Öz. *ḳat* = EUyg. *ḳat*
Öz. *ḳat-* = EUyg. *ḳaṭ-*
Öz. *ḳattıḳ* = EUyg. *ḳatıġ*
Öz. krş. *ḳattıḳläş-* = EUyg. *ḳatıġlan-*
Öz. *kayda* = EUyg. *ḳayda*
Öz. *ḳaygu* = EUyg. *ḳayġu*
Öz. *ḳayın* = EUyg. *ḳaḍın*
Öz. krş. *kaysi* = EUyg. *ḳayu*
Öz. *kayt-* = EUyg. *ḳatar-*
Öz. *ḳazå* = EUyg. *ḳaza*
Öz. *ḳåç-* = EUyg. *ḳaç-*
Öz. *ḳån* = EUyg. *ḳan*
Öz. *ḳåp* = EUyg. *ḳap*
Öz. *ḳår* = EUyg. *ḳar*
Öz. krş. *ḳåråy-* = EUyg. *ḳarar-*
Öz. *ḳårä* = EUyg. *ḳara*
Öz. *ḳåş* = EUyg. *ḳaş*
Öz. *ḳåşıḳ* = EUyg. *ḳaşuḳ*
Öz. krş. *ḳåt-* = EUyg. *ḳatıl-*
Öz. *ḳåvuş-* = EUyg. *ḳaġuş-*
Öz. *ḳåyä* = EUyg. *ḳaya*
Öz. *ḳåzån-* = EUyg. *ḳazġan-*
Öz. *keç-* = EUyg. *käç-*
Öz. *keçir-* = EUyg. *käçür-*
Öz. *kegiz* = EUyg. *kidiz*
Öz. *kel-* = EUyg. *käl-*
Öz. *kelin* = EUyg. *kälin*
Öz. krş. *keltir-* = EUyg. *kälür-*
Öz. *kent* = EUyg. *kän {= känt (?)}*
Öz. *keŋäş-* = EUyg. *keŋäş-*
Öz. *keraḳa* = EUyg. *kärägü*
Öz. *keräk* = EUyg. *käräk= kärgäk*
Öz. *keril-* = EUyg. *käril-*
Öz. *kes-* = EUyg. *käs-*
Öz. *kesäk* = EUyg. *käsäk*
Öz. *kesiş-* = EUyg. *käsiş-*
Öz. *ket-* = EUyg. *ket-, ked-*
Öz. *ketmån* = EUyg. *keṭmän*
Öz. *keyin* = EUyg. *kedin*
Öz. *kez-* = EUyg. *kiz-*
Öz. *ḳıl-* = EUyg. *ḳıl-*
Öz. *ḳıldır-* = EUyg. *ḳılṭur-*
Öz. *ḳılıḳ* = EUyg. *ḳılıḳ*
Öz. krş. *kırav* = EUyg. *ḳıraġulayu*
Öz. *ḳırḳ* = EUyg. *ḳırḳ*
Öz. *ḳırḳıy* = EUyg. *ḳırġuy*

Öz. *ḳırra* = EUyg. *ḳıra, ḳıraa*
Öz. krş. *ḳıyḳır-* = EUyg. *ḳıḳır-*
Öz. *ḳız* = EUyg. *ḳız*
Öz. *kiçik* = EUyg. *kiçig*
Öz. *kim* = EUyg. *kim*
Öz. *kir* = EUyg. *kir*
Öz. *kir-* = EUyg. *kir-*
Öz. *kişi* = EUyg. *kişi*
Öz. *kişilik* = EUyg. *kiş<i>lik*
Öz. *kiy-* = EUyg. *käd-*
Öz. *kiy-* = EUyg. *käy-*
Öz. *kiyik* = EUyg. *käyik*
Öz. *ḳiyiḳ* = EUyg. *ḳıyıḳ*
Öz. krş. *kiyin-* = EUyg. *käḍil-*
Öz. *ḳizil* = EUyg. *ḳızıl*
Öz. *ḳoltuḳ* = EUyg. *ḳoldıḳ*
Öz. *ḳon-* = EUyg. *ḳon-*
Öz. *kop* = EUyg. *ḳop*
Öz. *kop-* = EUyg. *ḳop-*
Öz. *ḳorḳ-* = EUyg. *ḳorḳ-*
Öz. *ḳoş-* = EUyg. *ḳoş-*
Öz. *kovus* = EUyg. *ḳopuz*
Öz. *ḳoy-* = EUyg. *ḳod-*
Öz. *ḳoy* = EUyg. *ḳoyn, ḳoyın*
Öz. *kök* = EUyg. *kök*
Öz. *kökçi* = EUyg. *kökçi*
Öz. *köl* = EUyg. *köl*
Öz. *köm-* = EUyg. *köm-*
Öz. *köŋil* = EUyg. *köŋül*
Öz. *köp* = EUyg. *köp*
Öz. *köprik* = EUyg. *köprüg*
Öz. *kör-* = EUyg. *kör-*
Öz. *köriş-* = EUyg. *körüş-*
Öz. *körk* = EUyg. *körk*
Öz. *kötär-* = EUyg. *köṭür-*
Öz. *köz* = EUyg. *köz*
Öz. *ḳul* = EUyg. *ḳul*
Öz. *ḳulåḳ* = EUyg. *ḳulġaḳ*
Öz. *ḳulun* = EUyg. *ḳulun*
Öz. *ḳum* = EUyg. *ḳum, ḳuum*
Öz. *ḳurbån* = EUyg. *ḳurban*
Öz. *ḳuri-*= EUyg. *ḳurı-*
Öz. krş. *ḳurşä-* = EUyg. *ḳurşan-*
Öz. *ḳuruḳ* = EUyg. *ḳuruġ*
Öz. *ḳusa-* = EUyg. *küsä-*
Öz. *ḳuş* = EUyg. *ḳuş*
Öz. *ḳut* = EUyg. *ḳut*
Öz. *ḳutluğ* = EUyg. *ḳutluġ (ḳuṭluġ)*
Öz. *ḳuv-* = EUyg. *ḳov-*
Öz. *ḳuy-* = EUyg. *ḳud-*
Öz. *ḳuyi* = EUyg. *ḳudı*
Öz. *ḳuyul-* = EUyg. *ḳudul-*
Öz. *küç* = EUyg. *küç*
Öz. *küçli* = EUyg. *küçlüg*
Öz. *kümüş* = EUyg. *kümüş, kümiş, küsmiş*
Öz. *kümüşli* = EUyg. *kümüşlüg*
Öz. *kün* = EUyg. *kün*
Öz. *küncüt* = EUyg. *künçit, künçid*
Öz. *künlik* = EUyg. *künlük*
Öz. *küplik* = EUyg. *küplüg*
Öz. *küt-* = EUyg. *küdmäk*
Öz. *kütas* = EUyg. *ḳotuz*
Öz. *küy-* = EUyg. *köy-*
Öz. *küyåv* = EUyg. *küdägü*
Öz. *küz* = EUyg. *küz*
Öz. *küzät-* = EUyg. *küzäṭ-*
Öz. krş. *küzätuvçi* = EUyg. *küzäṭçi*
Öz. *låçin* = EUyg. *laçin*
Öz. *mäŋä* = EUyg. *maŋa*
Öz. krş. *mäŋiz* = EUyg. *mäŋizlig*
Öz. *men* = EUyg. *män*
Öz. *mendä* = EUyg. *mindä*
Öz. *meniŋ* = EUyg. *däniŋ*
Öz. *mevä* = EUyg. *mivä*
Öz. *miŋ* = EUyg. *miŋ*

Öz. *mundä, bundä* = EUyg. *munta, mınta*
Öz. *mundän* = EUyg. *muntın, mundın*
Öz. *muz* = EUyg. *muz*
Öz. *nari* = EUyg. *ıŋaru*
Öz. *ne* = EUyg. *nä*
Öz. *neçä* = EUyg. *näçä, niçä*
Öz. *negä* = EUyg. *nägü*
Öz. *nerse* = EUyg. *näṣä*
Öz. *nişån* = EUyg. *nişan*
Öz. *oġıl* = EUyg. *oġul*
Öz. *oğlån* = EUyg. *oġlan*
Öz. *oğri* = EUyg. *oġrı*
Öz. *oḳı-* = EUyg. *oḳı-*
Öz. *on* = EUyg. *on*
Öz. *oninçi* = EUyg. *onunç, onınç*
Öz. *oŋ* = EUyg. *oŋ*
Öz. *or-* = EUyg. *or-*
Öz. *ora* = EUyg. *ora*
Öz. *oråḳ* = EUyg. *orġaḳ*
Öz. *orin* = EUyg. *orun*
Öz. *ornäş-* = EUyg. *ornaş-*
Öz. krş. *ortåk* = EUyg. *ortuḳ*
Öz. krş. *ortä* = EUyg. *ortaḳı*
Öz. *ortä* = EUyg. *oṭıra*
Öz. *ot* = EUyg. *oot*
Öz. *ot* = EUyg. *oṭ*
Öz. krş. *otir-* = EUyg. *olur-*
Öz. *ottiz* = EUyg. *otuz*
Öz. *oy* = EUyg. *oy*
Öz. *öç-* = EUyg. *öç-*
Öz. *ögäy* = EUyg. *ögäy*
Öz. *ögit* = EUyg. *ögürt[= ögüt]*
Öz. *öl-* = EUyg. *öl-*
Öz. *öläŋ* = EUyg. *öläŋ*
Öz. *öri* = EUyg. *örü*
Öz. *örle-* = EUyg. *örlä-*
Öz. *ötin-* = EUyg. *ötün-, öṭün-*
Öz. *öz* = EUyg. *öz, öẓ*
Öz. *özgä* = EUyg. *özgä*
Öz. *piçåḳ* = EUyg. *biçäk*
Öz. *piş-* = EUyg. *biş-*
Öz. *saḳra-* = EUyg. *särki-*
Öz. *sanåç* = EUyg. *sanaç*
Öz. *satıḳ* = EUyg. *satıġ*
Öz. *såç-* = EUyg. *saç-*
Öz. *såçlı* = EUyg. *saçlıġ*
Öz. *såğın-* = EUyg. *saḳın-*
Öz. *såğınç* = EUyg. *saḳınç*
Öz. *sål-* = EUyg. *sal-*
Öz. *sålıḳ* = EUyg. *salıġ*
Öz. *såmån* = EUyg. *saman*
Öz. *sånsiz* = EUyg. *s(a)nsız*
Öz. *såp* = EUyg. *s(a)p*
Öz. *såpḳån* = EUyg. *sapan*
Öz. *såt-* = EUyg. *sat-*
Öz. *såy* = EUyg. *say*
Öz. *säkkiz* = EUyg. *säkiz, skiz*
Öz. *säkkizinçi* = EUyg. *säkizinç*
Öz. *sänä-* = EUyg. *sana-*
Öz. krş. *särğay-* = EUyg. *sarġar-*
Öz. krş. *säyin* = EUyg. *sayu*
Öz. *säylä-* = EUyg. *sayla-*
Öz. *semiz* = EUyg. *sämiz*
Öz. *sen* = EUyg. *sän*
Öz. *seŋä* = EUyg. *saŋa*
Öz. *sevinç* = EUyg. *sävinç*
Öz. krş. *sınçı* = EUyg. *sın*
Öz. *silä-* = EUyg. *silimäk*
Öz. *siliḳ* = EUyg. *silig*
Öz. *silkin-* = EUyg. *silkin-*
Öz. krş. *siltov* = EUyg. *şılṭa-*
Öz. *sin-* = EUyg. *sın-*
Öz. *sinıḳ* = EUyg. *sınuḳ*
Öz. *siŋari* < *sıŋar+ı* = EUyg. *sıŋar*
Öz. krş. *siŋdir-* = EUyg. *siŋir-*

Öz. *sir* = EUyg. *sır*
Öz. *siz* = EUyg. *siz*
Öz. *sizlär* = EUyg. *sizlär*
Öz. *soŋ* = EUyg. *soŋ*
Öz. *soŋra* = EUyg. *soŋġara*
Öz. *soy-* = EUyg. *soy-*
Öz. krş. *sök-* = EUyg. *sökül-*
Öz. krş. *sönik* = EUyg. *sönüksüz*
Öz. *sövit (diyalekt)* = EUyg. *sögüt*
Öz. *söz* = EUyg. *söz*
Öz. *sözläş-* = EUyg. *sözläş-*
Öz. *suçuḳ ~ çuçuḳ* = EUyg. *süçüg*
Öz. *suḳ-* = EUyg. *suḳ-*
Öz. *suv* = EUyg. *suv*
Öz. *suvsä-* = EUyg. *susa-*
Öz. *sürdir-* = EUyg. *sürṭür-*
Öz. *süt* = EUyg. *süt*
Öz. *şük* = EUyg. *şük*
Öz. *tağar* = EUyg. *taġar*
Öz. *takı* = EUyg. *taḳı*
Öz. *tal* = EUyg. *tal*
Öz. *tam-* = EUyg. *tam-*
Öz. *tamğa* = EUyg. *tamġa, tmġa*
Öz. *tanıḳ* = EUyg. *tanuḳ, tnuḳ*
Öz. *tap-* = EUyg. *tap-*
Öz. *tarıg* = EUyg. *tarıġ*
Öz. *tart-* = EUyg. *tart-*
Öz. *tåc* = EUyg. *taç*
Öz. *tåğ* = EUyg. *taġ*
Öz. *tåğa* = EUyg. *taġay, tġay*
Öz. *tåm* = EUyg. *tam*
Öz. *tåŋ-* = EUyg. *tan-*
Öz. *tåŋ* = EUyg. *taŋ, tŋ*
Öz. *tåpın-* = EUyg. *tapın-*
Öz. *tåpış-* = EUyg. *tapış-*
Öz. *tåpşır-* = EUyg. *tapşur-*
Öz. *tåş* = EUyg. *taş*
Öz. *tåş-* = EUyg. *taş-*
Öz. *tåvån* = EUyg. *tapan*
Öz. *tåvär* = EUyg. *tavar, tvar*
Öz. *tåvuḳ* = EUyg. *taḳıġu, tḳıġu*
Öz. krş. *tåvuş* = EUyg. *tavuşsuz*
Öz. *täläş-* = EUyg. *talaş-*
Öz. *Täŋri* = EUyg. *täŋri*
Öz. *täş* = EUyg. *taş*
Öz. *täşı-* = EUyg. *taşu-*
Öz. *teg-* = EUyg. *täg-*
Öz. *tegirmån* = EUyg. *tägirmän*
Öz. *tegrä* = EUyg. *tägrä*
Öz. *telle-* = EUyg. *talula-*
Öz. *temirçi* = EUyg. *tämürçi (tämirçi)*
Öz. *teŋ* = EUyg. *täŋ, tŋ*
Öz. *teŋlik* = EUyg. *täŋlig*
Öz. *tep-* = EUyg. *täp-*
Öz. krş. *tep-* = EUyg. *täptür-*
Öz. *tepä* = EUyg. *töpä*
Öz. *ter* = EUyg. *tär, tr*
Öz. *teräk* = EUyg. *teräk*
Öz. *terän* = EUyg. *täriŋ*
Öz. *teri* = EUyg. *täri*
Öz. *terla-* = EUyg. *tärlä-*
Öz. *tıḳ-* = EUyg. *tıḳ-*
Öz. *tikän* = EUyg. *tikän*
Öz. *tilä-* = EUyg. *tilä-, til-*
Öz. *tin* = EUyg. *tın I*
Öz. krş. *tiräk* = EUyg. *tirgük*
Öz. *tiriklik* = EUyg. *tiriglik*
Öz. *tiril-* = EUyg. *tiril-*
Öz. *tit-* = EUyg. *tıt-*
Öz. *tiy-* = EUyg. *tıd-*
Öz. *tiyil-* = EUyg. *tıdıl-*
Öz. *toğri* = EUyg. *toġuru, toġru*
Öz. *toḳḳız* = EUyg. *toḳuz*
Öz. *toḳḳuzinçi* = EUyg. *toḳuzunç*
Öz. *toḳu-* = EUyg. *toḳıt-*
Öz. *tol-* = EUyg. *tokıt-*

Öz. *ton* = EUyg. *ton*
Öz. *tonğız* = EUyg. *toŋuz*
Öz. *tosın* = EUyg. *tosın*
Öz. *toş-* = EUyg. *toş-*
Öz. krş. *tölåv* = EUyg. *töläç*
Öz. *tölä-* = EUyg. *tölä-*
Öz. *töre* = EUyg. *törü*
Öz. *tört* = EUyg. *tört*
Öz. *törtgül* = EUyg. *törtkil*
Öz. *törtinçi* = EUyg. *törtünç*
Öz. *töşäk* = EUyg. *töşäk*
Öz. *tuğ-* = EUyg. *tuġ-*
Öz. *tur-* = EUyg. *tur-*
Öz. krş. *turğiz-* = EUyg. *turġur-*
Öz. *turk* = EUyg. *turķ*
Öz. *tut-* = EUyg. *tuṭ-*
Öz. *tuya* = EUyg. *tävä*
Öz. *tügä-* = EUyg. *tükä-*
Öz. *tügäl* = EUyg. *tükäl*
Öz. *tügät-* = EUyg. *tükäṭ-*
Öz. *tümen* = EUyg. *tümän, tümn*
Öz. *türk* = EUyg. *türk*
Öz. *tüşir-* = EUyg. *tüşür-*
Öz. *tütün* = EUyg. *tütün*
Öz. *tüz-* = EUyg. *tüz-*
Öz. *u* = EUyg. *ol*
Öz. *uç* = EUyg. *uç*
Öz. *ulåv* = EUyg. *ulaġ*
Öz. *ulär* = EUyg. *olar*
Öz. *uluğ* = EUyg. *uluġ*
Öz. *un* = EUyg. *un*
Öz. *unçä* = EUyg. *anıça*
Öz. *undä* = EUyg. *anta*
Öz. *undän* = EUyg. *andın*
Öz. *ungä* = EUyg. *aŋa*
Öz. *uniŋ* = EUyg. *anıŋ*
Öz. *ur-* = EUyg. *ur-*
Öz. *urış-* = EUyg. *uruş-*
Öz. *uruğ* = EUyg. *uruġ*
Öz. *uur* = EUyg. *uġur*
Öz. *uy* = EUyg. *ud*
Öz. krş. *uy-* = EUyg. *uduġ*
Öz. *Uyġur* = EUyg. *uyġur*
Öz. *uz* = EUyg. *uz*
Öz. *uzun* = EUyg. *uzun*
Öz. *üç* = EUyg. *üç*
Öz. *üçinçi* = EUyg. *üçünç*
Öz. *üçün* = EUyg. *üçün*
Öz. *üleş-* = EUyg. *üläş-*
Öz. *ülüş* = EUyg. *ülüş*
Öz. *ün-* = EUyg. *ün-*
Öz. *ündir-* = EUyg. *ünṭür-*
Öz. *üstün* = EUyg. *üstün*
Öz. *üy* = EUyg. *äv*
Öz. *üz-* = EUyg. *üz-*
Öz. *üzä* = EUyg. *üzä*
Öz. *üzil-* = EUyg. *üzül-*
Öz. *Xitay* = EUyg. *ķıtay, ķıty*
Öz. *yaḫşi* = EUyg. *yakşı I*
Öz. *yaķa* = EUyg. *yaķa*
Öz. *yakın* = EUyg. *yaķın*
Öz. *yaltira-* = EUyg. *yaltırı-*
Öz. *yan-* = EUyg. *yan-*
Öz. *yanç-* = EUyg. *yançġ*
Öz. *yandır-* = EUyg. *yantur-*
Öz. *yaŋak* = EUyg. *y [= yıngaķ]*
Öz. krş. *yaŋlıġ* = EUyg. *yaŋ*
Öz. krş. *yapın-* = EUyg. *yapur-*
Öz. *yappa* = EUyg. *yapa*
Öz. *yar* = EUyg. *yar*
Öz. *yarıl-* **=** EUyg. *yarıl-*
Öz. krş. *yaşır-* = EUyg. *yaş-*
Öz. *yavuz* = EUyg. *yavız*
Öz. krş. *yay-* = EUyg. *yayıṭ-*
Öz. *yaz-* = EUyg. *yaz-*
Öz. *yåğ* = EUyg. *yaġ*

Öz. *yåğåç* = EUyg. *ıġaç*
Öz. *yåğåç* = EUyg. *yıġaç*
Öz. *yåğış* = EUyg. *yaġış*
Öz. *yåğli* = EUyg. *yaġlıġ*
Öz. *yålgız* = EUyg. *yalŋuz*
Öz. *yålğån* = EUyg. *yalġan*
Öz. *yåmån* = EUyg. *yaman*
Öz. *yåmğır* = EUyg. *yamġur*
Öz. *yån* = EUyg. *yan*
Öz. *yånğåk* = EUyg. *yaġaḳ*
Öz. *yår-* = EUyg. *yar-*
Öz. *yåråş-* = EUyg. *yaraş-*
Öz. *yåruğ* = EUyg. *yaruḳ*
Öz. *yåstık* = EUyg. *yastuḳ*
Öz. *yåş* = EUyg. *yaş*
Öz. *yåşlıḳ* = EUyg. *yaşlıġ*
Öz. *yåt* = EUyg. *yat*
Öz. *yåv* = EUyg. *yaġı*
Öz. *yåz* = EUyg. *yaz*
Öz. *yåzgi* = EUyg. *yazḳı, yaşḳı*
Öz. *yäläŋ* = EUyg. *yalıŋ*
Öz. *yänä* = EUyg. *yänä, ynä*
Öz. *yängä* = EUyg. *yäŋgä*
Öz. *yäŋi* = EUyg. *yaŋı*
Öz. krş. *yäräşä* = EUyg. *yaraşu*
Öz. *yärät-* = EUyg. *yarat-*
Öz. *yärim* = EUyg. *yarım, yrım*
Öz. *yäşä-* = EUyg. *yaşa-*
Öz. y*ävgån* = EUyg. *yavġan*
Öz. *ye-* = EUyg. *ye-*
Öz. *yedir-* = EUyg. *yedür-*
Öz. *yeldir-* = EUyg. *yelṭir-*
Öz. *yelim* = EUyg. *yelim*
Öz. *yemiril-* = EUyg. *yämrül-*
Öz. *yer* = EUyg. *yer*
Öz. *yermaḳ* = EUyg. *yarmaḳ*
Öz. *yet-* = EUyg. *yet-*
Öz. *yetmiş* = EUyg. *yetmiş*
Öz. *yetti* = EUyg. *yeti*
Öz. *yettinçi* = EUyg. *yetinç*
Öz. krş. *yıgıştır-* = EUyg. *yıġdur-*
Öz. *yığ-* = EUyg. *yıġ-*
Öz. *yığıl-* = EUyg. *yıġıl-*
Öz. *yigıt* = EUyg. *yigit*
Öz. *yigirmä* = EUyg. *ygrmi, ygrimi, yägrmi, yägärmi, yärgmi*
Öz. *yigirminçi* = EUyg. *ygrminç*
Öz. *yil* = EUyg. *yıl*
Öz. *yilḳı* = EUyg. *yılḳı*
Öz. *yillik* = EUyg. *yıllıg*
Öz. *yir-* = EUyg. *yir-*
Öz. *yoğån* = EUyg. *yoġun*
Öz. *yoḳ* = EUyg. *yoḳ*
Öz. *yol* = EUyg. *yol*
Öz. *yorgı* = EUyg. *yarġu*
Öz. *yort-* = EUyg. *yorıt-*
Öz. *yosun* = EUyg. *yosun*
Öz. *yul-* = EUyg. *yul-*
Öz. krş. *yulbars* = EUyg. *bars*
Öz. *yulduz* = EUyg. *yultuz*
Öz. *yumşät-* = EUyg. *yumşat-*
Öz. *yuv-* = EUyg. *yu-*
Öz. *yüklä-* = EUyg. *yüklä-*
Öz. *yüŋ* = EUyg. *yuŋ*
Öz. krş. *yür-* = EUyg. *yorı-*
Öz. *yür-* = EUyg. *yügür-*
Öz. *yüz* = EUyg. *yüz*

4.2.5. SARI UYGURCA

SUyg. *ab* = EUyg. *av*
SUyg. *abita* = EUyg. *abita*
SUyg. *aç* = EUyg. *aç*
SUyg. *açı-* = EUyg. *açı-*
SUyg. *adla-* = EUyg. *aṭla-*

SUyg. *adlı* = EUyg. *atlġ*
SUyg. *aġa, aġı* = EUyg. *aġu*
SUyg. *aGar-* = EUyg. *aḳar-*
SUyg. *aġıt-* = EUyg. *aḳıt-*
SUyg. *aġina-* = EUyg. *aġın(a)maḳsız*
SUyg. *ağır* = EUyg. *aġır*
SUyg. *ahl-, al-* = EUyg. *al-*
SUyg. *ahldi, alta* = EUyg. *altı, alṭı*
SUyg. *ahldin, altın* = EUyg. *altun*
SUyg. krş. *ahldon* = EUyg. *altmış*
SUyg. *ahrslan* = EUyg. *arslan*
SUyg. *ahrtıḳ* = EUyg. *artuḳ*
SUyg. *ahs, aġıs* = EUyg. *aġız*
SUyg. *ahş- ~ aş-* = EUyg. *aç-*
SUyg. *aht* = EUyg. *at, aṭ*
SUyg. *aḳ* = EUyg. *aḳ*
SUyg. *aḳa* = EUyg. *aḳa*
SUyg. *ala* = EUyg. *ala*
SUyg. *alçık* = EUyg. *alaçu*
SUyg. *aldınci* = EUyg. *altınç, alṭınç*
SUyg. *alıçı* = EUyg. *alġuçı*
SUyg. *alım* = EUyg. *alım*
SUyg. *alın* = EUyg. *alın*
SUyg. *alış* = EUyg. *alış*
SUyg. krş. *alkas-* = EUyg. *alḳa-*
SUyg. *alkıs* = EUyg. *alḳış*
SUyg. krş. *altı* = EUyg. *altın*
SUyg. *amdä* = EUyg. *amtı*
SUyg. *amıra-* = EUyg. *amıra-*
SUyg. *ana* = EUyg. *ana*
SUyg. *ança* = EUyg. *anıça*
SUyg. *anda* = EUyg. *anta*
SUyg. *andaġ* = EUyg. *antaġ*
SUyg. *andan* = EUyg. *andın*
SUyg. *anıŋ* = EUyg. *anıŋ*
SUyg. *aŋa* = EUyg. *aŋa*
SUyg. krş. *ara* = EUyg. *aralap*
SUyg. *arıġ* = EUyg. *arıġ*
SUyg. *arıġla-* = EUyg. *arıġla-*
SUyg. *arkış* = EUyg. *arḳış*
SUyg. *art-* = EUyg. *art- II*
SUyg. *as* = EUyg. *aş*
SUyg. *as-, ahs-* = EUyg. *arṭ- I*
SUyg. *asıru* = EUyg. *asıra*
SUyg. *asra-* = EUyg. *asra*
SUyg. *aşa-* = EUyg. *aşa-*
SUyg. *at* = EUyg. *aṭ*
SUyg. *ata* = EUyg. *ata*
SUyg. *atéy* = EUyg. *aṭay*
SUyg. *ava* = EUyg. *apa*
SUyg. *ay-* = EUyg. *ay-*
SUyg. *ay, ey* = EUyg. *ay*
SUyg. *ayaḳ* = EUyg. *ayaḳ*
SUyg. *ayd-, ayt-* = EUyg. *ayıt-*
SUyg. *aygıçı* = EUyg. *ayġuçı*
SUyg. *aytıs-* = EUyg. *ayıtış-*
SUyg. *azak* = EUyg. *adaḳ*
SUyg. *azır-* = EUyg. *adır-, aḍır-*
SUyg. *azruk* = EUyg. *adruk*
SUyg. *bala-* = EUyg. *baġla-*
SUyg. *bar* = EUyg. *bar*
SUyg. *bar-* = EUyg. *bar-*
SUyg. *barca* = EUyg. *barça*
SUyg. *bas-, pas-* = EUyg. *bas-*
SUyg. krş. *basıgla-* = EUyg. *basıġ*
SUyg. *başda-* = EUyg. *başla-*
SUyg. *bay* = EUyg. *bay*
SUyg. *bes* = EUyg. *beş*
SUyg. *besınci* = EUyg. *beşinç*
SUyg. *bezek* = EUyg. *bädük*
SUyg. *bıhs-, pıs-* = EUyg. *biş-*
SUyg. *bıl-* = EUyg. *bil-*
SUyg. *bıle* = EUyg. *bilä*
SUyg. *bılıt* = EUyg. *bulıt, bulut*
SUyg. *bır, per* = EUyg. *bir*
SUyg. *bıreygırmi* = EUyg. *birygrminç*

SUyg. *bırġa* = EUyg. *buġra*
SUyg. krş. *bırmı* = EUyg. *birär, birä'r*
SUyg. *bız, buz, mız, mıs* = EUyg. *biz*
SUyg. *bız, pız* = EUyg. *muz*
SUyg. *bol-* = EUyg. *bol-*
SUyg. *bos* = EUyg. *boş, booş*
SUyg. *boz* = EUyg. *bod*
SUyg. *bu* = EUyg. *bo*
SUyg. *buGa* = EUyg. *buḳa*
SUyg. *buġın* = EUyg. *bökün, bokün*
SUyg. *bugunkı ~ bugunko ~ bugunġo* = EUyg. *bökünki*
SUyg. *bunı, munı* = EUyg. *munı*
SUyg. *cahp-* = EUyg. *çap-*
SUyg. *carım* = EUyg. *yarım, yrım*
SUyg. *cıġ* = EUyg. *çuġ I*
SUyg. *cın* = EUyg. *çın*
SUyg. *cin* = EUyg. *şiŋ*
SUyg. *coġ* = EUyg. *çoġ*
SUyg. *coḳ* = EUyg. *yoḳ*
SUyg. *çaġ* = EUyg. *çaḳ*
SUyg. *çipçi* = EUyg. *çapça*
SUyg. *çiz* = EUyg. *çız-*
SUyg. *çükür-* = EUyg. *yügür-*
SUyg. *-daġ/-deġ /-taġ/-teg* = EUyg. *täg*
SUyg. *dahGagı, tahGagı* = EUyg. *taḳıġu, tḳıġu*
SUyg. *dahGı* = EUyg. *taḳı*
SUyg. krş. *dala-* = EUyg. *talaş-*
SUyg. *darıh* = EUyg. *tarıġ*
SUyg. *daş-* = EUyg. *taş-*
SUyg. krş. *diordon* = EUyg. *ḳırḳ*
SUyg. *dohGısınci* = EUyg. *toḳuzunç*
SUyg. *dohsGan, dosGan* = EUyg. *tavışġan*
SUyg. *don* = EUyg. *ton*
SUyg. *dosın* = EUyg. *tosın*
SUyg. *döre-* = EUyg. *törü-*
SUyg. *dur-, tur-* = EUyg. *tur-*
SUyg. *dut-* = EUyg. *tut-*
SUyg. *e-* = EUyg. *är-*
SUyg. *eḫke* = EUyg. *äkä*
SUyg. *ehrde* = EUyg. *erṭä*
SUyg. *elt-* = EUyg. *älit-*
SUyg. *enek* = EUyg. *ingäk*
SUyg. *eni ~ ını ini ~* = EUyg. *ini*
SUyg. *epçi* = EUyg. *äbçi*
SUyg. *er* = EUyg. *är I*
SUyg. *eren* = EUyg. *ärän*
SUyg. *erk* = EUyg. *ärk*
SUyg. *eşek* = EUyg. *äşgäk*
SUyg. *et-* = EUyg. *ät-*
SUyg. krş. *eydi* = EUyg. *igä*
SUyg. *ezer* = EUyg. *ädär*
SUyg. *Gaht-* = EUyg. *ḳaṭ-*
SUyg. *Garar-* = EUyg. *ḳarar-*
SUyg. *Gaya* = EUyg. *ḳaya*
SUyg. *Gaz* = EUyg. *ḳaz*
SUyg. *geş-* **=** EUyg. *keç-*
SUyg. *Gız* = EUyg. *ḳız*
SUyg. *gioŋel, kuŋul* = EUyg. *köŋül*
SUyg. *giz-* = EUyg. *käy-*
SUyg. *Gos-* = EUyg. *ḳoş-*
SUyg. *Goy* = EUyg. *ḳoyn, ḳoyın*
SUyg. *göhp, gehp, köp* = EUyg. *köp*
SUyg. *gök/ gük* = EUyg. *kök*
SUyg. *gör-* = EUyg. *kör-*
SUyg. *göz, gioz* = EUyg. *köz*
SUyg. *guhş, kuş* = EUyg. *küç*
SUyg. *gumus/gumıs* = EUyg. *kümüş, kümiş, küsmiş*
SUyg. *guz* = EUyg. *küz*
SUyg. *harva, arva* = EUyg. *arpa*
SUyg. krş. *ıdıt-, ızıt-, ezit-, ızıt-* = EUyg. *ıd-*
SUyg. *ılıġ, elig* = EUyg. *älig II*

SUyg. *ıs* = EUyg. *iş*
SUyg. *ışġır* = EUyg. *içgäri*
SUyg. *ışt* = EUyg. *ıt*
SUyg. *ızık ~ yuzuk ~ yüzük* = EUyg. *ıduḳ*
SUyg. *iç, iş, ış* = EUyg. *iç*
SUyg. *iŋge, yiŋge* = EUyg. *yäŋgä*
SUyg. *ısık* = EUyg. *eşik*
SUyg. *iste-* = EUyg. *istä-, isdä-, izdä-, ist-, izd-*
SUyg. *iş-* = EUyg. *iç-*
SUyg. krş. *işkendce, işkendci* = EUyg. *ikinti*
SUyg. *it-* = EUyg. *eṭmäk*
SUyg. *ḳahcan* = EUyg. *ḳaçan*
SUyg. *ḳal-* = EUyg. *ḳal-*
SUyg. *kalım* = EUyg. *ḳalıŋ*
SUyg. *ḳalın* = EUyg. *ḳalın*
SUyg. *kam* = EUyg. *ḳam*
SUyg. *kamıġ* = EUyg. *ḳ(a)muġ*
SUyg. krş. *kamış* = EUyg. *ḳamışlayu*
SUyg. *ḳan* = EUyg. *ḳan*
SUyg. *kap* = EUyg. *ḳap*
SUyg. *kap-* = EUyg. *ḳap-*
SUyg. *ḳar* = EUyg. *ḳar*
SUyg. *ḳara* = EUyg. *ḳara*
SUyg. *ḳarı* = EUyg. *ḳarı*
SUyg. *ḳarın* = EUyg. *ḳarın*
SUyg. *kaş* = EUyg. *ḳaç*
SUyg. *kat* = EUyg. *ḳat*
SUyg. *ḳatdıġ, Gahdıġ* = EUyg. *ḳatıġ*
SUyg. *katıl-* = EUyg. *ḳatıl-*
SUyg. *ḳatın* = EUyg. *ḳaṭun*
SUyg. *kay, kıy* = EUyg. *ḳay II*
SUyg. *kayda* = EUyg. *ḳayda*
SUyg. krş. *kaysı* = EUyg. *ḳayu*
SUyg. *ḳazıḳ* = EUyg. *ḳaşuḳ*
SUyg. *kazın* = EUyg. *ḳaḍın*
SUyg. *kel-* = EUyg. *käl-*
SUyg. *kelın* = EUyg. *kälin*
SUyg. *kerek* = EUyg. *käräk= kärgäk*
SUyg. *kerıl-* = EUyg. *käril-*
SUyg. *kerım* = EUyg. *käräm*
SUyg. *kes-* = EUyg. *käs-*
SUyg. *keyik* = EUyg. *käyik*
SUyg. *kez-* = EUyg. *käd-*
SUyg. *kıçiġ* = EUyg. *kiçig*
SUyg. *ḳıḳır-, ḳıGır-, ḳıḫır-* = EUyg. *ḳıḳır-*
SUyg. *kıl-* = EUyg. *ḳıl-*
SUyg. *kın* = EUyg. *ḳın*
SUyg. *kır* = EUyg. *kir*
SUyg. *kır-* = EUyg. *kir-*
SUyg. *kısi* = EUyg. *kişi*
SUyg. *Kıtay* = EUyg. *ḳıtay, ḳıty*
SUyg. *ḳızıġ* = EUyg. *ḳıdıġ*
SUyg. *ḳızıl* = EUyg. *ḳızıl*
SUyg. *kigis* = EUyg. *kidiz*
SUyg. *kim ~ kem* = EUyg. *kim*
SUyg. *kisek* = EUyg. *käsäk*
SUyg. krş. *ḳo* = EUyg. *ḳıv*
SUyg. *ḳohldıḳ* = EUyg. *ḳoldıḳ*
SUyg. *kop-* = EUyg. *ḳop-*
SUyg. *ḳorḳ-* = EUyg. *ḳorḳ-*
SUyg. *koz-* = EUyg. *ḳod-*
SUyg. *ḳozı, ḳozu, ḳuzı* = EUyg. *Ḳudı*
SUyg. *köl/kül* = EUyg. *köl*
SUyg. *köm-* = EUyg. *köm-*
SUyg. *kötür-* = EUyg. *köṭür-*
SUyg. *kul* = EUyg. *ḳul*
SUyg. *ḳulaḳ* = EUyg. *ḳulġaḳ*
SUyg. *ḳulun ~ ḳulun* = EUyg. *ḳulun*
SUyg. *kum* = EUyg. *ḳum, ḳuum*
SUyg. *ḳun- ~ ḳon-* = EUyg. *ḳon-*
SUyg. *kun* = EUyg. *kün*
SUyg. *ḳurıġ* = EUyg. *ḳuruġ*

SUyg. *ḳursan-* = EUyg. *ḳurşan-*
SUyg. *ḳuru-*= EUyg. *ḳurı-*
SUyg. *ḳus* = EUyg. *ḳuş*
SUyg. *kuz-* = EUyg. *ḳud-*
SUyg. *küres-* = EUyg. *körüş-*
SUyg. *küy-* = EUyg. *köy-*
SUyg. *küzdıġ* = EUyg. *közlüg*
SUyg. *küzegi/küzegü* = EUyg. *küdägü*
SUyg. *lom* = EUyg. *nom*
SUyg. *lu / olu* = EUyg. *luu*
SUyg. krş. *maŋ-* = EUyg. *maŋ-*
SUyg. krş. *maŋ-* = EUyg. *maŋa-*
SUyg. *maŋa* = EUyg. *maŋa*
SUyg. krş. *maŋgra, maŋkıra-* **=**
SUyg. *men* = EUyg. *män*
SUyg. *mende* = EUyg. *mindä*
SUyg. *meniŋki* = EUyg. *mäniŋ*
SUyg. *meŋ, mıŋ* = EUyg. *miŋ*
SUyg. *mın* = EUyg. *mün*
SUyg. *mında* = EUyg. *munta, mınta*
SUyg. *mınin* = EUyg. *munuŋ*
SUyg. *mıntan* = EUyg. *muntın, mundın*
SUyg. *mıstı* = EUyg. *bizni*
SUyg. *mıstıŋ* = EUyg. *biziŋ, bizniŋ*
SUyg. *mizge, mızge* = EUyg. *bizkä*
SUyg. *moyın, moın* = EUyg. *boyın*
SUyg. *naġu, naġı* = EUyg. *nägü*
SUyg. *ne* = EUyg. *nä*
SUyg. *nici* **=** EUyg. *näçä*
SUyg. *oġul* = EUyg. *oġul*
SUyg. *oġur* = EUyg. *oġrı*
SUyg. *ol ~ ul* = EUyg. *ol*
SUyg. *olar* = EUyg. *olar*
SUyg. *olur-* = EUyg. *olur-*
SUyg. *on, un* = EUyg. *on*
SUyg. *onınci* = EUyg. *onunç, onınç*
SUyg. *oŋ, uŋ* = EUyg. *oŋ*
SUyg. *or-* = EUyg. *or-*
SUyg. *orın* = EUyg. *orun*
SUyg. krş. *orta ~ orto* = EUyg. *ortaḳı*
SUyg. krş. *os- ~ us-* = EUyg. *usuḳ-*
SUyg. krş. *os- II, us-* = EUyg. *susa-*
SUyg. *ot ~ oht* = EUyg. *oot*
SUyg. *ot* = EUyg. *oṭ*
SUyg. *otra* = EUyg. *oṭıra*
SUyg. *otus* = EUyg. *otuz*
SUyg. *oy* = EUyg. *oy*
SUyg. *öhsün* = EUyg. *öşün*
SUyg. *öm* = EUyg. *üm*
SUyg. *örle-* = EUyg. *örlä-*
SUyg. *paġ* = EUyg. *baġ I*
SUyg. *paġır* = EUyg. *baġır*
SUyg. *paḳ-* = EUyg. *baḳ-*
SUyg. *pakşi* = EUyg. *baḫşi*
SUyg. *pars* = EUyg. *bars*
SUyg. *pasa* = EUyg. *basa*
SUyg. *paş, pas* = EUyg. *baş*
SUyg. *paştıġ* = EUyg. *başlıġ*
SUyg. *pat-* = EUyg. *baṭ-*
SUyg. *patır-* = EUyg. *baṭur-*
SUyg. *payı-* = EUyg. *bayu-*
SUyg. *peġ* = EUyg. *bäg*
SUyg. *per-* = EUyg. *ber-*
SUyg. *peri, pırı, berı, beri* = EUyg. *bärü*
SUyg. *periş- ~ perıs-* = EUyg. *berüş-*
SUyg. *peson* = EUyg. *beş-on*
SUyg. *pezit-* = EUyg. *bädüt-*
SUyg. *pıt-* = EUyg. *biti-, biṭi-*
SUyg. *pıtıġ, pıçig* = EUyg. *bitig, biṭig*
SUyg. *por* = EUyg. *bor*
SUyg. *porın* = EUyg. *burun*
SUyg. *pörik* = EUyg. *börk*
SUyg. *pucaḳ* = EUyg. *biçäk*
SUyg. *purkan* = EUyg. *burḫan*
SUyg. *püter* = EUyg. *büṭür-*

SUyg. *sadıġ* = EUyg. *satıġ*
SUyg. *saġa* = EUyg. *saŋa*
SUyg. *saGın-* = EUyg. *saḳın-*
SUyg. *saGısınci* = EUyg. *säkizinç*
SUyg. *sajdık* = EUyg. *saçlıġ*
SUyg. *saḳıs* ~ s*aGıs* = EUyg. *säkiz, skiz*
SUyg. *sal-* = EUyg. *sal-*
SUyg. *sana-* = EUyg. *sana-*
SUyg. *saŋ* = EUyg. *saŋ*
SUyg. *sap* = EUyg. *s(a)p*
SUyg. *sarġar-* = EUyg. *sarġar-*
SUyg. *sat-* = EUyg. *sat-*
SUyg. *saz-*, *şaz-* 183, *şaç-* = EUyg. *saç-*
SUyg. *semıs* = EUyg. *sämiz*
SUyg. *sen* = EUyg. *sän*
SUyg. *sen, sein, säin* = EUyg. *sayu*
SUyg. *sılgın-* = EUyg. *silkin-*
SUyg. *sın-* = EUyg. *sın-*
SUyg. krş. *sındır-* = EUyg. *siŋir-*
SUyg. *sınık* = EUyg. *sınuḳ*
SUyg. *sıŋar* = EUyg. *sıŋar*
SUyg. *siz* = EUyg. *siz*
SUyg. *soḳ-* = EUyg. *suḳ-*
SUyg. *soŋ* = EUyg. *soŋ*
SUyg. *soŋġar* = EUyg. *soŋġara*
SUyg. *sot, söt, süt* = EUyg. *süt*
SUyg. *soy-* = EUyg. *soy-*
SUyg. *söġıt* = EUyg. *sögüt*
SUyg. *sökül-, söġül-* = EUyg. *sökül-*
SUyg. krş. *söyüş* = EUyg. *sävinç*
SUyg. *söz, şoz* = EUyg. *söz*
SUyg. *su* = EUyg. *suv*
SUyg. *sulug, sılıg* = EUyg. *silig*
SUyg. *surdır-* = EUyg. *sürṭür-*
SUyg. *süçig, suçig* = EUyg. *süçüg*
SUyg. *şigı* = EUyg. *iki*
SUyg. *şigi* = EUyg. *inçgä*
SUyg. *şuçunci* = EUyg. *üçünç*
SUyg. *şukde-* = EUyg. *yüklä-*
SUyg. *taġ* = EUyg. *taġ*
SUyg. *taġar* = EUyg. *taġar*
SUyg. *taġıy* = EUyg. *taġay, ṫġay*
SUyg. *taley* = EUyg. *taloy*
SUyg. *tam* = EUyg. *tam*
SUyg. *tam-* = EUyg. *tam-*
SUyg. *tamga* = EUyg. *tamġa, tmġa*
SUyg. *taŋ* = EUyg. *taŋ, tŋ*
SUyg. *tap-* = EUyg. *tap-*
SUyg. *tarı-* = EUyg. *tarı-*
SUyg. *tart-* = EUyg. *tart-*
SUyg. *tas* = EUyg. *taş*
SUyg. *tas* = EUyg. *taş*
SUyg. *tası-* = EUyg. *taşu-*
SUyg. *tavan* = EUyg. *tapan*
SUyg. *tavar* = EUyg. *tavar, tvar*
SUyg. *te, ti* = EUyg. *tävä*
SUyg. *te-, ti-, di-, de-* = EUyg. *te-*
SUyg. *teg-* = EUyg. *täg-*
SUyg. *tegermen* = EUyg. *tägirmän*
SUyg. *tegirmo* ~ *tegurmo* = EUyg. *tägirmi*
SUyg. *tele-* = EUyg. *tilä-, til-*
SUyg. *telık, telk* = EUyg. *tälük*
SUyg. *telın-* = EUyg. *tälin-*
SUyg. krş. *temir* = EUyg. *tämürçi (tämirçi)*
SUyg. *teŋ* = EUyg. *täŋ, tŋ*
SUyg. *Teŋer* ~ *Teŋir* = EUyg. *täŋri*
SUyg. *tep-* = EUyg. *täp-*
SUyg. krş. *tep-* = EUyg. *täptür-*
SUyg. *ter* = EUyg. *tär, tr*
SUyg. *terde-* = EUyg. *tärlä-*
SUyg. *terı* ~ *ter* = EUyg. *täri*
SUyg. *terik* = EUyg. *teräk*
SUyg. *terik* = EUyg. *tiriglik*
SUyg. *teril-* = EUyg. *tiril-*

SUyg. *tiġe, tege* = EUyg. *tägi*
SUyg. *tigen* = EUyg. *tikän*
SUyg. *tiola-* = EUyg. *talula-*
SUyg. *tise ~ tese* = EUyg. *tişi*
SUyg. *tohGıs, dogıs* = EUyg. *toḳuz*
SUyg. krş. *tokı-* = EUyg. *toḳıt-*
SUyg. *tol-* = EUyg. *tokıt-*
SUyg. krş. *tol-* = EUyg. *toş-*
SUyg. *tolġa-* = EUyg. *tol-*
SUyg. krş. *tolın ~ tolım* = EUyg. *toyın*
SUyg. *toŋır-* = EUyg. *toŋur-*
SUyg. *toŋıs, tovıs* = EUyg. *toŋuz*
SUyg. *töre* = EUyg. *törü*
SUyg. *tört* = EUyg. *tört*
SUyg. *tuġ-* = EUyg. *tuġ-*
SUyg. *tuge-* = EUyg. *tükä-*
SUyg. *turk* = EUyg. *turḳ*
SUyg. *tut-* = EUyg. *tuṭ-*
SUyg. *tümin* = EUyg. *tümän, tümn*
SUyg. *türtünci, diordinci* = EUyg. *törtünç*
SUyg. *tüsek* = EUyg. *töşäk*
SUyg. *tüsür-* = EUyg. *tüşür-*
SUyg. *tütün* = EUyg. *tütün*
SUyg. *tüz* = EUyg. *tüz*
SUyg. *tüz-* = EUyg. *tüz-*
SUyg. *uç* = EUyg. *uç*
SUyg. *ugan* = EUyg. *oġlan*
SUyg. *uhgus* = EUyg. *öküz*
SUyg. krş. *uhldur* = EUyg. *uturu*
SUyg. *ulaġ* = EUyg. *ulaġ*
SUyg. *ules-* = EUyg. *üläş-*
SUyg. *uluġ* = EUyg. *uluġ*
SUyg. *ulus* = EUyg. *ülüş*
SUyg. *undun* = EUyg. *öŋdün, öŋtün*
SUyg. *ur-* = EUyg. *ur-*
SUyg. *urġak* = EUyg. *orġaḳ*
SUyg. *uruġ* = EUyg. *uruġ*
SUyg. *uş ~ vuş* = EUyg. *üç*
SUyg. *utuḳ* = EUyg. *udluḳ*
SUyg. *uül-, yul ~ öl-* = EUyg. *öl-*
SUyg. *uzun* = EUyg. *uzun*
SUyg. *ügüs* = EUyg. *ügüz*
SUyg. *ün- ~ un-* = EUyg. *ün-*
SUyg. *ündür-* = EUyg. *ünṭür-*
SUyg. *üy* = EUyg. *äv*
SUyg. *üz* = EUyg. *öz, öẓ*
SUyg. *üz(ü)-* = EUyg. *üz-*
SUyg. *üze* = EUyg. *üzä*
SUyg. *yağ* = EUyg. *yaġ*
SUyg. *yağı* = EUyg. *yaġı*
SUyg. y*ağmır* = EUyg. *yamġur*
SUyg. *yaḫş ~* y*aḫşi* = EUyg. *yaḳşı I*
SUyg. *yakın* = EUyg. *yaḳın*
SUyg. krş. *yalġa-* = EUyg. *yalġa<t>dur-*
SUyg. *yalın* = EUyg. *yalın*
SUyg. *yalıŋ* = EUyg. *yalıŋ*
SUyg. *yaman* = EUyg. *yaman*
SUyg. *yan* = EUyg. *yan*
SUyg. *yan-* = EUyg. *yan-*
SUyg. *yaŋgıs* = EUyg. *yalŋuz*
SUyg. *yaŋı, yaŋa* = EUyg. *yaŋı*
SUyg. *yar* = EUyg. *yar*
SUyg. *yar-* = EUyg. *yar-*
SUyg. *yaraş-* = EUyg. *yaraş-*
SUyg. *yarat-* = EUyg. *yarat-*
SUyg. *yarġı* = EUyg. *yarġu*
SUyg. *yarıḳ* = EUyg. *yaruḳ*
SUyg. *yarıl-* = EUyg. *yarıl-*
SUyg. *yas-* = EUyg. *yaş-*
SUyg. *yasa-* = EUyg. *yaşa-*
SUyg. *yasthıḳ* = EUyg. *yastuḳ*
SUyg. *yaş* = EUyg. *yaş*
SUyg. *yata-* = EUyg. *yada-*
SUyg. *yay-* = EUyg. *yayıṭ-*

SUyg. *yaz* = EUyg. *yaz*
SUyg. *yaz-* = EUyg. *yaz-*
SUyg. *ye- ~ ce- ~ ci-* = EUyg. *ye-*
SUyg. *yegen ~ egen* = EUyg. *yägän, ygän, yigän*
SUyg. krş. *yehp* = EUyg. *yiplig*
SUyg. *yeht-* = EUyg. *yet-*
SUyg. *yene* = EUyg. *yänä, ynä*
SUyg. *yer* = EUyg. *yer*
SUyg. *yetir-* = EUyg. *yedür-*
SUyg. *ygırmınçı* = EUyg. *ygrminç*
SUyg. *yıġ-, yik-* = EUyg. *yıġ-*
SUyg. *yığaş* = EUyg. *ıġaç*
SUyg. *yığaş* = EUyg. *yıġaç*
SUyg. *yığıl-* = EUyg. *yıġıl-*
SUyg. *yıldıs ~* y*uldus* = EUyg. *yultuz*
SUyg. *yıllıġ* = EUyg. *yıllıg*
SUyg. *yıŋaḳ* = EUyg. *y [= yıngaḳ]*
SUyg. *yıus ~ yıs* = EUyg. *yavız*
SUyg. *yidınci* = EUyg. *yetinç*
SUyg. krş. *yidon* = EUyg. *yetmiş*
SUyg. *yigirmi, yigırma, igırma* = EUyg. *ygrmi, ygrimi, yägrmi, yägärmi, yärgmi*
SUyg. *yiğıt* = EUyg. *yigit*
SUyg. *yil* = EUyg. *yıl*
SUyg. *yilan* = EUyg. *yılan, yırn*
SUyg. *yilım ~ yelım* = EUyg. *yelim*
SUyg. *yiŋ, yen, eŋ* = EUyg. *äŋ*
SUyg. *yite ~ yiti ~ cete ~* y*eti* = EUyg. *yeti*
SUyg. *yoġın* = EUyg. *yoġun*
SUyg. *yoġur* = EUyg. *uyġur*
SUyg. *yol* = EUyg. *yol*
SUyg. *yola* = EUyg. *yula*
SUyg. *yöt ~ yot ~ yut* = EUyg. *yunt*
SUyg. krş. *yugurt* = EUyg. *yorġutlayu*
SUyg. *yul-* = EUyg. *yul-*
SUyg. krş. *yumşa-* = EUyg. *yumşat-*
SUyg. *yuŋ ~ iuŋ* = EUyg. *yuŋ*
SUyg. *yurü* = EUyg. *örü*
SUyg. *yü-* = EUyg. *yu-*
SUyg. krş. *yür-* = EUyg. *yorı-*
SUyg. *yüz* = EUyg. *yüz*

4.2.6. TUVACA

Tuv. *a't* = EUyg. *at, aṭ*
Tuv. *aar* = EUyg. *aġır*
Tuv. *aas* = EUyg. *aġız*
Tuv. *ada* = EUyg. *ata*
Tuv. *adak* = EUyg. *adaḳ*
Tuv. *adaş* = EUyg. *aḍaş*
Tuv. *adır-* = EUyg. *adır-, aḍır-*
Tuv. *adırık* = EUyg. *adruk*
Tuv. *agar-* = EUyg. *aḳar-*
Tuv. krş. *agım* = EUyg. *aḳın*
Tuv. *ajı-* = EUyg. *açı-*
Tuv. *ajır* = EUyg. *asıra*
Tuv. *ak* = EUyg. *aḳ*
Tuv. *akı* = EUyg. *aḳa*
Tuv. *al-* = EUyg. *al-*
Tuv. *ala* = EUyg. *ala*
Tuv. *alajı* = EUyg. *alaçu*
Tuv. krş. *aldan* = EUyg. *altmış*
Tuv. *aldı* = EUyg. *altı, alṭı*
Tuv. *aldın* = EUyg. *altın*
Tuv. *aldın* = EUyg. *altun*
Tuv. *alga-* = EUyg. *alḳa-*
Tuv. *algıs* = EUyg. *alḳış*
Tuv. *alın* = EUyg. *alın*
Tuv. krş. *am* = EUyg. *amtı*
Tuv. *amırak* = EUyg. *amraḳ*
Tuv. *amra-* = EUyg. *amıra-*
Tuv. *anda* = EUyg. *anta*

Tuv. *andıg* = EUyg. *antaġ*
Tuv. krş. *aŋ* = EUyg. *av*
Tuv. krş. *aŋaa* = EUyg. *aŋa*
Tuv. krş. *aŋaa* = EUyg. *ıŋaru*
Tuv. krş. *arala-* = EUyg. *aralap*
Tuv. *arbay* = EUyg. *arpa*
Tuv. *arı-* = EUyg. *arı-*
Tuv. *arıg* = EUyg. *arıġ*
Tuv. *arıgla-* = EUyg. *arıġla-*
Tuv. *art-* = EUyg. *arṭ- I*
Tuv. *art-* = EUyg. *art- II*
Tuv. *artık* = EUyg. *artuḳ*
Tuv. *arzılaŋ* = EUyg. *arslan*
Tuv. *aş* = EUyg. *aç*
Tuv. *aş-* = EUyg. *aç-*
Tuv. *at* = EUyg. *aṭ*
Tuv. *attıg* = EUyg. *atlġ*
Tuv. *ava* = EUyg. *apa*
Tuv. *ay* = EUyg. *ay*
Tuv. *ayak* = EUyg. *ayaḳ*
Tuv. krş. *ayıt-* = EUyg. *ay-*
Tuv. *ayıt-* = EUyg. *ayıt-*
Tuv. *azıra-* = EUyg. *asra*
Tuv. *baar* = EUyg. *baġır*
Tuv. *bag* = EUyg. *baġ I*
Tuv. *bagla-* = EUyg. *baġla-*
Tuv. *bar* = EUyg. *bar*
Tuv. *bar-* = EUyg. *bar-*
Tuv. *bas-* = EUyg. *bas-*
Tuv. *baş* = EUyg. *baş*
Tuv. *başkı* = EUyg. *baḫşi*
Tuv. *başta-* = EUyg. *başla-*
Tuv. *baştıg* = EUyg. *başlıġ*
Tuv. *bat-* = EUyg. *baṭ-*
Tuv. *bay* = EUyg. *bay*
Tuv. *bayı-* = EUyg. *bayu-*
Tuv. *baza* = EUyg. *basa*
Tuv. *bedik* = EUyg. *bädük*
Tuv. *bedit-* = EUyg. *bädüt-*
Tuv. *beer* = EUyg. *bärü*
Tuv. *beg* = EUyg. *bäg*
Tuv. *bejen* = EUyg. *beş-on*
Tuv. *bek* = EUyg. *bäk*
Tuv. *bekte-* = EUyg. *bäklä-*
Tuv. *ber-* = EUyg. *ber-*
Tuv. *bes, pös* = EUyg. *böz*
Tuv. *beş* = EUyg. *beş*
Tuv. *beşki* = EUyg. *beşinç*
Tuv. *bış-* = EUyg. *biş-*
Tuv. *bijek* = EUyg. *biçäk*
Tuv. *bil-* = EUyg. *bil-*
Tuv. *bile* = EUyg. *bilä*
Tuv. *bilig* = EUyg. *bilig*
Tuv. *biliş-* = EUyg. *biliş-, bilş-*
Tuv. *bir* = EUyg. *bir*
Tuv. *bis* = EUyg. *biz*
Tuv. *biske* = EUyg. *bizkä*
Tuv. *bisti* = EUyg. *bizni*
Tuv. *bistiŋ* = EUyg. *biziŋ, bizniŋ*
Tuv. *bo* = EUyg. *bo*
Tuv. *bol-* = EUyg. *bol-*
Tuv. *bolar* = EUyg. *bolar*
Tuv. *boos* = EUyg. *boġuz*
Tuv. *boş* = EUyg. *boş, booş*
Tuv. *bot* = EUyg. *bod*
Tuv. *bögün* = EUyg. *bökün, bokün*
Tuv. *bögüngü* = EUyg. *bökünki*
Tuv. *bölük* = EUyg. *bölük*
Tuv. *börт* = EUyg. *börk*
Tuv. *buga* = EUyg. *buḳa*
Tuv. *bulut* = EUyg. *bulıt, bulut*
Tuv. *burgan* = EUyg. *burḫan*
Tuv. *burun* = EUyg. *burun*
Tuv. *buura* = EUyg. *buġra*
Tuv. *buyan* = EUyg. *buyan*
Tuv. *büdün* = EUyg. *bütün*

Tuv. *büdür-* = EUyg. *büṭür-*
Tuv. *caŋgıs* = EUyg. *yalŋuz*
Tuv. *caŋḫaḫ* = EUyg. *yaġaḳ*
Tuv. *ça's* = EUyg. *yaġış*
Tuv. *çaa* = EUyg. *yaŋı*
Tuv. *çaak* = EUyg. *y [= yıngaḳ]*
Tuv. *çaan* = EUyg. *yaŋa*
Tuv. *çaaskın* = EUyg. *yamġur*
Tuv. *çada-* = EUyg. *yada-*
Tuv. *çag* = EUyg. *yaġ*
Tuv. krş. *çaġ-* = EUyg. *yaġıt-*
Tuv. *çaglıg* = EUyg. *yaġlıġ*
Tuv. *çalaŋ* = EUyg. *yalıŋ*
Tuv. *çalın* = EUyg. *yalın*
Tuv. *çalınnıg* = EUyg. *yalınlıġ*
Tuv. *çan* = EUyg. *yan*
Tuv. *çan-* = EUyg. *yan-*
Tuv. *çandır-* = EUyg. *yantur-*
Tuv. *çaŋ* = EUyg. *yaŋ*
Tuv. *çar-* = EUyg. *yar-*
Tuv. krş. *çaraş* = EUyg. *yaraş-*
Tuv. *çargı* = EUyg. *yarġu*
Tuv. *çarıl-* = EUyg. *yarıl-*
Tuv. *çarım* = EUyg. *yarım, yrım*
Tuv. *ças* = EUyg. *yaz*
Tuv. *ças-* = EUyg. *yaz-*
Tuv. *çaskı* = EUyg. *yazḳı, yaşḳı*
Tuv. *çaş-* = EUyg. *saç-*
Tuv. krş. *çaş* = EUyg. *saçlıġ*
Tuv. *çaş* = EUyg. *yaş*
Tuv. krş. *çaşıt* = EUyg. *yaş-*
Tuv. *çavız* = EUyg. *yavız*
Tuv. krş. *çeçek* = EUyg. *çäçäklik*
Tuv. krş. *çeden* = EUyg. *yetmiş*
Tuv. *çedi* = EUyg. *yeti*
Tuv. *çedigi* = EUyg. *yetinç*
Tuv. *çeen* = EUyg. *yägän, ygän, yigän*
Tuv. *çeerbigi* = EUyg. *ygrminç*
Tuv. krş. *çeje* = EUyg. *näçä, niçä*
Tuv. *çeŋge* = EUyg. *yäŋgä*
Tuv. *çer* = EUyg. *yer*
Tuv. *çerbe* = EUyg. *ygrmi, ygrimi, yägrmi, yägärmi, yärgmi*
Tuv. *çet-* = EUyg. *yet-*
Tuv. *çıg-* = EUyg. *yıġ-*
Tuv. krş. *çıgdırt-* = EUyg. *yıġdur-*
Tuv. *çııl-* = EUyg. *yıġıl-*
Tuv. *çıl* = EUyg. *yıl*
Tuv. *çılan* = EUyg. *yılan, yırn*
Tuv. *çıldık* = EUyg. *yıllıg*
Tuv. krş. *çılga-* = EUyg. *yalġa<t>dur-*
Tuv. *çılgı* = EUyg. *yılḳı*
Tuv. *çımçat-* = EUyg. *yumşat-*
Tuv. *çırık* = EUyg. *yaruḳ*
Tuv. *çi-* = EUyg. *ye-*
Tuv. *çiŋe* = EUyg. *inçgä*
Tuv. *çir-* = EUyg. *yir-*
Tuv. krş. *çit-* = EUyg. *itük*
Tuv. *çok* = EUyg. *yoḳ*
Tuv. *çol* = EUyg. *yol*
Tuv. *çoon* = EUyg. *yoġun*
Tuv. *çort-* = EUyg. *yorıt-*
Tuv. *çoru-* = EUyg. *yorı-*
Tuv. *çoruk* = EUyg. *yorıḳ*
Tuv. *çu-* = EUyg. *yu-*
Tuv. *çul-* = EUyg. *yul-*
Tuv. *çula* = EUyg. *yula*
Tuv. *çügür-* = EUyg. *yügür-*
Tuv. *çükte-* = EUyg. *yüklä-*
Tuv. *çüŋ* = EUyg. *yuŋ*
Tuv. *çüs* TT = EUyg. *yük*
Tuv. krş. *çüve* = EUyg. *nägü*
Tuv. *daa* = EUyg. *takı*
Tuv. krş. *daaş* = EUyg. *tavuşsuz*
Tuv. *daay* = EUyg. *taġay, tġay*
Tuv. *dag* = EUyg. *taġ*

Tuv. *dagaa* = EUyg. *takıġu, tķıġu*
Tuv. *dajı-* = EUyg. *taşu-*
Tuv. *dalay* = EUyg. *taloy*
Tuv. *daŋ* = EUyg. *taŋ, tŋ*
Tuv. *darga* = EUyg. *daruga, darġu*
Tuv. *daş* = EUyg. *taş*
Tuv. krş. *daştıkı* = EUyg. *taş*
Tuv. *daştın* = EUyg. *taşdınķı*
Tuv. *daştın* = EUyg. *taştın*
Tuv. *davan* = EUyg. *tapan*
Tuv. *de-, di-* = EUyg. *te-*
Tuv. *deer* = EUyg. *täŋri*
Tuv. krş. *deerbe* = EUyg. *tägirmän*
Tuv. *deg* = EUyg. *täg*
Tuv. *deg-* = EUyg. *täg-*
Tuv. krş. *demir* = EUyg. *tämürçi (tämirçi)*
Tuv. *deŋ* = EUyg. *täŋ, tŋ*
Tuv. *der* = EUyg. *tär, tr*
Tuv. *dıt-* = EUyg. *tıt-*
Tuv. *diji (sadece hayvanlar için)* = EUyg. *tişi*
Tuv. *dile-* = EUyg. *tilä-, til-*
Tuv. krş. *dirig* = EUyg. *tiriglik*
Tuv. *diril-* = EUyg. *tiril-*
Tuv. *diş-* = EUyg. *teş-*
Tuv. *dol-* = EUyg. *tokıt-*
Tuv. krş. *doŋ-* = EUyg. *toŋur-*
Tuv. *doora* = EUyg. *toġuru, toġru*
Tuv. krş. *doyla-* = EUyg. *toylaştur-*
Tuv. *döjek* = EUyg. *töşäk*
Tuv. *dört* = EUyg. *tört*
Tuv. krş. *dörten* = EUyg. *ķırķ*
Tuv. *dörtkü* = EUyg. *törtünç*
Tuv. *dös* = EUyg. *töz*
Tuv. *dur-* = EUyg. *tur-*
Tuv. *durt* = EUyg. *turķ*
Tuv. *dus* = EUyg. *tuş*
Tuv. *düjür-* = EUyg. *tüşür-*
Tuv. krş. *düjüt* = EUyg. *tüş*
Tuv. *edile-* = EUyg. *ädlä-*
Tuv. *ee* = EUyg. *igä*
Tuv. *eele-* = EUyg. *igälä-, igil-*
Tuv. *eer-* = EUyg. *ägir-*
Tuv. *ejik* = EUyg. *eşik*
Tuv. *eki* = EUyg. *ädgü*
Tuv. krş. *eki* = EUyg. *yakşı I*
Tuv. *elçi* = EUyg. *elçi*
Tuv. krş. *elçigen (Mong.)* = EUyg. *äşgäk*
Tuv. *ene* = EUyg. *ana*
Tuv. *eŋ* = EUyg. *äŋ*
Tuv. *epçi, epşi* = EUyg. *äbçi*
Tuv. *er* = EUyg. *är I*
Tuv. *ertem* = EUyg. *ärdäm*
Tuv. *eş* = EUyg. *eş*
Tuv. *et* = EUyg. *äd*
Tuv. *et-* = EUyg. *ät-*
Tuv. *et-* = EUyg. *eṭmäk*
Tuv. krş. *eves* < *er-mez* = EUyg. *är-*
Tuv. *ezer* = EUyg. *ädär*
Tuv. *ha* = EUyg. *ķa*
Tuv. krş. *haan* = EUyg. *ķan*
Tuv. *hadıŋ* = EUyg. *ķadıŋ*
Tuv. *ham* = EUyg. *ķam*
Tuv. *han* = EUyg. *ķan*
Tuv. krş. *han-* = EUyg. *ķanımlıķ*
Tuv. *hap* = EUyg. *ķap*
Tuv. *har* = EUyg. *ķar*
Tuv. *havar-* = EUyg. *ķapar-*
Tuv. *haya* = EUyg. *ķaya*
Tuv. krş. *her-* = EUyg. *käril-*
Tuv. *herek* = EUyg. *käräk= kärgäk*
Tuv. *hevis* = EUyg. *käviz*
Tuv. *hılıŋ* = EUyg. *ķalıŋ*
Tuv. *hıp-* = EUyg. *ķap-*

Tuv. krş. *hıra* = EUyg. *ḳıraġulayu*
Tuv. *hırın* = EUyg. *ḳarın*
Tuv. *ẖir* = EUyg. *kir*
Tuv. *hirik-* = EUyg. *kirik-*
Tuv. *homus* = EUyg. *ḳopuz*
Tuv. *hon-* = EUyg. *ḳon-*
Tuv. *horum* = EUyg. *ḳorum*
Tuv. *hoy* = EUyg. *ḳoyn, ḳoyın*
Tuv. *höl* = EUyg. *köl*
Tuv. krş. *höl* = EUyg. *kölük*
Tuv. *ẖönek* = EUyg. *könäk*
Tuv. *ẖönü* = EUyg. *köni*
Tuv. *hün* = EUyg. *kün*
Tuv. *ẖünnük* = EUyg. *künlük*
Tuv. *ıdık* = EUyg. *ıduḳ*
Tuv. krş. *ınça* = EUyg. *anıça*
Tuv. *ınça* = EUyg. *ınça*
Tuv. krş. *ırak* = EUyg. *ıra-*
Tuv. krş. *ırlaş-* = EUyg. *ırlaştur-*
Tuv. *ıt-* = EUyg. *ıd-*
Tuv. *ıt* = EUyg. *ıt*
Tuv. *ıyaş* = EUyg. *ıġaç*
Tuv. *ıyaş* = EUyg. *yıġaç*
Tuv. *idik* = EUyg. *ätük*
Tuv. *idiş* = EUyg. *idiş*
Tuv. krş. *ijin* = EUyg. *iç*
Tuv. *il-* = EUyg. *il-*
Tuv. *ilig* = EUyg. *älig II*
Tuv. *inek* = EUyg. *ingäk*
Tuv. *irgi* = EUyg. *ärki*
Tuv. *irte* = EUyg. *erṭä*
Tuv. *iste-* = EUyg. *istä-, isdä-, izdä-, ist-, izd-*
Tuv. *iş-* = EUyg. *iç-*
Tuv. *iş* = EUyg. *iş*
Tuv. *işkeer* = EUyg. *içgäri*
Tuv. krş. *iyi* = EUyg. *iki*
Tuv. *kadaş* = EUyg. *ḳadaş*
Tuv. *kadıġ* = EUyg. *ḳaṭıġ*
Tuv. *kadıglan-* = EUyg. *ḳaṭıġlan-*
Tuv. *kadın* = EUyg. *ḳaṭun*
Tuv. *kajan* = EUyg. *kaçan*
Tuv. *kajık* = EUyg. *ḳaşuḳ*
Tuv. *kal-* = EUyg. *ḳal-*
Tuv. *kara* = EUyg. *ḳara*
Tuv. *karar-* = EUyg. *ḳarar-*
Tuv. *karasug* = EUyg. *ḳara suv*
Tuv. *kart* (ağaç) = EUyg. *ḳarṭ*
Tuv. *kas* = EUyg. *ḳaz*
Tuv. *kaş* = EUyg. *ḳaç*
Tuv. krş. *kat* = EUyg. *ḳaḍın*
Tuv. *kat* = EUyg. *ḳat*
Tuv. *kat-* = EUyg. *ḳaṭ-*
Tuv. krş. *katap* = EUyg. *ḳaṭa*
Tuv. krş. *kattış-* = EUyg. *ḳatıl-*
Tuv. *kayda* = EUyg. *ḳayda*
Tuv. *kayı* = EUyg. *ḳayu*
Tuv. *kejir-* = EUyg. *käçür-*
Tuv. *kel-* = EUyg. *käl-*
Tuv. krş. *keldir-* = EUyg. *kälür-*
Tuv. *kelin* = EUyg. *kälin*
Tuv. *kes-* = EUyg. *käs-*
Tuv. *keş-* = EUyg. *käç-*
Tuv. *ket-* = EUyg. *käd-*
Tuv. *ket-* = EUyg. *käy-*
Tuv. *kezek* = EUyg. *käsäk*
Tuv. krş. *kezi-* = EUyg. *kiz-*
Tuv. krş. *Kıdat* = EUyg. *ḳıtay, ḳıty*
Tuv. *kıdıg* = EUyg. *ḳıdıġ*
Tuv. *kıl-* = EUyg. *ḳıl-*
Tuv. *kıldır-* = EUyg. *ḳılṭur-*
Tuv. *kılık* = EUyg. *ḳılıḳ*
Tuv. *kılın* = EUyg. *ḳalın*
Tuv. *kım* = EUyg. *kim*
Tuv. *kımçı* = EUyg. *ḳamçı*
Tuv. *kırı* = EUyg. *ḳarı*

Tuv. *kırtış* = EUyg. *ḳırtış*
Tuv. *kıs* = EUyg. *ḳız*
Tuv. *kıygır-* = EUyg. *ḳıḳır-*
Tuv. *kızıl* = EUyg. *ḳızıl*
Tuv. *kidis* = EUyg. *kidiz*
Tuv. *kiji* = EUyg. *kişi*
Tuv. *kir-* = EUyg. *kir-*
Tuv. *kirgin* = EUyg. *kirgin*
Tuv. *kolduk* = EUyg. *ḳoldıḳ*
Tuv. *kort-* = EUyg. *ḳorḳ-*
Tuv. *koş-* = EUyg. *ḳoş-*
Tuv. *ködür-* = EUyg. *köṭür-*
Tuv. *kök* = EUyg. *kök*
Tuv. *köm-* = EUyg. *köm-*
Tuv. *köp* = EUyg. *köp*
Tuv. *kör-* = EUyg. *kör-*
Tuv. *körüş-* = EUyg. *körüş-*
Tuv. *kövürük* = EUyg. *köprüg*
Tuv. *kudu* = EUyg. *ḳudı*
Tuv. *kul* = EUyg. *ḳul*
Tuv. *kulak* = EUyg. *ḳulġaḳ*
Tuv. *kulun* = EUyg. *ḳulun*
Tuv. *kum* = EUyg. *ḳum, ḳuum*
Tuv. *kup* = EUyg. *küp*
Tuv. krş. *kurga-* = EUyg. *ḳurı-*
Tuv. *kurjan-* = EUyg. *ḳurşan-*
Tuv. *kurug* = EUyg. *ḳuruġ*
Tuv. *kuş* = EUyg. *ḳuş*
Tuv. *kut-* = EUyg. *ḳud-*
Tuv. *kut* = EUyg. *ḳut*
Tuv. krş. *kuttul-* = EUyg. *ḳudul-*
Tuv. *küdee* = EUyg. *küdägü*
Tuv. *küs* = EUyg. *küz*
Tuv. *küske* = EUyg. *küskü*
Tuv. *küş* = EUyg. *küç*
Tuv. *küştüg* = EUyg. *küçlüg*
Tuv. *küze-* = EUyg. *küsä-*
Tuv. *küzetçi* = EUyg. *küzätçi*
Tuv. *maa* = EUyg. *maŋa*
Tuv. krş. *maŋna-* = EUyg. *maŋ-*
Tuv. krş. *maŋna-* = EUyg. *maŋa-*
Tuv. *meeŋ* = EUyg. *mäniŋ*
Tuv. *men* = EUyg. *män*
Tuv. *mende* = EUyg. *mindä*
Tuv. *mınça* = EUyg. *munça*
Tuv. *mında* = EUyg. *munta, mınta*
Tuv. *monu* = EUyg. *munu*
Tuv. *moon* = EUyg. *muntın, mundın*
Tuv. *mooŋ* = EUyg. *munuŋ*
Tuv. *moyun* = EUyg. *boyın*
Tuv. *muŋ* = EUyg. *miŋ*
Tuv. *mün* = EUyg. *mün*
Tuv. *nom* = EUyg. *nom*
Tuv. krş. *oduçu* = EUyg. *otaçı*
Tuv. *ol* = EUyg. *ol*
Tuv. *olar* = EUyg. *olar*
Tuv. *olur-* = EUyg. *olur-*
Tuv. *on* = EUyg. *on*
Tuv. *onus* = EUyg. *onunç, onınç*
Tuv. *oŋ* = EUyg. *oŋ*
Tuv. *oo* = EUyg. *aġu*
Tuv. *ool* = EUyg. *oġul*
Tuv. *ooŋ* = EUyg. *anıŋ*
Tuv. *oor* = EUyg. *oġrı*
Tuv. *or-* = EUyg. *or-*
Tuv. krş. *ornan-* = EUyg. *ornaş-*
Tuv. krş. *orta* = EUyg. *ortaḳı*
Tuv. *ortu* = EUyg. *oṭıra*
Tuv. *ortun* = EUyg. *orṭun*
Tuv. *orun* = EUyg. *orun*
Tuv. *ot* = EUyg. *oot*
Tuv. *ot* = EUyg. *oṭ*
Tuv. *oy* = EUyg. *oy*
Tuv. *öge-* = EUyg. *ögü-*
Tuv. *öjün* = EUyg. *öşün*
Tuv. *öl-* = EUyg. *öl-*

Tuv. *öläŋ* = EUyg. *öläŋ*
Tuv. *öŋ* = EUyg. *öŋ*
Tuv. *öŋnüg* = EUyg. *öŋlüg*
Tuv. krş. *öörünçüg* = EUyg. *ögrünç*
Tuv. krş. *örtten-* = EUyg. *örtän-*
Tuv. *örü* = EUyg. *örü*
Tuv. krş. *örüle-* = EUyg. *örlä-*
Tuv. *ös* = EUyg. *öz, öẓ*
Tuv. *öske* = EUyg. *özgä*
Tuv. *ösküs* = EUyg. *öküz*
Tuv. *öş-* = EUyg. *öç-*
Tuv. *öy* = EUyg. *äv*
Tuv. *öy* = EUyg. *öd (öṭ)*
Tuv. *par* = EUyg. *bars*
Tuv. *sadıg* = EUyg. *satıġ*
Tuv. *sagın-* = EUyg. *saḳın-*
Tuv. *sagış* = EUyg. *saḳış*
Tuv. *sal-* = EUyg. *sal-*
Tuv. *sana-* = EUyg. *sana-*
Tuv. *saŋ* = EUyg. *saŋ*
Tuv. *sargar-* = EUyg. *sarġar-*
Tuv. *sat-* = EUyg. *sat-*
Tuv. *savaŋ* = EUyg. *saman*
Tuv. *say* = EUyg. *say*
Tuv. *sayla-* = EUyg. *sayla-*
Tuv. *semis* = EUyg. *sämiz*
Tuv. *sen* = EUyg. *sän*
Tuv. *seŋee, see* = EUyg. *saŋa*
Tuv. *ses* = EUyg. *säkiz, skiz*
Tuv. krş. *seski* = EUyg. *säkizinç*
Tuv. *sılda-* = EUyg. *şılṭa-*
Tuv. *sıldıs* = EUyg. *yultuz*
Tuv. *sın-* = EUyg. *sın-*
Tuv. *sınık* = EUyg. *sınuḳ*
Tuv. *sıp* = EUyg. *s(a)p*
Tuv. *sısdık* = EUyg. *yastuḳ*
Tuv. *sıyık* = EUyg. *sıyuḳ*
Tuv. krş. *siler* = EUyg. *siz*
Tuv. *siler* = EUyg. *sizlär*
Tuv. krş. *silgi-* = EUyg. *silkin-*
Tuv. *sili-* = EUyg. *silimäk*
Tuv. *silig* = EUyg. *silig*
Tuv. *siŋir-* = EUyg. *siŋir-*
Tuv. *soŋ* = EUyg. *soŋ*
Tuv. *soŋgar* = EUyg. *soŋġara*
Tuv. krş. *sool-* = EUyg. *suġulmaḳsız*
Tuv. *soy-* = EUyg. *soy-*
Tuv. *sös* = EUyg. *söz*
Tuv. *sug* = EUyg. *suv*
Tuv. *suk-* = EUyg. *suḳ-*
Tuv. *suksa-* = EUyg. *susa-*
Tuv. *sürdür-* = EUyg. *sürṭür-*
Tuv. *süt* = EUyg. *süt*
Tuv. krş. *şaajan* = EUyg. *çaçan*
Tuv. *şag* = EUyg. *çaḳ*
Tuv. *şajın* = EUyg. *şaẓın*
Tuv. *şap-* = EUyg. *çap-*
Tuv. krş. *şap-* = EUyg. *yapur-*
Tuv. *şavı* = EUyg. *şabi*
Tuv. *şın* = EUyg. *çın*
Tuv. *şog* = EUyg. *çoġ*
Tuv. *taar* = EUyg. *taġar*
Tuv. *tal* = EUyg. *tal*
Tuv. *talda-* = EUyg. *talula-*
Tuv. krş. *tamdı* = EUyg. *tam-*
Tuv. *tamga* = EUyg. *tamġa, tmġa*
Tuv. *tanı-* = EUyg. *tanuḳ, tnuḳ*
Tuv. *taraajı* = EUyg. *tarıġçı*
Tuv. *tarı-* = EUyg. *tarı-*
Tuv. *ten (< tigen <*tiken)*= EUyg. *tikän*
Tuv. *tep-* = EUyg. *täp-*
Tuv. krş. *tep-* = EUyg. *täptür-*
Tuv. *terek* = EUyg. *teräk*
Tuv. *tereŋ* = EUyg. *täriŋ*
Tuv. krş. *terit-* = EUyg. *tärlä-*

Tuv. *teve* = EUyg. *tävä*
Tuv. *tey* = EUyg. *töpä*
Tuv. *tın* = EUyg. *tın I*
Tuv. krş. *tındın-* = EUyg. *tındur-*
Tuv. *tınnıg* = EUyg. *tınlġ*
Tuv. *tıp-* = EUyg. *tap-*
Tuv. *tıpış-* = EUyg. *tapış-*
Tuv. krş. *tıpız-* = EUyg. *tapşur-*
Tuv. *tırt-* = EUyg. *tart-*
Tuv. *tolga-* = EUyg. *tol-*
Tuv. *ton* = EUyg. *ton*
Tuv. *torgu* = EUyg. *torḳu*
Tuv. *tos* = EUyg. *toḳuz*
Tuv. *tosku* = EUyg. *toḳuzunç*
Tuv. krş. *tögerik* = EUyg. *tägirmi*
Tuv. *töle-* = EUyg. *tölä-*
Tuv. *töre* = EUyg. *törü*
Tuv. *törü-* = EUyg. *törü-*
Tuv. *tudug* = EUyg. *tutuġ, tutġuġ*
Tuv. krş. *turgus-* = EUyg. *turġur-*
Tuv. *turuş-* = EUyg. *turuş-*
Tuv. *tut-* = EUyg. *tuṭ-*
Tuv. *tümen* = EUyg. *tümän, tümn*
Tuv. *udur* = EUyg. *uturu*
Tuv. *ujun* = EUyg. *üçün*
Tuv. *ulam* = EUyg. *ulam*
Tuv. *ulu* = EUyg. *luu*
Tuv. *uluḫ* = EUyg. *uluġ*
Tuv. *ur-* = EUyg. *ur-*
Tuv. *urug* = EUyg. *uruġ*
Tuv. *us* = EUyg. *uz*
Tuv. *uş* = EUyg. *uç*
Tuv. *uzun* = EUyg. *uzun*
Tuv. krş. *üjen* = EUyg. *otuz*
Tuv. *üleş-* = EUyg. *üläş-*
Tuv. *üleş* = EUyg. *ülüş*
Tuv. *ülgü* = EUyg. *ülgü*
Tuv. *ün-* = EUyg. *ün-*
Tuv. *ündür-* = EUyg. *ünṭür-*
Tuv. *ür* = EUyg. *ür*
Tuv. krş. *üstü* = EUyg. *üstün*
Tuv. *üstükü* = EUyg. *üstünki*
Tuv. *üş* = EUyg. *üç*
Tuv. *üşkü* = EUyg. *üçünç*
Tuv. *üüs-* = EUyg. *üz-*
Tuv. *üzül-* = EUyg. *üzül-*
Tuv. *yozun* = EUyg. *yosun*

4.2.7. TÜRKÇE

Tr. *acı-* = EUyg. *açı-*
Tr. *aç-* = EUyg. *aç-*
Tr. *aç, (ağ.) aç* = EUyg. *aç*
Tr. *ad* = EUyg. *aṭ*
Tr. *aday* = EUyg. *aṭay*
Tr. krş. *adlandır-* = EUyg. *aṭla-*
Tr. *adlı* = EUyg. *atlġ*
Tr. *ağa, (ağ.) aga* = EUyg. *aḳa*
Tr. *ağaç, (ağ.) āç* = EUyg. *ıġaç*
Tr. *ağaç, (ağ.) āç* = EUyg. *yıġaç*
Tr. *ağar-, (ağ.) ağar-* = EUyg. *aḳar-*
Tr. *ağı, ağu, (ağ.) ağu* = EUyg. *aġu*
Tr. *ağır, (ağ.) ağar* = EUyg. *aġır*
Tr. (ağ.) *ağış-* = EUyg. *aġış-*
Tr. *ağız, (ağ.) āz* = EUyg. *aġız*
Tr. *ağna-, (ağ.)* krş. *ağna-* = EUyg. *aġın(a)maḳsız*
Tr. *ak, (ağ.) aḫ* = EUyg. *aḳ*
Tr. *akın* = EUyg. *aḳın*
Tr. *akıt-, (ağ.) akıt-* = EUyg. *aḳıt-*
Tr. *aktar-* = EUyg. *aḳtar-*
Tr. *al-* = EUyg. *al-*
Tr. *ala, (ağ.) ala* = EUyg. *ala*
Tr. *alacık, (ağ.) alacı* = EUyg. *alaçu*
Tr. (ağ.) *alaŋ* = EUyg. *al(a)ŋ*

Tr. *alıcı* (*Tr. *alıcı* **alıgçı*'dan da gelebilir) = EUyg. *alġuçı*
Tr. *alım, (ağ.) alım* = EUyg. *alım*
Tr. *alımcı, (ağ.)* krş. *alımcıl* = EUyg. *alımçı*
Tr. *alın* = EUyg. *alın*
Tr. *alışveriş* = EUyg. *alış*
Tr. *alkış, (ağ.) alkış* = EUyg. *alkış*
Tr. *alp* = EUyg. *alp*
Tr. krş. *alt* = EUyg. *altın*
Tr. *altı* = EUyg. *altı, alṭı*
Tr. *altın* = EUyg. *altun*
Tr. *altıncı* = EUyg. *altınç, alṭınç*
Tr. *altmış* = EUyg. *altmış*
Tr. *ana, (ağ.) ana* = EUyg. *ana*
Tr. *anca* = EUyg. *anıça*
Tr. (ağ.) *andak* = EUyg. *antaġ*
Tr. *anık, (ağ.) anık, anuk* = EUyg. *anuḳ*
Tr. *anız, (ağ.) eniz , aŋız Eren* = EUyg. *äŋiz*
Tr. (ağ.) *apa* = EUyg. *apa*
Tr. (ağ.) *ardıl-* = EUyg. *arṭul-*
Tr. *arı, (ağ.) arı, aru* = EUyg. *arıġ*
Tr. *arıla-, (ağ.) arılamak, arıklamak* = EUyg. *arıġla-*
Tr. krş. *arın-* = EUyg. *arı-*
Tr. *arkadaş, (ağ.) adaş* = EUyg. *aḍaş*
Tr. *arkalık, (ağ.) arkalık* = EUyg. *arḳalıḳ*
Tr. *arpa* = EUyg. *arpa*
Tr. *art-* = EUyg. *arṭ- I*
Tr. (ağ.) *art-* = EUyg. *art- II*
Tr. *artık, (ağ.) artıḫ* = EUyg. *artuḳ*
Tr. (ağ.) *ası, asıg, asığ* = EUyg. *asıġ*
Tr. *aslan* = EUyg. *arslan*
Tr. (ağ.) *asra* = EUyg. *asıra*
Tr. *aş, (ağ.) aş* = EUyg. *aş*
Tr. (ağ.) *aşa-* = EUyg. *aşa-*
Tr. *aşlık, (ağ.) aşlık , (ağ.)* = EUyg. *aşlıḳ*
Tr. *at* = EUyg. *at, aṭ*
Tr. *ata* = EUyg. *ata*
Tr. *av* = EUyg. *av*
Tr. (ağ.) krş. *av-, ağ-* = EUyg. *aġıl-:*
Tr. *ay* = EUyg. *ay*
Tr. *aya* = EUyg. *aya*
Tr. (ağ.) krş. *aya-* = EUyg. *ayaş-*
Tr. (ağ.) *ayaḳ* = EUyg. *ayaḳ*
Tr. *ayak, (ağ.) ayaḫ* = EUyg. *adaḳ*
Tr. *ayıpsız, (ağ.) ayıf* = EUyg. *ayıpsız*
Tr. *ayır-* = EUyg. *adır-, aḍır-*
Tr. (ağ.) *ayıt-* = EUyg. *ayıt-*
Tr. *ayrık, (ağ.) ayrık* = EUyg. *adruk*
Tr. *aziz* = EUyg. *azız*
Tr. *bağ, (ağ.) bā* = EUyg. *baġ I*
Tr. *bağ, (ağ.) bağ* = EUyg. *baġ II*
Tr. *bağır* = EUyg. *baġır*
Tr. *bağla-, (ağ.) bāla-* = EUyg. *baġla-*
Tr. *bahil* = EUyg. *baḫıl*
Tr. *bak-, (ağ.) baḫ-* = EUyg. *baḳ-*
Tr. *bakır, (ağ.) bakır* = EUyg. *baḳır*
Tr. *baldız, (ağ.) balduz* = EUyg. *baldız*
Tr. (ağ.) *bālı* = EUyg. *baġlıḳ*
Tr. *bana, (ağ.) baŋa* = EUyg. *maŋa*
Tr. *bark* (*ev bark* ikilemesi içerisinde), *(ağ.) bark* = EUyg. *barḳ*
Tr. *bas-* = EUyg. *bas-*
Tr. (ağ.) *basa* = EUyg. *basa*
Tr. *basınçsız* = EUyg. *basınçsız*
Tr. *baş* = EUyg. *baş*
Tr. *başla-* = EUyg. *başla-*
Tr. *başlı* = EUyg. *başlıġ*
Tr. *başsız* = EUyg. *başsız*
Tr. *bat-, (ağ.) pat-* = EUyg. *baṭ-*
Tr. *batır-* = EUyg. *baṭur-*
Tr. *batman, (ağ.) batman* = EUyg.

baṭman

Tr. (ağ.) *bay* = EUyg. *bay*

Tr. (ağ.) *beçal, beçel, beçıl* = EUyg. *bäçäl*

Tr. *bek, pek, (ağ.) bek, beki, berk* = EUyg. *bäk*

Tr. *bekle-, (ağ.) behlemek* = EUyg. *bäklä-*

Tr. *belir-, (ağ.) belür-* = EUyg. *bälgür-*

Tr. *bende, (ağ.) (ağ.)* = EUyg. *mindä*

Tr. *benim, (ağ.) bēm* = EUyg. *mäniŋ*

Tr. *benizli, (ağ.) (ağ.)* = EUyg. *mäŋizlig*

Tr. *beri* = EUyg. *bärü*

Tr. *beriki, (ağ.) beriğiki, beriki* = EUyg. *bärüki*

Tr. *beş* = EUyg. *beş*

Tr. *beşer* = EUyg. *beşär*

Tr. *beşinci* = EUyg. *beşinç*

Tr. *bey* = EUyg. *bäg*

Tr. krş. *bey* = EUyg. *bägät, bägär, bägd*

Tr. *bez* = EUyg. *böz*

Tr. *bezci* = EUyg. *bözçi*

Tr. krş. *beze-* = EUyg. *bädizlig*

Tr. *beze-, (ağ.) béze-* = EUyg. *bäzä-*

Tr. *bıçak, (ağ.) pıçak, pıçaḫ, piçek* = EUyg. *biçäk*

Tr. *bil-, (ağ.) bül-* = EUyg. *bil-*

Tr. *bile* = EUyg. *bilä*

Tr. *bilge* = EUyg. *bilgä*

Tr. *biliş-, (ağ.) biliş-* = EUyg. *biliş-, bilş-*

Tr. *bin, (ağ.) min* = EUyg. *miŋ*

Tr. *bir, (ağ.) bür* = EUyg. *bir*

Tr. *birer* = EUyg. *birär, birä'r*

Tr. *birisi, (ağ.) (ağ.)* = EUyg. *birisi*

Tr. (ağ.) *bişi* = EUyg. *bışıġ*

Tr. (ağ.) *bitik* = EUyg. *bitig, biṭig*

Tr. *bitir-, (ağ.)* = EUyg. *büṭür-*

Tr. *biz, (ağ.) büz* = EUyg. *biz*

Tr. *bize* = EUyg. *bizkä*

Tr. *bizi, (ağ.) (ağ.)* = EUyg. *bizni*

Tr. *bizim, (ağ.)* = EUyg. *biziŋ, bizniŋ*

Tr. *bizler* = EUyg. *bizlär*

Tr. *boğa, (ağ.) boa* = EUyg. *buḳa*

Tr. *boğaz, (ağ.) boğaz, buoz, buvaz* = EUyg. *boġuz*

Tr. *boş* = EUyg. *boş, booş*

Tr. krş. *boşa-* = EUyg. *boşu-*

Tr. *boy* = EUyg. *bod*

Tr. *boyun* = EUyg. *boyın*

Tr. *bölük, (ağ.) bölük* = EUyg. *bölük*

Tr. *börk, (ağ.) börk* = EUyg. *börk*

Tr. *bu* = EUyg. *bo*

Tr. *bugün, (ağ.) boğün, boğun, bogün, boon* = EUyg. *bökün, bokün*

Tr. *bugünkü* = EUyg. *bökünki*

Tr. *buğday, (ağ.) buğda, buğday* = EUyg. *buġday*

Tr. *buğra, (ağ.) puhur, pohur, puğur, puur* = EUyg. *buġra*

Tr. *bul-* = EUyg. *bul-*

Tr. *bulut* = EUyg. *bulıt, bulut*

Tr. *bunca* = EUyg. *munça*

Tr. *bunda, (ağ.); bunda* ,

Tr. *bundan* = EUyg. *muntın, mundın*

Tr. *bunlar, (ağ.) bular* = EUyg. *bolar*

Tr. *bunlara* = EUyg. *bolarḳa*

Tr. *bunu , (ağ.) munu* = EUyg. *munı*

Tr. *bunun* = EUyg. *munuŋ*

Tr. krş. *buram buram* = EUyg. *bur-*

Tr. *burun* = EUyg. *burun*

Tr. *buz* = EUyg. *muḫurut*

Tr. *buz* = EUyg. *muz*

Tr. *bütün* = EUyg. *bütün*

Tr. *büyük, (ağ.) böyük, böyüḫ, böyyük (...)* = EUyg. *bädük*
Tr. *büyüt-* = EUyg. *bädüt-*
Tr. krş. *büzül-, (ağ.) (ağ.)* = EUyg. *büẓäl-*
Tr. *can* = EUyg. *çan*
Tr. *civanmert* = EUyg. *çuanmart*
Tr. *çarık, (ağ.) çaruk* = EUyg. *çaruḳ*
Tr. *çatış-, (ağ.) çatış-* = EUyg. *çaṭış-*
Tr. *çer çöp* = EUyg. *çar*
Tr. *çın* = EUyg. *çın*
Tr. *çiçeklik, (ağ.) çiçeklik* = EUyg. *çäçäklik*
Tr. *çiz-, (ağ.) cız-, çız-* = EUyg. *çız-*
Tr. *çözül-* = EUyg. *çusul-*
Tr. *dağ, (ağ.) dā, daa* = EUyg. *taġ*
Tr. *dahi* = EUyg. *taḳı*
Tr. *dal* = EUyg. *tal*
Tr. *dalaş-, (ağ.) dalaş-* = EUyg. *talaş-*
Tr. *damga, (ağ.) tamga* = EUyg. *tamġa, tmġa*
Tr. *damgalı* = EUyg. *tamġalıġ, tmġalġ*
Tr. *darı* = EUyg. *tarıġ*
Tr. *davar* = EUyg. *tavar, tvar*
Tr. (ağ.) *davış* = EUyg. *tavuşsuz*
Tr. *de-* = EUyg. *te-*
Tr. *değ-, (ağ.) te-* = EUyg. *täg-*
Tr. *değil, (ağ.) degel* = EUyg. *tägil, tgil*
Tr. *değimli, (ağ.)* krş. *değim* = EUyg. *tägimlig*
Tr. *değin-* = EUyg. *tägin-*
Tr. krş. *değin, (ağ.) teki* = EUyg. *tägi*
Tr. *değirmen, (ağ.) derman, dermen* = EUyg. *tägirmän*
Tr. *değirmi, (ağ.) değirmi* = EUyg. *tägirmi*
Tr. *delik, (ağ.) delük* = EUyg. *tälük*
Tr. (ağ.) *delim* = EUyg. *tälim*
Tr. *delinmek* = EUyg. *tälin-*
Tr. *demirci, (ağ.) demür* = EUyg. *tämürçi (tämirçi)*
Tr. *denk, (ağ.) ten* = EUyg. *täŋ, tŋ*
Tr. *deri, (ağ.) teri* = EUyg. *täri*
Tr. *deril-, (ağ.) deril-* = EUyg. *tiril-*
Tr. *derin* = EUyg. *täriŋ*
Tr. *deve* = EUyg. *tävä*
Tr. *devlet* = EUyg. *tavlat*
Tr. (ağ.) *deyir-* = EUyg. *tägür-*
Tr. *dış* = EUyg. *taş*
Tr. krş. *dıştan* = EUyg. *taştın*
Tr. *dile-, (ağ.) dile-* = EUyg. *tilä-, til-*
Tr. *dindar* = EUyg. *dindar*
Tr. *dindir-* = EUyg. *tındur-*
Tr. krş. *direk, (ağ.) tirek* = EUyg. *tirgük*
Tr. *dirilik* = EUyg. *tiriglik*
Tr. *dişi* = EUyg. *tişi*
Tr. (ağ.) *dit-* = EUyg. *tıt-*
Tr. *diyüşü dur-* = EUyg. *teş-*
Tr. *doğ-* = EUyg. *tuġ-*
Tr. krş. *doğan* = EUyg. *toġanḳ(ı)ya*
Tr. *doğmaksız* = EUyg. *tuġmaḳsız*
Tr. *doğmuş* = EUyg. *tuġmış*
Tr. krş. *doğran-* = EUyg. *toġrul-*
Tr. *doğru* = EUyg. *toġuru, toġru*
Tr. (ağ.) *doğuş* = EUyg. *toḳuş*
Tr. *dokut-* = EUyg. *tokıt-*
Tr. *dokuz, (ağ.) doḫğuz* = EUyg. *toḳuz*
Tr. *dokuzuncu* = EUyg. *toḳuzunç*
Tr. *dol-* = EUyg. *tol-*
Tr. *dola-, (ağ.) tola-*= EUyg. *tola-[= tolġa-]*
Tr. *domuz, (ağ.) doŋuz* = EUyg. *toŋuz*
Tr. *don, (ağ.) don* = EUyg. *ton*
Tr. (ağ.) *doş-* = EUyg. *toş-*
Tr. *dörder* = EUyg. *törtär*

Tr. *dördüncü* = EUyg. *törtünç*
Tr. *dört* = EUyg. *tört*
Tr. (ağ.) *dörtgül* = EUyg. *törtkil*
Tr. (ağ.) *dumlu (pınar)* = EUyg. *tumluġ*
Tr. *dur-* = EUyg. *tur-*
Tr. krş. *durdur-* = EUyg. *turġur-*
Tr. (ağ.) *duruş-* = EUyg. *turuş-*
Tr. *dünür, (ağ.) düŋür* = EUyg. *tüŋür*
Tr. *düşür-* = EUyg. *tüşür-*
Tr. *düz* = EUyg. *tüz*
Tr. *düz-, (ağ.) düz-* = EUyg. *tüz-*
Tr. (ağ.) *eci* = EUyg. *içi*
Tr. (ağ.) *edik* = EUyg. *ätük*
Tr. *eğir-, (ağ.) egirmek* = EUyg. *ägir-*
Tr. *eğri* = EUyg. *ägri*
Tr. *eke, (ağ.) eke* = EUyg. *äkä*
Tr. *ekin* = EUyg. *äkin*
Tr. *eksik, (ağ.) eğsük* = EUyg. *ägsük*
Tr. *eksiksiz* = EUyg. *ägsüksüz*
Tr. *el* = EUyg. *älig II*
Tr. *elçi, (ağ.) ilçi* = EUyg. *elçi*
Tr. *elli* = EUyg. *älig I*
Tr. *emek* = EUyg. *ämgäk*
Tr. (ağ.) *emen-* = EUyg. *ämgän-*
Tr. *en, (ağ.) eŋ* = EUyg. *äŋ*
Tr. *er-* = EUyg. *är-*
Tr. *er, (ağ.) er* = EUyg. *är I*
Tr. *erdem* = EUyg. *ärdäm*
Tr. *eren, (ağ.) eren* = EUyg. *ärän*
Tr. (ağ.) *erik-* = EUyg. *ärik-*
Tr. *erk, (ağ.) erk* = EUyg. *ärk*
Tr. *erkli* = EUyg. *ärklig*
Tr. *erte, (ağ.) irte* = EUyg. *ertä*
Tr. *esin, (ağ.) esin* = EUyg. *isin*
Tr. *eski, (ağ.) esgi* = EUyg. *äski*
Tr. *esne-* = EUyg. *äsinä-*
Tr. *eş, (ağ.) eş* = EUyg. *eş*
Tr. *eşek, (ağ.) (ağ.)* = EUyg. *äşgäk*
Tr. *eşik, (ağ.) eşik* = EUyg. *eşik*
Tr. *et-, (ağ.) ét-* = EUyg. *ät-*
Tr. *etmek* = EUyg. *etmäk*
Tr. *ev, (ağ.) iv* = EUyg. *äv*
Tr. *evdekiler* = EUyg. *ävtäkiler*
Tr. *evin* = EUyg. *ävin*
Tr. *eyer* = EUyg. *ädär*
Tr. *eyle-* = EUyg. *ädlä-*
Tr. (ağ.) *eymen-* = EUyg. *äymän-*
Tr. *ferişte* = EUyg. *frişti*
Tr. (ağ.) *galın* = EUyg. *ḳalıŋ*
Tr. *geç-* = EUyg. *käç-*
Tr. *geçir-, (ağ.) keçir-* = EUyg. *käçür-*
Tr. *gel-* = EUyg. *käl-*
Tr. *gelin, (ağ.) gen* = EUyg. *kälin*
Tr. (ağ.) *geneş-* = EUyg. *keŋäş-*
Tr. (ağ.) krş. *gere-* = EUyg. *kärägü*
Tr. *gerek, (ağ.) kerek* = EUyg. *käräk= kärgäk*
Tr. *geril-, (ağ.) geril-* = EUyg. *käril-*
Tr. krş. *getir-, (ağ.) getür-* = EUyg. *kälür-*
Tr. *getirt-* = EUyg. *kälürt-*
Tr. *geyik, (ağ.) geyik* = EUyg. *käyik*
Tr. *gez-, (ağ.)* = EUyg. *kiz-*
Tr. (ağ.) *gırğı* = EUyg. *ḳırġuy*
Tr. *gir-* = EUyg. *kir-*
Tr. *girgin, (ağ.) girgin* = EUyg. *kirgin*
Tr. *git-, (ağ.) get-* = EUyg. *ket-, ked-*
Tr. *giy-, (ağ.) gey-* = EUyg. *käd-*
Tr. *giy-, (ağ.) gey-* = EUyg. *käy-*
Tr. *giyil-* = EUyg. *käḍil-*
Tr. (ağ.) *gorum* = EUyg. *ḳorum*
Tr. *gök, (ağ.) gök ; göy* = EUyg. *kök*
Tr. *göl, (ağ.) göl* = EUyg. *köl*
Tr. *gölük, (ağ.) gölük* = EUyg. *kölük*
Tr. *göm-, (ağ.) köm-* = EUyg. *köm-*
Tr. *gönül, (ağ.) göyün* = EUyg. *köŋül*

Tr. *gör-, (ağ.) kör-* = EUyg. *kör-*
Tr. *görk, (ağ.) görklü* = EUyg. *körk*
Tr. *görklü, (ağ.) görklü* = EUyg. *körklüg*
Tr. *görüş-* = EUyg. *körüş-*
Tr. *götür-* = EUyg. *kөṭür-*
Tr. *göy-, (ağ.) köy-* = EUyg. *köy-*
Tr. *göz, (ağ.) goz* = EUyg. *köz*
Tr. krş. *gözet-* (?) = EUyg. *küzät-*
Tr. *gözeticilik* = EUyg. *küzätçilig*
Tr. *gözlü* = EUyg. *közlüg*
Tr. (ağ.) *guy-* = EUyg. *ḳud-*
Tr. *güç* = EUyg. *küç*
Tr. *güç, kuvvet* = EUyg. *türk*
Tr. *güçlü* = EUyg. *küçlüg*
Tr. *gümüş* = EUyg. *kümüş, kümiş, küsmiş*
Tr. *gümüşlü* = EUyg. *kümüşlüg*
Tr. *gün* = EUyg. *kün*
Tr. (ağ.) *gürüle-* = EUyg. *kürülü-*
Tr. *güt-, (ağ.) küy-* = EUyg. *küdmäk*
Tr. *güvey, (ağ.) güvey, göveği* = EUyg. *küdägü*
Tr. *güz, (ağ.) guz* = EUyg. *küz*
Tr. *hakikat* = EUyg. *aḳıḳat*
Tr. *han* = EUyg. *ḳan*
Tr. *hoş* = EUyg. *ḫoş*
Tr. *huy* = EUyg. *ḫu*
Tr. (ağ.) *ıra-* = EUyg. *ıra-*
Tr. *İbrahim* = EUyg. *abrāhām*
Tr. *iç* = EUyg. *iç*
Tr. *iç-* = EUyg. *iç-*
Tr. *içeri* = EUyg. *içgäri*
Tr. *içil-* = EUyg. *äçil-*
Tr. *için, (ağ.) üçün* = EUyg. *üçün*
Tr. *içir-* = EUyg. *içür-*
Tr. *içre* = EUyg. *içrä*
Tr. (ağ.) *iğ* = EUyg. *ig*
Tr. (ağ.) *iğle-* = EUyg. *iglä-*
Tr. *iki* = EUyg. *iki*
Tr. *ikilik* = EUyg. *ikilik*
Tr. *ikinci ay* = EUyg. *ikindiay*
Tr. *ikindi* = EUyg. *ikinti*
Tr. krş. *ikişer* = EUyg. *ikirär, ikrär*
Tr. *il, (ağ.) él* = EUyg. *el*
Tr. *il-, (ağ.) il-* = EUyg. *il-*
Tr. *ilet-, (ağ.) elt-, elet-* = EUyg. *älit-*
Tr. *imdi, (ağ.) imdi* = EUyg. *amtı*
Tr. *in-* = EUyg. *en-*
Tr. *ince* = EUyg. *inçgä*
Tr. *inek* = EUyg. *ingäk*
Tr. *ini, (ağ.) ini* = EUyg. *ini*
Tr. *ipli* = EUyg. *yiplig*
Tr. (ağ.) *irkeç* = EUyg. *irkäç*
Tr. *iste-* = EUyg. *istä-, isdä-, izdä-, ist-, izd-*
Tr. *iş* = EUyg. *iş*
Tr. *işitmek* = EUyg. *äşit-*
Tr. *işlet-* = EUyg. *işlät-, işläṭ-*
Tr. *it* = EUyg. *ıt*
Tr. *itil-, (ağ.) itil-* = EUyg. *itil-*
Tr. *iye, (ağ.) iye* = EUyg. *igä*
Tr. *iyi, (ağ.) eyyi* = EUyg. *ädgü*
Tr. *kabar-, (ağ.) gabar- [güber-]* = EUyg. *ḳapar-*
Tr. *kaç* = EUyg. *ḳaç*
Tr. *kaç-* = EUyg. *ḳaç-*
Tr. (ağ.) *kaçan* = EUyg. *ḳaçan*
Tr. *kaçma* = EUyg. *ḳaçma*
Tr. *kadem* = EUyg. *ḳadam*
Tr. *kadın, (ağ.) katın* = EUyg. *ḳaṭun*
Tr. *kadir* = EUyg. *ḳadır*
Tr. krş. *kağnı, (ağ.) ganlı* = EUyg. *ḳaŋlı*
Tr. *kalem* = EUyg. *ḳalam*
Tr. *kalın, (ağ.) galın* = EUyg. *ḳalın*

Tr. *kalmak* = EUyg. *ḳal-*
Tr. *kam* = EUyg. *ḳam*
Tr. *kamçı, (ağ.) gamçı [gamçi]* = EUyg. *ḳamçı*
Tr. krş. *kamış* = EUyg. *ḳamışlayu*
Tr. *kamu* = EUyg. *ḳ(a)muġ*
Tr. *kan, (ağ.) gan* = EUyg. *ḳan*
Tr. *kap-, (ağ.) gap-* = EUyg. *ḳap-*
Tr. *kap, (ağ.) gap, gab* = EUyg. *ḳap*
Tr. *kapı, (ağ.) ḳapı [ḳapu]* = EUyg. *ḳapıġ*
Tr. *kaplı* = EUyg. *ḳaplıġ*
Tr. *kaplık* = EUyg. *ḳaplıḳ*
Tr. *kar, (ağ.) gar* = EUyg. *ḳar*
Tr. *kara* = EUyg. *ḳara*
Tr. *karar-, (ağ.) ḳarar-* = EUyg. *ḳarar-*
Tr. (ağ.) *karasu* = EUyg. *ḳara suv*
Tr. *karavaş, (ağ.) garavaş* = EUyg. *ḳarabaş*
Tr. krş. *kardeş, (ağ.)* krş. *kadaş* = EUyg. *ḳadaş*
Tr. *kargaşa* = EUyg. *ḳarġaşa*
Tr. *karın, (ağ.) garın* = EUyg. *ḳarın*
Tr. *kart* = EUyg. *ḳarṭ*
Tr. *kaş* = EUyg. *ḳaş*
Tr. *kaşık, (ağ.) gaşuk [gaşug]* = EUyg. *ḳaşuḳ*
Tr. *kat* = EUyg. *ḳat*
Tr. *kat-* = EUyg. *ḳaṭ-*
Tr. *katı* = EUyg. *ḳaṭıġ*
Tr. *katıl-, (ağ.) gatıl-* = EUyg. *ḳatıl-*
Tr. *katlan-* = EUyg. *ḳaṭıġlan-*
Tr. *kavuş-* = EUyg. *ḳaġuş-*
Tr. *kaya* = EUyg. *ḳaya*
Tr. *kaygı, (ağ.) gayğu* = EUyg. *ḳayġu*
Tr. *kayın, (ağ.) kayın* = EUyg. *ḳaḍın*
Tr. *kaytar-, (ağ.) kaytar-* = EUyg. *ḳatar-*
Tr. *kaz, (ağ.) gaz* = EUyg. *ḳaz*
Tr. *kaza* = EUyg. *ḳaza*
Tr. *kazan-* = EUyg. *ḳazġan-*
Tr. *kendi* = EUyg. *kändü*
Tr. *kepez, (ağ.) kepez* = EUyg. *käpäz*
Tr. *kes-* = EUyg. *käs-*
Tr. *kesek, (ağ.) kesek* = EUyg. *käsäk*
Tr. *kesiş-, (ağ.) kesiş-* = EUyg. *käsiş-*
Tr. *keten, (ağ.) (ağ.)* = EUyg. *kätän*
Tr. *kıl-, (ağ.) gıl-* = EUyg. *ḳıl-*
Tr. *kıldır-* = EUyg. *ḳılṭur-*
Tr. *kılık* = EUyg. *ḳılıḳ*
Tr. krş. *kırağı* = EUyg. *ḳıraġulayu*
Tr. *kırık, (ağ.) gıruk* = EUyg. *ḳırıḳ*
Tr. *kırk, (ağ.) gırḳ [gırk]* = EUyg. *ḳırḳ*
Tr. (ağ.) *kırtış* = EUyg. *ḳırṭış*
Tr. krş. *kıvan-* = EUyg. *ḳıv*
Tr. *kıyı, (ağ.) kıyı* = EUyg. *ḳıdıġ*
Tr. *kıyık* = EUyg. *ḳıyıḳ*
Tr. *kız, (ağ.) gıyz* = EUyg. *ḳız*
Tr. *kızıl, (ağ.) gızıl* = EUyg. *ḳızıl*
Tr. *kim* = EUyg. *kim*
Tr. *kim* = EUyg. *kimä= kim+mä*
Tr. *kir* = EUyg. *kir*
Tr. (ağ.) krş. *kirik-* = EUyg. *kirik-*
Tr. *kişi, (ağ.) kişi* = EUyg. *kişi*
Tr. *kişilik* = EUyg. *kiş<i>lik*
Tr. (ağ.) *kiyiz* = EUyg. *kidiz*
Tr. (ağ.) *kollaş-* = EUyg. *ḳollaş-*
Tr. *koltuk, (ağ.) goltuḫ* = EUyg. *ḳoldıḳ*
Tr. *kon-, (ağ.) kon-* = EUyg. *ḳon-*
Tr. *kop-, (ağ.) kop-* = EUyg. *ḳop-*
Tr. *kopuz* = EUyg. *ḳopuz*
Tr. *kork-, (ağ.) gorḫ-* = EUyg. *ḳorḳ-*
Tr. *koş- (ağ.) , (ağ.) goş-* = EUyg. *ḳoş-*
Tr. *koştur-* = EUyg. *ḳoṣṭur- (ḳoştur-)*
Tr. (ağ.) *kotaz* = EUyg. *ḳotuz*
Tr. *kov-, (ağ.) kov-* = EUyg. *ḳov-*

Tr. *koy-, (ağ.) goy-* = EUyg. *ḳod-*
Tr. *koyun, (ağ.) koyın* = EUyg. *ḳoyn, ḳoyın*
Tr. (ağ.) *koz* = EUyg. *ḳooz*
Tr. (ağ.) *kökle-* = EUyg. *köklä-*
Tr. *köprü* = EUyg. *köprüg*
Tr. *kul, (ağ.) gul* = EUyg. *ḳul*
Tr. *kulak* = EUyg. *ḳulġaḳ*
Tr. *kulun, (ağ.) gulun* = EUyg. *ḳulun*
Tr. *kum, (ağ.) gum* = EUyg. *ḳum, ḳuum*
Tr. *kurban, (ağ.) gurban* = EUyg. *ḳurban*
Tr. *kuru-, (ağ.) guru-* = EUyg. *ḳurı-*
Tr. *kuru, (ağ.) guru* = EUyg. *ḳuruġ*
Tr. *kuş, (ağ.) guş* = EUyg. *ḳuş*
Tr. *kuşan-* , *(ağ.) guşan-* = EUyg. *ḳurşan-*
Tr. *kut* = EUyg. *ḳut*
Tr. *kutlu, (ağ.) gutlu* = EUyg. *ḳutluġ (ḳuṭluġ)*
Tr. *küçük, (ağ.) kiçi, kiççi, kiççih, köççe* = EUyg. *kiçig*
Tr. *kükre-* = EUyg. *kökrä-*
Tr. *küncü, (ağ.) küncü, künci, küncük* = EUyg. *künçit, künçid*
Tr. (ağ.) *künlük* = EUyg. *künlük*
Tr. *küp* = EUyg. *küp*
Tr. *küplü* = EUyg. *küplüg*
Tr. *laçin, (ağ.) laçin* = EUyg. *laçin*
Tr. *lal* = EUyg. *lal*
Tr. *meyve* = EUyg. *mivä*
Tr. *ne, (ağ.) ne, ney* = EUyg. *nä*
Tr. *nice, (ağ.) neçe* = EUyg. *näçä, niçä*
Tr. *nişan* = EUyg. *nişan*
Tr. *o, (ağ.) u* = EUyg. *ol*
Tr. *od, (ağ.) ot* = EUyg. *oot*
Tr. *oğul, (ağ.) ovul* = EUyg. *oġul*
Tr. *oğulluk* = EUyg. *oġulluḳ*
Tr. *oku-, (ağ.) oku-* = EUyg. *oḳı-*
Tr. *ol-, (ağ.) bol-* = EUyg. *bol-*
Tr. *on* = EUyg. *on*
Tr. *ona* = EUyg. *aŋa*
Tr. *onar* = EUyg. *onar*
Tr. *onda* = EUyg. *anta*
Tr. *ondaki* = EUyg. *antaḳı*
Tr. *ondan* = EUyg. *andın*
Tr. *onlar* = EUyg. *olar*
Tr. *onluk* = EUyg. *onluḳ*
Tr. krş. *onun* = EUyg. *anıŋ*
Tr. *onuncu* = EUyg. *onunç, onınç*
Tr. (ağ.) *oŋ* = EUyg. *oŋ*
Tr. *orak, (ağ.) orak* = EUyg. *orġaḳ*
Tr. krş. *ornat-* = EUyg. *ornaş-*
Tr. *orta, (ağ.) (ağ.)* = EUyg. *oṭıra*
Tr. krş. *ortadaki* = EUyg. *ortaḳı*
Tr. krş. *ortak, (ağ.)* krş. *ortak* = EUyg. *ortuḳ*
Tr. krş. *ortaklık* = EUyg. *ortuḳluḳ*
Tr. krş. *ortanca* = EUyg. *orṭun*
Tr. *orun, (ağ.) orun* = EUyg. *orun*
Tr. (ağ.) Osm. *yanç-* = EUyg. *yançġ*
Tr. *ot* = EUyg. *oṭ*
Tr. (ağ.) *otacı* = EUyg. *otaçı*
Tr. krş. *otur-* = EUyg. *olur-*
Tr. *otuz* = EUyg. *otuz*
Tr. *otuzar* = EUyg. *oṭuzar*
Tr. (ağ.) *öç-* = EUyg. *öç-*
Tr. (ağ.) *ögey* = EUyg. *ögäy*
Tr. *öğün* = EUyg. *ödün*
Tr. *öğüt, (ağ.) övüt* = EUyg. *ögürt[= ögüt]*
Tr. krş. *öksüz, (ağ.) ök* = EUyg. *ög*
Tr. *öküz, (ağ.) öğüz* = EUyg. *öküz*
Tr. *öl-* = EUyg. *öl-*
Tr. (ağ.) *öleŋ* = EUyg. *öläŋ*
Tr. *önden, (ağ.) öndün* = EUyg. *öŋdün,*

öŋtün

Tr. *ör-* = EUyg. *ör-*

Tr. (ağ.) *örü* = EUyg. *örü*

Tr. (ağ.) *ötün-* = EUyg. *ötün-, öṭün-*

Tr. *öz* = EUyg. *öz, öẓ*

Tr. *özge, (ağ.) özke* = EUyg. *özgä*

Tr. *pars, (ağ.) bars* = EUyg. *bars*

Tr. *piş-, (ağ.) biş-* = EUyg. *biş-*

Tr. *rab* = EUyg. *ırab*

Tr. *saban* = EUyg. *sapan*

Tr. *saç-* = EUyg. *saç-*

Tr. *saçlı* = EUyg. *saçlıġ*

Tr. *sakın-* = EUyg. *saḳın-*

Tr. (ağ.) *sakış* = EUyg. *saḳış*

Tr. *sal-, (ağ.) sal-* = EUyg. *sal-*

Tr. *salı (?)* = EUyg. *salıġ*

Tr. *saman* = EUyg. *saman*

Tr. *san-* = EUyg. *san-*

Tr. (ağ.) *sana-* = EUyg. *sana-*

Tr. *sana, (ağ.) saŋa* = EUyg. *saŋa*

Tr. *sap* = EUyg. *s(a)p*

Tr. *sarar-* = EUyg. *sarġar-*

Tr. *sat-* = EUyg. *sat-*

Tr. krş. *satılık, (ağ.) satı* = EUyg. *satıġ*

Tr. *sav, (ağ.) sav* = EUyg. *sav, saw*

Tr. (ağ.) *say* = EUyg. *say*

Tr. (ağ.) *sayla-* = EUyg. *sayla-*

Tr. krş. *seğirt-* = EUyg. *särki-*

Tr. *sekiz, (ağ.) sekkiz* = EUyg. *säkiz, skiz*

Tr. *sekizinci* = EUyg. *säkizinç*

Tr. *semiz, (ağ.) semüz* = EUyg. *sämiz*

Tr. *sen* = EUyg. *sän*

Tr. *seril-* = EUyg. *säril-*

Tr. *sevinç* = EUyg. *sävinç*

Tr. *sığış-* = EUyg. *sıġuş-*

Tr. *sın-, (ağ.) sın-* = EUyg. *sın-*

Tr. *sınık, (ağ.) sınıḫ* = EUyg. *sınuḳ*

Tr. *sır* = EUyg. *sır*

Tr. (ağ.) *sıvak* = EUyg. *suvaḳ*

Tr. *sili* = EUyg. *silig*

Tr. *silkin-, (ağ.) silkin-* = EUyg. *silkin-*

Tr. *silmek* = EUyg. *silimäk*

Tr. *sin* = EUyg. *sın*

Tr. *siz* = EUyg. *siz*

Tr. *sizler* = EUyg. *sizlär*

Tr. krş. *sok-* = EUyg. *suḳ-*

Tr. *son* = EUyg. *soŋ*

Tr. *sonra, (ağ.) soŋra* = EUyg. *soŋġara*

Tr. *soy-* = EUyg. *soy-*

Tr. *söğüt, (ağ.) sövüt* = EUyg. *sögüt*

Tr. *sökül-* = EUyg. *sökül-*

Tr. *söz* = EUyg. *söz*

Tr. *sözleş-* = EUyg. *sözläş-*

Tr. *sözlü* = EUyg. *sözlüg*

Tr. *su, (ağ.) suv* = EUyg. *suv*

Tr. (ağ.) *suğul-* = EUyg. *suġulmaḳsız*

Tr. *susa-* = EUyg. *susa-*

Tr. *suvar-, (ağ.) suvar-* = EUyg. *suva-*

Tr. (ağ.) *süçi* = EUyg. *süçüg*

Tr. *sürdür-* = EUyg. *sürṭür-*

Tr. *sürek: sürek avı* = EUyg. *süvräk*

Tr. *süt, (ağ.) süd* = EUyg. *süt*

Tr. *taban, (ağ.) daban* = EUyg. *tapan*

Tr. *taç* = EUyg. *taç*

Tr. (ağ.) *tağar* = EUyg. *taġar*

Tr. *tanık, (ağ.) tanuk* = EUyg. *tanuḳ, tnuḳ*

Tr. *Tanrı* = EUyg. *tŋrim*

Tr. *Tanrı, (ağ.) Tanri* = EUyg. *täŋri*

Tr. (ağ.) *tap-* = EUyg. *tap-*

Tr. (ağ.) *tapış-* = EUyg. *tapış-*

Tr. (ağ.) *tapşır-* = EUyg. *tapşur-*

Tr. *tapu* (?) = EUyg. *tapıġ*

Tr. krş. *tarım* = EUyg. *tarı-*

Tr. *tarla* = EUyg. *tarıġlaġ*

Tr. (ağ.) *tart-* = EUyg. *tart-*
Tr. *taş, (ağ.) daş* = EUyg. *taş*
Tr. *taş-, (ağ.) daş-* = EUyg. *taş-*
Tr. *taşı-, (ağ.) daşı-* = EUyg. *taşu-*
Tr. *tavşan, (ağ.) davşan, davuşan* = EUyg. *tavışġan*
Tr. *tavuk, (ağ.) tavık* = EUyg. *taḳıġu, tḳıġu*
Tr. (ağ.) *tekre* = EUyg. *tägrä*
Tr. *tep-, (ağ.) dep-* = EUyg. *täp-*
Tr. *tepe, (ağ.) töpbe* = EUyg. *töpä*
Tr. *tepsi, (ağ.) tepisi* = EUyg. *täpsi*
Tr. *teptir-* = EUyg. *täptür-*
Tr. *ter, (ağ.) ter* = EUyg. *tär, tr*
Tr. *terle-* = EUyg. *tärlä-*
Tr. *tık-, (ağ.) dık-* = EUyg. *tıḳ-*
Tr. (ağ.) *tirek* = EUyg. *teräk*
Tr. *tosun* = EUyg. *tosın*
Tr. (ağ.) *töle-* = EUyg. *tölä-*
Tr. *töre, (ağ.) töre* = EUyg. *törü*
Tr. *töşek, (ağ.) döşşek* = EUyg. *töşäk*
Tr. (ağ.) *tuluḫ* = EUyg. *tuluḳ*
Tr. (ağ.) *tuş* = EUyg. *tuş*
Tr. *tut-* = EUyg. *tuṭ-*
Tr. *tutuk* = EUyg. *tutuġ, tutġuġ*
Tr. (ağ.) *tükel* = EUyg. *tükäl*
Tr. krş. *tüken-* = EUyg. *tükä-*
Tr. *tüket-* = EUyg. *tükäṭ-*
Tr. *tümen, (ağ.) tümen* = EUyg. *tümän, tümn*
Tr. *türe-, (ağ.) töre-* = EUyg. *törü-*
Tr. *Türk* = EUyg. *türk*
Tr. *tütün* = EUyg. *tütün*
Tr. (ağ.) *tüz* = EUyg. *töz*
Tr. *uç, (ağ.) uç* = EUyg. *uç*
Tr. (ağ.) *uğan* = EUyg. *uġan*
Tr. *uğra-* = EUyg. *uġra-*
Tr. *uğru, (ağ.) uğru, ugrı, ugru* = EUyg. *oġrı*
Tr. *uğur, (ağ.) uğur* = EUyg. *uġur*
Tr. (ağ.) *ulam* = EUyg. *ulam*
Tr. *ulu* = EUyg. *uluġ*
Tr. *un* = EUyg. *un*
Tr. *uruk, (ağ.) uruk* = EUyg. *uruġ*
Tr. *Uygur* = EUyg. *uyġur*
Tr. *uyluk* = EUyg. *udluḳ*
Tr. *uz, (ağ.) uz* = EUyg. *uz*
Tr. *uzun* = EUyg. *uzun*
Tr. krş. *uzun uzadıya* = EUyg. *uzatı*
Tr. *üç, (ağ.) üş* = EUyg. *üç*
Tr. *üçer* = EUyg. *üçär*
Tr. *üçüncü* = EUyg. *üçünç*
Tr. (ağ.) krş. *üleş* = EUyg. *ülüş*
Tr. *üleş-, (ağ.) üleş-* = EUyg. *üläş-*
Tr. (ağ.) *ürüŋ* Mersin ağ. = EUyg. *yürüŋ*
Tr. *üstün (?)* = EUyg. *üṣtäŋ*
Tr. (ağ.) *üstün* = EUyg. *üstün*
Tr. krş. *üşüş-* = EUyg. *üşüt- II*
Tr. krş. *üşüt-* = EUyg. *üşüt- I*
Tr. *üz-, (ağ.) üz-* = EUyg. *üz-*
Tr. (ağ.) *üzül-* = EUyg. *üzül-*
Tr. *var-* = EUyg. *bar-*
Tr. *var, (ağ.) va, vā* = EUyg. *bar*
Tr. *ver-* = EUyg. *ber-*
Tr. krş. *verici <*berigçi* = EUyg. *bergüçi*
Tr. *verim* = EUyg. *berim*
Tr. *veriş* = EUyg. *beriş*
Tr. *veriş-* = EUyg. *berüş-*
Tr. *veriş-, (ağ.) veriş-* = EUyg. *berüş-*
Tr. *vur-, (ağ.) ur-* = EUyg. *ur-*
Tr. *vuruş-, (ağ.) uruş-* = EUyg. *uruş-*
Tr. *ya* = EUyg. *y-a*
Tr. *yad, (ağ.) yat* = EUyg. *yat*
Tr. *yağ, (ağ.) yā* = EUyg. *yaġ*

Tr. krş. *yağdır-* = EUyg. *yaġıt-*
Tr. *yağdırmak* = EUyg. *yaġur-*
Tr. *yağı, (ağ.) yağı* = EUyg. *yaġı*
Tr. *yağış, (ağ.) yağış* = EUyg. *yaġış*
Tr. *yağız, (ağ.) yağız, yāz* = EUyg. *yaġız*
Tr. *yağlı, (ağ.) yālı* = EUyg. *yaġlıġ*
Tr. *yağmur, (ağ.) yāmır, yāmur* = EUyg. *yamġur*
Tr. *yahşi, (ağ.) yağşi* = EUyg. *yaḳşı I*
Tr. *yaka* = EUyg. *yaḳa*
Tr. *yakın* = EUyg. *yaḳın*
Tr. *yalan* = EUyg. *yalġan*
Tr. *yalat-* = EUyg. *yalġıt-*
Tr. *yalavaç* = EUyg. *yalavaç*
Tr. (ağ.) *yalın* = EUyg. *yalın*
Tr. *yalın, (ağ.) yalın* = EUyg. *yalıŋ*
Tr. *yalnız, (ağ.) yalağuz, yalaŋız* = EUyg. *yalŋuz*
Tr. *yaman, (ağ.) yaman* = EUyg. *yaman*
Tr. *yan* = EUyg. *yan*
Tr. *yanak, (ağ.) yağak* = EUyg. *y [= yıngaḳ]*
Tr. (ağ.) *yangak* = EUyg. *yaġaḳ*
Tr. (ağ.) *yanut* = EUyg. *yantut*
Tr. *yar* = EUyg. *yar*
Tr. *yar-, (ağ.) yar-* = EUyg. *yar-*
Tr. *yaraş-* = EUyg. *yaraş-*
Tr. *yarat-* = EUyg. *yarat-*
Tr. *yargı, (ağ.) yargı* = EUyg. *yarġu*
Tr. *yarıl-, (ağ.) yiril-* = EUyg. *yarıl-*
Tr. *yarım* = EUyg. *yarım, yrım*
Tr. *yasa* = EUyg. *yasa*
Tr. *yastık, (ağ.) yasduk, yasdık, yastuk* = EUyg. *yastuḳ*
Tr. *yastıklık* = EUyg. *yastuḳluḳ*
Tr. *yaş* = EUyg. *yaş*
Tr. *yaşa-* = EUyg. *yaşa-*
Tr. *yaşlı* = EUyg. *yaşlıġ*
Tr. krş. *yaşmak* = EUyg. *yaş-*
Tr. *yavan, (ağ.) yavan* = EUyg. *yavġan*
Tr. *yavuz, (ağ.) yavız* = EUyg. *yavız*
Tr. krş. *yay-* = EUyg. *yayıṭ-*
Tr. *yaz* = EUyg. *yaz*
Tr. (ağ.) *yazı* = EUyg. *yazı*
Tr. *ye-, (ağ.) yi-* = EUyg. *ye-*
Tr. *yedi* = EUyg. *yeti*
Tr. *yedinci* = EUyg. *yetinç*
Tr. *yedir-* = EUyg. *yedür-*
Tr. *yeğ, (ağ.) yeg, yég* = EUyg. *yeg*
Tr. *yeğen* = EUyg. *yägän, ygän, yigän*
Tr. *yeğrek, (ağ.) yeğrek* = EUyg. *yegräk*
Tr. (ağ.) *yeldir-* = EUyg. *yelṭir-*
Tr. *yenge* = EUyg. *yäŋgä*
Tr. *yeni, (ağ.) yini* = EUyg. *yaŋı*
Tr. *yer-, (ağ.) yer-* = EUyg. *yir-*
Tr. *yer, (ağ.) yir* = EUyg. *yer*
Tr. *yet-, (ağ.) yet-* = EUyg. *yet-*
Tr. *yetmiş* = EUyg. *yetmiş*
Tr. *yığ-* = EUyg. *yıġ-*
Tr. *yığdır-* = EUyg. *yıġdur-*
Tr. *yığıl-* = EUyg. *yıġıl-*
Tr. *yıl* = EUyg. *yıl*
Tr. *yılan, (ağ.) yılaŋ* = EUyg. *yılan, yırn*
Tr. *yıldız, (ağ.) ıldız* = EUyg. *yultuz*
Tr. *yılkı, (ağ.) yılkı, yılgı, yılhı* = EUyg. *yılḳı*
Tr. *yıllık* = EUyg. *yıllıg*
Tr. *yiğit, (ağ.) yiğıt* = EUyg. *yigit*
Tr. *yine* = EUyg. *yänä, ynä*
Tr. *yirmi, (ağ.) yiğırmı* = EUyg. *ygrmi, ygrimi, yägrmi, yägärmi, yärgmi*
Tr. *yirminci* = EUyg. *ygrminç*

Tr. *yitik, (ağ.) itik* = EUyg. *itük*
Tr. *yoğun, (ağ.) yoğun* = EUyg. *yoġun*
Tr. krş. *yoğurt* = EUyg. *yorġutlayu*
Tr. *yok, (ağ.) yoḫ* = EUyg. *yoḳ*
Tr. *yol* = EUyg. *yol*
Tr. *yolmak, (ağ.) yol-* = EUyg. *yul-*
Tr. *yu-, (ağ.) yū-* = EUyg. *yu-*
Tr. *yukarıki, (ağ.) yokarı* = EUyg. *yügärüki*
Tr. *yumuşat-* = EUyg. *yumşat-*
Tr. (ağ.) *yund* = EUyg. *yunt*
Tr. *Yusuf* = EUyg. *yavsäp*
Tr. (ağ.) *yügürt-* = EUyg. *yügür-*
Tr. *yükle-, (ağ.) ükle-* = EUyg. *yüklä-*
Tr. *yün, (ağ.) yüŋ (yun, yuŋ)* = EUyg. *yuŋ*
Tr. *yürü-* = EUyg. *yorı-*
Tr. *yürüt-* = EUyg. *yorıt-*
Tr. *yüz, (ağ.) üz* = EUyg. *yüz*
Tr. *yüzlük* = EUyg. *yüzlük*
Tr. krş. *yüzü koyun* = EUyg. *ḳudı*

4.2.8. YAKUTÇA

Yak. *aaŋna* = EUyg. *aġın(a)maḳsız*
Yak. *aar* = EUyg. *aġır*
Yak. *aas* = EUyg. *aç*
Yak. *aat* = EUyg. *at, aṭ*
Yak. *aattaa-* = EUyg. *aṭla-*
Yak. *aattaaḫ* = EUyg. *atlġ*
Yak. *aayı* = EUyg. *sayu*
Yak. krş. *aççıktaa-* = EUyg. *aç-*
Yak. krş. *aġas* = EUyg. *äkä*
Yak. *agın-* = EUyg. *saḳın-*
Yak. *ağa* = EUyg. *aḳa*
Yak. *ağıs* = EUyg. *säkiz, skiz*
Yak. *ahaa-* = EUyg. *aşa-*
Yak. krş. *aharı* = EUyg. *asıra*
Yak. krş. *aḫsıs* = EUyg. *säkizinç*
Yak. *ala* = EUyg. *ala*
Yak. *alaha* = EUyg. *alaçu*
Yak. *algış* = EUyg. *alḳış*
Yak. *alğaa-* = EUyg. *alḳa-*
Yak. *alın* = EUyg. *alın*
Yak. *alın* = EUyg. *altın*
Yak. *alta* = EUyg. *altı, alṭı*
Yak. krş. *alta uon* = EUyg. *altmış*
Yak. *altan* = EUyg. *altun*
Yak. *altıs* = EUyg. *altınç, alṭınç*
Yak. *amaraḫ* = EUyg. *amraḳ*
Yak. *aŋar* = EUyg. *sıŋar*
Yak. *argıs* = EUyg. *arḳış*
Yak. *arıı* = EUyg. *sarġar-*
Yak. *art-* = EUyg. *art- II*
Yak. *as-* = EUyg. *aç-*
Yak. *as* = EUyg. *aḳ*
Yak. *as* = EUyg. *aş*
Yak. krş. *as* = EUyg. *saçlıġ*
Yak. *as- II* = EUyg. *saç-*
Yak. *astaaḫ* = EUyg. *aşlıḳ*
Yak. *at* = EUyg. *aṭ*
Yak. *ataḫ* = EUyg. *adaḳ*
Yak. *atas* = EUyg. *aḍaş*
Yak. *atın* = EUyg. *adın, aḍın*
Yak. *ayıı* = EUyg. *ayıġ*
Yak. *baar* = EUyg. *bar*
Yak. *baay* = EUyg. *bay*
Yak. *bar-* = EUyg. *bar-*
Yak. *bas-* = EUyg. *bas-*
Yak. *bas* = EUyg. *baş*
Yak. *bastaa-* = EUyg. *başla-*
Yak. *bastaaḫ* = EUyg. *başlıġ*
Yak. *bat-* = EUyg. *baṭ-*
Yak. krş. *bay-* = EUyg. *bayu-*
Yak. krş. *behis* = EUyg. *beşinç*

Yak. *bıa* = EUyg. *baġ I*
Yak. *bıalaa-* = EUyg. *baġla-*
Yak. *bıar* = EUyg. *baġır*
Yak. *bıhaḫ* = EUyg. *biçäk*
Yak. *bılıt* = EUyg. *bulıt, bulut*
Yak. *bī* = EUyg. *bäg*
Yak. *bier-* = EUyg. *ber-*
Yak. *bies* = EUyg. *beş*
Yak. *bies uon* = EUyg. *beş-on*
Yak. krş. *bihieḫe* = EUyg. *bizkä*
Yak. krş. *bihigi* = EUyg. *biz*
Yak. krş. *bihigi,* b*ihigini* = EUyg. *bizni*
Yak. krş. *bihigini* = EUyg. *biẓiŋ, biznіŋ*
Yak. *biir* = EUyg. *bir*
Yak. *bil-* = EUyg. *bil-*
Yak. *bilge* = EUyg. *bilgä*
Yak. *bilii* = EUyg. *bilig*
Yak. *bilsiş-* = EUyg. *biliş-, bilş-*
Yak. krş. *bödöŋ* = EUyg. *bädük*
Yak. *bölöḫ* = EUyg. *bölük*
Yak. *bu* = EUyg. *bo*
Yak. *bul-* = EUyg. *bul-*
Yak. *buohaḫ* = EUyg. *boġuz*
Yak. *buol-* = EUyg. *bol-*
Yak. *bus-* = EUyg. *biş-*
Yak. krş. *buuhan-* = EUyg. *boş, booş*
Yak. *bügün* = EUyg. *bökün, bokün*
Yak. *bügünŋü* = EUyg. *bökünki*
Yak. *büter-* = EUyg. *büṭür-*
Yak. *bütün, büttüün* = EUyg. *bütün*
Yak. *caaskı* = EUyg. *yazḳı, yaşḳı*
Yak. *caastaaḫ* = EUyg. *yaşlıġ*
Yak. *die-* = EUyg. *te-*
Yak. *diriŋ* = EUyg. *täriŋ*
Yak. *e-* = EUyg. *är-*
Yak. krş. *ehigi* = EUyg. *siz*
Yak. *emis* = EUyg. *sämiz*
Yak. *en* = EUyg. *sän*
Yak. *er* = EUyg. *är I*
Yak. *erde* = EUyg. *erṭä*
Yak. *et-* = EUyg. *ayıt-*
Yak. krş. *et-siin* = EUyg. *ätöz*
Yak. krş. *eyiehe* = EUyg. *saŋa*
Yak. krş. *gın-* = EUyg. *ḳıl-*
Yak. krş. *ḫa* = EUyg. *ḳap*
Yak. *ḫaal-* = EUyg. *ḳal-*
Yak. *ḫaan* = EUyg. *ḳan*
Yak. *ḫaar* = EUyg. *ḳar*
Yak. *ḫaas* = EUyg. *ḳaş*
Yak. *ḫaas* = EUyg. *ḳaẓ*
Yak. *ḫabar-* = EUyg. *ḳapar-*
Yak. *ḫahan* = EUyg. *ḳaçan*
Yak. *ḫalıŋ* = EUyg. *ḳalın*
Yak. krş. *han-* = EUyg. *ḳanımlıḳ*
Yak. krş. *ḫanna* = EUyg. *ḳayda*
Yak. krş. *ḫannıg* = EUyg. *ḳayu*
Yak. *ḫap-* = EUyg. *ḳap-*
Yak. *ḫara* = EUyg. *ḳara*
Yak. *ḫaraar-* = EUyg. *ḳarar-*
Yak. *ḫarı, ḫarıı* = EUyg. *ḳarı*
Yak. *ḫarın* = EUyg. *ḳarın*
Yak. *ḫas* = EUyg. *ḳaç*
Yak. *ḫat* = EUyg. *ḳat*
Yak. ḫ*at-* = EUyg. *ḳaṭ-*
Yak. *hatıŋ* = EUyg. *ḳadıŋ*
Yak. *ḫaya* = EUyg. *ḳaya*
Yak. krş. *ḫaydaḫ* = EUyg. *täg*
Yak. krş. *hohuy-* = EUyg. *ḳoş-*
Yak. krş. *ḫomus* = EUyg. *ḳamışlayu*
Yak. *ḫomus* = EUyg. *ḳopuz*
Yak. *ḫon-* = EUyg. *ḳon-*
Yak. *ḫooy* = EUyg. *ḳoyn, ḳoyın*
Yak. krş. *ḫotu* = EUyg. *ḳod-*
Yak. *ḫotu* = EUyg. *ḳudı*
Yak. *ḫotun* = EUyg. *ḳaṭun*
Yak. *ıatar-* = EUyg. *aḳtar-*

Yak. *ıt-* = EUyg. *ıd-*
Yak. *ıl-* = EUyg. *al-*
Yak. *ılaaççı* = EUyg. *alġuçı*
Yak. *ınaḫ* = EUyg. *ingäk*
Yak. krş. *ıraas* = EUyg. *arı-*
Yak. krş. *ıraas* = EUyg. *arıġ*
Yak. krş. *ıraastaa-* = EUyg. *arıġla-*
Yak. krş. *ıraat-* = EUyg. *ıra-*
Yak. *ıt* = EUyg. *ıt*
Yak. *ıtık* = EUyg. *ıduḳ*
Yak. *ıy* = EUyg. *ay*
Yak. *ıy-* = EUyg. *ay-*
Yak. *iççi* = EUyg. *igä*
Yak. *ihin* = EUyg. *üçün*
Yak. krş. *ihirce* = EUyg. *içgäri*
Yak. *ihit-* = EUyg. *äşit-*
Yak. *ihit* = EUyg. *eşiç*
Yak. *iil-* = EUyg. *il-*
Yak. *iir-* = EUyg. *ägir-*
Yak. *iit-* = EUyg. *eṭmäk*
Yak. *iit-* = EUyg. *igit-*
Yak. *ikki* = EUyg. *iki*
Yak. krş. *ikkis* = EUyg. *ikinti*
Yak. krş. *ilcit* = EUyg. *elçi*
Yak. *ilii* = EUyg. *älig II*
Yak. *ini* = EUyg. *ini*
Yak. *iŋer-* = EUyg. *siŋir-*
Yak. *is* = EUyg. *iç*
Yak. *is-* = EUyg. *iç-*
Yak. krş. *iye* = EUyg. *ana*
Yak. *kalım, ḫalım* = EUyg. *ḳalıŋ*
Yak. krş. *kälin* = EUyg. *kedin*
Yak. *kel-* = EUyg. *käl-*
Yak. krş. *keŋee-* = EUyg. *keŋäş-*
Yak. *kes-* = EUyg. *käs-*
Yak. *kes-* = EUyg. *käs-*
Yak. *ket-* = EUyg. *käd-*
Yak. *ket-* = EUyg. *käy-*
Yak. krş. *ketilin-* = EUyg. *käḍil-*
Yak. *kıhıl* = EUyg. *ḳızıl*
Yak. *kıus* = EUyg. *ḳız*
Yak. krş. *kılın* = EUyg. *ḳadın*
Yak. krş. *kırıa* = EUyg. *ḳıraġulayu*
Yak. *kırıs* = EUyg. *ḳırtış*
Yak. krş. *kırḳıttar* = EUyg. *ḳırḳın*
Yak. *kıtıı* = EUyg. *ḳıdıġ*
Yak. *kihi* = EUyg. *kişi*
Yak. *kiir-* = EUyg. *kir-*
Yak. *kim* = EUyg. *kim*
Yak. *kir* = EUyg. *kir*
Yak. krş. *Kitayets* = EUyg. *ḳıtay, ḳıty*
Yak. krş. *kiyit ~ kinīt* = EUyg. *kälin*
Yak. *köm-* = EUyg. *köm-*
Yak. *kömüs* = EUyg. *kümüş, kümiş, küsmiş*
Yak. *kömüsteeḫ* = EUyg. *kümüşlüg*
Yak. *könö* = EUyg. *köni*
Yak. *köŋül* = EUyg. *köŋül*
Yak. *köp* = EUyg. *köp*
Yak. *kör-* = EUyg. *kör-*
Yak. krş. *körge* = EUyg. *köprüg*
Yak. *körüs-* = EUyg. *körüş-*
Yak. *kös* = EUyg. *köz*
Yak. *kötür-* = EUyg. *köṭür-*
Yak. *köy-* = EUyg. *köy-*
Yak. *kub* = EUyg. *küp*
Yak. *kulgaaḫ* = EUyg. *ḳulġaḳ*
Yak. *kulun* = EUyg. *ḳulun*
Yak. krş. *kulut* = EUyg. *ḳul*
Yak. krş. *kumaḫ* = EUyg. *ḳum, ḳuum*
Yak. krş. *kuraan* = EUyg. *ḳuruġ*
Yak. krş. *kurdan-* = EUyg. *ḳurşan-*
Yak. *kus* = EUyg. *ḳuş*
Yak. *kut-* = EUyg. *ḳud-*
Yak. *kut* = EUyg. *ḳut*
Yak. krş. *kutulun-* = EUyg. *ḳudul-*

Yak. *kuur-* = EUyg. *ḳurı-*
Yak. krş. *kühün* = EUyg. *küz*
Yak. *kün* = EUyg. *kün*
Yak. *künneeḫ* = EUyg. *künlük*
Yak. *küöḫ* = EUyg. *kök*
Yak. *küöl* = EUyg. *köl*
Yak. *kütüöt* = EUyg. *küdägü*
Yak. *küüs* = EUyg. *küç*
Yak. *küüsteeḫ* = EUyg. *küçlüg*
Yak. *küüt-* = EUyg. *küdmäk*
Yak. *manna* = EUyg. *munta, mınta*
Yak. *mantan* = EUyg. *muntın, mundın*
Yak. krş. *maŋıraa-* = EUyg. *maŋran-*
Yak. *miehe* = EUyg. *maŋa*
Yak. krş. *miene* = EUyg. *mäniŋ*
Yak. *miigin* = EUyg. *munı*
Yak. *miin* = EUyg. *mün*
Yak. *min* = EUyg. *män*
Yak. *mooy* = EUyg. *boyın*
Yak. *muus* = EUyg. *muz*
Yak. *oğus* = EUyg. *öküz*
Yak. *ol* = EUyg. *ol*
Yak. *olor-* = EUyg. *olur-*
Yak. krş. *onno* = EUyg. *anta*
Yak. krş. *onton* = EUyg. *andın*
Yak. krş. *onus* = EUyg. *onunç, onınç*
Yak. *orduk* = EUyg. *artuḳ*
Yak. *orto* = EUyg. *oṭıra*
Yak. *ortoku* = EUyg. *ortaḳı*
Yak. *orun* = EUyg. *orun*
Yak. *ot* = EUyg. *oṭ*
Yak. krş. *otut* = EUyg. *otuz*
Yak. *oy* = EUyg. *oy*
Yak. *öl-*= EUyg. *öl-*
Yak. *ölöŋ* = EUyg. *öläŋ*
Yak. öŋ = EUyg. *öŋ*
Yak. *öŋnööḫ* = EUyg. *öŋlüg*
Yak. *ör-* = EUyg. *ör-*
Yak. *ör* = EUyg. *ür*
Yak. *örü* = EUyg. *örü*
Yak. *ös-* = EUyg. *öç-*
Yak. *ös* = EUyg. *söz*
Yak. *östööḫ* = EUyg. *sözlüg*
Yak. krş. *öttük* = EUyg. *öşün*
Yak. *saas* = EUyg. *yaş*
Yak. *saas* = EUyg. *yaz*
Yak. *saga* = EUyg. *yaḳa*
Yak. *saḫ* = EUyg. *çaḳ*
Yak. *salaa-* = EUyg. *yalġa<t>dur-*
Yak. *samır* = EUyg. *yamġur*
Yak. *saŋ* = EUyg. *yaŋ*
Yak. *saŋa* = EUyg. *yaŋı*
Yak. krş. sap- = EUyg. *yapur-*
Yak. *sas-* = EUyg. *yaş-*
Yak. *sata-* = EUyg. *yada-*
Yak. *sette* = EUyg. *yeti*
Yak. krş. *sette uon* = EUyg. *yetmiş*
Yak. krş. *settis* = EUyg. *yetinç*
Yak. *sıa* = EUyg. *yaġ*
Yak. *sıalaaḫ* = EUyg. *yaġlıġ*
Yak. *sıhı* = EUyg. *yazı*
Yak. *sır* = EUyg. *yar*
Yak. *sıs-* = EUyg. *yaz-*
Yak. *sıl* = EUyg. *yıl*
Yak. *sılgı* = EUyg. *yılkı*
Yak. *sıllağı* = EUyg. *yıllıg*
Yak. *sıltaa-* = EUyg. *şılṭa-*
Yak. krş. *sımnat-* = EUyg. *yumşat-*
Yak. *sıŋaaḫ* = EUyg. *y [= yıngaḳ]*
Yak. *sırıt-* = EUyg. *yorıt-*
Yak. *sıttık* = EUyg. *yastuḳ*
Yak. *sie-* = EUyg. *ye-*
Yak. *sien* = EUyg. *yägän, ygän, yigän*
Yak. krş. *siet-* = EUyg. *yedür-*
Yak. *silim* = EUyg. *yelim*
Yak. *sir* = EUyg. *yer*

Yak. *sit-* = EUyg. *yet-*
Yak. *sogoon* = EUyg. *yoġun*
Yak. krş. *sonogos* = EUyg. *yunt*
Yak. *soruk* = EUyg. *yorıḳ*
Yak. *sul-* = EUyg. *yul-*
Yak. *sulus* = EUyg. *yultuz*
Yak. *suŋ* = EUyg. *yuŋ*
Yak. *suoḫ* = EUyg. *yoḳ*
Yak. *suol* = EUyg. *yol*
Yak. *suor-* = EUyg. *yorı-*
Yak. krş. *suorat* = EUyg. *yorġutlayu*
Yak. krş. *suulun-* = EUyg. *yıġıl-*
Yak. krş. *suuy-* = EUyg. *yu-*
Yak. krş. s*ükter-* = EUyg. *yüklä-*
Yak. *sütük* = EUyg. *itük*
Yak. *süür-* = EUyg. *yügür-*
Yak. *süürbe* = EUyg. *ygrmi, ygrimi, yägrmi, yägärmi, yärgmi*
Yak. krş. *süürbehis* = EUyg. *ygrminç*
Yak. *süüs* = EUyg. *yüz*
Yak. *taal* = EUyg. *tal*
Yak. *taas* = EUyg. *taş*
Yak. *taay* = EUyg. *taġay, tġay*
Yak. *taba* = EUyg. *tävä*
Yak. *tabaar* = EUyg. *tavar, tvar*
Yak. *tabıs-* = EUyg. *tapış-*
Yak. *tahıy-* = EUyg. *taş-*
Yak. krş. *tal-* = EUyg. *talula-*
Yak. *taman* = EUyg. *tapan*
Yak. *taŋara* = EUyg. *täŋri*
Yak. *tap-* = EUyg. *tap-*
Yak. *tapta-* = EUyg. *tapla-*
Yak. krş. *targas-* = EUyg. *taral-*
Yak. *tart-* = EUyg. *tart-*
Yak. *tas* = EUyg. *taş*
Yak. *tas-* = EUyg. *taşu-*
Yak. *tastı* = EUyg. *taştın*
Yak. *teŋ* = EUyg. *täŋ, tŋ*
Yak. *teŋneeḫ* = EUyg. *täŋlig*
Yak. *tep-* = EUyg. *täp-*
Yak. *tep-* = EUyg. *täptür-*
Yak. *tıa* = EUyg. *taġ*
Yak. krş. *tıas* = EUyg. *tavuşsuz*
Yak. *tıhı* = EUyg. *tişi*
Yak. *tıın* = EUyg. *tın I*
Yak. *tıınnaaḫ* = EUyg. *tınlġ*
Yak. *tııt-* = EUyg. *tıt-*
Yak. *tık-* = EUyg. *tıḳ-*
Yak. *tiär- (< tegür-)* = EUyg. *tägür-*
Yak. *tiärmäs (< *tägir-mäḳ)* = EUyg. *tägirmän*
Yak. *tiiy-* = EUyg. *täg-*
Yak. *tilin- (<*tir-il-in-)* = EUyg. *tiriglik*
Yak. *timir* = EUyg. *tämürçi (tämirçi)*
Yak. *tirek* = EUyg. *teräk*
Yak. *tirii* = EUyg. *täri*
Yak. krş. *tirit-* = EUyg. *tär, tr*
Yak. krş. *tirit-* = EUyg. *tärlä-*
Yak. *tīyä* = EUyg. *tägi*
Yak. *toğus* = EUyg. *toḳuz*
Yak. *toḫsus* = EUyg. *toḳuzunç*
Yak. *toŋor-* = EUyg. *toŋa*
Yak. *torğo* = EUyg. *torḳu*
Yak. *toyon* = EUyg. *toyın*
Yak. *töbö* = EUyg. *töpä*
Yak. *tölöö-* = EUyg. *tölä-*
Yak. krş. *tördüs* = EUyg. *törtünç*
Yak. *töröö* = EUyg. *törü*
Yak. *töröö-* = EUyg. *törü-*
Yak. *tuol-* = EUyg. *tokıt-*
Yak. *tuora* = EUyg. *toġuru, toġru*
Yak. *tur-* = EUyg. *tur-*
Yak. *tus* = EUyg. *tuş*
Yak. *tut-* = EUyg. *tuṭ-*
Yak. *tutus-* = EUyg. *tutuz-*

Yak. *tüget-* = EUyg. *tükäṭ-*
Yak. *tüher-* = EUyg. *tüşür-*
Yak. *tümen* = EUyg. *tümän, tümn*
Yak. *tüŋür* = EUyg. *tüŋür*
Yak. *tüört* = EUyg. *tört*
Yak. krş. *tüört uon* = EUyg. *ḳırḳ*
Yak. *türk* = EUyg. *türk*
Yak. *tüz* = EUyg. *tüz*
Yak. *uhun* = EUyg. *uzun*
Yak. *uk-* = EUyg. *suḳ-*
Yak. *ulam* = EUyg. *ulam*
Yak. *ulluk* = EUyg. *udluḳ*
Yak. *uluu* = EUyg. *uluġ*
Yak. *uŋa* = EUyg. *oŋ*
Yak. *uol* = EUyg. *oġul*
Yak. *uolan* = EUyg. *oġlan*
Yak. *uon* = EUyg. *on*
Yak. *uonnaaḫ* = EUyg. *onluḳ*
Yak. *uoru* = EUyg. *oġrı*
Yak. *uos* = EUyg. *aġız*
Yak. *uot* = EUyg. *oot*
Yak. *up* = EUyg. *s(a)p*
Yak. *uruu* = EUyg. *uruġ*
Yak. krş. *utah* <**susak* = EUyg. *susa-*
Yak. krş. *utarı* = EUyg. *uturu*
Yak. *uu* = EUyg. *suv*
Yak. *uur-* = EUyg. *ur-*
Yak. *uurus-* = EUyg. *uruş-*
Yak. *uus* = EUyg. *uġuş*
Yak. *uus* = EUyg. *uz*
Yak. krş. *ühüs* = EUyg. *üçünç*
Yak. *ülles-* = EUyg. *üläş-*
Yak. *üllestii* = EUyg. *ülüşlüg*
Yak. *üöhö* = EUyg. *üzä*
Yak. krş. *üör-* = EUyg. *ögrünç*
Yak. *üös* = EUyg. *öz, öẓ*
Yak. *üösteeḫ* = EUyg. *öẓlüg*
Yak. *üöt* = EUyg. *sögüt*
Yak. *ürüŋ* = EUyg. *yürüŋ*
Yak. *üs* = EUyg. *üç*
Yak. *ütüö* = EUyg. *ädgü*
Yak. *üün-* = EUyg. *ün-*
Yak. *üünner-* = EUyg. *ünṭür-*
Yak. *üür-* = EUyg. *sürṭür-*
Yak. *üüt* = EUyg. *süt*

4.2.9. YENİ UYGURCA

YUyg. *aç* = EUyg. *aç*
YUyg. *aç-* = EUyg. *aç-*
YUyg. *adaş* = EUyg. *aḍaş*
YUyg. *aġna-* = EUyg. *aġın(a)maḳsız*
YUyg. *aġu* = EUyg. *aġu*
YUyg. krş. *ağ-* = EUyg. *aġıl-:*
YUyg. *aḫtar-* = EUyg. *aḳtar-*
YUyg. *aḳ* = EUyg. *aḳ*
YUyg. *aka, aġa* = EUyg. *aḳa*
YUyg. *aḳar-* = EUyg. *aḳar-*
YUyg. *al-* = EUyg. *al-*
YUyg. *ala* = EUyg. *ala*
YUyg. krş. *alaŋ* = EUyg. *al(a)ŋ*
YUyg. *alçuk* = EUyg. *alaçu*
YUyg. *aldin* = EUyg. *altın*
YUyg. *alguçı* = EUyg. *alġuçı*
YUyg. *alın* = EUyg. *alın*
YUyg. *alip* = EUyg. *alp*
YUyg. *alḳın-* = EUyg. *alḳın-*
YUyg. *alḳiş* = EUyg. *alḳış*
YUyg. *alte* = EUyg. *altı, altı*
YUyg. *altinçi* = EUyg. *altınç, altınç*
YUyg. *altmiş* = EUyg. *altmış*
YUyg. *altun* = EUyg. *altun*
YUyg. *amraḳ* = EUyg. *amraḳ*
YUyg. *ana* = EUyg. *ana*
YUyg. *aŋa* = EUyg. *aŋa*
YUyg. *ançe, unçe* = EUyg. *anıça*
YUyg. *anda* = EUyg. *anta*
YUyg. *andaḳ* = EUyg. *antaġ*
YUyg. *andin* = EUyg. *andın*
YUyg. *apa* = EUyg. *apa*
YUyg. *arilap* = EUyg. *aralap*
YUyg. *arḳiliḳ* = EUyg. *arḳalıḳ*
YUyg. *arpa* = EUyg. *arpa*
YUyg. *arslan* = EUyg. *arslan*
YUyg. *art-* = EUyg. *arṭ- I*
YUyg. *art-* = EUyg. *art- II*
YUyg. *artıl-* = EUyg. *arṭul-*
YUyg. *artuḳ* = EUyg. *artuḳ*
YUyg. *arvış* = EUyg. *arvış*
YUyg. *asra-* = EUyg. *asra*
YUyg. *assıġ* = EUyg. *asıġ*
YUyg. *aş* = EUyg. *aş*
YUyg. *aşlıḳ* = EUyg. *aşlıḳ*
YUyg. *at* = EUyg. *aṭ*
YUyg. *at* = EUyg. *at, aṭ*
YUyg. *ata* = EUyg. *ata*
YUyg. *atan* = EUyg. *aṭan*
YUyg. *atlıġ* = EUyg. *atlġ*
YUyg. *ay* = EUyg. *ay*
YUyg. *ay-* = EUyg. *ay-*
YUyg. *aya* = EUyg. *ayaġ*
YUyg. *ayak* = EUyg. *adaḳ*
YUyg. *ayaḳ* = EUyg. *ayaḳ*
YUyg. *ayrık* = EUyg. *adruk*
YUyg. *baġ* = EUyg. *baġ II*
YUyg. *baġla-* = EUyg. *baġla-*
YUyg. *baġlik* = EUyg. *baġlıḳ*
YUyg. *bağ* = EUyg. *baġ I*
YUyg. *baḫşi* = EUyg. *baḫşi*
YUyg. *bak-* = EUyg. *baḳ-*
YUyg. *bar* = EUyg. *bar*
YUyg. *bar-* = EUyg. *bar-*
YUyg. *barçe* = EUyg. *barça*
YUyg. *bars* = EUyg. *bars*
YUyg. *bas-* = EUyg. *bas-*
YUyg. *baş* = EUyg. *baş*
YUyg. *başla-* = EUyg. *başla-*
YUyg. *başliḳ* = EUyg. *başlıġ*
YUyg. *başsiz* = EUyg. *başsız*
YUyg. *bay* = EUyg. *bay*
YUyg. *beg* = EUyg. *bäg*

YUyg. *ber-* = EUyg. *ber-*
YUyg. *berk* = EUyg. *bäk*
YUyg. *beş* = EUyg. *beş*
YUyg. *beşinci* = EUyg. *beşinç*
YUyg. *béġir* = EUyg. *baġır*
YUyg. *béḫil* = EUyg. *baḫıl*
YUyg. *béri* = EUyg. *bärü*
YUyg. *bériki* = EUyg. *bärüki*
YUyg. *bériş* = EUyg. *beriş*
YUyg. *béze-* = EUyg. *bäzä-*
YUyg. *bézeklik* = EUyg. *bäzäklik*
YUyg. *bézeklik* = EUyg. *bel*
YUyg. *bil-* = EUyg. *bil-*
YUyg. *bilik* = EUyg. *bilig*
YUyg. *bille* = EUyg. *bilä*
YUyg. *bir* = EUyg. *bir*
YUyg. *biraḳ* = EUyg. *birök, bir'ök*
YUyg. *birer* = EUyg. *birär, birä'r*
YUyg. *bitik* = EUyg. *bitig, biṭig*
YUyg. *biz* = EUyg. *biz*
YUyg. *bizge* = EUyg. *bizkä*
YUyg. *bizler* = EUyg. *bizlär*
YUyg. *bizni* = EUyg. *bizni*
YUyg. *biznin̡* = EUyg. *biz̡in̡, biznin̡*
YUyg. *boġa* = EUyg. *buḳa*
YUyg. *boġra* = EUyg. *buġra*
YUyg. *bogus* = EUyg. *boġuz*
YUyg. *bol-* = EUyg. *bol-*
YUyg. *boş* = EUyg. *boş, booş*
YUyg. *boşu-* = EUyg. *boşu-*
YUyg. *boy* = EUyg. *bod*
YUyg. *boyun* = EUyg. *boyın*
YUyg. krş. *bölek* = EUyg. *bölük*
YUyg. *börk* = EUyg. *börk*
YUyg. *bösül-* = EUyg. *büz̡äl-*
YUyg. *böz* = EUyg. *böz*
YUyg. *bözçi* = EUyg. *bözçi*
YUyg. *bu* = EUyg. *bo*
YUyg. *buğday* = EUyg. *buġday*
YUyg. *bular* = EUyg. *bolar*
YUyg. *bulut* = EUyg. *bulıt, bulut*
YUyg. *burun* = EUyg. *burun*
YUyg. *bügün* = EUyg. *bökün, bokün*
YUyg. *bügünki* = EUyg. *bökünki*
YUyg. *büyük* = EUyg. *bädük*
YUyg. *can* = EUyg. *çan*
YUyg. *ciyen* = EUyg. *yägän, ygän, yigän*
YUyg. krş. *cuwan, mert* = EUyg. *çuanmart*
YUyg. *çaç-* = EUyg. *saç-*
YUyg. *çaçliḳ* = EUyg. *saçlıġ*
YUyg. *çaġ* = EUyg. *çaḳ*
YUyg. *çap-* = EUyg. *çap-*
YUyg. *çapça* = EUyg. *çapça*
YUyg. *çar* = EUyg. *çar*
YUyg. krş. *çéçeklik* = EUyg. *çäçäklik*
YUyg. *çétiş-* = EUyg. *çaṭış-*
YUyg. *çiġ* = EUyg. *çuġ I*
YUyg. *çin* = EUyg. *çın*
YUyg. *çoġ* = EUyg. *çoġ*
YUyg. *çoka, çuka* = EUyg. *çöki*
YUyg. *çoruk* = EUyg. *çaruḳ*
YUyg. *çuġla-* = EUyg. *çuġla-*
YUyg. *çuġlat-* = EUyg. *çuġlaṭ -*
YUyg. *çüçük* = EUyg. *süçüg*
YUyg. *- dek/-tek* = EUyg. *täg*
YUyg. *dé-* = EUyg. *te-*
YUyg. *dindar* = EUyg. *dindar*
YUyg. krş. *doŋ-* = EUyg. *toŋa*
YUyg. *dölet* = EUyg. *tavlat*
YUyg. *egiçi* = EUyg. *äkä*
YUyg. *el* = EUyg. *el*
YUyg. *elçi* = EUyg. *elçi*
YUyg. *ellik* = EUyg. *älig I*
YUyg. *emdi* = EUyg. *amtı*

YUyg. *emgek* = EUyg. *ämgäk*
YUyg. *emgen-* = EUyg. *ämgän-*
YUyg. *eŋ* = EUyg. *äŋ*
YUyg. *er* = EUyg. *är I*
YUyg. *erdem* = EUyg. *ärdäm*
YUyg. *eren* = EUyg. *ärän*
YUyg. *erk* = EUyg. *ärk*
YUyg. *erklik* = EUyg. *ärklig*
YUyg. *erte* = EUyg. *erṭä*
YUyg. *eski* = EUyg. *äski*
YUyg. *et-* = EUyg. *ät-*
YUyg. *et-* = EUyg. *eṭmäk*
YUyg. *eyle-* = EUyg. *ädlä-*
YUyg. *eymen-* = EUyg. *äymän-*
YUyg. *ezgü* = EUyg. *ädgü*
YUyg. krş. *éçiḳ-* = EUyg. *aç-*
YUyg. *éger* = EUyg. *ädär*
YUyg. *éġir* = EUyg. *aġır*
YUyg. *égir-* = EUyg. *ägir-*
YUyg. *éġiz* = EUyg. *aġız*
YUyg. *éġri* = EUyg. *ägri*
YUyg. *éḳin* = EUyg. *aḳın*
YUyg. *ékin* = EUyg. *äkin*
YUyg. *éḳit-* = EUyg. *aḳıt-*
YUyg. *élim* = EUyg. *alım*
YUyg. *éliş* = EUyg. *alış*
YUyg. *éniḳ* = EUyg. *anuḳ*
YUyg. *éniŋ, unıŋ* = EUyg. *anıŋ*
YUyg. *éŋiz* = EUyg. *äŋiz*
YUyg. *ér-* = EUyg. *är-*
YUyg. *ériḳ* = EUyg. *arıġ*
YUyg. *ériḳle-* = EUyg. *arıġla-*
YUyg. *éş* = EUyg. *eş*
YUyg. *éşek* = EUyg. *äşgäk*
YUyg. *étiz* = EUyg. *atız, aṭız*
YUyg. *éyipsiz* = EUyg. *ayıpsız*
YUyg. *éyt-* = EUyg. *ayıt-*
YUyg. *éytiş-* = EUyg. *ayıtış-*
YUyg. *éziz* = EUyg. *azız*
YUyg. *gerem* = EUyg. *käräm*
YUyg. *ḫatun* = EUyg. *ḳaṭun*
YUyg. *heḳiḳet* = EUyg. *aḳıḳat*
YUyg. *ḫuş* = EUyg. *ḫoş*
YUyg. *huy* = EUyg. *ḫu*
YUyg. *İbrahim* = EUyg. *abrāhām*
YUyg. *iç* = EUyg. *iç*
YUyg. *iç-* = EUyg. *iç-*
YUyg. *içkiri* = EUyg. *içgäri*
YUyg. *içrä* = EUyg. *içrä*
YUyg. *içür-* = EUyg. *içür-*
YUyg. *idiş* = EUyg. *idiş*
YUyg. *ige* = EUyg. *igä*
YUyg. *ikki* = EUyg. *iki*
YUyg. *ikkilik* = EUyg. *ikilik*
YUyg. *ikkinçi* = EUyg. *ikinti*
YUyg. *ilan* = EUyg. *yılan*
YUyg. krş. *ilin-* = EUyg. *il-*
YUyg. *ilk* = EUyg. *älig II*
YUyg. *ilka* = EUyg. *yılḳı*
YUyg. krş. *imraḳlaş-* = EUyg. *amıra-*
YUyg. *inek* = EUyg. *ingäk*
YUyg. *ini* = EUyg. *ini*
YUyg. *iŋiçkä, yincige* = EUyg. *inçgä*
YUyg. *irk* = EUyg. *irkäç*
YUyg. *iş* = EUyg. *iş*
YUyg. *işik* = EUyg. *eşik*
YUyg. *işit-* = EUyg. *äşit-*
YUyg. *işlet-* = EUyg. *işlät-, işläṭ-*
YUyg. *işt, it* = EUyg. *ıt*
YUyg. *izde-* = EUyg. *istä-, isdä-, izdä-, ist-, izd-*
YUyg. *jiġ-* = EUyg. *yıġ-*
YUyg. *jigil-* = EUyg. *yıġıl-*
YUyg. krş. *jigirminç* = EUyg. *birygrminç*
YUyg. *jigirminçı* = EUyg. *ygrminç*

YUyg. *jil* = EUyg. *yıl*
YUyg. *jiplik* = EUyg. *yiplig*
YUyg. *ju-* = EUyg. *yu-*
YUyg. krş. *jür-* = EUyg. *yorı-*
YUyg. *ḳabar-* = EUyg. *ḳapar-*
YUyg. *kaç-* = EUyg. *ḳaç-*
YUyg. *ḳaçan* = EUyg. *ḳaçan*
YUyg. *ḳal-* = EUyg. *ḳal-*
YUyg. *ḳamça* = EUyg. *ḳamçı*
YUyg. krş. *ḳamuş ~ ḳomuş* = EUyg. *ḳamışlayu*
YUyg. *ḳan* = EUyg. *ḳan*
YUyg. krş. *kan-* = EUyg. *ḳanımlıḳ*
YUyg. krş. *ḳaŋruḳlan-* = EUyg. *ḳoŋruḳ-*
YUyg. *kap* = EUyg. *ḳap*
YUyg. *kap-* = EUyg. *ḳap-*
YUyg. *ḳar* = EUyg. *ḳar*
YUyg. *ḳara* = EUyg. *ḳara*
YUyg. krş. *ḳaray-* = EUyg. *ḳarar-*
YUyg. *ḳarin* = EUyg. *ḳarın*
YUyg. *kart* = EUyg. *ḳarṭ*
YUyg. *ḳaş* = EUyg. *ḳaş*
YUyg. krş. *kaşgaldak* = EUyg. *ḳaşġalaḳ*
YUyg. *kat* = EUyg. *ḳat*
YUyg. *ḳat-* = EUyg. *ḳaṭ-*
YUyg. *ḳatlan-* = EUyg. *ḳaṭıġlan-*
YUyg. *kattik* = EUyg. *ḳaṭıġ*
YUyg. *ḳavuş-* = EUyg. *ḳaġuş-*
YUyg. krş. *kay, kaysi* = EUyg. *ḳayu*
YUyg. *kayaş* = EUyg. *ḳadaş*
YUyg. *ḳayda* = EUyg. *ḳayda*
YUyg. *ḳaygu* = EUyg. *ḳayġu*
YUyg. *ḳaytar-* = EUyg. *ḳatar-*
YUyg. *kaz* = EUyg. *ḳaz*
YUyg. *ḳaza* = EUyg. *ḳaza*
YUyg. *ḳazan-* = EUyg. *ḳazġan-*
YUyg. *kaznak* = EUyg. *ḳızna*ḳ*[= ḳaznaḳ]*
YUyg. *keç-* = EUyg. *käç-*
YUyg. *keçür-* = EUyg. *käçür-*
YUyg. *ḳedem* = EUyg. *ḳadam*
YUyg. *ḳedir* = EUyg. *ḳadır*
YUyg. *kel-* = EUyg. *käl-*
YUyg. *ḳelem* = EUyg. *ḳalam*
YUyg. krş. *keltür-* = EUyg. *kälür-*
YUyg. *kent* = EUyg. *kän {= känt (?)}*
YUyg. *kerige* = EUyg. *kärägü*
YUyg. *kes-* = EUyg. *käs-*
YUyg. *kesiş-* = EUyg. *käsiş-*
YUyg. *ket-* = EUyg. *ket-, ked-*
YUyg. *ketmen* = EUyg. *keṭmän*
YUyg. *key-* = EUyg. *käd-*
YUyg. *key-* = EUyg. *käy-*
YUyg. *ḳeyin* = EUyg. *ḳadıŋ*
YUyg. *kez-* = EUyg. *kiz-*
YUyg. *ḳélin* = EUyg. *ḳalın*
YUyg. *kélin* = EUyg. *kälin*
YUyg. *kéŋeş-* = EUyg. *keŋäş-*
YUyg. *képez* = EUyg. *käpäz*
YUyg. *kérek* = EUyg. *käräk= kärgäk*
YUyg. *kéril-* = EUyg. *käril-*
YUyg. *kések* = EUyg. *käsäk*
YUyg. *ḳétil-* = EUyg. *ḳatıl-*
YUyg. *kévez* = EUyg. *käviz*
YUyg. *ḳéyin* = EUyg. *ḳadın*
YUyg. *kéyin* = EUyg. *kedin*
YUyg. krş. *kıra* = EUyg. *ḳıraġulayu*
YUyg. *kıyn* = EUyg. *ḳın*
YUyg. *kiçik* = EUyg. *kiçig*
YUyg. *kigiz* = EUyg. *kidiz*
YUyg. *kikira-* = EUyg. *ḳıḳır-*
YUyg. *ḳil-* = EUyg. *ḳıl-*
YUyg. *ḳildur-* = EUyg. *ḳılṭur-*
YUyg. *ḳilik* = EUyg. *ḳılıḳ*
YUyg. *kim* = EUyg. *kim*

YUyg. *kir* = EUyg. *kir*
YUyg. *kir-* = EUyg. *kir-*
YUyg. *ḳira* = EUyg. *ḳıra, ḳıraa*
YUyg. *ḳirguy* = EUyg. *ḳırġuy*
YUyg. *ḳiriḳ* = EUyg. *ḳırḳ*
YUyg. *kişi* = EUyg. *kişi*
YUyg. *kiya* = EUyg. *ḳaya*
YUyg. *kiyik* = EUyg. *käyik*
YUyg. *kiyiḳ* = EUyg. *ḳıyıḳ*
YUyg. *kiyil-* = EUyg. *käḍil-*
YUyg. *ḳiz* = EUyg. *ḳız*
YUyg. *kizil* = EUyg. *ḳızıl*
YUyg. *kog-* = EUyg. *ḳov-*
YUyg. *ḳollaş-* = EUyg. *ḳollaş-*
YUyg. *ḳoltuḳ* = EUyg. *ḳoldıḳ*
YUyg. *ḳon-* = EUyg. *ḳon-*
YUyg. *ḳop* = EUyg. *ḳop*
YUyg. *ḳop-* = EUyg. *ḳop-*
YUyg. *koram* = EUyg. *ḳorum*
YUyg. *ḳorḳ-* = EUyg. *ḳorḳ-*
YUyg. krş. *ḳorşi-* = EUyg. *ḳurşan-*
YUyg. *ḳoş-* = EUyg. *ḳoş-*
YUyg. *ḳoştur-* = EUyg. *ḳoştur-(ḳoştur-)*
YUyg. *ḳoşuḳ* = EUyg. *ḳaşuḳ*
YUyg. *kotaz* = EUyg. *ḳotuz*
YUyg. *kovuz* = EUyg. *ḳopuz*
YUyg. *ḳoy-* = EUyg. *ḳod-*
YUyg. *ḳoy* = EUyg. *ḳoyn, ḳoyın*
YUyg. *ḳoz* = EUyg. *ḳooz*
YUyg. *kök* = EUyg. *kök*
YUyg. *kökle-* = EUyg. *köklä-*
YUyg. *köl* = EUyg. *köl*
YUyg. *kölük* = EUyg. *kölük*
YUyg. *köm-* = EUyg. *köm-*
YUyg. *köndük* = EUyg. *kendük*
YUyg. *köŋül* = EUyg. *köŋül*
YUyg. *köp* = EUyg. *köp*
YUyg. *köprük, kövrük* = EUyg. *köprüg*
YUyg. *kör-* = EUyg. *kör-*
YUyg. *körk* = EUyg. *körk*
YUyg. krş. *körün-* = EUyg. *közün-*
YUyg. *körünmes* = EUyg. *közünmäz*
YUyg. *körüş-* = EUyg. *körüş-*
YUyg. *köter-* = EUyg. *köṭür-*
YUyg. *köy-* = EUyg. *köy-*
YUyg. *köz* = EUyg. *köz*
YUyg. *közlüg* = EUyg. *közlüg*
YUyg. *ḳul* = EUyg. *ḳul*
YUyg. *ḳulaḳ* = EUyg. *ḳulġaḳ*
YUyg. *ḳulun* = EUyg. *ḳulun*
YUyg. *ḳum* = EUyg. *ḳum, ḳuum*
YUyg. *ḳurban* = EUyg. *ḳurban*
YUyg. *ḳuru-* = EUyg. *ḳurı-*
YUyg. *ḳuruḳ* = EUyg. *ḳuruġ*
YUyg. *kuş* = EUyg. *ḳuş*
YUyg. *ḳutluḳ* = EUyg. *ḳutluġ (ḳuṭluġ)*
YUyg. krş. *ḳuvan-* = EUyg. *ḳıv*
YUyg. *ḳuvuḳ* = EUyg. *ḳapıġ*
YUyg. *kuy-* = EUyg. *ḳud-*
YUyg. *ḳuyul-* = EUyg. *ḳudul-*
YUyg. *küç* = EUyg. *küç*
YUyg. *küçlük* = EUyg. *küçlüg*
YUyg. *küji* = EUyg. *küşi*
YUyg. *kümüş* = EUyg. *kümüş, kümiş, küsmiş*
YUyg. *kün* = EUyg. *kün*
YUyg. *küŋ* = EUyg. *küŋ*
YUyg. *küncüt* = EUyg. *künçit, künçid*
YUyg. *künlük* = EUyg. *künlük*
YUyg. *küp* = EUyg. *küp*
YUyg. krş. *küptek* = EUyg. *küplüg*
YUyg. *küre* = EUyg. *küri*
YUyg. *kürüle-* = EUyg. *kürülü-*
YUyg. *küt-* = EUyg. *küdmäk*
YUyg. *küyö* = EUyg. *küdägü*
YUyg. *küz* = EUyg. *küz*

YUyg. *küzet-* = EUyg. *küzät-*
YUyg. *küzetçi* = EUyg. *küzätçi*
YUyg. *küzetçilik* = EUyg. *küzätçilig*
YUyg. *küzlük* = EUyg. *küzlüg*
YUyg. *laçin* = EUyg. *laçin*
YUyg. *le'il* = EUyg. *lal*
YUyg. krş. *maŋ* = EUyg. *maŋ-*
YUyg. krş. *maŋ-* = EUyg. *maŋa-*
YUyg. *maŋa* = EUyg. *maŋa*
YUyg. *men* = EUyg. *m(i)n*
YUyg. *men* = EUyg. *män*
YUyg. krş. *meŋiz* = EUyg. *mäŋizlig*
YUyg. krş. *meri-, moro-* = EUyg. *maŋran-*
YUyg. *méniŋ* = EUyg. *mäniŋ*
YUyg. *miŋ* = EUyg. *miŋ*
YUyg. *mive* = EUyg. *mivä*
YUyg. *mu* = EUyg. *ymä*
YUyg. *munçe, bunçe* = EUyg. *munça*
YUyg. *munda* = EUyg. *munta, mınta*
YUyg. *mundin* = EUyg. *muntın, mundın*
YUyg. *muni* = EUyg. *munı*
YUyg. *muniŋ* = EUyg. *munuŋ*
YUyg. *muz* = EUyg. *muz*
YUyg. *ne* = EUyg. *nä*
YUyg. *neççe* = EUyg. *näçä, niçä*
YUyg. *nege* = EUyg. *nägü*
YUyg. *nerse* = EUyg. *näṣä*
YUyg. *nişan* = EUyg. *nişan*
YUyg. *nom* = EUyg. *nom*
YUyg. *oġlan* = EUyg. *oġlan*
YUyg. *oġrı* = EUyg. *oġrı*
YUyg. *oġul* = EUyg. *oġul*
YUyg. *oku-* = EUyg. *okı-*
YUyg. krş. *oltur-* = EUyg. *olur-*
YUyg. *on* = EUyg. *on*
YUyg. *oŋ* = EUyg. *oŋ*
YUyg. *oninçi* = EUyg. *onunç, onınç*
YUyg. *or-* = EUyg. *or-*
YUyg. *ora* = EUyg. *ora*
YUyg. *orġak* = EUyg. *orġaḳ*
YUyg. krş. *ornaş* = EUyg. *ornaş-*
YUyg. krş. *orta* = EUyg. *ortaḳı*
YUyg. krş. *ortaḳ* = EUyg. *ortuḳ*
YUyg. *ortaḳlıḳ* = EUyg. *ortuḳluḳ*
YUyg. *orun* = EUyg. *orun*
YUyg. *ot* = EUyg. *oot*
YUyg. *ot* = EUyg. *oṭ*
YUyg. *ottura* = EUyg. *oṭıra*
YUyg. *ottuz* = EUyg. *otuz*
YUyg. *ov* = EUyg. *av*
YUyg. *oy* = EUyg. *oy*
YUyg. *öç-* = EUyg. *öç-*
YUyg. *ögey* = EUyg. *ögäy*
YUyg. *ögüt* = EUyg. *ögürt[= ögüt]*
YUyg. *öküz* = EUyg. *öküz*
YUyg. *öl-* = EUyg. *öl-*
YUyg. *öläŋ* = EUyg. *öläŋ*
YUyg. *öŋ* = EUyg. *öŋ*
YUyg. *ör-* = EUyg. *ör-*
YUyg. *öre* = EUyg. *örü*
YUyg. *örle-* = EUyg. *örlä-*
YUyg. *örten-* = EUyg. *örtän-*
YUyg. *östöŋ* = EUyg. *üṣtäŋ*
YUyg. *öşün* = EUyg. *öşün*
YUyg. *ötük* = EUyg. *ätük*
YUyg. *ötün-* = EUyg. *ötün-, öṭün-*
YUyg. *öy* = EUyg. *äv*
YUyg. *öz* = EUyg. *öz, öẓ*
YUyg. *özge* = EUyg. *özgä*
YUyg. *özlük* = EUyg. *öẓlüg*
YUyg. *paḳir* = EUyg. *baḳır*
YUyg. *pärištä* = EUyg. *frişti*
YUyg. *pat* = EUyg. *baṭ*
YUyg. *pat-* = EUyg. *baṭ-*

YUyg. *patman* = EUyg. *baṭman*
YUyg. *piçaḳ* = EUyg. *biçäk*
YUyg. *piş-* = EUyg. *biş-*
YUyg. krş. *pür-* = EUyg. *bürür-*
YUyg. *püt-* = EUyg. *biti-, biṭi-*
YUyg. *pütün* = EUyg. *bütün*
YUyg. *pütür-* = EUyg. *büṭür-*
YUyg. *sal-* = EUyg. *sal-*
YUyg. *saman* = EUyg. *saman*
YUyg. *saŋ* = EUyg. *saŋ*
YUyg. *saŋa* = EUyg. *saŋa*
YUyg. *sana-* = EUyg. *sana-*
YUyg. *sanaç* = EUyg. *sanaç*
YUyg. *sansiz* = EUyg. *s(a)nsız*
YUyg. *sap* = EUyg. *s(a)p*
YUyg. *sapan* = EUyg. *sapan*
YUyg. *sarġar-* = EUyg. *sarġar-*
YUyg. *sat-* = EUyg. *sat-*
YUyg. *say* = EUyg. *say*
YUyg. *sayla-* = EUyg. *sayla-*
YUyg. *seġin-* = EUyg. *saḳın-*
YUyg. *sekkiz* = EUyg. *säkiz, skiz*
YUyg. *sekkizinçi* = EUyg. *säkizinç*
YUyg. *sekre-* = EUyg. *särki-*
YUyg. *sen* = EUyg. *sän*
YUyg. *séliḳ* = EUyg. *salıġ*
YUyg. *sémiz* = EUyg. *sämiz*
YUyg. *séril-* = EUyg. *säril-*
YUyg. *sétiḳ* = EUyg. *satıġ*
YUyg. *sili-* = EUyg. *silimäk*
YUyg. *siliḳ* = EUyg. *silig*
YUyg. *silkin-* = EUyg. *silkin-*
YUyg. *siŋaḳı* = EUyg. *sıŋgarḳı, sıŋġarḳı*
YUyg. *siŋar* = EUyg. *sıŋar*
YUyg. krş. *sinçi* = EUyg. *sın*
YUyg. *siŋir-* = EUyg. *siŋir-*
YUyg. *sir* = EUyg. *sır*
YUyg. *siz* = EUyg. *siz*
YUyg. krş. *sizik* = EUyg. *çız-*
YUyg. *sizler* = EUyg. *sizlär*
YUyg. *soġul-* = EUyg. *suġulmaḳsız*
YUyg. soḳ- = EUyg. *suḳ-*
YUyg. *soŋ* = EUyg. *soŋ*
YUyg. *sorma* = EUyg. *sorma*
YUyg. *soy-* = EUyg. *soy-*
YUyg. *söget* = EUyg. *sögüt*
YUyg. *sökül-* = EUyg. *sökül-*
YUyg. *söz* = EUyg. *söz*
YUyg. *sözleş-* = EUyg. *sözläş-*
YUyg. *su* = EUyg. *suv*
YUyg. *sun-* = EUyg. *sın-*
YUyg. *sunuḳ* = EUyg. *sınuḳ*
YUyg. *suvaḳ* = EUyg. *suvaḳ*
YUyg. *sürdür-*= EUyg. *sürṭür-*
YUyg. *süt* = EUyg. *süt*
YUyg. krş. *süyünüş* = EUyg. *sävinç*
YUyg. *şiŋ* = EUyg. *şiŋ*
YUyg. *şük* = EUyg. *şük*
YUyg. *tac* = EUyg. *taç*
YUyg. *taġ* = EUyg. *taġ*
YUyg. *taġa* = EUyg. *taġay, tġay*
YUyg. *taġar* = EUyg. *taġar*
YUyg. *tal* = EUyg. *tal*
YUyg. *talaş-* = EUyg. *talaş-*
YUyg. *talla-* = EUyg. *talula-*
YUyg. *tam* = EUyg. *tam*
YUyg. *tam-* = EUyg. *tam-*
YUyg. *tamġa* = EUyg. *tamġa, tmġa*
YUyg. *tamlıḳ* = EUyg. *tamlıġ*
YUyg. *tan-* = EUyg. *tan-*
YUyg. *taŋ* = EUyg. *taŋ, tŋ*
YUyg. *tap-* = EUyg. *tap-*
YUyg. *tapan* = EUyg. *tapan*
YUyg. *tapila-* = EUyg. *tapla-*
YUyg. *tapşur-* = EUyg. *tapşur-*

YUyg. *taral-* = EUyg. *taral-*
YUyg. *tarġil* = EUyg. *tarġıl*
YUyg. *täri* = EUyg. *tägrä*
YUyg. krş. *tarḳa-* = EUyg. *tarıḳmaḳ*
YUyg. *tart-* = EUyg. *tart-*
YUyg. *taş* = EUyg. *taş*
YUyg. *taş* = EUyg. *taş*
YUyg. *taş-* = EUyg. *taş-*
YUyg. *taşu-* = EUyg. *taşu-*
YUyg. *tavar* = EUyg. *tavar, tvar*
YUyg. *tavuḳ* = EUyg. *taḳıġu, tḳıġu*
YUyg. *tavuşsiz* = EUyg. *tavuşsuz*
YUyg. *teg-* = EUyg. *täg-*
YUyg. krş. *tegirmek* = EUyg. *tägirmi*
YUyg. *tegiş-* = EUyg. *tägşürüş-, täşgürüş-*
YUyg. *tegzin-* = EUyg. *tägzintürü*
YUyg. *telin-* = EUyg. *tälin-*
YUyg. *teŋ* = EUyg. *täŋ, tŋ*
YUyg. *teŋlik* = EUyg. *täŋlig*
YUyg. *Teŋri* = EUyg. *täŋri*
YUyg. *tep-* = EUyg. *täp-*
YUyg. krş. *tep-* = EUyg. *täptür-*
YUyg. *ter* = EUyg. *tär, tr*
YUyg. *teri-* = EUyg. *tarı-*
YUyg. *teriglik* = EUyg. *tarıġlaġ*
YUyg. *terihçi* = EUyg. *tarıġçı*
YUyg. *teriḳ* = EUyg. *tarıġ*
YUyg. *terli-* = EUyg. *tärlä-*
YUyg. *teşküt* = EUyg. *täşgüt*
YUyg. *tevin-* = EUyg. *tapın-*
YUyg. krş. *tégiş-* = EUyg. *teş-*
YUyg. *téŋi* = EUyg. *takı*
YUyg. *tépin* = EUyg. *täpin*
YUyg. *tépiş-* = EUyg. *tapış-*
YUyg. *tére* = EUyg. *täri*
YUyg. *térek* = EUyg. *teräk*
YUyg. *tık-* = EUyg. *tıḳ-*
YUyg. *tikän* = EUyg. *tikän*
YUyg. *tili-* = EUyg. *tilä-, til-*
YUyg. *tin* = EUyg. *tın I*
YUyg. *tindur-* = EUyg. *tındur-*
YUyg. krş. *tinik* = EUyg. *tınlġ*
YUyg. krş. *tirek* = EUyg. *tirgük*
YUyg. *tiren* = EUyg. *täriŋ*
YUyg. *tiriklik* = EUyg. *tiriglik*
YUyg. *tişi* = EUyg. *tişi*
YUyg. *tit-* = EUyg. *tıt-*
YUyg. *toġri* = EUyg. *toġuru, toġru*
YUyg. *togrul-* = EUyg. *toġrul-*
YUyg. *tokı-* = EUyg. *toŋuz*
YUyg. *toḳḳuz* = EUyg. *toḳuz*
YUyg. *toḳḳuzinçi* = EUyg. *toḳuzunç*
YUyg. *tol-* = EUyg. *tokıt-*
YUyg. *tolġa-* = EUyg. *tol-*
YUyg. *ton* = EUyg. *ton*
YUyg. *toŋġuz* = EUyg. *toŋur-*
YUyg. *tosun* = EUyg. *tosın*
YUyg. *toş-* = EUyg. *toş-*
YUyg. krş. *toşḳan* = EUyg. *tavışġan*
YUyg. *toşḳan* = EUyg. *toşġan*
YUyg. krş. *toylaş-* = EUyg. *toylaştur-*
YUyg. *tögürmen* = EUyg. *tägirmän*
YUyg. *töle-* = EUyg. *tölä-*
YUyg. krş. *töleş* = EUyg. *töläç*
YUyg. *tömürçi* = EUyg. *tämürçi (tämirçi)*
YUyg. *töpe* = EUyg. *töpä*
YUyg. *töre* = EUyg. *törü*
YUyg. *töri-* = EUyg. *törü-*
YUyg. *tört* = EUyg. *tört*
YUyg. *törtinçi* = EUyg. *törtünç*
YUyg. *töşek* = EUyg. *töşäk*
YUyg. *töve* = EUyg. *tävä*
YUyg. *tuġ-* = EUyg. *tuġ-*
YUyg. *tuluḳ* = EUyg. *tuluḳ*

YUyg. *tur-* = EUyg. *tur-*
YUyg. krş. *turġuz-* = EUyg. *turġur-*
YUyg. *turk* = EUyg. *turķ*
YUyg. *tuşluk* = EUyg. *tuş*
YUyg. *tut-* = EUyg. *tuṭ-*
YUyg. *tutruķ* = EUyg. *tutruķ*
YUyg. *tügä-* = EUyg. *tükä-*
YUyg. *tügel* = EUyg. *tükäl*
YUyg. *tügellik* = EUyg. *tükällig*
YUyg. *tüget-* = EUyg. *tükäṭ-*
YUyg. *tügül (diyalekt)* = EUyg. *tägil, tgil*
YUyg. *tümen* = EUyg. *tümän, tümn*
YUyg. *türk* = EUyg. *türk*
YUyg. *tüşür-* = EUyg. *tüşür-*
YUyg. *tütün* = EUyg. *tütün*
YUyg. *tüz* = EUyg. *tüz*
YUyg. *tüz-* = EUyg. *tüz-*
YUyg. *uç* = EUyg. *uç*
YUyg. *ul* = EUyg. *ol*
YUyg. *ulaķ* = EUyg. *ulaġ*
YUyg. *ular* = EUyg. *olar*
YUyg. *uluġ* = EUyg. *uluġ*
YUyg. *un* = EUyg. *un*
YUyg. krş. *unıŋdiki* = EUyg. *antaķı*
YUyg. *upa* = EUyg. *opa*
YUyg. *ur-* = EUyg. *ur-*
YUyg. *uruķ* = EUyg. *uruġ*
YUyg. *uruş-* = EUyg. *uruş-*
YUyg. *ussa-* = EUyg. *susa-*
YUyg. krş. *ussu-* = EUyg. *usuķ-*
YUyg. *uttur* = EUyg. *uturu*
YUyg. *uy* = EUyg. *ud*
YUyg. krş. *uy-* = EUyg. *uduġ*
YUyg. *Uyġur* = EUyg. *uyġur*
YUyg. krş. *uzġına* = EUyg. *uzķıya*
YUyg. *uzun* = EUyg. *uzun*
YUyg. *uzuti* = EUyg. *uzatı*
YUyg. *üç* = EUyg. *üç*
YUyg. *üçinçi* = EUyg. *üçünç*
YUyg. *üçün* = EUyg. *üçün*
YUyg. *üleş-* = EUyg. *üläş-*
YUyg. *ülüş* = EUyg. *ülüş*
YUyg. *ün-* = EUyg. *ün-*
YUyg. *ündür-* = EUyg. *ünṭür-*
YUyg. *üŋlük* = EUyg. *öŋlüg*
YUyg. *ür* = EUyg. *ür*
YUyg. *üstün* = EUyg. *üstün*
YUyg. *üstünki* = EUyg. *üstünki*
YUyg. *üşüt-* = EUyg. *üşüt- I*
YUyg. *üz* = EUyg. *uz*
YUyg. *üz-* = EUyg. *üz-*
YUyg. *üze* = EUyg. *üzä*
YUyg. *üzül-* = EUyg. *üzül-*
YUyg. *üzülüş-* = EUyg. *üzülüş-*
YUyg. *Xitay* = EUyg. *ķıtay, ķıty*
YUyg. *yaçıgan* = EUyg. *yançġ*
YUyg. *yaġ* = EUyg. *yaġ*
YUyg. *yag, yak* = EUyg. *y [= yıngaķ]*
YUyg. *yaġaç* = EUyg. *ıġaç*
YUyg. *yaġaç* = EUyg. *yıġaç*
YUyg. *yaġı* = EUyg. *yaġı*
YUyg. *yagıs* = EUyg. *yaġız*
YUyg. *yaġliķ* = EUyg. *yaġlıġ*
YUyg. *yaŋşi* = EUyg. *yakşı I*
YUyg. krş. *yaķ-* = EUyg. *yaġıt-*
YUyg. *yaķa* = EUyg. *yaķa*
YUyg. *yaķın* = EUyg. *yaķın*
YUyg. *yalaŋ* = EUyg. *yalıŋ*
YUyg. krş. *yalat-* = EUyg. *yalġa<t>dur-*
YUyg. *yalġan* = EUyg. *yalġan*
YUyg. *yalġuz* = EUyg. *yalŋuz*
YUyg. krş. *yalkun* = EUyg. *yalın*
YUyg. *yaltiri-* = EUyg. *yaltrı-*
YUyg. *yaman* = EUyg. *yaman*

YUyg. *yamġur* = EUyg. *yamġur*
YUyg. *yan* = EUyg. *yan*
YUyg. *yan-* = EUyg. *yan-*
YUyg. *yaŋaḳ* = EUyg. *yaġaḳ*
YUyg. *yandur-* = EUyg. *yantur-*
YUyg. krş. *yap-* = EUyg. *yapur-*
YUyg. *yapa* = EUyg. *yapa*
YUyg. *yapguç* = EUyg. *yapġut*
YUyg. *yar* = EUyg. *yar*
YUyg. *yar-* = EUyg. *yar-*
YUyg. *yaraş-* = EUyg. *yaraş-*
YUyg. *yarat-* = EUyg. *yarat-*
YUyg. *yarişa* = EUyg. *yaraşu*
YUyg. *yarmaḳ* = EUyg. *yarmaḳ*
YUyg. *yastuḳ* = EUyg. *yastuḳ*
YUyg. *yaş* = EUyg. *yaş*
YUyg. *yaşa-* = EUyg. *yaşa-*
YUyg. *yaşliḳ* = EUyg. *yaşlıġ*
YUyg. krş. *yaşur-* = EUyg. *yaş-*
YUyg. *yat* = EUyg. *yat*
YUyg. *yavan* = EUyg. *yavġan*
YUyg. *yavuz* = EUyg. *yavız*
YUyg. *yay-* = EUyg. *yayıṭ-*
YUyg. *yaz* = EUyg. *yaz*
YUyg. *yazġi* = EUyg. *yazḳı, yaşḳı*
YUyg. *yazliḳ* = EUyg. *yazlıġ*
YUyg. *yeldür-* = EUyg. *yelṭir-*
YUyg. *yene* = EUyg. *yänä, ynä*
YUyg. *yeŋge* = EUyg. *yäŋgä*
YUyg. *yer* = EUyg. *yer*
YUyg. *yerindaḳ* = EUyg. *yarındaḳ tikän*
YUyg. *yet-* = EUyg. *yet-*
YUyg. *yetmiş* = EUyg. *yetmiş*
YUyg. *yette* = EUyg. *yeti*
YUyg. *yettinçi* = EUyg. *yetinç*
YUyg. *yez, yezi (diyalekt)* = EUyg. *yazı*
YUyg. *yédür-* = EUyg. *yedür-*
YUyg. krş. *yéġin* = EUyg. *yaġış*
YUyg. *yélim* = EUyg. *yelim*
YUyg. *yémiril-* = EUyg. *yämrül-*
YUyg. *yéŋi* = EUyg. *yaŋı*
YUyg. *yéril-* = EUyg. *yarıl-*
YUyg. *yérim* = EUyg. *yarım, yrım*
YUyg. *yi-* = EUyg. *ye-*
YUyg. *yigdur-* = EUyg. *yıġdur-*
YUyg. *yiġirme* = EUyg. *ygrmi, ygrimi, yägrmi, yägärmi, yärgmi*
YUyg. *yigit, jigit* = EUyg. *yigit*
YUyg. *yilliḳ* = EUyg. *yıllıg*
YUyg. *yip* = EUyg. *yiv*
YUyg. *yir-* = EUyg. *yir-*
YUyg. krş. *yirak* = EUyg. *ıra-*
YUyg. *yoġan* = EUyg. *yoġun*
YUyg. krş. *yogurt* = EUyg. *yorġutlayu*
YUyg. *yoḳ* = EUyg. *yoḳ*
YUyg. *yol* = EUyg. *yol*
YUyg. *yoruḳ* = EUyg. *yaruḳ*
YUyg. *yorut-* = EUyg. *yorıt-*
YUyg. *yosun* = EUyg. *yosun*
YUyg. *yul-* = EUyg. *yul-*
YUyg. *yulduz* = EUyg. *yultuz*
YUyg. *yumşat-* = EUyg. *yumşat-*
YUyg. *yuŋ* = EUyg. *yuŋ*
YUyg. *yügür-* = EUyg. *yügür-*
YUyg. *yükle-* = EUyg. *yüklä-*
YUyg. krş. *yüt-* = EUyg. *itük*
YUyg. *yüz* = EUyg. *yüz*

EK: Peter Zieme, Á. Mólnár ve W. Bang - R. R. Arat'ın Sözlükte Kullandığımız Metinleri

E 1 = PETER ZIEME: *Ein uigurischer Erntesegen*

(1) käl/ .... **(2)** bo orun ḳu/ ..... **(3)** täŋlig: ḳopdın sıŋgarḳı a/ .... **(4)** bar ärmiş ärsär: olar barça .... **(5)** suḳmış käyikçä: arvışın su/ .... **(6)** -ça: yaẓḳı muzça yämrülü yaṅ/ .... **(7)** urıyu: kiṭmäki tarıḳmaḳı bolzun .... **(8)** munuŋ täg yüz bir aramay //////ġ **(9)**larda: biẓiŋ täg aşḳının boşġuṭluġ **(10)** şabilarnıŋ: ////ratlıġ **(11)** alḳış alḳayu tägiṅmäkimiz bolzun: **(12)** elniŋ uluşnuŋ iṅçiŋä: **(13)** nomnuŋ şaẓı'nnıŋ sävınçiŋä: ür **(14)** ödüṅ ögrünçkä: üẓäliksiz tuṭçı **(15)** mäŋikä: aralap ada tuda bolmazun: **(16)** aramay toŋanıŋ alḳışı tükädi: **(17)** ya ḳutluġ bolzun ymä kim inçip ol **(18)** tört tavip yerṭinçünüŋ körki **(19)** tüṭrüm täriŋ taluy ögüznüŋ türki **(20)** törttin sınġarḳı taġlarnıŋ börki: **(21)** tüz yaġız yer üẓtäṅginiŋ örki **(22)** suġulmaḳsız ḳudulur sular alŋında bälgür- **(23)** -miş aġınmaḳsız ḳudulur aḳınlar: **(24)** üşüṭmiş siŋirü **(25)** siŋürü suvamış yirmädin **(26)** tümämiş erṭätin bärü tıṅdurmıştıṅ **(27)** tarıġlaġ yerlärniŋ eṭmäkin amıradaçı **(28)** irmägürmäkig aḳladaçı ala tigükä **(29)** tägürmädin bürürdäçi sönüksüz idi **(30)** süvräk ärip käṭmänkä ädgü amıraḳ **(31)** tarıġçi bäglärniŋ alınları tärläyü **(32)** ayaları ḳaparıp tälinü adaḳ soŋları **(33)** toġrulu ḳaṅları ḳaṭıp usuḳup **(34)** ḳarınları açıp ḳoŋruḳup **(35)** örü ḳodı yerlärig kizä oy ködki **(36)** yerlärig tüzä sapan tuṭup savılu **(36a)** ḳararu ḳurıp tarıyu **(37)** käṭmän çapıp kävilü olurmadın **(38)** ḳaṭuruṅup uruġın yerkä baṭurup **(39)** uzḳıya uġurın yapurup ḳara **(40)** suvın suvaġınça ḳmuġ ämgäklärig **(41)** täginü: ögäṅlikläri birlä suv **(42)** üçün ülgüsiṅ bilmädin uruşu **(43)** yazḳı çaḳdaḳı suvlarıġ yaġ tam- **(44)** mışça saḳınu ändäkçä bädük käṭmän **(45)**ni öşṅiŋä artıp yügürü yaba **(46)** ḳaṭıġ yerlärtä adaḳın **(47)** yorıyu yarıṅdaḳ tikäntä ulaṭı- **(48)** -larıġ yapġuṭça yuŋça **(49)** saḳınıp köygäy susaġay tep körüp **(50)** baḳıp: kök oṭ üngäy tep **(51)** ḳorḳup äymänip oġulça ḳızça **(52)** igidü umaġu ämgäkin bädüṭü: **(53)** kölüklär yılḳılar kirgäy tep kökçi **(54)** küẓäṭçi turġurup orġu ödi bolmış- **(55)**ta tägirmänkä barıp mn ögüp **(56)** täşgüṭkä barıp är ḳılıp tämür- **(57)**çikä barıp orġap soḳṭurup baġ **(58)** baġlaġuçı kişi aş ḳılġuçı tişikä **(59)** tägi barça anda ḳılıp ya toŋga- **(60)** larim yaŋgalärım turmadın tuṭçı **(61)** tägiŋlär torma täg sämiz irkäç alıp **(62)** toylaşturu toŋusaġ ḳılayın sizlärkä tep **(63)** ya arslanlarım buḳalarım ämti **(64)** yaḳşı oruŋlar ya'ġ alıp kälürtüp **(65)** yaġliġ taḳçaŋ ḳıldurup yalġıṭu **(66)** yedüräyin sizlärkä tep ya ini- **(67)** lärim oġlanlarım enç turmadın **(68)** oruŋlar äsindilig küptä sorma **(69)** kälürüp ırlaşturu içüräyin siz **(70)** lärkä tep yalġaduru buġday **(71)** adaḳın baṭ oḳtu örüp çiŋṅä **(72)** ḳaŋlı yıġdurup çuġlatıp **(73)** täpip yorıp maŋayu tägirmi örṭ- **(74)** gün ḳıldurup täpinkä udlar **(75)** ḳoşdurup turmadın tuṭçı täp- **(76)** türüp toẓġurup oṭıra yıġdu- **(77)** rup kökkä saçġusın körä **(78)** alıp küplüg **(79)** idişlärtä sorma alıp **(80)** tanyadivi tŋrikä tapıġḳa uduġḳa **(81)** turduŋuzlar ärsär tanyadivi tŋri **(82)** aşamaḳı täginmäki bolzun aşamaḳ **(83)** täginmäk tılṭaġında sizlärniŋ **(84)** bo ämgänip **(85)** tarımış aşlıḳıŋızlarḳa **(86)** bir taġarḳa miŋ taġar **(87)** tüş süẓün tartıp yançġ **(88)** turulduru saçmıştä oḳ taġdın **(89)** enmiş isiniŋizlär tıdılmadın **(90)** tuṭçı isinäẓün yançġ yügürü **(91)** örü köṭürüp saçmışta oḳ **(92)** öŋdürdin kälmiş isiniŋiz **(93)**lär üẓülmädin tuṭçı yilṭirẓün **(94)** saylayu saçẓun samança tın artẓun **(95)** ḳumlayu ḳovẓun ḳorum ḳaya **(96)** täg yıġılẓun taġ täg tälim **(97)** buġday bolzun oraḳa ḳoymazḳan **(98)** toşḳan bolzun kedirdin turup **(99)** kördäçikä kärägüçä köẓünẓün **(100)** kärämkä saŋḳa ḳudsa tur- **(101)**ḳa taşa turẓun kürülügüçi kişi- **(102)** niŋ küsüri sökülẓün ala taġar**(103)** niŋ yivi büẓälẓün targıl öküz- **(104)**nüŋ tapanı tälinẓün küçlüg äränlär **(105)** köṭürüp yükläyü turẓun körklüg **(106)** ḳaṭunlar taġar aġẓın kökläyü **(107)** turẓun **(108)** oruḳa ḳudar oġlanlarnıŋ **(109)** udluḳları yarılẓun ḳollaşıp **(110)**

köṭürgüçi ḳullarınıŋ ḳoldıḳları **(111)** arṭulẓun tägirmänkä äliṭsär **(112)** tärk tägẓün tarıġ täŋärip alẓun **(113)** ögümiş uṅı ödür bolzun **(114)** upa täg aḳ öŋlüg bolzun **(115)** kendüktä tıḳar kälinlärniŋ **(116)** käṭäṅi kärilẓün küpkä tıḳar **(117)** küŋlärniŋ körki üẓülẓün (118) aşadaçı bäglär adasız bolzun **(119)** alḳu mäŋilär ḳurumaẓun: **(120)** yidäçi kişilär igsiz bolzun yindäm **(121)** mäŋilär ḳurumaẓun açnıŋ ädı **(122)** baṭ baṭẓun elniŋ uluşnuŋ **(123)** ögrünçiŋä nomnuŋ şaẓin- **(124)**niŋ sävinçiŋä ür ödün **(125)** ögrünçkä üẓäliksiz tuṭçı **(126)** mäŋikä aralap ada tuda **(127)** bolmazun inça bolzun **(128)** ḳaşġalaḳ başlıġ ḳazı ḳal **(129)** ḳana saynıŋ taşı ḳad **(130)** ḳadaş -ḳa uruġḳa yaġı **(131)** ḳarṅı tola aġu ḳılmış **(132)** işi ḳıyıḳ ḳılıḳı käṅdü **(133)** sıyuḳ ḳıḳırıp ḳaçar **(134)** ḳırıḳ ḳırṭışı äski **(135)** çaruḳ baġ//u sös bäçäl **(136)** öẓlüg başsız balamuṭ **(137)** sözlüg ba// ḳırġuy **(138)** täg köẓlüg barçatın **(139)** ḳodıḳıya töẓlüg tüz **(140)** a yaġu// ḳaplıġ toḳuẓ **(141)** başı ḳapriġ toḳuş turġuḳ- **(142)**a taplap turamaḳ ...

E 2 = PETER ZIEME - Ádám Mólnár: *Ein weiterer uigurischer Erntesegen*

(1) / ya ḳuṭluġ bolzun ymä kim inçip ol **(2)** üşüṭüp toŋurup simäkläp **(3)** üç tört yıllartın bärü bäklämiş **(4)** taŋlançıġ äḍgü bo tarıġlaġ yerlärkä **(5)** tarığın uruġın saça turup **(6)** targıl ḳızıl öküzlärig **(7)** tartıp kälürüp sapanḳa ḳoşturup **(8)** uṅup sınıp ḳatıġlanıp **(9)** uruġın yerkä baṭurup **(10)** oġulça ḳızça igidü **(11)** urġu bolġusuṅ küẓäṭü **(12)** 'ävini bışıp sarġarıp **(13)** ädgüṭi bışıp aḳarıp **(14)** 'ägir[ip…]ġlınıp **(15)** 'ärtiŋü uz ädgü orġu öṭi bolṭuḳta **(16)** tägirmän barıp min [ügüp] **(17)** [täşgü]ṭ tägä 'är ḳılıp **(19)** orġaḳ […] **(20)** [ba]ġ baġlaġuçıḳa tägi **(21)** basa 'ävdigüçi oġlanḳyalarḳa [tägi] **(22)** […. /]p ḳıldıŋızlar 'ärsär **(23)** ya yaŋalarım toŋalarım **(24)** [… / ...] **(25)** [y]apa yerni urup tüşürüglär **(26)** yaġlıġ [taḳçaŋ ḳıl]ṭurayın sizlärkä **(27)** ya toŋalarım yŋalarım **(28)** […] **(29)** toġanḳyaların ḳodmaŋlar **(30)** torma [täg ...] yi[d]üräyin sizlär tep **(31)** orlayu ḳıḳıra [...] **(32)** ol küntin bo künkä tägi **(33)** orup tükäṭip […] **(34)** ḳoşturup çıçma **(35)** ḳodmatın baġın yıġdurup **(36)** çuġlayu [...]up **(37)** tosın udlarıġ kälürüp **(38)** tuluḳḳa liṅkä ḳoşturup [...] **(39)** oġlanlarḳa sürṭürüp **(40)** yorġutlayu yumşatıp **(41)** yoġdulayu aḳıtıp **(42)**oṭrasın yarıp **(43)** yavġan yaġış yŋi bor yula küşi tükäzügtä ulaṭılar üzä tapıṅtıŋızlar 'ärsär **(44)** bo sizlärniŋ tapınmış tapıġıŋızlarnı udunmış uduġuŋuzlarnı **(45)** tanyadivi tŋri körü aşamaḳları täginmäkläri bolzuṅ aşamaḳ tägiṅmk tılṭaġıṅda bo örtgüntä tarıġ ükliẓün **(46)** tŋrikä tägä turur knt bolzuṅ **(47)** tävä örgüzä köẓünmäz bolzuṅ **(48)** çapça birlä köṭürüp salmışta **(49)** çrlayu ḳumlayu ḳudulẓun **(50)** çarın käŋäsin käsäkiṅ **(51)** çapıp ḳıdıġḳa üṅṭürẓüṅ **(52)** ḳoldamlayu köṭürüp salmışta **(53)** ḳumlayu saylayu ḳudu[lzun] **(54)** [ḳor]um ḳayalayu ügülẓün **(55)** ḳollaşıp köṭürüp taġarlarnı **(56)** ḳuduz […]kä yükläẓüṅ **(57)** splıġ küväkiṅ salmışta **(58)** saylayu ḳumlayu ḳudu[lzun] **(59)** saḳışın aḳtarıp alıp **(60)** s[a]nsız saḳışsız kölüklär yüklä[zün] **(61)** [sa ….] kölükläri yüz bolup **(62)** sŋları oruları miŋ toşẓun **(63)** t[aġarlarnı] ḳuda ḳuda **(64)** aṭaḳları şırpaẓuṅ **(65)** taduṅluġ taḳçaŋ yiyü yiyü **(66)** [ta ... tä]ginẓün **(67)** basa basa taşuyu **(68)** balıḳ ḳapıġları orpaẓuṅ **(69)** barçıṅ täg y[umşaḳ bolzun] **(70)** balarça ymä ḳalmazuṅ **(71)** süp[.]i 'äviṅlig [….]

MÄngiB = PETER ZIEME: *Mängi bulzun! - Ein weiterer Neujahrssegen.*

1. [...] çinü ḳapı s[...]n [...] **2.** 'äŋäyü soḳa idimz ädlayu ad ḳıltaç[ı] **3.** ḳutlarıŋa adlayu boşġut [... ḳut] **4.** -larıŋa azḳya ärsär ymä y[…] **5.** [ar]am yaŋı künüg talulaŋ [...] alġalı uġramaḳ **6.** [ḳut]luḳ ḳıvlıġ bolmaḳı bolu [tägin]gäy [ärt]i igitdäçi 'äski **7.** [yıllar y]aŋı künlär aylar tatkşan lau muḫurut ödlär **8.** [niŋ ärt]mişinçä tŋlig. bäg ḳutınıŋ tŋrimniŋ **9.** […] ıduḳ ät'özlärintäki turmış turġuluḳ ayıġ **10.** [ḳılınç]lar adalar tudalar bar ärmiş ärsär taḳı ymä **11.** [...]m[i]ş yultuztınḳı toḳuz eşiktinki tadu mḫabut **12.** bulġanmaḳıntınḳı darmaḫariki tŋriär burçınmaḳıntınḳı turmış **13.** […]lar bar 'ärmiş ärsär äski yıllar içintäki künlär **14.** [a]ylar ödlär ḳolular ärtmişinçä ar[ı]m [aḳı kit] mäki **15.**

tarıḳmaḳı tiẕit kşanti bolmaḳı bolzun yaŋ[ı kün kälmişin] **16.** -ça täŋlig yaŋı yaŋı ḳut ḳıv çoġ yalı[n…] **17.** tŋriniŋ çoġı yalını vişnu tŋriniŋ al[…] **18.** turur ḳut buyan çusulu turur. çoġ yalın […] **19.** […]nıŋ ögdir eşniŋ tuşnuŋ ögdisi ögnüŋ **20.** [ḳ]aŋnıŋ ädgüsi öznüŋ yaşnıŋ uzunınta ulatı **21.** näçä ädgülär bar ärmiş ärsär. kisar arslan täg sekriyü **22.** kirgini kirmiş buġra täg kökräyü. açmış bars täg alıḳu **23.** avtaḳı käyik täg yügürü. kümüşlüg taġ täg körklänü kümüt **24**. ḫua täg açılu börk täg kädilü biçak täg sapılu ḳum [täg] **25.** yıġılu ḳorum ḳaya täg yimrilü tärk ödün kälmäki k[üsänçig] **26.** mäŋi bulu tägingäy ärti.

Hochz = PETER ZIEME: *Ein Hochzeitssegen uigurischer Christen*

1. [...] (c) [...] **2.** [...] arıġ y[.....] **3.**[.....]ügläri äkinimiz[...] **4.** [...] oŋ ḳolu ḳutı alḳışı kälip abrāhām ḳaŋ täg **5.** alḳışḳa tägimlig bolmış alḳu ançmannıŋ adaşı **6.** ḳa ḳōb ḳaŋ täg tükällig bolmış yalıŋguḳlarnıŋ **7.** [y]aŋası ärkkä türkkä ḳanımlıġ ärip ärkägün **8. -**lärnıŋ yaruḳ yulası yūwsep täg körklüg mäŋiz **9. -**lig ärip bilgälärniŋ taluy tikizi köktäki **10.** friştilär küzätçilig ärip köp kişilärniŋ **11.** igä[si] (?) (Süryanice:) ***'amūdā şedesdā daşrara*** [al]t[u]n (?) tirgük **12.** [o]suġluġ alḳu ançmannıŋ tutruḳı töziŋä **13.** [tägip ?] ärk (=ärkägün) uġuşluġ ärip törümäläriniŋ **14.** [tutr?]uḳı çın kirtü alḳışḳa tägimlig bolmış **15.** [lar?] üzä uruġı tarıġı üzä yaŋı ḳız küdägü **16.** üzä ḳonzum taġlarnıŋ -anı gūlāgā taġ taluy ögüz **17.** suvın başlar täg uştma-taḳı friştilär tavuşsuzın **18.** kälip küzätzünlär köni bilig [...]p küptäki **19.** älgürçi boruġ äçil[ü] (?) kälürüp bizni täg nom tetse **20.** -si dinda[r]larḳa tutduŋuzlar ärsär köllär yullar **21.** yıġılıp küdmäklär[in]tin taşmış täg uluġ küçlüg toŋa **22.** yaŋa ***yişō' bar n[ōn] şemşon gabbārā*** kü[çi k] älip küç berzün **23.** yetinsiz ädgü eş adaş yegräk äd[gü ḳ]a ḳadaş yelim **24.** yılı yıġaçlı täg yaraşıp yintäm munı täg ök (?) ayaşıp **25.** ḳopuzlı ḳışaklı ätüzüp çımḳuḳlı çıŋırçaḳlı **26.** [etip ?] tüŋür böşük körüşüp yimäk içmäk mäŋilämäk **27.** [bolzun?] el ögrünçiŋä nom säv[inçi]ŋä uzun ür **28.** [u]zatı mäŋikä tägmäkiŋiz[lä]r bolzun yänä ymä **29.** [ı]nça ḳaltı buġraça k[ök]räyü [arsla?]n **30.** -ça ḳotuz buḳaca yer ḳazınu: ḳuş mäŋin **31.** maŋranu: çalar künçä ayça ḳılu: çaḳılar ög[üz] (?) **32.** [a?]sılu: örlär ayça ükliyü särkir (?) barsça **33.** silkinü: ür ödün ornaşmaḳı bolzun yänä ymä **34.** [bo] buyan küçintä yaŋı ḳız küdägü birlä ay ayıŋa **35.** [....] zun yıl yılıŋa yirilmä[zün ...] **36.** [...]l [...] (r) [...] (?)

EUN = PETER ZIEME: *Ein uigurischer Neujahrssegen*

(1) […]l […] **(2)** […] irtäk[i] s[…..]n **(3)** […] **(4)** […..]gärmäk[inti]n ärtmiş aşmış **(5)** on küçlüg […] **(6)** […]d […]p **(7)** olarḳa küzädgülük beş çḫşapt **(8)** […] **(9)** köŋüldäki ayıġ ḳılınçlıġ kkir tapça **(10) [**…**] (11) [**…**]** adalar **(12)** apakṣal blgülär **(13)** ayıġ arḳalıġ […] **(14)** […] **(15)** […]mişinçä yoḳadu **(16)** ay ärtmişinçä aẓuyu **(17)** […] **(18) [**…**]** t[arḳar]u tıdılu **(19)** danın tokıṭurça taralu **(20)** […]n **(21)** […] **(22)** toluyḳa tüşmiş yıçınka **(23)** tamṭuḳsuz öçülü **(24)** […]din saça **(25)** […]n k[örm]iş ḳorḳlıġça **(26)** (taza) ḳıraġulayu ärüyü **(27)** ḳayımlayu b[…..]layu **(28)** ḳamışlayu şınlalu **(29)** [ḳa]vıḳlayu saçılu **(30)** ḳadaru yanıp kälmäyü **(31)** ḳavışıp yaḳın turmayu **(32)** ḳutḳa buyanḳa ḳuv[ra]yu **(33)** yalınḳa çoġḳa yayıṭu **(34)** ät özlärintin ırayu **(35)** köŋüllär[in]tin iṭilü **(36)** [ä]ski yıllar aylar künlär **(37)** [k]şanlar lavlar muḫurtlar iyin **(38)** öçmäki käçmäki **(39)** arımaḳı silimäki **(40)** alḳınmaḳı yoḳadmaḳı **(41)** ***a nu tpa tti [dha] rmik*** **(42)** tuġmaḳsız törülüg bolu **(43)** ***a pra ti […] ni rot*** **(44)** üzä bklämäki bolzun **(45)** yalınlıġ körklä adlıġ maŋgallıġ **(46)** yaŋı yıl başı ram yaŋı kün **(47)** yaġuyu yaḳ(ı)n kälmişinçä täŋlig **(48)** yaŋı yaŋı ḳutlı buyanlı **(49)** yaltrıyu turur yalınlı çoġlı **(50)** yapatın sıŋarḳı asıġlı tusulı **(51)** yalŋuḳḳa kälgülükçä ädgüli adruḳlı **(52)** ärläyü tur[u]r ärkli **(53)** törüyü turur türkli **(54)** ḳopa turur [ḳu]tlı **(55)** bura turur buyanlı **(56)** aġılu avar ädli **(57)** maŋıp kälir maŋgallı **(58)** ***a yu vi vi pak***lıġ asıġlı **(59)** ***bho ga vi pak***lıġ bulunçlı **(60)** suvluġ yalınlıġ ädgüli

(61) soġançıġ körklä adruḳlı **(62)** ärk üzä ärlämäk **(63)** ädräm üzä yegädmäk **(64)** [ädgü] [s]avlar üzä asılmaḳ **(65)** äd tvar üzä bayumaḳ **(66)** uzun özlügin y[aş]amaḳ **(67)** uzaṭı mäŋiligin aşamaḳ **(68)** […]siz enç bolmaḳ **(69)** iyinçsiz basınçsız bäk bolmaḳ **(70)** taḳı ymä **(71)** toŋalarnıŋ küçi **(72)** dhu ryo [] [(?)]nıŋ ärki **(73)** ***a su ri***larnıŋ bodı **(74)** ay tŋriniŋ körki **(75)** ***maṅṭa dhi -an***nıŋ çoġı **(76)** maṅi ***bha dri t*** []niŋ ḳaŋı **(77)** ***vā la bhi ɧan***nıŋ yaşı **(78)** ***vai sra vaṅi mɧaraç***nıŋ bayı **(79)** ärjilärniŋ as[ı]ġı **(80)** adınlarnıŋ ayaġınta ulaṭı **(81)** ḳayu näçä aṭlıġ maŋgallıġ **(82)** adruḳ ädgü savlar ba[r är]miş ärsärlär **(83)** alḳu barça anı täg ol ad[lıġ maŋgal]lıġ **(84)** adruḳ ädgü savlar **(85)** alḳuġun barça ḳalma[dı]n **(86)** adınta särilip [...] **(87)** [...]ulu turur ḳooz ootı **(88)** köyä örṭänü y[alınayur]ça **(89)** köl **(90)** [...]i

Lieder = R. R. ARAT, *Lieder aus Alt-Turfan*

aḳlar bulıt örläp kökiräp / alḳuḳamu ḳar yaġurur? / aḳ bir saçlıġ ḳarı anam / açıyumu yaşların aḳıṭur? / ḳaralar bulut örläp köküräp / ḳarmu yamġur ol yaġurur? / ḳarı yaşlıġ ol anam / ḳayġutamu yaşın aḳıṭur? / yazḳı bulut yaşlap kökiräp / yamġurlarmu ol yaġıtur? / yaşı kiçig alġanlarım / yaşlarınmu aḳıṭur? / küẓki bulıt köküräp / köpmü yamġur ol yaġıtur? / köŋül taşım iki kiçig / köz yaşlarınmu aḳıṭur? / ataylarım ḳaçma ḳulun / aṭam ḳayda tärmü ärki? / amraḳ toġmış ini kälin / aġam ḳayda tärmü ärki? / beldä turġan beşon oġlan / bägim ḳayda tärmü ärki? / bäẓäkliktä ḳızlar ḳırḳın / bärṭärlärmü köŋülin [ärki] ? / ḳatta turġan ḳaç ol oġlan / ḳayda bägim tärmü ärki? / ḳaġuşġuluġ künin kösäp / ḳayġu ////////////// u ärki? / ////////////////////////////////// / ///////// ḳadırın bildäçi. / äşi üçün aẓiz çan / ḳanın ḳurban ḳıldaçı. / ädgü saḳın äşiŋgä / andın ädgü käldäçi. / yaman saḳınsaŋ äsiŋgä / uġan ḳaẓaŋ berdäçi. / cuanmarṭlıḳnı -u ḳılġan / iki aẓunnı buldaçı / baɧıllıḳnı ɧu ḳılġan / ////////////////////zin öldäçi / bilig biliŋ ya bägim! / bilig saŋa aş bolur; / bilig bilgän ol ärkä / bir kün tavlat tuş bolur. / biliglig är biliŋä / taş ḳurşanẓa ḳaş bolur / biliglig siziŋ yanınġa / altun ḳoyẓa taş bolur. / köp ıġaç örä turur / asıraḳı miväsı bar. / ḳamuġ iş ırabtın ärür / ḳulnuŋ nä saḳınçı bar? / iş ḳılġu äygü işni / körkiṭür köni yolnı / käsmäŋlär ägri talnı / töbäsindä miväsi bar. / ärdämlig ḳara laçin / ärdämsiz ḳalmaz açın / käysäŋiz körklük taçın / töbäsitä ////////////// bar. / bol payiz (?) urdı ḳadam / oḳırlar ////////////////////// / ärikẓä eligi ḳalam / anıŋ bir masası bar. / ḳılmaġu ḳılıḳlarnı / aşnuça sanmış käräk. / sanmadın ḳılmışta ken / näṭägin tanmış käräk? / bir (?) baṭman (?) //////// / sürisin (?) baḳmış käräk. / ḳarṭ kiçig yigit ////////// / ////////////////////// käräk / / kirikkän tonlar kirini / suv özä yumuş käräk. / söz kiri kiṭmäz yusa / näṭägin ḳılmış käräk? / nä ɧoş bo ayıbsızlıḳ / ayıbsız bolmış käräk / ayıbsız bolmışta kin / nä ḳılẓa ////////////// käräk / ayıbsız tişikä är / boyunın sumış käräk, / ol anṭag tüzün birlä / tiriglik ḳılmış käräk / aḳıḳat bolẓa tüzün / aŋġa çan bermiş käräk. / mäŋi çın ol, mäŋi ök, / taḳı nä aymış käräk?

KAYNAKÇA

ABDULLAH, Mümin

1989 *Türkçe Uygurçe Lugat*.
Milletler Neşriyatı.
Şincaŋ Şinhua Basma Zavoti.

ADAMS, Volker, Jens Peter LAUT und Andreas WEISS

2003 *Bibliographie alttürkischer Studien*.
Wiesbaden

AFANASEV, N. S., L. N. HARİTONOV

1968 *Russko-Yakutskıy Slovar*.
Moskva.

ÄKABİROV, S.F., T.A., ÄLİKULOV, T.A, İBRAXİMOV S.İ., MÄMÄTOV

1981 *Özbek Tiliniŋ İzahlık Lugati*,
Moskva.

AKABİROV, C.F, MAGRUFOV Z.M., HODJAHANOV

1959 *Uzbeksko-Russkiy Slovar*.
Moskva.

ABDURAHMANOV, P.

1954 *Rusça-Özbekçe Lugat*.
Moskva.

ARAT, R.Rahmeti

1936 *Türkische Turfan-Texte VII*.
Berlin.

1965 *Eski Türk Şiiri*.
Ankara: TTK yayınları.

1979 *Kutadgu Bilig III İndeks*.
İstanbul: TKAE yayınları.

ATALAY, Besim

1985 *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi*. I
2. baskı, TDK, Ankara.

1986a *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi*. II
2. baskı, TDK, Ankara.

1986b *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi*. III
2. baskı, TDK, Ankara

1986c *Divanü Lûgat-it-Türk Dizini "Endeks"*. IV
2. baskı, TDK, Ankara.

BANG, Willi

1923 "Manichaeische Laien-Beichtspiegel",
Lé Museon, 36: 137-142

BANG, W. und A. von Gabain

1929 *Türkische Turfan-Texte* (I).
Berlin.
1930 *Türkische Turfan-Texte* III.
Berlin.

BANG, W., A. von GABAIN, G. R.RACHMETI
1934 *Türkische Turfan-Texte* VI.
Berlin.

BANG, W., RACHMATI G. R.
1987 "Lieder aus Alt-Turfan",
Makaleler. Cilt I: 721-733
Yay. Haz. Osman Fikri Sertkaya, Ankara

BASKAKOV, N. A.
1964 *Russko-Altayskiy Slovar*.
Moskva.
1975 *Grammatika Hakasskogo Yazıkıa*.
Moskva.

BASKAKOV, N.A., İNKİJEKOVA-GREKUL, A.İ.
1953 *Hakassko-Russkiy Slovar*.
Moskva.

BASKAKOV, N.A., TOŞÇAKOVA, T.M.
1947 *Oyrotsko-Russkiy Slovar*.
Moskva.

BÖHTLINGK, Otto und Rudolph ROTH
1856-8 *Sanskrit Wörterbuch*.
Zweiter Theil, St. Petersburg.

CAFEROĞLU, Ahmet
1968 *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*.
TDK, Ankara.
1934 "Uygurlarda Hukuk ve Maliye Istılahları"
Türkiyat Mecmuası, Cilt. IV: 1-43
Ankara.

CHEN, Zongzhen
2004 *Xibu Yuguyu Yanjiu.*
Pekin.

CIRTAUTAS, Ilse Laude
1961 *Der Gebrauch der Fabbezeichnungen in den Türkdialekten*.
Wiesbaden.

CLARK, V. Larry,

1980 *Introduction to the Uyghur Civil Documents of East Turkestan (13th - 14th cc.).*
Yayımlanmamış doktora çalışması, Indiana.

1996 "The Early Turkic and Sarig Yugur Counting Systems", *Turfan, Khotan und Dunhuang. Vorträge der Tagung „Annemarie von Gabain und die Turfanforschung", veranstaltet von der Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften in Berlin (9.-12.12.1994)* (ed.) R. E. Emmerick, W. Sundermann, I. Warnke u. P. Zieme, Akademie Verlag: 17-49.

1997 "The Turkic Manichaean Literature", *Emerging from Darkness, Studies in the Recovery of Manichaean Sources,* edited by Paul Mirecki & Jason BeDuhn, Brill, Leiden: 89-141.

CLAUSON, Gerard

1963 "The Name Uyğur",
Journal of Royal Asiatic Society: 140-149

1972 *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish.*
Oxford.

COŞKUN, Volkan

2000 *Özbek Türkçesi Grameri.*
Ankara.

ÇANKOV, D. İ

1961 *Russko Hakasskiy Slovar.*
Moskva.

ÇAĞATAY, Saadet,

1941 "Uygurcada Hendiadyoinler", Ankara Üniversitesi Dil ve tarih Coğrafya Fakültesi, *Yıllık Araştırmalar Dergisi I*: 99-144
DTCF Ankara.

DIRENKOVA, N. P.

1940 *Grammatika Oyrotskogo Yazıka.*
Moskva.

DOERFER, Gerhard

1963 *Türkische und mongolische Elemente im neupersischen* I.

1965 *Türkische und mongolische Elemente im neupersischen* II.

1967 *Türkische und mongolische Elemente im neupersischen* III.

1975 *Türkische und mongolische Elemente im neupersischen* IV.
Wiesbaden.

EHMEDCANOV, Ümer ve İLYAZOV Burhan ,

1931 *Özbekçe Rusça Lugat.*

Taşkent.

ELVERSKOG, J.

1997 *Uygur Buddhist Literature*.
Brepols.

ERDAL, Marcel

1988 *"Uigurica from Dunhuang" Bulletin of School of Oriental and African Studies"*.
Londra.

1991 *Old Turkic Word Formation. A Functional Approach to the Lexicon*.
Volume: I-II, Wiesbaden.

2004 *A Grammar of Old Turkic*.
Leiden-Brill

EREN, Hasan

1999 *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*.
Ankara.

GABAIN, A. von

1954 *Türkische Turfan-Texte VIII*.
Berlin.

1974 *Alttürkische Grammatik*.
Wiesbaden.

1988 *Eski Türkçenin Grameri*, çev. M. Akalın
TDK, Ankara.

GILES, Herbert A.

1912 *A Chinese-English Dictionary*.
Shanghai-London

GOPURİ, Gulam

1986 *Uygur Şiviliri Sözlügi*.
Beijing.

GRØNBECH, Kaare, John R. KRUEGER

1993 *An Introduction to Classical (Literary) Mongolian*,
(third corrected edition) Wiesbaden.

GÜRSOY-NASKALİ, Emine, Muvaffak DURANLI

1999 *Altayca-Türkçe Sözlük*.
TDK, Ankara.

HAMILTON, James Russell

1971 *Le Conte Bouddhique du bon et du mauvais prince en version ouïgoure (Budacı İyi ve Kötü Kalpli Prens Masalının Uygurcası)*.

Paris.

1986 *Manuscrits Ouïgours du IXe-Xe Siecle de Touen-Houang I-II*
Paris.

F. G. İSHAKOV, A. A. PAL'MBAH

1961 *Grammatika Tuvinskogo Yazıko.*
Moskvo.

JARRING, Gunnar

1964 *An Eastern Turki-English Dialect Dictionary.*
Lund.

KAŁUŻYŃSKI, S.

1978 "Etimologiçeskiye İssledovaniya Po Yakutskomu Yazıku",
Rocznik Orientalistyczny, I-VIII (1975-1985).

1995 *IACUTICA*
Warszawa.

KARLGREN, Bernhard

1923 *Analytic Dictionary of Chinese and Sinojapanese.*
Paris 1923

KAYA, Ceval

1994 *Uygurca Altun Yaruk, Giriş, Metin, Dizin.*
TDK, Ankara.

KOÇ Kenan, Ayabek BAYNİYAZOV, Vehbi BAŞKAPAN,

2004 *Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü*,
İstanbul.

LAUT, Jens Peter

1998 "Die Uigurismen im Tarama Dergisi"
Bahşı Ögdisi, Festchrift für Klaus Röhrborn anläßlich seines 60. Geburtstags, 60. Doğum Yılı Dolayısıyla Klaus Röhrborn Armağanı,
Yay. J. P. Laut, M. Ölmez Freiburg –İstanbul: 163-235

LEI Xuanchun

1992 *Xību Yugu Han Cidian, Chengdu.*

LESSING, F. D

1960 *Mongolian English Dictionary.*
Losangeles.

LI, Yong-Song

1998 *Türk Dillerinde Akrabalık Adları.*
Ankara.

2004 *Türk Dillerinde Sontakılar.*
İstanbul.

LIGETI, Lajos

1966 "Un Vocabulaire sino-ouïgour des Ming",
Acta Orintalia Academiae scientiarum Hungaricae
19 (1966): 117-199, 257-316

1969 "Glossaire supplémentaire au vocabulaire sino-ouïgour du bureau des tradecteurs"
Acta Orintalia Academiae scientiarum Hungaricae
22 (1969): 1-49, 191-243

MACKERRAS, Colin

2002 "Uygurlar",
Erken İç Asya Tarihi. Derleyen: Denis Sinor, çeviren: Şinasi Tekin: 425-449
İstanbul.

MALOV, S.Ye.

1957 *Yazık Jyoltıh Uygurov: Slovar i Grammaika*.
Alma-Ata.

MOLNÁR, Ádám

1980 "An Agricultural Term in an Old Uighur Description of Hell"
Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae 34: 163-170.

MOLNÁR, Ádám - P. ZIEME

1989 "Ein weiterer uigurischer Erntesen",
Altorientalische Forschungen, 16 (1989)1: 140-152.

MONGUŞ D. A.

1980 *Orus-Tıva Slovar'*
Moskva.

MONIER-WILLIAMS, Monier

1899 *A Sanskrit-English Dictionary, Etymologically and Philologically Arranged with Special Reference to Cognate Indo-European Languages*.
Oxford.

MORİ, Masao

1987 "Sekiz Adaḳlıġ Barım Üzerine",
Erdem, Cilt: 3, Sayı:8 (1987): 349-357
Ankara.

MORİYASU, Takao

1988 "Notes on Uigur Documents (1)",
Studies on the Inner Asian Languages,
c. IV: 51-76

1991 *Uiguru-Mani-kyū-shi no kenkyū. A Study on the History of Uighur Manichaeism*. Research on Some Manichaean Materials and Their Historical Background.
Osaka.

1995 "Notes on Uighur Documents"
The Memoirs of the Toyo Bunko
cilt 53: 67-108.

MOSTAERT, Antoine

1968 *Dictionnaire Ordos*.
London.

MÜLLER, F.W.K.

1908 *Uigurica* I. Berlin.

1911 *Uigurica* II. Berlin.

1922 *Uigurica* III. Berlin.

1931 *Uigurica* IV. Berlin.

NADELYAYEV, V.M., D.M.NASİLOV, E.R.TENİŞEV, A.M.ŞÇERBAK

1969 *Drevnetyurkskiy Slovar'*.
Leningrad.

NECİP, Emir N.

1993 *Yeni Uygur Türkçesi*.
Çev. İklil KURBAN, TDK, Ankara.

ÖLMEZ, Mehmet

1991a *Altun Yaruk III. Bölüm (= 5. Kitap)*.
Ankara.

1991b "Ana Altayca Sözbaşı **d* ",
Türk Dilleri Araştırmaları 1 (1991): 167-190.

1993 "Eski Uygurca Xuanzang Biyografisine Ait bir Okuyucu Kaydı",
Türk Dilleri Araştırmaları 3 (1993): 159-166.

1994 "Uygurca Xuanzang Biyografisindeki Çince Alıntılar",
TDA, Cilt. 4: 109-143
Ankara.

[1995] *Hakasça Etimolojiler*, (yayımlanmamış çalışma)

1996a "Tuvalar ve Tuvaca",
Çağdaş Türk Dili (Ocak): 10-17.

1996b "Hakaslar ve Hakasça",
Çağdaş Türk Dili (Şubat): 6-21.

1996c "Sarı Uygurlar ve Sarı Uygurca",
Çağdaş Türk Dili (Nisan): 31-37.

1997a "Eski Türk Yazıtlarında Yabancı Öğeler (2)",
TDA, Cilt 7 (1997): 175-186

1997b "Eski Türkçe Budist Çeviri Edebiyatına Kısa Bir Bakış",
Çağdaş Türk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış, Nevin Örbek Armağanı: 225-256
Ankara.

1998a "Potanin's Yellow Uigur Material and its Importance Today",
Studia Turcologica Cracoviensia 5: 149-182.
Krakow.

1998b "Tibet Buddhizmine Ait Eski Uygurca Bahşı Ögdisi",
Bahşı Ögdisi, Festchrift für Klaus Röhrborn anläßlich seines 60. Geburtstags, 60. Doğum Yılı Dolayısıyla Klaus Röhrborn Armağanı, Yay. J. P. Laut, M. Ölmez Freiburg –İstanbul: 261-293

2003 "Çağataycadaki Eskicil Öğeler Üzerine",
Mustafa Canpolat Armağanı Dil ve Edebiyat Araştırmaları Sempozyumu, Yay. A. Ata, M. Ölmez
Ankara: 135-142.

[2005] *Der Tuwinische Wortschatz / Tuvacanın Sözvarlığı*,
(yayıma hazırlanmakta)

ÖLMEZ, Zühal

1995 "Yakutlar ve Yakutça",
Çağdaş Türk Dili (Nisan): 29-37

1996 "Altaylar ve Altayca",
Çağdaş Türk Dili (Mayıs): 12-21

1997 "Özbekler ve Özbekçe",
Çağdaş Türk Dili (Şubat): 24-32

2003a *Şecere-i Türk'e Göre Moğol Boyları*.
İstanbul.

2003b "Çağataycada Yardımcı Eylemler ve Deyimler Üzerine",
Mustafa Canpolat Armağanı, Dil ve Edebiyat Sempozyumu.
Ankara: 119-133

ÖZERTURAL, Zekine

2002 "Eski Türkçe *tu-* 'kapamak' Eylemi Üzerine",
Türkoloji Dergisi Cilt XV.
Ankara: 181-193

ÖZTÜRK, Rıdvan

1994 *Yeni Uygur Türkçesi Grameri*,
TDK, Ankara.

ÖZYETGİN, Melek

2003 "Eski Türkçede Ölçü",
Mustafa Canpolat Armağanı, Dil ve Edebiyat Sempozyumu.
Ankara: 195-204

2004a *Eski Türk Vergi Terimleri*.
Ankara.

2004b "Eski Türklerde Ödeme Araçları: Kâğıt Para *Çav*'ın Kullanımı",
Modern Türklük Araştırmaları Dergisi
Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Cilt 1, Sayı 1, Kasım 2004: 90-105. http://mtad.humanity.ankara.edu.tr/I-1_Kasim2004/08_CTAD _I-1_MOzyetgin.pdf

POPPE, Nicholas,

"On the long vowels in Common Mongolian",
Journal de Société fino-ougrienne, 68:4, 1-31

PULLEYBANK, Edwin G.

1991 *Lexicon of Reconstructed Pronunciation in Early Middle Chinese, Late Middle Chinese and Early Mandarin*.
Vancouver.

RADLOFF, Wilhelm

1960 *Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte*.
I-IV Leiden.

1928 *Uigurische Sprachdenkmäler*.
Materialien nach dem Tode des Verfassers mit Ergänzungen von Sergey MALOV herausgegeben.
Leningrad. [Reprint Osnabrück 1972]

RASCHMANN, Simone-Christiane

1995 Baumwolle im türkischen Zentralasien, Philologische und wirtschafthistorische Untersuchungen anhand der vorislamischen uigurischen Texte.
Wiesbaden.

RÄSÄNEN, M.

1969 *Versuch eines etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen*.
Helsinki.

RÖHRBORN, Klaus

1977 *Uigurisches Wörterbuch, Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien*.
Lieferung 1 a – agrıg. Wiesbaden.

1979 *Uigurisches Wörterbuch, Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien.*
Lieferung 2 agrıglan- – anta. Wiesbaden.

1981 *Uigurisches Wörterbuch, Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien.*
Lieferung 3 anta – asanke. Wiesbaden.

1988 *Uigurisches Wörterbuch, Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien.*
Lieferung 4 asankelıg – ayat-. Wiesbaden.

1996 *Uigurisches Wörterbuch, Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien.*
Lieferung 5 ayatıl- — ämgäklig Wiesbaden.

1998 *Uigurisches Wörterbuch, Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien.*
Lieferung 6 ämgäksin- — ärŋäk. Wiesbaden.

2000 "Nochmals zu Alttürkisch *bäg e□i*",
Folia Orientalia, *Studia in Honorem Stanıslai Stachowski Dicata.*
Vol. XXXVI: 275-279
Kraków.

2003 *Interlinguale Angleichung der Lexik, Aspekte der Eoropäisierung des türkeitürkishen Wortschatzes.*
Göttingen.

RYBATZKI, Volker

2001 "Bemerkungen zu Einigen Uigurischen Wörtern Aus der Landwirtschaft",
Studia Etymologica Cracoviensia, Cilt.6,
Kraków: 133-171

RYUMİNA-SIRKAŞEVE, L. T., KUÇİGAŞEVA, N. A.

2000 *Teleüt Ağzı Sözlüğü.*
Çev. Şükrü Haluk AKALIN, Caştegin TURGUNBAYEV
Ankara.

SCHÖNİG, Claus

1995 "Bemerkungen zu den „altaischen" Personalpronomina"
TDA 5 (1995), 33-64
Ankara

2000 *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen.*
Wiesbaden.

[2005] "Lexikalische Schweifzüge"

Studia Turcologica Cracoviensia [Stanisław Stachowski Armağanı]

SERTKAYA, Osman F.

1982 *Eski Türkçe Mūsikī Terimleri ve Mūsikī Ālet İsimleri*, (Yayımlanmamış doçentlik çalışması) İstanbul.

1983a "Tun-Huang metinleri ve yapılan yayınları", *Türk Kültürü*: 139-145 Ankara.

1983b "Eski Türk Atasözleri Üzerine", *Şükrü Elçin Armağanı*: 275-293 Ankara.

1991 "Uygurca Para Belgeleri", *İssledovanie Yazıkovıh Sistem Sinhronii i Diahronii E. R. Tenişev Armağanı*. Moskova.

SEVORTYAN, E.V

1974 *Etimologiçeskiy Slovar' Tyurkskiķ Yazıkov*. [I] Moskova.

1978 *Etimologiçeskiy Slovar' Tyurkskiķ Yazıkov*. [II] Moskova.

1980 *Etimologiçeskiy Slovar' Tyurkskiķ Yazıkov*. [III] Moskova.

1989 *Etimologiçeskiy Slovar' Tyurkskiķ Yazıkov*. [IV] Moskova.

1997 *Etimologiçeskiy Slovar' Tyurkskiķ Yazıkov*. [V] Moskova.

2000 *Etimologiçeskiy Slovar' Tyurkskiķ Yazıkov*. [VI] Moskova.

2003 *Etimologiçeskiy Slovar' Tyurkskiķ Yazıkov*. [VII] Moskova.

SHŌGAITO, Masahiro

1991 *Studies in the Uighur Version of the Abhidharmako□abhāṣya-tīkā Tat-tvārtha Volume I, Text, Translation and Commentary*. Shokado

1993 *Studies in the Uighur Version of the Abhidharmako□abhāṣya-tīkā Tat-tvārtha Volume II, Text, Translation, Commentary and Glossary*. Shokado

SLEPTSOV, P.A.

1972 *Yakutsko-Russkiy Slovar*.
Moskva.

STACHOWSKI, Marek

1993a *Geschichte Des Jakutischen Vokalismus*.
Krakow.

1993b *Dolganischer Wortschatz*.
Krakow.

1997 *Dolganische Wortbildung*.
Krakow.

STEİNGASS, F.

1947 *Persian-English Dictionary*.

ŞEN, Serkan

2002 *Eski Uygur Türkçesinde İkilemeler*.
Yayımlanmamış yüksek Lisans Tezi
19 mayıs Üniversitesi, SBE, Samsun.

ŞÅEBDURRAHMANOV, Ş.Ş.,

1971 *Uzbek Halk Şiveleri Lugatı*.
Taşkent .

TANNAGAŞEVA, N.N. Kurpeşko, Şükrü Haluk AKALIN,

1995 *Şor Sözlüğü*.
Adana.

TEKİN, Şinasi

1965 "Uygur Edebiyatının Meseleleri Şekil ve Vezinler",
Türk Kültürü Araştırmaları: 26-68
Ankara.

1998 "Tapu Kelimesi Üzerine Düşünceler",
Bahşı Ögdisi, Festchrift für Klaus Röhrborn anläßlich seines 60. Geburtstags, 60. Doğum Yılı Dolayısıyla Klaus Röhrborn Armağanı: 401-405 Yay. J. P. Laut, M. Ölmez Freiburg –İstanbul

TEKİN, Talât

1980 "Üçüncü Kişi İyelik Eki Üzerine"
Genel Dilbilim Dergisi, Cilt. 2, Sayı 7-8: 10-17
Ankara.

1982 "On The Structure of Altaic Echoic Verbs in",
Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae, XXXVI (1-3): 503-513

1985 "Üze Zarfı Hakkında",
V. Milletlerarası Türkoloji Kongresi, I.Türk Dili, Cilt I: 253-260

İstanbul.

1991 "New Examples of Zetacism"
TDA, Cilt. I
Ankara: 145-150

1994a "Türk Dillerinde Önseste *y-* Türemesi",
TDA, Cilt. 4
Ankara: 51-56

1994b "On the etymology of Turkish değil",
Proceeding of the Seventh International Conference on Turkish Linguistics, August 3-6 Mainz.

1995a *Orhon Yazıtları*: *Kül Tigin, Bilge Kağan, Tunkuyuk.*
Ankara.

1995b *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler.*
Ankara.

2000 *Orhon Türkçesi Grameri.*
Ankara.

TENİŞEV, E. Rahimoviç

1968 *Tuvinsko-Ruskiyy Slovar.*
Moskva.

1990 *Uyguriskiy Dialektnıy Slovar'.*
Moskva.

2001 *Grammatika Tyurkskiy Slovar'.*
Moskva.

TEZCAN, Semih

1978 "En Eski Türk Dili ve Yazını",
Bilim Türk ve Öğretim Dili Olarak Türkçe: 271-325
Ankara.

1981 "Kutadgu Bilig Dizini Üzerine",
TTK Belleten. Ankara: 23-78

1991 "Gibt es einen Namen Kök-Türk wirklich? "
Türkische Sprachen und Literaturen, Materialien der ersten deutschen Turkologen-Konferenz Bamberg, 3.-6. Juli 1987
Yay. Ingeborg Baldauf, Klaus Kreiser ve Semih Tezcan: 357-377
Wiesbaden

1997 "Additional Iranian Loan-words in Early Turkic Languages",
TDA, Cilt 7: 157-164
Ankara.

TİETZE, Andreas

2002 *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*.
İstanbul.

TOR, Gülseren
2004 *Mersin Ağzı Sözlüğü*.
İstanbul.

TULUM, Mehmet Mahur YUSUF, Bardak,
1993 *Özbekistan Türkçesi-Türkiye Türkçesi Türkiye Türkçesi-Özbekistan Türkçesi*.
İstanbul.

TÜRK DİL KURUMU
1963 *Derleme Sözlüğü I*.
Ankara.
1965 Derleme Sözlüğü II.
Ankara.
1968 *Derleme Sözlüğü III*.
Ankara.
1969 *Derleme Sözlüğü IV*.
Ankara.
1972 *Derleme Sözlüğü V*.
Ankara.
1972b *Derleme Sözlüğü VI*.
Ankara.
1974 *Derleme Sözlüğü VII*.
Ankara.
1975 *Derleme Sözlüğü VIII*.
Ankara.
1977 *Derleme Sözlüğü IX*.
Ankara.
1978 *Derleme Sözlüğü X*.
Ankara.
1979 *Derleme Sözlüğü XI*.
Ankara.
1982 *Derleme Sözlüğü XII*.
Ankara.
1983 *Yeni Tarama Sözlüğü*.
Ankara.
1998 *Türkçe Sözlük I-II*.
Ankara.

TÜRK DİLİ ARAŞTIRMA KURUMU

1935 *Osmanlıcadan Türkçeye Cep Kılavuzu*.
İstanbul.

UHL

1982 *Uygurca-Henzuçe Luget*.
Şinciaŋ 1982

UTİL

1990-1998 *Uygur Tiliniŋ İzahliḳ Luġiti*,
Milletler Neşriyati / Minzu Chubansha [Beijing],
Beijing

UTİL (Ḳ)

1999 *Uygur Tiliniŋ İzahlık Lugiti (Ḳisḳartilmisi)*.
Halk Neşriyatı, Şincaŋ, Ürümçi.

VASİLİEV, Yuriy

1995 *Türkçe-Sahaca (Yakutça)*.
TDK, Ankara.

VİETZE, Hans Peter

1988 *Wörterbuch Mongolisch Deutsch*.
Leipzig.

WİLKENS, J.

2000 *Alttürkische Handschriften Teil 8, Manichäisch-Türkische Texte Der Berliner Turfan sammlung*.
Stuutgart.

XARATİNOV,

1982 *Grammatika Sovremennogo Yakutskogo Literaturnogo Yazıka*.
Moskva 1982

YAKUP, Abdurishid,

2000 "Old Uyghur lexemes preserved in the Turfan-Qomul dialect of Uyghur: The case of two "Erntesegen" text".
Turkic Languages, Volume 6: 81-120
Wiesbaden

YAMADA, Nobuo

1994 *Sammlung Uigurischer Kontrakte*.
Yay. Haz. Juten ODA, Hiroshi UMEMURA, Peter ZIEME, Takao MORIYASU
Osaka.

YAMAN, Ertuğrul, Nizamettin MAHMUT

1994 *Türkçe-Özbekçe / Özbekçe-Türkçe Sözlük*.

Taşkent.

ZİEME, Peter

1975a *Manichäisch-türkische Texte*.
Berliner Turfan Texte, Berlin.

1975b "Ein uigurischer Erntesegen",
Altorientalische Forschungen, 3 (1975): 109-143.

1981a " Ein Hochzeitsegen Uigurischer Christen",
Scholia. Beitrage zur Turkologie und Zentralaslenkunde. VSUA 14: 221-232

1981b "Uigurische Steuerbefreiungsurkunden für buddhistische",
Alt Orientalische Forschungen, 8 (1981): 237-264

1981c "Research on Uigur Documents since 1975"
Journal Asiatique, 269: 55-61.

1984 "Zur Verwendung der Brahmi-Schrift bei den Uiguren (Anhang: Ein uigurischer Neujahrssegen: 337-346)",
Altorientalische Forschungen, 11 (1984): 331-346

1985 *Buddhistische Stabreimdichtungen der Uiguren*.
Berliner Turfan Texte, Berlin.

1986 "Mängi Bulzun! Ein Weiterer Neujahrssegen",
Türk Kültürü Araştırmaları (24:1), *Emel Esin'e Armağan*.
Ankara: 131-139

1991 *Die Stabreimtexte der Uiguren von Turfan und Dunhuang, Studien zur Alttürkischen Dichtung*.
Budapeşte.